LUCIAN VASILE

RĂZBOIUL SPIONILOR

ACȚIUNILE SECRETE ALE EXILULUI ROMÂNESC LA ÎNCEPUTUL COMUNISMULUI

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Imprint coordonat de
FLORIN-RĂZVAN MIHAI

LUCIAN VASILE

RĂZBOIUL SPIONILOR

ACȚIUNILE SECRETE ALE EXILULUI ROMÂNESC LA ÎNCEPUTUL COMUNISMULUI

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI
2022

Lucian Vasile s-a născut în 1989, la Ploiești. Este absolvent al programelor de licență și masterat ale Facultății de Istorie din cadrul Universității București, perioadă în care a beneficiat de o bursă Erasmus la Universitatea din Varșovia, și doctor în istorie cu o teză despre „Serviciul de Informații al Militarilor Români din Exil", susținută la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române. În 2013 a fondat Asociația pentru Educație și Dezvoltare Urbană (AEDU), ONG care derulează proiecte educaționale, editoriale și de cercetare dedicate în special istoriei ploieștene. Sub egida AEDU, publică articole pe platforma online RepublicaPloiesti.net și organizează de peste zece ani tururi istorice în Ploiești. Între 2013 și 2019 a fost cercetător în cadrul Fundației Memorialul Închisoarea Pitești. Din 2014 este expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Domenii de interes: istoria comunismului românesc, acțiunile de spionaj și exilul românesc postbelic, istoria orașului Ploiești. Dintre volumele publicate recent: *Cârciumi, gloanțe și palate. 12 istorii ploieștene* (editor), AEDU, Ploiești, 2021; *Cei pe care i-am uitat. Represiunea comunistă la Ploiești*, AEDU, Ploiești, 2020; *Memorialul Închisoarea Pitești* (coautor), Editura Manu Scris, Pitești, 2018; *Ploiești în Al Doilea Război Mondial. Ploiești during World War Two*, AEDU, București, 2018.

Redactare: Flori Bălănescu
Corectură: Georgeta Vlaicu
Tehnoredactare: Roxana Coste
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Constantin Săplăcan, liderul grupului paraşutat în 1951. © ACNSAS

Toate drepturile asupra acestei ediții în limba română aparțin CORINT ISTORIE AUTORI ROMÂNI, un imprint al CORINT BOOKS, str. Mihai Eminescu, nr. 54 A, București.

www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VASILE, LUCIAN
Războiul spionilor : acțiunile secrete ale exilului românesc la începutul comunismului / Lucian Vasile. - București : Corint Istorie autori români, 2022
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-606-088-129-2

94

KONRAD ADENAUER STIFTUNG

Această carte a apărut cu sprijinul Fundației Konrad Adenauer. Conținutul acestui volum nu reprezintă obligatoriu poziția oficială a acesteia.

Cuvânt-înainte

„Și toate astea chiar s-au întâmplat?", m-a întrebat soția mea după ce îi povestisem despre planul Securității de a-l răpi pe unul dintre agenții secreți de la Viena, iar apoi, sărind la un alt episod, despre o stație de emisie-recepție ascunsă la marginea orașului Sinaia, în vederea folosirii de către una dintre echipele parașutate în țară la începutul anilor 1950. De aproape șase ani, îmi ascultase relatările despre spioni și rețele informative, cerneală simpatică și note cifrate, parașutiști și călăuze terestre pe care le descopeream în arhivele Securității. Și totuși, la un moment dat, chiar și ei i se părea de necrezut că în primii ani ai comunismului românesc a existat o asemenea efervescență de acțiuni secrete și, deopotrivă, spectaculoase, duse sau organizate din exil împotriva regimului de la București.

Sunt sigur că va fi un moment în care fiecare cititor al acestei cărți își va pune aceeași întrebare. De altfel, la începutul cercetării, nici eu nu am crezut că au existat aceste operațiuni, în afară de câteva grupuri de parașutiști despre care citisem câte ceva. Subiectul l-am descoperit dintr-o întâmplare: în 2015 făceam un studiu asupra deținuților politici executați la Jilava. Așa am dat peste fișa matricolă a lui Gheorghe Șerbu, un profesor din București arestat și condamnat pentru trădare și executat în 1952, în Valea Piersicilor de la Jilava. De obicei, un profesor se ocupă cu lecții în clasă și teme pentru acasă, cu

extemporale neașteptate, note de doi în catalog și cereri de motivare a absențelor. Nicidecum cu acțiuni de spionaj care să atragă acuzația de trădare și execuția sumară la Jilava. Așa că am cerut la CNSAS dosarul său și, după câteva săptămâni de așteptare, am primit un dosar din Fondul Informativ, cu un singur volum conținând numai câteva file. Potrivit documentelor, respectiva persoană se încadrase în învățământ după terminarea războiului și cochetase cu masoneria. Atâta tot. Nimic însă despre presupusele fapte de trădare care au condus la o sentință capitală. Abia după câteva luni am primit înștiințarea că a fost identificat un dosar penal cu opt volume în care era cuprins și numele lui Șerbu. Așa am descoperit povestea rețelei informative create de la Paris de către Mihail Opran prin intermediul Paulei Ventzel și Lyei Popescu, două femei care avuseseră relații apropiate cu fostul comandor, și care erau folosite ca veritabile capete de pod pentru construirea în țară a unor rețele de informatori. Din acel moment, am continuat să studiez dosarele celor care, ca agenți propriu-ziși sau simpli colaboratori, s-au implicat în operațiunile secrete desfășurate de către exilul românesc în primii ani postbelici. Fiecare răspuns genera multe alte întrebări, fiecare pistă cercetată dezvăluia noi fire narative și fiecare operațiune analizată aducea la lumină oameni necunoscuți și fapte de necrezut. Astfel, am descoperit o activitate bogată, complexă, incitantă și, nu în ultimul rând, tragică prin epilogurile sale, dusă între serviciile secrete din exil și cele din țară.

Ca în orice poveste cu spioni, există și un gram (sau mai multe) de incertitudine: este greu de spus uneori dacă informațiile sunt reale sau, de fapt, constituie o legendă menită să ascundă adevărata desfășurare a evenimentelor. Nu există o soluție general valabilă pentru această problemă, așa că singura

soluție a fost să tratez datele cu reticență, să le pun constant sub semnul întrebării, să confrunt permanent declarațiile între ele și să țin cont de contextul în care au fost acordate sau redactate. Ceea ce urmează este rezultatul unei îndelungate analize, iar atunci când am ales o variantă în detrimentul alteia am avut argumente să o fac, însă nu întotdeauna și certitudinea că așa s-a întâmplat. În fond, un spion bun poate spune minciuni într-un mod foarte convingător, iar în acest război s-au luptat persoane cu adevărat remarcabile.

Așa cum am spus, am studiat acest subiect din 2015, iar din 2018 s-a transformat în proiect de cercetare doctorală la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", în cadrul Școlii de Studii Avansate a Academiei Române, teza finală fiind susținută public în decembrie 2021. De-a lungul acestor ani am beneficiat de sprijinul multor persoane, cărora le sunt deosebit de recunoscător. Le mulțumesc Silviei Iliescu, Violetei Tarța, Ioanei Boca și Sandrinei Brodard pentru resursele bibliografice pe care mi le-au pus la dispoziție, dar și lui Anton Ventzel, Mălinei Mircioiu, Bernadette Belu și Anton de Cos, rude ale unora dintre cei ale căror povești sunt cuprinse în această carte, pentru amabilitatea și deschiderea de a-mi oferi informații de familie. Vreau să le mulțumesc și cercetătorilor de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" care au făcut parte din comisiile de evaluare și m-au ajutat cu recomandări utile: Mioara Anton (coordonatorul tezei), Radu Tudorancea, Simion Gheorghiu și Camelia Zavarache, precum și membrilor comisiei de susținere publică a lucrării de doctorat: Silviu Miloiu, Laurențiu Constantiniu și Emil Plopeanu.

Volumul însă nu ar fi văzut lumina tiparului fără susținerea Fundației „Konrad Adenauer". Mulțumirile și recunoștința mea se îndreaptă către Katja Christina Plate, directorul

reprezentanței din România a Fundației, și către Ilinca Iordache, coordonator de proiecte, pentru încrederea și sprijinul pe care l-au acordat acestui proiect editorial.

Totodată, vreau să mulțumesc echipei redacționale, care s-a străduit să ofere manuscrisului cea mai bună formă în vederea publicării.

Și, nu în ultimul rând, vreau să îi mulțumesc soției mele, Oana, pentru tot sprijinul și înțelegerea pe care mi le-a oferit și fără de care nu aș fi putut duce la bun sfârșit acest proiect.

Cum se naște un serviciu secret

Câteodată, cele mai spectaculoase povești au cele mai banale începuturi. În cazul operațiunilor de spionaj duse de exilul românesc postbelic, totul a debutat probabil în vara anului 1946, când sosea la Paris maiorul Bazil Rațiu. Scund, corpolent și foarte energic, Rațiu era originar din Ciugudul de Jos, județul Alba, unde se născuse la 16 februarie 1906. Era absolvent al Școlii Militare de Infanterie de la Sibiu. După 1941 participase la prima parte a campaniei din Răsărit, de la lupte pe Prut și forțarea Nistrului, la cele din Crimeea și de la Marea Azov. În 1942 a fost transferat în cadrul Secției 2 Informații a Marelui Stat Major, ducând activitate informativă până la finalul anului 1944, când a fost numit ajutor al ataşatului militar al legației române de la Ankara. Rămăsese în capitala Turciei și după ce fusese constrâns să-și dea demisia din armată, ca urmare a presiunilor venite din partea noilor autorități comuniste de la București, și tot acolo se găsea atunci când a fost contactat în primăvara anului 1946 de către diplomatul Alexandru Cretzianu. Fost ambasador, Cretzianu avea în administrare un important fond plasat în Elveția de către Mihai Antonescu în eventualitatea ocupării țării și, implicit, a necesității organizării unei alternative guvernamentale românești în exil. Acesta i-a cerut lui Rațiu să lase în urmă tihna Anatoliei pentru viața vibrantă a Parisului, motivând că este nevoie de implicarea

sa în acțiunile de propagandă ale comunității românești pe timpul Conferinței de Pace, unde urma să se discute statutul României și problema Transilvaniei de Nord. Iar Bazil Rațiu a acceptat imediat, așa că în vara acelui an sosea în Franța, alături de soția sa, pentru a lucra împreună cu lideri politici precum Grigore Gafencu și Viorel Tilea.

Sau poate era numai o legendă menită să ascundă adevărata sa activitate. Poate că al Doilea Război Mondial tocmai se încheiase, însă un altul stătea să înceapă: relația dintre foștii Aliați se deteriora, evoluând spre ceea ce avea să fie Războiul Rece. Iar statele occidentale sau, mai bine spus, serviciile lor secrete se pregăteau pentru noi operațiuni, inclusiv cele care aveau în centrul lor țările est-europene și comunitățile lor de exilați. În cazul României, centrul de greutate al exilului erau Franța și, mai ales, Parisul. Așa că structurile franceze, confruntate cu o penurie de oameni bine pregătiți în domeniul informativ pe care să-i recruteze din rândul emigrației, erau foarte interesate de serviciile maiorului Rațiu, pe care l-au abordat prin intermediul lui Robert Frick. Și nu erau singurele în această cursă: în același interval temporal – sfârșitul anului 1946 și începutul anului 1947 – în care se afla în discuții cu reprezentanții Parisului, maiorul Rațiu a fost contactat de un emisar al serviciului de spionaj al Washingtonului în vederea punerii bazelor unei rețele informative în România. Bazil Rațiu avea să decline însă oferta primită din partea structurii americane, preferând, pentru moment, să intre în serviciul structurii franceze.

Încă din această perioadă incipientă a acțiunilor de spionaj în care erau implicați membrii exilului românesc, se poate distinge o divizare a activității: maiorul Bazil Rațiu era omul de legătură al serviciilor de informații din Hexagon, dar rolul

său viza mai degrabă coordonarea sectorului ofensiv, adică trimiterea de oameni în țară, identificarea de rute de trecere clandestină și creare de rețele de informatori. Palierul contrainformativ, cel al verificării românilor care veneau în Franța, și al obținerii de date de la aceștia, pare să fi fost în subordinea lui Ion Tomoroveanu, a cărui carte de vizită cu siguranță avea să-l recomande pentru aceste responsabilități. Născut la Ploiești, în 1899, într-o familie cu tradiție militară, a urmat școala primară în orașul natal și apoi Liceul Militar din Iași. A intrat, în 1916, la Școala de Artilerie, Geniu și Marină și, imediat după absolvirea sa precipitată în primăvara anului următor, a fost aruncat direct în luptele de la Mărășești unde s-a remarcat prin vitejia și capacitățile sale, fiind decorat personal de generalul Dmitri Șcerbacev cu Crucea „Sfântul Gheorghe". Cariera lui a cunoscut o schimbare esențială peste mai bine de două decenii, când la 1 aprilie 1941 a fost numit atașat militar al legației române de la Vichy. Pe lângă sarcina sa oficială, de coordonare a respectării contractelor de înzestrare cu armament francez și de recepție a materialului ce urma să fie trimis în țară, Tomoroveanu a primit și îndatoriri de a activa în domeniul informativ. Este neclar de când a început colaborarea sa cu serviciile secrete franceze și cu care dintre ele lucra de fapt. Pornită foarte probabil mai devreme, legătura exista cu siguranță în 1948, când liderii țărăniști din exil cunoșteau faptul că, aproape întotdeauna, cuvântul lui Tomoroveanu era cel care conta în analizele făcute de autoritățile de la Paris refugiaților români.

Dacă în Franța se coagula comunitatea românească, mult mai efervescent și mai atractiv, din punct de vedere al datelor, era însă spațiul austriac, împărțit la acel moment în patru zone de ocupație (sovietică, americană, franceză și britanică).

Motivul era unul cât se poate de simplu: proximitatea față de granița românească îl transforma în destinația predilectă a celor ce fugeau din țară, via Ungaria, fiind practic primul popas în drumul spre lumea liberă. Comandamentul militar francez din capitala austriacă, condus de un anume colonel Lafaille, și secondat de căpitanii de Ravegnel și Maurice Manjan[1], funcționa ca o umbrelă pentru serviciul de informații francez aflat în coordonarea lui Pierre Boullen. Dacă despre primii doi informațiile sunt foarte sumare, despre Maurice Manjan se cunoaște că a avut un rol central în ajutorarea refugiaților români, și în special a național-țărăniștilor, care soseau din țară în perioada 1947–1948, furnizându-le acestora documente de călătorie și facilitându-le drumul spre Vest. O bună parte dintre ei s-au stabilit la Paris, ceea ce nu a însemnat și încheierea relației dintre Maurice Manjan (deseori consemnat în documentele Securității drept „Moris") și liderii politici țărăniști, ci, dimpotrivă, agentul francez fiind cel care, în anii următori, furniza informații din țară lui Virgil Veniamin și lui Romulus Boilă. Activitatea lui nu s-a limitat numai la munca informativă în Austria, ci a întreprins și o lungă misiune secretă în România, în 1947, în cadrul căreia a călătorit la Timișoara, București și Constanța, de unde a strâns numeroase date despre capacitățile militare și dispozitivele de apărare, atât din zona capitalei, cât și de la malul mării[2]. O serie de schimbări radicale s-au petrecut în 1948 în celula operațională franceză: în vară, linia militară a fost dublată de una civilă, iar în toamnă, aceasta din urmă avea să rămână singura funcțională, rolul principal în coordonarea activității informative din domeniul emigrației românești avându-l Pierre Boullen. Acesta

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 167.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 88.

avea misiunea de a identifica refugiații români, de a-i interoga și verifica, iar celor care treceau de aceste probe să le faciliteze obținerea de documente de identitate. Cu toate că era un bun cunoscător al limbii române și al societății românești (în mijlocul căreia trăise cea mai mare parte a vieții), Boullen se va sprijini masiv pe Gelu Belu, mai ales că acesta din urmă vorbea fluent maghiara, germana și franceza.

Totuși, în 1947 și în primele luni ale anului următor, mai ales până la apariția și creșterea în importanță a liniei civile, serviciile de informații franceze din Viena au apelat la Liviu Bodolea. Fost locotenent în Armata Regală Română și anticomunist convins, era cunoscut drept una dintre călăuzele de încredere, deosebit de energic în activitatea sa de scoatere din țară a persoanelor care căutau să fugă în Vest. Pe lângă încrederea de care se bucura în rândul membrilor exilului și a personalului de legătură din Hexagon, aspectul care-l individualiza pe Bodolea, în raport cu alte călăuze, era completul său dezinteres față de posibilele câștiguri materiale rezultate din acțiunile sale transfrontaliere. Obiectivele lui Liviu Bodolea constau în stabilirea unei rute funcționale de trecere clandestină a frontierei, precum și de sondare a opiniei publice referitoare la starea politică din România, urmând ca aceste informații să fie transmise părții franceze prin note scrise după fiecare sosire din țară[1].

Spre deosebire de Bodolea, care era considerat un om de acțiune pe teren, Gelu Belu era mai degrabă un agent de birou, iar rolul său avea să crească și să se consolideze odată cu dispariția lui Bodolea, devenind unul dintre cei mai activi și importanți agenți secreți est-europeni din Viena anilor 1948–1955. Născut la 17 februarie 1916, în comuna Dileul Vechi din

[1] Stejărel Olaru, *Agentul nostru Victor*, Editura Polirom, Iași, 2018, p. 20.

Mureș, a copilărit la Aiud, unde tatăl său era preotul confesor al închisorii din localitate. Absolvent al Facultății de Chimie din Cluj, Belu a fost încorporat în armata română, participând la luptele de pe frontul antisovietic, iar după război a fost implicat în diferite afaceri falimentare. Chiar dacă nu era înscris propriu-zis în PNȚ, colabora cu persoane din conducerea principalului oponent democratic al comuniștilor, Belu și cumnatul său fiind cei care i-au pus la dispoziție lui Ilie Lazăr mașina cu care politicianul s-a deplasat la Tămădău[1]. După scoaterea în afara legii a PNȚ și valurile de arestări din vara anului 1947, Gelu Belu a înțeles că poate veni oricând și rândul său să fie reținut de Siguranță, așa că a decis să plece clandestin din țară, reușind aceasta în noiembrie 1947, cu ajutorul lui Bodolea, și tot prin intermediul acestuia a fost încadrat în structurile franceze din Viena. Activând sub identitatea conspirativă de „căpitanul Joseph Fabre", Belu avea să devină, în scurt timp de la sosirea sa în capitala austriacă, omul de legătură al autorităților franceze și americane. Rolul său principal era de a participa la interogarea nou-veniților români și de a-i asista pe anchetatori în procesul de verificare a legendelor oferite de cei cercetați, pentru a preveni eventualele infiltrări ale unor agenți trimiși de autoritățile române. Totodată, avea misiunea de a procura documente de identitate noilor veniți, așa cum a fost cazul lui Mihail Țanțu sau al lui Silviu Crăciunaș. Din 1949, poziția sa se va consolida odată cu edificarea structurii informative românești de la Paris, devenind reprezentantul ei de la Viena, în timp ce libertatea sa de acțiune s-a mărit: s-a implicat în identificarea de călăuze, de supervizare pe teritoriul austriac a agenților care urmau să treacă sau trecuseră granița austriaco-maghiară, și a încercat

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 86.

să recruteze marinari români care efectuau curse pe Dunăre pentru a-i utiliza ca informatori ori curieri. Practic, în angrenajul Serviciului de Informații al Militarilor Români din Exil (SIMRE), Gelu Belu va fi responsabilul pentru sectorul austriac, întâia plasă a noilor veniți și ultima zonă de protecție a celor care plecau către România.

Primele bătălii ale „războiului secret"

La începutul anului 1948, ideea unui serviciu de informații românesc de sine stătător, care să funcționeze în relație cu structurile similare occidentale, nici nu era luată în calcul. Atât autoritățile franceze, cât și cele americane, angajau sau se foloseau de diferite persoane din cadrul exilului românesc pentru firavele acțiuni informative care vizau palierul românesc. Ceva mai mult interes pentru un astfel de demers venea din partea comunității românești, însă conflictele interne care măcinau exilul și întârziau crearea unui organism politic cu rol de reprezentare, așa cum avea să fie Comitetul Național Român (CNR), nu făceau altceva decât să amâne discuțiile în acest sens. Pe de altă parte, lipsa resurselor umane își spunea cuvântul, deoarece închiderea granițelor și sporirea controlului la frontieră au limitat numărul celor care încercau să părăsească țara. În plus, dintre cei care totuși reușeau în aceste acțiuni deosebit de riscante, prea puțini aveau cunoștințele tehnice necesare implicării într-un proiect de *intelligence* ori disponibilitatea de a se alătura unei acțiuni care i-ar fi adus din nou în situații ce i-ar fi expus unor primejdii deloc neglijabile. Nu în ultimul rând, încă persista ideea că autoritățile din țară sunt prea puțin consolidate pentru a putea contracara efectiv activitățile întreprinse din exil către sau pe teritoriul românesc, astfel că orice acțiune va avea inerent rezultate.

Desfășurarea tragică a evenimentelor i-a obligat însă pe cei din Occident să își reevalueze opțiunile, mai ales după o serie de agenți pierduți în misiuni și numeroase obiective nerealizate.

Prima lovitură suferită de către exilul românesc care colabora cu structurile de informații occidentale, și în special cu cel francez, a fost reprezentată de căderea lui Liviu Bodolea. Acesta plecase în țară, la începutul lunii aprilie 1948, trecând prin Ungaria, având misiunea de a-l contacta pe inginerul Grigore (numele conspirativ al lui Silviu Crăciunaș) cu care discutase la precedenta sa venire, cu două luni mai devreme, despre posibilitatea stabilirii unei legături printr-o stație de emisie-recepție pe care Crăciunaș să o utilizeze în vederea transmiterii de informații[1]. Echipamentul era în posesia unui preot francez care îl ascunsese într-o groapă și care ar fi urmat să i-l dea lui Bodolea, în schimbul unei parole. Pentru siguranță, cifrul necesar comunicării fusese trimis în țară pe o altă rută: Gelu Belu îl dăduse ofițerului englez Montgomery, care urma să plece în România, iar militarul trebuia să îl transmită unei tinere din București pe care avea să o recunoască în urma unui schimb de replici prestabilite. Abia aceasta era cea care avea misiunea de a-l transmite lui Crăciunaș sau lui Bodolea, încheind astfel cercul necesar punerii în funcțiune a stației de emisie-recepție. De asemenea, la înapoierea către Austria, Bodolea urma să îl ia cu el și pe scriitorul Pavel Chihaia, căruia îi promisese că îl va ajuta să iasă din țară. Este cert că Liviu Bodolea a ajuns în țară, dovadă fiind cartea poștală codificată pe care a trimis-o la jumătatea lunii aprilie către o adresă poștală de legătură din Budapesta, dar și declarațiile Ilenei Belu despre vizita făcută familiei de către acesta, și reîntâlnirea lui Bodolea cu francezul Katz la Statuia Aviatorilor din București, petrecută în jurul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, ff. 164v, 165v.

zilei de 15 aprilie, ocazie cu care agentul de la Viena se plângea că nu reușește să-l găsească pe Crăciunaș. Ce s-a întâmplat cu exactitate în primăvara acelui an ridică multe semne de întrebare. Silviu Crăciunaș a fost descoperit și arestat la 7 aprilie, moment din care a început să le furnizeze anchetatorilor săi declarații ample despre acțiunile secrete și despre legăturile cu diferite persoane din exil, printre care și Bodolea. Probabil că acesta din urmă a aflat de reținerea lui Crăciunaș, încât a decis că misiunea sa în țară s-a încheiat și trebuie să se întoarcă în exil (dar totuși, fără Chihaia). Însă, nu va mai ajunge niciodată la Viena: o notă din dosarul întocmit de Securitate pe numele lui Liviu Bodolea menționează că agentul ar fi fost ucis la 24 aprilie 1948, pe raza comunei Sânmartin, în timp ce încerca să treacă granița în Ungaria[1].

Tot în 1948, centrul de la Paris a reușit racolarea a doi tineri care ajunseseră în capitala Franței și se aflau în căutarea unei stabilități financiare și a unor perspective de viitor. Iuliu Simandan și Coriolan Gherman se încadrau în profilul aventurierilor care apăruseră în haosul postbelic. Motivele pentru care părăsise fiecare țara, fără să fi fost vreo legătură prealabilă între cei doi, țineau mai degrabă de aspectele mundane ale tinereții decât de climatul socio-politic din țară. Simandan, spre exemplu, avea 29 de ani atunci când, aflându-se într-un bar din Arad, a făcut cunoștință cu Mircea Pădurăleanu, și împreună cu acesta a luat *ad-hoc* decizia de a trece granița clandestin și de a ajunge în Franța, unde avea un frate stabilit încă din 1945[2]. Planul a fost pus în aplicare în noaptea de 3 februarie 1948, iar locul ales pentru trecerea graniței româno-maghiare a fost Nădlac. La Budapesta, grupul s-a mărit

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 42.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 11.

prin venirea lui Leon Pădureleanu, fratele lui Mircea, iar toți trei au reușit să treacă granița în Austria, ajungând la Steyr, în sectorul de ocupație american. La scurt timp după prezentarea în lagărul de refugiați, aceștia au fost supuși unui interogatoriu de către șeful CIC[1] din Steyr, fiind chestionați „dacă sunt ruși mulți, [despre – n.m.] situația economică, dacă nu știu unde sunt trupe rusești, ce miniștri sunt în guvern, dacă este aviație rusă, dacă sunt mulți condamnați politici, dacă este armată multă românească, deportări dacă se mai fac". În fața anchetatorilor, Iuliu Simandan a declarat că temeiul gestului de a părăsi clandestin România a fost „că n-am găsit de lucru nicăieri și nu mă acomodam cu regimul actual"[2]. În realitate, situația sa familială și financiară l-a determinat să plece din țară, în timp ce referința la situația politică era utilizată pentru a-i conferi statutul de refugiat politic și de a-i asigura un sprijin din partea autorităților americane. De la Steyr a călătorit împreună cu Bazil Livian la Innsbruck, în sectorul francez, unde a fost din nou supus unui interogatoriu (în care nu a fost implicat Gelu Belu), iar apoi a plecat singur către lagărul de refugiați de la Freiburg, ca ulterior să ajungă la Paris, unde l-a contactat pe fratele său.

Eșecul în amor, lipsuri materiale și nesiguranța zilei de mâine se regăsesc și în cazul lui Coriolan Gherman, cel de-al doilea tânăr racolat de centrul embrionar de la Paris. Născut în 1925, la Careii Mari, în familia unui prefect, Coriolan Gherman a devenit, după 1945, student la Facultatea de Medicină din Cluj.

[1] Counter Intelligence Corps (CIC) a fost serviciul de informații al armatei americane, deosebit de activ în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și în primul deceniu al Războiului Rece. Instituția a fost reorganizată în anii 1960, atribuțiile sale fiind preluate de alte structuri.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 271.

Atracțiile orașului și-au pus amprenta pe stilul său de viață, iar traiul luxos l-a făcut să acumuleze datorii considerabile, dobândind în același timp și o boală venerică. În plus, performanțele școlare au scăzut continuu, ajungând să fie nevoit să repete anul de studiu, ceea ce i-a cauzat certuri serioase cu tatăl său. În acest context, Coriolan Gherman a cunoscut-o pe tânăra evreică Aurelia Streiker, dar, conștient că din cauza situației materiale și a celei universitare nu va fi bine primit în familia Streiker, Gherman a căutat să își îndrepte imaginea în ochii părinților fetei. Iar nevoile sale au corespuns la fix celor ale capului familiei Streiker. Cel din urmă era la curent cu dorința lui Willy Filderman de a părăsi clandestin România, iar prin mijlocirea plecării liderului Uniunii Comunităților Evreiești din România și-ar fi întărit prestigiul în cadrul comunității mozaice din regiune. În plus, bătrânul Streiker ar fi reușit să își contacteze fiul aflat la Paris (care ar fi primit un ajutor bănesc pentru serviciul mijlocit de tatăl său), iar Coriolan Gherman și-ar fi refăcut situația financiară prin plata pe care ar fi primit-o pentru serviciile de călăuză. Ar fi fost practic o afacere din care fiecare participant avea de câștigat. Astfel, realitatea socio-politică a epocii și schimbarea radicală a societății românești, în urma instaurării comunismului, reprezentau numai imaginea de ansamblu pe care se așezau motivele majore pentru care Gherman a decis să aleagă o viață aventuroasă și să se implice în acțiuni de trecere clandestină a frontierei. Resorturile deciziei sale sunt confirmate de el însuși într-unul dintre interogatoriile luate în octombrie 1948:

> îi mințisem [pe părinți – n.m.] în ultimul timp cât privește examenele. Și acum îmi era imposibil să suport marea rușine de a mă ști dat înapoi cu ani de studii și cu o boală de această

natură pe deasupra. Apoi mă temeam ca în scurt timp să nu afle de toate acestea și Aurelia Streicker și familia ei. Acestea au fost motivele hotărâtoare ale gestului meu de plecare[1].

Pentru testarea rutei Reșighea – Nyírbátor, aflată în zona în care copilărise și pe care o cunoștea foarte bine, Coriolan Gherman a decis să efectueze două încercări, care l-ar fi ajutat să acumuleze experiență și să îi amelioreze starea financiară. În primul caz, i-a ajutat pe un anume Gruber și pe partenera acestuia să ajungă pe teritoriul maghiar. Acțiunea, petrecută la începutul anului 1948, s-a desfășurat fără probleme, iar după trecerea frontierei, călăuza s-a întors în țară, la fel cum avea să se întâmple și după a doua tentativă. A treia trecere a graniței avea să fie însă cea mai riscantă, dar și cea mai profitabilă. Era cel mai consistent grup, fiind format dintr-un bărbat și trei femei: doctorul Wilhelm Filderman, soția acestuia, doamna Zanea și nepoata sa Wicki, iar în cazul ajungerii în siguranță în Austria, liderul comunității evreiești îi promisese călăuzei că îi va facilita drumul către Paris, unde Gherman intenționa să își reia studiile medicale.

După sosirea în siguranță la Viena, Coriolan Gherman a fost luat în primire de către serviciile de informații americane și franceze care l-au supus obișnuitului interogatoriu aplicat oricărui nou-venit din estul Europei. Având însă protecția lui Filderman, Gherman nu a mai trecut prin lagărele din Austria ori Germania, asemenea lui Simandan, ci a ajuns direct în capitala Franței, la 16 august 1948.

Sosirea lui Iuliu Simandan și a lui Coriolan Gherman la Paris au fost aproape concomitente. Și unul, și celălalt au mers în Rue Jean de Beauvais nr. 9, unde funcționa Comitetul

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. nr. 75 133, vol. 3, f. 135.

de Asistență Român (CAROMAN[1]), pentru obținerea documentelor necesare șederii în Franța, a unei locuințe temporare și a unui sprijin material. Instituția românească de ajutor pentru refugiați era condusă de un comitet format din Virgil Micu și Constantin „Tache" Stăncescu, însă cel care se afla în relații cu maiorul Bazil Rațiu era Micu. Mai întâi, acesta din urmă i-a convins pe Simandan și Gherman să accepte să se întoarcă în țară și să scoată – contra cost – o serie de persoane pentru care rudele aflate în Occident vor plăti[2]. Conform înțelegerilor stabilite la Paris, Iuliu Simandan trebuia să-i aducă din România pe Elisabeta Simandan (soția sa), pe soția și copilul lui Virgil Micu, precum și alte persoane (dacă familiile din Occident puteau obține, în timp util, banii necesari – aspect ce se va dovedi crucial în desfășurarea ulterioară a misiunii), iar Coriolan Gherman pe o anume doamnă Baraf și pe cei trei copii ai săi, precum și pe cei doi copii ai lui Rică Georgescu. Modificarea caracterului acțiunii pe care cei doi tineri urmau să o efectueze în țară s-a petrecut treptat. Mai întâi, Virgil Micu a mijlocit o întâlnire între Gherman, Simandan și Horațiu Comăniciu, acesta din urmă cerându-le călăuzelor ca, atunci când se vor afla în țară, să se intereseze de soarta lui Liviu Bodolea, Silviu Crăciunaș și a unui anume Breazu, iar în cazul în care vreunul dintre ei reușește să îi întâlnească, să preia de la aceștia rapoarte scrise pe care să le aducă la Paris. Atât Simandan, cât și Gherman au acceptat fără rezerve această rugăminte, chiar dacă nu îi cunoșteau pe vreunul dintre cei trei, iar singurul mod în care

[1] Organizație independentă înființată de inginerul Nicolae Caranfil cu rolul de a le acorda refugiaților români ajutoare materiale și de a le facilita obținerea de documente de ședere în Franța.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 4.

ar fi putut intra în legătură cu aceştia ar fi fost prin intermediul surorii lui Virgil Micu, a cărei adresă le-a fost constant repetată de secretarul CAROMAN.

Compromisul făcut faţă de Micu a dat naştere unuia şi mai amplu: prin intermediul reprezentantului comitetului de pe Rue Jean de Beauvais, Gherman şi Simandan au făcut cunoştinţă cu Bazil Raţiu, „creierul" structurii incipiente din Paris. Fostul ofiţer le-a cerut să colaboreze cu centrul de informaţii şi, în urma acceptului tacit al celor doi, le-a trasat următoarele sarcini:

> să ne interesăm şi prima dată numai să facem legătura la graniţă pentru alte treceri. Ne-a mai spus să observăm dacă sunt trupe ruseşti şi unde, să vedem dacă sunt masate trupe ruseşti la graniţa Iugoslaviei, să vedem indicativele la misiunile ruseşti, să ne interesăm de situaţia economică din ţară, dacă sunt ruşi civili, dacă poporul şi în special ţărănimea este nemulţumită, să căutăm să găsim oameni de încredere care să primească bani şi ajutoare pentru deţinuţi de prin închisori şi familiile acestora[1].

Directivele trasate de către maiorul Raţiu reflectă perspectiva celor din exil asupra situaţiei din ţară şi priorităţile în materie de strângere de date. Tensiunea dintre puterile occidentale şi lagărul estic se afla în 1948 la cote ridicate, astfel că perspectiva unui conflict militar între cele două blocuri domina orizontul de aşteptare imediat, captând atenţia strategilor militari şi a structurilor secrete. Accentul informativ al misiunii este pus pe cunoaşterea desfăşurării de forţe a Armatei Roşii pe teritoriul românesc şi, în special, pe dispunerea trupelor la graniţa iugoslavă, motivul fiind

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 37.

dat de recenta disidență a Iugoslaviei lui Tito față de politica Moscovei. De asemenea, datele despre starea populației erau necesare pentru înțelegerea reverberațiilor pe care le-au avut în societatea românească măsurile recente luate de regimul comunist de la București. În 1948, strategia centrului de la Paris era, așadar, una mai degrabă prudentă, de testare a populației, de strângere de date militare, vandabile către serviciile de informații occidentale, și de stabilire a unor canale de aprovizionare cu ajutoare a celor afectați de represiunea politică dusă de instituțiile de forță ale regimului comunist, în speranța supraviețuirii până la o așteptată răsturnare a puterii de la București.

Este clar că atât Iuliu Simandan, cât și Coriolan Gherman, au ajuns în mod conjunctural în postura de agenți ai serviciilor de informații occidentale. Niciunul nu plecase din țară din cauza comunismului și niciunul nu se întorcea în țară pentru a lupta împotriva sistemului impus în România de Moscova, prin intermediul Armatei Roșii și al Partidului Comunist. Imboldurile care au stat la baza acceptării cererilor venite din partea lui Micu, Comăniciu și, mai ales, Rațiu sunt mai degrabă de ordin financiar și practic, decât ideologic. Așa cum aveau și anchetatorii români să constate, unul dintre principalele motive a fost înlesnirea drumului Paris – Viena și retur, ceea ce i-ar fi scutit de dificultățile logistice (procurarea documentelor și aprobărilor aferente) și de presiunea financiară (nemaiavând, în acest mod, nevoie să cheltuiască bani cu transportul). În plus, în perspectiva stabilirii în Occident, a finalizării studiilor și a găsirii unui loc de muncă, relațiile pe care Micu și Rațiu le aveau puteau juca un rol esențial, astfel că acceptarea cererilor celor doi putea însemna că și aceștia, la rândul lor, le-ar putea întoarce favorul.

Cel puțin aparent, Rațiu nu intenționa ca trimiterea în țară a lui Gherman și a lui Simandan să fie o misiune ocazională. La finalul discuției pe care a avut-o cu cei doi agenți, fostul ofițer le-a comunicat că, după două sau trei misiuni reușite, vor beneficia de stagii de pregătire în domeniul spionajului și al sabotajului în cadrul unor centre de instrucții din Elveția sau Marea Britanie[1]. Cu toate că la o primă vedere pare ilogică trimiterea în misiuni riscante a unor agenți neantrenați, motivația ar putea ține fie de amatorismul abordării de către centrul de la Paris, fie de verificarea capacităților, precum și a onestității celor doi. Este dificil de intuit dacă promisiunea unei instrucții într-un centru al serviciilor britanice sau elvețiene era o fabulație menită a le ridica moralul și a le da încredere lui Gherman și lui Simandan într-o colaborare de lungă durată, dacă era un deziderat propriu al lui Rațiu sau dacă existaseră discuții prealabile cu structurile occidentale în acest sens. Acțiunea, în ansamblul său, s-a desfășurat sub oblăduirea serviciului de informații francez, dovadă fiind faptul că de la Paris la Innsbruck, unde au făcut cunoștință cu maiorul Blondel, cei doi agenți au călătorit cu avionul, în uniforme militare franceze, iar la Viena Gelu Belu le-a mijlocit o întâlnire cu Maurice Manjan, care le-a retrasat exact aceleași sarcini pe care le primiseră și la Paris de la Bazil Rațiu, ceea ce atestă că maiorul Rațiu acționa în colaborare cu structura franceză. Totodată, Belu i-a indicat lui Coriolan Gherman și o serie de persoane din familia sa (precum inginerul Ioan Boroș, cumnatul agentului de la Viena) pe care putea să le contacteze dacă misiunea i-o cerea[2].

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 37.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 21.

După o perioadă de așteptare în capitala austriacă, cauzată de întârzierea primirii unor sume de bani de către Iuliu Simandan pentru scoaterea anumitor persoane, Gherman a decis, la sfârșitul lunii septembrie 1948, să plece singur, intrând în țară prin același loc pe unde fugise cu aproape jumătate de an înainte. Întreaga sa activitate din următoarele zile avea să stea sub semnul absenței unei minime conspirativități, a neglijenței față de posibila deconspirare a prezenței sale, a neadaptării la noul climat socio-politic din țară și a lipsei de interes față de sarcinile primite de la maiorul Rațiu ori de la Manjan. Cu toate că nu avea acte false, cu ajutorul cărora să scape de eventualele percheziții, Coriolan Gherman a călătorit cu trenul de la Baia Mare la Cluj, unde s-a reîntâlnit cu doctorii Garoiu și Iuliu Pop, doi dintre prietenii săi apropiați, cu care avea să petreacă ostentativ și luxos. Între timp, a trecut pe la familia lui Gelu Belu, unde a rămas timp de două nopți, pentru a le aduce vești despre agentul de la Viena și pentru a avea o întâlnire de circa 30 de minute cu episcopul greco-catolic Ioan Suciu, întrevedere mijlocită de Ileana Belu. Ulterior, s-a deplasat în capitală, cazându-se la hotelul Athénée Palace din centrul Bucureștiului, iar deplasarea la Arad, unde a luat contact cu familia lui Rică Georgescu, a efectuat-o cu avionul. Scopul său personal – acela de a scoate contra cost persoane din țară – părea că va fi atins, măcar parțial: s-a întâlnit cu doamna Baraf pe care trebuia să o ducă în Austria, împreună cu cei trei copii, primind de la aceasta banii stabiliți (cu care a petrecut la București alături de prietenii săi), însă soacra lui Rică Georgescu a refuzat să își lase nepoții într-o acțiune atât de periculoasă precum trecerea clandestină a frontierei. În ceea ce privește misiunea primită din partea lui Bazil Rațiu, Gherman aproape că a evitat-o cu totul: singurul aspect de

care s-a achitat a fost contactarea superficială, în data de 4 octombrie, a Malvinei Alexandrescu, sora lui Virgil Micu. Scopul a fost mai degrabă unul de sondare, din curiozitate, a situației:

> I-am spus că va veni cineva (Simandan) după soția lui Micu și i-am cerut să mă ajute în legătură cu Crăciunaș sau Bodolea. A părut așa de îngrozită încât m-a speriat și pe mine.
>
> Mi-a spus că și ea a fost arestată tot din cauza acestora și că ei sunt căutați de toată poliția și că nu a mai auzit de ei. Eu am plecat spunându-i că voi veni încă și dacă totuși află ceva o să-mi comunice. De fapt, eu intenționam să las în grija lui Simandan această chestiune[1].

Dezinteresul propriu și atitudinea terifiată a Malvinei Alexandrescu au avut un puternic impact asupra lui Coriolan Gherman, care a decis să renunțe cu totul la achitarea de orice sarcină trasată de maiorul Rațiu, lăsând îndeplinirea misiunii în responsabilitatea celuilalt agent. În aceeași zi în care Gherman trecea pentru prima dată pragul casei de pe strada Petre Poni numărul 18, Iuliu Simandan intra în România și ajungea la Arad, producând consternare, uimire și teamă atunci când s-a prezentat la locuința familiei sale. Spre deosebire de Gherman, care nu a trimis nicio comunicare către Gelu Belu sau Bazil Rațiu, Simandan a anunțat centrul din Viena de reușita trecerii sale în România, trimițând la o adresă conspirativă din capitala Austriei o carte poștală cu mesajul „Loulon a ajuns cu bine".

Primul dintre agenții ce urma să se întoarcă la Viena a fost Coriolan Gherman, care a stabilit ca la 9 octombrie să plece din țară, împreună cu doamna Baraf și cei trei copii ai săi.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 78.

Curiozitatea și lipsa de prevedere aveau să-i schimbe însă planurile, deoarece în seara de 8 octombrie, Gherman a decis să o viziteze din nou pe Malvina Alexandrescu pentru a afla dacă Iuliu Simandan a ajuns în țară și dacă a contactat-o. Imobilul fiind sub supraveghere, Gherman a fost urmărit și arestat în Piața Palatului Regal. A doua zi, când Gherman ar fi trebuit să plece din București către graniță, în capitală sosea Iuliu Simandan care a mers direct la locuința Malvinei Alexandrescu, pentru a se interesa, la rândul său, de Liviu Bodolea și Silviu Crăciunaș, fiind arestat imediat după ce a ieșit din imobil[1]. Prima acțiune a centrului embrionar de la Paris aflat în colaborare cu serviciile de informații franceze se încheia abrupt, nu numai fără a reuși vreun rezultat notabil, dar chiar cu anihilarea propriilor agenți. Nici Gherman și nici Simandan nu au obținut informații despre starea de spirit a populației, despre situația economică ori despre dispunerea trupelor sovietice în interiorul țării sau pe granița iugoslavă, și nici nu au încercat să creeze o rută prin care să fie trimise din Occident ajutoare materiale familiilor celor încarcerați politic. Lipsa de pregătire profesională, amatorismul celor doi agenți și contactarea unor persoane neverificate au dus la căderea celor doi.

Acțiunea Gherman-Simandan a pus în evidență nu numai absența unei structuri capabile să ofere ajutorul logistic necesar unor misiuni cu risc ridicat, ci și scurt-circuitele dintre grupul român și structurile franceze. Relația dintre cele două părți avea să fie caracterizată nu numai de lupta împotriva unui dușman comun, ci și de neîncredere și de încercarea fiecăreia de a profita de cealaltă. Într-un interogatoriu din 4 noiembrie 1948, Simandan rememora una dintre ultimele discuții avute cu Virgil Micu și Bazil Rațiu înainte de a părăsi Parisul: „încă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 1, f. 71.

de la plecare Micu și Rațiu ne-au spus că ceva informații tot o să trebuim (sic!) să dăm atât francezilor de la Viena, cât și celor de la Innsbruck, dar să le dăm eventual numai informații mai puțin importante, adică: de ordin militar, iar nu chestiuni politice sau interne ale țării noastre". Poziția părții române față de serviciile franceze de informații era, așadar, încă din 1948 una rezervată și precaută în legătură cu amploarea colaborării. De asemenea, o altă deficiență în materie de bună desfășurare a activității o reprezenta prioritizarea câștigurilor materiale proprii în detrimentul necesităților informative de către membrii viitoarei structuri. Într-una dintre declarații, Simandan afirma despre reprezentantul centrului din Viena următoarele: „cu Belu discutam toată ziua și jucam de dimineață până seara biliard, îmi spunea că să nu mai fiu prost și să aduc persoane și el le va trimite mai departe la Paris, dându-i și lui un câștig. Îmi spunea să nu fiu idealist că mor de foame"[1]. Pe de altă parte, în mod ironic și tragic, chiar acțiunile trasate de maiorul Rațiu și serviciile de informații franceze lui Coriolan Gherman și Iuliu Simandan aveau proporția lor de idealism.

Contraatacul Bucureștiului

Capturările lui Simandan și Gherman au adus SSI[2] primele date despre posibila organizare de către membrii exilului a unor structuri informative, legăturile din țară pe care contau aceștia, precum și unele dintre obiectivele serviciilor de informații

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 45.

[2] Serviciul Special de Informații a fost înființat în 1917 și avea ca obiectiv desfășurarea de operațiuni informative externe. După 1948, activitatea sa era dublată de unele direcții ale Securității, astfel că în 1951 a fost înglobat în cadrul acesteia. Florian Banu, *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989)*, prefață de Mihai Răzvan-Ungureanu, Editura Corint Books, București, 2016, pp. 29–53.

franceze. Este de punctat faptul că autoritățile de la București au căutat să ducă o campanie de dezinformare a structurilor din Occident, prin acuzarea lui Simandan și a lui Gherman doar de trecerea frauduloasă a frontierei, nu și de conexiuni cu serviciile de spionaj de la Paris. Într-o notă strict-secretă către colonelul Mișu Dulgheru, cel care a coordonat anchetarea celor doi, acesta era informat că „ei [Iuliu Simandan și Coriolan Gherman – n.m.] se fac vinovați și de alte fapte, însă vor fi trimiși în judecată și aspru pedepsiți numai pentru delictul de treceri clandestine peste granița"[1]. Cea mai probabilă explicație este că autoritățile române încercau să inducă oponenților săi din Vest ideea că nu ar fi aflat despre implicarea structurilor de informații franceze și nici despre misiunile în sine pe care cei doi le aveau. Cu toate acestea, este greu de crezut că cei din lumea liberă ar fi putut considera că, odată căzuți în mâinile poliției politice din România, ale cărei metode brutale de anchetă erau deja cunoscute în Occident, Simandan și Gherman nu ar fi fost constrânși să declare întreaga lor activitate din lunile precedente. Cu toate acestea, practica de dezinformare (sau, măcar, tentativa) s-a păstrat și în anii următori, un exemplu fiind procesele publice ale echipelor de paraşutiști trimise în țară în 1953, în care numele lui Neagu Djuvara, șeful SIMRE la acel moment și direct implicat în pregătirea unităților, nu este deloc menționat, probabil pentru a nu se trăda cunoașterea de către București a ocupației reale a fostului diplomat[2].

Dar serviciul de informații externe al regimului de la București, al cărui scop, printre altele, era „pătrunderea în sânul reacțiunii românești din străinătate și depistarea

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 3, f. 5.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 83.

activității, intențiilor și legăturilor ei cu serviciile de spionaj imperialiste"[1], înregistrase de-a lungul anului 1948 și alte reușite, iar una dintre cele mai notabile a fost arestarea la 7 aprilie a lui Silviu Crăciunaș. Fost lider legionar repoziționat după 1944 ca național-țărănist, Crăciunaș devenise în 1947 călăuza care scosese din țară persoane ca Romulus Boilă, Horațiu Comaniciu, Virgil Veniamin sau Ion Iliu. În timpul anchetei, a redactat un plan de măsuri care prevedea trimiterea unui agent al SSI în Occident, pentru a se infiltra în structurile exilului românesc, dovedind inteligență, experiență în domeniul clandestinității și o rapidă schimbare de optică față de regimul comunist. Utilizarea unui agent ca Silviu Crăciunaș nu era atractivă numai prin prisma activității sale din anii precedenți sau a informațiilor pe care le putea obține cu privire la activitatea exilului românesc sau a rutelor de trecere clandestină a graniței, dar se putea dovedi deosebit de benefică pe termen lung datorită încrederii depline din partea unor persoane-cheie de la vârful emigrației. Acest ultim motiv pare să fi cântărit decisiv în deschiderea pe care Petre Goncearuc, Mircea Țigoiu și Ionel Munteanu, șefii contraspionajului comunist, au avut-o, în aprilie-mai 1948, față de ideea lui Crăciunaș de a intra în serviciul SSI și de a fi trimis în Franța pentru a se infiltra în exilul românesc.

Astfel că Silviu Crăciunaș a fost eliberat și găzduit într-o casă conspirativă a SSI, iar între decembrie 1948 – februarie 1949 a trecut prin instrucția necesară activității de spionaj, proces care a vizat mai multe paliere: instruirea ideologică a agentului, prin parcurgerea mai multor cărți de marxim-leninism și însușirea reperelor ideologice comuniste, stabilirea modurilor de comunicare cu autoritățile de la București

[1] Stejărel Olaru, *op. cit.*, p. 31.

sau cu rezidențele Securității din Occident, precum și crearea unei legende care să acopere perioada care a urmat arestării sale din 7 aprilie 1948, legendă care va fi asumată de Crăciunaș inclusiv în biografia sa publicată în 1961 în Marea Britanie. Dat fiind atât stadiul incipient de organizare a exilului românesc, cât și lipsa de informații a SSI din cauza inexistenței unei rețele informative care să lucreze în slujba regimului comunist, misiunea lui Silviu Crăciunaș era una generală. Acesta trebuia să intre în contact cu reprezentanții tuturor partidelor politice, dar și cu liderii diferitelor asociații apolitice, să sondeze reacțiile lor, să cunoască proiectele acestora și să se infiltreze în cât mai multe structuri. În al doilea rând, trebuia să creeze o rută transfrontalieră pe care să o utilizeze structurile românești din exil (și, preferabil, și serviciile de informații occidentale), dar care să se afle sub atenta supraveghere a autorităților din țară. Lăsând impresia stabilirii unei conspirativități viabile, serviciul de informații externe al Securității putea atrage un număr mai mare de agenți vestici în țară, pe care îi putea aresta și interoga, și, de asemenea, putea identifica oamenii de legătură din interior pe care cei din Occident intenționau să se bazeze. Nu în ultimul rând, Silviu Crăciunaș avea misiunea de a-l întâlni pe maiorul Bazil Rațiu, care, la începutul anului 1949, era considerat de SSI drept românul care coordona activitatea de spionaj dusă de serviciile occidentale împotriva Republicii Populare Române[1]. Crăciunaș urma să se folosească de prestigiul său de luptător anticomunist pentru a fi cooptat de Rațiu în

[1] *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan, studiu introductiv: Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, INMER, Editura Militară, București, 2008, p. 21.

activitatea sa, intrând astfel în contact cu informații referitoare la viitoarele acțiuni de spionaj și sabotaj.

Nu la fel de persuasiv a fost însă și Mihail Țanțu, al doilea agent de influență important racolat de către autoritățile române și care va avea un rol esențial în activitatea SIMRE. Fiul unui semnatar al actului Unirii Basarabiei cu Regatul Român, comandant al primelor unități de parașutiști militari din țară și membru în Mișcarea Națională de Rezistență (MNR) până la arestarea sa în 1946, Mihail Țanțu a avut nevoie de aproape doi ani și jumătate pentru a câștiga încrederea autorităților comuniste și a deveni agent al Bucureștiului cu rolul de a se infiltra în structurile din exil. Într-o măsură chiar mult mai mare decât Silviu Crăciunaș, Mihail Țanțu și-a conceput propriul plan de măsuri, de la înscenarea evadării, construirea unei legende veritabile privind perioada petrecută în țară, până la modalitățile de trecere a frontierei. În toamna anului 1948, Mihail Țanțu era deja pus în libertate, cu scopul de a fugi pe cont propriu din țară, în timp ce misiunea lui Crăciunaș avea să înceapă în primele săptămâni ale anului următor.

Tot în noiembrie, pe când Țanțu „evada" din Palatul Ministerului de Interne, cu ajutorul unui ofițer de Securitate, iar Crăciunaș se pregătea să își înceapă instructajul, Gherman și Simandan încercau să joace aceeași carte, a schimbării taberei și a trecerii de partea regimului de la București. Anchetatorii comuniști lăsau impresia, cel puțin în primă instanță, că ar fi dispuși să accepte „întoarcerea" agenților și luau în calcul trimiterea lor în Occident:

> Domnule șef anchetator,
>
> Subsemnatul, Simandan Iuliu, deținut, cu respect raportez următoarele:

În ceea ce privește chestiunea reabilitării și libertății mele, pe care am discutat-o împreună cu Dvs., marți 15 a.c., și anume în a aduce de vreo câteva ori informații din Franța, care ar putea să vă servească, garantând cu părinții și soția mea, la care țin, n-aș crede că v-ați gândi că odată ajuns în Franța să nu mă mai reîntorc, în primul rând ai mei ar fi la discreția Dvs., pe urmă omul sărac, ori aicea, ori acolo, tot una e, ca să plec și să rămân în Franța fără un ban și să dorm pe jos și alte mizerii, apoi n-ar avea niciun rost, pe când aici eventual în cel mai rău caz mi-aș ispăși pedeapsa și tot am un cămin și părinți unde așI [sic] putea primi o bucată de pâine și un loc de dormit, iar pe de altă parte odată ajuns la Paris, ar trebui să mă gândesc la ziua de mâine unde voi dormi și ce voi mânca, ca s-o încep iar de la început să vin în țară și să caut persoane pe care le-așI [sic] putea trece, câștigând astfel bani, ca apoi iarăși să risc mai mult ca acum să fiu prins, ca pe urmă să fiu arestat, dându-mi-se o pedeapsă îndoită, iar părinții mei să fie și ei expuși, n-ar avea niciun rost.

În alt ordin de idei, cred că așI [sic] putea aduce mai multe foloase și informații cu mai puțin risc decât eventual un altul, pe motiv că am cunoștințe și am intrat deja în cercul lor având încredere în mine, astfel putându-vă servi mai ușor și eventual cu mai mult folos[1].

În ciuda stăruințelor și a tuturor rudelor și apropiaților puse drept gaj autorităților comuniste, propunerile lui Simandan și Gherman au fost în cele din urmă refuzate, cei doi fiind condamnați la opt ani de închisoare corecțională, respectiv zece ani de închisoare corecțională. O notă aparte a cunoscut-o parcursul carceral al lui Coriolan Gherman, care avea să fie implicat în acțiunea violentă de reeducare de la Pitești, unde, torturat la 25 noiembrie 1949, a devenit unul dintre agresorii

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 75 133, vol. 2, f. 253.

implicați în bătăile de la camera 4-spital. Ulterior, a fost trimis la Peninsula, unde s-a numărat printre deținuții care au încercat să pornească o acțiunile violentă similară celei din penitenciarul de unde fuseseră aduși.

Cu toate că Mihail Țanțu și-a început acțiunea de trecere a graniței către Ungaria (și apoi, mai departe spre Austria) cu aproape patru luni înainte de celălalt agent, Silviu Crăciunaș a fost primul care a reușit să ajungă dincolo Cortina de Fier. În noaptea de 21/22 februarie 1949, sub îndrumarea unor călăuze ale serviciului special, Crăciunaș părăsea clandestin România, alături de Maria Leibovici și fiica acesteia, cele două neștiind că sunt folosite ca martori pentru întărirea legendei cu care Crăciunaș, conspirativ agentul „Victor", urma să se infiltreze în exilul românesc. Beneficiind de sprijinul discret al ofițerului Vasilescu din cadrul rezidenței Securității din Budapesta, Crăciunaș și cele două femei au reușit după aproape o lună, la 26/27 martie 1949, să treacă granița în Austria, ajungând în cele din urmă la Viena, unde agentul român și-a făcut cunoscută prezența. În foarte scurt timp, Silviu Crăciunaș a reușit să câștige încrederea lui Gelu Belu, care nu numai că l-a protejat în fața autorităților franceze, menajându-l astfel pe agentul regimului de la București de rigoarea verificărilor de securitate, ci i-a făcut ample dezvăluiri despre activitatea sa și a spionajului francez. Reușitele imediate ale spionului venit din țară nu s-au oprit însă aici: prin intermediul lui Belu, Crăciunaș l-a cunoscut și pe Pierre Boullen de la care și-a putut completa imaginea asupra activității spionajului occidental din Austria, precum și a obiectivelor pe termen mediu și lung, obținând chiar și câteva piste pe care autoritățile de la București le-au putut exploata pentru identificarea rețelelor și punctelor de sprijin din țară. Penetrarea de către Securitate a sectorului din Viena a

serviciilor de informații franceze era, la acel moment, mult mai acută: în aprilie 1949, Boullen nu era încadrat de un singur agent, ci de doi. În lunile dinaintea plecării din țară, Pierre Boullen se îndrăgostise de Emilia Corteanu, funcționară în cadrul legației franceze de la București, iar cei doi intenționau să părăsească România și să se căsătorească odată ajunși în Franța. Autoritățile de la București au sesizat oportunitatea de a o racola pe Corteanu (care își dorea mai degrabă să trăiască în Occident decât să fie a treia soție a lui Boullen), iar la sfârșitul anului 1947 aceasta a semnat un angajament de colaborare[1]. Exploatarea informativă ulterioară a șefului structurii franceze de la Viena a eșuat. Pe de o parte, odată ajunsă la Viena, Emilia Corteanu nu a mai furnizat informațiile promise, iar în același timp nici Securitatea nu a făcut presiuni asupra ei pentru a-și onora angajamentul. În al doilea rând, date fiind amploarea organizării exilului românesc din Franța, ofertele de colaborare primite și anticipata coagulare a unei structuri informative, la 12 mai 1949 Silviu Crăciunaș părăsea Viena cu destinația Innsbruck, care era mult mai bine conectat cu ce urma să se petreacă la Paris.

Parcursul lui Mihail Țanțu avea să fie însă mult mai dificil și mai solicitant decât al lui Crăciunaș. După ce în noiembrie și decembrie nu reușise să treacă frontiera clandestin, o dată scăpând numai prin fuga pe acoperișul vagoanelor de tren, iar altă dată a fost descoperit de grănicerii români, și companionul care ar fi trebuit să-i asigure legenda a fost ucis în apropierea liniei de demarcație, fostul căpitan de parașutiști a fost trimis la Budapesta cu un avion al autorităților române. Abia în aprilie 1949, a încercat să își continue drumul din capitala maghiară spre Vest pe cont propriu, alegând ca variantă

[1] Stejărel Olaru, *Agentul nostru Victor*, p. 39.

o filieră sionistă care scotea tineri evrei din țările blocului comunist pentru a-i trimite în Palestina. Drumul său s-a dovedit însă unul deosebit de periculos și de anevoios, grupul fiind redirecționat spre Cehoslovacia, unde fiecare membru a fost supus unor controale medicale și religioase. Scăpând la limită de a fi deconspirat pe motive anatomice, a fost arestat și încarcerat la Bratislava, unde, în ciuda torturilor la care a fost supus, nu s-a devoalat adevărata identitate. Prin intermediul informatorului din celulă, a reușit să contacteze autoritățile penitenciarului cărora le-a cerut să transmită Bucureștiului că Teodor Mazilu (una dintre identitățile sale conspirative) este încarcerat. Stratagema sa a funcționat, iar la numai câteva zile distanță a fost pus în libertate. În cele din urmă, prin intermediul unei prostituate, Mihail Țanțu a reușit să identifice un loc unde Dunărea se putea trece înot și a ajuns la Viena la 28 mai 1949[1]. Bătăile și suferințele îndurate de-a lungul periplului său prin Cehoslovacia aveau să-i cimenteze legenda de fugar și să-i sporească imaginea de luptător anticomunist, căci, așa cum concluziona ofițerul de Securitate care a redactat raportul asupra activității lui Țanțu din prima parte a anului, „câțiva pumni încasați nu strică cu nimic unei legende"[2]. Sosirea în capitala austriacă, anunțată în urma înregistrării sale la IRO[3], a produs vâlvă în comunitatea românească, dar și în rândul structurilor de informații american și francez (cel britanic așteptând ca Țanțu să facă primul pas spre o colaborare, pentru a putea astfel negocia de pe o poziție forte). În cele din

[1] Mircea Tănase, *Căpitanul paraşutist Mihail Țanțu. Faptele, mărturisirea și osânda unui cavaler*, Editura Militară, București, 2015, p. 195.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 23.

[3] International Refugee Organisation a fost înființată în 1946 cu rolul de a oferi ajutor refugiaților germani și, ulterior, tuturor celor din țările de la est de Cortina de Fier.

urmă, tot Gelu Belu este cel care reușește să îl racoleze pe fostul căpitan de parașutiști, ajutându-l să își procure documente de identitate, oferindu-i sprijin material și locativ și, cel mai important, destăinuindu-i amănunte despre modurile de activitate ale structurilor informative și despre planurile de construire a unui serviciu românesc la Paris. Cu toate că Mihail Fanțu fusese trimis de autoritățile de la București cu rolul de a supraveghea organizația legionară din exil, datele obținute de la Belu aveau să-i modifice ad-hoc viitoarea activitate, acceptând să intre în tratative la Innsbruck cu reprezentanții acestei viitoare structuri.

Spionaj sub haina militară

La finalul anului 1948, serviciile de informații occidentale și colaboratorii săi români se găseau într-o situație deosebit de dificilă: trei agenți trimiși în țară căzuseră (Simandan, Gherman și Bodolea), unul dintre oamenii de bază din interior dispăruse (Crăciunaș), iar centrul din Paris nu avea o strategie clară în privința acțiunii informative pe linia românească și se afla într-o penurie acută de cadre capabile, pe care să le utilizeze în această direcție. În plus, activitatea de până acum, prin legături individuale, își arătase limitele logistice, astfel că devenise evidentă necesitatea creării unei structuri de sine stătătoare capabile să își asume rolul de serviciu de informații cu obiectiv principal teritoriul românesc, fără însă a neglija totodată și activitatea comunităților române din exil.

Constituirea *de facto* a acestui serviciu avea să se petreacă la începutul anului 1949, când se observă și o divizare a sprijinului occidental în raport cu emigrația din jurul CNR. Din acest moment, serviciile americane de informații se vor concentra pe spațiul german și pe sectorul propriu de ocupație din

Austria (cu centre la Salzburg și în Bavaria), unde vor finanța celule de lucru, create în jurul unor agenți care urmau să livreze informații, fără ca superiorii americani să se implice în acțiunile propriu-zise de contactare și recrutare. Structurile franceze, în schimb, aveau să caute construirea unui organism centralizat, organizat și structurat, condus de români, dar în atenta subordonare a autorităților de la Paris și care să funcționeze în capitala Franței. Motivele erau date de lipsurile materiale și de infrastructura proprie, precum și de consistentele comunități de exilați aflate în Hexagon. Așa cum sublinia și un raport al Securității, în 1949 „serviciul francez era singurul care se prezenta nu ca un recrutor de agenți, ci ca un organ tehnic și politic preocupat de problemele naționale ale țărilor din sud-estul european, gata a colabora cu organisme centrale, închegate, care ar reprezenta în mod cert necesitățile, vederile și tendințele țărilor respective"[1].

Se punea firesc întrebarea cine ar putea face acest lucru. Contextul era unul cât se poate de nefericit, exilul românesc găsindu-se într-o situație delicată. Tensiunile, disputele și orgoliile din sânul emigrației puseseră comunitatea românească într-o lumină cel puțin defavorabilă. Rivalitățile dintre membrii partidelor istorice, dintre cei înregimentați politic și cei apolitici, dintre cei virulent anticomuniști și cei suspectați de pact cu puterea de la București măcinaseră orice încercare de front comun împotriva regimului comunist din țară. Starea financiară precară agravase certurile, iar problema fondului administrat de Alexandru Cretzianu nu făcuse altceva decât să sporească conflictele din sânul comunității. Nu este astfel de mirare că atitudinea și comportamentul unora dintre refugiații români fuseseră departe de așteptările francezilor,

[1] Mircea Tănase, *op. cit.*, p. 198.

mai ales în contextul dificil al primilor ani ai Războiului Rece, căci „toți românii emigranți trecuți pe acolo [sector de ocupație francez din Austria – n.m.] s-au prezentat zgomotos, cu palmares de mari rezistenți, cu emfază de mari oameni politici, mari specialiști în problemele românești și comuniste, militari autoînălțați cu câte două-trei grade. Au încasat bani grei, după care s-au desumflat la adevărata lor valoare"[1]. În acest caz, atitudinea aliaților occidentali nu putea fi decât una rezervată. Elocventă pentru perspectiva francezilor a fost explicația dată de către Pierre Boullen agentului dublu Silviu Crăciunaș, în cadrul uneia dintre întâlnirile petrecute la Viena, în vara anului 1949, înainte ca acesta din urmă să își continue drumul spre Paris:

> Consulul Boullen mi-a „mărturisit" că Franța este „decepționată" de vechii politicieni români, care vorbesc mult și nu au forța de a lupta în mod real pentru eliberarea țării lor, care trăiesc numai într-o „intrigă politică" care i-a situat la nivelul de jos în comparație cu grupul din Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria și Iugoslavia, care sunt mult mai uniți și nu se ceartă ca politicienii români[2].

Totuși, cea mai plastică descriere a situației a oferit-o Gelu Belu, aproximativ în același timp cu Boullen, când, întâmpinându-l pe Mihail Țanțu, care va fi unul dintre pionii de bază ai nou-înființatei structuri, dar și personajul uneia dintre cele mai grave înfrângeri din întreaga existență a serviciului, i-a mărturisit pe șleau: „bătrâne, te-a trimis cerul! Ai venit tocmai la timp, pentru că curvăsăria politică a făcut de râs Neamul

[1] Mircea Tănase, *op. cit.*, p. 198.
[2] Stejărel Olaru, *op. cit.*, p. 37.

Românesc!"[1]. În aceste condiții, serviciile de informații de la Paris au căutat să construiască o structură formată din persoane neînregimentate politic ori ideologic (cu toate că Blondel, reprezentantul ofițerilor francezi din spațiul austriac responsabili de emigrația românească, aprecia combativitatea și spiritul de sacrificiu al legionarilor), bine instruite și capabile să se achite conștiincios de responsabilitățile activităților informative. Singura categorie care răspundea acestor așteptări era cea a foștilor ofițeri și subofițeri. O analiză de la începutul anilor 1950 descria foarte plastic poziția aparte pe care și-au asumat-o în comunitatea exilaților cei care erau militari de carieră:

> În linii generale ei [ofițerii – n.m.] participă la evoluția pașnică a masei refugiaților. În linii generale nici ei nu au fost scutiți de entuziasmele intempestive, de dezamăgiri și triste resemnări în fața neputințelor. Dar numai în linii generale. În particular însă ei posedă anumite caractere care le sunt proprii, care tind să se opună dezagregării și ajută dimpotrivă la menținerea legăturilor mai mult ca în alte medii. Cele mai importante din aceste caractere sunt:
>
> – o formație spirituală și morală uniformă, începută în școlile militare și continuată ani de-a rândul în unități;
>
> – o concepție cu totul specială despre rolul ofițerului în societate și o repugnanță marcată de a se manifesta în viața publică;
>
> – o credință în înalta valoare a jurământului depus și în demnitatea obligațiunilor ce decurg din acest jurământ[2].

Era firesc, așadar, ca francezii să se îndrepte către edificarea structurii informative pe scheletul militarilor aflați în exil. Dar dincolo de unitatea mai solidă din cadrul acestui grup și de lipsa

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, ff. 27–29.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 303, f. 13.

de simpatii politice sau de ataşamente ideologice, foştii ofiţeri români constituiau o resursă dezirabilă pentru un proiect precum cel imaginat de serviciile franceze: erau bine pregătiţi profesional, majoritatea aveau experienţă combativă şi manifestau disponibilitate să fie angrenaţi în misiuni periculoase (filări, treceri clandestine ale frontierelor, paraşutări în ţară, organizare de sabotaje etc.). Pentru aceştia, colaborarea cu o structură informativă din Occident reprezenta, de foarte multe ori, singura şansă de a câştiga un venit pe baza pregătirii lor profesionale, deoarece, din cauza formării militare, cu greu îşi puteau găsi un loc de muncă într-o altă ţară, iar atunci când o făceau, erau constrânşi să accepte posturi derizorii ori remuneraţii insuficiente. Viaţa în exil era o adevărată dramă, căci, aşa cum aceeaşi sinteză privea retrospectiv cu o dureroasă claritate,

> ofiţerii sunt singurii care trăiesc o dublă personalitate. În cariera lor ei nu găsesc nicio întrebuinţare care să le asigure existenţa. Sunt astfel obligaţi să-şi creeze o altă îndeletnicire şi cum studii de specialitate sunt posibile numai pentru o mică parte, majoritatea a trebuit să se declaseze, lucrând prin fabrici sau birouri în slujbe cu totul inferioare, prost plătiţi, fără siguranţa viitorului, fără legături sau afinităţi cu mediul, ducând o viaţă care nu are nicio legătură cu viaţa lor anterioară sau cu pregătirea lor. Pe aceasta ei nu pot şi nu vor s-o uite, iar pe cea nouă ei o socotesc un provizorat, până când, probabil înfrânţi de timp şi de nevoi, vor merge din cedare în cedare, din renunţare în renunţare şi vor pierde şi ei şi ca ofiţeri şi poate şi ca români. Timpul joacă aici rolul principal[1].

Ofiţerii constituiau, aşadar, o mână de lucru disponibilă, calificată şi accesibilă, iar în primii ani postbelici erau încă, într-un

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 303, f. 14.

mare număr, foarte încrezători în necesitatea organizării și luptei împotriva regimului comunist din țară a cărui existență efemeră trebuia să fie încheiată cât de curând de îndelung așteptatul război. În plus, la Paris se găsea un grup consistent de ofițeri a cărui coagulare s-a făcut, la fel ca a întregii comunități de exilați români, în trei valuri distincte. Primul era al celor pe care evenimentele de la 23 august 1944 îi găsiseră în Occident și au decis să nu se mai întoarcă în țara ocupată acum de trupele Armatei Roșii. În această categorie se numărau ofițerii încadrați în reprezentanțele diplomatice, precum Ion Tomoroveanu sau Ioan Dragu, ori tinerii ofițeri sau subofițeri aflați în Germania la diferite cursuri de specializare. Al doilea grup era dat de legionarii fugiți din țară după înfrângerea Rebeliunii din ianuarie 1941 sau care, asemenea generalului Platon Chirnoagă, părăsiseră țara în contextul schimbării de alianță din 1944 și fuseseră încadrați în armata guvernului de la Viena, sub comanda lui Horia Sima. Iar ultima categorie, destul de consistentă în raport cu celelalte, era a ofițerilor care părăsiseră clandestin țara după acapararea puterii de către comuniști. Acest grup, continuu „alimentat" cu noi sosiri până spre începutul anilor 1950, era constituit din militari care cunoscuseră personal efectele instaurării comunismului, fiind martori direcți ai transformărilor radicale din societatea românească. Unii chiar suportaseră diferite forme ale represiunii – de la simpla epurare din armată la perioade de detenție în țară –, mulți alții au trecut prin închisori și lagăre de refugiați înainte de a ajunge în Occident, dar aproape toți trăiseră riscurile fugii din țară, indiferent că trecuseră înot Dunărea spre țărmul iugoslav, se târâseră printre sârmele ghimpate ce delimitau granițele maghiare și austriece ori zburaseră spre Turcia sub teama permanentă de a fi reperați, ajunși din urmă și doborâți de aviația de vânătoare.

Această a treia categorie avea să fie cea care a dinamizat acțiunea de închegare a corpului ofițeresc din exil și va fi utilizată în demersul de organizare a unui serviciu informativ, mai ales că bazinul de recrutare începea să fie mai consistent. Chiar dacă au existat legături indisolubile, trebuie făcută o separație între cele două demersuri: crearea unei asociații a militarilor români din exil și edificarea unei structuri informative formate aproape în totalitate din foști ofițeri. Prima era o acțiune firească de organizare a comunități din exil, pe baza unei apartenențe profesionale. Așa cum, spre exemplu, foștii avocați sau foștii ziariști s-au constituit în asociații distincte ale românilor din exil, și militarii au avut același deziderat, mai ales că sperau că va veni ziua în care vor fi chemați din nou sub arme pentru a lupta împotriva comuniștilor din țară și a Moscovei, pentru eliberarea României. În schimb, serviciul de informații a fost rezultatul colaborării dintre un grup de ofițeri români și structurile secrete franceze, sub oblăduirea strict inițială, și mai degrabă simbolică, a CNR. Aceștia au folosit însă asociația atât ca un paravan oficial pentru activitatea lor informativă, cât și pentru a strânge date ori pentru a identifica și recruta noi colaboratori pe care să-i utilizeze, fie în acțiunile contrainformative din exil, fie în misiunile din țară. Fiind vorba de aceleași persoane care s-au aflat la conducerea celor două structuri, mai ales în primii ani, planurile s-au suprapus adeseori, fiind uneori ambiguu dacă demersul viza numai regruparea militarilor sau încadrarea lor în acțiuni secrete.

Primele încercări de creare a unei asociații care să-i reunească pe militarii români din exil s-au petrecut în 1948, fiind conduse de generalul Rădescu, cu sprijinul lui Tomoroveanu, însă proiectul a eșuat pe fondul certurilor apărute din cauza manifestărilor antimonarhice ale fostului președinte al

Consiliului de Miniștri. A doua tentativă a avut loc în mai 1949, când generalul Gheorghe Băgulescu, fostul ambasador la Tokyo, a pus bazele unei asociații similare, însă, din cauza problemelor de sănătate ale fondatorului, organizația a murit înainte de a se naște propriu-zis. Abia a treia tentativă avea să fie una reușită, atât datorită sprijinului acordat de Regele Mihai I, care făcea presiuni pentru organizarea exilului militar românesc, cât și prin sosirea în Franța a persoanei considerate potrivite pentru acest demers: generalul Dumitru „Puiu" Petrescu. Născut la 29 octombrie 1890 în Buzău, într-o familie influentă în politica românească (tatăl său, Dimitrie Petrescu, fusese ambasador al României la Sofia, Constantinopol și Paris, iar unchiul său, Emil Petrescu, ocupase în două rânduri funcția de primar al capitalei), Dumitru Petrescu avusese parte de o temeinică pregătire academică. Urmase liceul Louis le Grand din Paris și, întors în țară, a absolvit în 1914 Școala Militară de Artilerie și Geniu, cu gradul de sublocotenent. Mobilizat în cadrul Regimentului 22 Artilerie, participase în timpul Primului Război Mondial la luptele din Dobrogea, de la Dragoslavele, Soveja și Răchitoasa, fiind decorat cu Steaua României cu spade și panglică de Virtute Militară[1]. La începutul anilor 1920 și-a desăvârșit studiile la Școala Militară de Artilerie de la Fontainebleau, din Franța, fiind apoi repartizat la Centrul de Instrucție al Artileriei. În 1926 a devenit profesor la Școala Superioară de Război din București, funcție pe care a ocupat-o timp de doisprezece ani, până în 1938 când a fost avansat la gradul de colonel, inclus în Statul Major și apoi numit atașat militar al legației române de la Washington. Cariera sa avea perspective promițătoare, generalul Constantin Sănătescu descriindu-l pe Petrescu drept un „ofițer inteligent

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 343.

și cu o prea frumoasă cultură militară"[1]. Însă, schimbările politice din toamna anului 1940 și apropierea României de axa Roma-Tokyo-Berlin au determinat încheierea misiunii lui Petrescu la Washington și rechemarea sa în țară, unde a ajuns cu numai o săptămână înainte de izbucnirea Rebeliunii legionare. În 1941, a primit comanda unor unități de artilerie, iar între 15 martie 1942 și 15 ianuarie 1943 a fost trimis pe front, ca membru al Marelui Stat Major al armatei române. Înaintat la gradul de general de brigadă, în primăvara anului 1943 a fost repartizat la conducerea Armatei a 3-a, iar după instalarea guvernului Rădescu a fost adus la presiunile lui Septimiu Pretorian în cadrul Ministerului Apărării Naționale ca subsecretar de stat. Deblocat din armată în 1947, a înțeles că zilele sale de libertate sunt numărate, iar singura șansă de scăpare este să ia calea exilului. Așa că în noaptea de 24 octombrie 1948, împreună cu soția sa, Tutu Antoniu și Șerban Darvari, a trecut clandestin granița în Iugoslavia și, după o ședere de câteva luni în lagărele de la Kovacița și Zrenjanin, și într-un centru de triere de la Trieste, ajungea în cele din urmă la Paris. Dumitru Petrescu a fost recomandarea lui Nicolae Rădescu nu numai pentru poziția de șef al asociației ofițerilor români, dar și pentru postul de conducător al structurii informative a militarilor, atât pentru că îi cunoștea personal competențele (fusese subsecretar de stat la Ministerul Apărării în timpul ultimului guvern democrat), cât și pentru că se bucura de o reală autoritate morală în rândul militarilor din exil: era ofițerul cu cel mai înalt grad (bineînțeles, cu excepția lui Rădescu, care avea o funcție politică, și a lui Platon Chirnoagă, care era însă prea legat de legionari) și beneficia de prestigiul participării efective la luptele de pe Frontul de Est.

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, f. 2.

Denumită Asociația Foștilor Combatanți (AFC), organizația trebuia să îi reunească pe foștii militari români aflați în emigrație, atât cu scopul de a fi o voce a acestui grup profesional aparte, cât și de a reprezenta osatura viitoarei armate de eliberare a țării. Totodată, urma să fie și un paravan pentru activitatea informativă în care trebuiau să fie implicați foștii ofițeri. În ciuda sprijinului inițial, membrii CNR au privit cu răceală, dezinteres și poate chiar dispreț ideea unei asociații a militarilor români din exil. Romulus Boilă avea unele replici indiscrete la adresa ofițerilor care se reuneau în acest scop, Constanța Magoș amintind cum politicianul țărănist, aflând de intenția foștilor combatanți, a răspuns cu desconsiderare „oare ce mai vor să organizeze și ăștia?"[1]. Cu toate că însuși Regele Mihai subliniase necesitatea apariției acestei organizații, CNR reacționa cu lentoare față de cererile sectorului militar al exilului românesc. Primele propuneri de creare a asociației au fost înaintate la sfârșitul lui noiembrie 1949, când la ședința Comitetului Național de la Washington s-a luat act de „memoriul întocmit de dl. gen. Petrescu cu privire la organizarea militară a exilaților"[2]. Cu mai bine de jumătate de an mai târziu de la înaintarea documentului, proiectul șefului SIMRE încă nu fusese analizat de către liderii politici ai exilului, ceea ce nu a făcut decât să sporească nemulțumirile generalului Petrescu față de aceștia. În tot acest timp, Petrescu și colaboratorul său Mihail Opran au vizitat de mai multe ori lagărele de refugiați din Austria, Italia, Germania de Vest sau chiar Suedia, căutând foști militari români pentru a le propune să intre în această structură.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 269.

[2] Ion Calafeteanu, *Din istoria exilului românesc*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 237.

De multe ori, răspunsul era negativ și zeflemitor, dar oarecum de înțeles pentru niște oameni care de luni sau poate chiar de ani se aflau într-o situație incertă, fără perspective, dar primeau propunerea de a adera la o organizație care nu răspundea nevoilor lor imediate și stringente. De aceea, unii refuzau „să se înscrie în asociație cerând în prealabil să fie scoși din lagăr și să li se dea de lucru și apoi se vor înscrie în «asociație»"[1]. Datele lor (nume, prenume, gradul, ultimul domiciliu din țară și alte detalii importante) erau luate pentru a fi incluse în baza de date pe care o construia Mihail Opran pentru activitatea informativă și care avea să devină unul dintre cele mai râvnite secrete ale exilului românesc.

Exasperat probabil de lipsa de sprijin a liderilor politici, Petrescu l-a vizitat în mai-iunie 1950 pe Regele Mihai pentru a-i prezenta proiectul de constituire a AFC și de a-i face cunoscut blocajul întâmpinat în demersurile sale. Demersul a deblocat parțial impasul birocratic și, în noiembrie 1950, la un an de la primirea memoriului, CNR se decidea să facă primii pași în acest sens, cerând, în mod protocolar, aprobarea Regelui Mihai pentru numirea lui Dumitru Petrescu în fruntea asociației, răspunsul afirmativ al suveranului venind după numai o săptămână. Trecuse aproape un an de la înființarea structurii informative când asociația-paravan fusese, în sfârșit, creată în mod oficial, dovadă că cele două puteau funcționa foarte bine în paralel. De altfel, cu toate că mulți dintre cei care făceau parte din asociație activau și în SIMRE, cele două rămâneau structuri distincte, punctele comune fiind vechiul statut militar al membrilor și poziția anticomunistă a acestora. Cel mai bun exemplu este al lui Ion Tomoroveanu, care părăsise în toamna anului 1949 proiectul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 268.

SIMRE, însă rămăsese membru al AFC, participând activ la reuniunile sale[1].

Dacă asociația destinată tuturor militarilor români din exil se născuse cu multă întârziere și cu multiple greutăți întâmpinate pe parcurs, SIMRE a apărut mult mai rapid, demersul nefiind însă scutit la rândul său de o serie întreagă de dificultăți, piedici și opoziții. Chiar dacă activitatea sa nu urma să fie coordonată de CNR sau de alt organism politic care-și asuma reprezentativitatea emigrației române, partea franceză nu a pornit acest proiect în mod complet independent față de liderii din exil. Au existat unele negocieri preliminare cu privire la stabilirea conducerii viitorului serviciu, care țineau în primul rând de o legitimitate a structurii, Rădescu (probabil și Regele Mihai) având un cuvânt de spus în (re)confirmarea lui Puiu Petrescu ca lider oficial al SIMRE. În plus, CNR a asigurat și unele capitole de finanțare, precum cel al biroului de mobilizare condus de colonelul Dumitru Neferu, secondat de locotenenții Nicolaescu și Dumitrescu, la care s-a alăturat apoi și fostul marinar Radu Niculescu, fugit din țară în 1948, și stabilit la Paris, unde a locuit pentru o vreme în apartamentul lui Opran. Acest departament avea rolul de a crea o evidență a tuturor bărbaților din emigrație, aflați în Europa occidentală, pe care s-ar fi putut conta în cazul în care era nevoie de constituirea unei unități militare a exilul românesc[2]. Așadar, rolul său se suprapunea, parțial (în privința întocmirii evidențelor), pe cel al AFC, rezultatele muncii biroului fiind utile CNR.

Dar cea mai importantă implicare a Comitetului în întregul ansamblu de mișcări și repoziționări pe care l-a presupus crearea efectivă a SIMRE a fost dată de scrisoarea trimisă

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 229.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 743 736, vol. 1, f. 160.

în aprilie 1949 de Alexandru Cretzianu lui Bazil Rațiu, prin care acesta din urmă era informat că fusese numit în mod oficial consilier militar al CNR și că este nevoie de prezența sa în Germania pentru a conlucra cu serviciile de informații americane[1]. Maiorul a acceptat noul rol, mai ales că, după colaborarea din lunile precedente cu serviciile de informații franceze, era de părere că acestea sunt nepregătite și neserioase, ducând activitatea informativă în mod amatorist. Plecarea sa din capitala Franței a întârziat însă din rațiuni economice, având de lichidat ferma pe care o cumpărase și care îi asigura o protecție conspirativă a adevăratei sale activități, ceea ce i-a facilitat însă contactul în august 1949 cu Silviu Crăciunaș, sosit la Paris cu sprijinul lui Virgil Veniamin și al lui Romulus Boilă. În cele din urmă, maiorul Rațiu avea să se stabilească în Germania, în toamna aceluiași an, atrăgându-l după el și pe agentul trimis de autoritățile de la București.

Motivul pentru care CNR, prin intermediul lui Cretzianu, îl transferase pe Bazil Rațiu din Franța în Germania era de a elibera rolul de om de legătură al serviciilor de informații franceze cu membrii exilului românesc. Poziția urma să-i revină lui Mihail Opran, cel care rămâne și astăzi o personalitate aproape necunoscută a peisajului emigrației românești postbelice, în ciuda influenței cruciale pe care a avut-o în culisele exilului românesc din primii ani ai Războiului Rece. Căci dacă generalul Petrescu urma să fie conducătorul *de jure* al proiectatei structuri, comandorul de aviație Mihail „Mișu" Opran avea să fie liderul *de facto* al serviciului de informații al exilului românesc și cel în jurul căruia s-a edificat structura informativă. Născut la 20 noiembrie 1908 în Craiova, Mihail Opran era, alături de fratele său cu trei ani mai mare, Nicolae, și alte

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 597 446, vol. 2, f. 41.

două fete, urmașul ilegitim al colonelului de artilerie Nicolae Opran. La fel ca fratele său, păstrând tradiția tatălui și, se pare, și a bunicului patern, a urmat cariera militară, absolvind în 1929 Școala Militară de Ofițeri Naviganți de Aviație ca șef de promoție. Ulterior, a fost încadrat ca ofițer în cadrul Flotilei 2 Aviație de la Cluj, urcând până la rangul de căpitan-comandor. Încă din timpul cursurilor școlii pregătitoare de aeronautică, viitorul ofițer a fost remarcat de către profesorii săi pentru inteligența, spiritul analitic și curajul pe care le manifesta. Peste ani, calitățile sale aveau să fie evidențiate din nou de superiorii ierarhici în foile calificative, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial:

> Cu alese aptitudini militare. Energic, cu un bun temperament de comandant. Are foarte mult calm și dovedește în toate chestiunile militare deosebit spirit de prevedere, inițiativă și hotărâre. [...] Educație militară: Disciplinat. Dotat cu multă bunăvoință în îndeplinirea misiunilor ce primește. Bun camarad, posedă în gradul superlativ simțul onoarei și curajul răspunderii. Are un desăvârșit spirit militar. Înțelege să se dedice cu totul carierei alese, prin devotamentul și spiritul de sacrificiu pe care este gata a-l dovedi oricând. Este un ofițer cu calități alese. Loial, demn, integru, manierat și cu o mare doză de modestie[1].

Drumul său profesional a cunoscut însă o cotitură esențială la sfârșitul anilor 1930, când, în paralel cu poziția de membru în comisia de recepție a armamentului ce era livrat din Franța, Mihail Opran a fost încadrat și în SSI, fiind în relație apropiată cu Mihail Moruzov[2]. În timpul războiului, a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 1, ff. 63, 70.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 196.

executat atât misiuni militare pe front, cât și acțiuni informative în cadrul serviciilor de informații. În 1942 a fost detașat definitiv în cadrul SSI , dar a rămas pe front, fiind implicat în interogarea aviatorilor sovietici căzuți prizonieri și în redactarea de sinteze despre aviațiile aliate și inamice. Schimbarea de regim din România avea să se răsfrângă în mod tragic și asupra sa, retezându-i perspectivele unei cariere în cadrul Marelui Stat Major sau al SSI. Epurat din armată la 6 august 1946, comandorul Opran a căutat să se implice în organizarea unor grupuri de acțiune împotriva regimului (pro)comunist de la București. Având o situație precară și confruntat cu riscul (din ce în ce mai acut) de a fi arestat de Siguranță, Mihail Opran a decis să continue din exil lupta împotriva sistemului comunist, astfel că, împreună cu Nicolae Opran, fratele său, și alte câteva persoane, s-a îmbarcat în avionul Junkers 34 deturnat de aviatorul de vânătoare Ion Profir și după un zbor riscant au aterizat în Turcia. Au fost imediat internați de către autoritățile de la Ankara[1]. Dacă ceilalți au primit în săptămânile următoare dreptul de a părăsi închisoarea și chiar de a călători în afara granițelor, Opran a fost încarcerat până la începutul anului 1949, în urma unor denunțuri potrivit cărora ar fi fost agent comunist[2]. În primă instanță, presiunile pentru eliberarea sa au fost întreprinse de Renée Bruneau, însă răspunsul autorităților turce a fost de fiecare dată negativ. În cele din urmă, punerea în libertate s-a făcut în urma intervențiilor CAROMAN, având, foarte probabil, sprijinul serviciilor secrete franceze. Astfel că la începutul anului 1949, Mihail Opran a părăsit Turcia și, după o

[1] Ion Profir, *Singur pe cerul Stalingradului*, Editura Modelism, f.l., 1996, pp. 152–157.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, ff. 28–29.

scurtă trecere prin Italia, a ajuns în primăvară la Paris, unde, având acordul părții franceze, a trecut imediat la crearea și organizarea unui serviciu de informații.

Alegerea lui Opran ca ax în jurul căruia să se construiască structura pare să nu fi fost una întâmplătoare, ci s-a bazat pe negocieri avute de serviciile de la Paris cu ofițerul român încă dinainte ca acesta să ajungă în Franța[1]. Începuturile relației dintre Mihail Opran și instituțiile franceze de intelligence sunt însă neclare: cea mai timpurie supoziție este că acestea datau de la sfârșitul anilor 1930, când ofițerul făcea parte dintr-o comisie de recepție a armamentului ce trebuia livrat României de către Franța. În sprijinul acestei teorii este relația pe care Opran a avut-o cu Renée Bruneau încă dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial și pe care a reînnodat-o după fuga sa din țară, în 1947. Bruneau avea să îi fie alături în anii exilului parizian, sacrificându-și viața personală și stabilitatea financiară pentru a-l ajuta pe ofițerul român în activitatea informativă, și a ajuns astfel singura persoană în care Opran avea încredere deplină. O altă posibilitate este ca discuțiile dintre serviciile franceze și comandorul român să fi început în timpul detenției din Turcia, odată cu demersurile lui Mihail Opran de a se stabili în Europa occidentală. În lipsa punerii în oglindă a surselor documentare franceze, este imposibil de stabilit începutul acestei colaborări care va defini relația pe plan informativ dintre structurile franceze și partea română. Cert este că în mai 1949, la momentul în care Mihail Opran a ajuns în Franța, detaliile colaborării erau deja stabilite, fapt relevat de Constanța Magoș (cea care i-a devenit în următorii doi ani unul dintre cei mai apropiați colaboratori) într-una

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 8; *idem*, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, f. 28.

dintre numeroasele sale declarații: „mi-a spus că imediat ce va fi organizat sub formă de serviciu, mă va lua secretară la el. Toate aceste propuneri mi le-a făcut după ce a sosit la Paris, el avea deja înțelegerea cu francezii"[1]. Venirea lui Opran la Paris și încadrarea sa în acel post central al acțiunilor informative și contrainformative, practic de om al serviciilor secrete franceze, a însemnat și debarcarea lui Ion Tomoroveanu, și marginalizarea sa spre colaborarea cu alte structuri secrete. Fostul atașat militar de la Vichy a fost astfel „retrogradat" la statutul de agent pentru comunitatea românească al Prefecturii de Poliție din capitala Franței, mișcare pe care Tomoroveanu nu i-o va ierta lui Opran, așteptând să îi achite polițele atunci când contextul îi permitea.

Un rol controversat și încă foarte neclar avea să îl joace Renée Bruneau, partenera franceză a lui Mihail Opran, care i-a fost mereu alături în acțiunea informativă, fiind direct implicată în activitatea structurii românești. La fel ca în cazul multor altor persoane angrenate – vizibil sau discret – în cadrul Serviciului de Informații al Militarilor Români din Exil, biografia lui Renée Bruneau este una lapidară, putând fi reconstituită parțial cu ajutorul informațiilor oferite de Constanța Magoș sau, mai târziu, de informatori trimiși la Paris. Bruneau l-a cunoscut pe comandorul Mihai Opran la finele perioadei interbelice, pe când acesta fusese detașat la Paris în cadrul unei comisii a armatei regale de recepție a materialelor necesare dezvoltării aviației române. După al Doilea Război Mondial, și-a înființat o firmă, ajunsă în scurt timp într-o stare financiară precară. Salvarea a venit în 1948, când l-a angajat pe Nicolae Opran, fratele comandorului, acesta reușind nu numai să salveze compania de la faliment, ci chiar să genereze profituri

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 4, f. 7.

considerabile. Asumarea de către Nicolae Opran a conducerii de facto a companiei i-a permis lui Bruneau să se dedice, din mai 1949, sprijinirii lui Mihail Opran în activitatea sa în cadrul SIMRE. Renée Bruneau, care învățase românește, a fost cea care tehnoredacta rapoartele și îndeplinea diferite sarcini administrative în perioadele în care Opran părăsea Parisul. Apropierea sa de fostul comandor și sprijinul necondiționat acordat activității SIMRE au dat naștere ideii că Bruneau ar fi fost agentă a serviciilor franceze de informații care ar fi folosit-o pentru a-l verifica și controla.

Încă din primele zile petrecute la Paris, Opran a știut că, pentru a avea succes în activitatea sa, trebuie să și-o apropie pe femeia care avea trecere la aproape toate personalitățile exilului românesc, fiind nodul tuturor bârfelor, zvonurilor, intimităților sau secretelor. Cu o inteligență pătrunzătoare, o memorie fantastică și o minuțiozitate de necrezut a detaliilor, Constanța Magoș era un adevărat tezaur de informații al exilului românesc și cheia care deschidea nenumărate uși. La fel ca multe alte persoane care și-au jucat destinul în ruleta serviciilor secrete din primii ani ai Războiului Rece, și destinul ei era, fără îndoială, ieșit din comun, mai ales că, la momentul în care o aborda pentru prima dată Opran, povestea ei de viață, deja plină de multe situații-limită, mai avea încă multe capitole nescrise. Născută la 11 martie 1909 în satul Cubin din Banatul iugoslav, Constanța Olariu a fost singurul copil al unei familii burgheze înstărite. Tânăra avea și o dublă descendență cu încărcătură istorică: doi dintre străbunicii paterni fuseseră panduri în oastea lui Tudor Vladimirescu, în timp ce mama ei, Sofia Olariu, era urmașă directă a lui Cloșca. După absolvirea Liceului de fete „Carmen Sylva" din Timișoara s-a înscris la Facultatea de Litere de la Sorbona, însă în anul următor

s-a transferat la Grenoble unde a studiat timp de trei ani, obținând în 1932 o licență franco-germană. Pentru Constanța Olariu, anii studenției au reprezentat cea mai frumoasă perioadă a vieții sale, amintirea lunilor trăite în orașul din sud-estul Franței, a semestrului din 1931 în care a studiat la Berlin, a verilor petrecute la Kiel și la Travemünde, pe malul Mării Baltice, însoțind-o neîncetat de-a lungul anilor de încercări și suferințe pe care avea să îi trăiască în țară. La scurt timp după revenirea în țară, s-a căsătorit cu inginerul Dumitru Magoș, cuplul stabilindu-se în orașul de pe Bega. Prima cotitură a destinului său s-a petrecut în preajma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, când Dumitru Magoș a fost transferat la conducerea unei fabrici din Caransebeș, astfel că cei doi soți au lăsat agitația Timișoarei pentru viața liniștită a micului oraș din Banat. Numai că în aceeași localitate se afla și un penitenciar în care erau încarcerați deținuți politici comuniști și o parte dintre ei lucrau în uzina condusă de inginerul Magoș. Analizând din prisma opțiunilor ulterioare ale celor doi soți, este greu de crezut că vreunul dintre ei avea vreo simpatie pentru mișcarea de extremă stângă, însă odată cu schimbarea cursului războiului Dumitru Magoș a început să aibă o oarecare deschidere față de aceștia, gândindu-se că, în cazul în care cei care acum erau încarcerați vor avea în viitor un cuvânt de spus în politica românească, este bine să pregătească terenul și să și-i apropie. Astfel, le-a construit o baracă în curtea uzinei, le facilita primirea unor pachete, a intervenit în favoarea unora dintre ei atunci când erau pasibili de a fi pedepsiți pentru mici încălcări ale regulamentelor și, pe câțiva, printre care și Teohari Georgescu, viitorul ministru de interne, chiar îi ducea personal cu mașina de la închisoare la uzină și înapoi[1].

[1] ACNSAS, Fond Rețea, dos. 303 378, f. 143.

Lunile treceau și frontul continua să se apropie de țară. Chiar dacă războiul părea încă departe, tensiunea creștea și se zvonea că în curând vor începe și bombardamentele asupra orașelor românești. Dar nimeni nu credea că perspectiva aceasta avea să își găsească concretizarea într-o zi primăvăratică, din ultima parte a postului Paștelui. La 4 aprilie 1944, zeci de avioane americane au lansat sute de bombe explozive asupra zonei Gării de Nord din capitală. Sute de clădiri au fost afectate, vagoane întregi au ars, mii de oameni au murit surprinși de raidul aerian pe peroanele gării ori în garniturile cu care fugiseră din calea ofensivei Armatei Roșii și veniseră în refugiu departe de linia frontului. Neșansa a făcut ca în acea zi Constanța Magoș să fie chiar în București, iar teribilul bombardament a prins-o în clădirea Gării de Nord. Femeia a supraviețuit fără răni fizice majore, însă trauma celor câteva zeci de minute de explozii, țipete și gânduri că moartea poate veni în orice secundă i-au provocat un șoc endocrin și a albit pe loc. Înțelegând că vremurile încep să se schimbe, Constanța și Dumitru Magoș au decis să se mute în București, cumpărându-și în 1945 un apartament la etajul 6 al unui bloc modernist de pe strada Brezoianu numărul 51, în spatele Palatului Regal. Însă viața firească a celor din vechea burghezie începea să dispară în următorii ani, și la fel avea să se întâmple și cu liniștea familiei Magoș. Erau timpuri în care mulți sperau să aibă măcar o șansă de a părăsi țara, pentru a rămâne în exil și a scăpa de regimul comunist instalat la București. În acei ani, Constanța Magoș a plecat în Franța nu o dată, ci de două ori. Prima dată în 1947, când a obținut aprobarea să plece cu avionul la Paris pentru a se trata de probleme endocrinologice cauzate de trauma teribilă cauzată de bombardamentul din 1944. În secret, femeia a făcut demersuri pentru a se reînscrie la Facultatea din Grenoble

în vederea obținerii celei de-a patra certificări (ultima care îi mai lipsea) și a sondat posibilitatea ca soțul său să fie transferat în Canada de compania pentru care lucra și să poată fi astfel scos – sigur și legal – din România. Demersul său însă nu a funcționat, iar Constanța Magoș s-a văzut pusă în fața unei dileme: să nu se mai întoarcă în țară și să caute o modalitate de a-l scoate clandestin pe Dumitru Magoș ori să revină și să spere că atât ea, cât și soțul vor putea obține pașapoartele de călătorie? Aproape toți românii pe care i-a întâlnit la Paris au rugat-o să nu piardă șansa de a fi reușit să plece din țară și să nu revină într-o țară aflată din ce în ce mai mult sub controlul sovietic[1]. Dar Constanța Magoș nu i-a ascultat și, în același an, se urca în avionul care a decolat de pe un aeroport parizian și a aterizat câteva ore mai târziu pe pista de la Băneasa. Pe atunci poate că nu dăduse importanță cuvintelor premonitorii pe care un tânăr i le adresase în octombrie 1947, la o slujbă ținută în biserica ortodoxă din Grenoble, când, aflând că femeia vrea să se întoarcă în țară, acesta i-a spus: „nu poți să trăiești fără comuniști?"[2]. Constanța Magoș și le-a amintit mai târziu și nu le-a mai uitat niciodată.

Revenită în țară, a descoperit că România pe care o lăsase în urmă cu câteva luni nu mai era aceeași. Vechea lume burgheză, din care făcea și ea parte, dispărea, înlocuită fiind de cea a proletariatului. În aceste condiții, soții Magoș au luat decizia să încerce să plece din țară, dar amândoi, pe cale legală, nu ar fi reușit. Cele mai mari șanse de a obține pașaport le avea Constanța, care tocmai fusese plecată la Paris și ar fi avut posibilitatea să rămână în exil, dar nu a făcut-o. Planul lor era ca ea să plece legal în Occident, de unde să trimită pe

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, f. 278.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 103.

cineva sau să găsească o altă modalitate de a-l scoate clandestin și pe el. În primul rând trebuiau obținute actele pentru plecarea Constanței Magoș și, chiar dacă pentru majoritatea celor care voiau să plece acest deziderat era mai degrabă o utopie, pentru ea exista o soluție: o favoare din partea lui Teohari Georgescu, ministrul de interne la acea dată, în contul bunăvoinței pe care soțul ei i-o acordase în perioada în care liderul comunist fusese încarcerat la Caransebeș. Acum rolurile se schimbaseră, venise rândul lui Dumitru Magoș să aștepte un sprijin din partea lui Teohari Georgescu. La audiență, ministrul de interne i-a semnat personal pașaportul Constanței Magoș și l-a întrebat pe Dumitru Magoș dacă nu vrea și el pașaport pentru a fi alături de soția sa în perioada cât va fi la Paris. Era scenariul pe care niciunul dintre soți nu l-ar fi sperat: practic, unul dintre liderii comuniști îl întreba pe inginer dacă vrea să aibă posibilitatea de a pleca și el legal. Acele secunde și acel răspuns aveau să decidă soarta fiecăruia și a familiei în sine. Dar Dumitru Magoș a spus „nu"[1]. A bănuit că întrebarea este de fapt o capcană. I-a fost teamă că dacă ar fi spus „da", ar fi părut suspect și ar fi riscat nu doar să nu primească el pașaportul, dar și soției sale să i se retragă și documentul care i-ar fi permis să părăsească legal și sigur țara. Dacă ea putea să plece în Occident, el alesese să rămână garanția, știind că destinul său trebuie să fie altul și că va avea de înfruntat, probabil, riscurile trecerilor clandestine de frontieră. Așa că la 16 aprilie 1948, Constanța Magoș pleca din nou spre Paris, de data aceasta cu trenul[2]. Scopul oficial al călătoriei în Franța era definitivarea studiilor la Universitatea din Grenoble, însă în realitate planul era ca, după ce soțul ar

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 30.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 139.

fi reușit să ajungă și el în Occident, să plece împreună mai departe și să se stabilească în Canada sau în Argentina. Ajunsă la Paris, a fost asaltată de diferite personalități ale exilului românesc, de la Nello Manzatti la Ion Tomoroveanu, și de la Traian Borobaru la Romulus Boilă, ultimii doi fiind vechi cunoștințe: liderul legionar crescuse în același sat cu Constanța Olariu și fusese sprijinit financiar de tatăl ei pentru a-și continua studiile, iar politicianul țărănist îi fusese prieten încă din anii de liceu. Aceste legături i-au permis să aibă raporturi foarte bune atât cu legionarii, cât și cu cei din partidele istorice, iar angajarea sa ca secretară a lui Boilă la publicația *La Nation Roumaine* îi permisese să fie la curent cu tot ce se întâmpla în exilul românesc. În acest context a întâlnit-o în primăvara anului 1949 Mihail Opran, care i-a propus să lucreze pentru viitoarea structură informativă. Magoș a acceptat fără rezerve oferta lui Opran, mai ales că acesta îi promitea rezolvarea problemei care i-a marcat toți anii exilului: scoaterea din țară a soțului său. După câteva luni, colaborarea între cei doi a început să se solidifice pe alte baze: comandorul o scăpase pe Constanța Magoș de riscul expulzării din Franța și îi rezolvase favorabil denunțurile care o vizau, iar aceasta îl ajuta acum și din recunoștință morală, nu doar din interesul de a-i aduce soțul din țară.

Așadar, echipa SIMRE începea să se contureze: conducerea oficială era încredințată lui Dumitru Petrescu, iar creierul din umbră al structurii era Mihail Opran, care deja își construia o rețea de colaboratori de încredere cu care putea construi mai departe. Serviciul nu exista încă propriu-zis și mai erau multe aspecte de stabilit, mai ales că, în ciuda unui sprijin evident, în unele privințe viziunea francezilor și cea a românilor erau cât se poate de contradictorii.

Așa s-a călit SIMRE

La mijlocul anului 1949, discuțiile privind edificarea SIMRE intrau în linie dreaptă. Maiorul Beaumont, considerat responsabilul serviciilor de informații franceze pentru Europa Centrală și de Est, îi mărturisea lui Silviu Crăciunaș că autoritățile de la Paris, dezamăgite de elementele politice ale emigrației române, au decis construirea unui serviciu apolitic, format din tehnicieni dispuși să acționeze împotriva regimului comunist din România. Afirmația sa era adevărată numai în parte (bluf bine sesizat de către agentul serviciilor de la București): exista o conducere a preconizatei structuri, însă lipseau aproape cu desăvârșire oamenii care să formeze corpul propriu-zis și existau încă detalii logistice care nu fuseseră bine stabilite. Fondurile erau asigurate aproape în totalitate de către SDECE[1], ridicându-se la suma de 24 de milioane de franci francezi, dar unele aspecte (precum biroul de mobilizare) erau acoperite fie printr-un mic sprijin bănesc din partea CNR, fie prin diferite afaceri ale membrilor SIMRE și tolerate de către autoritățile franceze. Rolul acestei structuri era de a funcționa ca un organism instituțional de intelligence al exilului românesc. O problemă spinoasă apărută încă din timpul negocierilor dintre partea franceză și cea română a fost raportul dintre SIMRE și SDECE. Generalul Petrescu a insistat pentru o colaborare pe picior de egalitate, în care serviciul francez asigura resursele necesare bunei desfășurări a activității, era informat punctual despre contactele structurii românești, iar la final primea informațiile obținute de aceasta din urmă. Nu puteau să cunoască însă legăturile

[1] Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage (abreviat SDECE) a fost serviciul de informații externe al Franței între 1945–1982.

agenților SIMRE, detaliile acțiunilor desfășurate de serviciul român și nici să restricționeze în vreun fel activitatea. Agenții SIMRE trebuiau să fie considerați agenți ai unui serviciu independent românesc, și nu agenții serviciului de spionaj francez. Demersul lui Dumitru Petrescu a fost susținut întrutotul de Mihail Opran, cu toate că statutul său este unul ambivalent, atât de lider al unui serviciu de sine stătător, cât și agent al SDECE, de la care primea un salariu lunar. Partea franceză a acceptat, declarativ și de principiu, acest statut, cu toate că nu convenea autorităților de la Paris, care, de altfel, erau și neîncrezătoare în capacitatea militarilor români de a se ridica la nivelul cerut de confruntările secrete pe plan informativ ale Războiului Rece.

De principiu, activitatea SIMRE urma să se desfășoare pe două paliere: ofensiv și defensiv. Primul viza organizarea de rețele informative pe teritoriul românesc, identificarea de călăuze sigure și crearea de rute prin care puteau fi scoși oameni din țară sau introduși agenți (inclusiv stabilirea unor puncte de sprijin pe trasee), instruirea de echipe capabile să fie parașutate în țară pentru a executa diferite misiuni informative și de a sprijini rezistența armată din munți, identificarea unor radiotelegrafiști care să opereze aparatele care ar fi urmat să fie expediate în țară și, nu în ultimul rând, organizarea de acțiuni de sabotaj împotriva regimului comunist. De asemenea, în climatul politic al anului 1949, în care speranța unui război între blocul vestic și lagărul estic era omniprezentă în rândul refugiaților politici est-europeni, un capitol aparte al palierului ofensiv era și constituirea unei unități militare. Aceasta trebuia să cuprindă aproximativ 5 000 de oameni, urmând să fie formată în Nordul Africii pentru a putea fi capabilă să intre în acțiune pe teritoriul românesc în scurt timp de

la momentul iminent al izbucnirii ostilităților[1]. Totuși, în 1950, cu toate că războiul din Coreea reprezenta o escaladare a tensiunii dintre Washington și Moscova ce părea că urmează să se transpună și în teatrul european, ideea a fost abandonată din cauză că, în cel mai bun caz, generalul Petrescu s-ar fi putut baza pe maximum o mie de militari, din care 15% reprezentau corpul ofițeresc[2].

Al doilea sector – cel defensiv – avea rolul de a proteja exilul românesc de posibilele infiltrări ale autorităților comuniste. Conducerea sa a fost încredințată, de la bun început, comandorului Opran, iar acesta a dispus, în primul rând, organizarea de echipe de filaj care să urmărească persoanele suspecte, având posibilitatea, în acord cu SDECE, de a opera reținere, în cazurile care necesitau acțiuni rapide. Mai mult de atât, toate denunțurile primite de autoritățile franceze privind presupusa apartenență comunistă a unor membri ai exilului românesc erau redirecționate către Mihail Opran care conducea cercetările și, în cazul în care suspiciunile erau rezonabile sau exista chiar certitudinea că respectiva persoană este agent al Bucureștiului, pe baza referatului său, serviciile de la Paris luau măsurile necesare[3].

În condițiile în care palierul defensiv ar fi trebuit să supervizeze activitatea întregului exil din Franța, Mihail Opran s-a întâlnit în toamna anului 1949 cu liderii țărăniști din exil: Virgil Veniamin, Romulus Boilă și Augustin Popa. Cei patru au stabilit o colaborare între principalul partid democrat și structura

[1] Dumitru Dobre, *Personalități ale exilului militar românesc*, INMER, Editura Militară, București, 2008, p. 86.

[2] *Comandanți fără armată. Exilul militar românesc (1939–1972)*, ediție de Dumitru Dobre, Veronica Nanu, Mihaela Toader, Pro Historia, București, 2015, p. 16.

[3] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 4, f. 13.

informativă condusă de comandor. În eventualitatea deschiderii formațiunii către noi adeziuni ale celor din exil, SIMRE avea să funcționeze ca o plasă de control a grupării politice, în timp ce aceasta din urmă – inclusiv liderii săi – se angajau să nu întreprindă nicio acțiune în țară (trimitere de persoane, contactarea unor legături etc.) sau sprijinire a unor noi-veniți fără înștiințarea și aprobarea lui Mihail Opran. Totuși, raportarea liderilor țărăniști la Opran și la activitatea sa informativă în folosul PNȚ era foarte divergentă: dacă Boilă era deschis față de fostul comandor și conlucrau, făcând schimb de informații despre românii din exil, Veniamin îl privea cu răceală, nu ca pe un colaborator, ci strict ca pe un „polițist" care lucra pentru ei. Desconsiderarea era atât de pregnantă, încât Veniamin nici nu dorea să discute cu Opran, iar când era ceva de comunicat, o făcea prin intermediul lui Boilă[1]. Din 1950, unii dintre liderii țărăniști aveau să-l considere trădător pe Mihail Opran, deoarece lucra și cu legionarii, politicienii neacceptând că, în acel context, obținerea de informații era mai presus de rivalitățile politice. Nici din partea cealaltă sentimentele nu erau cele mai deschise: șeful SIMRE avea îndoielile sale legate de sinceritatea liderilor țărăniști și, mai ales, a lui Boilă, chiar dacă cu el lucra cel mai îndeaproape. La scurt timp după stabilirea colaborării, înțelegerea avea să fie încălcată de Augustin Popa, care i-a mijlocit Soranei Gurian, recent sosită la Paris, o intervenție la un post de radio. Provenind dintr-o familie evreiască, Gurian suferise în timpul războiului persecuțiile antisemite ale administrației Antonescu, iar după intrarea rușilor în capitală viața sa se schimbase radical: nu numai că avea din nou dreptul să publice, dar articolele și volumele sale au avut parte de o foarte bună receptare în noul climat politic. În plus,

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 50.

mai bine de doi ani a făcut parte din noua conducere a ziarului *Universul*, principalul cotidian al vremii, care adoptase o poziție favorabilă puterii sovietice. În aceste condiții, nu este de mirare că Sorana Gurian era suspectată de a fi agentă comunistă. Opran a descins la sediul postului și, cu zece minute înainte de începerea transmisiei, a împiedicat-o să intre în direct[1]. A doua sincopă a fost ignorarea de către Virgil Veniamin a avertismentelor lui Opran că Petre Manolescu, recent sosit la Paris, ar fi de fapt agent comunist. Politicianul țărănist l-a primit călduros pe Manolescu, invitându-l să adere la mai multe organizații ale emigrației românești, iar mai târziu, și cu concursul lui Boilă, să intre în redacția *La Nation Roumaine*. În ciuda acestui episod, se poate afirma că mult mai bine a decurs colaborarea personală dintre Boilă și Opran: primul îi oferea informații din baza de date a ziarului *La Nation Roumaine*, iar celălalt îi făcea diferite servicii, așa cum a fost blocarea publicării în presa franceză a unui articol despre Iuliu Maniu semnat de Camil Ring. Materialul îl portretiza pe liderul politic transilvănean decepționat și neîncrezător în aliații occidentali, iar apariția textului le-ar fi periclitat țărăniștilor din exil acțiunile de propagandă pe lângă autoritățile vestice. Scurt-circuitele dintre șeful SIMRE și liderii țărăniști au continuat să apară și în lunile ce au urmat, ducând, printre altele, la eșecul din fașă al unui proiect ce ar fi putut scoate din țară câteva persoane. Având la dispoziție un avion francez, Opran avea de gând să îl utilizeze pentru o acțiune rapidă și temerară: aparatul de zbor, la manșa căruia ar fi trebuit să fie Max Manolescu, urma să decoleze din Turcia ori Iugoslavia, să aterizeze pe un teren de lângă Turda, unde să fie așteptat de câteva persoane contactate din vreme. După o îmbarcare grăbită, avionul decola din nou

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, ff. 37–79.

și, înainte să fie interceptat de aviațiile de vânătoare române și sovietice, părăsea spațiul aerian românesc, apoi cel bulgăresc, ajungând în cele din urmă la baza de unde plecase. Numai că planul lui Opran nu s-a materializat niciodată: o dată pentru că Manolescu a refuzat misiunea care se anunța extrem de riscantă, recomandând un alt pilot care ar fi trădat proiectul, iar a doua oară pentru că țărăniștii au făcut unele indiscreții ducând la deconspirarea acțiunii.

Dacă în vara anului 1949, palierul defensiv avea stabilită măcar conducerea și, inerent, o schiță a modului de operare, în privința laturii ofensive a preconizatului serviciu, situația era una mai delicată, deoarece lipseau persoanele capabile să întreprindă misiuni în țară. Sosirile lui Crăciunaș și Țanțu aveau să suplinească acest gol. Agentul „Victor" a fost primul ajuns la Innsbruck, la 13 mai 1949, și timp de aproape trei luni a fost supus în paralel și unor interogatorii și verificări, a purtat discuții cu Blondel, Mihail Opran și chiar cu maiorul Beaumont, în urma cărora a acceptat formal să lucreze în serviciul SIMRE. Ajuns însă la Paris, Silviu Crăciunaș a intrat în contact cu Bazil Rațiu care l-a dirijat spre spațiul german și, inevitabil, spre colaborarea cu serviciile americane, în detrimentul proiectului francezo-român.

Mult mai consistentă avea să fie implicarea lui Mihail Țanțu în cadrul SIMRE, în special în sectorul ofensiv, dar și în alte activități precum cifrare-supracifrare, interogatoriile luate nou-veniților ori filarea unor persoane desemnate de Opran. Având faima unei activități anticomuniste ferme, pentru care suferise în închisoare, Țanțu poseda o excelentă pregătire militară, fusese implicat în MNR, activase în ilegalitate, evadase din sistemul concentraționar comunist și trecuse clandestin granița. În acest context, la 10 iulie 1949, a avut loc la castelul

din Innsbruck o întâlnire între comandantul Pellet şi maiorul Blondel, pe de o parte, Mihail Ţanţu pe de cealaltă, intermediar fiind, la fel ca în cazul lui Crăciunaş, Nicolae Tănase. Rolul acestei discuţii a fost de a tatona terenul în perspectiva unei implicări a fostului ofiţer în crearea şi în activitatea prognozatei structuri informative româneşti. Ţanţu, care nu îşi dezvăluise adevăratul statut, fiind practic la acel moment agent comunist cu rol de infiltrare în emigraţia românească, a adoptat o poziţie de expectativă, spunând interlocutorilor săi exact ceea ce voiau să audă: era antrenat de dorinţa de a se implica într-un proiect apolitic, profesionist şi independent care să ducă acţiuni concrete împotriva regimului de la Bucureşti. Bazându-se pe datele culese de la Gelu Belu, fostul căpitan de paraşutişti a anticipat corect principiile de funcţionare ale preconizatului serviciu de informaţii, susţinând că structura trebuie să urmărească două paliere: defensiv (cu rolul de a contracara acţiunile din exil ale agenţilor infiltraţi ai regimului de la Bucureşti) şi ofensiv (cu misiunea de a întreprinde acţiuni de spionaj în ţară). Primele contacte dintre Mihail Ţanţu şi reprezentanţii serviciilor franceze i-au convins pe aceştia din urmă de oportunitatea şi de viabilitatea implicării fostului căpitan de paraşutişti în structura românească. Astfel că, la 20 iulie, Ţanţu revenea la castelul din Innsbruck unde, timp de trei zile, a discutat cu un anume maior Jores, din partea serviciilor franceze, şi cu Mihail Opran, din partea structurii româneşti, despre activitatea palierului ofensiv ce urma să îi revină lui Ţanţu. Opran şi Ţanţu se revedeau după patru ani: cei doi se cunoscuseră la Lucenek, la sfârşitul lui ianuarie 1945. Primul era şeful Biroului 2 al Corpului Aerian staţionat în localitatea slovacă, în timp ce al doilea încerca să îi găsească şi să îi elibereze pe presupuşii săi subordonaţi Rugan şi Bârsan,

al căror avion se prăbușise în apropiere și se aflau în custodia sovieticilor[1]. Timp de câteva zile, cei trei au discutat modul de organizare al sectorului ofensiv și despre pregătirile logistice și militare necesare.

Plecându-se de la propunerile formulate de Țanțu încă de la prima întâlnire (și care corespundeau atât de mult ideilor serviciilor franceze, încât reprezentații acestora s-au întrebat dacă nu cumva existase o scurgere de informații), s-a decis ca pregătirea membrilor palierului ofensiv să se facă de instructori proprii ai SIMRE (la început rolul fiind asumat de Țanțu), în acord însă cu tehnica franceză. Totodată, autoritățile de la Paris urmau să creeze legende conspirative pentru fiecare dintre cei implicați, asigurându-le posturi fictive la diferite companii franceze. Soldele erau asigurate din fondul SDECE acordat structurii românești, iar cuantumul lor era unul satisfăcător, pentru a preveni racolarea de către alte structuri de informații. Cel mai important aspect era însă compartimentarea ridicată a sectorului ofensiv: agenții nu trebuiau să se cunoască între ei, iar rețelele create de fiecare să funcționeze independent, pentru a limita posibilitatea deconspirării.

Din cauza lipsei de resurse umane și a atitudinii oscilante a partenerilor francezi, consolidarea SIMRE încă nu se încheiase, desenarea arhitecturii instituționale fiind încă departe de a fi finalizată, iar recrutarea de oameni de încredere și potriviți

[1] Sub identitățile celor doi parașutiști din unitatea lui Țanțu călătoreau spre vest șeful legionar Constantin Stoicănescu și Andreas Schmidt, liderul Grupului Etnic German din România. Vezi Lucian Vasile, „Legendă și dilemă istorică. Biografia agentului dublu Mihail Țanțu", în Constantin Vasilescu, Alina Urs, Lucian Vasile (coord.), *Traversând comunismul: convieţuire, conformism, compromis*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. XI, Editura Polirom, Iași, 2016, pp. 171–172.

pentru această activitate era abia la început. În toamna anului 1949, alături de generalul Petrescu și de comandorul Opran, la conducerea structurii a fost cooptat și Mircea Pătru, care avea să fie unul dintre cei mai îndelungați șefi ai structurii, dar și una dintre cele mai contradictorii personalități. Unele note ale Securității creează imaginea unui om curajos și diplomat, în timp ce alte descrieri îl surprind temător, indecis și indiscret. Pentru unul dintre superiorii militari din anii războiului, Pătru dovedea „cultură generală bogată, spirit de inițiativă dezvoltat, inteligență vie"[1], în timp ce Neagu Djuvara, cu care a lucrat îndeaproape între 1952–1954, îl caracteriza drept „un agitat, un fricos și-un învârtit"[2] care a creat numeroase probleme SIMRE. Mircea Pătru (al cărui nume inițial era Petrescu) s-a născut într-o familie de țărani, la 4 august 1909, în comuna Ciupercenii Vechi, din apropierea Calafatului, aflată pe unul dintre coturile pe care Dunărea le face în șerpuirea dintre malurile român și bulgar. În 1922 a devenit elev al Liceului Militar D.A. Sturdza din Craiova, iar din 1928 a urmat cursurile Școlii Militare de Artilerie din Timișoara, pe care a absolvit-o la 9 iunie 1930, completându-și pregătirea între 1931–1932 la Școala Specială de Artilerie. Ulterior, a fost repartizat la unități de artilerie grea din Timișoara, Alba Iulia și Craiova. Într-o fișă de evaluare din 1931, Pătru era caracterizat de superiorul său drept:

> ...foarte tânăr, are nevoie de îndrumare în serviciu și supraveghere, mai ales în relațiile sociale. De altfel promite a se forma în bine [...] nu e destul de rezistent, nu poate suporta prea mari oboseli [...] Ținută îngrijită, se prezintă

[1] Dumitru Dobre, *op. cit.*, p. 153.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, p. 85.

destul de bine în fața trupei. Îi trebuie mai multă voință, trebuie să muncească mai mult în serviciu. Bune cunoștințe generale, cele profesionale la înălțimea gradului. Destul de disciplinat, adesea vorbește prea mult gesticulând. Nu execută ordinele cu tragere de inimă și conștiință, trebuie să fie condus și supravegheat[1].

Momentul de cotitură al carierei lui s-a petrecut în 1936, când a fost detașat la Flotila Aviației de Gardă, unde a descoperit frumusețea aviației, energia și adrenalina oferite de noua armă, dar și prestigiul aparte de care se bucurau ofițerii acestei branșe. Mircea Pătru se decide să renunțe la artilerie și să treacă la aviație, urmând în acest sens cursurile Școlii de perfecționare în zbor de la Buzău, pe care a absolvit-o în 1937, iar un an mai târziu a fost transferat din nou la Flotila 1 Aviație. Cariera sa de pilot s-a sfârșit abrupt după un accident aviatic în urma căruia a rămas cu semiparalizia unui braț, invaliditatea fizică punându-l în imposibilitatea de a se mai urca la manșa vreunui avion. De aceea, la 15 decembrie 1940 a fost transferat la Direcția Aviației Civile, iar după intrarea României în război împotriva Uniunii Sovietice a fost numit la conducerea Biroului 4 al Corpului Aerian Român. Chiar dacă nu mai putea pilota, Pătru nu a renunțat la dorința de a zbura și de a participa la operațiunile militare, așa că a urmat cursuri de observatori aerieni pentru echipajele de bombardiere. A fost în cele din urmă mobilizat în primăvara anului 1944, în cadrul Corpului 1 Aerian, unde a îndeplinit diferite funcții, precum cea de ajutor de șef (și, ulterior, șef) al Biroului 3 Operații, și a luat parte la campania din Ungaria. Serviciul pe front a fost însă de scurtă durată, căci după jumătate de an petrecut în

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 27.

apropierea teatrelor de operațiuni a fost rechemat la București și încadrat în structurile centrale ale armatei[1]. Maturizarea sa, anii de pregătire profesională și experiența războiului par să nu fi reușit să îi îndrepte carențele surprinse în evaluările făcute la începutul carierei militare. În 1945, unul dintre superiorii ierarhici din Corpul Aerian Român îl descria pe căpitanul aviator Mircea Pătru ca:

> ...perseverent și cu multă putere de muncă, nu destul de hotărât. Inteligent, judecată bună, nu are suficient spirit de metodă. Temperament vioi, are înclinație spre a se precipita atât în gândire și vorbe, cât și în acțiuni. Trebuie să-și supravegheze această latură deoarece îl poate duce la acte și gesturi pripite[2].

La fel ca mulți alți ofițeri români care au luat parte la operațiunile militare antisovietice sau care aveau opțiuni politice anticomuniste, Mircea Pătru a fost epurat din armată în iunie 1946, cu gradul de căpitan-comandor. În ciuda dificultăților financiare în care fusese aruncat (ajunsese să se ocupe cu comerțul legumelor pe care le aducea din satul natul și le vindea la București), Pătru s-a implicat în diferite acțiuni care l-au adus în vizorul noilor autorități de la București. A încercat să pună bazele „Asociației foștilor ofițeri luptători", un proiect rezultat probabil în urma discuțiilor pe care le avea cu alți ofițeri epurați, la restaurantul „Dunărea", de la parterul blocului omonim de lângă Universitate. În acest grup se afla și Mihail Opran, cel care îi fusese amic încă din timpul războiului, pe când frecventau cursurile Școlii de Război din dealul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 8.

[2] *Ibidem*, vol. 4, ff. 32–35.

Cotrocenilor. Conștient că măsurile represive ale regimului de la București urmau să îl vizeze în curând, Mircea Pătru a decis să fugă din țară. Hotărârea sa a fost întărită și de dezamăgirea că Opran deja părăsise clandestin țara, în toamna anului 1947, fără să-l înștiințeze de planul său ori să-i propună să i se alăture[1]. Fire oscilantă, Pătru s-a decis în cele din urmă să fugă din RPR abia în toamna anului 1948, optând inițial pentru un plan alături de ofițerul Ionescu Fănel (pe care l-a convins să nu mai plece pe cont propriu în Turcia, ci să îl însoțească spre granița iugoslavă) și de avocatul Mihai Răutu (care urma să asigure costurile legate de călăuze și gazde). Fiindu-i teamă să încerce trecerea graniței și nemulțumit de discuțiile cu Ionescu, Mircea Pătru a abandonat grupul, iar peste câteva zile a părăsit clandestin teritoriul românesc, împreună cu Gheorghe Bostangiu, o rudă îndepărtată din satul natal, și cu Pătru Pârvan, un cioban din zona Calafatului. Cei trei au trecut granița în Iugoslavia, însă au fost prinși de grăniceri care i-au internat în lagărul de refugiați de la Kovacița, de unde fostul ofițer a fost mutat într-un alt centru de detenție din vestul Iugoslaviei, de unde i se va permite să ajungă la Trieste. După o scurtă trecere prin Italia, comandorul Mircea Pătru a ajuns la Paris în septembrie 1949, unde trebuie să-l fi regăsit pe Mihail Opran, dar a intrat în discuții și cu colonelul Ion Tomoroveanu, față de care s-a lăudat că ar putea conta pe legăturile utilizate în fuga sa pentru stabilirea unei filiere de contact cu țara. Însă Opran, fostul său camarad de discuții de la „Dunărea", devenit acum șeful SIMRE, a reușit să-l deturneze de la colaborarea cu fostul atașat militar de la Vichy și să-l încadreze în structura informativă care se edifica, numindu-l

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 33; *ibidem*, vol. 3, f. 103v.

pe Mircea Pătru în conducerea serviciului. În același timp, comandorul a devenit și un colaborator foarte apropiat al lui Dumitru Petrescu, îndeplinind într-un fel funcția de secretar al generalului, căruia îi oferea constant informări despre comunitatea românească din Franța.

Când în toamna anului 1949 Mircea Pătru tocmai era cooptat în conducerea SIMRE, serviciul suferea și prima criză internă: Ion Tomoroveanu, deja deranjat de apariția lui Opran, care practic îl înlocuise în poziția de „om de încredere" al francezilor, dar și de faptul că fusese ostracizat în demersurile de înființare a structurii, îi cerea comandorului să-i aloce o parte din fondurile puse la dispoziție de francezi pentru activitatea informativă. Cererea sa nu a fost însă acceptată de Opran, nefiind totuși clar dacă noul lider ar fi fost dispus să-i dea o sumă mai mică sau l-a refuzat cu totul. Cert este că Tomoroveanu s-a despărțit complet și definitiv de proiectul condus de Petrescu și Opran, purtându-le celor doi o ranchiună bine camuflată în așteptarea momentului potrivit pentru a-i plăti polița lui Mihail Opran[1].

La sfârșitul anului 1949, SIMRE făcuse pași importanți spre conturarea sa definitivă ca o structură funcțională: era cristalizată o conducere formată din generalul Petrescu, ca lider oficial, secondat de Mircea Pătru, Mihail Opran ca șef al sectorului contrainformativ – *de facto*, creierul întregii structuri –, și Mihail Țanțu în poziția de coordonator al sectorului ofensiv. Pe lângă principalele două paliere – ofensiv și defensiv –, a căror organizare avea să se încheie abia anul următor, cuprindea un birou de mobilizare, în subordinea colonelului Dumitru Neferu, și un oficiu de propagandă condus de Ioan Dragu, fostul consilier de presă al Legației de la Vichy. Celula aflată în

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 229.

subordinea lui Dragu avea rolul de a redacta articole împotriva regimului de la București, de a susține conferințe și de a plasa materialele în diferite ziare ale exilului sau chiar în presa de limbă franceză. În lunile următoare, fostul atașat de presă de la Vichy a organizat în capitala franceză conferințe prin care îndemna la unitatea exilului, dincolo de convingerile anterioare politice, și a făcut demersuri pentru inițierea și coordonarea unei propagande prin intermediul orelor de emisie în limba română de la posturile de radio occidentale.

De asemenea, activitatea SIMRE nu avea cum să se limiteze la Paris, ci trebuia să aibă ecou în toate zonele de interes în care se aflau sau ajungeau refugiați români. Cum filiera România-Ungaria-Austria era principala rută a celor care fugeau din țară, era firesc ca primele avanposturi ale structurii să fie în spațiul austriac, unde agenții SIMRE trebuiau să ajungă primii la românii care treceau Cortina de Fier. Într-un fel, rezidențele (celule operaționale din alte orașe) de la Viena (condusă de Gelu Belu) și de la Innsbruck (unde responsabil era Nicolae Tănase, secondat de un anume Basarabescu) precedaseră crearea SIMRE, fiind funcționale încă din 1947–1948. Odată cu înființarea structurii de la Paris, ele au trecut din colaborarea cu francezii în subordinea directă a echipei Petrescu-Opran, cărora le raportau direct (uneori pe filiere necunoscute partenerilor francezi, așa cum era, spre exemplu, comunicarea cu Viena prin intermediul Olgăi Pirscher, o apropiată de încredere a lui Belu) și de la care primeau salariul. În rest, activitatea lor a continuat pe aceleași direcții: identificarea refugiaților români, strângerea de informații și, în cazul cel mai fericit, recrutarea colaboratorilor. Se preconiza crearea, în limita posibilităților, a unor alte rezidențe la Madrid, unde legionarii reprezentau singurele opțiuni,

numele vehiculat inițial fiind cel al doctorului Mircea Mușetescu, în spațiul german, de care trebuia să răspundă aviatorul Ion Profir, și la Trieste și în nordul Italiei, de a cărui organizare urma să se ocupe în primă fază Mircea Pătru, însă toate acestea din urmă au rămas la stadiul de proiect.

În ciuda tuturor eforturilor, a recrutărilor de membri și a muncii asidue a liderilor săi, SIMRE încă nu era considerat un serviciu independent și complet operațional. Partea franceză întârzia să-și onoreze toate obligațiile discutate de principiu cu Petrescu și Opran și îi privea pe militarii români cu un scepticism evident și o neîncredere acută în capacitățile lor de a-și asuma rolul de serviciu de informații al exilului românesc. Singura modalitate prin care SIMRE își putea câștiga independența, drepturile și statutul la masa serviciilor secrete occidentale era livrarea unor rezultate concrete și imediate partenerilor francezi. Dacă în domeniul contrainformativ erau slabe șanse să se înregistreze un succes spectaculos, singura opțiune venea din executarea cu succes a unei misiuni în țară, acțiune pe care Petrescu și Opran să o utilizeze propagandistic ca dovadă a capacităților SIMRE. Pregătirea în acest scop a unei celule a sectorului ofensiv a început în septembrie 1949, după alte întârzieri provocate de neonorarea de către partea franceză a obligațiilor privind sprijinul logistic și material al SIMRE. Condus de Mihail Țanțu, grupul urma să fie compus și din Ștefan Copilu (fost sergent parașutist, pe care l-a întâlnit la Linz), George Schwab, Gheorghe Neamțu și Gheorghe Iștoc. Cu toate că inițial numai Țanțu trebuia să parcurgă instrucția privind tehnica franceză, urmând ca el să o predea mai departe subordonaților săi, în cele din urmă toți au participat la același stagiu care a vizat trageri cu armament american într-un poligon din apropiere de Versailles, salturi cu parașuta pe timp

de zi și pe timp de noapte pe un aerodrom din centrul Franței, demonstrații de pliere, distrugere și camuflare a echipamentului și exerciții de balizaj[1]. Reveniți la Paris, cei cinci au fost împărțiți în două echipe care au urmat pregătiri de specialitate în mod separat: Neamțu, Ițoc și Schwab au urmat cursuri de radiotransmisiuni, în timp ce Țanțu și Copilu s-au dedicat studierii tehnicii foto și a utilizării cernelii simpatice.

Între timp, la începutul lunii octombrie 1949, într-un restaurant din Saint-Germain a avut loc o recepție restrânsă dată în onoarea generalului Rădescu, recent sosit în capitala Franței. În cadrul evenimentului, Jores, uzitând de poziția înaltă pe care o avea în cadrul serviciilor de informații franceze, a dat asigurări atât participanților români, cât și reprezentanților serviciilor similare american și britanic că Parisul va susține eforturile exilului românesc de a crea un organism instituțional capabil să ducă o activitate de spionaj împotriva regimului comunist de la București. Dacă Rădescu – aflat deja într-o incapacitate fizică evidentă – a răspuns entuziast discursului francez (care nu a fost dublat de unul britanic sau american, cu toate că erau prezenți și reprezentanți ai acestor structuri), impresia celorlalți a fost una contrară așteptărilor. La scurt timp după eveniment, generalul Petrescu afirma că partea franceză este neîncrezătoare în organizarea românilor și că „intenția lor [a francezilor, dar nu trebuie neglijată nici partea americană – n.m.] este ca să-l fluture ca pe o flamură, recrutând prin el diferite elemente, în cap cu cele ce afirmă însuși Serviciul românesc și îndeosebi comitetul de acțiune". Oricât de conspiraționistă ar putea părea, la o primă vedere, poziția lui Dumitru Petrescu, aceasta era de fapt una întemeiată. Încă din perioada petrecută la Innsbruck, chiar după discuțiile avute cu Opran, în

[1] Mircea Tănase, *op. cit.*, p. 217.

care se stabilise implicarea sa în preconizatul serviciu, Mihail Țanțu primise atât o altă ofertă de a lucra direct în interiorul serviciului francez, cât și una mai tentantă, venită pe filiera lui Titi Constantinescu, de a deveni agent al CIA, împreună cu o echipă pe care o putea alege personal, fiecare membru având salariul asigurat[1]. Ambele propuneri au fost refuzate, cel mai probabil dintr-un dublu motiv: pe de o parte, acceptarea unei alte colaborări, în timp ce discuțiile privind implicarea în serviciul românesc erau avansate, ar fi creat imaginea oportunistului, dispus să schimbe taberele în funcție de interesul financiar sau personal; pe de altă parte, posibilitățile informative – din punct de vedere al statutului său de spion al serviciilor din țară – erau considerabil mai mari în cadrul structurii conduse de Opran, unde și Țanțu ar fi făcut parte din conducere, decât în alte servicii, unde ar fi fost un simplu agent.

Confruntați tot mai des cu neîncrederea serviciilor franceze, generalul Petrescu și Mihail Opran au decis că fragila lor structură trebuie să treacă la fapte cât mai repede și să înregistreze o victorie care să le confirme statutul de structură funcțională. Fuseseră demarate câteva acțiuni informative în țară, însă primele rezultate urmau să fie înregistrate cel mai devreme în primăvara, dacă nu chiar în vara anului următor. Așa că singura opțiune era că unul dintre membrii sectorului ofensiv condus de Țanțu trebuia să fie trimis în țară, unde să culeagă informații și să pună bazele unei rețele informative, și apoi să se întoarcă în siguranță la vest de Cortina de Fier. Versiunile indicate asupra originilor acestei prime acțiuni ofensive sunt însă contradictorii: într-un raport care viza întâlnirea din 20–22 iulie 1949 cu Jorel și Opran, Mihail Țanțu afirma că el a avansat ideea ca, înainte de a prelua conducerea

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 33.

palierului ofensiv al SIMRE, să realizeze o misiune informativă în țară, motivând că cine vrea să conducă trebuie să treacă, mai întâi, prin toate etapele[1]. Într-o altă declarație, același Țanțu afirma că, imediat după recepția dată de Nicolae Rădescu la Paris, generalul Dumitru Petrescu, într-o discuție confidențială, i-a încredințat misiunea de a pleca clandestin în țară, unde urma să creeze o rețea informativă, iar apoi să se întoarcă în siguranță la Paris[2]. Într-o altă mărturie, Țanțu afirmă că doar Opran știa de viitoarea sa plecare în țară, comandorul chiar atenționându-l să nu dezvăluie nimic generalului Petrescu la prima și singura întâlnire avută cu acesta din urmă înainte de prima tentativă de a pleca în țară. Cert este că niciunul dintre ceilalți patru oameni din grupul lui Țanțu nu mai era disponibil: soția lui Ștefan Copilu născuse de curând, iar Iștoc, Schwab și Neamțu dispăruseră din Paris. Generalul Petrescu a făcut demersuri pentru returnarea celor trei la SIMRE, însă omologii francezi au răspuns că plecaseră pe cont propriu și nu au putut fi opriți. Aproape sigur, Iștoc, Schwab și Neamțu au primit, la fel ca Țanțu, ofertă din partea serviciilor americane, însă, spre deosebire de șeful lor, nu au refuzat-o. Cei trei au ajuns la Salzburg, în centrul zonei de ocupație americane din Austria, iar ulterior s-a aflat că Gheorghe Neamțu fusese racolat de către Petre „Titi" Constantinescu care lucra ca agent american, fiind, într-un fel, omologul de la Salzburg al lui Opran.

Întreaga organizare a acțiunii lui Țanțu din decembrie 1949 s-a făcut în pripă. „Ca misiune în țară", nota un raport al Securității, „Mihail Țanțu avea una singură: să recruteze cât mai mulți oameni, pentru ca quantumul informațiilor sosite

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 33.

[2] Mircea Tănase, *op. cit.*, pp. 221–223.

să fie cât mai considerabil, deci posibilitățile de comercializare cât mai ample. Tehnica, organizarea, recrutarea erau lăsate cu totul la latitudinea lui"[1]. Cum SIMRE nu dispunea încă de călăuze cu puncte de sprijin de-a lungul traseului, sarcina a revenit serviciilor franceze, iar Blondel a găsit o călăuză, recomandată ca fost căpitan în armata maghiară, dispusă la a-l prelua pe Țanțu din zona franceză de ocupație a Austriei și a-l duce la Timișoara. Pentru a se păstra secretul misiunii, măsuri conspirative s-au luat chiar de la plecarea din Paris: Mihail Țanțu și-a schimbat frizura și și-a pus ochelari, iar în avionul care l-a dus din capitala Franței până la Innsbruck a călătorit în cabina piloților. Chiar și așa, odată ajuns în orașul austriac, s-a întâlnit pe stradă cu un alt fugar român, ceea ce putea duce la deconspirarea prezenței sale pe drumul către frontiera românească. În cele din urmă, plecarea din Innsbruck s-a făcut la 5 decembrie 1949, însă chiar înainte de a trece granița în Ungaria, fostul căpitan de parașutiști și-a surprins colegul de drum discutând amical cu o santinelă sovietică. Temându-se că va fi trădat, Mihail Țanțu a abandonat imediat misiunea, revenind intempestiv la Innsbruck, unde Blondel nu i-a crezut povestea, bănuind că de fapt agentul român nu a fost capabil să se angajeze într-o astfel de acțiune. Aceeași poziție a avut-o și centrala de la Paris, care manifesta rezerve să-i asigure transport înapoi în Franța, astfel că Țanțu a decis să riște, anunțând Salzburgul că este dispus să renunțe la colaborarea cu partea franceză în favoarea celei americane. Atitudinea sa intransigentă a avut efectul scontat, iar la 15 decembrie agentul român revenea la Paris, unde era primit cu căldură de către colegii săi din SIMRE. Cinci zile mai târziu, situația lua o turnură neașteptată: la Innsbruck a avut loc un atentat a cărui

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 46.

victimă a fost unul dintre colaboratorii maghiari ai lui Blondel, iar unul dintre cei trei atentatori capturați era chiar fosta călăuză a lui Țanțu, dovedindu-se astfel flerul agentului român[1]. Chiar și fără să-și atingă scopul inițial, misiunea agentului român a fost pentru liderii SIMRE un succes în lupta lor pentru constituirea definitivă a structurii. Prin urmare, au decis să forțeze mâna partenerilor francezi, organizând în ianuarie 1950, în apartamentul din Rue Albert Samain al generalului Petrescu, o ședință la care au participat Dumitru Petrescu, Mihail Opran, Mircea Pătru din partea SIMRE[2] și Jores, Beaumont, Lambert, Grenier și căpitanul Grandet din partea serviciilor franceze. Cererile părții române sunt clare și punctuale: serviciul să furnizeze numai informații, nu și agenți (numai în cazurile excepționale și cu acordul șefilor SIMRE se putea dezvălui identitatea agenților din țară sau a curierilor); să nu existe nicio legătură directă între personalul SIMRE și al structurilor de informații occidentale, condiția fiind pusă pentru a preîntâmpina racolările directe din partea SDECE ori a altor servicii similare; francezii să pregătească din punct de vedere tehnic misiunile agenților trimiși în țară (prin instructaj de specialitate), să le finanțeze și să le acorde echipamentul necesar, de la cerneală simpatică la aparate foto; agenții români să aibă libertatea ca, pe lângă misiunile stabilite de SIMRE în colaborare cu partea franceză, să poată prelua și acțiuni pe cont propriu, care să le aducă un câștig personal; nu în ultimul rând, agenții români urmau să aibă un salariu egal cu cel al omologilor francezi, în funcție de grad și de vechimea în muncă. Practic, cereau francezilor să-și onoreze promisiunile făcute pe parcursul anului 1949 și să asigure sprijinul necesar

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 47.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 295.

funcționării structurii românești, a cărei independență de acțiune să o accepte fără rezerve. Continuând linia din lunile precedente, francezii au evitat un răspuns clar și un angajament ferm și direct. Frustrat de colaborarea inconsecventă și de neîncrederea cronică manifestată de autoritățile de la Paris, generalul Petrescu a amenințat cu ruperea legăturilor și cu trecerea întregii structuri românești în relație cu serviciul american, cu care se pare că deja demaraseră tratative. După ce au subestimat-o continuu de-a lungul anului 1949, liderii francezi au fost surprinși de abordarea făcută de liderii SIMRE și, puși în fața unei situații de criză, au decis să facă un pas în spate și să accepte toate doleanțele, contând însă pe loialitatea lui Mihail Opran pe care îl considerau agentul lor din interior (supoziție care, cu timpul, avea să le fie infirmată). După luni întregi de eforturi asidue de organizare și planificare, dublate de o permanentă tensiune a raporturilor cu Parisul, șefii structurii informative românești își atinseseră obiectul: ianuarie 1950 este momentul din care SIMRE funcționează deplin, cu buget propriu și cu independență completă de acțiune. Urmau ani de speranțe, de proiecte îndrăznețe, de acțiuni vaste și riscante, dar și de căderi spectaculoase și înfrângeri crunte din partea Securității.

Vremea speranțelor

Una dintre primele urmări ale întrunirii din ianuarie 1950 a fost continuarea eforturilor pentru crearea unor rezidențe în alte zone ale Europei, în afară de Austria, unde funcționau deja celulele lui Gelu Belu și Nicolae Tănase. Interesul lui Opran s-a îndreptat prima dată spre Trieste, Roma și nordul Italiei, mai ales că localitatea aflată în apropierea graniței iugoslave avea o valoare informativă comparabilă cu cea a orașelor austriece, fiind punctul de intrare în lumea liberă a celor care alegeau să fugă prin teritoriul controlat de Tito, și care, de multe ori, era singura alternativă la drumul convențional prin Ungaria. Misiunea a fost încredințată lui Mircea Pătru care s-a deplasat la Roma unde l-a recrutat pe Ion Epuran, la rândul său refugiat trecut prin lagărele și închisorile iugoslave, urmând ca acesta să se prezinte la Paris pentru un instructaj amănunțit făcut de Opran[1]. În schimb, din cauza lipsei de cadre de care suferea SIMRE, singura opțiune pentru Trieste avea să fie, cel puțin pentru moment, Ion Țânțâreanu, care, deși avea experiența muncii informative, avea performanțe modeste, principalul motiv fiind că lucra și pentru UDB iugoslavă, colaborare căreia îi acorda prioritate în detrimentul celei cu Parisul.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 32; *idem*, Fond SIE, dos. 183, f. 94.

Celelalte rezidențe preconizate nu s-au mai putut materializa din diferite motive: spațiul german se afla oricum în supravegherea serviciilor americane, iar Ion Profir, persoana pe care Opran intenționa să o repartizeze în acest post, nu avea flerul, discreția și perspicacitatea necesare muncii informative. Mai mult de atât, neadaptarea sa la viața exilului și deziluzia trăită din cauza indiferenței occidentalilor față de cei ce luptaseră în est împotriva comunismului, dar alături de Reich, îl aruncaseră într-o depresie care își lăsa efectul asupra psihicului său. În Spania, rezidența nu a mai fost creată din lipsă de oameni pe care liderii SIMRE să se poată baza, mai ales că Mușetescu, numele vehiculat inițial pentru acest post, continua să-i fie devotat lui Horia Sima, rămăsese la Paris și nu plecase din Franța la fel ca majoritatea legionarilor și, mai ales, intrase în domeniul activității secrete ca reprezentant al Mișcării Legionare. Așa că, de aproape orice informație ar fi avut nevoie Opran de la o rezidență din Spania, putea spera să procure direct de la doctorul Mușetescu din Paris. Singurele rezidențe care au continuat să funcționeze, având deja o vechime operațională mai îndelungată decât însăși existența SIMRE, au fost cele de la Innsbruck și de la Viena, ultima având, de departe, cea mai complexă, amplă și palpitantă activitate.

Viena: prima linie de apărare, întâiul front de atac

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, teritoriul austriac a fost împărțit în patru zone de ocupație: americană, britanică, franceză și sovietică. Evident, sub controlul Moscovei era cea din estul țării, la granița cu Ungaria și Cehoslovacia, însă în interiorul său se afla Viena, acel veritabil călcâi al lui Ahile pentru sovietici, deoarece, asemenea Berlinului, și capitala austriacă era împărțită în patru sectoare controlate de

puterile aliate. Practic, zona orașului aflată sub controlul puterilor occidentale era locul unde aproape orice refugiat român, care scăpase din țară trecând prin Ungaria, spera să ajungă, fiind garanția că se afla în „lumea liberă". Viena se afla așadar în prima linie a muncii informative din perioada postbelică, văzută deopotrivă ca un avanpost al serviciilor secrete occidentale utilizat în trimiterea de călăuze și recrutarea de spioni, dar și ca cea dintâi plasă de siguranță împotriva agenților veniți din țară. Era locul unde s-au desfășurat unele dintre cele mai aprige confruntări între structurile secrete, nelipsind întâlnirile conspirative, tentativele de răpire, notele informative sau arestările inopinate. Iar multe dintre aceste acțiuni l-au avut protagonist pe Gelu Belu, care avea să conducă sau, mai bine zis, să reprezinte el însuși rezidența SIMRE.

Așa cum am arătat mai devreme, activitatea sa secretă a început încă de la sfârșitul anului 1947, de îndată ce a venit din țară, și a crescut în importanță anul următor, odată cu dispariția în misiune a lui Bodolea, dar mai ales după perioada de verificare („timp în care a fost verificat prin diferite metode și găsit «curat»"[1]) și cea de instrucție, care au durat aproape un an. Chiar dacă Belu lucra pentru francezi, situația complexă și delicată din Viena nu permitea sectarismul în structurile secrete occidentale, ci, dimpotrivă, în primii ani a existat o evidentă întrepătrundere a activității CIC american, SDECE francez și Secret Intelligence Service (MI6), chiar și paternitatea misiunilor fiind una destul de ambiguă. Până în 1949, cea mai clară colaborare a fost cea cu agenții americani, în special cu George Neagoy și Silviu „Niki" Bertini. Neagoy îi intermedia vânzarea informațiilor pe care Gelu Belu le obținea de la refugiații români ajunși la Viena sau pe care le procura din vizitele pe care le făcea în lagărele din

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, ff. 89–90.

Austria și Germania (o dată fiind însoțit de Augustin Popa, pentru câștigarea încrederii celor cu simpatii național-țărăniste), dar îi era și partener în diferite afaceri de contrabandă, foarte bănoase în contextul postbelic. Chiar dacă statutul lor era diferit, Belu fiind un angajat al serviciilor franceze și colaborator ocazional al celor americane, în timp ce Neagoy era ofițer deplin al CIC, cei doi lucrau uneori cot la cot, așa cum avea să se petreacă în afacerea Puiu Dumitrescu – Tanda Caragea. Și mai apropiat era Bertini, care avea o poziție ierarhică similară cu cea a lui Belu, din colaborarea lor rezultând unele reușite spectaculoase, așa cum au fost cele două furturi din legația română din Viena. Primul s-a petrecut la finalul anului 1948, când Niki Bertini a intrat în reprezentanța diplomatică, pretextând că este un muncitor care vrea să afle cum se poate repatria. Mișcarea era una extrem de riscantă, având în vedere că plecase clandestin din țară și, totodată, era colaborator al serviciului secret american. Lovitura a fost una foarte rapidă: Bertini a fost invitat la biroul secretarei, iar la un moment dat, profitând că aceasta fusese chemată de șeful său, a căutat prin documente, subtilizând corespondența oficiului cu un ofițer sovietic, ca mai apoi să declare că trebuie să plece, dar că va reveni cu prima ocazie, ceea ce, bineînțeles, nu s-a mai petrecut. Reușita lui Belu a fost ceva mai elaborată și, cu siguranță, i-a impresionat pe superiorii săi: prin intermediul legionarului Gheorghe Stoia, a recrutat pe cineva din echipa de curățenie a clădirii, iar persoana respectivă a furat câteva ștampile ale legației. Acestea erau utilizate mai apoi pentru prelungirea vizelor pașapoartelor pe care le obțineau de la evreii veniți legal din țară, cu scopul de a ajunge în Palestina, și cărora Belu le facilita plecarea spre Franța în schimbul informațiilor și contactelor din țară, întreaga afacere fiind mijlocită de Bertini. Odată identificate persoane din interior care ar fi fost dispuse să

colaboreze pe linie informativă, Bertini îi aborda, corespondența în ambele sensuri fiind trimisă și primită de Belu, prin curierul diplomatic francez, filieră pusă la dispoziție de Pierre Boullen[1].

Schimbări au început să apară de la mijlocul anului 1949, pe măsura conturării la Paris a SIMRE și a stabilirii unei legături între Opran și Belu, acesta din urmă intrând practic în subordinea comandorului din capitala franceză. Odată cu această reașezare instituțională, urmată de eșecul din toamna aceluiași an a discuțiilor franco-româno-americane cu privire la un efort informativ comun, între Gelu Belu, pe de o parte, și Bertini și Neagoy, de cealaltă parte, s-a instalat o oarecare distanțare: existau colaborările punctuale, dar la fel de bine interveniseră răceala și competiția în exploatarea puținelor resurse disponibile. Abia după 1951–1952 se pare că Belu s-a reapropiat de colaborarea cu CIC, în sprijinul ipotezei fiind echipamentul de proveniență americană pe care l-ar fi avut la dispoziție, potrivit ofițerului de contraspionaj de la București, Neagu Cosma[2].

La fel ca structura centrală de la Paris, care avea un dublu rol – defensiv, prin misiunea sa contrainformativă de a proteja exilul de infiltrările agenților comuniști, și ofensiv, datorat acțiunii de creare de rețele informative și trimiterii de curieri în țară –, și rezidența din Viena îndeplinea același dublu șablon de responsabilități. În primul rând, așa cum reflecta și activitatea sa încă din 1947, era atât prima plasă de siguranță a emigrației românești, cât și primul filtru de verificare contrainformativă a celor veniți de dincolo de Cortina de Fier. Sau, din perspectivă opusă, constituia „primul baraj și prima capcană pentru refugiații din Est", după cum o descria Silviu Crăciunaș într-o notă trimisă

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, ff. 88–90.

[2] Neagu Cosma, *Cupola. Securitatea văzută din interior,* Editura Globus, București, 1994, pp. 115–120.

Bucureștiului. Cei veniți din țară erau supuși unor interogatorii luate de către Gelu Belu și Pierre Boullen, declarațiile fiind ulterior dactilografiate, inventariate și trimise mai departe la Innsbruck și Paris pentru a fi exploatate. În schimb, refugiații primeau documente de identitate și li se facilita călătoria spre vestul continentului, fiind în general „dirijați" către colaborarea cu asociațiile sau partidele politice ale emigrației românești.

Mult mai spectaculoasă și mai efervescentă era latura ofensivă, mai ales că Viena era cel mai estic punct din Austria care putea fi folosit în filierele terestre ale călăuzelor și, totodată, orașul era legat direct de țară prin intermediul circulației fluviale pe Dunăre. Așadar, activitatea se făcea pe aceste două paliere și viza, în linii mari, aceleași acțiuni: identificarea de persoane care pot asigura legătura cu țară, deplasându-se fie clandestin, fie legal în România, unde pot livra pachete și de unde pot aduce informații, stabilind contacte și contribuind la edificarea unor rețele informative. Metoda de lucru era însă ușor diferită, fiind adaptată la cei implicați propriu-zis. Identificarea celor care călătoreau legal la Viena și recrutarea lor era o misiune de care se achita aproape exclusiv Belu, deoarece nu era nevoie ca și alți agenți ai structurii informative să intre în contact cu persoanele respective. Cu cât erau mai puțini oameni care aveau cunoștință de legături, cu atât riscul deconspirării era mai mic. În general, această latură viza marinarii care călătoreau pe ambarcațiunile de marfă ce navigau pe Dunăre, capitala austriacă fiind văzută de contraspionajul comunist de la București drept o „«mare înghesuială» de dughene și oficii care acopereau oamenii diverselor servicii informative occidentale specializate pe țări – România, Ungaria (...)", care ar fi exploatat faptul că „marinarii români din flota dunăreană ofereau șansa cea mai mare: slab remunerați, pregătire culturală

precară, dornici de câștiguri suplimentare, unii dintre ei robiți băuturii"[1]. În privința acțiunilor terestre, Gelu Belu avea misiunea de a recruta călăuze dispuse să acorde agenților SIMRE sprijinul necesar trecerii în siguranță a granițelor și intrarea nedetectată în interiorul țării, rutele luate în calcul fiind prin Ungaria și Cehoslovacia. Conform uzanțelor, aceste persoane erau verificate prima dată de Belu, apoi supuse unui alt control, în colaborare cu partenerii francezi și, în cele din urmă, interogate personal de Opran care își folosea de fiecare dată identitatea conspirativă de „domnul Grigorescu". Ulterior, rezidența din Viena a avut sarcina de a asigura sprijinul logistic necesar misiunilor, fiind ultima bază de aprovizionare înainte de trecerea în spațiul est-comunist, dar și primul punct de asistență al celor reveniți din țară. Nu în ultimul rând, Gelu Belu avea și sarcina de a stabili o legătură cu emigrația străină din Viena, în special cu cea maghiară, relație care se dovedea necesară în acțiunile călăuzelor, precum și cu grupurile de sași și șvabi[2]. În această ultimă privință, Gelu Belu a izbutit să intre în contact cu doctorul Bodendorfer, reprezentantul sașilor transilvăneni din Austria, care a acceptat o colaborare în domeniul informativ. Astfel, urmau să fie create trei subcentre destinate etnicilor germani originari din România: unul la Viena, al doilea în Austria superioară, fie în zona de ocupație franceză, fie în cea engleză, și al treilea în Bavaria, la München. Coordonarea celulei revenea unui sas plătit cu salariu fix de 2 000 de șilingi lunar, la care se adăuga o indemnizație zilnică de 45 de șilingi, dublat de un agent român. Scopurile urmau să fie strângerea de informații de la cei veniți din țară și asigurarea unei legături cu ajutorul germanilor care puteau călători în România (pentru

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 112–113.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 21.

acest aspect fiind deja convins să colaboreze cu un comerciant austriac, membru al partidului comunist, care făcea călătorii periodice în Transilvania). Singurele nume stabilite erau pentru capitala Austriei, unde sarcina urma să fie preluată de Bodendorfer, supervizat de Belu. Întreaga operațiune a fost plănuită de rezidență în acord cu Petrescu, nefiind clar dacă Opran avea sau nu cunoștință de acest demers. Toate datele obținute urmau să fie exclusiv în proprietatea SIMRE, numai conducerea de la Paris având dreptul de a decide dacă sunt vândute și altor structuri secrete. Îndepărtarea generalului de la conducerea SIMRE a însemnat însă și oprirea finanțării, astfel că întreaga direcție de acțiune a încetat înainte să producă efecte concrete.

În anii în care structura informativă românească a fost condusă de către Opran și Petrescu, activitatea lui Gelu Belu s-a concentrat, în special, pe trierea refugiaților români ajunși la Viena și pe exploatarea lor informativă, precum și pe găsirea unor călăuze și stabilirea de filiere terestre prin care să se asigure legătura cu țara. Chiar dacă primele contacte cu marinarii români aflați în misiuni pe Dunăre sunt înregistrate încă din 1950–1951, această cale de a obține informații și de a trimite pachete în RPR s-a dezvoltat cu adevărat abia din 1952, pe fondul reducerii semnificative a posibilităților de trecere clandestină a frontierelor. Este foarte probabil ca Gelu Belu să fi dispus în primii ani de activitate ai SIMRE de legături cu mai multe călăuze terestre, însă datele sunt foarte sumare. Cu o singură excepție: Gigi Saramet.

Spionul loial lui însuși

Trecut cu succes de toate filtrele contrainformative, Gheorghe „Gigi" Saramet părea să fie călăuza providențială pe care o căuta Gelu Belu în primăvara anului 1950, atunci când

șeful rezidenței de la Viena primise de la Opran sarcina de a găsi o persoană capabilă și dispusă să-l ajute pe Mihail Țanțu în viitoarea deplasare în țară. Cum controalele la granițe se înăspriseră, conducând la numeroase căderi, cei care se ocupau cu scoaterea clandestină de persoane din țară aproape că dispăruseră cu totul: fie abandonaseră această activitate extrem de riscantă, fie li se pierduse urma, fără să se cunoască faptul că unii fuseseră arestați – precum Simandan ori Gherman –, iar alții, precum Bodolea, predecesorul lui Belu, fuseseră uciși la trecerea graniței. Practic, călăuzele erau inexistente, iar această situație punea în impas trimitea agenților în țară. Așa că apariția lui Saramet produsese senzație, uimire și satisfacție pentru rezidența de la Viena, dar și pentru liderii de la Paris, care, în sfârșit, păreau să fi găsit omul de care aveau nevoie pentru misiunea pe care o aveau în plan pentru vara 1950.

Înalt și bine făcut, cu părul vâlvoi și aspru, cu ochi negri pătrunzători și un zâmbet debordant, Gigi Saramet știa să se facă imediat plăcut de cei din jur, având o dezinvoltură ce inspira siguranță și încredere în sinceritatea cuvintelor sale. Dotat cu inteligență izvorâtă mai degrabă dintr-o șiretenie înnăscută decât dintr-o pregătire profesională, dublată de o uimitoare versatilitate, Saramet câștigase simpatia ofițerilor din SIMRE, mai ales că trecuse cu bine de verificările făcute de Opran și subalternii săi. Șeful structurii informative românești nu a aflat niciodată adevărata poveste a lui Saramet, dar probabil că, și dacă ar fi făcut-o, ar fi fost cea mai greu de digerat înfrângere din întreaga sa activitate, fiind omul în care s-a încrezut atât de puternic și s-a înșelat atât de grav. Născut la 2 februarie 1924 în Piatra Neamț, într-o familie relativ modestă, Gigi Saramet și-a împărțit copilăria și tinerețea între desele relocări cauzate de transferurile tatălui său, militar de carieră, rezultatele școlare oscilante,

drama pierderii neașteptate a mamei sale și micile bișnițe care i-au deschis apetitul spre traiul la limita legii. Fără să aibă vreo opțiune politică definită, la 22 de ani a hotărât să fugă din țară, sperând să găsească în Occident modalități prin care să câștige bani cât mai mulți, cât mai repede și cât mai ușor. Așa că, în 1946 a plecat clandestin prin intermediul unei filiere evreiești care facilita tinerilor de religie mozaică drumul spre Palestina. Numai că Saramet s-a oprit la Milano, unde s-a ocupat de traficul de persoane din Franța în Italia, lărgindu-și apoi aria de activitate în Austria și Ungaria. Prins de autoritățile maghiare și încarcerat pentru scurt timp, Saramet s-a decis să încerce o altă afacere care se anunța mai riscantă, dar și mai bănoasă: aducerea de persoane din țară. Iar o vreme chiar a funcționat, până în 1948, când, aflând de activitatea sa, autoritățile române i-au întins o cursă și l-au arestat. Cu toate că pentru multe călăuze acesta era punctul final al acțiunilor lor, pentru Saramet incredibila sa poveste de viață era abia la început: cercetarea a fost preluată nu de către Siguranță ori SSI, ci de către Prefectura Poliției Capitalei. Spre deosebire de primele două, în aceasta din urmă nu se petrecuse încă o completă eliminare a vechilor cadre care supraviețuiseră epurărilor din primii ani ai comunismului. Marea șansă a lui Saramet a fost ca anchetatorul său să fie Dumitru Dumitrescu, un tânăr ajutor de comisar cu opțiuni anticomuniste care căuta o modalitate de a fugi din țară. Fusese așadar o întâlnire providențială: Dumitrescu a decis clasarea cazului și eliberarea celui arestat, iar Saramet l-a trecut granițele până în zona occidentală a Austriei, fostul polițist stabilindu-se în cele din urmă în Franța.

Destinul său părea să fie sub zodia norocului și nimic să nu-l poată doborî pe tânărul care se aventura cu dezinvoltură printre frontiere, polițiști, sârmă ghimpată, grăniceri și reflectoare.

Faptul că scăpase până și din temnița de pe Calea Victoriei, din inima Bucureștiului, părea să-l facă invincibil în fața oricărui pericol, așa că a decis să facă un nou drum în România. Numai că norocul îi expirase de ceva timp, iar în noaptea de 25/26 iulie 1948 este arestat la granița austriaco-maghiară de grăniceri unguri și predat autorităților române. Timp de trei săptămâni este încarcerat la Oradea, după care, în noaptea de 25/26 august a fost transferat în capitală, unde, așa cum își amintea câțiva ani mai târziu, „după ancheta făcută mi s-a arătat de domnii anchetatori drumul greșit făcut de mine și că fiind un om conștient îmi pot îndrepta greșelile făcute. Atunci am fost cooptat să lucrez pentru serviciul de informații al Republicii"[1]. Gigi Saramet, devenit agentul „Ion", părăsea închisoarea la 15 noiembrie 1948 și își începea viața de spion al puterii comuniste. După câteva mici acțiuni interne, la începutul anului următor a primit prima misiune externă: la 25 februarie 1949 pleca din Gara de Nord cu destinația Oradea, împreună cu un bărbat despre care nu știa nimic și nici acesta nu cunoștea despre călăuza sa decât că se numește Pișta[2]. În realitate, cel pe care Saramet avea să îl ducă la Viena era Mircea Vlasto, unul dintre avocații care îl apăraseră pe C. Z. Codreanu la procesul acestuia din 1938 și care fusese recrutat de SSI pentru a fi infiltrat în structurile exilului românesc. În ciuda unui sprijin local discret până la granița româno-maghiară, întreaga misiune și succesul său au căzut în totalitate în responsabilitatea lui Gheorghe Saramet care însă a reușit să-și ducă în siguranță „clientul" în zona occidentală a Vienei, revenind fără probleme la București. Atitudinea sa discretă și achitarea de sarcini fără incidente i-au întărit lui Saramet poziția favorabilă în raport cu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 15.

[2] *Ibidem*, f. 233.

ofițerul de legătură și i-au adus o nouă recompensă bănească, precum și o locuință pe strada dr. Pasteur din Cotroceni.

Au urmat alte misiuni în țară (identificarea de persoane care favorizau trecerea clandestină a frontierei ori marșrutizarea în grupul de prieteni al angajaților legației britanice), iar în decembrie 1949 a fost retrimis la Viena pentru testarea posibilităților informative și strângere de date. Cu această ocazie, a luat legătura cu Nicki Bertini, care i-a propus să intre în serviciul structurii informative americane. Pentru a fi acceptat, Saramet trebuia să execute o misiune în țară, de unde să aducă la Viena o persoană desemnată de Bertini. Infiltrarea nu a reușit din cauza unor grave erori strategice ale serviciilor secrete române, Gigi Saramet reușind să evite deconspirarea cu prețul unei alte detenții, în închisorile maghiare.

Acțiunea a fost repetată în aprilie 1950, atunci când Saramet revenea la Viena împreună cu inginerul Aristide Ștefănescu, pe care îl scosese din țară și care nu știa că libertatea sa fusese îngăduită de contraspionajul comunist, el fiind de fapt garanția lui Saramet în vederea câștigării încrederii lui Bertini, pentru ca agentul român să se infiltreze în cercurile exilului și să aibă contact cu oamenii de legătură ai serviciilor de informații occidentale. Probabil că nici Saramet nu intuia cât de mult avea să-i schimbe viața această nouă deplasare la Viena. Gelu Belu aflase deja de sosirea lui Ștefănescu, prin intermediul soției franceze a inginerului, și era deosebit de entuziasmat să întâlnească o călăuză care încă mai activa și care reușise cu succes să treacă toate frontierele, cu obstacolele aferente, dintre România și zona occidentală a capitalei austriece. Și pentru Saramet a fost o întâlnire norocoasă: într-o dimineață, la scurt timp după ce ajunseseră la Viena, Aristide Ștefănescu a dispărut fără urmă și, mai ales, fără să-i achite călăuzei suma de

bani promisă. În acest context, întâlnirea cu Gelu Belu i-a permis lui Saramet să primească un stipendiu care l-a ajutat să supraviețuiască până la găsirea unei noi colaborări.

Colaborarea dintre CIC și SIMRE a fost totuși limitată, căci la scurt timp după sosirea lui Saramet la Viena, atât structura americană, cât și cea româno-franceză au început demersurile pentru a-l recruta pe tânărul venit din țară. Într-una dintre zilele de la sfârșitul lunii aprilie, Bertini l-a condus la o vilă de la periferia orașului, unde călăuza română a făcut cunoștință cu Paul Lynes, ofițer CIC și superior al lui Bertini. În spiritul pragmatic și direct al serviciului de informații american, Lynes i-a pus pe masă o ofertă concretă de lucru, după finalizarea afacerilor personale în Viena: mutarea la Salzburg și angajarea în cadrul CIC cu un salariu deloc neglijabil de 2 000 de dolari pe lună, în schimbul unei misiuni lunare în România, indiferent că era vorba de trimiterea unor echipamente, scoaterea unor persoane sau simpla obținere de informații din România[1]. Gigi Saramet a evitat un răspuns clar, intuind că o propunere avea să vină și din cealaltă parte, mai ales că Belu îl prevenise că persoane sus-puse urmau să sosească de la Paris pentru a discuta „chestiuni importante", recomandându-i totodată să se ferească să mai discute cu reprezentanții CIC, implicit cu Bertini. Iar calculul a fost, încă o dată, unul corect: spre finalul lunii mai soseau la Viena Mihail Opran, șeful SIMRE, și Mihail Țanțu, responsabilul pentru sectorul ofensiv al structurii românești și cel care urma să fie trimis în țară și avea nevoie de călăuză. La întâlnirea decisivă, într-un restaurant stabilit de șeful rezidenței vieneze a SIMRE, au participat Opran, Țanțu, Belu și Saramet, primii doi folosind pentru moment identitățile conspirative de Puiu Grigorescu, respectiv

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 198v.

Miki Condriță. Datele obținute în prealabil de Belu fuseseră comunicate la Paris, așa că Mihail Opran deja îl verificase pe noul venit și, în urma analizării informațiilor, nu îl bănuia că ar fi fost în serviciul regimului de la București. Astfel că i-a propus să îmbine afacerile sale de trecere clandestină a graniței cu acțiuni în sprijinul serviciului românesc. „Opran i-a vorbit lui Saramet despre activitatea românească", rememora Mihail Țanțu, peste câteva luni, în fața anchetatorilor de Securitate, „despre necesitatea luptei, că nu-l poate considera pe el drept o simplă călăuză plătită, ci, în situația specială de față, un român ce prin experiența ce o are, pune umărul și participă și el"[1]. Conștient probabil că și americanii încercau în paralel să-l angajeze, fapt întărit în discuție de Belu, care a amintit de legătura cu Bertini, liderul serviciului român a căutat să-l îndepărteze pe Saramet de o eventuală colaborare cu CIC, afirmând despre oamenii care lucrau pentru acesta că sunt „lipsiți de orice patriotism și totul fac numai din afaceri"[2]. Și pentru a-l atrage definitiv de partea sa, i-a promis că va interveni pentru găsirea lui Ștefănescu și recuperarea datoriei, ceea ce, în mod neașteptat, chiar s-a întâmplat în perioada următoare, inginerul achitându-i 5 000 de dolari călăuzei sale.

Între o intrare în slujba structurii americane, care îi aducea bani și minime informații, și o colaborare cu serviciul românesc de informații, creație a exilului, care îi permitea să își păstreze propriile afaceri, cu misiuni mai rare, dar cu posibilități de a obține date deosebit de interesante pentru Securitate, și, nu în ultimul rând, care i-ar fi favorizat, în viitor, stabilirea în Occident, Saramet nu a ezitat să aleagă imediat oferta lui Opran. Prima misiune urma să aibă loc în

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 135.

[2] *Ibidem*, f. 199v.

mai–iunie 1950, noul colaborator urmând să îl ducă pe Țanțu în țară, să verifice starea rețelei informative secrete și să o aducă în Occident pe Lya Popescu, fosta iubită a lui Opran, și pe cei doi copii ai femeii. Recrutarea lui Gigi Saramet și utilizarea sa într-un proiect cu atât de multe persoane implicate avea să ducă la una dintre cele mai severe înfrângeri ale serviciului român de intelligence, cu zeci de colaboratori arestați, un membru-cheie capturat și „stors" de informații, iar întregul sector ofensiv complet bulversat. Privit invers, infiltrarea lui Ion constituia o reușită formidabilă pentru contraspionajul de la București, agentul reușind să sesizeze uriașa oportunitate ivită, să meargă pe ușa deschisă și să intre în centrul unuia dintre cei mai importanți oponenți ai structurii pentru care lucra. Chiar dacă, privind retrospectiv, situația poate părea în alb și negru, în realitate desfășurarea propriu-zisă urma să aducă multe nuanțe, unele dintre ele dificil de explicat și greu de înțeles, căci Gigi Saramet avea să fie, vreme îndelungată, unul dintre cei mai de încredere colaboratori ai lui Opran și Belu.

Biroul contrainformativ

Mare parte din activitatea SIMRE era concentrată în munca biroului contrainformativ înființat în ultima parte a anului 1949. Rolul său era de a obține și centraliza informații de la refugiații români și de a identifica agenții comuniști aflați în Franța, protejând astfel comunitatea românească de persoanele infiltrate de către serviciile de la București. Structura era condusă direct de Opran, cu ajutorul inițial al lui Mihail Țanțu (din cauza penuriei de oameni pregătiți și de încredere, a fost nevoie ca fiecare să-și depășească aria atribuțiilor stabilite la început), iar pe lângă cei doi îi mai cuprindea, în primă

fază, și pe Teodor Bâzgă, Tiberiu Petreus, Ion Jurița[1], Teodor Vlad, Romeo Bălăceanu și Ștefan Copilu. Ulterior, în departament au fost repartizați și alții: Oancea, Dima, Nicolau, Galea, Mihai Dodoloi, căpitanul Gheorghiu, subofițerul Ghinescu și Dumitru Neferu (în paralel cu munca sa la biroul de mobilizare), acesta din urmă fiind cel care i-a și ținut locul lui Opran când comandorul a fost grav bolnav în martie 1950. Primul care a părăsit compartimentul a fost Copilu, detașat, alături de Țanțu, în celula care urma să fie instruită pentru a fi trimisă în țară. O discuție similară l-a vizat și pe Bălăceanu, care fusese recrutat de Țanțu pentru a fi folosit în acțiunile ofensive, însă rolul acestuia a fost schimbat de Opran, care a decis să-l utilizeze exclusiv în acțiuni de filare. Probabil că șeful serviciului defensiv nu voia să riște trimiterea lui Bălăceanu în țară sau utilizarea sa în misiuni în afara Parisului din cauza legăturii apropiate pe care o avea cu o femeie influentă în cercurile exilului, pe care Opran o suspecta că ar avea activitate comunistă[2]. În schimb, în 1951 a fost recrutat Dumitru Mitu, recent sosit din țară pe filiera iugoslavă, care a fost utilizat în special pentru dactilografierea notelor informative și a analizării rapoartelor militare obținute din țară.

Militarii care puteau fi plătiți cu normă întreagă rămâneau să lucreze exclusiv în domeniul informativ. Pentru alții, trebuiau găsite alternative, tot Mihail Opran fiind cel care și-a asumat această sarcină. Nu era vorba numai de sentimentul de camaraderie, de dorința sinceră de a-i ajuta pe ceilalți ofițeri și subofițeri aruncați de destin într-un exil pe care niciodată nu-l luaseră în planurile lor. Șeful biroului contrainformativ al SIMRE urmărea ca prin plasarea acestora în serviciul

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 94.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 5 757, f. 3.

unor persoane cu influență oamenii să-i rămână îndatorați și să continue astfel să-i furnizeze informații, mai ales prin prisma pozițiilor pe care urmau să le ocupe. De aceea, încă de la sfârșitul anului 1949, Opran a plătit cursurile de șofer pentru circa zece foști militari români pe care, după obținerea permiselor, a încercat să-i angajeze pe lângă diferiți ofițeri occidentali de rang înalt. Reușita de care era cel mai încântat era un tânăr ofițer român – a cărui instrucție i-o achitase el – intrat ca șofer la unul dintre atașații militari americani din Paris și devenit apoi secretarul său personal, după ce i-a câștigat încrederea oficialului[1]. Alții, care fie aveau pregătire marinărească, fie au acceptat această reconversie profesională, au fost plasați pe diferite vase comerciale, așa cum avea să fie ulterior cazul comandorului Dima. Banii pentru găzduirea și instrucția militarilor, precum și unele stipendii, proveneau probabil din fondurile puse la dispoziție de către SDECE, dar și din diferite afaceri ilicite pe care le coordona Opran, de la contrabandă cu lentile Zeiss și ace de seringă ori de mașină de cusut, la intermedieri de contracte internaționale, precum vânzarea de echipament militar și armament pentru autoritățile iugoslave.

Activitatea celulei contrainformative a SIMRE era oarecum ușurată de faptul că majoritatea persoanelor vizate trecuseră deja printr-un filtru informativ: imediat după ce ajungeau dincolo de Cortina de Fier, erau supuse unor verificări la Trieste, în lagărele din nordul Italiei, în zonele de ocupație ale Austriei ori în taberele de refugiați din spațiul german. După ce treceau de aceste prime verificări, oamenii primeau o adeverință pe baza căreia obțineau pașaportul IRO și erau lăsate să-și continue drumul spre vest. În general, autoritățile franceze erau informate atunci când refugiații intrau în Hexagon, mai

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 158.

ales că aceştia aveau obligaţia să-şi declare la poliţie prezenţa în maximum două săptămâni de la trecerea frontierei, iar înştiinţarea era transmisă ulterior către SIMRE, care, în măsura posibilităţilor, îi supunea unui nou interogatoriu pentru a obţine informaţii economice, politice, sociale şi chiar militare din ţară. Dacă biografia oferită de refugiat stârnea unele semne de întrebare, atunci respectivii erau plasaţi în supraveghere şi verificarea continua în mod secret. Serviciile de informaţii franceze erau deosebit de vigilente şi de atente la acest flux de persoane venite din estul Europei, printre care, cu siguranţă, se puteau ascunde şi agenţi ai statelor comuniste, reuşind să depisteze refugiaţii chiar înainte ca aceştia să-şi declare prezenţa în Franţa. Un asemenea caz l-a reprezentat Adam Gluck, un evreu din Oradea, care a fugit din România în aprilie 1950, trecând graniţa în Ungaria, iar de acolo a continuat drumul prin Austria, Germania şi, în cele din urmă, Franţa. Odată trecută clandestin graniţa din zona alsaciană, a cunoscut în tren un francez care l-a găzduit într-un sat aflat la circa 80 de kilometri de Paris. Serviciile secrete din Hexagon erau deja informate despre prezenţa lui Gluck, transmiţând SIMRE date despre acesta, iar Opran i-a dat lui Ţanţu însărcinarea de a-l găsi şi contacta cu mult înainte ca evreul să se prezinte la poliţia franceză[1].

Cel puţin la început, în 1949 şi primele luni ale anului 1950, volumul de muncă a fost unul realmente copleşitor pentru o structură aflată în deficit de oameni şi fără mari posibilităţi financiare ori logistice. Ulterior, fluxul de refugiaţi a tot scăzut, astfel că şi verificările s-au redus proporţional. Informaţiile despre persoanele urmărite şi rezultatele investigaţiilor sunt disparate şi singurele date în aceste sens provin din declaraţiile celor

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 6 957, vol. 4, f. 47.

arestați ulterior de Securitate, dar chiar și așa putem avea o perspectivă asupra a ceea ce a însemnat munca contrainformativă a SIMRE și a modului în care se intra în vizorul biroului condus de Opran. Uneori, activitatea unor persoane ridica foarte ușor semne de întrebare: spre exemplu, Nicolae Păcuraru fugise din țară în 1948 și ajunsese în Franța, stabilindu-se la Paris. Când a aflat că Țanțu se află și el în același oraș, a căutat să ia legătura cu acesta, propunându-i să colaboreze în crearea de filiere prin care să fie scoși oameni din România, cerându-i în acest sens fostului căpitan să-i destăinuie ce legături are în țară, oameni care ar putea fi folosiți în această acțiune. Oferta abruptă și, oarecum, prea intruzivă a părut suspectă atât lui Țanțu, cât și lui Opran, liderul sectorului contrainformativ plasându-l deja pe Păcuraru în categoria suspecților de a fi agenți comuniști. Neprimind răspunsurile așteptate, Nicolae Păcuraru a decis să abandoneze contactarea SIMRE și să-și ofere serviciile direct structurilor franceze, cărora, la rândul lor, li s-a părut suspect. Așa că Opran a decis că refugiatul este, foarte probabil, un agent marșrutizat (infiltrat) de București în comunitatea românească pariziană și a cerut expulzarea sa, ceea ce s-a și petrecut în februarie 1950. La fel a stat situația și în privința Norei Kisch, o femeie de origine maghiară fugită din țară după 23 august 1944 și stabilită la Paris. Fără a avea o sursă de venit clară, Kisch ducea o viață cel puțin confortabilă și frecventa cercurile românești de unde era bănuită că obține informații pe care apoi le preda unei alte structuri secrete (și care o plătea pentru aceste servicii), mai ales că era adesea văzută în compania lui Apostolof, un bulgar suspectat că ar avea activitate informativă. La finalul lui mai 1950, datele nu erau suficiente pentru a se trage o concluzie, dar stilul de viață al celor doi l-a determinat pe Opran să continue să aloce semnificative resurse pentru urmărirea lor, fără a

se cunoaște rezultatul investigației. Însă pentru alți trei români aflați în Occident, Nicolae Petrescu, Gheorghe Petrescu și Mimi Sterescu, șeful SIMRE a considerat că datele avute la dispoziție sunt de ajuns pentru a formula o concluzie. Pe lângă opțiunile declarat favorabile regimului de la București, cei trei aveau și dese deplasări neelucidate în Țările de Jos ori în Germania, așa că Opran a opinat că este foarte probabil ca aceștia să fie agenți comuniști și a cerut expulzarea lor, propunerea fiind aprobată fără rezerve de autoritățile franceze.

Nu toate acțiunile de filare erau rezolvate atât de repede pe cât ar părea. Au fost și persoane a căror urmărire a durat luni de zile până când s-au strâns dovezi clare și suficiente pentru a se trage concluzia că lucrează pentru regimul de la București. Un astfel de caz, cu urmări nefaste pentru românii din emigrație care depindeau de ajutoarele oferite de diferite instituții caritabile, s-a petrecut în mai–iunie 1950. În toamna anului precedent sosise la Paris nepotul proprietarului restaurantului *Costel*, din apropierea palatului Hôtel de Ville, unul dintre cele două localuri (alături de *Leul și Cârnatul* din rue Monsieur le Prince) unde biserica baptistă dădea mese gratuite refugiaților români. Tânărul venise pe cale legală, sub legenda că are nevoie de tratament specializat pentru o afecțiune la ureche. Așa că respectivul a cerut ajutorul doamnei Laudeau, pe care o cunoștea din vremea în care aceasta locuise în România, iar femeia l-a pus în legătură cu Romulus Boilă. Politicianul țărănist nu a suspectat nimic și nici nu l-a semnalat lui Opran (nu este exclus nici ca întâlnirea să fi avut loc înainte de înțelegerea dintre șeful SIMRE și liderii politici), ci l-a îndrumat spre doctorul Traian Stoicoiu. Abia medicul a fost primul care a sesizat că bărbatul venit cu pașaport din țară ar putea avea și o misiune ascunsă și l-a avertizat pe Opran. Șeful biroului contrainformativ l-a

pus sub filajul câtorva dintre ofițerii din cadrul departamentului său și, la sfârșitul primăverii, aceștia l-au prins luând notițe după discuțiile exilaților români care frecventau restaurantul *Costel*, i-au aplicat o corecție și i-au confiscat documentele, înștiințându-l pe șeful SIMRE care, apoi, l-a dat pe cel reținut pe mâinile serviciilor franceze[1].

Chiar dacă unele părți ale biografiei oferite de un nou-venit din țară erau confirmate din alte surse informative, verificarea nu se oprea și suspiciunile nu erau cu totul înlăturate până ce biroul contrainformativ al SIMRE nu avea indicii rezonabile că întreaga poveste era veridică. Așa a fost cazul legionarului Stoian Brăilă, care a fost de altfel ultima persoană investigată de Mihail Țanțu înainte de plecarea acestuia în misiunea fatidică în țară, din 1950. La fel ca mulți alți camarazi ai săi, Brăilă fugise din țară după înfrângerea rebeliunii și se refugiase în Germania. A făcut parte dintr-un grup parașutat în țară în toamna anului 1944, cu misiunea de a reorganiza Mișcarea Legionară și a contribui la readucerea României de partea Axei, fiind arestat în primăvara anului următor și anchetat de serviciile de contrainformații sovietic și român. Apoi a fost trimis la închisoarea din Constanța, unde a fost încarcerat singur în celulă până în primăvara anului 1947, când, în urma acordului încheiat între Nicolae Petrașcu și liderii comuniști români, a fost eliberat. Scăpat de valul de arestări din mai 1948, Brăilă a trecut granița pe la Jamul Mic, ajungând în Iugoslavia, unde a fost internat într-un lagăr al UDB, de unde a evadat și a ajuns la Trieste. După câteva luni într-un alt lagăr de refugiați, aflat de această dată la Milano, în mai 1950 trecea granița franceză sosind la Paris. Mihail Țanțu reușește să confirme adevărul celor relatate despre activitatea din Iugoslavia, Italia și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, ff. 160–161.

Franța, fără să poată verifica și informațiile anterioare. La finalul primăverii anului 1950, investigația a continuat și a fost preluată personal de Opran.

Dar nu de fiecare dată verificările ajungeau la rezultatul că persoana în cauză este agent comunist sau că asupra sa planează în continuare suspiciuni. Au fost și cazuri în care, în urma cercetărilor, Opran a decis că subiectul acestora este de încredere și trebuie apropiat într-un fel sau altul de SIMRE pentru a fi utilizat în diferite scopuri. Alexandru Pârvulescu, de exemplu, fugise din țară în vara anului 1948, trecând granița clandestin în Iugoslavia, unde a fost reținut și internat într-un lagăr până în toamna anului următor, când reușea să ajungă în Austria. Supus aici unui prim interogatoriu de către Nicolae Tănase, ajunge în Franța și este abordat de Țanțu la indicațiile lui Opran, pentru a deveni informatorul SIMRE din interiorul structurilor legionare, ofertă pe care nici nu apucă să o enunțe până la capăt deoarece Pârvulescu refuză orice implicare într-o structură a exilului din afara controlului Mișcării Legionare[1]. Alte tentative de acest fel au avut succes: Ioan „Jani" Popa, fost ziarist și corespondent la București al Agenției Reuters, a fugit din țară în 1948, trecând prin Ungaria și Cehoslovacia, unde a fost arestat și internat într-un lagăr, din care a evadat în toamna anului 1949, ajungând în cele din urmă la Viena. Aici a fost găsit de Gelu Belu care l-a îndreptat spre Innsbruck, unde a fost interogat de Nicolae Tănase și trimis mai departe la Paris. Opran a reușit să-l recruteze, plasându-l în subordinea lui Ioan Dragu, în cadrul agenției de presă a SIMRE[2].

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 6 957, vol. 4, f. 59.

[2] *Ibidem; idem*, Fond Informativ, dos. 490 500, vol. 1, f. 311.

Conform lui Mihail Țanțu exista însă și o excepție de la filtrul contrainformativ al structurii lui Mihail Opran: legionarii veniți pe filiera Iugoslavia-Italia-Franța, care nu mai treceau prin verificările efectuate de SIMRE, ci li se facilita direct transferul către Spania. Greu de stabilit dacă este adevărată sau nu această ipoteză, dar dacă este, atunci ar putea fi vorba de o implicare subtilă a serviciilor americane, care voiau astfel să-i „ferească" pe legionari de contactele cu serviciile franceze ori cu SIMRE ce ar fi putut duce la recrutarea lor. Astfel, aceștia rămâneau „disponibili" pentru recrutare directă de către partea americană sau măcar pentru o colaborare în avantajul CIC. Cu toate acestea, Mihail Opran era informat sumar de aceste persoane și de mișcările lor, fie prin Mircea Mușetescu, omul de legătură al Mișcării Legionare cu centrul de la Paris, fie prin propriii săi agenți informativi.

De asemenea, tot la Mihail Opran și la biroul contrainformativ al SIMRE ajungeau și denunțurile făcute către autoritățile franceze asupra unor români deja stabiliți în Franța și care trecuseră în prealabil prin filtrul verificărilor. Așa a fost cazul Constanței Magoș care, în toamna anului 1949, a fost subiectul unui denunț anonim indicând-o drept spion comunist. Speriată că Parisul ar putea da credit acuzațiilor, ceea ce putea conduce la expulzarea sa din Hexagon, Magoș a apelat la Ion Tomoroveanu, pe care-l știa încă din 1948 drept colaboratorul serviciilor secrete franceze, lovindu-se însă de refuzul tacit al ofițerului. Salvarea a venit de la Mihail Opran care a asistat la interogatoriul ei luat de francezi și a redactat o declarație prin care garanta că nu este agentă comunistă. Refuzul inexplicabil al lui Tomoroveanu poate avea o cauză neașteptată: chiar ofițerul să fi fost autorul său, iar denunțul nu era un gest îndreptat împotriva Constanței Magoș, ci

împotriva lui Opran. Tomoroveanu nu-i iertase fostului comandor că l-a îndepărtat din poziția privilegiată pe care o avea în raport cu serviciile secrete franceze și, cum nu avea încă puterea să lovească în liderul SIMRE, s-a îndreptat împotriva colaboratoarei lui, Magoș fiind practic o victimă colaterală în războiul orgoliilor foștilor ofițeri[1].

Abordarea lui Opran era, în general, una care nu atrăgea foarte multă simpatie: pleca de la preconcepția că furnizarea de informații din partea nou-veniților în Austria este o datorie patriotică și nu o afacere mercantilă. Constanța Magoș chiar își amintea că dacă refugiatul îi cerea bani lui Opran pentru datele furnizate, liderul SIMRE nu îl mai ajuta nici măcar cu echivalentul pentru biletul de tren până la Paris, scrupulozitatea și zgârcenia sa fiind renumite. Nici cu colaboratorii săi ocazionali nu era mai darnic: dacă avea nevoie de cineva pentru diferite acțiuni la Paris (contactarea cuiva sau filarea unei adrese), plata era modică, dacă nu cumva era o simplă masă dată la un restaurant mediu din capitala franceză. Singurii față de care nu era atât de puțin darnic erau foștii ofițeri sau subofițeri, mai ales că o parte dintre ei erau și angajați permanenți ai structurii pe care Opran o conducea. Cu toate acestea, dacă obțineau noi informații, oamenii continuau să vină la Opran și să i le furnizeze, conștienți că e mai bine să fie în grațiile lui decât în conflict cu cel al cărui cuvânt putea însemna expulzarea sau rămânerea în Franța. Nici printre colaboratorii din alte servicii, șeful SIMRE nu se bucura de o imagine prea diferită, Ion Protopopescu, unul dintre legionarii implicați în munca informativă, spunând despre el că „nu este prost deloc tipul, «dar că este mai comerciant ca jidanii»"[2].

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, ff. 32, 87–88.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 188.

Toate datele obținute de SIMRE erau centralizate la Mihail Opran care, folosindu-se de poziția forte avută în cadrul structurii, de legături cu serviciile de informații franceze (în cadrul comunității românești, avea să fie cunoscut drept „omul inteligenței franceze"[1]) și de conexiunile pe care și le crea în cadrul emigrației române, a construit o arhivă documentară ce cuprindea fișele biografice ale membrilor exilului românesc și pe care o păstra ca patrimoniu informativ personal. În anii următori, această amplă arhivă a emigrației române a suscitat interesul Securității, căci, așa cum relata Constanța Magoș:

> aceste fișe cuprindeau următoarele date asupra fugarilor români care se găseau la Paris: datele biografice, de stare civilă, modul cum a intrat în Franța, profesia din trecut, cea din prezent, studiile, limbile pe care le vorbește, sursa existenței declarată la poliție și sursa reală de câștig [...], relațiile din străinătate cu români și străini, culoarea politică și dacă avea sau aștepta să-i vie vize de emigrare în altă țară. Opran completa două feluri de fișe: una de culoare albă pentru fugarii români, alta de culoare gălbuie pentru fugarii din România de alte naționalități (evrei, unguri, nemți etc.). Fișele galbene erau complectate și pentru cetățenii francezi născuți sau trăiți în România [...]. La fel trecea pe aceste fișe și pe franțuzoaicele care erau căsătorite cu români. Fișele erau tip, făcute din carton subțire lucios, care nu se mototolea niciodată atunci când era băgat în mașina de scris și aveau formatul aproximativ 20cm/15cm[2].

Informațiile din țară, despre diferite persoane, despre situația politică, despre mișcările de trupe sau despre

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, pp. 82–83.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 4, ff. 14-15.

orice altceva se petrecea în RPR, constituiau cea mai importantă monedă în activitatea structurii de la Paris. Simpla lor obținere – chiar dacă de multe ori era un proces dificil și periculos – nu era suficientă pentru Mihail Opran, care avea nevoie de examinarea lor prin diferite mijloace, încercând întotdeauna să le verifice din surse diferite. Atunci când primea date de la ofițerii săi, le controla mai întâi la Constanța Magoș și apoi cu Romulus Boilă, sau direct în fișele de la *La Nation Roumaine*[1]. Dacă datele proveneau de la liderii politici din exil (în special de la Boilă sau Veniamin), atunci le confrunta cu cele strânse de agenții săi ori cu cele cunoscute de Magoș, dar probabil și cu cele disponibile în arhivele franceze. Riscul dezinformării sau al deformării era cât se poate de concret, mai ales într-o perioadă în care speranțele celor din emigrație amplificau orice zvon despre rezistența din țară, despre dificultățile întâmpinate de regimul de la București ori despre iminența conflictului care avea să aducă eliberarea de comunism a estului Europei. Totuși, pe lângă baza de date a ziarului *La Nation Roumaine*, la care avea acces prin intermediul lui Romulus Boilă și, mai ales, al Constanței Magoș, cea care i-a fost unul dintre foarte puținii colaboratori apropiați, principalele surse de informații erau reprezentate de desele vizite făcute de fostul comandor în lagărele din Austria și Germania, de interogatoriile și de declarațiile luate noilor veniți la Paris. Pe plan mediu și lung, se conta pe succesul biroului ofensiv de a crea rețele de informatori capabili să obțină date de interes pentru structura de la Paris, pe care să le transmită în Occident, prin corespondență, agenți sau chiar radiotelefonie. De asemenea, o altă variantă o constituia schimbul de informații între structurile secrete, iar în 1949–1951, șansa lui

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 270.

Mihail Opran a fost Constanța Magoș care avea o colaborare tacită cu Titi Constantinescu de la Salzburg. Neavând alt mod de informare despre viața comunității românești din Paris, agentul CIC îi cerea femeii date despre activitatea partidelor politice și a exilaților români din Franța, oferindu-i în schimb vești din țară obținute prin filierele sale de agenți ori prin cei care ajungeau în zona americană de ocupație a Austriei, iar peste toate promisiunea că îl va scoate din țară pe inginerul Dumitru Magoș. Femeia îi comunica mai departe lui Opran informațiile primite de la Titi Constantinescu, rareori dându-i detalii despre proveniența lor, însă de multe ori șeful SIMRE intuia corect modul în care fuseseră procurate și originea acestora. În paralel cu furnizarea de informații, colaboratorul CIC o curta pe Constanța Magoș, în special între 1949–1950, pentru a-i deveni colaboratoare și a-și asuma rolul de agent secret. Ba chiar, la un moment dat, „Bogdan [numele conspirativ al lui Constantinescu – n.m.] a încercat să mă facă să mă obișnuiesc să scriu cu cerneală simpatică", declara Magoș, completând că acesta „zicea că poate odată voi fi mare șefă la informațiile americane și să am diferite secrete ale mele, căci fiecare meserie le are pe ale sale"[1]. Propunerea s-a lovit însă mereu de indiferența femeii, al cărei singur țel de implicare în munca informativă nu era să devină agentă, ci să reușească să-și aducă soțul rămas captiv în țară.

Alteori, contactele se realizau direct, între agenții diferitelor structuri informative. Așa se face că în vara anului 1950, Mihail Opran a dispărut de la Paris, lăsând-o pe Renée Bruneau să se ocupe de lucrările stringente și să răspundă, în numele său, tuturor celor care l-ar căuta. S-a speculat mult despre unde a fost Opran, ce a făcut și cu cine anume s-a întâlnit în acele săptămâni.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 280.

Oficial, se bănuia că s-a deplasat în Italia sau în Elveția pentru a discuta cu Regele Mihai despre organizarea asociației foștilor militari români. Ceea ce era, de altfel, și adevărat: însoțit cel puțin de Ioan Dragu, liderul SIMRE a avut o întrevedere cu suveranul aflat în exil. Însă itinerarul călătoriei a fost unul mult mai lung și nu este exclus ca întâlnirea să fi fost pentru Opran pretextul de a părăsi pentru o vreme Parisul. Din teamă față de un adversar redutabil și marcată de psihoza spionilor care asaltează permanent teritoriul român, subminând puterea comunistă, Securitatea bănuia mai degrabă că Mihail Opran ar fi călătorit, de fapt, în Iugoslavia, dacă nu chiar pe granița română, de unde a obținut date strategice. Totuși, supoziția cea mai probabilă este că, după întrevederea cu regele Mihai, s-a deplasat la Salzburg sau la München (sau chiar în ambele locuri), unde s-a întâlnit cu Titi Constantinescu și cu Bazil Rațiu, cu care a făcut schimb de informații, dovadă că, în ciuda tuturor discordiilor, existau părți ale exilului românesc capabile să treacă peste diferențe și să conlucreze în numele luptei comune împotriva comunismului. Ce se știe cu siguranță este că Mihail Opran s-a întors la Paris în august 1950, având asupra sa două cutii cu microfilme, fotografii ce surprindeau mișcările trupelor sovietice și române staționate în apropierea granitei, precum și o serie de rapoarte despre deportările celor ce locuiau în satele de la granița cu Iugoslavia[1]. Șeful biroului contrainformativ al SIMRE a lăsat să se înțeleagă că toate acestea fuseseră obținute printr-un curier care a fost trimis și s-a întors cu bine din țară. Aproape sigur, nu era vorba însă de un agent al SIMRE, altfel microfilmele ar fi ajuns direct la Paris, iar Opran nu ar fi trebuit să se deplaseze în deplină conspirativitate undeva în zona germană a Europei.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 4, f. 33.

Inițial, o bună parte a informațiilor centralizate de Opran erau veridice sau conțineau o parte consistentă de adevăr. Însă odată cu scăderea fluxului de nou-veniți din țară și cu posibilitățile din ce în ce mai reduse de trimitere în țară a unor agenți care să aducă la Paris date noi, șeful biroului contrainformativ al SIMRE s-a văzut nevoit să se reorienteze. Nevoia era suplinită de ceea ce publicau ziarele regimului comunist, în special *Scânteia*, informații pe care Mihail Opran le prelua suprainterpretându-le și dându-le conotații favorabile celor din exil, pentru a le pasa apoi lui Boilă și celor de la *La Nation Roumaine*. Pe lângă asigurarea fluxului de știri noi, procedeul la care apela Opran avea și rolul de a ridica moralul și de a menține vie speranța celor din exil că starea actuală este una de provizorat în așteptarea eliberării, iar în interiorul țării există o mișcare amplă de rezistență activă împotriva comuniștilor. Astfel, au început să apară informații că românii ieșiseră în stradă pentru a sărbători ofensiva americană din Coreea (diversiunea sau preambulul intervenției mult așteptate în Europa) sau că generalul Corneliu Dragalina, despre care se știa că ar fi decedat în 1949, era, de fapt, în viață și conducea personal rezistența armată din Munții Apuseni, zonă în care trupele de Securitate nici nu îndrăzneau să înainteze[1]. Mai mult de atât, în cercul colaboratorilor săi din SIMRE, se lăuda că posedă planuri și fotografii aeriene ale aeroporturilor din țară (ceea ce putea să fi fost totuși parțial adevărat, existând confirmări că avea asemenea date despre facilitățile aeronautice din Arad), precum și date despre un grup de luptători care activau cu succes în zona Satu Mare.

Baza de date a lui Opran, care constituia de altfel și locul unde se centralizau informațiile SIMRE înainte de a fi livrate

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 4, f. 34.

partenerilor francezi, era cvasi-inaccesibilă pentru ceilalți, inspirând, prin conținutul său, teamă celor din exil și invidie celorlalți agenți ai structurilor secrete occidentale. Atât de apreciată era acea arhivă, încât Securitatea lua în calcul încă din noiembrie 1950 posibilitatea de a intra în apartamentul din Rue Saussier-Leroy pentru a copia documentele[1]. Singura care avea acces neîngrădit era Renée Bruneau, fiind de altfel și cea care redacta și dactilografia majoritatea notelor informative, sintezelor, fișelor personale sau altor documente. Totuși, secretara oficială a șefului biroului contrainformativ al SIMRE era Constanța Magoș, care traducea documentele (Opran nefiind un bun vorbitor de franceză) și uneori le bătea la mașina de scris, iar în rare ocazii avea chiar posibilitatea să verifice unele detalii în fișetele comandorului. Poziția sa era cu totul specială, căci îi oferea acces la o serie întreagă de informații sensibile ce trebuiau păstrate sub secret absolut. De aceea, la începutul anului 1951, când Magoș s-a îmbolnăvit și nu a mai putut lucra pentru o vreme, Opran s-a văzut în dificultate, deoarece avea nevoie de cineva de încredere, cu un caracter puternic și, foarte important, extrem de discret. Recomandarea colaboratoarei sale a fost Virginia Gheorghiu[2], care lucra pentru *La Nation Roumaine*, însă salariul primit de la Boilă nu-i era suficient, așa că era dispusă să-și rotunjească veniturile prin colaborarea cu SIMRE. Însă poziția aceasta nu era pentru oricine: după numai o lună de tradus și dactilografiat documentele lui Opran, Virginia Gheorghiu a renunțat, speriată de ceea ce citea în rapoarte[3].

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 64.

[2] Virginia Gheorghiu s-a repatriat, cazul său fiind prezentat în *Glasul Patriei*, motiv pentru care Opran va considera că femeia fusese recrutată, la un moment dat, de Securitate.

[3] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 88.

Nu în ultimul rând, biroul contrainformativ se ocupa și de supravegherea activității legației române de la Paris, indiferent că era vorba de cei care îi treceau pragul sau de evenimentele organizate de reprezentanța diplomatică. Bineînțeles că nu era un control permanent, din limitări logistice evidente, însă oamenii lui Opran reușeau să aibă sub supraveghere o bună parte din ce se întâmpla în interiorul Palatului Béhague sau în legătură cu ambasada, participând, de exemplu, la proiecțiile de propagandă organizate la sala Chopin. Una dintre sursele SIMRE era Solange Baudat, fosta soție a avocatului ieșean Krupenski, căzut prizonier pe Frontul de Est. În 1945, femeia și copilul ei au decis să plece din țară, stabilindu-se la Paris, unde doamna Baudat a frecventat pentru o vreme legația, motiv pentru care primea regulat gazeta editată de reprezentanța diplomatică pentru cei din emigrație, transformată evident într-o revistă de propagandă a regimului comunist, dar și invitații la evenimentele organizate de cei din Rue Saint-Dominique. Opran i-a cerut să participe la aceste evenimente și să-i dea informații despre ce se discută și cine participă, însă femeia s-a eschivat, motivând că programul nu îi mai permite acest lucru, însă a acceptat să-i dea orice material pe care-l primea din partea legației[1]. De asemenea, pe lângă activitatea contrainformativă, agenții SIMRE aveau grijă să mai facă și unele șicane diplomaților comuniști români de la Paris. Așa s-a întâmplat la un concert al lui George Enescu susținut în capitala Franței, eveniment la care au participat numeroase personalități franceze, printre care și Georges Bidault, președintele Consiliului de Miniștri, o mulțime de exilați români, dar și personalul legației române. În momentul în care orchestra, sub bagheta dirijorului Remus Tincoca, a început să

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 150.

cânte Imnul Regal, toată audiența s-a ridicat în picioare, mai puțin diplomații comuniști. A fost momentul în care ofițerii SIMRE – „băieții noștri", după cum îi descria Magoș – au intervenit, i-au luat de gât pe reprezentanții regimului de la București și i-au obligat să asculte imnul vechii Românii[1].

În ciuda tuturor reușitelor consemnate, biroul contrainformativ nu putea câștiga toate bătăliile. Mai ales când nu este exclus să fi existat în 1950–1951 o „cârtiță" în interiorul SIMRE sau în cercul apropiaților generalului Petrescu ori ai lui Ioan Dragu. Se pare că acesta din urmă ar fi primit cel puțin o dată, în 1950, informații militare prin intermediul scrisorilor trimise din țară pe adresa din 6 rue Albert Samain din Paris. Plicurile nu fuseseră deschise, semn că scăpaseră de vigilența serviciilor de la București care aveau să fie informate însă asupra acestei corespondențe în urma unui pont dat de un informator necunoscut aflat în capitala Franței și care avea acces în apartamentul fostului atașat de presă[2]. Pe de altă parte, supravegherea scrupuloasă care a urmat a confirmat trimiterea unor scrisori către Dragu, la adresa indicată, însă nu existau însemnări cu cerneală simpatică, iar textul părea să fie unul banal, așa că nu este exclus să fi fost o intoxicare atent plănuită de Opran și excelent executată.

Biroul ofensiv

După fiascoul de la sfârșitul anului 1949, când, cu mare dificultate, fusese închegat un grup sub conducerea lui Țanțu, ca mai apoi membrii săi să se retragă sau să fie racolați de alte servicii secrete, biroul ofensiv al SIMRE și-a temperat entuziasmul de acțiune. Chiar dacă liderul său, Mihail Țanțu,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 1, f. 107.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 490 500, vol. 1, f. 37.

izbutise să-și dovedească flerul și capacitatea operativă, fapt care a fost util în discuția hotărâtoare din ianuarie 1950, nu se reușise totuși trimiterea cu succes a unui agent în țară, ceea ce era de altfel unul dintre scopurile principale ale compartimentului. Așa că liderii SIMRE, care oricum privilegiaseră biroul contrainformativ, au decis să schimbe strategia palierului ofensiv: eforturile erau acum concentrate spre recrutarea unor persoane din interiorul țării dispuse să devină informatori ai structurii de la Paris și chiar să convingă și alte persoane de încredere să li se alăture, construind astfel rețele informative care să alimenteze SIMRE cu date din România comunistă. Era așadar o schimbare puternică de paradigmă, căci trimiterea unui agent (sau chiar a mai multora) în țară însemna un risc multiplu (nu numai trecerea granițelor fiind primejdioasă, ci și activitatea clandestină propriu-zisă) și o singură livrare de informații, dar totul se petrecea într-un interval scurt de timp. În contrapartidă, construirea acestor rețele, dacă se executa cu atenție, avea mai mari șanse să nu fie remarcată de Securitate, fiind astfel un risc mai redus asumat de colaboratorii SIMRE, însă era un proces de durată, iar informațiile (limitate cantitativ) începeau să curgă la un interval considerabil de la demararea acțiunii. Însă, pe termen lung, avantajul era că se putea obține un flux constant de date, care totuși trebuiau cifrate și descifrate corect pentru a putea fi utile Parisului. Așa că încă de la sfârșitul anului 1949, Țanțu și Opran au hotărât să construiască din Franța rețele informative în România, decizie întărită după eșecul tentativei fostului căpitan de parașutiști de a ajunge în țară. Cronologic, prima tentativă de acest fel le-a vizat pe Lya Popescu și Paula Ventzel, două cunoștințe foarte apropiate ale lui Opran (urmată apoi de acțiunea Suțer-Secară). În noiembrie 1949, Mircea Pătru s-a ocupat de împachetarea și

trimiterea pachetelor destinate Paulei Ventzel, în care fuseseră ascunse borcanele cu microfilme ce urmau să fie punctul de plecare al rețelei, precum și biletul cu scrisul lui Opran (pentru a-i câștiga încrederea) prin care îi cerea femeii să dea celălalt colet Lyei Popescu. Expedierea s-a făcut pe cale diplomatică: Mircea Pătru i le-a dat lui Ioan Dragu (cu care colabora și în unele acțiuni de propagandă), iar acesta din urmă le-a transmis mai departe curierului francez care le aducea în țară, fără să cunoască însă conținutul coletelor[1]. La București urmau să fie preluate de Alice Rousilloux, o cunoștință a lui Pătru, care, în cele din urmă, avea să le dea Paulei Ventzel. Filiera curierilor diplomatici era nu de puține ori utilizată, dacă exista bineînțeles deschiderea autorităților țărilor respective sau agenții SIMRE puteau exploata legăturile de prietenie sau naivitatea personalului din ambasade. Nu doar cei din structurile informative apelau la această metodă, ci și național-țărăniștii utilizau curierul diplomatic francez pentru corespondența cu țara[2]. O altă cale de folosire de către SIMRE a curierului legației franceze a apărut cam în aceeași vreme cu cea prin intermediul lui Dragu și este un exemplu al modului în care Opran găsea oportunități acolo unde nici nu păreau să existe, iar prin chibzuința și șarmul său, le exploata în interesul activității informative. Agentul aflase de faptul că la Paris se afla Coca Beguin, o evreică din România, căsătorită cu un inginer care lucrase la o firmă de optică din București. Până în 1942, când cei doi s-au stabilit în capitala Franței, doamna Beguin făcuse parte din diferite comitete de organizare ale evenimentelor din cadrul legației franceze, poziție din care își construise numeroase legături în diplomația franceză, oameni care, cu timpul,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 490 500, vol. 1, f. 310.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 197.

urcaseră în ierarhia statului, ajungând în 1949 să lucreze la cancelaria prezidențială. Datorită acestor prieteni cu influență, Coca Beguin putea trimite de două ori pe lună în România corespondență sau colete prin intermediul curierului diplomatic. Evident că, pentru Opran, femeia reprezenta o țintă de recrutare și utilizare în folosul SIMRE, numai că abordarea ei era dificilă: nu existau informații că ar accepta să fie atrasă într-o colaborare cu un serviciu secret occidental în acțiuni contra Bucureștiului și nu aveau nicio cunoștință comună în afară de, bineînțeles, Constanța Magoș. Așa că Mihail Opran a așteptat momentul potrivit pentru a-și încerca singura șansă: aflând că inginerul Beguin lipsește din Paris pentru câteva zile, i-a trimis Constanței Magoș un iepure, o găină, niște fructe și câteva sticle de vin, cerându-i să pregătească o masă românească la care să o invite și pe Coca Beguin, sarcină de care colaboratoarea lui s-a achitat fără să bănuiască dedesubturile. La mica petrecere organizată în apartamentul familiei Boilă (unde locuia Magoș) au participat politicianul țărănist și soția sa, Virginia Gheorghiu de la *La Nation Roumaine*, Constanța Magoș, Mihail Opran și Coca Beguin. S-a mâncat, s-a discutat, s-a băut, s-a glumit, iar la final Coca Beguin și Mihail Opran au plecat împreună, după ce ofițerul îi făcuse curte toată seara. Abia peste câteva zile, Constanța Magoș avea să înțeleagă că banala masă fusese de fapt o maiestuoasă recrutare executată de agentul secret: Coca Beguin mărturisea că s-a îndrăgostit de Opran și vrea să trăiască de acum cu el, iar Opran îi destăinuia că soția inginerului îi acceptase rugămintea de a trimite câte ceva în țară prin intermediul ei. Chiar dacă intervalele temporale comune lasă deschisă această posibilitate, nu există nicio confirmare că prin intermediul Cocăi Beguin au fost trimise pachetele către Lya Popescu și Paula Ventzel de către ofițerul

care locuia cu Rennée Bruneau. Singura confirmare este a remarcabilei puteri de convingere pe care o avea Mihail Opran. De altfel, și Constanța Magoș reușise, în primăvara anului 1950, să trimită o scrisoare cu instrucțiuni privind utilizarea cernelii simpatice, prin intermediul curierului italian (întreaga filieră fiind stabilită de Titi Constantinescu)[1].

Modalitățile de comunicare cele mai frecvent utilizate ori preferate de centrul de la Paris erau textele scrise cu cerneală simpatică sau comunicările radio, ambele putând fi cifrate sau nu, precum și datele transmise direct prin intermediul curierilor. Cum însă posibilitățile erau din ce în ce mai restrânse, Opran și colegii săi s-au îndreptat și spre alte căi de comunicare, iar una dintre ele era prin intermediul corespondenței simple, în care anumite informații să fie scrise în clar. Dezavantajele acestei metode erau că nu se puteau transmite multe date, iar sensul cuvintelor banale trebuia fie cunoscut în prealabil, fie ghicit de către destinatar. În plus, ca orice altă corespondență trimisă prin poștă dincolo de Cortina de Fier, putea atrage atenția Securității, iar cei din țară deveneau suspecți. Pentru a putea însă utiliza această modalitate, mai întâi trebuiau cercetate scrisorile și cărțile poștale care reușiseră să treacă de cenzură și să iasă din țară. De aceea, Opran era interesat să parcurgă orice corespondență din România ajunsă în Franța, Constanța Magoș amintindu-și că fiecare carte poștală expediată de soțul ei ajungea, mai devreme sau mai târziu, în mâinile șefului SIMRE. Acesta le studia pentru a putea înțelege modul de lucru al cenzorilor comuniști și cât de departe putea merge camuflarea unor informații conspirative sub masca formulelor banale. De asemenea, corespondența era utilizată și intern, SIMRE dispunând de cărți poștale românești. Acestea erau

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, ff. 299–301.

luate de agenții trimiși în România și expediate unor persoane care urmau să fie recrutate sau, mult mai probabil, aveau deja contact direct sau prin intermediar cu structura de la Paris. O corespondență primită din țară era cu siguranță mult mai puțin suspectă decât una venită din străinătate, indiferent dacă era vorba de o țară occidentală sau din lagărul socialist. Așa se explică probabil episodul din septembrie 1950, când Opran i-a adus Constanței Magoș trei cărți poștale românești, rugând-o să pună un mesaj banal în care să includă însă câteva cuvinte-cheie, precum „vacanță", „munte", „concediu". Una dintre ele urma să fie expediată în comuna Satu Lung din județul Brașov și două în București, pe Calea Griviței și în Băneasa, dar nu la adresa Lyei Popescu[1], care locuia în imediata apropiere a aeroportului. Opran nu i-a dat detalii despre proiectul în care urmau să fie utilizate cele trei cărți poștale, iar lipsa informațiilor face imposibilă identificarea curierului care trebuia să le ducă în țară și să le expedieze, a destinatarilor și a acțiunii propriu-zise, fiind așadar una dintre filele din istoria SIMRE rămase – cel puțin temporar – în umbră.

La începutul anului 1950, biroul ofensiv al SIMRE nu abandonase cu totul ideea trimiterii de agenți în țară, numai că acest lucru trebuia făcut după o pregătire mult mai temeinică decât în 1949. Așa că Mihail Opran a continuat să caute o modalitate de a pune bazele unui centru de instrucție independent de structurile franceze, în care conducerea românească să aibă libertate completă de acțiune. De aceea, în paralel cu eforturile de construire a unor rețele informative în interiorul României, liderul de facto al SIMRE se interesa în satele din jurul Parisului de o fermă abandonată pe care s-o cumpere și pe care s-o transforme în zonă de pregătire militară. Aceasta

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 149.

trebuia să fie „o casă cu grădina mare, [...] departe de lume, deoarece ai săi [agenții SIMRE – n.m.] vor mai trage pocnete”[1], după cum rememora Constanța Magoș. Femeia nu a avut cum să-l ajute în acest proiect, motiv pentru care Opran nici nu a mai abordat subiectul cu ea și, oricum, se pare că până la mijlocul anului 1950 nici nu a fost găsit un spațiu potrivit, dovadă că Țanțu nu a menționat în anchete nimic legat de acest aspect. Probabil abia la sfârșitul anului 1950 sau începutul anului 1951, mai ales în contextul căderii principalei rețele informative construite de SIMRE, Mihail Opran avea să obțină o fermă ce urma să fie transformată în bază de antrenament pentru cei din biroul ofensiv. Pe lângă dificultățile logistice de identificare a unui spațiu potrivit nevoilor SIMRE și a costurilor ridicate, un alt motiv pentru care centrul de instrucție a fost amenajat cu greutate, și după o serie de oscilații, a fost viziunea liderului oficial al structurii românești. Potrivit generalului Petrescu, misiunile în țară nu trebuiau să aibă o latură de sabotaj sau de violență, care ar fi atras represiunea Bucureștiului, ci trebuia acționat cu multă discreție pentru organizarea unor rețele informative și a unei rezistențe care ar fi intrat în acțiune odată cu trecerea graniței de către armatele occidentale[2]. De aceea, o bună vreme, antrenamentul nu era centrat pe utilizarea armelor de foc sau pe parașutări, ci mai degrabă pe aspecte care puteau fi abordate și în spații convenționale (cameră de hotel sau locuințele ofițerilor), precum falsificarea de documente de identitate, utilizarea cernelii simpatice sau comunicarea cifrată prin radiotelegrafie.

Un alt impediment în trimiterea de agenți în țară era dificultatea echipării acestora cu acte de identitate false sau cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, ff. 278–279.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 296.

unele originale adaptate noilor posesori. Documentele veridice, emise de autoritățile românești, și care ajungeau – legal sau clandestin – dincolo de Cortina de Fier, erau la mare căutare printre agenții structurilor informative din Occident, iar raritatea lor dădea naștere la o concurență acerbă între servicii pentru fiecare pașaport sau buletin de identitate. Pașaportul Constanței Magoș a fost reținut imediat de Opran, sub pretextul că trebuie depus la serviciile secrete franceze (chiar dacă trecuse mai mult de un an de la venirea ei în Hexagon), și niciodată returnat. Neștiind că documentul emis în 1948 fusese deja „acontat" de francezi, Titi Constantinescu spera la rândul său să-l obțină, fiind în cele din urmă dezamăgit că omologii săi de la Paris se mișcaseră mai repede. Un alt caz documentat a avut loc în 1950, când în metropola de pe Sena a ajuns un evreu venit legal din țară, care urma să plece apoi în Israel și nu mai avea nevoie de pașaportul emis de autoritățile de la București. Aflând de acest lucru, Titi Constantinescu îi cerea Constanței Magoș să-l ajute cu intermedierea unei oferte de 100 de dolari pentru acel document, dar când femeia l-a abordat a aflat cu uimire că pașaportul fusese deja vândut pentru o sumă de trei ori mai mare[1].

Activitatea din perioada 1950–1951 a celor din SIMRE nu trebuie înțeleasă într-un registru rigid, în care fiecare executa exclusiv acțiuni în cadrul biroului în care era repartizat. Dimpotrivă, era o muncă foarte fluidă, adaptată din mers nevoilor apărute, lipsei de resurse financiare și logistice, dar și penuriei de agenți bine pregătiți, capabili și dispuși să se implice în operațiunile informative. Mihail Opran era peste tot: interoga refugiații din lagăre, coordona filajele celor din emigrație, participa la recrutările de noi agenți, întocmea rapoarte pe care le

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 315.

înainta partenerilor francezi, emitea autorităților de la Paris recomandări de expulzare sau de ridicare a acuzațiilor și se implica în construirea de rețele informative în țară. Mihail Țanțu, spre exemplu, nu avea numai responsabilitatea instrucției celor care ar fi trebuit, cândva, să fie trimiși în țară, ci primea și îndatoriri de filare a unor persoane suspecte sau de contactare și recrutare a unor români aflați temporar la Paris, așa cum a fost cazul doctorului Suțer. La fel era și situația lui Mircea Pătru a cărui activitate era adaptată în funcție de nevoile și de prioritățile decise de ceilalți din conducerea structurii. Comandorul a fost folosit în activitatea de cifrare a mesajelor, pentru obținerea de vize și documente de ședere ori de călătorie pentru personalul SIMRE, în munca contrainformativă, în analizarea datelor militare obținute din țară ori în instruirea informativă a agenților, în aceste două domenii lucrând îndeaproape cu Opran[1]. Iar aici este vorba numai de cei care coordonau SIMRE, dar care se și implicau efectiv, la firul ierbii, în punerea în aplicare a acțiunilor structurii informative. Aceeași situație era și pentru ceilalți colaboratori, ale căror responsabilități erau stabilite în funcție de necesitățile de moment.

Pe lângă toate demersurile de organizare făcute la Paris sau eforturile uriașe de strângere de informații ori operațiunile contrainformative de protejare a exilului românesc, istoria SIMRE a însemnat și acțiuni concrete împotriva regimului comunist de la București. Gândite să funcționeze conspirativ și cu eficacitate, și investite cu foarte multe speranțe din partea celor care le-au construit sau care au fost implicați direct, acestea trebuiau să fie victoriile informative pe termen mediu și lung, sursele de date strategice care urmau să fie de folos în vederea eliberării țării și dovadă ultimă a profesionalismului

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 1, f. 3.

SIMRE. În realitate, au devenit rapid un amalgam de greșeli și amatorisme, de erori inexplicabile și ghinioane teribile, de subestimări fatale ale adversarului și de supraaprecieri nerealiste atât ale recrutorilor, cât și ale recrutaților, în care supravegherea foarte timpurie a Securității a dus de fiecare dată la un deznodământ tragic.

Acțiunea Lya Popescu – Paula Ventzel – Mihail Țanțu

Probabil că soarta SIMRE sub conducerea lui Petrescu și a lui Opran s-a jucat în vara anului 1950, atunci când la București s-au împletit ițele a trei povești distincte, a trei operațiuni separate, venite din sensuri contrare, cu loialități antagonice și acoperiri complexe. Două dintre aceste fire narative sunt reprezentate de trimiterea în țară a lui Mihail Țanțu și marșrutizarea spionului Gigi Saramet, însă niciunul nu ar putea fi înțeles fără să fie pus în contextul ultimei părți: rețeaua informativă Lya Popescu – Paula Ventzel.

SIMRE și Opran aveau nevoie avidă de informații din țară, iar la sfârșitul anului 1949, fostul comandor a decis să construiască o structură clandestină în interiorul României. Încă mai putea conta pe loialitatea și disponibilitatea de lucru conspirativ a unor foști ofițeri cu care lucrase în timpul războiului sau pe care îi cunoscuse în diferite circumstanțe, pe teatrele de operațiuni din Vest ori în lunile de incertitudine dinaintea fugii din țară. Însă oricare dintre aceștia ar fi trebuit, prin fostul lor statut sau prin atitudinea lor, să fie deja sub supravegherea Securității și a contraspionajului comunist. Prin urmare, dacă voia să își creeze capete de pod în interiorul țării, trebuia să se îndrepte către cineva care nu atrăgea atenția autorităților și care nu numai că nu ar fi trădat o tentativă de recrutare, ci ar fi răspuns pozitiv solicitării și, apoi, s-ar fi achitat de sarcinile

primite. Ideal ar fi fost ca aceste persoane să aibă și pregătirea profesională necesară unei munci conspirative, să se descurce cu cifrarea și descifrarea, însă în războiul secret dus între SIMRE și serviciile de la București nu existau scenarii ideale, ci numai circumstanțe cărora Opran și colegii săi trebuiau să se adapteze, și oportunități care, dacă apăreau, nu trebuiau să fie ratate. În aceste condiții, Mihail Opran a ales să creeze rețeaua informativă folosindu-se de două foste iubite din țară: Paula Ventzel și Lya Popescu.

Simpatii care au costat vieți

Lya Carmen Popescu s-a născut la 15 septembrie 1911 în Hațeg și la sfârșitul anilor 1930 locuia în București, într-o casă cochetă de pe bulevardul Robert, actualul bulevard al Aerogării, la câteva zeci de metri de gardul aeroportului Băneasa. Soțul său, aviatorul Dumitru „Pufi" Popescu, cu care avea doi copii, ajunsese în 1940 comandantul Escadrilei 57 Vânătoare, fiind considerat unul dintre cei mai destoinici și capabili piloți ai Aviației Regale Române. În lumea aceasta a uniformelor albastre Lya Popescu l-a cunoscut pe Mihail Opran, în 1940, când acesta din urmă s-a întors din Franța la bordul unui avion pilotat de Pufi Popescu, iar cei doi au devenit foarte apropiați[1]. Relația lor ar fi rămas una discretă dacă nu s-ar fi petrecut fatidica zi de 4 decembrie 1940, când, în timpul unui banal exercițiu aviatic româno-german, Messerschmittul 109 pilotat de Pufi Popescu a lovit cu elicea partea din spate a aparatului pilotat de căpitanul german Hörning. Palele s-au îndoit puternic, conductele de carburant s-au rupt, iar stropii de benzină s-au aprins, motorul luând imediat foc. În acest timp, avionul se zgâlțâia din toate încheieturile și pierdea altitudine, îndreptându-se vertiginos către

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 3, f. 60.

sol. Pufi Popescu a tras geamul, s-a ridicat, și-a pregătit echipamentul și, în ciuda înălțimii destul de joase, a înțeles că singura sa șansă, oricât de mică ar fi fost, era să sară din Messerschmitt. Ceea ce a și făcut, însă parașuta sa nu s-a deschis, prinzându-se în carlingă. Aviatorul s-a izbit de pământ împreună cu aparatul de zbor, murind pe loc în urma impactului. Sfârșitul tragic al lui Pufi Popescu a fost, în mod cinic, șansa Lyei Popescu și a lui Mihail Opran de a trăi împreună fără ascunzișuri, comandorul mutându-se în locuința din bulevardul Aerogării, unde a stat până la fuga sa din 1947. Cei doi nu și-au oficializat niciodată relația, ceea ce nu i-a împiedicat totuși să aibă o legătură foarte puternică. Lya Popescu a știut că Opran urma să fugă din țară și a acceptat situația fără împotrivire, conștientă probabil că atunci când se va ivi posibilitatea acesta va încerca să o scoată și pe ea din România.

Printre apropiații lui Opran, Lya Popescu era un nume cunoscut și s-ar fi putut bănui că la un moment fostul comandor, aflat în exil, va căuta să intre în legătură cu femeia alături de care trăise aproape opt ani. Dacă contraspionajul comunist ar fi întocmit o listă cu legăturile din țară ale șefului SIMRE, atunci numele femeii ar fi fost cu siguranță în partea de sus a primei pagini. Puțini însă știau de legătura ofițerului cu Paula Evdika Ventzel, fata inginerului silvic Mihai Ailincăi. O tânără de o frumusețe remarcabilă și o eleganță desăvârșită, Paula Ailincăi avea numai 17 ani atunci când, în 1931, l-a cunoscut pe șarmantul Opran, pe atunci un simplu sublocotenent. „Între mine și el, a fost o prietenie, o simpatie"[1], avea să mărturisească femeia într-una dintre declarațiile sale, atunci când i s-a cerut să povestească despre legăturile cu liderul SIMRE. Cu siguranță, la începutul anilor 1930, în sufletul Paulei Ailincăi

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 54.

s-au născut pentru Opran niște sentimente care nu aveau să moară poate niciodată, chiar dacă relația dintre cei doi nu s-a mai împlinit, iar ea a ajuns să se căsătorească în 1935 cu Valeriu Ventzel, fiul renumitului pictor Tony Ventzel. În 1937 s-a născut singurul lor copil, un băiat care a primit numele bunicului patern, însă destinul familiei a fost marcat deopotrivă de simțul datoriei și de dramele războiului. Cu toate că era ofițer în garda Palatului Regal, poziție care l-ar fi scutit de trimiterea pe front, Valeriu Ventzel a cerut să fie repartizat într-o unitate combatantă pentru a lua parte la operațiunile militare de recuperare a teritoriilor pierdute în urma ultimatumului de la 26 iunie 1940. Cererea sa a fost aprobată, fiind transferat la Regimentul 9 Vânători de Munte „Regele Alexandru al Iugoslaviei" cu care a participat la luptele din nordul Bucovinei, tânărul căpitan Ventzel văzându-și astfel visul împlinit. Dar ofensiva a continuat și în teritoriul sovietic, regimentul ajungând la începutul lunii august 1941 în apropierea Kagarlîkului, un oraș aflat la 80 de km sud de Kiev. Acolo, în timp ce conducea personal asaltul asupra liniilor Armatei Roșii, căpitanul Ventzel a fost ucis de schijele unui obuz explodat în apropierea sa. Vestea morții soțului a fost un șoc pentru Paula Ventzel, rămasă văduvă la numai 27 de ani și cu un copil de patru ani. Viața sa ar fi fost însă ferită de dramele ulterioare dacă destinul nu i-ar fi jucat o festă: într-o după-amiază din vara anului 1946, tocmai când ieșea din holul art-deco al Palatului Telefoanelor și pășea în aglomerația de pe Calea Victoriei, s-a auzit strigată de cineva din spate. Când s-a întors, a fost uimită să-l vadă pe „Mișu" Opran, ușor binedispus după câteva pahare băute împreună cu colegii săi ofițeri din grupul cu care era la acel moment. Revederea a avut un impact emoțional colosal, readucând la viață vechi sentimente și

trăiri de mult uitate și îngropate în sufletul ei. Chiar dacă nu a fost fericită să audă că acela pe care-l iubise în adolescență trăia alături de o anume Lya Popescu, într-o casă din Băneasa, Paula Ventzel a acceptat să se vadă de câteva ori cu comandorul Opran, fiecare întâlnire răscolind-o, reanimând afecțiunea pe care o avea pentru el și, bineînțeles, făcând-o să-și pună aceeași întrebare chinuitoare „cum ar fi fost dacă?". După toate probabilitățile, legătura dintre cei doi nu a fost una constantă, așa că femeia nici nu a știut de intenția ofițerului de a părăsi clandestin țara, acesta pur și simplu dispărând dintr-o dată din viața ei în 1947. Sentimentele ei au rămas la fel de vii, astfel că atașamentul sincer pentru Mișu Opran și disponibilitatea sa de a intra în legătură cu el o făceau să fie persoana ideală prin care se putea încerca crearea rețelei informative.

Ventzel – Eftimie: prima ramură a rețelei

Mai erau numai câteva zile până la sfârșitul anului 1949 când Paula Ventzel a fost informată că cineva vrea să discute cu ea în biroul său din Palatul Poștelor și Telefoanelor. Peste câteva zeci de secunde, pe scaunul din cealaltă parte a mesei se așeza Alice Rousilloux, o funcționară din cadrul legației franceze, care îndeplinea, printre altele, rolul de curier în țară pentru SIMRE[1]. Rousilloux i-a înmânat două scrisori: una pentru ea, iar cealaltă avea ca destinatar pe Lya Popescu, și pe care Paula Ventzel trebuia să o contacteze. Expeditorul era același: Mihail Opran, Paris. După mai bine de doi ani de tăcere, fostul comandor intra din nou în viața ei, distorsionând fragilul echilibru emoțional, răscolind încă o dată amintirile pe care le avuseseră împreună și trezind iarăși speranțe și iluzii legate de viitor. Cu toate acestea, Paula Ventzel a urmat întocmai indicațiile

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, p. 153.

primite: a sunat-o pe Lya Popescu, despre care auzise atâtea de la Opran, dar nu o cunoscuse niciodată, și i-a dat întâlnire pe treptele masivului Palat al Poștei și Telefoanelor de peste drum de sediul CEC. Era o zi geroasă de decembrie atunci când cele două femei s-au întâlnit, semnul de recunoaștere fiind haina de astrahan a văduvei lui Pufi Popescu. Întâlnirea a fost scurtă, încă sub impulsul surprizei unei corespondențe neașteptate și a unei situații destul de bizare. Peste câteva zile, telefonul din casa din bulevardul Aerogării avea să sune din nou, dar de data aceasta la capătul celălalt al firului nu era Paula Ventzel, ci Alice Rousilloux care o invita pe Lya Popescu la o întrevedere la legația franceză, propunere destul de riscantă în acele timpuri și care ar fi putut trezi suspiciunea serviciilor secrete de la București. Lya Popescu a manifestat însă o prudență calculată, refuzând o asemenea întâlnire și spunând că dacă mai sunt vești din partea lui Opran, acestea pot veni pe aceeași filieră a Paulei Ventzel. Oarecum de așteptat, atât scrisoarea către Paula Ventzel, cât și cea către Lya Popescu nu conțineau nimic subversiv sau scris cu cerneală simpatică, ci erau texte în clar, cu mesaj familiar. Scopul acestei prime corespondențe nu era de edificare propriu-zisă a rețelei informative, ci, mai degrabă, de restabilire a unor legături personale rupte în urma evaziunii aeriene din toamna anului 1947. Așa că, odată refăcut contactul cu Lya Popescu și Paula Ventzel, primul scop fusese îndeplinit și se pregătise, astfel, fundalul pentru următoarea fază a recrutării: propunerea propriu-zisă.

Dar până la acel punct, situația de la București avea să evolueze. Mai întâi, în ianuarie 1950, Paula Ventzel i-a scris lui Opran pe adresa conspirativă de la Paris, menționată pe plicul primit de la Rousilloux, iar luna următoare l-a sunat pe vărul său, Constantin Eftimie, cerându-i să vină la locuința ei

din cartierul Domenii, unde i-a destăinuit că primise corespondență din partea comandorului aflat în Occident și chiar i-a împărtășit unele pasaje:

> Scrisoarea sosită de la Opran mi-a cetit-o vara mea și cred că nu în întregime ci fragmente din care reeșia că se interesează de persoana ei și de băiatul ei, că este sănătos și că îi este dor de ea [...] în general era o scrisoare afectuoasă față de vara mea. Cu această ocazie mi-a reconfirmat că Opran voia să o ia în căsătorie înainte de Ventzel, însă soarta a voit altfel[1].

Relatarea lui Eftimie întărește faptul că Opran o contactase în virtutea trecutului lor comun și a sentimentelor pe care femeia încă le păstra pentru ofițerul de la Paris. Mai putea fi și alt motiv, dincolo de loialitatea pe care se putea baza din partea ei și de presupusa disponibilitate de a-i face unele servicii, într-o deplină conspirativitate. Probabil că „Mișu" Opran intuia că Paula Ventzel avea să-l facă părtaș la toată această acțiune secretă și pe Constantin Eftimie care reprezenta o piesă deziderabilă și foarte utilă într-un viitor angrenaj informativ secret. Opran și Eftimie se cunoșteau încă din adolescență, fiind colegi la Liceul Militar din Târgu Mureș, despărțiți de un singur an de studiu. Se revăzuseră atât în 1933–1934, când viitorul lider al SIMRE frecventa locuința tinerei Paula Ailincăi, cât și după 1945, atunci când cei doi au reînnodat legătura. Dar nu relațiile personale erau neapărat cele care îl făceau pe Eftimie atât de util demersului gândit la Paris, ci faptul că o lungă perioadă fusese încadrat în Marele Stat Major, la serviciul cifruri, deci avea cunoștințele necesare de cifrare, descifrare și supracifrare cerute în activitatea informativă. În plus, chiar dacă fusese exclus

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 215.

din PMR în cadrul recentelor verificări, din cauza originii sale sociale și a soției, își păstrase gradul de locotenent-colonel și postul în Centrul de Instrucție al Armatei de la Făgăraș, având astfel acces la informații militare secrete.

Nu se știe dacă scrisoarea trimisă la Paris de Paula Ventzel, la începutul anului 1950, a ajuns sau nu la destinație. Este cert însă că din sens opus aveau să sosească, în martie același ani, două pachete. Era vorba, foarte probabil, de cele pregătite de Opran și Pătru în noiembrie 1949 și trimise în țară prin intermediul lui Dragu și a rutei diplomatice. Este așadar discutabil dacă serviciile secrete franceze aveau cunoștință de această operațiune a SIMRE, de vreme ce a fost nevoie de aproape cinci luni ca pachetele să plece din birourile structurii informative românești și să ajungă în posesia lui Alice Rousilloux, care la începutul primăverii se întâlnea cu Paula Ventzel pentru a i le preda: unul pentru ea și celălalt pentru Lya Popescu. Ajunsă acasă, Paula Ventzel a descoperit că borcănelul cu cremă trimis de la Paris de către Opran avea un fund dublu. Deschizându-l cu grijă și teamă, a găsit câteva pachețele cu microfilme, puțin mai mari de un centimetru pătrat, pline cu instrucțiuni scrise mărunt și extrem de mic. Era evident că nu mai era vorba de o comunicare familiară, inocentă și (aproape) fără riscuri, ci de ceva cu adevărat periculos. Este discutabil dacă, în acest moment, Paula Ventzel avea sau nu de făcut o alegere, chiar dacă, la prima vedere, pe masă păreau să fie câteva opțiuni. Le putea, pur și simplu, distruge și să nu pomenească nimănui, niciodată, de borcanul cu fund dublu și de conținutul ascuns. Dar dacă Securitatea ar fi aflat, fie de la Alice Rousilloux, fie din altă sursă? Ar fi fost cu siguranță arestată pentru omisiune de denunț. În plus, nu ar fi aflat niciodată ce voia să-i comunice Opran în acele microfilme, iar legătura sa cu fostul comandor

ar fi riscat să se rupă din nou, de data aceasta poate chiar pentru totdeauna. Ar fi putut să le predea Securității? Probabil, dar aproape sigur situația sa delicată nu s-ar fi încheiat, ci dimpotrivă, ofițerii de contraspionaj ar fi utilizat-o ca agent fals împotriva bărbatului pentru care avea, fără îndoială, o puternică afecțiune. Sau ar fi putut să le păstreze, în ciuda tuturor riscurilor pe care, în parte, poate că nici nu le conștientiza. În fond, ea nu era un spion, ci o femeie care iubea un bărbat aflat la câteva mii de kilometri depărtare. „Ceea ce m-a determinat să păstrez instrucțiunile a fost eventualitatea primirii unei scrisori de la comandorul Opran, scrisoare care dacă ar fi venit cifrată eu nu aș fi putut-o citi întrucât nu cunoșteam cifrul și al doilea motiv afecțiunea ce o purtam comandorului Opran, acele pelicule fiind trimise personal pentru mine și având un indicativ care mă făcea să cred că și comandorul Opran îmi poartă aceiași afecțiune"[1]. Paula Ventzel a ales să păstreze instrucțiunile, devenind astfel agentul „Violeta" al SIMRE, însă nu opțiunile sale anticomuniste fuseseră resortul acestei decizii, ci slăbiciunea emoțională pentru comandorul care o introdusese, fără voia ei, în tenebroasa lume a spionilor.

Odată intrată pe acest drum, femeia a urmat instrucțiunile primite și i-a dat Lyei Popescu celălalt borcan cu fund dublu, care îi era, de altfel, destinat. În paralel, a încercat să descifreze pe cont propriu microfilmele, însă nereușind i-a cerut vărului său ajutorul. Sub pretextul unei reuniuni de familie la reședința din strada Aviator Sănătescu, Eftimie și Ventzel s-au retras în camera ei, nimeni altcineva neștiind de corespondența cu Opran, care se pare că oricum nu se bucura de simpatia părinților femeii, și au încercat să le descifreze împreună cu ajutorul unei lupe. Timpul scurt nu i-a

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, ff. 197–198.

permis ofițerului să parcurgă toate microfilmele, așa că le-a luat cu el, alături de un pachețel de praf pentru prepararea cernelii simpatice, urmând să continue citirea și descifrarea la locuința sa din Vatra Luminoasă. Surprins însă de soție, bărbatul a reușit să le ascundă la timp și, scuzându-se sub un motiv banal, a plecat în parcul din apropiere, unde, pe o bancă lăturalnică, a finalizat descifrarea instrucțiunilor pe care le-a transcris pe coli de hârtie. Peste câteva zile, Eftimie se reîntâlnea cu Paula Ventzel, căreia i-a returnat microfilmele (cu excepția celui cu instrucțiunile propriu-zise de cifrare și descifrare, absență pe care femeia se pare că nu a sesizat-o), iar verișoara sa și-a copiat instrucțiunile pe care el le descifrase. Locotenent-colonelul urma să plece curând la Făgăraș, la unitatea de care aparținea, iar înainte de a părăsi Bucureștiul, „reflectând mai adânc și observând că nu-i lucru curat"[1], a distrus toate materialele pe care le primise de la Paula Ventzel, precum și notițele cu informațiile descifrate.

Vinovatul fără vină: Ion Popescu Pera

Chiar dacă îi spusese vărului său că ar fi distrus setul de pelicule a căror păstrare devenise nu doar inutilă, dar și periculoasă, în realitate Paula Ventzel nu a făcut acest lucru. Speriată însă de ceea ce conțineau și de primejdia uriașă reprezentată de acestea, s-a decis ca pentru o vreme să le dea spre păstrare lui Ion Popescu Pera, o cunoștință destul de vagă. Cei doi se cunoscuseră în 1944, cu ocazia unei discuții în biroul ei din Palatul Poștelor, se revăzuseră întâmplător trei ani mai târziu, când au și făcut schimb de numere de telefon, iar apoi, din nou, în aprilie 1950, tot pentru o discuție legată de aspecte judiciare de serviciu. Relația lor era suficient de distantă încât

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 209.

să nu trezească vreo suspiciune, în cazul unui scenariu nefericit, așa că Paula Ventzel i-a cerut lui Popescu Pera să păstreze pentru o vreme câteva documente, cerere pe care bărbatul nu a avut niciun motiv să o refuze. Numai că zilele următoare, acesta a căzut pradă curiozității și le-a frunzărit, descoperind mai multe notițe ciudate cu creionul (descifrarea microfilmelor), precum și o adresă din Franța. Nu a dat mare importanță conținutului, mai ales că peste două sau trei săptămâni le-a înapoiat Paulei Ventzel.

Implicarea sa, fără să știe, în activitatea rețelei informative s-a adâncit în zilele următoare și a avut legătură cu una dintre indicațiile trasate de echipa lui Opran: „scris cu iodură de potasiu, bună pentru dureri de gât, se află la farmacie"[1] era scrijelit cu creionul pe foița de hârtie în care erau împăturite microfilmele. Dacă Paula Ventzel sau cei pe care urma să îi recruteze ar fi vrut să trimită informații în Occident, acestea trebuiau nu numai cifrate, sau chiar supracifrate în funcție de importanța lor, ci și scrise, peste rândurile în clar cu mesaj banal, cu ajutorul unei cerneli simpatice, o substanță vizibilă numai în anumite condiții de luminozitate. Pentru prepararea sa era nevoie, așa cum indica și sumara instrucțiune, de iodură de potasiu a cărei obținere era mai dificilă decât ar putea părea la o primă vedere. Fie din această cauză, fie din precauția de a nu suscita întrebări despre nevoia pentru care femeia ar fi vrut să o achiziționeze, Paula Ventzel s-a decis să apeleze la Popescu Pera pentru obținerea iodurii, rugăminte pe care bărbatul a onorat-o fără să pună întrebări. Ultimele lor întâlniri s-au petrecut în mai 1950, fiind rezultatul unei situații pe care Ventzel căutase cu orice preț să o evite: fusese surprinsă de tatăl său în timp ce studia cu lupa unul dintre microfilme. A fost

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 68.

de ajuns să afle numai că acestea proveneau de la Opran, din Franța, ca Mihai Ailincăi să aibă o ieșire nervoasă, înjurându-l pe fostul comandor și avertizând-o, profetic, pe fiica sa că microfilmele îi vor aduce o mare și grea suferință, cerându-i să le distrugă cât mai grabnic. Așa cum i-a spus și vărului, Paula Ventzel i-a promis și părintelui său că le va distruge, dar nici de această dată nu a făcut întocmai, ci le-a dus spre păstrare, împreună cu toate celelalte notițe, la locuința lui Popescu Pera din strada Praporgescu. Așa cum ea se încăpățâna să nu le distrugă, așa și amicul său continua să se uite în ceea ce femeia îi dăduse să fie ținut în siguranță, și atât. De data aceasta, descoperind microfilmele și citind câteva dintre foi, Ion Popescu Pera a înțeles că ceea ce se afla în apartamentul său constituia o gravă primejdie pentru viața sa, așa că a refăcut în grabă pachetul, având grijă să nu se cunoască faptul că fusese deschis, și, atunci când Ventzel i l-a cerut, i l-a înapoiat cu o previzibilă ușurare sufletească[1].

Un joc periculos

Când Constantin Eftimie a revenit în București, la 9 aprilie 1950, nu credea că scurta permisie de 48 de ore va reprezenta și altceva decât o firească revedere a familiei, alături de care va sărbători Învierea Mântuitorului. De microfilmele de la Paris și de scrisorile lui Opran trimise verișoarei sale, dacă nu uitase deja, atunci cu siguranță voia să uite și să considere că nici n-au existat. Numai că întâlnirea cu Paula Ventzel nu a șters aceste detalii primejdioase, ci a constituit un nou și mult mai amplu episod al întregii povești din care părea că nu mai poate ieși. Trăgându-l deoparte, femeia i-a mărturisit că între timp primise de la fostul comandor o nouă scrisoare și un alt

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 18.

set de microfilme ascunse într-o cutie de lame Gillette, precum și o pereche de ciorapi de mătase, acest cadou bucurând-o mai mult decât orice altceva, fiind, în viziunea ei, dovada că Opran se interesează de ea, alimentându-i totodată dorința de a continua legătura cu ofițerul de la Paris. De ce anume a fost nevoie de încă un set de microfilme este neclar, neexistând nicio certitudine că Paula Ventzel i-ar fi scris la Paris lui Opran pentru a-i cere explicit așa ceva (demers care oricum ar fi fost extrem de periculos). Există însă unele mențiuni conform cărora femeia ar fi trimis la Paris a doua scrisoare, după cea din ianuarie (expediată pe cale convențională), undeva la începutul primăverii. Cel mai intrigant aspect este că pentru această corespondență a apelat la avocata Silvia Tican, soția cunoscutului scriitor și călător Mihai Tican Rumano, cu care era amică și care lucra în cadrul reprezentanței diplomatice belgiene. De ce anume a apelat la Tican, ce anume conținea mesajul Paulei Ventzel și dacă a ajuns sau nu la Opran corespondența sunt câteva dintre întrebările rămase și astăzi fără răspuns, enigmă cu atât mai intrigantă, cu cât Securitatea nici nu a dat importanță acestei piste și nu a investigat legătura (căci, în același timp, nici nu există vreo indicație că filiera Silvia Tican ar fi fost controlată de București).

Cert este că Paula Ventzel încercase, la începutul lui aprilie 1950, să descifreze de una singură microfilmele din noul lot, nefiind exclus ca acesta să fi fost momentul în care a fost surprinsă de tatăl său, dar nu izbutise, așa că îi cerea ajutorul lui Eftimie. Spre deziluzia sa, răspunsul vărului a căzut ca o lovitură neașteptată: „iar ai luat-o de la cap?"[1]. Locotenent-colonelul a refuzat să o ajute, argumentând că a distrus toate peliculele, ceea ce era numai parțial adevărat,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 6, ff. 216, 236.

el păstrând clișeul esențial cu metoda și cheia de decriptare. Paula Ventzel a continuat să stăruie cu rugămințile și, profitând de un moment în care au rămas singuri, i-a strecurat cutia de lame Gillette pe care Eftimie a luat-o cu discreție și a ascuns-o în buzunarul vestonului. Uneori, istoria se scrie din gesturi mici și aparent nesemnificative. Probabil că așa a fost și în cazul familiei Eftimie. Ajuns acasă, și-a schimbat vestonul, mutându-și portofelul și alte obiecte importante în cel militar, dar a uitat lamele în haina purtată în timpul vizitei la locuința din Aviator Sănătescu. A doua zi, în drum spre gară, și-a dat seama de greșeală, dar nu mai avea timp să se întoarcă și să le ia, așa că i-a cerut soției sale, Ecaterina Eftimie, să caute în buzunarul vestonului și ce va găsi acolo să pună direct pe foc. Probabil că nu ar fi știut niciodată de existența microfilmelor și nu ar fi fost, astfel, condamnată la detenție politică pentru omisiune de denunț, dacă femeia nu s-ar fi încăpățânat să îl descoasă pe soțul ei cu privire la microfilmele găsite, înainte de a le arde. Așa a aflat de Opran, de acțiunile de spionaj ale Parisului și de recrutarea Paulei Ventzel, ajungând astfel și ea părtașă, fără să vrea, la această operațiune clandestină. În ochii Securității, a devenit un complice al rețelei. Implicarea sa involuntară s-a adâncit în săptămânile imediat următoare, atunci când Paula Ventzel i-a făcut o vizită și i-a dat un mic pachețel rugând-o să-l includă în coletul pe care urma să îl trimită la Făgăraș. Ecaterina Eftimie a acceptat fără rezerve, neștiind și nebănuind că este vorba de fapt de iodura de potasiu[1], obținută prin intermediul lui Popescu Pera, necesară scrierii cu cerneală simpatică. Locotenent-colonelul a înțeles imediat ce reprezintă pulberea albă, de unde provine și care este scopul său,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 68.

dar nu a spus nimic și nici nu a distrus-o, preferând, potrivit declarațiilor date mai târziu, să o păstreze pentru a încerca, din curiozitate, să prepare cerneală simpatică, ceea ce însă nu ar mai fi apucat să facă.

Următoarea permisie de 48 de ore, primită în mai 1950, a reprezentat pentru Constantin Eftimie un nou episod în vârtejul tot mai incontrolabil al poveștii de spionaj. Verișoara sa l-a contactat pentru a-i solicita cheia de descifrare, spunându-i că a primit o nouă scrisoare de la Opran, însă bărbatul a retezat scurt discuția, afirmând că a distrus cutia Gillette, fără a pomeni însă modalitatea și faptul că soția sa cunoștea adevăratul conținut și originea lui. Paula Ventzel a avut o reacție destul de irascibilă, curmată numai de una cel puțin la fel de nervoasă din partea lui Eftimie: „pentru numele lui Dumnezeu, termină odată cu acest joc periculos. Nu-ți dai seama că eu vreau să distrug totul și să nu mai ai nici tu nimic"[1]. Cuvintele reci și acuzatoare ale vărului și confidentului său au fost un duș rece, starea de spirit a Paulei Ventzel schimbându-se radical și trecând în cealaltă extremă. Femeia a afirmat cu voce scăzută și tremurată că singurul motiv pentru care voia să descifreze mesajele secrete nu era spionajul, ci dorința sinceră de a afla ce îi scrisese Opran.

În cazul său, este clar că motivul deschiderii față de întreaga acțiune nu era poziționarea anticomunistă, nici apetența pentru adrenalină ori operațiuni conspirative, ci strict dorul și atașamentul pentru comandorul aflat la Paris. Nu atât de simplu este de explicat atitudinea destul de oscilantă a lui Constantin Eftimie, de la sprijin tacit, curiozitate vie și neînțelegerea pericolului real reprezentat de activitatea verișoarei sale la încercări disperate de a șterge urmele și de

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 6, f. 227.

a curma orice legătură a Paulei Ventzel cu lumea spionajului. O explicație se desprinde însă din una dintre declarațiile sale, în care bărbatul afirma că:

> am fost amestecat inițial fără să-mi dau seama, luând la cunoștință de lucruri care nu mă interesau personal. Mai apoi, fără a o încuraja la această acțiune i-am ținut „trena" apreciind speranța ce și-o punea într-o veche afecție. Ea fiind foarte decepționată și demoralizată, rămânând văduvă cu un copil. Stările nervoase în care se găsea adeseori și care dădeau loc la scene familiare triste, chiar tragice, impresiona pe toți membrii familiei. Bucuria care i-a făcut-o scrisoarea lui Opran, aceea mică atențiune cu ciorapii, o schimbase în parte în bine. Când mi-am dat seama de pericolul la care se expune și la care mă vedeam și eu părtaș, m-am îngrijorat, de aceea am căutat să distrug totul, fără a-i da posibilitatea ca ea să trimită ceva. Am adoptat această atitudine deoarece prima care mi-a trecut prin minte, aceea de a o lua de mână [pe Paula Ventzel – n.m.] și [...] să aduc la cunoștința Securității [...], mi se părea periculoasă, considerând-o tardivă[1].

Foarte probabil, explicația locotenent-colonelului era și cea veridică, el având însă grijă să omită că inițial fusese, la rândul său, mânat, dincolo de grija pentru Paula Ventzel, de o reală curiozitate de a decoda textele de pe microfilme și de a se juca cu cerneala simpatică. Abia după ce a conștientizat gravitatea situației în care se vedea implicat alături de verișoara sa, precum și posibilele implicații penale, Constantin Eftimie a încercat să ascundă orice mărturie a implicării lor. Chiar dacă ei doi constituiau principalele elemente ale primei ramuri a rețelei informative, înțelegând deplin care sunt originea operațiunii,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 6, f. 227.

scopul și, mai ales, în ce poziție îi situează pe ei în raport cu puterea comunistă de la București, nu erau singurii care făceau parte din această structură, cel puțin în viziunea Securității. Soția ofițerului, Ecaterina Eftimie, avea cunoștință de existența și de proveniența microfilmelor, într-o situație similară se afla și Mihai Ailincăi, tatăl Paulei Ventzel, iar Ion Popescu Pera devenise complice fără voia sa, ba chiar se putea considera că știa de existența materialelor informative secrete și nu denunțase Securității acest lucru. Rămâne, bineînțeles, întrebarea (sau întrebările) referitoare la Silvia Tican – cine era de fapt, cât de multe știa despre activitatea Paulei Ventzel (mai ales că aceasta amintește că amica ei de la legația belgiană ar fi văzut, la un moment dat, conținutul cutiei de lame Gillette, fără a da mai multe detalii asupra circumstanțelor) și dacă a îndeplinit sau nu rolul de mesager între SIMRE și „agenta Violeta".

La sfârșitul lui mai 1950, ramura Paula Ventzel intra în inactivitate, chiar dacă femeia va mai avea unele întrevederi cu Lya Popescu în lunile următoare. Accentul urma să cadă pe acțiunile acesteia din urmă, și mai ales ale colaboratorilor săi, într-o poveste de spionaj având izul filmelor lui Kusturica.

Ramura Lya Popescu

Dacă Paula Ventzel a fost cea prin intermediul căreia s-a creat în țară un prim cap de pod al rețelei informative, Lya Popescu (sau agentul „Levănțica"[1]) avea să fie cea care să construiască o adevărată încrengătură de colaboratori – cu sau fără voie – ai structurii secrete. Însă nici activitatea acestei ramuri nu este pe deplin elucidată, fiind numeroase zone întunecate și detalii contradictorii, evaziv menționate în declarații și, surprinzător, superficial aprofundate de către ofițerii de Securitate.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 70.

De aceea, ce s-a petrecut în primele luni ale anului 1950, de la întâlnirea de pe treptele Palatului Poștelor, până la venirea lui Gigi Saramet și a lui Mihail Țanțu în casa din Băneasa poate fi reconstituit numai parțial, și chiar și acele episoade cu unele semne de întrebare. Spre exemplu, în săptămânile următoare primirii întâiului semnal de la Opran, prin Alice Rousilloux și Paula Ventzel, Lya Popescu ar fi încercat să trimită două scrisori către Paris, lăsând să se înțeleagă că modalitatea de expediere a fost, în ambele cazuri, prin intermediul legației franceze. Dar este discutabil dacă fosta iubită a lui Opran s-a întâlnit sau nu cu funcționara reprezentanței diplomatice sau i le-ar fi dat prin mijlocirea femeii pe care o cunoscuse la sfârșitul anului 1949, aspect din urmă pe care Paula Ventzel nu-l amintește în niciuna dintre declarațiile sale. Ce anume conțineau acele două scrisori este neclar, dar se poate presupune că erau rânduri strict personale, și nici nu se cunoaște dacă au ajuns la destinatar. Dacă prima corespondență se pare că a fost expediată fără probleme, în cazul celeilalte s-a petrecut un episod cel puțin bizar, deoarece a fost refuzată pe motiv că ar cuprinde și o listă de medicamente, ceea ce ar face-o potrivită pentru trimiterea prin filiera convențională a Poștei Române. Nu este clar cine a decis oprirea corespondenței și întoarcerea plicului la Lya Popescu și nici dacă femeia a mai încercat sau nu să-l trimită în Franța.

Următoarea revedere a Lyei Popescu cu Paula Ventzel s-a petrecut în martie 1950, în locuința din bulevardul Aerogării, atunci când a primit scrisoarea și borcanul cu cremă, care, la fel ca recipientul celălalt, avea un fund dublu, iar în interiorul compartimentului secret erau patru pachețele. Pe unul era scris numele Lyei Popescu, însă destinația celorlalte trei se putea deduce dintr-o frază aparent banală din scrisoare (care,

de altfel, conținea un text familiar, fără niciun alt subînțeles) în care i se recomanda să împartă crema cu „Ghiță", „finul" și „vărul". Femeia a înțeles imediat la cine se referea Opran: primul era Ghiță Șerbu, cel care avea să-i fie principalul colaborator în operațiunea clandestină, al doilea era un anume Gheorghe Ionescu, iar ultimul era doctorul Pop[1]. Până atunci, Lya Popescu a desfăcut cu grijă pachețelul său și a găsit în interior opt microfilme și câteva pastile despre care va afla că sunt necesare pentru prepararea cernelii simpatice. Din micile clișee fotografice, șase aveau instrucțiuni generale, fiind identice cu cele ale Paulei Ventzel sau ale altor persoane care urmau să le primească, iar două cu indicații particulare pentru destinatarul respectiv. Cu ajutorul unei lupe aduse de Ventzel, Lya Popescu a parcurs cele șase microfilme, descoperind că sunt indicații de spionaj prin care i se explica cum trebuie constituită rețeaua secretă, tipul de date economice, militare, sociale și politice ce trebuiau strânse pentru a fi trimise în Occident, precum și faptul că trebuiau scrise cu cerneală simpatică, dar și cifrate sau chiar supracifrate, dacă subiectul era deosebit de important. Totodată, existau mai multe recomandări cu privire la conspirativitatea acțiunii propriu-zise: legăturile trebuiau ținute de la om la om, pentru ca o arestare să nu antreneze căderea întregii structuri, înscrisurile erau, pe cât posibil, de evitat, iar colaboratorii erau încurajați să facă parte din ierarhia comunistă, tocmai pentru a putea avea acces la date de profunzime din interiorul regimului, dar și pentru a acoperi orice suspiciune cu privire la poziționarea față de noua putere politică. În clișeele particulare erau informații ce cuprindeau numele de cod al posesorului, cheia individuală de codare și decodare a informațiilor, dar și adresa conspirativă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 25.

unde trebuia să trimită corespondența cu datele secrete scrise cu cerneală simpatică, sub masca unor texte banale.

Întâlnirea din martie 1950 a fost momentul în care Lya Popescu și Paula Ventzel au ajuns să se cunoască, să se împrietenească, să capete încredere una în cealaltă și să discute despre situația în care fuseseră aduse de bărbatul care le marcase amândurora trecutul și le punea prezentul și viitorul sub semnul incertitudinii. Dintre cele două, Ventzel era cea mai vocală și mai nemulțumită de „cadoul" de la Paris, fiind deopotrivă fericită că Opran se gândise la ea, dar îngrijorată de situația în care se găsea, afirmând că dorește să scape cât mai curând de microfilme. Obișnuită probabil cu lumea întunecată a spionajului, din anii în care trăise alături de comandorul aflat acum în exil, Lya Popescu a fost ceva mai calmă și mai rațională, căutând, în primul rând, să descifreze cu ajutorul noii sale cunoștințe textele primite de la Paris. Încercarea a fost însă sortită eșecului, iar femeile vor reuși să decodeze textele abia după ce Constantin Eftimie avea să parcurgă microfilmele și să le explice în notițele date verișoarei sale. Metoda nu era deloc simplă, mai ales pentru cineva fără vreo pregătire în acest domeniu sau înclinare spre astfel de activități, după cum avea să reiasă și din expunerea Lyei Popescu privind tehnica de cifrare-descifrare:

> cifrul putea să fie în litere sau în cifre. Erau 16 litere ce aveau valoare. Pentru a cifra, trebuia să fie aranjat textul de cifrat în carouri de 16 litere. În rândul al doilea, se înlocuia valoarea numerică a fiecărei litere, în rândul al treilea se scria cheia, în rândul al patrulea, se scria rezultatul scăderii (cheia din valoarea literelor) iar în rândul al cincilea, se înlocuiau cifrele cu literele ce corespundeau cifrelor obținute. Cifrul era același pentru fiecare individ, cheia diferă de la

individ la individ. Supracifrarea se făcea în cazul când trebuiau transmise ştiri foarte importante de ex. denumiri de obiective militare[1].

Cele două femei au continuat să păstreze legătura şi în lunile următoare. Cel puţin până la sfârşitul primăverii, se pare că s-au mai întâlnit de câteva ori pentru transmitere de corespondenţă sau de informaţii referitoare la ceea ce venea de la Paris. Căci în acest interval a avut loc un scurt-circuit, pe cât de bizar şi contrariant, pe atât de evaziv menţionat într-o singură declaraţie a Paulei Ventzel. Conform acesteia, cândva spre sfârşitul primăverii ar fi sosit de la Paris un pachet şi o scrisoare pentru Lya Popescu, care s-ar fi oprit însă undeva la legaţia franceză, acolo unde Alice Rousilloux ar fi returnat scrisoarea, iar pachetul ar fi fost deschis şi conţinutul său mutat într-o pungă. Ascuns în câteva sute de grame de cacao se afla un pachetel care a dispărut fără urmă, la destinatarul din Băneasa ajungând numai pulberea alimentară maronie. Ce s-a întâmplat exact este foarte neclar, mai ales cine şi de ce a intervenit în drumul acestui colet care, cu siguranţă, conţinea material secret necesar activităţii de spionaj. Tot ceea ce se poate stabili aproape sigur este că nu Securitatea sau contraspionajul românesc fuseseră cei care au pus mâna pe conţinutul enigmatic al pachetelului. Deznodământul însă a produs o spaimă teribilă Lyei Popescu, care se temea că ar fi fost deconspirată, aşa că, într-un interval foarte scurt i-a trimis lui Opran trei scrisori în care îi relata ce s-a întâmplat (sau, mai bine spus, auzise că s-a întâmplat) şi îi cerea ajutorul. Din datele identificate, în cazul în care această ipoteză este veridică, se pare că niciuna dintre aceste trei corespondenţe nu a primit vreun

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 26.

răspuns, nefiind clar dacă eroarea care ar fi dus la imposibilitatea comunicării a ținut de expedierea la o adresă eronată sau de alte motive.

Gheorghe Șerbu. Primul recrutat

În timp ce Paula Ventzel se preocupa de microfilmele și semnalele primite de la Paris doar pentru a intra în legătură cu Mișu Opran, Lya Popescu s-a achitat, chiar și în parte, de sarcinile primite conform indicațiilor liderului SIMRE, creând și dezvoltând o rețea de spionaj aproape funcțională. Chiar dacă primise directive clare cu privire la persoanele cărora urma să le dea celelalte trei pachețele cu clișee cu instrucțiuni și pastile pentru cerneală simpatică, femeia a luat inițiativa, s-a adaptat realității din țară și a schimbat unele dintre direcțiile de acțiune. Singura pistă stabilită de Opran, pe care Lya Popescu a mers întocmai, a fost reprezentată de primul recrutat, Gheorghe Șerbu, o veche și de încredere cunoștință, totodată colaboratorul ei cel mai apropiat în lunile următoare.

Spionajul poate că nu este pentru oameni cu vieți banale și liniște, iar biografia lui Gheorghe Șerbu era deja cu adevărat fascinantă și palpitantă. Născut la 15 ianuarie 1907, în satul Gănești din fostul județ Covurlui, aflat la mai puțin de zece kilometri de Lunca Prutului, a urmat Facultatea de Litere a Universității din Cluj, pe care a absolvit-o în 1932 cu dublă specializare: limba română și istorie. Vreme de doi ani a fost un simplu profesor de liceu în Făgăraș și viața sa, și a soției sale Irina Lucia Șerbu, ar fi curs în aceeași notă previzibilă și tihnită dacă nu ar fi avut loc o întâlnire providențială cu Victor Lapedatu, care i-a facilitat mutarea la București și încadrarea în SSI[1]. În anii următori, Gheorghe Șerbu a

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 216.

devenit curierul personal al lui Mihail Moruzov, creatorul serviciului de spionaj românesc și eminența cenușie a intelligence-ului regimului condus de Regele Carol al II-lea, al cărui confident și om de încredere era, de altfel. Sfârșitul anilor 1930 au însemnat o permanentă peregrinare prin capitalele Europei, marcate de saloane diplomatice și întâlniri despre care era bine să nu se menționeze. Probabil ultima misiune externă a avut loc la sfârșitul lui mai 1940, atunci când s-a întors din Anglia, avionul său zburând chiar pe deasupra Dunkerque-ului, unde sute de mii de soldați și ofițeri aliați erau prinși de încercuirea Panzerelor germane, făcând slalom printre Messerschmitturile nemțești și Spitfire-urile britanice. În țară, poziția sa depindea de cea a lui Moruzov, iar atunci când Carol al II-lea a abdicat, și puterea a trecut în mâinile lui Antonescu și a Mișcării Legionare, Șerbu a înțeles că șeful său este ca și arestat, iar el ar putea avea o soartă similară. Așa că imediat ce a auzit vestea schimbării de la putere, a fugit din sediul de pe Calea Plevnei al SSI și, cum acasă știa că va fi căutat de noile autorități, s-a decis să ceară refugiu în casa din Băneasa a soților Pufi și Lya Popescu, pe care îi cunoștea de mai bine de un an. Numai că atunci când a ajuns la locuința din bulevardul Aerogării, i-a surprins împreună pe Lya Popescu și Mihail Opran, descoperire care a rămas secretul lor și care, de asemenea, le-a cimentat relația și încrederea unul în celălalt. Și pe Opran îl cunoștea de ceva vreme, mai exact din 1939, din timpul când acesta făcea parte din comisia de recepție a armamentului cumpărat de statul român, iar Șerbu știa încă de atunci că ofițerul de aviație este în serviciul SSI deoarece chiar el trebuia să preia rapoarte secrete redactate de comandor și să le aducă la București[1].

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 244.

Chiar dacă a reușit să scape de represaliile legionarilor, trăind cinci luni într-o teamă permanentă, Șerbu avea să fie reținut în 1941 de administrația antonesciană, acuzat de fraudarea fondurilor SSI (e adevărat că, înainte să fugă din sediul SSI, bărbatul deschisese seiful din biroul lui Moruzov și luase teancuri de bani pe care i-a ascuns sub treptele de la intrarea unei case din Vatra Luminoasă, dar nu pentru acest lucru fusese inculpat), condamnat la un an de închisoare și eliberat în 1942 de la Văcărești. Profesorul de liceu devenit spion și curier diplomatic ajunsese fugar și deținut, iar acum se vedea fără nicio sursă de venit, așa că a intrat în tot felul de afaceri, primind capital din partea Lyei Popescu și a lui Mihai Opran. După Război, a revenit la meseria sa de bază, fiind repartizat ca profesor de română, istorie și științe naturale la o școală elementară din nordul capitalei. În paralel, pentru a-și ascunde trecutul și a-și securiza poziția, s-a înscris în 1947 în Partidul Național-Popular, o formațiune-satelit a comuniștilor, iar anul următor a fost primit în francmasonerie, o mișcare destul de surprinzătoare având în vedere poziția organizației secrete în viziunea regimului comunist[1].

Analizându-i biografia, era evident că Gheorghe „Ghiță" Șerbu era, teoretic, cel mai indicat pentru a fi propus de Opran și contactat de Lya Popescu: avea experiența profesională necesară, o certă pregătire tehnică în munca conspirativă, poziționarea ideologică evident contrară comunismului și, foarte probabil, disponibilitatea de a se implica în operațiuni informative. Femeia l-a contactat la câteva zile după primirea pachetului cu cremă, chemându-l la locuința ei unde i-a mărturisit că, prin intermediul cuiva de la reprezentanța diplomatică a Franței, a reluat legătura cu Opran, aflat la Paris.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 938 426, f. 1.

Întâlnirea pare să fi avut mai degrabă rolul de verificare, căci, cu abilitate și prevedere, Lya Popescu nu i-a făcut propunerea de a activa în rețeaua secretă, ci i-a cerut să-l ajute pe fostul comandor cu niște bani din fondurile rămase în străinătate. Greu de stabilit dacă abordarea a fost trasată de fostul său iubit sau a fost o inițiativă proprie, cert este că Șerbu a scris pe o foiță câteva rânduri pe care șeful SIMRE trebuia să o trimită la Londra căpitanului Gheorghe Iliescu, căruia fostul curier diplomatic îi cerea să-i dea lui Opran „500 din suma ce are asupra sa"[1]. Aspectul cel mai contrariant nu este dacă și cum și-a croit drumul spre Paris acea bucată de hârtie, ci dacă, peste șase săptămâni, Lya Popescu spunea adevărul sau blufa atunci când îi relata lui Șerbu că Opran a făcut întocmai, dar nu a primit niciun ban. Este discutabil dacă documentul a putut ajunge atât de rapid la Paris (sau chiar la Londra), având în vedere că pentru trimiterea borcanului cu cremă a fost nevoie de câteva luni. Dacă totuși este adevărat, atunci este singura dovadă de necontestat că, în prima parte a anului 1950, canalele de comunicare dintre Opran și Lya Popescu funcționau în ambele sensuri, cu toate că femeia avea să declare mai târziu, în fața anchetatorilor, că nu ar fi primit niciodată niciun răspuns la corespondența trimisă fostului ei iubit.

Mișcarea decisivă a fost făcută de Lya Popescu abia la sfârșitul lui mai 1950, așadar după descifrarea completă a înscrisurilor primite de la Paris, cu ajutorul notițelor lui Constantin Eftimie, atunci când i-a vizitat pe soții Șerbu la locuința lor din intrarea Aniversării. Stând de vorbă cu Gheorghe Șerbu, în timp ce Irina Șerbu făcea drumul din cameră la bucătărie și înapoi, prinzând numai bucăți din

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 38.

conversație, dar suficient cât să afle despre ce e vorba, Lya Popescu a pus pe masă un pachet cu microfilme și pastilele pentru cerneală simpatică, i-a povestit despre Opran și rețeaua pe care căuta să o creeze și l-a întrebat dacă acceptă să devină unul dintre membrii structurii clandestine. Pus în fața unei decizii de viață și de moarte, căci, dacă ar fi fost descoperit, închisoarea era o certitudine, iar plutonul de execuție o probabilitate uriașă, Șerbu și-a precizat poziția: „După ce m-am gândit o clipă, i-am spus că da"[1]. Singura sa rugăminte a fost ca Lya Popescu să se ocupe de transcrierea informațiilor de pe microfilmele sale, motivul fiind dat de obligațiile sale de serviciu, de sfârșit de an școlar, primind câteva zile mai târziu hârtiile cu instrucțiuni. Totuși, până să treacă la acțiune concret, soții Șerbu au ascuns toate documentele, microfilmele și pastilele pentru cerneală simpatică în podul casei moderniste.

Berea, vinul și hipnoza

În lumea gri și anostă a Bucureștiului primilor ani de comunism, propunerea Lyei Popescu trebuie să-l fi entuziasmat pe Gheorghe Șerbu care probabil își retrăia tinerețea de curier al SSI. Avea șansa să parcurgă un drum similar celui din 1934, când lăsase profesoratul pentru întâlniri conspirative, documente secrete și informații clasificate și, în plus, putea lupta în felul său împotriva comunismului, sperând poate chiar la o plecare în Occident. Dar documentele nu surprind ce anume a fost în sufletul său, ci numai acțiunile sale destul de haotice și neașteptat de puțin profesioniste de recrutare a unor colaboratori, demers început imediat după discuția de la sfârșitul lunii mai 1950.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 84.

Primul spre care s-a îndreptat a fost Mihai Sânzianu, cel care îi facilitase revenirea în sistemul de învățământ și care era profesor la Școala Profesională de Băieți numărul 1. Chiar dacă era liberal convins, bărbatul înțelesese că vremurile se schimbaseră și se înscrisese în 1947 în Partidul Socialist Democrat, ajungând ca după unificarea formațiunii cu PCR să devină membru al Partidului Muncitoresc Român, din care însă a fost exclus în urma verificărilor din aprilie 1950[1]. Opțiunile sale politice și relația apropiată cu Șerbu l-au făcut pe Sânzianu să fie unul dintre oamenii pe care fostul curier diplomatic spera că se va putea baza. Așa că i-a dat o întâlnire la o bodegă din Piața Națiunilor Unite, unde, așa cum își amintea Mihai Sânzianu, „după ce am băut câteva pahare de bere și printre alte discuții mi-a spus că are posibilitatea să transmită informații peste graniță și că are un microfilm pe care vrea să-l descifreze pentru a citi instrucțiunile"[2]. Apoi, Șerbu l-a întrebat direct dacă este dispus să-i furnizeze informații care ulterior să fie trimise, pe canale conspirative sigure, în Franța, răspunsul interlocutorului fiind destul de evaziv, chiar dacă lăsase oarecum să se înțeleagă că ar fi deschis ideii. Singurul lucru clar stabilit în urma discuției era rugămintea amicului său ca următoarea întrevedere să aibă loc după vacanță, ceea ce nu avea să se mai întâmple niciodată.

În aceleași zile, Ghiță Șerbu l-a contactat și pe Ion Diaconu, pe care îl cunoscuse în 1944 pe când, din cauza bombardamentelor aliate asupra capitalei, se refugiase la Mesteacăn, în județul Muscel. Șase ani mai târziu, Diaconu se găsea într-o poziție cel puțin interesantă pentru lucrul în rețeaua informativă gândită de Opran prin Lya Popescu: era membru PMR și

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 195.

[2] *Ibidem*, f. 197.

lucra în cadrul Băncii de Stat. Tentativa de recrutare s-a petrecut tot sub curaj bahic, cei doi întâlnindu-se la un restaurant de pe strada Ștefan cel Mare, unde, așa cum își amintea Diaconu, „băusem un pahar de vin mai mult"[1].

În drumul spre locuința acestuia din urmă, din blocul Zodiac, Ghiță Șerbu i-a cerut să-i dea informații, planuri și statistici de la Bancă, mărturisindu-i pe șleau că le poate trimite în străinătate. Abrupte și riscante, cuvintele l-au speriat în primă fază pe Diaconu, situație care l-a constrâns pe Șerbu să mintă, afirmând că lucrează pe cont propriu și astfel că nu este niciun pericol să fie descoperiți de Securitate. Chiar și așa, i-a fost teamă să dea vreun răspuns clar, spunând că momentan nu are niciun fel de informații care ar putea interesa, dar, dacă va ajunge să intre în posesia lor, i le va transmite. Era, de fapt, un refuz diplomatic de a colabora, însă, în același timp, și o abținere în a-și denunța prietenul. Abia în dimineața următoare, odată trecut șocul propunerii, Diaconu a înțeles cu adevărat ce îi propunea Șerbu, conștientizare care i-a întărit și mai tare decizia de a nu lua parte la o asemenea acțiune conspirativă și aproape sinucigașă pentru unul ca el:

> mi-am dat seama a doua zi de greșeala care am făcut-o numai prin faptul că am discutat acest lucru. Nu am dat nici-un fel de date fiindcă nu aveam și chiar în cazul că aș fi avut nu aș fi făcut-o fiindcă eu personal nu aveam ce urmări și mai ales că am și copii. Am comis marea greșeală că am putut discuta astfel de lucruri, cu atât mai mult cu cât eu personal am dorit schimbarea timpurilor vechi fiindcă am fost sărac și mi-am făcut școala cu mari greutăți numai muncind. [...] Faptul că l-am văzut că este un bun sindicalist după cum îmi spunea că este responsabil sindical, faptul că-l și cunoșteam

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 204.

am auzit că este într-o rătăcire și că nu va fi capabil de alte lucruri, mai cu seamă că ne întorceam de la restaurant[1].

Este evident că în timpul anchetei Ion Diaconu a încercat să dea discuției de pe Calea Dorobanți un caracter de falsă bravură, o nefericită consecință a unor prea multe pahare de vin, și nicicum o dovadă de activitate împotriva regimului comunist. Decizia sa de a nu-i da niciun fel de informații amicului său rămăsese de neclintit, iar când cei doi s-au văzut ultima oară, la 29 iulie 1950, atunci când familia Diaconu i-a vizitat pe soții Șerbu, care aniversau 15 ani de căsnicie, niciunul dintre cei doi bărbați nu a mai deschis subiectul muncii informative. O situație similară s-a înregistrat și în cazul lui Victor Lapedatu, vechea cunoștință care îi schimbase practic viața profesorului de provincie, aducându-l la București și transformându-l în curier diplomatic al lui Moruzov, și care, în 1950, reușise să scape de „mâna lungă a Securității", ocupând un călduț post de profesor de liceu. Cu prilejul unei vizite de familie la locuința din intrarea Aniversării, Șerbu i-a mărturisit prietenului său că are o filieră secretă prin care poate să trimită date în Occident. Și de această dată, Ghiță Șerbu era, conform declarației lui Lapedatu, „cam ebrietat", și cum nu a continuat discuția cu o propunere de colaborare sau ajutor cu informații utile, se poate crede că a fost mai degrabă o scăpare decât o intenție de recrutare. Cert este că Victor Lapedatu, având probabil mai multă experiență și mai multă precauție, nu a fost încântat de ceea ce a auzit și, după cum reușea să-și amintească fostul curier diplomatic, îi recomandase să renunțe imediat la această activitate, alegând să-și protejeze prietenul și să nu-l denunțe autorităților.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 1, f. 204.

O altă tentativă eșuată de racolare a fost reprezentată de Ion Sai, angajat în cadrul Ministerului Construcțiilor, și pe care Șerbu îl cunoscuse cu ocazia unei serbări școlare pe care o organizaseră la Teatrul Giulești, fiul lui Sai fiind unul dintre elevii fostului curier diplomatic. În cursul uneia dintre întâlnirile premergătoare evenimentului, bărbatul menționase că are de-a face la serviciu și cu informații militare, ceea ce i-a suscitat atenția lui Șerbu care l-a contactat la sfârșitul lunii iunie 1950, sperând să obțină acele date sensibile. Din fericire pentru Ion Sai, Ghiță Șerbu nu i-a destăinuit ce vrea exact, de ce anume este interesat și unde și cum le va trimite, funcționarul de la Ministerul Construcțiilor neștiind așadar de activitatea secretă a profesorului ori de rețeaua de spionaj care tocmai se crea. În plus, i-a dat de înțeles că nu vrea să vorbească despre activitatea sa de la locul de muncă, manifestând o prudență care i-a salvat destinul[1].

Episoade ca Sânzianu, Diaconu ori Sai au reprezentat tentativele eșuate de racolare a unor colaboratori, însă Ghiță Șerbu a înregistrat și unele reușite, fiind vorba de persoane ceva mai apropiate și ale căror opțiuni comuniste erau certe și ferme. Așa a fost, spre exemplu, cazul lui Anton Zaharia, soțul unei verișoare îndepărtate, pe care l-a abordat la 14 iulie 1950, în timpul unei vizite, știind că acesta lucrează la Centro-Coop, cerându-i date despre planul pe trimestrul al II-lea. Două zile mai târziu, „după ce am condus pe soția și fetița mea, la gară la tren, neavând acasă nimic gătit și fiind invitat la masă la Gheorghe Șerbu"[2], Zaharia s-a dus la casa din intrarea Aniversării, unde i-a dat fostului curier diplomatic o situație din care acesta a extras câteva pasaje înainte de a-i

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 265.

[2] *Ibidem*, f. 187.

returna documentul. Conlucrarea lor a continuat, chiar dacă nu neapărat în munca informativă: în săptămânile următoare, Gheorghe Șerbu i-a adus spre păstrare o mașină de scris pe care nu o declarase, precum și un plic cu poezii cu mesaj anticomunist, toate fiind descoperite ulterior, în timpul percheziților.

Dar cel mai activ și mai apropiat colaborator avea să fie Aurel Angelescu, pe care l-a recrutat la începutul verii anului 1950. Șerbu și Angelescu se cunoșteau de aproape cincisprezece ani, soțiile lor fiind verișoare, dar în anii 1930 fuseseră și colegi la SSI, unde acesta din urmă ocupa un post de dactilograf, ajungând chiar dactilograful personal al lui Moruzov[1]. Prietenia lor se solidificase de-a lungul anilor, mai ales că în dimineața zilei de 6 septembrie, după ce aflaseră de schimbarea de regim și, implicit, de căderea lui Moruzov, Angelescu și un anume Ștefan Enescu îl ajutaseră pe Șerbu să golească seiful SSI. Banii, documentele și bijuteriile găsite, toate înghesuite într-o valiză, au fost plimbate ore în șir pe străzile Bucureștiului: mai întâi la o rudă a fostului șef al serviciului secret, avocatul Săndulescu, căruia i-a fost teamă să ascundă pachetul, apoi la contele Delaporta, fostul atașat militar al Romei, care, de asemenea, nu a acceptat să primească geanta, iar în cele din urmă, fiind presat de timp, Șerbu a ascuns geamantanul sub scara de la intrarea casei Victor Roșca din cartierul Vatra Luminoasă. Peste aproape trei ani, când va reuși să o recupereze, majoritatea hârtiilor putreziseră, iar bijuteriile se deterioraseră, însă tot a reușit să salveze câteva teancuri de bani, mințindu-l apoi pe Angelescu că numai câteva bancnote mai erau întregi. Chiar dacă amândoi își pierduseră posturile din SSI, Aurel Angelescu nu a împărtășit soarta mai puțin norocoasă a lui Șerbu, care a fost arestat și condamnat la detenție,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 7, f. 37.

ci a izbutit să intre funcționar la Ministerul Construcțiilor, poziție în care se găsea și în 1950. Poate că prietenul său nu l-ar fi luat în calcul ca o potențială sursă de informații dacă, în cursul unei reuniuni de familie petrecute la 29 iunie 1950, nu ar fi afirmat că la biroul său se centralizează date din mai multe sectoare de activitate. Pe moment, Șerbu nu a spus nimic, dar pe drumul spre casă, profitând că tramvaiul era destul de gol, l-a tras pe prietenul său într-un colț și, având amintirea propunerilor refuzate anterior, a ales să-l abordeze cât se poate de direct, spunându-i că face parte dintr-o rețea de spionaj și este interesat de informațiile de care pomenise Angelescu, fără a preciza totuși pentru cine lucrează și cine este omul său de legătură[1]. Prietenul său nu l-a refuzat, dar nici nu a acceptat în mod clar să lucreze pentru el, situația rămânând incertă până la sfârșitul lunii iulie, atunci când cei doi bărbați s-au revăzut la locuința din intrarea Aniversării. Cu această ocazie, Șerbu a avut o abordare și mai percutantă, întrebându-l direct dacă s-a gândit la propunerea sa și apoi, nemaiașteptând un răspuns, a pus pe masă microfilmele cu instrucțiuni, pentru a-l convinge pe Angelescu că operațiunea este cât se poate se serioasă, fiind sub coordonarea unei structuri profesioniste. Funcționarul de la Ministerul Construcțiilor a avut răgazul să-l întrebe pe Șerbu doar dacă este sigur că și el vrea să facă acest lucru în care încearcă să-și atragă prietenul, moment în care fostul curier diplomatic a rostit câteva cuvinte ce aveau să se dovedească pe cât de profetice, pe atât de tragice: „nu-mi reamintesc cum l-am întrebat", spunea mai târziu Angelescu, „dar știu că dânsul mi-a răspuns că tot trebuie să moară, odată"[2]. Sincer și direct, dar și macabru, răspunsul pare să-l fi câștigat pe Aurel Angelescu,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 7, f. 172.

[2] *Ibidem*, f. 173.

care nici nu mai rostește vreun cuvânt, ci trece direct la analizarea microfilmelor, căutând să înțeleagă, cu ajutorul lui Șerbu, tehnica de cifrare și descifrare, proces care se dovedește prea dificil pentru moment. Decizia sa intempestivă de a-și risca liniștea și confortul personal, de a-și pune familia în pericol și chiar de a fi executat, în cazul în care ar fi descoperit de Securitate, poate părea de neînțeles. Sau cel puțin așa încerca Angelescu să o prezinte în timpul primelor anchete, încercând totodată să se disculpe sau măcar să-și micșoreze vina:

> această nenorocită afacere în care am intrat fără să mă gândesc o clipă la consecințe sau ce fac, băgând în nenorocire întreaga mea familie, care nu avea cunoștință despre cele de mai sus. De ce am intrat eu în această murdărie? Nu pot să-mi dau seama. Dacă ași crede în hipnotism, aș datora aceasta unei asemenea acțiuni asupra mea. Nici acum nu pot să-mi justific această acțiune care va aduce atâtea nenorociri[1].

Este însă evident că nu era vorba de niciun hipnotism, ci de alți factori care l-au determinat pe Angelescu să intre în riscanta operațiune. Cu siguranță, unul dintre motive era anticomunismul său, pe care avea să și-l manifeste foarte evident și plastic în detenție, precum și speranța că regimul nu avea cum să mai reziste în România. Nu este exclus nici să fi fost o nostalgie, o retrăire a tinereții sale în lumea spionilor și a activităților informative, mult mai palpitante decât monotonia muncii de birou din sediul Ministerului Construcțiilor. Poate că și încrederea oarbă în Ghiță Șerbu, care l-a asigurat că nu știe nimeni de ceea ce fac și că totul este într-o conspirativitate ermetică, a jucat un rol în decizia sa de angajare totală în strângerea de

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 7, f. 174.

date și trimiterea în Occident. Orice ar fi fost, Aurel Angelescu avea să fie principalul colaborator al lui Șerbu în următoarele săptămâni, activitatea lor fiind reluată în august, după ce fostul curier diplomatic s-a întors din ultimul concediu din viața sa.

Cine pe cine (mai) minte. Cazul Cârlan

Dintre cele patru pachete cu microfilme și pastile pentru cerneală simpatică, Lya Popescu dăduse numai unul către destinatarul indicat. Pe cel pentru doctorul Pop se decisese să-l păstreze, cel puțin momentan, ca rezervă, iar pe ultimul alesese să nu i-l dea acelui Gheorghe Ionescu, pe care nu-l cunoștea și în care nu putea, așadar, să aibă încredere, ci să-l plaseze cuiva pe care știa cu siguranță că se putea baza. Așa a intrat în rețeaua informativă Haralambie Cârlan, care de altfel era o altă prezență îndelungată în viața cuplului Opran-Popescu. Născut la 13 februarie 1919 în satul Ochiuri din Dâmbovița, Cârlan aderase în tinerețe la Mișcarea Legionară, ajungând în timpul ilegalității din 1939 să ocupe funcția de șef al Frățiilor de Cruce din fostul județ Romanați. Este neclară activitatea sa în timpul guvernării legionare sau în zilele Rebeliunii, însă se pare că nu a fost atins de măsurile represive ale administrației antonesciene, devenind în anii Războiului ofițer de aviație. Așa a ajuns să îl cunoască pe Mișu Opran, în toamna anului 1944, pe aeroportul din Vărădia de Mureș din apropierea Aradului, cei doi păstrând ulterior o legătură destul de strânsă. Atât de apropiați au fost cei doi ofițeri, încât viitorul șef SIMRE i-a destăinuit, înainte de evaziunea aeriană, că are de gând să fugă din țară, așa că i-a dat lui Cârlan mașina personală în schimbul puținei valute pe care acesta din urmă o avea păstrată. Mai mult de atât, Opran a încercat să-l pregătească pentru acțiuni secrete, instruindu-l să-și formeze echipe din oameni de încredere,

preferabil cu foști combatanți experimentați cu ajutorul cărora să pună în aplicare sabotaje, prin introducerea de praf de șmirghel în cutiile de ungere ale locomotivelor, pentru a provoca deraierea garniturilor, dar și să fie pregătiți să lucreze informativ, prin utilizarea unor sisteme de cifrare și descifrare. Chiar dacă Haralambie Cârlan a fost mai mult decât deschis la aceste idei, niciunul dintre planuri nu s-a materializat din cauza plecării precipitate a lui Opran, eveniment care însă nu a rupt legăturile, ci dimpotrivă. Cârlan și soția sa s-au stabilit în locul comandorului, în casa din bulevardul Aerogării, mutare care a rezolvat și problema lor locativă, dar și teama Lyei Popescu că noile autorități ar putea realoca spațiul excedentar, aducând astfel chiriași nedoriți. Însă trecutul său legionar și ecourile plecării lui Opran s-au răsfrânt negativ asupra lui Cârlan, acesta fiind arestat în aprilie 1948 sub suspiciunea că ar intenționa la rândul său să fugă din țară (ceea ce se pare că nu era însă adevărat). A fost condamnat de Curtea Marțială la închisoare și încarcerat la Văcărești, de unde a fost eliberat la 12 februarie 1949[1].

Inclusiv după revenirea în libertate, Cârlan a păstrat o foarte apropiată legătură cu Lya Popescu. Era evident că femeia a avut mai degrabă încredere în el decât în cineva necunoscut[2]. Așadar, în iunie 1950, l-a chemat la locuința din Băneasa, unde i-a pus în față pachetul cu microfilme și pastile de cerneală simpatică, precum și propunerea de a lucra în cadrul rețelei informative. Considerând oferta o continuare firească a planurilor pe care și le-a făcut cu Opran în săptămânile dinaintea plecării acestuia din țară, Haralambie Cârlan a acceptat fără rezerve și, cu ajutorul Lyei Popescu, a parcurs

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 97.

[2] *Ibidem*, vol. 1, f. 103.

cele opt clișee fotografice cu instrucțiuni. Apoi le-a ars în baia locuinței, păstrându-și numai o hârtie pe care scrisese adresa de corespondență din Franța, dar și pe aceasta avea apoi să o rupă în bucăți pe drumul spre casă[1].

Așadar, la sfârșitul lunii iunie 1950, rețeaua creată de Mihail Opran se prezenta într-o situație destul de dezechilibrată și, oricum, departe de planul inițial. Ramura Paulei Ventzel era complet inactivă și este discutabil, de fapt, cât de mult își dorea liderul SIMRE să creeze o structură prin intermediul ei. Fără a exclude această posibilitate, nu există mențiuni că i-ar fi indicat să dea microfilmele sau pastilele de cerneală simpatică unor persoane anume, pe care, totodată, să le recruteze în scop informativ. Este plauzibil că spera să ajungă, prin ea, la Constantin Eftimie, probabil cel mai pregătit om în domeniul muncii informative, dintre toți cei din țară care au avut vreo legătură cu rețeaua secretă, dovadă că descifrarea – utilizată apoi de toți ceilalți – s-a datorat exclusiv locotenent-colonelului de la Făgăraș. În același timp, deloc de neglijat este teoria conform căreia Opran nici nu se aștepta să creeze o ramură funcțională prin Paula Ventzel, ci numai se folosise de femeie ca să ajungă, într-o manieră cât mai discretă, la Lya Popescu, cea care, de fapt, avea rolul construirii unei ramuri operaționale care să fie, în realitate, rețeaua informativă propriu-zisă. Femeia alături de care trăise comandorul până la fuga sa din țară reușise să recruteze doi colaboratori de încredere și dispuși la munca riscantă pe care o presupunea strângerea de informații, cifrarea lor și trimiterea în Occident. În plus, la rândul său, Ghiță Șerbu începuse să-și creeze o rețea proprie de agenți care să-i furnizeze date din diferite domenii, de la aspecte tehnice la economie. Urmau numai să treacă efectiv la lucru, aspect care se va cataliza în august 1950.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 103.

Bineînțeles, în lipsa planurilor de activitate elaborate la Paris este greu de tranșat delicatele detalii ale principalei acțiuni a biroului ofensiv al SIMRE, mai ales că, în paralel cu ce se petrecea în țară, la Viena aveau loc pregătirile pentru cealaltă componentă: misiunea în țară a lui Mihail Țanțu și Gigi Saramet.

Cealaltă parte a acțiunii

Poate că dintr-un punct mai larg de vedere, rețeaua Lya Popescu – Paula Ventzel și venirea clandestină în România a lui Țanțu și a lui Saramet pot părea două acțiuni distincte, însă, în realitate, privite îndeaproape, cele două fire, și așa destul de complicate și cu multe fațete ascunse, s-au întrepătruns într-o singură și tragică desfășurare de evenimente. În timp ce Constantin Eftimie distrugea microfilme și țipa la verișoara sa să abandoneze orice legătură secretă cu bărbatul de la Paris, pentru care încă mai avea sentimente, iar Ghiță Șerbu, printre bodegi și vizite de familie, încerca să-și recruteze sursele informative, în capitala Austriei, Mihail Opran și Gelu Belu lucrau de zor la pregătirea echipei care urma să fie trimisă în țară. După o tentativă eșuată la sfârșitului anului 1949 de infiltrare dincolo de granița românească, dar care, în ciuda deznodământului, avusese o contribuție esențială la consolidarea prestigiului SIMRE, Mihail Țanțu se pregătea pentru o nouă încercare de incursiune în România comunistă. Unul dintre rolurile sale urma să fie cel de a o contacta pe Lya Popescu și de a verifica starea rețelei informative. Fostul căpitan de parașutiști nu avea o îndatorire similară și în privința Paulei Ventzel, acest lucru fiind încă o dovadă în sprijinul teoriei că Opran doar se folosise de cea din urmă pentru a ajunge la Lya Popescu și nicidecum pentru a crea, într-adevăr, o structură funcțională de surse. Totodată, Mihail Țanțu

ar fi trebuit să contacteze trei persoane pe care le cunoștea dinainte de arestarea din 1946 și despre care bănuia că, având în vedere opțiunile și disponibilitatea fiecăruia, sunt implicate în astfel de proiecte de rezistență activă: Aurel Munteanu, fost parașutist în unitatea sa, Emil Negru, devotat membru țărănist, și Berta Ibring din Timișoara, care ar fi avut numeroase legături în comunitatea șvabă. Fie prin acestea, fie printr-o altă metodă, Țanțu trebuia să culeagă informații despre grupurile de rezistență din munți, datele urmând a fi analizate de către SIMRE și partenerii occidentali pentru a putea decide cum pot fi sprijinite acestea. În plus, agentul trebuia să păstreze legătura cu grupul cel mai bine închegat sau cu cele mai bune posibilități de acțiune și, folosindu-și cunoștințele din armată, să-i instruiască pe membri și să-i ajute în organizarea lor. Aceștia urmau să fie puși în legătură cu centrul informativ de la Paris prin intermediul radiotelegrafiei. În cazul ideal în care dispuneau de aparat de emisie-recepție și unul dintre membri avea pregătirea necesară pentru a-l utiliza, Țanțu ar fi urmat numai să le dea frecvențele și cheile de contactare a structurii din Occident. Dacă însă ceea ce lipsea era numai echipamentul, erau luate în considerare mai multe filiere prin care acesta putea fi trimis în țară: fie prin curierul diplomatic austriac sau italian (reprezentanțe diplomatice care nu suscitau la fel de mult interes din partea Securității, precum legația americană, britanică ori franceză), fie ascuns într-unul dintre vagoanele trenului Paris–București[1]. În cazul cel mai nefericit, în care grupul nu dispunea nici de echipament și nici de radiotelegrafist, această lipsă urma să fie suplinită la sfârșitul lunii august, atunci când Gheorghe Saramet, după revenirea la Viena, urma să se întoarcă în țară cu Jak

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 837, vol. 1, ff. 117–124.

Albu, zis „Chinezu", unul dintre agenții SIMRE care trebuia să se alăture grupului din munți.

De asemenea, urma să sondeze atât starea de spirit în rândul populației civile, cât și în rândul armatei, pentru a putea anticipa cât de dispus ar fi corpul ofițeresc să lupte împotriva armatelor vestice, în cazul unui nou conflict mondial, sau dacă ar alege, mai degrabă, să treacă de cealaltă parte și să lupte împotriva comunismului. Mai mult de atât: mai exista un palier de activitate despre care partea franceză trebuia, cu orice preț, să nu afle[1]. Mihail Țanțu urma să ia legătură cu Ioan Cosma și alte trei persoane a căror alegere era în totalitate în mâna sa, care, în schimbul creării unei rețele de opt informatori bine pregătiți, plasați în diferite zone strategice ale țării, aveau să fie scoși din țară pentru a acoperi golurile din ierarhia SIMRE de la Paris. Această nouă rețea secretă din România a serviciului lui Petrescu și Opran urma să alimenteze cu informații, prin filiera lui Titi Constantinescu, biroul român de la Salzburg al CIC american, ceea ce nu numai că ar fi adus resurse financiare atât de necesare, cât și ar fi consolidat poziția SIMRE în lumea serviciilor secrete din vestul Europei. Dacă SDECE francez ar fi aflat de această acțiune paralelă a structurii românești din exil, atunci fragilul sprijin ar fi putut fi aruncat în aer, ducând aproape sigur la tăierea finanțărilor și a ajutorului logistic pus la dispoziție, precum și la demiterea conducerii SIMRE.

Cu atât mai mult înainte să plece din România, Țanțu trebuia să procure hărți rutiere, ghiduri de călătorie, planuri ale orașelor și diverse dicționare pe care urma să le predea la Viena pentru a fi studiate în birourile serviciilor secrete occidentale. Și nu în ultimul rând, tot Țanțu avea ca sarcină scoaterea din țară a unor persoane indicate de generalul Petrescu și de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 837, vol. 1, f. 53.

Mihail Opran: avocatul bucureștean Vasiliu, respectiv Anton Manolescu, fiul aviatorului Max Manolescu. Cu siguranță, este o listă atât de consistentă de sarcini, încât devine firească întrebarea dacă Opran chiar credea că Mihail Țanțu poate să le îndeplinească sau a fost, mai degrabă, o înșiruire eterogenă de misiuni din care trebuia să se achite de ce poate, în funcție de condițiile de pe teren.

Pentru Gigi Saramet, misiunea dată de SIMRE nu era cu mult mai ușoară sau mai puțin periculoasă, cuprinzând două direcții de activitate: prima era reprezentată de infiltrarea în țară a lui Țanțu, iar a doua de revenirea în Austria cu fosta iubită a lui Opran, Lya Popescu, și cei doi copii ai acesteia (ceea ce era, de fapt, o afacere personală și directă între Opran și Saramet), și, bineînțeles, orice alt client ar fi dorit Saramet să mai ia. Pentru îndeplinirea în siguranță a acțiunii și înapoierea fără incidente în Viena, noul agent al SIMRE (care devenise practic un agent dublu) trebuia să se abțină de la orice altă activitate de culegere de informații, plasându-se, atâta vreme cât va fi în țară, în subordinea lui Țanțu[1]. Totuși, pentru orice eventualitate, în săptămânile premergătoare deplasării, șeful palierului ofensiv și-a instruit viitorul partener de drum în tehnica fotografierii conspirative, a cernelii simpatice și a cifrării, stabilindu-i drept cheie de codare a mesajului primul vers din cântecul *Bătrânețe haine grele*.

Pentru a se masca plecarea lui Țanțu s-a lansat zvonul că ar fi fost ahtiat după bani și prins într-o afacere de contrabandă, astfel că serviciul francez a decis abandonarea sa. În paralel, fostul căpitan de parașutiști împrumuta sume mici de la diferiți români, sub pretextul că ar avea nevoie să întreprindă unele afaceri din care să-și câștige traiul după eliminarea sa din

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 199v.

solda serviciului francez. Conform planului de acțiune stabilit cu Opran, trecerea din Austria în România urma să se facă în două etape: cu o călăuză avea să ajungă în Ungaria și un alt ghid să îl preia din Budapesta, ambele persoane urmând să fie angajate de către Gelu Belu. De asemenea, Țanțu ar fi trebuit să anunțe prin intermediul primei călăuze că a ajuns în siguranță pe teritoriul maghiar, iar după intrarea pe teritoriul românesc avea obligația de a trimite o scrisoare cifrată, scrisă cu cerneală simpatică, în care să detalieze situația sa, dacă a reușit să stabilească contactele plănuite la Paris și dacă poate primi bani și alte obiecte pe filiera prestabilită (sub cauciucul de la toaleta din vagonul Paris – București). De asemenea, o dată la două săptămâni trebuia să trimită o scrisoare cu text banal la o adresă din Paris pentru a semnala că este în siguranță.

Chiar dacă misiunea era prevăzută să aibă loc cât mai curând, plecarea spre România se tot amâna din cauza unor probleme logistice. Dată fiind importanța deosebită a misiunii, atât în plan profesional, cât și personal (cel puțin pentru șeful SIMRE), Belu și Opran au căutat încă o călăuză care să-i ajute pe cei doi să treacă fără incidente granița minată dintre Austria și Ungaria. Abia la începutul lunii iunie a fost identificat un anume Horvath care utiliza în acțiunile sale o porțiune extrem de îngustă pe care o deminase singur și care acceptase să-i ducă pe Țanțu și Saramet până la Budapesta, iar de acolo întreaga acțiune să cadă exclusiv în sarcina românilor. Săptămânile petrecute la Viena în așteptarea plecării către țară au fost utilizate nu numai pentru pregătirea conspirativă a misiunii și punerea la punct a detaliilor, cât și pentru alte afaceri conexe. Chiar dacă Gheorghe Saramet activa de câțiva ani drept călăuză – fie pe cont propriu, fie în slujba unor servicii secrete – acesta nu a uitat că primele sale încercări de câștig

material fuseseră din postura de contrabandist. Așa că i-a propus lui Țanțu și, ulterior, lui Opran, să cumpere cincizeci de perechi de ciorapi de nailon, care la Viena costau numai 80 de cenți, și să-i vândă în țară, unde lipseau cu desăvârșire, cu patru sau chiar cinci dolari, iar unele perechi să le dea cadou gazdelor pe traseu[1]. Probabil că ultima destinație a fost cea care i-a convins pe agenții SIMRE să accepte ca o parte din bagajul celor doi să fie ocupat cu astfel de produse, fiind însă neclar ce impresie a produs propunerea. Cum mirajul câștigului facil l-a cuprins pe tânărul Saramet care, deși călăuză acum, nu a renunțat la metehnele de contrabandist și nu s-a oprit la ciorapi. Fără să știe ceilalți, și-a umplut rucsacul cu stofe, pantofi și chiar lenjerie pe care urma să le comercializeze pe piața neagră din România.

Pentru a le ușura trecerea graniței dintre Austria și Ungaria, Opran a decis ca stația de emisie-recepție, pe care Țanțu urma să o utilizeze în țară sau să o predea unui grup de rezistență din munți, să fie trimisă pe căi alternative la o adresă indicată de Saramet, unde locuia fratele călăuzei care-l ajutase în drumul pe care-l făcuse alături de Aristide Ștefănescu. Era așadar esențial ca sosirea celor doi să aibă loc înainte ca echipamentul să ajungă la destinație. Așa că în seara de 14 iunie 1950, Mihail Țanțu, Gheorghe Saramet și Horvath au părăsit Viena îndreptându-se spre graniță, numai că, odată ce au trecut frontiera și au fost cazați într-o casă izolată din Kapuvár, locuită de două femei maghiare, călăuza a dispărut, lăsându-i pe primii doi să se descurce pe cont propriu. Lipsiți de mijloace de orientare, cu planul bulversat și cu timpul curgând în defavoarea lor, Țanțu și Saramet au luat în calcul să se îndrepte spre Fertőszentmiklós pe căi separate, pentru a evita căderea

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 141.

amândurora, mai ales că fostul ofițer de parașutiști nu vorbea limba maghiară. În acest context, călăuza a aflat că Țanțu ducea în rucsacul său câteva cutii cu microfilme ce urmau să fie distribuite în țară, fără a cunoaște însă propriu-zis conținutul acelor microfilme. În cele din urmă, cei doi au decis să continue împreună drumul spre capitală, mergând numai noaptea pentru a nu fi descoperiți, iar ziua ascunzându-se în locuri ferite, nu doar de oameni, dar și de arșița care i-a solicitat din plin, ajungând la Budapesta în 18 iunie. În declarațiile sale, Mihail Țanțu oferă și o altă variantă a acestei etape a misiunii, afirmând că drumul între cele două capitale l-a făcut singur, fiind părăsit de călăuza ungară, iar pe Saramet l-a întâlnit abia la Budapesta. Cu toate că are unele detalii veridice, precum cel al abandonului intempestiv al lui Horvath, povestea este falsă, fiind presărată cu momente deosebit de periculoase, precum grăniceri care patrulau la câțiva centimetri de ascunzătoarea lui Țanțu, denunțuri din partea localnicilor ori alte suferințe cauzate de itinerar, toate însă depășite de îndemânarea și de inteligența fostului căpitan de parașutiști[1], aflat acum în serviciul structurilor de informații ale regimului de la București. Legenda avea atât rolul de a masca parțial activitatea de la Viena a lui Țanțu, Saramet, Opran și Belu, cât și de a întări în ochii ofițerilor Securității imaginea unui agent devotat, capabil și, mai ales, de încredere.

Odată ajunși la Budapesta, Saramet și Țanțu au înnoptat nu la gazda stabilită la Viena, ci la un anume Hijden Gaspar, o cunoștință a călăuzei române, iar a doua zi s-au întâlnit cu Nagy Kiraly, cel care ar fi trebuit să primească stația de emisie-recepție, însă declarațiile ulterioare nu fac lumină în ceea ce privește soarta echipamentului. Cei doi aveau să rămână pentru câteva

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, ff. 67–70.

zile în capitala maghiară, timp suficient pentru a-și reface forțele în vederea trecerii graniței în România, dar și pentru ca Saramet să expedieze la 22 iunie către o adresă din Viena o carte poștală ce avea rolul de a transmite lui Belu sosirea în siguranță la Budapesta[1]. A doua zi, la ora 18, cei doi plecau cu un automobil spre Niregyhaza, îndreptându-se apoi spre Debrețin. S-au oprit la doi kilometri de graniță, restul distanței până pe teritoriul românesc fiind parcurs pe jos.

Femei, dolari și spionaj

În noaptea de 23/24 iunie 1950, Gheorghe Saramet și Mihail Țanțu intrau pe teritoriul românesc și în dimineața zilei de 24 iunie ajungeau la periferia Oradei. Totuși, pentru a nu fi descoperiți de posibilele controale ale Miliției ori Securității, cei doi au decis să aștepte noaptea pentru a merge la gară și a căuta un tren cu care să plece spre București. Prima garnitură spre capitală era abia în dimineața zilei următoare și, sub pretextul că trebuie să dea câteva telefoane pentru a încerca să găsească un loc în care să rămână peste noapte, Saramet îl induce în eroare pe cel care, conform instructajului primit la Viena, i-ar fi fost superior de-a lungul întregii misiunii, și îl înștiințează pe colonelul Securității cu care lucra despre ultimele evenimente. Din acest moment, serviciul secret de la București era perfect conștient de existența echipei pe teritoriul țării și, cu fiecare zi, îl va avea pe Țanțu într-o supraveghere tot mai strânsă. Ofițerii de contraspionaj nu știau încă și de cealaltă față a acțiunii, de rețeaua informativă a Lyei Popescu, de microfilme și pastile de cerneală simpatică, de agenții recrutați și de nefericiții care aveau să cadă în tranșeele bătăliilor secrete ale serviciilor și ale spionilor.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 201v.

Drumul cu trenul nu a fost scutit de riscuri, cei doi reușind să se eschiveze de la un control de rutină al Miliției și să ajungă în seara zilei de 25 iunie în București. Variantele celor doi, consemnate în arhivele Securității, ajung din nou să difere. Fără îndoială, cea mai spectaculoasă este, din nou, cea a lui Mihail Țanțu, în raportul căruia se menționează că:

> imediat după Teiuș, ora mesei, vagonul restaurant era extrem de aglomerat. O femeiușcă frumoasă, caută loc. Călăuza o acroșează și glumind Mihail Țanțu îi oferă jumătate din scaunul său. Astfel se împrietenesc, discuția trece pe plan glumeț. Dânsa e dansatoare la Teatrul Armatei. [...] După un timp, călăuza îi face propuneri directe în numele lui Mihail Țanțu, căruia nu-i plac hotelurile. Fata acceptă să-l găzduiască pentru 5 000 lei pe zi, plus... norocul ei. Apoi ea este cea care oferă călăuzei pe prietena sa care are cameră în același apartament și care i-ar ceda-o[1].

În realitate, odată ajunși în București, cei doi s-au despărțit: Saramet s-a îndreptat spre Calea Rahovei, unde a înnoptat la Puiu Berlescu, un amic în care putea avea încredere. De acolo a telefonat din nou colonelului cu care ținea legătura și, peste câteva zeci de minute, cei doi se întâlneau într-o mașină a Securității, Saramet informându-l sumar pe reprezentantul serviciului secret de cele petrecute la Viena, de venirea în țară și de misteriosul companion de misiune. În același timp, Țanțu se îndrepta spre sudul capitalei pentru a face o vizită neașteptată la locuința familiei. Era aproape două noaptea când, strecurându-se prin curtea bisericii Cărămidarii de Jos, fostul căpitan de parașutiști ciocănea cu grijă în ușa casei din Calea Văcărești. Probabil că se aștepta să fie primit cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 73.

bucurie și lacrimi de fericire, căci de multă vreme nici Adina Țanțu (soția sa), nici Virginia Trifu (sora sa) și nici mama sa nu mai știau nimic despre el decât că se află la Paris. În schimb, femeile s-au panicat, speriate probabil de posibilitatea ca vizita inopinată să le atragă ulterior repercusiuni din partea Securității, chiar mama sa întrebându-l direct „la ce ai venit să ne nenorocești?"[1]. Confruntat cu atitudinea înspăimântată a acestora, Mihail Țanțu a plecat în zorii zilei, nu înainte să o întrebe pe soția sa dacă a primit banii și ciorapii de nailon pe care i-a trimis prin intermediul soției doctorului Suțer, aflând cu nemulțumire că numai o parte din sumă ajunsese la soția sa, restul „pierzându-se" pe drum.

Dacă în iunie 1950 activitatea rețelei informative și a celor recrutați de Lya Popescu ori de Gheorghe Șerbu se desfășura în pași fermi, dar înceți, nefiind vreo grabă în obținerea de informații și transmiterea lor peste hotare, situația celor doi infiltrați din Austria în România era exact opusă. Pentru Mihail Țanțu, fiecare zi, fiecare oră, fiecare minut petrecut în țară reprezenta un risc de a fi descoperit și rearestat, iar întregul său efort de la Paris s-ar fi prăbușit complet. În schimb, pentru Gigi Saramet și șefii contraspionajului comunist, care-l controlau, abordarea era una vigilentă, precaută și tensionată: nu trebuiau să îi lase pe Țanțu și pe eventualii săi colaboratori din țară să scoată vreo informație sau să producă vreun act de sabotaj, dar nici nu trebuiau să acționeze împotriva lor înainte ca toate legăturile din interior să fie identificate, pentru a fi anihilate în totalitate. Oricât de tentantă era o acțiune directă și imediată de capturare a lui Mihail Țanțu, care părea că devenise nu doar un spion al Occidentului, ci și un trădător al Bucureștiului,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 444 701, f. 19v.

contraspionajul trebuia să abordeze problema cu răbdare și tact pentru a-i aresta pe toți cei aflați în legătura sau în serviciul structurilor secrete occidentale. Iar Mircea Țigoiu și colegii lui au urmat întocmai acest plan, lăsând pentru moment evenimentele să se desfășoare și sperând să nu le scape din mână.

A doua zi, la 26 iunie 1950, Gheorghe Saramet și Mihail Țanțu s-au reîntâlnit, mutându-se pentru o vreme în apartamentul unei doamne Filip din strada Doctor Felix, numărul 41. Acolo locuiau cu chirie și Coca Niculescu, și Maia Georgescu, două tinere pe care tot călăuza le cunoștea, probabil „de pe vremea când el frecventa barurile și varieteurile din București, acestea fiind «artiste»"[1], după cum rememora Țanțu, detaliile respective fiind, de altfel, unele dintre puținele puncte veridice din versiunea sa. Lăsându-l pe căpitanul de parașutiști să se odihnească, Saramet s-a reîntâlnit cu colonelul de la Securitate într-o vilă conspirativă de la Șoseaua Kiseleff, unde, vreme de câteva ore, a dat declarații ample despre activitatea de la Viena și a răspuns tuturor întrebărilor primite. La final, „domnul colonel mi-a spus că voiu lucra [...] un raport amănunțit al întregii misiuni și mi-a spus că am îndeplinit o misiune frumoasă și că pe viitor să realizez tot așa", iar drept răsplată a primit o nouă locuință într-un elegant bloc modernist din spatele fostului Palat Regal, precum și un nou buletin de identitate. Cum misiunile lui Gigi Saramet – atât cele date de Paris, cât și ale Bucureștiului – erau abia la început, perioada următoare agentul avea să se întâlnească aproape zilnic cu colonelul pentru a da informații și a primi noi instrucțiuni. În timp ce călăuza sa raporta serviciului de la București, Mihail Țanțu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, ff. 148–149.

făcea același lucru, însă destinatar nu era aceeași structură, ci se afla de cealaltă parte a baricadei. Respectând consemnul stabilit în prealabil, șeful palierului ofensiv al SIMRE expedia pe adresa fictivei Jeanine Gayet, care locuia la Hotel Floridor 35, Avenue des Ternes Paris 17-e, o carte poștală cu mesaj codat, prin care Opran și colegii săi erau înștiințați că agentul trimis se afla în siguranță la București.

În aceeași seară, Țanțu i-a trasat lui Saramet sarcina de a procura broșura *România în automobil* și alte ghiduri de călătorie, precum și diverse volume necesare muncii informative a celor din Paris. Ziua următoare, agentul trimis cu atât efort comun de către structura informativă de la Paris și rezidența din Viena alegea să se plimbe în voie pe străzile bucureștene, întâlnindu-se din întâmplare cu Vasile Melica, unul dintre parașutiștii care îl urmase în clandestinitate, în sărăcie și primejdii, în anii postbelici, atunci când Țanțu se pusese la dispoziția MNR, așteptând în zadar să fie utilizat în acțiuni anticomuniste. În cele din urmă, fostul căpitan decide să-și petreacă ziua împreună cu Coca Niculescu la ștrandul Ministerului de Finanțe, acoperire perfectă pentru a-și reintra în rolul de agent al serviciului de informații al regimului de la București[1] și de a-și anunța ofițerul de legătură de sosirea în țară. Acțiunile lui Țanțu și Saramet aveau, fără îndoială, țelele lor deopotrivă complicate și bizare: fiecare știa despre celălalt că se află în serviciul exilului românesc, fiind în țară cu o misiune deosebit de importantă a SIMRE. Ceea ce nu știa însă niciunul despre celălalt era că și unul și altul erau și agenți ai Bucureștiului, fiind trimiși în Occident cu scopul fie de a se infiltra în structurile emigrației, fie de a obține informații și de a identifica filiere de trecere a graniței.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 83.

Dar dacă Saramet rămăsese loial cu desăvârșire puterii din țară, Țanțu, care suferise din plin din cauza comunismului, activa ca agent în serviciul structurii de la Paris.

La 28 iunie 1950, Gigi Saramet a primit din partea lui Țanțu două sarcini importante: să-l caute și să-l contacteze pe Ion Cărăușu, un fost parașutist ce-i fusese subordonat în anii războiului, și să-i ducă Luciei Nicolau[1] un bilet în care fostul căpitan îi cerea să păstreze cu grijă, până ce se vor revedea, orice pachet sau corespondență ar sosi pentru el la domiciliul ei. Cărăușu a avut probabil aceeași atitudine ca mama lui Țanțu: frica de a intra într-o acțiune împotriva regimului sau de a avea cunoștință de astfel de inițiative ori de persoane implicate l-au determinat să refuze orice contact, chiar afirmând că el nu cunoaște pe nimeni cu numele fostului său superior. Femeia însă a acceptat biletul și, implicit, cererea venită din partea bărbatului pentru care avea o anumită afecțiune. Legătura dintre cei doi era una veche și evoluase în paralel cu căsnicia lui Mihail cu Adina Țanțu. Pentru fostul căpitan, Lucy Nicolau era „repaosul, odihna de care aveam nevoie"[2], păstrând, potrivit propriei declarații, legătura prin corespondență atât în timpul detenției din 1946–1948, cât și în perioada în care s-a aflat în Occident, încercând să nu o implice însă în acțiunile sale. Cu toate acestea, dacă soția sa era de așteptat să fie sub observația Securității interne sau externe și, în plus, disensiunile dintre soți o transformaseră într-o legătură pe care șeful biroului ofensiv al SIMRE considera că nu putea conta cu încredere, Lucy Nicolau îndeplinea aceste două calități esențiale: era anonimă și loială. Așa că, înainte de a pleca spre țară, Țanțu a decis să facă același lucru

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 254.

[2] *Ibidem*.

pe care îl făcuse și Opran, și anume să își folosească legăturile sentimentale pentru a-l ajuta în îndeplinirea activității sale de agent al serviciului de informații de la Paris.

În aceeași zi, Mihail Țanțu a căutat să îndeplinească una dintre direcțiile de activitate stabilite înainte de a pleca spre țară: crearea unei rețele informative formate din oameni de încredere. Astfel, s-a întâlnit într-o casă de pe strada Mihai Eminescu, aproape de intersecția cu Calea Moșilor, cu cumnatul său Vasile Trifu, care trăia în clandestinitate, fiind urmărit de Securitate pentru activitatea din timpul războiului. Conform discuțiilor avute cu Opran și Saramet, fostul căpitan de parașutiști ar fi trebuit să-i indice călăuzei o persoană care să fie scoasă din țară, alături de celelalte pe care Saramet le-ar fi luat contra cost sau ca urmare a celor stabilite cu șeful SIMRE. Iar Țanțu s-a gândit la Trifu, însă scoaterea sa din țară avea un preț: cumnatul său ar fi trebuit să găsească patru foști polițiști ori comisari, bine pregătiți, care să nu fie angrenați în alte acțiuni anticomuniste și care ar fi fost dispuși să intre într-o rețea informativă, urmând să trimită informații cifrate către căsuțele poștale conspirative din Occident. În acest sens, fostul șef al comisariatului din Reni a primit patru pachete cu microfilme, fiecare conținând instrucțiuni detaliate cu privire la modul de acțiune, ce fel de informații trebuie culese, cum trebuie redactate și cifrate, modul de preparare a cernelii simpatice și, bineînțeles, adresele unde ar fi trebuit trimise cărțile poștale ori scrisorile[1]. În zorii zilei, cei doi s-au despărțit, stabilind ca la următoarea întâlnire Țanțu să-i comunice data plecării și să-l pună în legătură cu călăuza, iar Trifu să-i prezinte pe cei patru viitori agenți din rețea.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, ff. 187–188.

Însă întreaga construcție a misiunii avea să ajungă în pragul colapsului din cauza unui eveniment cu totul neașteptat:

> După câteva zile de ședere cu Țanțu în Dr. Felix acesta într-o seară a băut mai mult și s-a luat la ceartă cu fata cu care se încurcase pe nume Coca Niculescu. Atunci el a aruncat pe jos mai multe hârtii de dolari. Scena a văzut-o și o rudenie de a gazdei care era în vizită și care s-a dus imediat acasă și ia [sic!] spus bărbatului care era inspector la Banca de Stat – secția aur și devize – aceasta a venit imediat la noi și a cerut actele și unde sunt dolarii. Totul s-a aranjat cu 20 000 lei pe care Țanțu i-a dat inspectorului[1].

Chiar dacă tensiunile dintre Coca Niculescu și Mihail Țanțu s-au liniștit, teama de o posibilă delațiune i-a constrâns pe cei doi bărbați să părăsească locuința din strada Doctor Felix. Saramet a rămas în București, continuând să lucreze, în atentă colaborare cu colonelul, pe linia stabilită la Viena, în timp ce activitatea fostului căpitan de parașutiști este, pentru câteva zile, învăluită în mister. În unele declarații, acesta afirmă că s-ar fi ascuns la Brașov, însă mult mai probabil este să se fi mutat împreună cu agentul, călăuza și supraveghetorul său, Gigi Saramet, în locuința din strada Știrbei Vodă, colț cu Vasile Sion, oferită de Securitate ca răsplată pentru că-l adusese de la Viena[2]. Șeful sectorului ofensiv – profesionistul trimis de providență să contribuie la închegarea exilului, pariul lui Petrescu, Opran și al celorlalți ofițeri care continuau, chiar și de la mii de kilometri de casă, să lupte împotriva comunismului –, intra acum în plasa și sub lupa inamicului. Astfel că, deși evitase căderea din cauza episodului cu dolarii aruncați în apartamentul din

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 202.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 837, vol. 1, f. 83.

strada Doctor Felix, arestarea lui Țanțu era iminentă, fiind strict o chestiune de timp. Chiar Gigi Saramet, într-o discuție între patru ochi cu Marius Dumitrescu, un inginer pe care îl ținea în expectativă în legătură cu o plecare clandestină din țară, îi relata acestuia detalii despre misiunea pe care o primise la Viena, inclusiv povestindu-i despre spionul pe care-l adusese în țară, lăudându-se că șeful sectorului ofensiv „a fost lăsat în pace ca să se plimbe liber urmând să fie arestat mai târziu"[1]. De altfel, călăuza și potențialul său client se întâlniseră pentru a relua tratativele cu privire la scoaterea acestuia din urmă din țară la sfârșitul lunii iulie. În mod surprinzător, peste câtva timp, la masa de la Cofetăria Scala unde discutau cei doi avea să se așeze și o a treia persoană: comerciantul elvețian Adolf Naef, care îi pusese pe aceștia în legătură și, mai nou, era aproape să se implice și în activitatea informativă secretă. Încurcăturile afacerii Aristide Ștefănescu, pentru care elvețianul garantase cu propria-i semnătură, și despre care Gigi Saramet îi povestise în prealabil lui Dumitrescu, mai ales că produseseră nenumărate tensiuni și sincope în relația călăuzei cu cetățeanul elvețian, păreau să fi fost date uitării. Mai mult, din declarațiile ulterioare ale agentului Securității se conturează ideea că, trecând peste episodul nefericit cu clientul precedent, reușise să-l convingă pe Naef să intre într-un aranjament financiar prin care SIMRE ar fi putut finanța oamenii din țară: Opran urma să depună franci într-un cont din Elveția, iar comerciantul ar fi dat echivalentul în lei lui Gigi Saramet sau altor persoane pe care acesta le-ar fi indicat[2]. Era doar încă o schemă, care, din fericire pentru SIMRE, nu s-a materializat, prin care contraspionajul de la București ar fi drenat resursele – și așa puține – structurii informative de la Paris.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 2, f. 43.

[2] *Ibidem*, vol. 3, f. 149.

Mesagerii

Luni de zile, cele două fire ale poveștii s-u țesut în paralel: la București, prin scrisori și microfilme se punea baza unei rețele informative, iar Paula Ventzel și Lya Popescu constituiau capetele de pod prin care această structură secretă se dezvolta în conspirativitate. La Paris, Opran și Țanțu plănuiau trimiterea în țară a acestuia din urmă, discuții finalizate ulterior la Viena cu Gelu Belu și Gigi Saramet, călăuza având și misiunea să aducă din țară pe iubita lui Opran care, de altfel, își îndeplinise misiunea de spionaj. Fuseseră luni de discuții purtate în șoaptă, de schițe și variante de lucru, de scenarii, de speranțe, de temeri și de multe, multe riscuri. Acum venea clipa în care cele două jumătăți ale aceleiași operațiuni să se unească.

La 3 iulie 1950, telefonul din locuința din bulevardul Aerogării a sunat prelung. Lya Popescu ridică receptorul, iar de la capătul celălalt al firului se aude o voce aspră de bărbat care întreabă dacă mai este disponibil covorul de care auzise. Puțin probabil să fi fost o coincidență – Lya Popescu chiar avea un covor pe care voia să-l vândă, așa că nu a bănuit nimic atunci când i-a răspuns afirmativ și l-a invitat pe necunoscut să vină a doua zi să-l vadă. Prin urmare, la 4 iulie, la ușa apartamentului femeii bătea un bărbat înalt și suplu, brunet, cu ten închis și o privire care nu anunța surpriza ce avea să-i bulverseze viața. Odată intrat, Gigi Saramet s-a prezentat drept „Doctorul" și i-a arătat un bilețel pe care Lya Popescu a putut distinge fără îndoială scrisul comandorului Opran, bărbatul pe care-l iubea și care fugise din țară cu aproape trei ani în urmă[1]. Noul venit îi aducea vestea că urma să o scoată din țară, alături de cei doi copii, iar plecarea este stabilită în jurul datei de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 837, vol. 3, f. 184.

20 iulie 1950. Timorată și entuziasmată, Lya Popescu a început să îi dea informații despre modul în care s-a achitat, sau a încercat să se achite, de sarcinile primite în lunile precedente prin diferitele pachete în care erau introduse microfilmele, nebănuind că discută, de fapt, cu un agent al serviciilor secrete comuniste și nu cu un agent al lui Mihail Opran. Astfel, serviciul de informații externe al Securității afla pentru prima dată de rețeaua de spionaj construită de comandor prin intermediul Lyei Popescu și al Paulei Ventzel, cele două femei care, asemenea Luciei Nicolau, nu bănuiau și nu știau că afecțiunea și sentimentele lor sunt utilizate într-un plan de spionaj. După ce amintește de colete, de scrisori și de pachetele cu microfilme și îi menționează pe Gheorghe Șerbu și Haralambie Cârlan, cei doi colaboratori recrutați, femeia îi cere ajutorul călăuzei pentru descifrarea unor texte de pe minusculele pelicule. Nefiind în stare să le descifreze, Gigi Saramet o liniștește spunându-i că mâine va reveni alături de „Fratele mare" care, cu siguranță, o va putea ajuta, pregătind astfel terenul pentru obținerea unui volum și mai consistent de informații.

A doua zi, la șapte dimineața, Gigi Saramet se reîntorcea, așa cum promisese, în casa din nordul capitalei, alături de Mihail Țanțu. Cu această ocazie, șeful biroului ofensiv al SIMRE îi explică femeii cum se fac în mod corect cifrarea și descifrarea, și discută despre starea rețelei informative și posibilitățile sale de dezvoltare. Încrezătoare în rolul său și dispusă să lucreze cu sârg în acest domeniu, mai ales că în joc se afla libertatea sa și a celor doi copii, Lya Popescu vine cu propunerea contactării și racolării lui Eduard Giuvaergeanu, care la acea dată se afla la Sinaia[1]. Giuvaergeanu fusese șef de pistă în ziua fatidică de 4 decembrie 1940, când avionul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, f. 185.

pilotat de soțul său, Pufi Popescu, s-a prăbușit. Acesta și văduva pilotului s-au cunoscut la înmormântare, păstrând o relație de amiciție, astfel că peste câteva luni și Opran avea să-l cunoască pe funcționarul aeroportului, care în 1950 era cu siguranță într-o poziție mai mult decât interesantă pentru SIMRE: observator de trafic aerian la Băneasa. Astfel, Țanțu, Saramet și Lya Popescu s-au înțeles ca ultimii doi să facă a doua zi o călătorie la Sinaia, unde Giuvaergeanu se afla în concediu, pentru a stabili un contact cu acesta și a discuta despre posibilitatea recrutării sale în cadrul rețelei informative.

Totodată, Lya Popescu urma să înceapă pregătirile pentru fuga din țară, fiind sfătuită să vândă orice obiect putea din casă. Banii rezultați din comercializarea mobilierului, a hainelor și a oricărui alt obiect trebuiau să fie predați lui Saramet, urmând ca femeia să recupereze echivalentul lor în valută după ce va fi ajuns în Franța[1]. Lya Popescu a urmat întocmai instrucțiunile primite, dându-i lui Gigi Saramet tranșe succesive de bani, care au crescut de la 2 000 până la 40 000 de lei, presiunea fiind explicată de călăuză prin faptul că se găsea într-o situație delicată, banii pe care trebuia să-i primească în țară, care ar fi fost vitali pentru desfășurarea acțiunii, întârziind din motive ce nu țineau de el.

Nici nu plecaseră bine Țanțu și Saramet din casa din Băneasa, că întreg planul SIMRE de acțiune conspirativă, dar și cel al contraspionajului comunist de supraveghere și identificare a legăturilor, au fost din nou aproape să se năruiască dintr-o sincopă neprevăzută. Cum în clădirea văduvei lui Pufi Popescu rămăsese un spațiu locativ excedentar, după arestarea lui Haralambie Cârlan și plecarea soției lui în

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 1, f. 28.

altă reședință, autoritățile îi acordaseră repartiție inginerului Mircea Bogatu, un profesor de la școala tehnică agricolă din Drăgănești, în sudul Prahovei. Acesta locuia numai intermitent în această casă, de obicei atunci când nu rămânea peste noapte în odaia de serviciu pe care o avea la instituția de învățământ unde profesa. S-a întâmplat însă ca una dintre zilele în care se întorcea la București să fie chiar 5 iulie 1950, norocul făcând ca el să ajungă după plecarea celor doi mesageri. Numai că a observat că începuseră să dispară lucruri din casă, mai ales covoare, și, aflând că Lya Popescu (cu care avea totuși o relație mai apropiată) fusese vizitată în dimineața respectivă de către doi bărbați, discuția dintre ei s-a aprins. Potrivit Lyei, „ca să scap de el i-am spus în treacăt că vreau să plec la Opran"[1], cuvinte care au provocat o reacție nervoasă a inginerului, acesta amenințând-o cu denunțul la Miliție sau chiar la Securitate, până când femeia, plângând, i-a jurat că renunță la acest plan. Dacă cele două instituții represive ar fi aflat de încercările Lyei Popescu, aproape sigur ar fi trecut la arestarea ei, și cum SSI încă lucra independent de Miliție și Securitate, era posibil ca vestea reținerii să răsufle, chiar dacă ofițerii de contraspionaj ar fi intervenit ulterior pentru punerea ei în libertate. Astfel, toată operațiunea s-ar fi declasificat, iar toți cei care aveau contact cu Lya Popescu intrau în inactivitate, ștergând orice urmă care i-ar fi putut deconspira. Nu este clar ce anume a făcut Mircea Bogatu, dar nu au fost găsite, până în acest moment, documente care să ateste că ar fi alertat autoritățile, forțând așadar SSI să intervină pentru menținerea conspirativității. Ce se știe este că, peste două zile, bărbatul a părăsit locuința din Băneasa, cerând relocare și, implicit, eliberând camera pe care o utiliza. Foarte repede,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 100.

la ușa casei s-au prezentat funcționarii oficiului de închiriere, care au reanalizat situația și au decis realocarea spațiului. Ironie sau nu, întâmplare sau parte a întregului plan, noul locatar avea să fie comandantul Miliției din Băneasa.

Bucureștiul nu iartă trădarea

La 6 iulie 1950, a doua zi după vizita lui Țanțu și a călăuzei, Lya Popescu și Gheorghe Saramet (care după fiecare pas îl informa pe ofițerul de legătură) plecau la Sinaia, unde întâlnirea cu vechiul prieten, aflat în concediu, nu a decurs așa cum probabil spera femeia. Giuvaergeanu a ascultat cu interes informații despre rețeaua creată de Opran în țară, prin intermediul Lyei Popescu, și a primit cu reținere propunerea de a intra în această structură secretă. Cu toate că a dat de înțeles că ar înclina să accepte oferta, pentru a da un răspuns final, Giuvaergeanu a cerut o discuție între patru ochi cu Mihail Țanțu, întâlnire care însă nu a mai avut loc niciodată din cauza precipitării evenimentelor. Controlorul de zbor nu își dorea să discute cu Țanțu pentru a găsi formula cea mai potrivită pentru lucru în conspirativitate, în slujba SIMRE, ci ca să afle cât mai multe informații pe care apoi să le furnizeze la cel mai înalt nivel. Potrivit locotenentului Alexandru Biru de la Securitatea Aeroportului Băneasa, Giuvaergeanu avea să-l informeze „că are o pistă interesantă și că va fi o descoperire foarte plăcută pentru Nicolschi"[1], numai că din cauza altor evenimente, întâlnirea capitală nu a avut loc. Chiar dacă s-ar fi întâmplat, este greu de prezis care ar fi fost urmările: probabil deznodământul rețelei, în ansamblul său, ar fi fost același. Singura diferență ar fi fost în privința lui Giuvaergeanu, care nu ar mai fi fost arestat și condamnat, ci probabil și-ar fi continuat nestingherit viața,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 6, f. 282.

denunțând și alte grupuri care activau împotriva regimului de la București, așa cum se lăuda că mai făcuse și în alte cazuri (cum a fost al Margaretei Vasiu, soția aviatorului Decebal Vasiu) înainte de a cunoaște rețeaua Lyei Popescu.

Revenit de la Sinaia, Saramet s-a revăzut în capitală cu Țanțu, care i-a dat o cutie cu microfilme înainte de a pleca cu tot cu bagaje spre locuința inginerului Sângeorgean, unde cu câteva zile înainte se întâlnise cu Trifu. Însă planurile agentului SIMRE de a-și schimba ascunzătoarea au eșuat din cauză că soția gazdei se afla acasă, iar fostul căpitan nu putea să riște ca prezența sa să fie cunoscută de încă o persoană. Așa că aproape de miezul nopții este forțat încă o dată să-și caute un loc în care să rămână peste noapte, iar în lipsă de alternativă decide să stea până dimineață în casa din Calea Văcărești. A doua zi, se întoarce în locuința din Știrbei Vodă și încearcă, fără succes, să dea de Gigi Saramet, telefonând inclusiv Cocăi Niculescu. Ceea ce nu știa Mihail Țanțu era că acestea aveau să fie ultimele ore de libertate. A doua zi, 7 iulie 1950, probabil înspre orele după-amiezii, câțiva ofițeri își făceau apariția pe neașteptate să-l aresteze. Asupra sa au fost găsite două notițe, precum și un bilet rupt, pe care se mai puteau distinge câteva fraze: „[...] jale. Fii extrem de prudent. [...] Mâine seară la ora 21, fi [sic!] neapărat cu Coca la Arcul de Triumf, dincolo de el, pe dreapta cum mergi spre Kiseleff. Nu intra direct în mine, ci ia-te după mine. Scoate de la Coca [...] fotografiile ce am acolo, fără ca Coca să știe. La întâlnire o iei pe neașteptate". Cel mai probabil, măcar o parte din instrucțiuni ar fi trebuit să fi fost destinate lui Saramet și se refereau la materiale pe care călăuza avea misiunea să le recupereze din apartamentul din strada Doctor Felix și să le ducă la Viena. Și mai interesant pentru anchetatori este faptul că în cameră au fost

găsite indicative și frecvențe de comunicare pentru aparatul de emisie-recepție, a cărui origine era necunoscută (să fi fost oare cel trimis prin intermediul Luciei Nicolau sau să fi fost adus de la Budapesta?). Printre potențialele instrucțiuni consemnate de ofițeri se regăsesc unele precum: „eu nu vă ascult pe noua dvs. frecvență. Reveniți pe frecvența anterioară", „telegrama dvs. este indescifrabilă", „eu încetez emisiunea, pericol. Ascultați-mă pe QMX și pilot", „sunteți supraîncărcați. Reglați emițătorul", „schimbați frecvența" sau „încetați ascultarea/ vegherea/ pentru siguranța dvs."[1]. Acestea tind să crediteze ideea că Țanțu a încercat să contacteze un centru de legătură, poate chiar cel de la Viena, probabil fără să reușească. Era una dintre multele dovezi că agentul „Brebu", numele conspirativ al lui Țanțu, ascunsese o parte din activitatea desfășurată în serviciul exilului militar românesc, iar Bucureștiul nu ierta trădarea.

Nici pentru Lya Popescu situația nu părea să fie mai simplă. Având în vedere că urma să plece din țară împreună cu cei doi băieți ai săi, care se aflau la Arad, în grija surorii sale, i-a împărtășit acesteia din urmă planul său, reacția mătușii copiilor fiind extrem de dură și de critică. Discuția foarte aprinsă, încheiată cu falsa promisiune a Lyei Popescu că va renunța la ideea trecerii clandestine a frontierei, venea la scurt timp după cearta cu Bogatu și plecarea intempestivă a inginerului. În plus, în zilele următoare, vecinii au început să pună întrebări văzând că femeia tot vinde obiecte din casă, iar locuința se golește pe zi ce trece, singurul răspuns al iubitei lui Opran fiind că vrea să se mute la Arad, pentru a avea grijă de copiii săi, cuvinte care însă nu i-au convins pe toți. De parcă situația nu părea deja scăpată de sub control, Giuvaergeanu o sunase să-i ceară socoteală pentru lipsa lui Țanțu de la întâlnirea stabilită,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 4, f. 6.

iar „Doctorul" dispăruse complet și fără nicio explicație. Într-o permanentă încordare și nervozitate paroxistică, singurul sprijin moral al Lyei Popescu erau soții Șerbu, la reședința cărora obișnuia să meargă mult mai des decât o făcuse până atunci. Continuând orbește să respecte indicațiile lui Gigi Saramet și să-și vândă tot ce avea, pentru a fi oricând pregătită de plecare, Lya Popescu le dădea celor doi prieteni din intrarea Aniversării diferite obiecte din casă, în schimbul cărora primea valută dintr-o „veche rezervă", fiind vorba cel mai probabil despre banii care fuseseră recuperați din valiza ascunsă între 1940–1943 sub treptele casei Roșca din Vatra Luminoasă[1].

Încurajările lui Ghiță Șerbu și ale soției sale erau numai un analgezic provizoriu care însă nu o puteau liniști pe Lya Popescu. De altfel, observase că milițianul care păzea intrarea casei în care locuia acum și comandantul din localitate intra în curte de fiecare dată când ea părăsea reședința. Tot încerca să se consoleze că întotdeauna este o banală coincidență, dar știa și ea că e puțin probabil să fie cum spera. În această perioadă de încordare, în care la fiecare colț de stradă se aștepta să fie reținută și urcată într-o mașină neagră, și în fiecare noapte adormea cu frică, așteptându-se ca atunci când va fi trezită de lumina orbitoare a lanternelor să vadă gurile pistoalelor ațintite spre ea, Lya Popescu a renunțat la precauție și i-a trimis lui Opran, prin poștă, trei scrisori la adresele conspirative menționate în instrucțiuni. Primele două au respectat normele de cifrare, însă pentru ultima, dovadă că groaza în care trăia o epuizase, iar tensiunea era aproape palpabilă, a renunțat la orice precauție și a redactat-o în clar[2]. Dacă au ajuns sau nu la destinație, este aproape imposibil de aflat, dar

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 2, f. 53.

[2] *Ibidem*, vol. 5, ff. 76, 90v.

cert este că, potrivit femeii, toate cele trei corespondențe au rămas fără răspuns. Chiar dacă Opran le-ar fi primit, ce mai putea face din exil, de vreme ce se afla la peste 2 000 de kilometri și probabil că își dăduse seama că cercul de la București începea să se închidă.

Informare, dezinformare și, mai ales, disperare

Dacă Lya Popescu trăia o tensiune continuă, dar măcar încă se mai afla în libertate și mai putea spera într-o evadare din țară, pentru Mihail Țanțu zarurile fuseseră aruncate, iar acum se vedea închis din nou la Malmaison, așteptând cu o vădită groază decizia foștilor săi superiori de la București. Pentru serviciul secret al regimului comunist nu mai era agentul „Brebu", ci devenise obiectivul „Milostivu" care avea să fie stors de orice informație utilă serviciilor secrete din România. Dovadă a importanței pe care cazul său o prezenta a fost faptul că ancheta a fost condusă personal de Mircea Țigoiu, șeful direcției de contraspionaj. Prima întâlnire dintre fostul agent și ofițerii de caz a fost probabil una scurtă, fără bătăi și torturi, lăsându-i-se impresia că mai poate beneficia de o ultimă șansă la indulgență dacă redactează declarații complete despre activitatea sa de când a ajuns la Viena și până la momentul arestării. Atunci când Mihail Țanțu a încercat totuși să ascundă unele acțiuni sau să omită anumite persoane, colonelul Țigoiu, beneficiind de informațiile furnizate de Saramet, l-a pus pe fostul agent în fața unor evidențe care făceau inutil orice efort de a salva pe vreunul dintre cei care aveau cunoștință de prezența sau de activitatea sa. Țanțu a fost dus apoi în celula 13, unde se afla și B. Bardan, un alt deținut care, de fapt, era angajat al contraspionajului și avea rolul de a-l urmări constant și de a-i înregistra orice reacție.

Primele ore de detenție trebuie să fi fost pentru fostul căpitan de parașutiști momentul cel mai adânc de prăbușire sufletească, în care disperarea l-a adus în pragul sinuciderii:

> mi-a comunicat că vrea neapărat să-și curme viața spunând că va încerca noaptea pe la orele 2-3 prin strangulare sau prin lovirea craniului de robinetul caloriferului sau dacă va găsi vreun corp tăios își va tăia arterele. Mai mi-a spus că e sigur 100% că-l condamnă la moarte, când scria spunea că ceea ce face e ca și sentința lui de moarte, că regretă că s-a luat după niște ticăloși și nu sa [sic!] gândit ce a făcut că la prima [ilizibil – n.m.] în momentul când voia să fugă în munți și că a informat că în munți sunt mulți care stau de mult timp acolo[1].

Era convins că va trece prin torturile specifice anchetei, deoarece „el știe metodele de aici că o să-l puie la manej și o să-l facă să spuie și ce nu e adevărat"[2], fiind conștient că odată cu el mulți alții vor fi arestați și vor trece prin bătăi și chinuri, singura persoană pentru care manifesta remușcări era soția sa, care nu știa nimic despre activitatea lui și, oricât ar fi fost torturată, nu ar fi avut ce să declare. Odată trecut însă de șocul căderii, Țanțu a renunțat la gândul de a-și lua viața. În zilele următoare, au alternat orele de anchetă cu cele în care, profund tulburat, a scris și rescris zeci de pagini. În declarațiile date aproape zilnic, colegul său de celulă a ilustrat cumplitul zbucium interior care-l măcina pe fostul agent al serviciilor de la București și Paris:

> Dimineața a fost foarte trist și gânditor. A scris câtva timp [...]. S-a găsit o foaie de hârtie aruncată de dânsul în

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 5, f. 34.
[2] *Ibidem.*

oală [veceu – n.m.]. După anchetă a fost trist și frământat, s-a plimbat puțin prin celulă, a oftat apoi s-a lungit în pat și a dormit până seara la ora 18;[1] (*8 iulie*)

[...] a început să verifice ceea ce a avut scris, complectând în unele locuri, în timpul când mai scria câte ceva printre rânduri se gândea în timp când verifica ceia ce a scris tot timpul numai a fumat țigare după țigare. [...] La ora 12.½ l-a luat la anchetă. A venit de la anchetă la ora 14.25 când a intrat în celulă a oftat râzând, după aceia a mâncat dar foarte gânditor. La ora 14.45 a terminat cu masa și imediat a început să se plimbe prin celulă dar foarte gânditor în acest moment a aprins o țigare și trăgea din ea parcă ar fi vrut să mănânce așa de tare se frământa. [...] pe urmă s-a culcat în pat cu fața în sus și se gândea și din când în când ofta, la ora 15.10 sa [sic!] dat iar jos din pat și a aprins iar o țigare[;] cum a aprins țigara sa urcat iar în pat stând cu mâinile pe frunte ceia ce însemna că îl frământă gândurile foarte tare. Nu putea să stea la un loc se întorcea pe toate părțile;[2] (*10 iulie*)

De la ora 20.00 până la ora 22.00 a scris cu multe întreruperi, stătea și gândea și iar mai scria câteva rânduri, la ora 20.25 a fumat o țigare și stătea foarte gânditor se uita spre tavan și vorbea singur; timp de trei minute după care timp a continuat cu scrisul, la ora 21.00 a mai fumat o țigare scriind liniștit. La ora 22.00 s-a lăsat de scris, a aprins o țigare și a fumat-o plimbându-se prin celulă foarte nervos î-și [sic!] freca mâinile, se plimba de la un cap la altul foarte agitat. [...] a adormit până la ora 7.15 când a fost scos la WC după venire a fumat o țigare stând pe pat și se gândea, apoi s-a culcat și a început să numere pe degete fiind foarte trist, avea ochi plini(i) de lacrimi;[3] (*noaptea de 10/11 iulie*)

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 36.

[2] *Ibidem*, f. 33.

[3] *Ibidem*.

la ora 20 l-am găsit scriind și a scris până la 20.30 când na [sic!][1] mai scris, a aprins o țigară și sa plimbat prin celulă dânduși cu mâinile pe cap. După 10 minute a luat tot ce avea scris sa urcat în pat și a început să controleze tot ce a scris dar în timpul când a scris, scria cu întreruperi, adică scria 2-3 rânduri și se gândea și tot fuma după ce a controlat tot ce a scris a stat în pat cu fața în sus și se gândea. A stat în pat până la ora 20.55 după aceia sa dat jos din pat a controlat nota aceia pe care o are a stat circa 5 minute sa gândit și pe urmă a început iar să scrie. La ora 21.10 a aprins o țigare a început să se plimbe prin celulă gânditor punânduși mâinile în cap(;) după 10 minute a început să scrie dar la fiecare 2-3 rânduri se gândește. La ora 21.50 a lăsat tocul pe urmă a pus coatele pe masă și se gândește. După aceia a început iar să scrie dar cu întreruperi foarte dese. A scris până la ora 24.15 după aceia sa urcat în a aprins două țigări una după alta și pe urmă a stat cu fața în sus și se gândea.[2] (*noaptea de 11/12 iulie*)

O bună parte a cercetărilor la care a fost supus Țanțu au vizat neconcordanțele dintre datele pe care Securitatea le avea din alte surse (în principal de la Gigi Saramet) și informațiile pe care agentul le dăduse ofițerilor de legătură înainte de arestare. Este neclar când a avut loc acest contact, singurul moment care poate fi identificat cu certitudine este convorbirea de a doua zi de după sosirea la București. Însă Mihail Țanțu nu a dat serviciului de contraspionaj numai acea comunicare telefonică, ci, potrivit unui raport din anchetă, în intervalul 26 iunie – 7 iulie, agentul ar fi furnizat un plic cu treisprezece fotografii realizate de el, schița traseului pe unde trecuse granița dintre Austria și Ungaria, un raport al activității sale

[1] Textele conțin multe greșeli în original.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 51.

din martie 1949 până în iunie 1950, schema SIMRE, chiar și dezlegarea cifrului și alte informații cifrate[1]. Ascunsese însă orice referire la prepararea și utilizarea cernelii simpatice, sperând poate că va putea să utilizeze această modalitate de comunicare în avantajul său, dar responsabilii de caz nu au putut fi înșelați. Cealaltă parte a anchetei a vizat misiunile cu care venise în țară, cu acest prilej, colonelul Țigoiu aflând cu mirare, dar și cu satisfacția învingătorului, că arestatul nu urma să execute doar misiuni ale SIMRE, ci avea și sarcini pe filieră americană, prin intermediul lui Titi Constantinescu. Însă misiunea principală a obiectivului „Milostivu" ținea de structura condusă de Petrescu și Opran și viza palierele de acțiune stabilite cu liderul de facto al structurii informative de la Paris. Însă, la momentul arestării, bilanțul misiunii agentului SIMRE era extrem de slab: nu intrase în contact direct cu niciun grup de rezistență, singura rețea informativă în direcția căreia a lucrat murise înainte să se nască și, în afara Lyei Popescu, nu luase legătura cu nicio altă persoană care ar fi trebuit scoasă din țară. În fond, singurele două realizări ale sale erau sprijinul logistic dat iubitei lui Opran și, având în vedere incidentul cu dolarii, faptul că reușise să supraviețuiască în clandestinitate, pe teritoriul românesc, ceva mai mult de două săptămâni.

Ancheta a avut loc în cel puțin două locuri: la Malmaison și, probabil, la Ministerul de Interne, de unde, conform legendei cu care Țanțu trebuia să-și consolideze în ochii exilului imaginea de luptător anticomunist, ar fi evadat în 1948. În prima fază, agentul a încercat să nege orice detaliu care l-ar fi incriminat și să ascundă o bună parte din misiunea cu care venise în țară. Totuși, inadvertențele și contradicțiile din declarațiile sale și informații furnizate de Saramet despre pachetele cu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. I 169, vol. 2, f. 350.

microfilme, staţia de emisie-recepţie ori cerneala simpatică, pe care Ţanţu le trecuse sub tăcere, îl puseseră în dificultate. Deloc de neglijat au fost însă presiunile psihice şi fizice la care a fost supus în primele zile de anchetă. „I s-a arătat că situându-se pe o poziţie mincinoasă el pierde toate perspectivele, periclitându-şi chiar viaţa", se menţiona în raportul de anchetă, unde se preciza fără echivoc că „totodată a fost prevenit că noi vom putea afla adevărul şi independent de voinţa lui"[1]. Inclusiv informatorul din celula 13 menţiona că o dată colegul său s-a întors „bonţit" de la anchetă. Chiar dacă într-un moment mai tensionat, colonelul Mircea Ţigoiu l-a ameninţat cu exterminarea sa şi a întregii familii, în general anchetatorii au avut o abordare foarte calculată a celui anchetat, pe care nu l-au acuzat de trădare (care, conform codului penal, ar fi fost pedepsită cu moartea), ci de atitudine duşmănoasă, o faptă mult mai puţin gravă, ceea ce lăsa deschisă portiţa clemenţei. La un moment dat, unul dintre ei a pus pe masă până şi posibilitatea reabilitării şi a reîncadrării în armată, cu condiţia de a mărturisi întreaga sa activitate şi a „unor servicii excepţionale aduse RPR"[2]. Înţelegând că nu mai are cum să nege informaţiile pe care Securitatea le avea deja, Mihail Ţanţu a admis că şi-a mințit superiorii de la Bucureşti, ascunzând o parte din acţiunile cu care fusese însărcinat de SIMRE. În acele condiţii, miza sa rămânea să nu recunoască deconspirarea faţă de Mihail Opran a angajamentului faţă de Securitate şi a misiunii cu care fusese trimis în exil. Era, de altfel, singurul punct pe care anchetatorii săi nu aveau cum să îl verifice, aşa cum fusese cazul cu utilizarea cernelii simpatice ori a microfilmelor, despre care aflaseră de la Gigi Saramet.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 1, f. 124.
[2] *Ibidem*.

Căderea lui Țanțu trebuia, cel puțin pentru o vreme, să rămână o necunoscută pentru centrul informativ de la Paris, prin urmare, folosindu-se de agentul arestat contraspionajul a început o acțiune de dezinformare a SIMRE. Pentru a păstra calendarul prestabilit înaintea plecării de la Viena spre țară, primul pas făcut la numai câteva ore de la arestare: la 8 iulie 1950 pleca către fictiva Jeanine Gayet, domiciliată la Hotel Floridor din Paris 17-e, cartea poștală prin care Țanțu reconfirma că este în siguranță, în libertate. Avea să treacă mai bine de o săptămână, timp în care anchetele și confruntările documentelor au alternat cu declarațiile scrise în celulă, până ce acțiunea de dezinformare a fost reluată de Direcția a II-a, unde fusese Țanțu transferat: la 16 iulie agentul a fost constrâns să scrie cu cerneală simpatică două cărți poștale destinate Parisului, una cu mesaj cifrat, iar cealaltă cu textul necodat[1]. Trei zile mai târziu și sub falsa identitate de Ema Boldesco, din București, bulevardul Ana Ipătescu numărul 9, trimitea o altă scrisoare, de data aceasta către Renée Michel, domiciliată în 5 Rue Gaussier Leroy, Paris 17, o altă adresă de legătură a structurii informative conduse de generalul Petrescu și comandorul Opran. Spre deosebire de precedentele mesaje, textul Emei Boldesco s-a păstrat într-unul dintre dosarele informative deschise pe numele lui Țanțu și, astfel, pot fi urmărite direcțiile de dezinformare urmărite. Agentul transmitea că se află în libertate, dar, din cauza condițiilor periculoase, nu reușise să lucreze pe liniile stabilite înainte de a pleca în misiune. Cerea, în schimb, depunerea unei sume de bani în contul lui Naef din Elveția, informând că așteaptă încă să ia legătura cu doi dintre foștii parașutiști pe care spera să poată conta și că Gigi Saramet urma să se întoarcă la Viena. Frustrantă pentru București nu era numai lipsa de răspuns a Parisului, cât și faptul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, f. 147.

că nu se putea face contactul cu Salzburgul, unde activa Titi Constantinescu aflat în serviciul CIC american. Pe de o parte, instrucțiunile din microfilmul pe care-l avea Țanțu nu au putut fi descifrate, iar agentul nu-și aducea aminte adresele de legătură stabilite înainte de a pleca spre țară. În lipsă de orice altă opțiune, Securitatea îl pune pe fostul căpitan de parașutiști să trimită o scrisoare către Paris în care a fost strecurat un scurt mesaj cifrat, scris cu cerneală simpatică: „Textul primit de la Titi, indescifrabil. Probabil greșit de Titi. Am trimis o scrisoare la adresa indicată de Titi. Titi să comunice adresele la care să scrie oamenii contactați, pe adresa Coca M. Niculescu, str. Felix, 41"[1]. Pentru a face și mai tentantă recontactarea lui Țanțu de către SIMRE, pe lângă obișnuita carte poștală expediată la 24 iulie pentru a reconfirma că se află în libertate, Securitatea l-a determinat pe fostul agent să trimită o nouă scrisoare în care să afirme că a izbutit să racoleze oameni de încredere în capitală, și în alte zone de interes precum Brașov și Ploiești. Acești oameni chiar existau, putând fi astfel verificați din exterior, ceea ce ar fi înlăturat suspiciunile serviciului român din exil, dar fiecare era agent al structurilor românești de informații și urmau să fie utilizați în această vastă acțiune de dezinformare. Pentru a face și mai credibil scenariul, unii dintre ei au trimis la Paris, în nume propriu, câte o carte poștală prin care își transmiteau codificat indicativul din rețea[2].

Toate aceste comunicări făcute către serviciile secrete din Occident rămâneau însă fără niciun răspuns, în ciuda insistenței lui Țanțu, care, în fapt, era a serviciului român de contrainformații. De ce anume nu venea niciun semn este greu de stabilit, iar singurul răspuns cert trebuie să fi fost cunoscut

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 36–41.

[2] *Ibidem*.

numai de Opran (sau poate și de generalul Petrescu). Ipoteza cea mai bună, la acest moment, este că, de fapt, chiar și după arestare, Mihail Țanțu a rămas fidel SIMRE și valorilor sale anticomuniste, reușind, chiar de sub ochii anchetatorilor săi și din inima temniței Malmaison, să anunțe căderea sa. La 5 august 1950, într-un raport de anchetă se preciza că „pentru a introduce grupa de litere reprezentând data scrisorii, Mihail Țanțu face numărătoarea începând cu ultima literă a mesajului, contrar instrucțiunilor scrise care prevăd că numărătoarea se face începând cu prima literă a mesajului"[1]. Acest lucru se pare că fusese stabilit de Mihail Opran ca o ultimă modalitate pentru agent, în cazul cel mai nefericit, de a putea anunța capturarea și eventuala folosire a sa împotriva structurii de la Paris.

În paralel cu tentative de păstrare a legăturilor externe, pentru a masca arestarea, Țanțu trebuia să le mențină și pe cele interne. Prin urmare, o sună pe Coca Niculescu, tânăra gazdă din strada Doctor Felix, pentru a o anunța că este plecat la Brașov și că amână pentru o vreme întoarcerea în capitală, iar soției sale îi scrie tot din orașul de la poalele Tâmpei o scrisoare cu mesaj codat: „Precum vezi, cotoiului tău nu i s-a întâmplat nimic, dar ciubotele lui năsdrăvane și-au pierdut însușirea și a trebuit să facă drumul mult mai încet. Așa că, dacă mustăcioarele Pisoiului s-au prăbușit, să se zbârlească din nou, căci se apropie furtuna"[2]. Scopul era de a transmite că, în ciuda apariției sale neașteptate și, apoi, a absenței totale, bărbatul era în libertate și că urmează, cândva, să se reîntâlnească. Atenția Securității față de ceea ce știa familia lui Țanțu despre el i-a determinat să consolideze pentru soția lui

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 159–161.

[2] *Ibidem*, f. 13.

legenda că fostul căpitan se află în libertate și lucrează pe linia misiunii cu care a venit în țară. În acest sens, la 28 iulie, Adina Țanțu a găsit în apartamentul din blocul Wilson, unde se mutase recent, un scurt bilețel în care a recunoscut imediat scrisul soțului său care îi cerea să se întâlnească cu el în seara zilei următoare în fața blocului Colorado, de peste drum de Biserica Rusă, dar să păstreze secretul total al acestei întrevederi, chiar și față de soacra ei. Probabil că cel care a împins sub ușă hârtia a fost un ofițer de Securitate, dar există și o mică posibilitate ca acesta să fi fost chiar Țanțu, care în aceeași zi se întâlnea cu Lucy Nicolau la locuința ei din Șoseaua Pantelimon. Dacă această revedere a fost probabil una emoționantă, cea de a doua zi a fost, fără îndoială, dureroasă și tulburătoare. Întreaga desfășurare a trăirilor, a speranțelor și a decepțiilor, a clipelor în care s-a discutat în șoaptă și s-a plâns în hohote, totul s-a petrecut sub pătrunzătoarea supraveghere a Securității, căci banala întâlnire dintre doi soți despărțiți de atâția ani a fost supravegheată operativ mai amplu decât orice altă discuție între veritabili spioni. Serviciul contrainformații a aranjat ca soții Țanțu să se întâlnească într-o garsonieră conspirativă de la etajul 7 al blocului interbelic Colorado, burdușită de microfoane, în timp ce fiecare cale de acces a clădirii era păzită de ofițeri ai structurii de informații a Bucureștiului. Conform planului, cei doi s-au întâlnit la ora 21.00 vizavi de Biserica Rusă și au mers direct în locuința doamnei Weinert – în realitate Kerciu, angajată a Securității –, care i-a întâmpinat pe cei doi soți, lăsându-le cheile, alături de servitoarea Veta (pe numele său real Săvescu, ofițer și ea). Căutând să discute liber cu soția sa și, chiar și pentru câteva ore, să aibă măcar iluzia unei vagi libertăți, Mihail Țanțu i-a cerut servitoarei să plece, apoi a pornit radioul pentru a bruia interceptarea audio

pe care, probabil, o intuia. Dramatismul discuțiilor dintre cei doi este greu de redat: fiind conștientă că soțul său este implicat în acțiuni subversive extrem de periculoase, Adina Țanțu i-a mărturisit spaima că oricând, pe ușa garsonierei, pot intra ofițerii de Securitate, că pot fi arestați, închiși, torturați și aruncați într-o închisoare unde ar putea să moară. „Mi-a spus", își amintea femeia peste câțiva ani, „că deține o otravă care mă va omorî și pe mine dacă voi voi. Nu are decât să o puie pe buze"[1]. Cu siguranță, Mihail Țanțu nu avea o asemenea capsulă, dar gândul sinuciderii împreună era, în tensiunea acelor ore, o perspectivă a libertății și a liniștii, și o amăgire a iubirii. Au discutat despre relația lor, despre cei apropiați, dar și despre prezentul complicat și primejdios. Adina Țanțu era îngrijorată de activitatea soțului și de posibilele repercusiuni pe care le-ar putea avea, căci nu putea să uite tot ceea ce s-a petrecut cu bărbatul său în ultimii ani: răpirea de pe stradă de către serviciile secrete sovietice în toamna anului 1944, clandestinitatea, arestul și implicarea în procesul MNR, detenția, evadarea neclară și traiul departe, dincolo de Cortina de Fier, iar acum revenirea secretă și neașteptată în România. Mihail Țanțu încerca să o încurajeze, recomandându-i să aibă încredere într-un fost parașutist care o va căuta din când în când, crezând, probabil, că sinceritatea și deschiderea ei față de bărbatul care de fapt era agent sub acoperire al Securității o vor feri de represiunea puterii comuniste. Spre dimineață, Mihail Țanțu i-a spus soției că trebuie să plece și că nu-i poate promite când și dacă se vor mai revedea, singura speranță de comunicare fiind scrisorile pe care le va găsi sub ușă[2]. Aceste cuvinte au adâncit disperarea soției sale, care i-a cerut să nu se mai implice într-o altă

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 444 701, f. 19v.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, f. 119.

acțiune care le-ar putea distruge viața. I-a spus cât de mult își dorește să rămână împreună, să fie o familie și să aibă copii. L-a implorat să mai stea măcar o zi în acea garsonieră, feriți de toate suferințele și încercările vremurilor pe care le înfruntau. Conștient că orele de libertate se sfârșeau și dorind să-și ferească soția de întâlnirea cu oamenii serviciului secret al puterii comuniste, Mihail Țanțu a răspuns de fiecare dată *nu* și i-a cerut să plece. Răvășită de suferința unei alte despărțiri, Adina Țanțu a plecat din garsonieră, dar, încăpățânându-se să nu se resemneze, s-a lipit cu spatele de gardul Bisericii Ruse, privind spre ușa blocului Colorado și așteptând să vadă încotro se va îndrepta soțul său. Serviciul secret a intervenit, iar prizonierul a fost scos pe o ușă de serviciu, fără ca Adina să observe.

Dar jocul cel mai complex s-a desfășurat în legătură cu fosta călăuză. Atât Țanțu, cât și Saramet știau că celălalt lucrează pentru SIMRE, dar niciunul nu știa că partenerul său de misiune era și agent al serviciului secret de la București. Iar acest secret trebuia păstrat în continuare, la fel cum și arestarea lui Țanțu trebuia să rămână necunoscută pentru Saramet (acesta bănuia că avea să se întâmple, fără să știe că avusese deja loc). Sperând probabil în recâștigarea – chiar și parțială – a încrederii ofițerilor Securității și, implicit, a unei clemențe în privința acuzațiilor care i se aduceau, Țanțu s-a implicat în arhitectura întâlnirii ce urma să aibă loc, redactând o serie de propuneri luate apoi în considerare de ofițeri. Scopul întrevederii nu era doar de a camufla adevărata situație a agentului SIMRE, ci și de a testa onestitatea călăuzei față de serviciul de contrainformații al regimului comunist.

În ziua de 22 iulie, la ora opt seara, Mihail Țanțu s-a întâlnit cu Gheorghe Saramet la barul de la parterul aceluiași bloc Colorado (unde peste o săptămână avea să se vadă cu soția sa),

agentul făcându-i cunoștință cu un anume Niță, prezentat ca fost paraşutist care a servit sub comanda sa în timpul războiului. În realitate, era ofițerul Bucur. Cei trei bărbați au urcat apoi la etajul 7, unde, într-un apartament conspirativ pus la dispoziție pentru trei sferturi de oră de o femeie cu care Țanțu a schimbat câteva cuvinte în germană și care, de fapt, era un alt ofițer sub acoperire, au discutat despre situația misiunii și viitoarele acțiuni ce trebuiau întreprinse. Așa cum relata ulterior ofițerul Bucur, Mihail Țanțu „a vorbit foarte natural, fără ezitare, sub o formă ușor spirituală, care îl caracterizează, în mod deschis și tactic"[1] despre faptul că cele stabilite la Paris și la Viena nu au corespuns cu realitatea din țară, de aici decurgând întârzierile, și că va trebui să părăsească Bucureștiul din nou. Conform legendei, în periplul său brașovean nu reușise să intre în contact cu grupurile de partizani din Făgăraș, dar călăuza putea comunica SIMRE că agentul izbutise să racoleze câteva persoane în zone-cheie: București, Brașov, Ghimbav și Ploiești. Era vorba de aceleași persoane reale, care de fapt lucrau pentru serviciul secret comunist, despre care Țanțu comunicase Parisului într-o scrisoare cu mesaj cifrat expediată tot la sfârșitul lunii.

De asemenea, la 27 iulie, ora 19.00, în stația de tramvai din Piața Romană, Gigi Saramet urma să-l întâlnească pe Vasile Trifu pe care, conform ordinelor lui Țanțu, trebuia să îl scoată din țară. Călăuza trebuia să se îmbrace în haine bleumarin și cămașă maro, și să aibă sub braț *Enciclopedia română*. La un moment dat, va fi abordat de un bărbat scund, lat în umeri, cu tâmple cărunte și chelie pronunțată, care va ține în mână o pălărie. Confirmarea identității se va face prin întrebarea „asta e de la Bătrânu'?", iar Saramet urma să răspundă „da, e pentru

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 30–31.

Mișu", apoi să stabilească detaliile plecării din țară. Pentru a nu-și deconspira agenții și a nu trezi SIMRE nicio bănuială că serviciile secrete comuniste ar fi implicate în eventualele căderi, Securitatea chiar intenționa să-l scoată din țară pe Trifu, folosindu-se de Gigi Saramet drept călăuză. Alături de fostul comisar de poliție din Reni urma să părăsească clandestin țara și Marius Dumitrescu. Totuși, Trifu nu trebuia scăpat din mâna puterii de la București și să ajungă, astfel, în Occident. În colaborare cu structurile secrete maghiare, la Budapesta, în tren sau în gară, trebuia să aibă loc un control inopinat, în urma căruia se descoperea că Vasile Trifu nu vorbea deloc maghiară, ceea ce ar fi condus la arestarea lui preventivă. În confuzia momentului, Saramet și Dumitrescu scăpau neverificați și reușeau astfel să ajungă la Viena, unde inginerul ar fi depus mărturie care garanta autenticitatea și neprevăzutul nefericitului incident[1].

De asemenea, călăuza trebuia să comunice celor din SIMRE că situația internă este deosebit de dificilă pentru misiuni ca a lui Țanțu – de aici și rezultatele nesatisfăcătoare pe care acesta le înregistra – și că este nevoie de bani și de instrucțiuni pentru dezvoltarea acțiunii, resursele urmând a fi transmise tot prin intermediul unor femei: la Lucy Nicolau trebuiau să ajungă bancnotele, iar pe adresa Cocăi Niculescu scrisorile sau pachetele cu microfilme. Bineînțeles, odată preluate, toate resursele urmau să sfârșească în posesia Securității. Cum Mihail Țanțu plănuia din nou să dispară din București chiar în acea noapte, Saramet și Niță s-au reîntâlnit în dimineața zilei de 23 iulie, la ceasul din Piața Victoriei, unde călăuza i-a predat așa-zisului fost paraşutist microfilmele și cerneala care rămăseseră la el, primind în schimb lei

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 27–28.

și valută maghiară și austriacă, bani atât de necesari în viitoarele treceri de graniță.

Gheorghe Saramet era însă hotărât ca la prima misiune în afara granițelor pe care o va primi să-l ia cu el și pe Marius Dumitrescu, chiar și fără știrea serviciului secret, și să nu se mai întoarcă în țară. Știa că, potrivit înțelegerii avute cu Opran, urma să se întoarcă la Viena în cursul verii, însă serviciul de contrainformații român tot amâna preconizata sa plecare. Aceleași perspective veneau și din partea lui Niță, omul de încredere al lui Țanțu, care fie la telefon, fie la întâlniri, îi amâna de pe o săptămână pe alta plecarea către graniță, fără ca Gigi Saramet să știe că și celălalt reprezintă vocea contraspionajului comunist[1]. Exasperat și tensionat, călăuza chiar i-a destăinuit inginerului Dumitrescu că începuse să se gândească să plece împreună pe cont propriu, fără informarea și asentimentul structurii informative de la București. Pornirile sale au fost însă domolite de febrila activitate din țară în care era implicat și care, probabil, i-a alimentat orgoliul, căci începuse chiar să se laude lui Marius Dumitrescu cu aprecierile pe care le primea, afirmând până și că primise gradul de ofițer (ceea ce este totuși puțin probabil), ca recompensă pentru reușitele înregistrate[2]. Cert este că serviciul de informații avea motive să amâne plecarea lui Gigi Saramet care, odată ajuns la Viena, ar fi trebuit să predea materiale informative (note ale agenților din rețele existente, hărți, broșuri și cărți), să ofere informații despre activitatea din țară și, mai ales, să dea explicații pentru numeroasele arestări și pentru modul în care, totuși, izbutise să scape. În primul rând, prin întârzierea revenirii călăuzei, contraspionajul comunist căuta să forțeze

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 154, 167.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 487, vol. 2, f. 50.

mâna SIMRE să încerce să-i contacteze pe cei din țară, folosind căi alternative. Astfel, ar fi obținut noi informații și ar fi descoperit și alte filiere de comunicații ale exilului. În al doilea rând, existau numeroase piste care trebuiau investigate: unde se ascundea Vasile Trifu și cu cine se afla în legătură, cine făcea parte din rețeaua Lyei Popescu și cât de funcțională era această structură, și, mai ales, să se finalizeze ancheta lui Mihail Țanțu. După mai bine de o lună de investigații, fostul căpitan de parașutiști admitea o serie întreagă de detalii pe care le ascunsese sau le negase până în acel moment: existența altor microfilme sau a cernelei simpatice cu care venise în țară, obiectivele stabilite cu Opran înainte de plecarea în misiune, legăturile pe care le avusese în țară și acțiunile de consolidare a rețelei informative a Lyei Popescu. Tot la începutul lunii august a avut loc și ultima ieșire din închisoare a fostului agent pentru a se întâlni cu Gigi Saramet și a discuta despre lipsa de răspuns a Parisului, pentru a lăsa impresia că este încă în libertate, dar că operează în afara capitalei, și să-i ceară amânarea plecării spre Occident, spre exasperarea și mai acută a călăuzei, care presa pentru un drum rapid la Viena, alături de Trifu și Dumitrescu. Se pare că și voia reprezentantului SIMRE era ca Gigi Saramet să mai rămână în țară, fără ca acesta să știe că și în acest caz era, de fapt, decizia Securității. Ceea ce s-a întâmplat în decursul lunii august cu Mihail Țanțu este neclar: la 14 august, într-un raport al cercetărilor efectuate în cazul „Milostivu", se precizează că „el [Mihail Țanțu – n.m.] se situează și acum pe poziția de a induce în eroare ancheta, pentru a câștiga cât mai mult timp. Între timp, este aproape sigur că una din agentele Serv[iciului] Informativ Francez în RPR a reușit să iasă din țară"[1].

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 937, vol. 3, ff. 205–206.

Cine era acea femeie rămâne o necunoscută a acestei complicate povești. Cu siguranță, nu este vorba nici de Lya Popescu și nici de Paula Ventzel, care se aflau în țară, prima cu o susținută activitate conspirativă. Singura posibilitate identificată până în acest moment ar putea fi Alice Rousilloux, enigmatica funcționară a legației franceze care în decembrie 1949 dăduse Paulei Ventzel primele pachete cu microfilme, cele de la care a pornit întreaga rețea informativă a lui Opran. De altfel, ultima confirmare a prezenței lui Alice Rousilloux în România este înregistrată la începutul lunii august 1950, atunci când angajata legației franceze i-a solicitat Paulei Ventzel o întâlnire pentru ziua de 4 august, la ora 13.00, însă aceasta din urmă nu a reușit să se învoiască de la serviciu și să se prezinte la locul stabilit. Apoi, Rousilloux va dispărea complet din întreaga acțiune, numele său fiind absent inclusiv în anchetele care s-au desfășurat ulterior, cu toate că Ventzel a amintit-o constant în mărturiile sale, iar în rechizitoriu este indicată drept cea care a facilitat trimiterea pachetelor cu microfilme. Totodată, nici motivul pentru care Rousilloux i-a cerut lui Ventzel să se întâlnească la 4 august 1950, după câteva luni de tăcere, nu este elucidat: sosise în țară un nou pachet ce trebuia livrat sau, mai degrabă, franțuzoaica avea informații despre acțiunea contraspionajului român și intenționa s-o avertizeze pe cea care, fără voia sa, devenise agentă a SIMRE?

În același timp, există mențiuni că în datele de 14 și 21 august, pe adresa lui Lucy Nicolau au sosit două scrisori cu mesaj cifrat redactat cu cerneală simpatică. Cel puțin în al doilea caz, analiza grafologică stabilește că însemnarea codată aparține lui Opran. Nu este însă cunoscut și conținutul acestor mesaje, dar este consemnată, tot în prima parte a lunii august, o reacție total atipică a șefului SIMRE, legată de

Mihail Țanțu. Constanța Magoș, secretara și apropiata lui Opran, își amintea că „a venit într-o dimineață furios Opran la mine și dacă nu eram în pat cu 40 [de grade] cu flegmon m-ar fi bătut. Atunci mi-a spus Opran că am făcut o prostie cât mine de mare când nu i-am spus că am dat bani «nenorocitului acela de căpitan»"[1]. Puțin probabil ca banii să fi fost declanșatorul crizei de furie a unui ofițer cunoscut pentru spiritul său rece și calculat. Atitudinea și apelativul folosit tind să acrediteze ideea că liderul SIMRE înțelesese că agentul și colaboratorul său se afla acum într-o închisoare a regimului de la București. Dacă Mihail Țanțu mai avea o speranță, oricât de mică, într-un scenariu salvator, în care ar fi obținut clemența șefilor serviciului de la București, toate aceste nădejdi s-au spulberat cu siguranță în noaptea de 23 august, când, la ora 3, a fost scos din celulă și dus în camera de anchetă. Conducerea contraspionajului comunist se convinsese fără dubiu de jocul dublu al lui Țanțu și de faptul că loialitatea sa fusese, în tot acest timp, față de structurile anticomuniste din exil. Cum a decurs ancheta din acea noapte poate fi bănuit din declarațiile fanteziste rezultate în urma interogatoriilor. Mihail Țanțu declara, printre altele, că urmărise sabotarea releelor de radio din țară pentru ca pe frecvența rămasă liberă să emită un post de radio anticomunist din Tanger (o absurditate tehnică, orașul din nord-vestul Marocului fiind mult prea departe de teritoriul românesc) și că intenționa, cu ajutorul unui gardian pe care-l cunoscuse în 1947, să introducă un aparat foto în temnița Aiudului, iar pozele să fie scoase din țară pentru a

[1] Lucian Vasile, „Mihail Opran: Un destin cu prea multe umbre", în Constantin Vasilescu, Florin S. Soare (coord.), *Incursiuni biografice în comunismul românesc*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. XII, Editura Polirom, Iași, 2017, p. 136.

fi folosite de propaganda vestică. Din acest moment, soarta sa era pecetluită, fostul căpitan de parașutiști a devenit unul dintre zecile de mii de deținuți politici din țară, fiind eliberat abia în 1964. Unul dintre capitolele complexei acțiuni duse în România anului 1950 de către SIMRE se încheiase, iar restul se apropiau vertiginos de ultimele pagini.

Cu toată viteza spre dezastru

După neutralizarea lui Mihail Țanțu, acțiunea contraspionajului românesc în direcția rețelei Lya Popescu – Paula Ventzel s-a concentrat exclusiv pe cele două femei și pe agenții sau colaboratorii acestora. În operațiunea de identificare și de urmărire a lor, principalul pion al Bucureștiului rămânea Gigi Saramet care, la începutul lunii august, trecea din coordonarea colonelului cu care lucrase în săptămânile anterioare (și care acum ar fi urmat să lipsească din capitală) în subordinea celui care s-a prezentat cu numele conspirativ Damian. Serviciul Securității era conștient, datorită discuțiilor purtate în casa din Băneasa, la începutul lunii iulie, că prin filiera Lya Popescu se creaseră două ramuri: una dezvoltată de fostul diplomat Gheorghe Șerbu, care avea exclusiv o activitate informativă, și alta – mai puțin cunoscută – a lui Haralambie Cârlan.

La indicațiile lui Damian, în august 1950 Saramet reapare brusc în viața iubitei lui Opran, cerându-i femeii să urgenteze strângerea de informații, să îl pună în legătură cu Cârlan (ceea ce fusese, de fapt, inițiativa Lyei Popescu, la care Gigi Saramet nu a știut în primă instanță cum să răspundă, cerându-i să centralizeze ea informațiile obținute de fostul legionar) și să se pregătească de iminenta plecare spre graniță[1]. Dacă până atunci activitatea ramurii sale a fost dată aproape

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 59.

exclusiv de încercările fostului curier diplomatic de a-și recruta surse informative care să furnizeze date utile Parisului, din ultima lună a verii, Haralambie Cârlan constituie elementul cel mai activ și mai angrenat în acțiuni conspirative care stârnesc curiozitatea Securității. Reapariția lui Saramet a liniștit-o cu siguranță pe fosta iubită a lui Opran, extrem de speriată de dispariția „Doctorului" și a „Fratelui Mare", precum și de absența oricărui răspuns la corespondența cu Parisul. Totodată, i-a reaprins entuziasmul de a finaliza acțiunea în care se trezise implicată, așa ajungând să transcrie unele informații obținute de Cârlan și să le predea lui Saramet, așteptând în aceeași măsură răsplata de a fi scoasă din țară de călăuza trimisă de la Viena. Cum soții Șerbu erau plecați în concediu la Mangalia (nebănuind că erau ultimele zile senine din viața lor), singura alternativă era mijlocirea întâlnirii dintre Cârlan și Saramet, data fixată fiind 14 august. Hazardul a făcut însă ca fix cu o zi înainte, în fatidicul 13 august, Haralambie Cârlan să-l întâlnească într-o stație de tramvai din capitală pe Gheorghe Dumitrache[1], o mai veche cunoștință de dinainte de război, care ajunsese în 1950 ofițer în cadrul Academiei Militare din București. După o serie de discuții banale, Cârlan i-a mărturisit că s-ar fi întâlnit cu un curier trimis din Occident (în realitate doar știa de la Lya Popescu de sosirea sa în țară, dar întâlnirea propriu-zisă nu avusese încă loc) care i-a confirmat că veștile despre un iminent conflict între cele două blocuri ideologice sunt nefondate, însă orice informație din domenii sensibile ar putea fi de folos. Dumitrache l-a ascultat fără a-i promite vreun sprijin în obținerea acestor date, dar nici nu i-a cerut să se oprească din conversația – fără îndoială – periculoasă.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 2, f. 86.

Prima întâlnire dintre Saramet și Cârlan, la care de altfel a asistat și Lya Popescu, a avut loc la 14 august 1950, vizavi de Arcul de Triumf, „Doctorul" prezentându-se foarte convingător drept „venit din partea lui Opran și care are un rol destul de important în mișcarea aceasta în care nu sunt decât români și nu este decât o mișcare creștinească care în fruntea ei are pe Dumnezeu"[1]. Impresia lăsată de agentul Bucureștiului trebuie să fi fost deosebit de pătrunzătoare, căci răspunsul lui Cârlan acoperea aproape întregul spectru de interes al contraspionajului: fostul ofițer susținea că are legături cu grupurile de rezistență armată din Buzău, Prahova și Făgăraș, le cunoaște în detaliu înzestrarea cu armament, lipsurile de aprovizionare și moralul membrilor, și chiar poate facilita echiparea fiecărui grup cu stații de radiotelegrafie prin care ar putea lua contact direct cu Parisul ori Viena. În realitate, Cârlan nu poseda nimic din cele de mai sus, însă pentru orice serviciu efectuat Saramet urma să îl remunereze, ceea ce era salvator având în vedere sărăcia în care se zbătea fostul ofițer, după eliberarea din închisoare. Banii pe care urma să îi încaseze (o parte avea să îi și primească, în câteva tranșe) de la Saramet proveneau de fapt de la Lya Popescu, care îi dăduse „Doctorului" cele câteva zeci de mii de lei rezultați în urma lichidării bunurilor personale în schimbul promisiunii că, odată ajunsă în Occident, Opran îi va returna contravaloarea sumelor în valută. Cu alte cuvinte, contraspionajul comunist folosea în întregime resursele financiare ale agenților SIMRE pentru a strânge lațul în jurul lor.

Pentru a-i câștiga încrederea curierului venit de dincolo de Cortina de Fier, Haralambie Cârlan i-a dat încă de la prima întâlnire o serie de informații, dar, așa cum avea să recunoască în timpul anchetei, „am dat în cifre, dar nu le mai reținut, fiindcă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 377.

tot ceea ce am dat de veste, tot a fost din domeniul fanteziei". Abia după cooptarea lui Gheorghe Dumitrache, a început să includă și material veridic, fie furnizat de colaboratorul său (precum date despre manevrele militare efectuate în Transilvania), fie preluate din presa comunistă (încorporarea societății Muntenia în Sovrompetrol), fie chiar simple bârfe despre trecutul de ucenic de cizmar al unui ministru adjunct numit Nicolae Ceaușescu. Numai că obținerea acestor informații nu era satisfăcătoare pentru contraspionajul comunist, așa că Damian l-a instruit pe Saramet să îi ceară insistent lui Cârlan să-i prezinte pe unul dintre membrii grupurilor din munți. Pentru a nu pierde banii promiși, chiar dacă nu avea nicio conexiune cu grupurile de rezistență armată, Cârlan a recurs la aceeași stratagemă: a inventat un membru. Astfel, l-a convins pe Gheorghe Albu, un vechi prieten din copilărie și fost legionar condamnat la șapte ani închisoare pentru participare la Rebeliune, ca, în schimbul unei sume de bani, să participe la o întrevedere secretă unde trebuia să recite un text prestabilit. La 19 august, ora 22.45, Cârlan și Saramet se întâlnesc în fața Cofetăriei Republicii de pe Calea Victoriei, vizavi de Hotelul Athénée Palace, de unde au mers cu un taxi până în Giulești, pentru a-l lua pe Albu de la locuința sa din strada Petru Maior. S-au întors în Piața Universității, pentru a urca în același apartament conspirativ din blocul Colorado, unde se văzuseră și Țanțu cu soția sa cu câteva săptămâni înainte. Saramet constată că, de fapt, omul adus de Cârlan nu era membru propriu-zis în vreun grup, ci numai sprijinitor al echipei de 43 de oameni care ar fi activat în Buzău sub conducerea comandorului Vasile Leonida și că ar fi avut legături și cu grupul din Ploiești al unui anume Iacobescu, precum și cu cel din Făgăraș aflat sub ordinele unui individ Strezea (toate informațiile fiind, bineînțeles, plăsmuiri

ale lui Cârlan). După recitarea textului, Albu s-a scuzat că nu mai poate rămâne și a părăsit apartamentul, spre nemulțumirea „Doctorului"[1]. Cârlan a trebuit să înfrunte reproșurile lui Saramet cu privire la omul pe care i-l prezentase, iar tensiunea dintre cei doi a escaladat. Pentru a-i recâștiga bunăvoința curierului, fostul ofițer a susținut că ar mai avea o altă cunoștință care lucrează în aviație, de la care ar putea obține date cu privire la aerodromurile din țară, dar că respectiva persoană se află într-o situație financiară delicată, iar racolarea ar putea să o facă, bineînțeles, numai dacă ar primi banii necesari. Mizând pe girul lui Damian, Saramet a decis să forțeze mâna lui Cârlan, cerându-i să îi aducă la viitoarea întâlnire în București câte un membru din fiecare dintre cele trei grupuri, precum și schițe cu terenurile unde ar putea fi parașutate provizii și echipamente pentru cei din munți. Agentul a încheiat discuția reamintindu-i lui Cârlan că motivul pentru care acționează nu este unul pecuniar, ci dorința de a lupta împotriva regimului comunist din România, și vorbindu-i de:

> sacrificiu și munca pe care el o depune pentru bunul mers al acestei mișcări și că el are nevoie de oameni de sacrificiu, nu de oameni ce au fugit de acasă fiindcă s-au certat cu primarul și jandarmul satului. Preferă foștii legionari și din ăia dintr-o bucată și foști ofițeri care să fie capabili într-un minut să urce zece etaje cu 50 kg în spate. Că el are perfectă încredere în mine, dar îi fac impresia că sunt un om nehotărât[2].

Confruntat cu neîncrederea lui Gigi Saramet, dar și cu presiunea de a livra informații și persoane, în caz contrar fiind amenințat cu sistarea subsidiilor, Cârlan a continuat cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 233 837, vol. 3, ff. 228–230.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 380.

metoda inventării unor informații. La întâlnirile din 20, 24 și 27 august, fostul ofițer a oferit declarații fictive, ajungând chiar să falsifice pe loc notele: „am scris nota în fața lui, dând date și nume așa precum îmi venea în minte, precum și cifra producției fictivă"[1]. După episodul Albu, nu a mai avut însă curajul să aducă altă persoană, mai ales că ar fi trebuit să o prezinte drept membru efectiv al unui grup de rezistență din munți, iar pentru a suplini această neîndeplinire a sarcinilor a prezentat tot felul de scuze. Chiar dacă munca informativă a lui Cârlan pentru Saramet se desfășura sub o tensiune teribilă și într-un climat de periculozitate acută, recompensa financiară era extrem de consistentă: numai la întâlnirile din 20 și 27 august, agentul Securității i-a dat fostului ofițer, în total, 35 000 de lei, ceea ce reprezenta, la acel moment, peste 100 de salarii medii lunare.

În paralel, cealaltă filieră, a lui Ghiță Șerbu, intra într-o spirală și mai vertiginoasă, sub presiunea posibilității de a scoate informațiile din țară prin intermediul unuia dintre mesagerii infiltrați din Occident. În fapt, totul era o acțiune atent plănuită și coordonată de Damian, care l-a instruit pe Gigi Saramet să-i ceară Lyei Popescu să preia foile cu date strânse de fostul curier diplomatic, prin intermediul agenților săi, și să i le dea la 24 august, sub pretextul că le poate scoate din România pe o filieră sigură. Iubita lui Opran s-a conformat întocmai sarcinilor primite, nebănuind niciun moment că este manipulată de către contraspionajul comunist. În seara zilei de 20 august 1950, soții Șerbu reveneau în capitală de la Mangalia, din ceea ce avea să fie ultima lor vacanță. Peste trei zile, în după-amiaza de 23 august, Lya Popescu s-a dus la locuința prietenilor săi din intrarea Aniversării pentru a-l întreba pe fostul curier

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 382.

diplomatic dacă are pregătite informații pentru a fi trimise în Occident. Femeia i-a comunicat că există posibilitatea ca unul dintre cei doi agenți care fuseseră trimiși de Opran să le fotografieze și apoi să le scoată din țară pe o filieră despre care nu știa nimic altceva decât că este una sigură, iar riscul este, așadar, inexistent. Pentru a grăbi redactarea lor, Lya Popescu i-a adus și recipientul ei cu cerneală simpatică, o pensulă și patru coli de hârtie format A5. Fără să stea pe gânduri, Șerbu a acceptat întrutotul sarcinile, și chiar i-a contactat, în aceeași seară, pe Aurel Angelescu și pe Anton Zaharia. Primului i-a comunicat că este nevoie urgentă de datele pe care le-ar fi putut furniza, stabilind să se întâlnească a doua zi, după-amiază, în casa din intrarea Aniversării, iar lui Zaharia i-a cerut date despre viitorul cincinal. Funcționarul de la Centro-coop i-a răspuns că nu le poate obține într-un interval atât de scurt, dar l-a asigurat că, de îndată ce le va avea, i le va pune la dispoziție[1]. Cu toate acestea, discuția telefonică între Șerbu și Zaharia s-a încheiat într-o notă relaxată și chiar veselă, fostul curier diplomatic spunându-i celuilalt că îi va face o vizită în seara zilei următoare pentru a-i aduce un nou plic cu poezii anticomuniste.

La 24 august 1950, înainte ca Gigi Saramet să se întâlnească din nou cu Haralambie Cârlan, pentru a primi, fără să știe, informații false și foarte costisitoare, la locuința soților Șerbu activitatea informativă a grupului condus de fostul curier diplomat își trăia zenitul, fără ca vreunul dintre ei să bănuiască ceva. Ghiță Șerbu și Aurel Angelescu lucrau de zor la scrierea notelor ce urmau să fie fotografiate și trimise la Paris, însă, sub presiunea timpului limitat sau a emoției de moment, cei doi nu mai cifrau datele, ci scriau numai cuvintele cu cerneală simpatică (nu este clar de ce au ales această variantă, de vreme ce oricum

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 15.

ar fi trebuit copiate pe clișee foto). Cum totul fusese făcut în grabă, Angelescu nu avusese răgaz să sustragă documente de la Minister, așa că toate datele erau dictate direct din memorie, vizând o serie întreagă de aspecte precum producția de energie, motoare și transformatoare, starea fabricilor, a echipamentelor, a depozitelor și a regionalelor de electricitate, dar și date despre angajații ministerului și sumele investite în ultima perioadă.

Totul se petrecea într-o tensiune tăcută și o încredere totală și aproape palpabilă, căci, spre exemplu, atunci când Angelescu și-a întrebat prietenul cum au să fie scoase din țară informațiile, acesta i-a răspuns doar că nu prin filiera prestabilită, replică evazivă, dar suficientă pentru fostul său coleg de la serviciul special, care nu a cerut alte detalii. Răspunsul avea să fie clar în jurul orei 17, atunci când în camera lor a intrat Lya Popescu pentru a-i întreba dacă au terminat sau nu, moment în care Angelescu a înțeles că datele aveau să fie trimise la Paris cumva prin intermediul femeii care inițiase întreaga structură secretă. Șerbu i-a spus numai că mai au de lucru, așa că femeia s-a așezat pe un fotoliu privindu-i în tăcere cum vorbeau în șoaptă, înmuiau pensula în cerneală simpatică, se aplecau deasupra foilor și consemnau datele. „Nici unul din ei nu s-au întrebat despre prezența celuilalt acolo, nici nu s-au temut. Încrederea era totală și reciprocă”[1], rememora Gheorghe Șerbu cele peste 90 de minute pe care le-au petrecut împreună în camera din locuința sa.

Era aproape 18.40, când cei trei se despărțeau în fața casei din intrarea Aniversării, ca și cum plecau de la o banală reuniune de amici, dar știind că s-au achitat cu brio de misiunea lor secretă. Aurel Angelescu o lua la dreapta, spre stația de tramvai de pe Șoseaua Mihai Bravu, cu gândul de a se întoarce la

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 1, f. 40.

locuința sa din Vatra Luminoasă, iar Ghiță Șerbu și Lya Popescu mergeau în direcția opusă, pe Calea Dudești, oprindu-se în parcul Radorin, de unde au luat un taxi către centrul capitalei. Toate informațiile scrise în orele precedente erau în cinci coli bine înfășurate într-un ziar *Scânteia*, pe care femeia îl ținea strâns cu ambele mâini, iar Șerbu avea asupra sa plicul cu poezii „reacționare" pe care voia să i-l ducă lui Zaharia. Prima oprire a fost în dreptul Bisericii Sfântul Gheorghe, unde Șerbu a coborât, a salutat-o pe Lya Popescu și a închis ușa mașinii, autovehiculul demarând spre capătul cursei. Peste câteva minute, taxiul oprea pe Calea Victoriei, în fața Bisericii Albe, unde Saramet o aștepta pe Lya Popescu pentru a prelua notele. Atunci când i-a dat *Scânteia* în care erau ascunse notele informative, iubita lui Opran a avut un moment de descătușare și de liniște. Simțea că s-a achitat de misiunea trasată de la Paris și, foarte probabil, credea că fuga sa din țară este ca și asigurată, fiind numai o chestiune de timp. Ce nu știa însă era că după ce ușa taxiului se închisese, iar mașina demarase, îndreptându-se spre Calea Victoriei, Gheorghe Șerbu fusese imobilizat de ofițerii Securității și, când ea respira ușurată că predase foile, prietenul său se zbătea pe bancheta din spate a unei mașini negre ce se îndrepta cu toată viteza spre Malmaison.

Prima piesă căzuse, iar arestările au urmat ca într-un veritabil și tragic joc de domino.

Anihilarea întregii rețele informative

Odată cu reținerea lui Șerbu, acțiunea de anihilare a rețelei Lya Popescu – Paula Ventzel nu mai putea fi oprită. În zilele următoare, Ghiță Șerbu a fost anchetat aproape continuu, fără pauze de somn, oferind o imagine veridică și în profunzime a activității în care fusese implicat. Cu toate acestea, este extrem

de neclar care au fost ecourile dispariției sale în seara zilei în care a îndeplinit, efectiv, rolul de spion. Absența sa inexplicabilă și subită nu putea trece neobservată, însă declarațiile ulterioare nu consemnează niciun semnal de alertă care să fi fost tras de Irina Șerbu sau de Lya Popescu. La trei zile după arestarea fostului curier diplomatic, Haralambie Cârlan se reîntâlnea cu Gigi Saramet pentru o nouă rundă de furnizare de date cu privire la grupurile de rezistență (bineînțeles, încă o dezinformare cu rolul de a mai obține niște bani de la așa-zisul mesager al exilului). Nimic nu pare să fi tulburat liniștea structurii informative create de Lya Popescu.

Conform instructajului primit de la Damian, Saramet i-a comunicat Lyei Popescu că în noaptea de 2 septembrie 1950 va trebui să plece cu trenul spre Arad, unde se vor întâlni pentru a-i prelua pe cei doi copii și a se îndrepta apoi spre graniță. Aceasta urma să fie ultima discuție a lui Gigi Saramet cu femeia, căci Securitatea prevăzuse totul în detaliu, inclusiv momentul prielnic să acționeze. Seara începea să se lase peste București, Lya Popescu era condusă la gară, pentru a urca în trenul ce avea să o ducă la Opran, de nimeni alta decât Paula Ventzel, care visase să fie în locul celeilalte, sperând să fie scoasă din țară și să trăiască alături de Opran. Acum înțelegea cu resemnare că fusese în realitate un pion în planul de luptă al comandorului împotriva comunismului, dar mai ales, în planul trecerii dincolo de Cortina de Fier a celei pe care o iubea cu adevărat. Cu toate acestea, Paula Ventzel, dând dovadă de o bunătate greu de înțeles, dar și de o senină împăcare cu un destin încă o dată nedrept, a petrecut-o pe Lya Popescu, cerându-i să-i promită că îi va scrie de la Paris (sub numele conspirativ de „Mama Ly") și urându-i drum bun și grijă la toate problemele pe care le va înfrunta în periculosul drum printre granițe,

miradoare și fâșii minate. La gară, Lya Popescu era așteptată și de Haralambie Cârlan, care a însoțit-o până la scara vagonului de Paris[1].

Dar bunele intenții nu puteau birui cinicele și perfectele planuri ale Securității. Gigi Saramet îi ceruse, în prealabil, să aibă asupra sa toți banii și tot ce îi mai rămăsese din pachețelele trimise clandestin de la Paris, ceea ce, la prima vedere, nu avea niciun sens. La ce bun microfilmele cu instrucțiuni dacă ea avea să plece din țară? Dar femeia nu și-a pus aceste întrebări sau, dacă și le-a pus, nu a căutat un răspuns care nu i-ar fi convenit, însă poate că l-a bănuit atunci când în gara Ploiești Vest ofițerii năvăleau în compartimentul său și o arestau, la mai puțin de oră de la plecarea în mirajul drumului spre libertate.

Nimeni dintre apropiații săi nu știa că Lya Popescu intrase pe mâinile contraspionajului comunist, iar căderea întregii rețele era numai o chestiune de ore sau, în cel mai bun caz, de zile. Chiar și instituția represivă voia să păstreze momentan conspirativitatea reținerii, de aceea, la mai puțin de 48 de ore de la arestare, aprobau cererea Lyei Popescu în care solicita să trimită o scrisoare rudelor din Arad, prin care le ruga să aibă grijă de copiii săi până la vacanța de iarnă, când poate aceasta spera să fie eliberată, supoziție însă greu de crezut[2]. Între timp, la 3 septembrie, aveau loc și ultimele întrevederi între Cârlan și Saramet (o dată la ora 10.00 în fața Academiei Comerciale din Piața Romană și a doua oară la ora 14.30, în dreptul cofetăriei Nestor de pe Calea Victoriei), ocazie cu care Damian și colegii săi s-au convins că fostul ofițer de aviație blufează și nu dispune de informații pe care le-ar ascunde, așa că nu mai avea

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 5, f. 350.

[2] *Ibidem*, f. 85.

rost să se tragă de timp și decid să pună în aplicare anihilarea întregii structuri secrete. La 4 septembrie 1950 sunt arestați Paula Ventzel și Haralambie Cârlan, ziua următoare Gheorghe Albu și Gheorghe Dumitrache, la 7 septembrie Mihai Sânzianu și Zaharia Anton, la 8 septembrie Aurel Angelescu (oarecum surprinzător de târziu), Ion Diaconu, Irina Șerbu și Mihail Ailincăi, la 9 septembrie ghinionistul Ion Popescu Pera, iar la 10 septembrie locotenent-colonelul Constantin Eftimie, care avea să-i relateze informatorului „Lucian Dragu" peste ani momentul arestării:

> a fost arestat la Cincul Mare în septembrie 1950 de către un ofițer român de contrainformații și de un sovietic, îmbrăcat în uniformă de locotenent major.
>
> Noaptea, în mașina care îl transporta, în dreptul Predealului, el a constatat că sforile cu care îi erau legate mâinile, s-au slăbit, așa că putea scoate mâinile, iar însoțitorul sovietic care ședea în fund lângă el, ținând în mână un pistol, ațipise, iar pistolul se găsea pe perna canapelei între ei.
>
> Un timp, el a crezut că i se întinde o cursă, apoi s-a gândit că ar putea împușca escorta, dar „până la urmă a învins rațiunea sau lașitatea" și el a renunțat la asemenea acte de disperare, zicându-și „poate ei nu știu totul"[1].

Avea să-și dea seama că, de fapt, știau prea bine totul. Ultimele două rețineri se petrec la 13 septembrie (Eduard Giuvaergeanu) și 6 octombrie (Ecaterina Eftimie). Contextul arestărilor poate fi numai ghicit, singura mărturie consemnată fiind a inginerului Ailincăi, tatăl Paulei Ventzel. Rândurile din declarația sa cuprind deopotrivă șocul și decepția bătrânului:

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 501 396, f. 18.

La percheziția făcută în ziua de 8 septembrie 1950 am rămas și surprins și decepționat. Dacă pot fi crezut, numai atunci am căpătat convingerea cauzei arestării fiicei mele și convingerea că nu a mințit când mi-a spus cele de mai sus. Eu am sosit împreună cu nevasta și nepotul, fiul fiicei mele joi seara [7 septembrie – n.m.] la ora 19, venind din Tg. Ocna în urma unui telefon [...], că fiica mea nu se găsește acasă de luni ora 15 când trebuia să iasă de la serviciu. Venind în București am fost la serviciul ei la PTT și mi s-a spus că probabil e arestată, dar nimeni nu a putut să-mi dea nici un detaliu. Orișice alte cauze le-aș fi crezut posibile, numai spionajul nu, căci eram convins că în urma insistențelor mele și a promisiunei ei, această faptă nu a făcut-o. În această nedumerire am fost până la rezultatul percheziției[1].

Toți cei din țară implicați în rețeaua informativă se aflau acum în închisoare. Cu o excepție: Gheorghe Saramet, călăuza trimisă de Opran și Gelu Belu, care trebuia să îi scoată din țară pe Lya Popescu și pe cei doi copii ai săi, același cu agentul „Ion" al Securității. Pentru el, viața a mers mai departe ca și cum nimic nu s-a întâmplat. Singurul aspect pe care poate că și l-a adus aminte de la începutul lui septembrie 1950 a fost că „domnul Damian a venit împreună cu domnul Colonel cu care lucrasem și mi-a spus că din nou voi lucra cu domnul colonel. Atunci domnul Damian a spus domnului Colonel că am lucrat foarte frumos și că în tot timpul acțiunii am fost atent și mi-am dus cu bine misiunea până la sfârșit"[2]. Coincidență sau nu, la puțin timp după încheierea acțiunii, Saramet a primit o nouă locuință, într-o vilă de pe strada Belgrad, în spatele Palatului Victoria. Câteva sute de metri spre Șoseaua

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 58 266, ff. 7–8.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, f. 203v.

Aviatorilor era casa unde locuise Giuvaergeanu, iar dacă se îndrepta spre Calea Dorobanți trecea inevitabil prin fața clădirii în care trăise până la 5 septembrie 1950 Aurel Angelescu. Amândoi se aflau în închisoare, iar Saramet se bucura de vremea neobișnuit de caldă din București și de ștrandurile încă deschise la început de toamnă.

Cercetările au început imediat după arestări și, chiar dacă la sfârșitul toamnei ancheta era aproape finalizată, procesul a avut loc în 27 iunie 1951, fiind judecat de un complet al Tribunalului Militar București (TMB) condus de maiorul magistrat Paul Finichi. Sentința nr. 1 088/1951 a secției I a TMB, pronunțată la 2 iulie, a fost inechivoc de aspră: Gheorghe Șerbu, Haralambie Cârlan și Gheorghe Dumitrache au fost condamnați la moarte, în timp ce Lya Popescu, Paula Ventzel (fiind femei, nu au primit sentința capitală) și Aurel Angelescu la muncă silnică pe viață. Fostul locotenent-colonel Eftimie Constantin a primit 25 de ani de muncă silnică, Ion Popescu Pera 20 de ani de muncă silnică, Anton Zaharia 15 ani de muncă silnică, Gheorghe Albu zece ani de temniță grea, Eduard Giuvaergeanu opt ani de temniță grea, Ion Diaconu cinci ani de temniță grea, Mihai Sânzianu, Irina Șerbu, Ecaterina Eftimie și Mihai Ailincăi câte doi ani de închisoare corecțională. Există o fișă matricolă penală pe numele Silviei Tican, document conform căruia cel puțin în intervalul noiembrie 1950 – ianuarie 1951 ar fi fost închisă la Jilava, însă nu cuprinde nicio mențiune cu privire la condamnare (în afara unei evazive precizări „este în cazul cu Paula Ventel" din rubrica cu informații despre arestare), iar numele său nu apare în lotul judecat în iunie 1951.

Recursurile înaintate de cei condamnați sunt reflecții ale dramelor pe care le trăiau niște oameni implicați, de multe

ori fără să înțeleagă deplin însemnătatea acțiunilor lor, într-o operațiune de spionaj gândită la peste 2 000 de kilometri. Bineînțeles, avocații fiecăruia au încercat să minimalizeze importanța implicării celor pe care îi reprezentau sau măcar să obțină circumstanțe atenuante. „Dacă ținem seama de datele personale ale acuzatului Gheorghe Șerbu", se preciza în recursul înaintat la 6 august 1951, „observăm că el a crescut la școala și în mentalitatea burgheză, care i-au diformat conștiința"[1], ceea ce ar fi o contextualizare a culpei sale, în vederea comutării sentinței capitale în muncă silnică. „Acuzata Lya Popescu nu a negat faptele care i s-au pus în sarcină", se menționa în recursul ei, „și a arătat că una dintre cauzele cele mai puternice care au determinat-o să săvârșească această crimă a fost dragostea și legătura veche sentimentală, care o ținea de acel Opran fugit în Franța". Alte încercări au fost însă și mai îndrăznețe și naive, așa cum s-a întâmplat în cazul Irinei Șerbu („ea fiind o femee simplă și needucată, nu și-a putut da seama de gravitatea faptelor [...], apoi este greu ca o soție să-și denunțe soțul") sau al lui Eduard Giuvaergeanu, descris de avocatul său drept „un modest salariat [...] în plus este infirm / surd / și cu o capacitate intelectuală redusă, așa cum s-a putut constata în tot timpul desbaterilor la instanța de fond. Într-un cuvânt, nu este periculos pentru societate"[2]. Însă dincolo de limbajul stângaci, documentele cuprindeau, totodată, și disperarea, și groaza familiilor celor condamnați la moarte: la momentul arestării, Cârlan avea o fată de numai nouă luni, iar sentința magistraților militari însemna că nu putea să o vadă niciodată mergând, să o țină de mână ori să aibă bucuria de a o auzi spunându-i *tată*. Soția lui Dumitrache, care chiar dacă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 1 169, vol. 2, f. 54.

[2] *Ibidem*, f. 81.

fusese constrânsă să intenteze divorț pentru a-și proteja familia, făcea apeluri către TMB să îi comute bărbatului sentința în orice altă pedeapsă, dar numai să nu-l trimită în fața plutonului de execuție, care i-ar fi lăsat copilul de numai câțiva ani orfan de tată.

Toate însă au fost respinse, iar pedepsele inițiale au rămas în aplicare. Astfel, în noaptea de 27/28 februarie 1952, Haralambie Cârlan și Gheorghe Dumitrache au fost executați în Valea Piersicilor de la Fortul 13 Jilava, acolo unde avea să-și găsească sfârșitul și Gheorghe Șerbu în noaptea de 23/24 aprilie 1952. Restul au rămas până la 14 ani în închisorile comuniste din România.

Mânată de iubiri neîmplinite, neîmpăcări cu statutul social din noua societate, lipsuri financiare, orgolii personale sau, pur și simplu, de dorința de a se împotrivi regimului comunist, acțiunea Lya Popescu – Paula Ventzel nu a înregistrat nicio victorie informativă pentru SIMRE. Singurii câștigători au fost contraspionajul de la București și, pentru moment, Gigi Saramet. Pentru toți ceilalți, a fost o dramă ale cărei ecouri nu aveau să se mai stingă niciodată.

Acțiunea Dumitru Secară – Adam Suțer

La sfârșitul anului 1949, sectorul ofensiv al SIMRE se afla într-o situație delicată: trimiterea unui agent în țară eșuase fără ca măcar acesta să treacă granița în România, iar crearea unei rețele informative în țară, prin intermediul Lyei Popescu și al Paulei Ventzel, se afla încă la stadiul de speranță, chiar dacă mecanismul de contactare și racolare al celor două femei fusese pus în mișcare. Dar cum în domeniul informativ hazardul poate schimba cursul evenimentelor, norocul părea să le fi surâs lui Opran și Țanțu: în restaurantul românesc al lui Max Manolescu

circula zvonul că ar fi apărut un medic român recent venit de la București care îi căuta pe liderii țărăniști din exil pentru a le comunica un cod secret de comunicare cu un agent din interiorul țării. Înainte ca informația să producă mai multe ecouri decât făcuse deja, și, implicit, să deconspire iremediabil activitatea presupusei rețele din România, șeful sectorului ofensiv se așeza la masa unde se aflau deja doctorul Adam Șuțer și soția sa pentru a investiga zvonurile și, în caz favorabil, pentru a aduce structura informativă sub controlul SIMRE.

Un agent de cursă lungă

Inițiatorul întregii acțiuni nu era doctorul Adam Șuțer, ci prietenul său Dumitru Secară, un inginer constructor cu relații în sfera conducerii PNȚ, și care mai activase ca agent secret în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Alături de Costică Mugur și de inginerul Alexandru Ionescu, Secară fusese racolat în toamna anului 1943 de către Nicolae Țurcanu, un român recrutat în 1941 de Intelligence Service și trimis în țară pentru a crea un post conspirativ de radio-recepție ce urma să fie folosit de către Iuliu Maniu și de alți lideri țărăniști pentru a comunica – via Cairo – cu aliații anglo-americani[1]. În declarațiile sale, Dumitru Secară a susținut că a activat în rețeaua informativă a PNȚ numai până la finalul lunii august 1944, așadar numai împotriva administrației Antonescu, cererea sa de eliberare din funcție fiind acceptată de către Corneliu Coposu, cu care, de altfel, avea să rămână într-o strânsă prietenie. Mult mai probabil, însă, Secară a continuat să lucreze informativ pentru Intelligence Service și după plecarea lui Țurcanu, în noiembrie 1944, mai ales că a rămas în legătură cu Ivor Porter, liderul acțiunii Autonomus, al unui alt grup trimis clandestin

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 4, f. 108.

în țară, la finalul anului 1943, pentru a sprijini rezistența împotriva administrației Antonescu. După ce și Porter a părăsit România, Secară a continuat să trimită informații prin intermediul cuiva din cadrul legației britanice (agentul „Mircea"), activitatea sa oprindu-se, în 1947 sau 1948, când persoana de legătură nu a mai fost considerată de încredere.

Anticomunist și democrat fervent, inginerul Secară era convins, la fel ca mulți alții rămași la est de Cortina de Fier, de iminența unui război între Apus și Răsărit din care statele occidentale nu aveau cum să nu iasă învingătoare, iar România să redevină o țară liberă. Prin urmare, pentru a sprijini concret lupta împotriva comunismului, s-a decis să pună bazele unei rețele informative care să furnizeze informații structurilor secrete din Occident. Implementarea misiunii se lovea însă de două probleme majore: lipsa unei modalități tehnice de comunicare cu Occidentul și pierderea contactului cu liderii politici țărăniști care l-ar fi putut pune în legătură cu structurile informative din lumea liberă. Prima dificultate putea fi depășită, la fel ca în anii războiului, prin intermediul unei stații de emisie-recepție, mai ales că Iordan Angelescu, cumnatul său, putea avea cunoștințele necesare construirii unui astfel de aparat, fiind un pasionat al radiotelegrafiei. Legătura dintre cei doi nu era numai de rudenie prin alianță, ci și o solidă prietenie, căci amândoi urmaseră cursurile Politehnicii bucureștene și împărțiseră, între 1939–1942, aceeași garsonieră de la etajul III al Hotelul Dinu, situat vizavi de Gara de Nord. Chiar dacă după război se mutase la Timișoara, Angelescu își dorea să revină în capitală, astfel că putea fi utilizat în schema de acțiune preconizată. Prima tatonare în acest sens a avut loc la 20 iulie 1949, în timpul unei banale întâlniri de familie în casa din strada Praga, unde locuiau soții Suțer: profitând că toți ceilalți

jucau cărți, Secară i-a pus lui Angelescu o serie de întrebări tehnice legate de posibilitatea de comunicare prin intermediul unui aparat de emisie-recepție artizanal. Răspunsurile primite i-au confirmat așteptările că fratele soției sale poate fi omul de care are nevoie, fără să-i destăinuie motivul chestionării. Discuția a rămas, pentru moment, fără finalitate clară.

Însă toate acestea ar fi fost în zadar dacă nu avea cui să transmită informațiile: la București era extrem de riscant să încerce să ia legătura cu cineva din cadrul reprezentanțelor diplomatice, singura variantă era contactarea cuiva de încredere din exil care să mijlocească refacerea contactului. Șansa lui a fost nenorocul altuia: unul dintre apropiații săi, doctorul Adam Suțer (amiciția dintre cei doi fiind dată de soțiile Veronica Secară și Adina Suțer, care erau prietene din copilărie) era grav bolnav și spera să obțină dreptul de a călători la Paris, singurul loc unde mai putea găsi vindecarea. Lucrând ca radiolog la Spitalul Colțea, activitate care îl expusese vreme îndelungată la radiații, Suțer fusese victima unui accident medical în 1948 ce-i provocase o formă agresivă de radiodermită care, pe lângă urmele vizibile și dureroase la nivelul mâinilor, condusese și la amputarea a două degete. În vara anului 1949, atât Adam, cât și Adina Suțer (care îl îngrijea, având în vedere handicapul și starea de sănătate precară) au primit pașaport, urmând să plece în Franța la 13 noiembrie. Mizând pe sprijinul doctorului, chiar și fără să fi discutat în prealabil, Secară a decis să facă pasul decisiv în recrutarea cumnatului său, propunerea efectivă de a se implica în activitatea clandestină de transmitere de informații către Occident fiindu-i făcută lui Angelescu la începutul lunii august 1949. Aflat în București, l-a însoțit pe Secară într-o scurtă plimbare până la locuința acestuia, timp în care inginerul a dus discuția din aproape în aproape până la oferta propriu-zisă: vorbind despre

filmele franceze care rulau în cinematografele din capitală, printre care și *La Bataille du rail* (Luptătorii din umbră), având ca subiect rezistența antinazistă, Dumitru Secară l-a întrebat pe cumnatul său dacă nu crede că ar putea face și ei ceva similar în România comunistă, cum ar fi transmiterea de informații printr-un post de radio clandestin[1]. La răspunsul – dat mai degrabă inconștient – că ar fi posibil, mai ales dacă ar avea și o licență de radiofonist amator, liderul structurii l-a chestionat concis cu privire la construirea unui aparat de radio-emisie, argumentând că există în Franța grupuri de refugiați care, dacă sunt informate, pot sprijini rezistența armată din munții României, primul contact cu cei de dincolo de Cortina de Fier urmând să fie stabilit de doctorul Suțer. În fața unui plan ce părea, cel puțin la prima vedere, materializabil, pus în aplicare de un om care nu numai că îi era rudă, dar în care putea avea încredere, și care avea, la rândul său, valori și opinii anticomuniste, Iordan Angelescu a acceptat să facă parte din structura secretă, cu responsabilitatea asamblării și operării aparatului.

Orice obstacol în calea demarării acțiunii informative părea că poate fi depășit, chiar dacă discuțiile fuseseră purtate numai pe o singură direcție. La 8 noiembrie 1949, cu câteva zile înainte de a se îmbarca în trenul ce avea să-l ducă la Paris, Suțer a primit vizita lui Secară, care i-a cerut să-l ajute în activitatea sa secretă, prin contactarea unor persoane din rândul emigrației politice române de la Paris, sarcini pe care gazda sa le-a acceptat ca pe ceva firesc și deja discutat. Doctorul trebuia să ia legătura cu Virgil Veniamin și Augustin Popa, liderii din exil ai PNȚ, sau chiar cu Nicolae Țurcanu, și să le ceară refacerea legăturii secrete printr-un angajat de încredere al legației britanice. De asemenea, trebuia să le comunice că în munții României

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 93.

încă există o rezistență armată activă, dar că fără sprijin concret din exterior aceste grupuri nu vor mai putea rezista mult timp, și că un număr din ce în ce mai mare de deținuți politici sunt trimiși la Canalul Dunăre-Marea Neagră, iar familiile lor au de înfruntat numeroase greutăți materiale. Nu în ultimul rând, i-a dat și un exemplar al cărții *Comandantul Insulei Păsărilor* scrisă de S. Dicovski[1], pentru a o folosi în crearea unei noi chei de cifrare a mesajelor, cumpărându-și apoi încă un exemplar pentru a-l utiliza, la rândul său, în descifrarea viitoarelor comunicări.

Însă legătura cu SIMRE nu se va realiza nici datorită trecutului de spion al lui Dumitru Secară, nici grație eforturilor doctorului Suțer de a-i contacta pe liderii țărăniști din exil, ci în urma unei banale vizite a Adinei Suțer la atelierul croitoresei sale, Antoinette Neagoe, din strada Inginer Giullini, în spatele Grădinii Botanice. La fel ca în atâtea alte cazuri din întreaga existență a SIMRE, hazardul a fost cel care a adus speranțe sau nefericire, ori, așa acum avea să fie cazul acum, a creat unele legături dovedite ulterior esențiale în dinamica activității de spionaj. La acea întâlnire, în atelierul Antoinettei Neagoe se afla o a treia persoană: nimeni alta decât Adina Țanțu, soția lui Mihail Țanțu, despre care știa că a evadat din închisoare, a fugit din țară și se află la Paris, fără să bănuiască faptul că soțul său se afla în conducerea sectorului ofensiv al SIMRE. Aflând că cealaltă clientă a obținut dreptul de a călători la Paris, Adina Țanțu a rugat-o pe Adina Suțer să accepte să îi facă un favor și să-l contacteze la Paris pe soțul său:

> d-na Țanțu a început să plângă, m-a rugat s-o iert că îndrăznește să mă deranjeze, dar că este foarte nenorocită,

[1] Apărută la Editura Cartea Rusă, București, 1949.

soțul ei fugise și o lăsase singură și fără niciun ajutor, că trecuse prin momente grozave până a primit veste de la el, că în ultima scrisoare îi spunea că a lucrat la o fermă ca să se întrețină[,] că îi e frică că trebuie să fie într-o stare disperată și mă implora că dacă plec la Paris să-i spun că e sănătoasă, că e nenorocită fără el, dar că îl așteaptă credincioasă să se întoarcă. Evident mi s-a făcut foarte milă de ea și i-am promis că dacă plec la Paris și-i întâlnesc soțul [o] să-i spun toate acestea[1].

În săptămânile următoare, cele două femei s-au mai întâlnit de câteva ori, Adina Țanțu pregătind pentru Mihail Țanțu un pachet care conținea un prosop tradițional pe care îl țesuse chiar ea, în care erau învelite o iconiță și două fotografii. Cele două poze erau de fapt ceea ce trebuia să ajungă la fostul căpitan de parașutiști, fiind declarația de dragoste a unei femei despărțite de soțul său de mii de kilometri, de sârme ghimpate și ani de închisori, de ideologii antagonice, de incertitudini chinuitoare și de speranțe încă vii:

mi-a spus că se fotografiase la Color-Studio, că o costă o avere, că se privase de la mâncare ca să le poată face [...] a venit într-o dimineață [...], iar a plâns, a spus că mă invidiază, că și-ar da viața să-și poată vedea soțul, mi-a povestit că se iubeau de când erau de 17 ani, că nu poate trăi fără el. Recunosc că am fost foarte impresionată de sbuciumul acestei femei.

Mi-a arătat apoi două fotografii (în poziții diferite) pe care m-a implorat să le duc soțului ei să n-o uite, că îi e frică că în singurătatea lui să nu găsească altă femeie și să o lase pe ea, mi-a repetat că e disperată și nu mai poate trăi fără el[2].

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 5, f. 63.
[2] *Ibidem*, f. 64.

În fața unei asemenea drame personale, Adina Suțer a acceptat fără rezerve să fie intermediarul Adinei Țanțu, fără să bănuiască faptul că inocenta cerere avea să schimbe destinul familiei sale. În fond, nu era singurul comision pe care urmau să-l facă la Paris, căci și doctorița Ileana Aluneanu, o colegă a lui Adam Suțer, le dăduse un pachet pentru aviatorul Max Manolescu, căruia trebuia să-i transmită și unele vești legate de familia lui. Cu nădejdea într-o operație reușită la spitalul american din Paris și o recuperare medicală fără probleme, soții Suțer au plecat cu trenul la 11 noiembrie 1949, ajungând la destinație după mai bine de două zile, în dimineața de 14 noiembrie[1].

Aventura pariziană

Primul contact cu lumea exilului din Paris s-a petrecut în după-amiaza zilei de 15 noiembrie, când soții Suțer l-au întâlnit pe Max Manolescu la hotelul unde locuia în cartierul latin, pentru a-i da pachetul trimis de doctorița Aluneanu. Apariția și gestul lor l-au impresionat pe Manolescu, care s-a apropiat de soții Suțer, mai ales că aveau să revină frecvent în restaurantul său cu specific românesc din rue Le Peletier. Localul din arondismentul 9 era, de altfel, unul dintre punctele de coagulare a comunității românești, fiind și locul unde Adam Suțer se tot interesa cum îi poate întâlni pe Virgil Veniamin sau Augustin Popa.

Dar nici în acest aspect lucrurile nu s-au desfășurat conform unei planificări ori a unei abordări strategice, ci în urma unui fapt neprevăzut: soții Suțer s-au întâlnit pe peronul unei stații de metrou cu inginerul Elizel Anghelescu, un vechi prieten despre care știau că fugise din țară. Anghelescu le-a prezentat pe

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 124.

Grigore Coroiu, o vagă cunoștință a lui Adam Suțer, de pe vremea când lucra la dispensarul Bucur, ajuns în 1949 – dacă legenda sa este adevărată – în condiții dramatice la Paris. Prin intermediul lui Coroiu doctorul avea să ia legătura cu conducerea țărănistă din exil, primul contact petrecându-se la scurt timp, când Adam Suțer, însoțit, bineînțeles, de Coroiu, l-a vizitat pe avocatul Mihai Răutu, la hotelul unde locuia cel din urmă. Răutu l-a supus pe noul venit la un interogatoriu neoficial cu privire la modul în care a ajuns în Franța, privindu-l la început, în mod firesc, cu reținere și neîncredere, și i-a cerut informații despre starea de spirit a populației din țară. Aflând despre codul primit de la un agent secret din țară, avocatul a încercat să-l deturneze pe Suțer de la obiectivul său inițial, căutând să-l preia sub coordonarea sa și propunându-i în acest sens să-i predea cartea de care îi pomenise, iar apoi să-l însoțească într-un voiaj la reședința Regelui Mihai din Florența, ambele propuneri fiind de neacceptat pentru Suțer[1]. În primul rând, doctorul se afla în Franța pentru vindecarea radiodermitei, ceea ce reprezenta prioritatea și motivul pentru care se afla în Franța, iar starea de sănătate oricum nu i-ar fi permis o altă deplasare, iar în al doilea rând, nu avea cum să evite mențiunile din pașaport cu privire la periplul italian (unde se afla suveranul), detaliu care, după revenirea în țară, nu putea fi ascuns ori explicat Securității și ar fi condus la repercusiuni.

După discuția cu Mihai Răutu, tatonări care nu au dus nicăieri, tot Coroiu a fost cel care i-a mijlocit lui Adam Suțer o întrevedere cu Virgil Veniamin. Însoțit de inginerul Elizel Anghelescu, Suțer l-a întâlnit pe liderul țărănist la Biblioteca Centrală din Paris, unde Veniamin l-a privit cu mult mai multă neîncredere și scepticism decât Răutu, motivând că nu-l

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 126.

cunoaște pe inginerul Secară și nici nu le poate acorda vreun sprijin material. Atitudinea politicianului pe care i-l indicase Dumitru Secară și de care își legase atâtea speranțe l-a indignat pe Adam Suțer, care nu putea înțelege cum unor oameni care trăiau în România comunistă și care erau dispuși, din proprie inițiativă, să-și asume riscul de a face spionaj în favoarea Occidentului, li se refuza, cu seninătate, oferta. De cealaltă parte, Veniamin avea însă motive firești să fie reticent față de bărbatul din fața sa, a cărui simplă prezență ridica semne de întrebare. Ideea că un român a venit în mod legal la Paris, împreună cu soția, și care mai susținea și că are un cod secret din partea unui spion din țară, reprezenta, în mod evident, o legendă a cărei veridicitate era aproape imposibil de crezut. Iar atitudinea liderului țărănist nu era o excepție în comunitatea românească din capitala franceză, ci, dimpotrivă, se înscria perfect în răceala pe care soții Suțer au simțit-o intens din partea exilaților, odată ce s-a aflat că nu plecaseră clandestin, ci veniseră la Paris cu aprobarea autorităților române, soția doctorului amintindu-și că:

> bineînțeles, apariția noastră [a soților Adam și Adina Suțer – n.m.] a stârnit oarecare senzație, masa noastră [de la restaurantul lui Max Manolescu – n.m.] a fost destul de asaltată, toți dorind să afle pe unde am… fugit, și ce mai e prin țară. În urma declarației noastre că suntem trimiși și întreținuți de Ministerul Sănătății, cordialitatea tuturor s-a domolit, rămânând numai curiozitatea de a ști vești din țară. Din acea zi, adică a 2-a sau a 3-a de la sosirea noastră, am fost tratați cu o politețe rece, care cu timpul a dispărut și ea. Ni s-a spus în față că suntem suspecți, că am fost văzuți drept comuniști notorii, căci cum altfel s-ar putea explica obținerea pașaportului, nu numai pentru soțul meu (bolnav), dar și pentru mine.

> Cum nu aveam de dat socoteală nimănui nici de părerile noastre, nici de apartenența noastră politică (soțul meu era și este membru de partid), ne-am mărginit să mâncăm și să plecăm imediat. Cu timpul însă, atmosfera a devenit prea ostilă și am schimbat restaurantul[1].

Dar la începutul lunii decembrie 1949, când atitudinea exilaților nu era încă atât de potrivnică, în timp ce Adam și Adina Șuțer luau o gustare la restaurantul lui Max Manolescu, la masa lor s-a așezat un bărbat care s-a recomandat Mihail Țanțu. Prezența unui român venit recent, în mod legal, și care nu ascundea faptul că are de comunicat un cod secret al unei persoane care activează în țară nu avea cum să nu ajungă, în cele din urmă, și la urechile SIMRE. Datele disponibile nu fac lumină asupra modului în care informația a parvenit structurii conduse de generalul Petrescu, fiind posibile trei variante: fie în urma încercării Adinei Suțer de a-l contacta pe Mihail Țanțu la adresa indicată de soția sa (fostul căpitan de parașutiști nefiind, la acel moment, în Franța), fie au fost înștiințați de cineva care frecventa restaurantul din rue Le Peletier, fie Virgil Veniamin le dăduse pontul. A doua și a treia par cele mai probabile: pe de o parte, o structură de informații este de presupus să aibă informatori într-unul dintre cele mai frecventate puncte ale comunității românești (Adina Suțer chiar amintind că la restaurantul lui Max Manolescu l-a cunoscut pe Bobby Chintescu, unul dintre ofițerii angajați ai SIMRE[2]), iar pe de altă parte, exista acordul dintre liderii țărăniști și Mihail Opran prin care aceștia trebuiau să îl înștiințeze pe șeful structurii informative despre orice persoană nou-venită care îi contacta. În plus, Virgil Veniamin

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 5, f. 20.

[2] *Ibidem*, vol. 1, f. 158.

refuzase deja colaborarea cu doctorul venit de la București, afacere care totuși putea fi profitabilă prin tranzacționare pe „bursa informațiilor secrete", mai ales că știa că acesta sosise la Paris având și sarcini legate de spionaj.

Totuși, aproape sigur prima variantă este cea veridică, deoarece discuția și vizita ulterioară pe care Țanțu le-a făcut-o la hotelul unde erau cazați au vizat exclusiv pe soția sa și pachetul pe care i-l trimisese. Ipoteza este confirmată de motivația și desfășurarea următoarelor întâlniri dintre Țanțu și soții Suțer. Abia în preajma Crăciunului, așadar la o lună și jumătate după sosirea cuplului la Paris, una dintre celelalte două variante s-a confirmat, deoarece la 26 decembrie 1949, Mihail Țanțu revenea îngrijorat în camera hotelului Terminus Orléans, unde se aflau Adam Suțer (încă în recuperare după prima operație), Adina Suțer și Elizel Anghelescu, pentru a-i cere doctorului informații asupra codului secret și întâlnirii cu Mihai Răutu, despre care Coroiu răspândise vești în comunitatea românească[1]. Cuvintele fostului căpitan de parașutiști au produs spaimă în sufletul femeii, care abia acum înțelegea că soțul său primise o sarcină de spionaj din partea lui Secară, însă doctorul a încercat să o liniștească, spunându-i că totul se poate rezolva, punând apoi pe masă cartea despre care spunea că ar conține un mesaj secret, dar pe care nu ar fi dat-o nimănui. Însă așa cum avea să explice Țanțu, situația era departe de a fi rezolvată. Odată devenită publică, informația despre cod și activitatea informativă urma să ajungă și la sursele legației române de la Paris, care, inevitabil, o trimitea mai departe la București. În acest caz, soții Suțer nu se mai puteau întoarce în țară fără să suporte anchetele Securității. Soluția liderului SIMRE era de a-și folosi oamenii din emigrație pentru

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 158.

a răspândi un contrazvon prin care să întărească ideea că, de fapt, soții Suțer sunt agenți ai Bucureștiului trimiși cu misiune conspirativă la Paris pentru a se infiltra în rândul exilaților și a dezinforma structurile secrete occidentale, ceea ce însemna că presupusul cod era o simplă invenție menită să-i ajute în demersul lor. Reușita planului era discutabilă, dar părea să fie singura variantă disponibilă.

În seara ultimei zile a anului 1949, Țanțu a revenit la hotel însoțit de un bărbat care s-a recomandat Grigorescu, numele fals pe care îl utiliza Mihail Opran. Soții Suțer nu au cunoscut identitatea reală a bărbatului care le fusese prezentat, însă au dedus că trebuie să fie un superior al fostului căpitan de parașutiști. Opran i-a supus unei verificări camuflate, pentru a se asigura că, într-adevăr, nu sunt agenți ai Bucureștiului, ci, dimpotrivă, sunt români cu opțiuni anticomuniste care ar putea fi utilizați în țară. Rolul oficial al întrevederii cu falsul Grigorescu era ca acesta să-i cunoască, fiind prezentat drept singurul care l-ar fi putut ajuta pe doctorul Suțer să se angajeze rapid într-un spital francez, în cazul în care el și Adina Suțer nu s-ar mai fi putut întoarce în România[1]. La finalul întâlnirii, în schimbul cărții *Comandantul insulei păsărilor*, Grigorescu i-a împrumutat cu franci francezi pe soții Suțer (cărora viața la Paris le solicitase din plin atât sprijinul oferit de autoritățile române, cât și puținele economii de care cei doi dispuneau), ceea ce avea să facă ulterior și Țanțu, urmând ca suma să fie returnată după angajarea la un centru medical parizian, în cazul în care nu se mai puteau întoarce în țară, sau, dacă izbuteau să revină în România, să fie convertită în lei și predată Adinei Țanțu.

Procesul de racolare a soților Suțer a fost condus de Țanțu cu multă răbdare, în pași mici, pentru a nu risca să piardă o

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 129.

oportunitate atât de rară. Abia la a opta vizită pe care le-a făcut-o la hotel, liderul SIMRE i-a chestionat cu privire la prietenii apropiați ai familiei Suțer, ocazie cu care cei doi i-au povestit pe larg despre Dumitru Secară și ceea ce știau legat de activitatea sa din vremea războiului, despre atitudinea lui Iordan Angelescu față de regimul comunist, precum și despre situația altor prieteni de încredere precum doctorul Merlescu sau inginerul Ștefan Tutoveanu, pe care, la nevoie, s-ar fi putut conta. Dar recrutarea propriu-zisă nu se putea face fără rezolvarea posibilei deconspirări a existenței codului față de informatorii legației române, iar sprijinul concret pe care Adam Suțer urma să-l dea lui Țanțu constituia răsplata pentru soluționarea pericolului care le-ar fi pus sub semnul întrebării întoarcerea în țară și ferirea de eventualele repercusiuni din partea Securității. În acest context, la 19 ianuarie 1950, Mihail Țanțu:

> a venit la hotel cu o foaie albă de hârtie, pe care spunea că are mesagiul de la omul lui de la legație. A cerut săpun de rufe și după ce a uns cu clăbuc hârtia, au apărut în roșu niște litere pe care a cerut soțului meu să i le dicteze repede, până nu dispar. După ce a descifrat, a spus soțului meu că ne putem întoarce fără grijă, deoarece legația nu știe nimic despre chestiunea cu codul. Tot atunci ne-a mai spus că serviciul pe care i-l cere soțului meu este de a duce un mesagiu în țară, mesagiu pe care îl va camufla atât de bine, ca soțul meu să nu riște nimic. Apoi a cerut soțului meu o pereche de pantofi cu șanurile respective[1].

Imaginea agentului care lucrează conspirativ, a literelor roșii care apar misterios și dispar subit, a descifrării unor caractere ce păreau fără sens trebuie să fi produs o puternică

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 128.

impresie soților Suțer. Întrebarea cea mai evidentă este dacă toată acțiunea lui Țanțu nu fusese, de fapt, un bluf menit să-i impresioneze și să-i câștige de partea sa, creându-i totodată postamentul unui salvator căruia soții Suțer îi rămăseseră datori. Căci, în cazul în care la 19 ianuarie 1950 legația română nu ar fi știut despre codul secret avut de Adam Suțer, nu înseamnă că această informație nu i-ar fi putut parveni ulterior, punând apoi în mișcare sistemul represiv al regimului comunist asupra doctorului și soției sale. În plus, chiar dacă au fost cazuri în care structura lui Opran conta pe obținerea de date de la persoane care participau la evenimentele legației române, nu a fost identificată nicio altă situație care să ateste că SIMRE, în 1949, ar fi avut o sursă în interiorul reprezentanței diplomatice și care să fi avut și acces la asemenea informații (ceea ce, bineînțeles, nu exclude cu totul această ipoteză, mai ales că în 1952 există certitudinea prezenței unui informator francez în cadrul ambasadei[1]). Așa că este imposibil de stabilit dacă a fost sau nu un șiretlic al lui Țanțu sau chiar avea conexiuni în interiorul legației capabile să ofere astfel de date, ambele variante fiind posibile (interesant este faptul că Securitatea pare să nu fi investigat această pistă de scurgere de informații). Cert este însă că acesta a fost momentul în care doctorul și soția sa au acceptat să intre propriu-zis în orizontul de acțiuni al SIMRE, devenind una dintre rețelele aflate în sarcina lui Țanțu.

Comunicarea codului ce trebuia să fie utilizat în transmiterea de informații s-a petrecut la penultima întâlnire dintre Țanțu și Adam Suțer. Liderul SIMRE i-a făcut un instructaj cu privire la modul de cifrare și descifrare, cerându-i să memoreze metoda deoarece urma să fie dată mai departe agenților odată cu materialul propriu-zis. Chiar dacă Țanțu

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*, p. 83.

a încercat să dezmintă ulterior, pentru a-i reduce oarecum vinovăția doctorului, rolul acestuia din urmă nu era numai de a recruta persoane de încredere care aveau misiunea de a trimite informații la Paris, ci și de a scrie el însuși scrisori sau cărți poștale banale, în care să includă date cifrate și conspirate cu cerneală simpatică[1].

În dimineața zilei de 2 februarie 1950, cu numai câteva ore înainte de îmbarcarea în trenul de București, Mihail Țanțu a apărut din nou la ușa camerei de hotel, având asupra sa materialul pe care doctorul urma să îl aducă în țară pentru crearea rețelei informative. Cu toate că discuțiile dintre agent și soții Suțer se derulau de mai multe zile, ascunderea materialului informativ nu a fost temeinic pregătită, întreaga operațiune din camera de hotel stând mai degrabă sub semnul improvizației. Țanțu cumpărase câteva cărți tehnice, medicale sau de radiotelegrafie (un asemenea subiect cu siguranță ar fi atras atenția grănicerilor ori a Securității, așa că inclusiv acest detaliu este discutabil din punct de vedere al conspirativității), pe ale căror pagini intenționase să scrie cu cerneală simpatică adresele unde trebuiau trimise date, precum și alte informații necesare. Ca dovadă însă că pregătirea a fost superficială, Țanțu nu încercase din timp să verifice calitatea hârtiei din fiecare volum, iar atunci când a făcut însemnările, a constatat că unele dintre ele sunt ilizibile. Așa că a rupt o foaie dintr-o broșură de radiotelegrafie și a decis să meargă numai pe cele trei seturi de microfilme pregătite: unul pentru Adam Suțer, unul pentru Dumitru Secară și unul pentru un individ cu numele de cod „Helios". Setul acestuia din urmă trebuia pus într-un plic pe care să-i fie scris numele, care la rândul său urma să fie introdus într-un alt plic ce trebuia livrat doamnei Ciocâlteu,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 128.

destinatarul real fiind, probabil, Alexandru Ciocâlteu, care colabora cu o celulă informativă din Turcia.

Pentru ascunderea celor trei seturi de microfilme, agentul SIMRE a intenționat mai întâi să le plaseze într-o scobitură anume pregătită și camuflată a șanurilor, însă ascunzătoarea putea fi detectată cu ușurință. Așa că a schimbat planul, încercând să le pună în tocul pantofilor, însă nici această variantă nu a funcționat. Având din ce în ce mai puțin timp la dispoziție, i-a cerut Adinei Suțer tubul de pastă de dinți, a golit o parte din conținut, iar în locul acestuia a introdus un tubuleț în care se aflau pachetele cu microfilme, restul pastei fiind utilizată pentru mascarea materialului secret introdus în recipient. Totodată, Țanțu i-a dat doctorului (care nici nu fusese inițial de față, sosind ulterior în cameră) formula cernelii simpatice, dar și două lupe pentru citirea microfilmelor, i-a explicat cum trebuie să scrie notele și ce fel de informații să culeagă – „tot ce cred [el și ceilalți care vor primi microfilmele – n.m.] de cuviință că ar putea să-l intereseze, despre situația economică, culturală, militară din țară"[1] –, aspecte care ar fi trebuit, cu siguranță, pregătite la una dintre întrevederile anterioare, iar nu cu câteva ore înainte de plecarea înapoi spre România. Probabil dintr-o prudență excesivă, partea esențială a comunicării – cheia de cifrare și descifrare – i-a fost împărtășită doctorului de către Mihail Țanțu cu puțin timp înainte de a se urca în tren, având așadar numai câteva zeci de minute pentru a o memora. În seara zilei de 2 februarie 1950, soții Suțer se urcau în garnitura de tren cu care aveau să părăsească „orașul luminilor", unde găsiseră vindecarea mult-așteptată și gustaseră din plin aerul libertății, și se îndreptau spre Bucureștiul aflat în umbra Moscovei.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 159.

Dar pe lângă toate cărțile și microfilmele pe care doctorul Suțer trebuia să le ducă în țară, Țanțu le-a mai dat și două pachete: unul cu ciorapi (obiectul de uz personal care pare să transceandă toate activitățile SIMRE, de la recrutarea Paulei Ventzel la misiunea în țară a lui Gigi Saramet) și un altul cu hârtii pe care l-a sigilat ad-hoc cu leucoplast. Pe primul urmau să-l păstreze, iar pe al doilea trebuiau să-l predea în gara din Innsbruck, pe unde ar fi trebuit să treacă garnitura feroviară, unui bărbat pe nume Blondel. Despre destinatar Adam și Adina Suțer știau numai că avea să-i aștepte pe peron și că el îi va recunoaște după un consemn prestabilit, fără să cunoască faptul că era reprezentantul Ministerului de Interne francez pentru emigrația românească. Numai că trenul nu a trecut prin Innsbruck, ruta sa neincluzând acel oraș din zona de ocupație franceză. Este greu de înțeles cum Mihail Țanțu, liderul sectorului ofensiv al SIMRE, a putut comite o astfel de greșeală elementară în planificarea acțiunii. În plus, este cel puțin discutabil de ce a încredințat unei persoane, ale cărei loialități și profesionalism nu au fost verificate printr-o acțiune propriu-zisă, sarcina de a livra acel pachet, mai ales că, așa cum aveau să constate soții Suțer, după ce au înțeles că nu trec prin Innsbruck și, curioși, au vrut să afle ce fel de hârtii conține, în interiorul său se aflau 18 000 de franci francezi (dacă declarațiile sunt veridice), o sumă considerabilă pentru acele vremuri. Speriați și conștienți că orice control le-ar putea fi fatal, au decis să ascundă pachetul sub bancheta din compartimentul alăturat, iar când au ajuns la București și au încercat să-l recupereze, au constatat cu stupoare că dispăruse[1]. În condițiile în care SIMRE suferea acut din cauza lipsei de resurse financiare, structura tocmai pierduse o sumă uriașă, în urma unor decizii proaste.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, ff. 51, 131.

Poticnelile bucureștene

Sosirea de la Paris a doctorului Suțer a produs o reală emoție lui Dumitru Secară, inginerul așteptând să afle dacă prietenul său a izbutit să restabilească legătura cu structurile informative ale PNȚ. La câteva zile după revenire, cele două familii s-au întâlnit în casa din strada Ștefănache Popescu. Nerăbdător, Secară l-a întrebat între patru ochi pe Suțer dacă l-a găsit pe Nicolae Țurcanu ori dacă a luat legătura cu Virgil Veniamin. Răspunsul l-a uimit și l-a demoralizat, mai ales în ceea ce-l privea pe liderul țărănist. Însă deziluzia nu a durat mult, căci doctorul i-a povestit despre întâlnirea cu Mihail Țanțu, despre activitatea conspirativă a fostului ofițer, despre discuțiile secrete din camera de hotel și, mai ales, despre materialele ascunse pe care le adusese. Apoi, doctorul i-a dat prietenului său cartea *Cours de barrage* –, destăinuindu-i că pe unele pagini se aflau instrucțiuni scrise cu cerneală simpatică –, precum și o lupă. La întrebarea firească a inginerului despre rostul lupei, doctorul l-a tras într-un colț și mai retras, unde i-a arătat tubul de pastă de dinți, explicându-i ce anume conține. Apoi au mers în baia casei, unde au tăiat recipientul și au recuperat pachetul cu cele trei microfilme. După câteva clipe, a intrat în baie și Adina Suțer care i-a surprins pe cei doi examinând minusculele foi cu instrucțiuni, imaginea readucându-i în minte spaimele trăite în a doua zi de Crăciun, în camera de la Terminus Orléans, atunci când a aflat pentru prima dată de activitatea informativă a soțului său. Doctorul Suțer a reușit însă în zilele următoare să o liniștească, deoarece, așa cum își amintea Adina Suțer, „mi-a spus că i le-a arătat [lui Secară – n.m.] ca o simplă curiozitate și cum soțul meu îmi declarase că nici nu-i trece prin minte să-l satisfacă pe Țanțu, nu m-am neliniștit"[1]. Conform instrucțiunilor date de Țanțu, un set

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, ff. 160–161.

a fost preluat de Secară, celelalte două rămânând în posesia celui care le adusese în România, bărbații revenind apoi în holul casei și uitând pentru restul serii de activitatea conspirativă.

Având în vedere că el a fost inițiatorul acțiunii de constituire a rețelei informative, era de așteptat ca Dumitru Secară să preia inițiativa dezvoltării grupului secret. Odată ajuns acasă, fostul spion național-țărănist a pregătit cartea tehnică adusă de la Paris pentru a găsi și a descifra înscrisurile făcute cu cerneală simpatică. Soția sa își amintea că „mi-a cerut niște sodă de rufe, spunându-mi că-i trebuește: ducându-mă să văd ce face cu ea, am văzut că întinde o soluție pe o foaie dintr-o carte, cu care ocazie au eșit niște litere". La fel ca prietena sa din copilărie, și Veronica Secară s-a speriat de implicarea soțului său într-o activitate evident deosebit de riscantă, cerându-i acestuia să distrugă volumul, lovindu-se însă de refuzul bărbatului. Frica de ceea ce s-ar fi putut întâmpla cu soțul și prietenii săi s-a amplificat peste numai câteva zile, când, la o revedere a celor două familii, i-a surprins pe cei doi bărbați studiind cu lupa câteva microfilme despre care nu știa de unde sunt, dar bănuia, evident, că țin de acțiuni îndreptate împotriva regimului. Și, într-adevăr, Adam Suțer și Dumitru Secară descifrau, la sfârșitul lui februarie 1950, setul de pelicule fotografice din pachetul inginerului, cu gândul evident de a lucra în colaborare cu structura informativă reprezentată de Mihail Țanțu. Primul microfilm conținea principiile de bază ale activității în sine, reguli stabilite de centrul de la Paris, acestea fiind:

1. Memorează și distruge.
2. Lucrează singur.
3. Lucrează cu memorie. Nu nota.

4. Transmite o dată pe lună.
5. Nu face arhivă.
6. Respectă instrucțiunile primite.
7. Activează intens în partidul comunist. Ai acoperire aici.
8. Porți în corespondență indicativul R 281.
9. În prima scrisoare transmite: Nume și prenume. Adresa la care să-ți trimitem corespondența.
10. Scrisorile noastre vor avea semnătura câteva cuvinte scrise în creion.

Dacă a doua și a treia filă de microfilme conțineau modalitatea tehnică de cifrare și descifrare, direcțiile de culegere de informații erau precizate în a doua jumătate a primului microfilm, cuprinzând douăsprezece puncte:

1. Posibilități proprii/ sau prieteni/ cu post radio emisie specificând puterea, lungimea de undă, indicativul ce vreți și aveți, indicativul pe care vă convine să răspundem, programul de lucru ce vă convine/ ziua, ora românească/ Nu mai mult de două ori pe lună.
2. Situația armatei ruse și române: organizare, amplasare, comandanți, ofițeri, armament, nr. de circulație al mașinilor, uniforma, epoleți, cifra.
3. Fortificații.
4. Câmpuri de aviație: ca la armată, numărul și tipul de avioane, seria de pe ele.
5. Industria: fabrici construite, închise, producția, nr. de lucrători, stare de spirit.
6. Securitatea, Miliția: unități, comandanți, funcții mari, comportare, arestări.
7. Activitatea în partidul comunist: șefi comuniști din localități, anunțarea și stadiul de aplicare al programului, unități para militare comuniste.
8. Comunicații:

a. Circulație: trenuri din Rusia, în interior, spre frontiere. Șosele: coloane militare și aprovizionare. Circulația oamenilor: (controluri) tren, șosele, localități, munți.

b. Construcții: reparații căi ferate, șosele, poduri

9. Mișcarea în Rezistență: activitate, regiuni, zone, puncte. Nume și adrese unde ne putem adresa cu parola care ne vei comunica-o și prin care ne va recunoaște.

10. Situația pe frontieră: paza, circulația, controlul, legitimații.

11. Diverse: tot ce se petrece în țară.

12. Orice comunicare se precizează prin: cine – unde – când – cum.

Încă o dată: lucrează singur, cu grijă, vei primi complectări și ceia ce-ți trebue. Nu nota, nu fă arhivă, nu păstra nimic[1].

Dacă microfilmele cuprindeau recomandări privind modalitatea de lucru și tipurile de date ce trebuiau culese, adresele unde trebuiau trimise se aflau în paginile cărților oferite de Opran lui Suțer, pe care, la rândul său, le-a distribuit de-a lungul anului 1950 altor persoane: cele de radiofonie lui Iordan Angelescu, cele tehnice lui Ștefan Tutoveanu și lui Dumitru Secară, în funcție de specializarea fiecăruia, iar pe cele medicale le-a păstrat. Conform declarațiilor ulterioare, soții Suțer cunoșteau că se încercase scrierea cu cerneală simpatică pe o foaie ruptă din *The Radio-Amateur Handbook*, iar Țanțu îi comunicase doctorului că și în *Cours de barrage* ar mai fi informații ascunse, deoarece medicul l-a pus în gardă pe Secară de acest aspect, inginerul descoperind adresa de legătură Bayan Sevim Nostrula Ahmed din strada Șuayp Sokak din Istanbul. Analizele ulterioare ale Securității au relevat că în același volum, la o altă pagină, era camuflată adresa incompletă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 2, f. 8.

a lui Janine Gayet din Franța, fiind vorba, cel mai probabil, de aceeași cutie poștală de legătură pe care urma să o folosească și Mihail Țanțu în propria misiune în țară. Nu este clar dacă Țanțu îi vorbise lui Suțer de această a doua adresă ori de celelalte două, tot din Franța, ascunse în *L'hygiene du travail* și *La Pénicilline*, cărțile cu subiect medical ce au ajuns, peste câteva luni, la doctorul Merlescu, pe care Suțer îl rugase să le primească, de teamă că, la o eventuală percheziție a Securității, volumele aduse de la Paris i-ar fi adus acuzația de „cosmopolitism în știință"[1]. Aproape sigur că nu, dovadă fiind că Suțer s-a dispensat de cărțile medicale la câteva luni după ce le distribuise pe celelalte, dintr-un motiv care nu ținea de aspecte politice (vecinul său de vilă, arhitectul Răileanu, fusese reținut pentru nereguli financiare, așadar un delict de drept comun), dându-le unei persoane care nici nu știa de informațiile ascunse și, astfel, nu intenționa să le folosească în scop informativ. Nu este exclus ca și în cartea care a ajuns la Ștefan Tutoveanu să fi existat astfel de înscrisuri cu cerneală simpatică, dar, înainte ca Securitatea să percheziționeze casa, volumul a fost distrus prin ardere de către familia sa, alarmată de cei de la București cu privire la dispariția cumnatului său, inginerul Secară. Astfel că, dacă ar fi reușit să strângă material informativ pe care ar fi vrut să-l comunice la Paris, grupul Secară-Suțer ar fi avut numai trei variante, fiecare cu lipsurile și problemele aferente: fie așteptau ca Angelescu să construiască aparatul, însă fără datele tehnice de transmisie-recepție ar fi fost o emitere în eter, fie utilizau adresa de la Istanbul, singura pe care o descoperiseră până în acel moment, fie contactau prin poștă grupul de la Paris și cereau o adresă conspirativă, ceea ce era, în cele din urmă, modalitatea cea mai riscantă. Și totuși, această ultimă opțiune, chiar

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 149.

dacă nu pentru transmiterea efectivă de informații sensibile, a fost sigura care s-a materializat, căci la câteva zile după sosirea la București, Adam Suțer a trimis pe adresa hotelului Terminus Orléans o carte poștală, scrisă exclusiv în clar, prin care îi confirma lui Țanțu sosirea în siguranță în țară și lipsa oricărei neplăceri din partea Securității (în legătură cu temerile legate de codul secret despre care se vorbea în comunitatea românească din Paris), fără a-i da și alte detalii.

Disponibilitatea grupului de a lucra în direcția informativă s-a diminuat considerabil după februarie 1950: inițiatorul și motorul întregului demers, inginerul Secară, a fost relocat de trustul Muntenia, al cărui angajat era, pe șantierul de la Medgidia al Canalului Dunăre-Marea Neagră, așa că bărbatul a părăsit Capitala, unde mai revenea sporadic, doar în concedii. Absența sa din București nu a însemnat numai sistarea acțiunii, ci și o încercare a soției sale de a șterge sau de a ascunde urmele existenței acțiunii secrete. Încă puternic marcată de spaima produsă de imaginea lui Secară și a lui Suțer studiind conspirativ microfilmele și perfect conștientă de pericolul pe care-l reprezentau, Veronica Secară a rupt foaia cu instrucțiuni din volumul *Cours de barraje* și a introdus-o în altă carte, iar *Comandantul insulei păsărilor*, cu tot cu microfilmele din interiorul său, l-a ascuns în supracoperta altui volum[1].

În plus, acesta ar fi putut fi sfârșitul activității grupului de spionaj Secară – Suțer. Trecutul începea să-l ajungă din urmă pe Dumitru Secară, a cărui biografie se află, încă de la începutul anului, sub examinarea colonelului Gavrilă Birtaș, șeful Direcției I-a Informații Interne din cadrul Securității. La 17 martie 1950, Birtaș însărcina Direcțiunea Securității Capitalei ca în termen de cinci zile să întocmească o fișă biografică

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 184.

completă a obiectivului și, concomitent, să-l pună sub strictă supraveghere pe inginerul trustului „Muntenia"[1]. Norocul lui Secară a fost dublu: roțile represive ale regimului comunist s-au pus în mișcare cu lentoare și abia la 2 octombrie se finaliza strângerea de date incriminatorii la adresa sa. Și, totodată, trecutul său de agent al Intelligence Service nu fusese dezgropat, singura mențiune din acea perioadă fiind simpatia sa pentru PNȚ. Fuseseră însă identificate alte acuzații, precum discuții anticomuniste și presupuse sabotaje pe șantierul de la Medgidia al Canalului Dunăre-Marea Neagră. Așa că propunerea locotenentului T. Minea, cel care îl urmărise în precedentele luni, era ca inginerul Secară să fie internat administrativ, însă – în mod neelucidat – nu s-a pus în aplicare. Ceea ce părea să fie salvarea lui Dumitru Secară de la o condamnare de câteva zeci de luni deschidea, de fapt, drumul spre curmarea prin experiențe carcerale mai grele și mai dificile a mai multor destine.

Revirimentul grupului s-a produs în vara anului 1950 și, chiar dacă coincide cu misiunea în țară a lui Mihail Țanțu, nu a avut legătură cu acesta, ci cu perioada de concedii care a prilejuit reîntâlnirea celor trei membri la București. Întors în Capitală la începutul lunii iulie 1950, Angelescu a fost abordat direct de cumnatul său care a reluat discuția despre activitatea de spionaj de parcă nu ar fi existat acea pauză de aproape un an. Aflând că reîncepuse acordarea legitimațiilor de radiofonist amator, Secară i-a cerut lui Angelescu să facă toate eforturile pentru a obține un asemenea act care i-ar fi permis conspirativitatea necesară responsabilităților pe care și le-a luat, argumentându-i că a reușit deja să stabilească o legătură cu exilul, așa că aparatul de radio-recepție devenise o nevoie stringentă.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 6, f. 167.

Contactul cu cei de dincolo de Cortina de Fier avea să-i fie confirmat și de Adam Șuțer, atunci când acesta i-a dat cele două volume din *Theorie et practique de l'emision d'amateur de petit puissance* și broșura americană *The Radio-Amateur Handbook*. Răsfoind-o pe cea din urmă, „am remarcat lipsa unei foi din carte", mărturisea Angelescu în fața anchetatorilor, „și[,] la întrebările mele, dr. Suțer mi-a explicat că pe acea foaie s-a încercat la Paris să se scrie cu cerneală simpatică niște instrucțiuni secrete, și că foaia a fost ruptă încă de la Paris, deoarece hârtia lăsa să se vadă urme"[1]. Dar înainte ca tânărul să ceară explicații despre acest lucru, sora sa, Adina Suțer, a început să-i povestească succint despre cele petrecute în capitala franceză, amintind vag de contactele cu Max Manolescu și Mihail Țanțu, dar fără a menționa existența microfilmelor, despre care Angelescu nu știa nimic. Implicarea efectivă a lui Angelescu în activitatea grupului avea să mai întârzie, căci la 13 august (exact la un an de la aderarea propriu-zisă la proiectul secret al lui Secară), tânărul s-a reîntors la Timișoara.

Dacă doi membri se găseau relocați în extremitățile țării – Dumitru Secară la Medgidia și Iordan Angelescu la Timișoara –, fiind în imposibilitate de a activa în direcția informativă, cel de-al treilea, Adam Suțer, își reluase locul de medic în București și se afla în postura de a putea încerca măcar să contacteze structura de la Paris. De la analizarea microfilmelor, împreună cu Secară, în săptămânile imediat următoare revenirii din Franța, doctorul nu mai întreprinsese nicio acțiune în direcția cerută de Mihail Opran. Mai mult, Adina Țanțu chiar îi comunicase în două rânduri că primise cărți poștale de la soțul ei în care, printre altele, îi cerea să le transmită soților Suțer că nu se recepționase nicio

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 98.

informație din partea lor ori a colaboratorilor recrutați. Și după luni de pauză și de detașare de sarcinile secrete (mai ales că în aprilie soția sa dăduse naștere unui băiat, apoi relațiile de cuplu se deterioraseră rapid și iremediabil), la mijlocul verii anului 1950, Adam Suțer a decis să inițieze o comunicare cu structura lui Mihail Opran. Medicul nu a căutat să se ascundă, căci în dimineața duminicii de 16 iulie 1950, cumnatul său l-a surprins în sufrageria vilei din strada Praga scriind:

> pe o foaie de hârtie cu un toc pe care înmuia într-o sticluță cu un lichid incolor. Atenția mi-a fost atrasă de faptul că purta mănuși albe de bumbac pe mâini. La întrebările mele mi-a răspuns foarte sumar că scrie informații secrete pentru Paris, că nu cunoaște compoziția cernelii simpatice pe care [o] întrebuința și nici a revelatorului necesar, care mă interesa[u] ca tehnică[1].

În ciuda dezmințirilor din timpul anchetei, Adam Suțer chiar avusese inițial în gând să-și onoreze promisiunea de a transmite măcar o parte a informațiilor cerute de Țanțu. În ciornele descoperite peste câteva luni în biroul său erau notate – atât în clar, cât și codat – fraze care confirmau intenția de a colabora în acțiunea de spionaj preconizată de SIMRE: informări despre imposibilitatea temporară de comunicare radio ori despre eșecul livrării microfilmelor către „Helius", precum și alte date cu privire la uniformele armatei române sau condițiile legale de călătorie cu trenul. Pe lângă informațiile așteptate de Țanțu, Suțer intenționa să-i explice și de ce nu a livrat lui Blondel pachetul primit și cum s-au

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 100.

pierdut banii. Plictisit însă de dificultatea utilizării cernelii simpatice pentru camuflarea scrierii, a renunțat la această inițiativă, considerând că păstrarea biletelor de tren (care aveau întipărită ruta garniturii) pot servi pentru suficiente clarificări[1]. Decizia de a abandona totuși comunicarea către Mihail Țanțu pare să mai fi fost influențată de un aspect. La 25 iunie 1950, în prima noapte pe care a petrecut-o la București, fostul căpitan de parașutiști a revăzut-o pe soția sa la casa din Calea Văcărești nr. 228, unde a apărut pe neașteptate. Atunci a întrebat-o dacă a primit banii pe care soții Suțer se angajaseră să-i returneze în schimbul francilor francezi primiți la Paris de la el și de la Opran. După eșecul livrării banilor către Blondel, la Innsbruck, Mihail Țanțu afla că Adam și Adina Suțer nu se achitaseră nici de sprijinul financiar pe care și-l asumaseră față de soția sa, în schimb, afișau o bunăstare evidentă. Lipsa timpului, necesitatea unei activități cât mai discrete și dificultățile apărute în urma incidentului cu dolarii din locuința din strada Doctor Felix l-au împiedicat pe liderul SIMRE să îi confrunte direct pe soții Suțer, prin urmare, și-a încurajat soția să pună presiune pe cei doi pentru a-i returna suma stabilită la Paris. Aceasta a făcut întocmai, adoptând o poziție mult mai dură și agresivă: i-a comunicat Adinei Suțer că aflase de la un prieten al lui Țanțu (nu voia să divulge prezența soțului), venit clandestin în țară, de pachetul pierdut în timpul călătoriei Paris – București și de datoria neachitată a soților Suțer, cerându-i, aproape isteric, să-i dea banii care i se cuveneau. În ciuda achitării de către soția doctorului a 9 000 de lei, relația dintre cele două femei s-a deteriorat rapid și iremediabil, între ele instalându-se o răceală și o tensiune care nu au mai fost niciodată depășite.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 167.

„Dă-i drumul înainte!"

Dacă transmiterea de informații prin corespondență cifrată nu funcționase, Dumitru Secară nu renunțase la ideea sa originală, aceea de a contacta structurile informative din Occident prin intermediul unui post de radio-emisie clandestin, chiar dacă cele două probleme nu fuseseră rezolvate: Angelescu încă locuia la Timișoara, iar aparatul în sine nu fusese construit. Este drept că tânărul înaintase solicitări de transfer de la Opera din Timișoara la cea din Capitală, însă toate îi fuseseră refuzate, astfel că dotarea grupului cu un aparat de transmisie radio clandestin părea, la finalul verii anului 1950, să rămână doar o simplă năzuință. Șansa a făcut însă ca exact în toamna acelui an să se înființeze la București o Școală de Specializare Cinematografică, iar Angelescu să se înscrie la examen și să aibă surpriza de a fi unul dintre puținii admiși în prima promoție a instituției. Așa că la 8 noiembrie se muta, în sfârșit, în București, în casa din strada Praga, dar efortul de construire a aparatului era perturbat de situația locativă incertă. Vila din spatele Palatului Victoria se afla încadrată de numeroase instituții, case de protocol ori puncte de lucru ale structurilor de forță (la doar câteva imobile distanță era locuința agentului Gigi Saramet), iar în cartier circula zvonul că vor urma evacuări ale proprietarilor de drept pentru ca autoritățile să intre în posesia clădirilor rămase libere. Dorind să preîntâmpine o părăsire intempestivă a casei, soții Suțer au început să caute o alternativă și, printr-o cunoștință, au identificat un apartament în blocul Casata din bulevardul Magheru, unde s-au și mutat la 19 noiembrie 1950. Soluția nu era una fericită pentru Iordan Angelescu, care avea nevoie de o cameră proprie pentru depozitarea tuturor materialelor necesare studiului la Școala de Specializare Cinematografică, tânărul

fiind însă constrâns să se mulțumească a transforma cămara apartamentului în dormitor. Acolo urma să asambleze aparatul ale cărui piese, în mare măsură, deja le poseda. La 25 noiembrie, Angelescu era astfel în măsură să-i prezinte cumnatului său un prototip, încă nefuncțional, al aparatului promis, singurul răspuns al inginerului fiind un sec „ei, dă-i drumul înainte"[1]. Răspunsul lui Secară nu l-a demotivat pe Angelescu, care, în paralel cu asamblarea aparatului, nu renunțase la ideea de a se muta într-un loc nu doar mai spațios, ci și mai convenabil pentru preconizata activitate clandestină. Soarta părea să-i fie favorabilă, căci identificase o cameră liberă într-o casă din Dealul Filaretului, una dintre cele câteva coline ale Bucureștiului, așadar, unul dintre puținele locuri care ar fi favorizat transmisiunea secretă prin unde radio, dar din cauza diferitelor tărăgănări instituționale, relocarea tot întârzia.

Întrebarea care nu poate fi evitată: putea fi un astfel de proiect funcționabil din punct de vedere tehnic? La o discuție între patru ochi cu sora sa, Angelescu afirmase că ideea transmiterii de informații din București către Paris ar fi o absurditate tehnică, însă toate acțiunile sale, disponibilitatea sa manifestată aproape doi ani încontinuu și eforturile de construire a aparatului, tind să-i invalideze cuvintele. Cel puțin teoretic, asamblarea și operarea postului ar fi fost posibile. În fond, Nicolae Țurcanu utilizase cu succes stația pe care o adusese în 1943, chiar dacă se afla într-un loc mai puțin înalt decât Dealul Filaretului și încadrat de numeroasele clădiri înalte și masive din centrul Bucureștiului. Pe de altă parte, lipsa unor piese esențiale (precum antena) făceau imposibilă operarea postului într-un orizont apropiat, iar punerea sa în funcțiune ar fi necesitat alte câteva luni.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 97.

Dar dacă aspectele tehnice erau încă departe de a fi rezolvate, cele logistice – de stabilire a responsabilităților lui Angelescu și Secară – erau tranșate. Misiunea fratelui Adinei Suțer era pur mecanică, de transmitere a datelor culese de inginer și de recepționare a comunicărilor efectuate de grupul de la Paris, scopul fiind „aranjarea de procurare de material greu militar pentru grupurile de partizani prin lansarea din avion în regiunile respective, după înștiințările transmise de mine, precum și transmiterea de informațiuni în Franța asupra situației politice de aici"[1]. În sarcina lui Secară cădea obținerea efectivă a datelor, prin modalități proprii, cifrarea lor și decodarea mesajelor primite de la structura informativă din vestul Europei. Toate aceste planuri – un veritabil amestec de fragilă strategie și improvizație inconștientă – aveau să fie invalidate de realitate. Securitatea îi avea în plasă și trebuia numai să întindă mână pentru a-i elimina.

„Mitea, cum poți să minți în halul ăsta?"

Un lucru este clar: căderea rețelei nu s-a petrecut din cauza vreunei imprudențe ori greșeli a lui Dumitru Secară ori a lui Adam Suțer. Sau a vreunei fronde nesăbuite a firii rebele a lui Iordan Angelescu. Poate chiar a unei slăbiciuni a soțiilor celor doi lideri ai grupului. Chiar dacă nu au reușit efectiv să comunice cu Parisul (cu excepția minorei corespondențe trimise de doctor prin care semnala sosirea în siguranță la București), membrii structurii au meritul de a nu fi fost capturați din cauza vreunei greșeli proprii.

Ironia sorții face ca arestarea lor să fi fost efectul căderii persoanei care i-a adus concret pe drumul spionajului, dându-le microfilme cu instrucțiuni despre modul în care trebuie să

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 6, f. 51.

culeagă informații și să folosească cifrul de codare și dezlegare a datelor. Arestarea „Milostivului" – numele de obiectiv dat de Securitate lui Mihail Țanțu, în vara anului 1950 – oferise anchetatorilor o uriașă cantitate de informații despre activitatea serviciului de spionaj condus de Mihail Opran. Atât de ample și de numeroase au fost declarațiile sale – luate, bineînțeles, prin constrângere sau în urma unor presiuni psihice enorme (mai ales în primele zile de anchetă, când Țanțu era convins că va fi executat) –, încât datele despre recrutarea lui Adam Suțer au ajuns în atenția ofițerilor de Securitate abia în ultima parte a toamnei.

Cum informațiile veneau pe filiera lui Țanțu, era firesc ca investigația (sau „adâncirea problemei", în jargonul instituțional al epocii) să înceapă cu doctorul Suțer. Arestarea lui i-ar fi alarmat pe colaboratorii săi. Aceștia ar fi avut astfel timp să distrugă probele care i-ar fi putut incrimina și să se pună de acord asupra unor legende care să ascundă activitatea secretă. Reținerea medicului s-a petrecut la 8 decembrie 1950, dispariția fiind camuflată sub pretextul unei delegații inopinate în provincie, astfel de deplasări având loc și în perioada anterioară, după recuperarea postoperatorie. Timp de aproape trei săptămâni, Adam Suțer a fost supus unor interogatorii ample și prelungite, în care a recunoscut întreaga sa activitate, de la propunerea făcută de Dumitru Secară la întâlnirile cu Țanțu, și de la microfilmele ascunse în tubul de pastă de dinți la descifrările încercate în baia casei din strada Ștefănache Popescu. Chiar dacă relația dintre soții Suțer se destrămase (cei doi fiind despărțiți neoficial), absența îndelungată a medicului, chiar și de Crăciun, ridicase unele suspiciuni Adinei Suțer. Temerile femeii au fost oarecum domolite, dar nu înlăturate cu totul, de felul în care Dumitru Secară o asigura că soțul ei nu are cum să fi fost arestat, precum și de cărțile poștale pe care acesta din

urmă i le-a trimis din zona Sibiului (în realitate, fiind scrise într-o cameră a centrului de anchetă al Securității, sub îndrumarea ofițerilor).

În mod bizar, în a treia zi de Crăciun, și inginerul Dumitru Secară a primit un ordin de deplasare imediată, în interes de serviciu, fiind nevoit să părăsească Bucureștiul în aceeași zi și se pare că nici acest fapt nu a trezit suspiciuni consistente cu privire la deconspirarea activității de spionaj a celor doi bărbați. La fel ca în cazul lui Suțer, și această mișcare era tot o camuflare a arestării, inginerul fiind reținut la 27 decembrie 1950. Dumitru Secară a fost imediat supus unor interogatorii continue cu privire la activitatea sa. Mult mai versat decât prietenul său, mai îndărătnic și mai curajos, Secară a refuzat cu obstinație să recunoască activitatea de spionaj, fie refuzând să admită unele aspecte declarate de Suțer, fie dându-le o conotație inofensivă. Spre exemplu, susținea că a ars setul său de microfilme (ceea ce era fals) sau recunoștea că îl încurajase pe medic să-i contacteze la Paris pe Virgil Veniamin și pe Nicolae Țurcanu, însă afirma că motivul nu era refacerea unei legături conspirative, ci posibilul sprijin financiar pe care aceștia i l-ar fi putut acorda în obținerea medicamentelor și asigurarea tratamentului medical. În plus, a încercat să mute atenția anchetatorilor de pe activitatea sa din precedenții doi ani pe legătura avută cu comuniștii în timpul războiului, când fusese asociat cu Emil Calmanovici la firma de construcții a acestuia și, ulterior, când încercase să îl pună în contact pe Constantinescu-Iași cu Nicolae Țurcanu pentru a transmite unele informații la Cairo. Procesele-verbale de interogatoriu nu consemnează orele de desfășurare, însă din multitudinea de declarații din acele zile se poate trage concluzia că a fost anchetat continuu, privat de somn, din 28 până la 30 decembrie,

când Secară a dat o declarație olografă prin care „subsemnatul [...], fiind acum până la capăt de obosit, îmi iau angajamentul ca după ce mă voi odihni să fac din nou declarația în fața organului meu anchetator și să relatez adevărul pur așa cum îl cunosc eu, în cele mai mici amănunte"[1].

Dar chiar și după răgazul de câteva ore de somn, Dumitru Secară a păstrat aceeași linie defensivă: nu admitea că Suțer (cu care fusese confruntat la 29 decembrie) ar fi avut misiune secretă la Paris și evita cu totul subiectul aparatului de emisie-recepție intuind – corect la acel moment – că Iordan Angelescu nu fusese arestat. Informațiile obținute de anchetatori până atunci erau suficiente pentru a crea o imagine a grupului de spionaj, ofițerii înțelegând că cei doi bărbați au fost motorul acțiunii, iar celelalte persoane sunt numai colaboratori ai acestora, astfel ca Securitatea să decidă renunțarea la camuflare și să acționeze direct și în forță. La 3 ianuarie 1951 descind în casa din strada Ștefănache Popescu, unde o arestează pe Veronica Secară, și la locuința din blocul Casata, de unde este reținută Adina Suțer. Cu prilejul percheziților, au fost găsite microfilme (la ambele reședințe), cărți conținând mesaje scrise cu cerneală simpatică ori notițele lui Adam Suțer. Totodată, apartamentul din bulevardul Magheru a fost transformat în post-capcană, pentru a putea identifica și alți colaboratori ori membri ai grupului, iar Iordan Angelescu a fost ținut în interiorul său timp de două zile, până când, la 5 ianuarie, i-a venit rândul să fie transferat în arestul Securității[2].

Ziua de 3 ianuarie 1951 a fost momentul când pentru Adina Suțer și Veronica Secară viețile s-au schimbat definitiv, sub semnul unor drame greu de cuprins în cuvinte. Soția doctorului lăsa

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 4, f. 76.

[2] *Ibidem*, vol. 6, f. 43.

în urmă un băiețel de numai șapte luni care avea să crească, să facă primii pași și să spună primele cuvinte fără să-și cunoască părinții. Veronica Secară a refuzat să dea glas temerilor sale până când a ajuns efectiv în camera de anchetă. În momentul în care a aflat acuzațiile care i se aduceau ei și soțului său, a avut o cădere nervoasă atât de gravă, încât următoarele două luni și le-a petrecut internată într-un spital de specialitate[1].

Arestările au continuat în zilele următoare cu inginerul Ștefan Tutoveanu, cumnatul lui Secară, la care ajunsese una dintre cărțile aduse de Suțer și care, de altfel, fusese indicat drept o persoană care, la nevoie, ar putea găzdui agenți veniți din Occident; doctorul Gheorghe Merlescu, apropiat al lui Adam Suțer, căruia i-a dat spre păstrare unele cărți cu care venise din Franța; Gheorghe Tutoveanu, tatăl lui Ștefan Tutoveanu, fost membru al PNL, unul dintre cei indicați de Suțer la Paris drept legături pe care s-ar putea baza; Tamara Tutoveanu, cea care a distrus cartea primită de soțul său de la Adam Suțer; Eugen Ghinescu, Iosif Tătaru și Moise Drăgan, trei studenți de la Institutul Radiofonic al Oficiului Cinematografic Român, care veniseră la 4 ianuarie la ușa apartamentului 48 din blocul Casata pentru a-l vizita pe Iordan Angelescu. Unii, precum tatăl lui Tutoveanu, au fost eliberați imediat, în timp ce doctorul Merlescu, soția inginerului și amicii lui Iordan au petrecut câteva zile în arestul MAI, până când anchetatorii s-au convins că nu sunt implicați în activitatea grupului Secară-Suțer. Astfel că de la mijlocul lui ianuarie 1951, ancheta i-a vizat exclusiv pe Dumitru Secară, Adam Suțer, Adina Suțer și Iordan Angelescu, la care s-a alăturat și Veronica Secară după revenirea din spital. Un caz aparte l-a constituit Ștefan Tutoveanu, singurul care rămăsese în arest, dar ale cărui legături cu grupul Secară-Suțer

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 3, f. 49v; *ibidem*, vol. 6, f. 111.

nu putuseră fi confirmate, din cauza arderii cărții pe care o primise. Numele său era vehiculat în cazul unei alte rețele de spionaj, una constituită de Titi Constantinescu, așadar pe filiera americană a CIC, dar nici această pistă nu a fost dovedită[1]. Cum însă o persoană de două ori suspectată de spionaj nu putea fi pur și simplu eliberată, iar probele necesare trimiterii în judecată inexistente, Securitatea a decis internarea sa administrativă pentru 24 de luni, pedeapsă care a fost ulterior majorată cu alte 24 de luni.

Evoluția anchetei este neclară: în primele luni ale anului 1951, cei cinci reținuți sunt supuși interogatoriilor și dau declarații, însă din primăvară se instalează o inexplicabilă acalmie. Abia din noiembrie cazul revine în atenția Securității, prilej cu care se constată și o schimbare în atitudinea lui Dumitru Secară care începe să recunoască acțiunea lui Adam Suțer. În schimb, continua să nege că ar fi planificat cu Iordan Angelescu construirea unui aparat de radio-emisie capabil să transmită informații Parisului. Cea din urmă confruntare dinainte de finalizarea cercetărilor a avut loc în ultima zi a anului 1951, când în camera de anchetă au fost aduși Dumitru Secară și Iordan Angelescu. Dacă tânărul radiotelegrafist a recunoscut în detaliu desfășurarea acțiunii – de la primele discuții, la recrutarea și construirea propriu-zisă a aparatului –, inginerul a susținut constant că toate acestea sunt neadevăruri. Adeseori, confruntările dintre deținuții politici erau mult mai dramatice decât interogatoriile individuale, căci în joc nu era numai propria soartă, ci și viața celuilalt, a prietenului, camaradului ori colegului care își asumase aceleași riscuri, crezuse în aceleași idealuri și care se afla atunci în aceeași situație cumplită. Iar întâlnirea din camera de anchetă dintre Angelescu și Secară se

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 4, f. 411.

înscria în aceeași notă a emoțiilor puternice, dovadă că pe lângă rezumatul declarațiilor, consemnat de maiorul de Securitate Romeo Vintilă, acesta considera demnă de consemnat cuvânt cu cuvânt o replică a lui Iordan: „Mitea [Dumitru – n.m.], cum poți tu să minți în halul ăsta după ce tu m-ai băgat în chestia aceasta?"[1]. Puși față în față, după zile lungi și istovitoare de anchete și având amândoi spectrul unor grele condamnări, fiecare încerca să-și caute scăparea: Angelescu printr-o sinceritate absolută, iar Secară printr-o încăpățânată negare.

La fel ca multe alte cazuri de spionaj sau care includeau agenți ai structurilor informative, și grupul Secară-Suțer se afla sub directa supervizare a conducerii Securității, dovadă că referatul cu situația cercetărilor ajunsese pe birourile lui Mișu Dulgheru și Vladimir Mazuru, ambii lăsând pe document rezoluții olografe prin care cereau trimiterea în instanță a inculpaților, ceea ce ofițerul de caz, maiorul Valeriu Mărculescu, avea să facă la 20 ianuarie 1952. Procesul s-a desfășurat în București, la 13 mai 1952, avocatul soților Secară fiind Radu Matei, iar ceilalți au fost apărați de Simon Brun, avocat din oficiu. Chemați rând pe rând și interogați, fiecare a încercat să își construiască propria apărare: Secară eludând unele detalii ori minimalizându-le importanța în economia întregii acțiuni. Angelescu a susținut că nu ar fi știut pentru ce anume urma să fie folosit aparatul, iar Suțer a recunoscut totul, sperând astfel că onestitatea va atrage clemența judecătorilor. Și femeile au avut o abordare similară cu cea a doctorului, soția sa declarând că „își recunoaște și la interogatoriu fapta imputată susținând numai în mod platonic că a însoțit pe soțul său în toate acțiunile, numai din dragoste față de el, iar atunci când a aflat de modalitatea transmisiunei informațiilor cu Franța, nu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 1, f. 12.

a crezut gravă această faptă"[1]. O sinceritate debordantă a afișat și Veronica Secară, care a accentuat importanța disensiunilor dintre ea și Dumitru Secară pe baza existenței microfilmelor, pe falsul declarației lui că ar fi distrus peliculele și pe eforturile ei de a le face pierdute, împreună cu foaia pe care erau scrise instrucțiuni cu cerneală simpatică. În replică, procurorul de caz, locotenentul magistrat Ioan Cosma, care „în rechizitoriul său a susținut că o clică de dușmani ai clasei muncitoare și-au pus în gând de a lua contact cu vechii și odioșii exploatatori, reprezentanți ai burgheziei ce au fugit în străinătate"[2], a cerut condamnarea la ani grei de închisoare a soților Suțer, a lui Dumitru Secară și a lui Iordan Angelescu. Încadrată inițial la „favorizarea infractorilor", asemenea Adinei Suțer, Veronica Secară a beneficiat de bunăvoința procurorului care a considerat că a fost sinceră de la bun început și că l-a crezut pe soțul ei că a distrus materialele aduse de la Paris, cerând schimbarea încadrării în „omisiune de denunț", ce prevedea pedepse sensibil mai mici. O săptămână mai târziu, prin Sentința nr. 304/20 mai 1952, completul Secției a II-a a TMB îi condamna pe Adam Suțer la cincisprezece ani de muncă silnică, Dumitru Secară la zece ani de muncă silnică, Iordan Angelescu la opt ani de muncă silnică, toți trei pentru crimă de înaltă trădare, pe Adina Suțer la cinci ani de muncă silnică pentru favorizarea infractorilor la crimă de înaltă trădare, iar pe Veronica Secară la un an și șase luni de închisoare corecțională pentru că nu și-a denunțat soțul.

Drumul fiecăruia prin universul carceral comunist a fost oarecum o reflectare a comportamentului avut în timpul anchetei. De departe, cel mai vocal, inflexibil și îndârjit

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 560, vol. 3, f. 49.

[2] *Ibidem*, f. 46.

anticomunist a rămas Dumitru Secară: a trecut prin temnițele de la Jilava, Aiud, Gherla, Dej, Pitești, Văcărești, fiind pedepsit în repetate rânduri, sancțiunile variind de la trei zile de carceră la o lună de izolare totală, motivele fiind instigarea deținuților, deținerea de obiecte interzise ori practicarea de jocuri interzise. La expirarea celor zece ani de închisoare, la 23 decembrie 1960, a fost considerat un „element dușmănos" care nu putea fi pus în libertate, așa că a primit domiciliu obligatoriu pentru 36 de luni în comuna Rubla din Câmpia Bărăganului. Adam Suțer a trecut prin Jilava, Aiud, Ocnele Mari, Pitești, Dej și Gherla, fiind eliberat la 31 iulie 1964. Viața sa nu mai era aceeași, căci soția sa, care trecuse prin Jilava și Mislea, și fusese pusă în libertate la 7 octombrie 1955, divorțase imediat ce revenise din închisoare. Cumnatul său, Iordan Angelescu, a trecut prin închisorile și lagărele de muncă de la Jilava, Valea Neagră, Poarta Albă și Pitești, fiind grațiat la 19 decembrie 1955. Deși a primit cea mai mică pedeapsă și ar fi trebuit pusă în libertate la începutul lunii iulie 1952, Veronica Secară a fost încarcerată la Jilava și Mislea, de unde a fost eliberată în februarie 1953, jumătate de an fiind închisă fără nicio formă legală.

Colaborarea cu alte structuri de informații

Chiar dacă SIMRE a avut o activitate complexă și o serie întreagă de proiecte proprii, mai ales după obținerea independenței totale de acțiune, în urma întâlnirii din apartamentul lui Petrescu, din ianuarie 1950, istoria sa nu poate fi înțeleasă în afara contextului general al spionajului practicat de persoane sau organizații din exilul românesc, în colaborare ori subordonare cu structuri de intelligence occidentale. Este drept că au existat discuții încă din toamna anului 1949 cu privire la o conlucrare instituțională între SIMRE (aflat la acel

moment în organizare și, totodată, în subordonarea neoficială a SDECE), pe de o parte, și serviciul românesc al CIC, de cealaltă parte, negocieri care însă nu au dus nicăieri.

În ciuda acestui eșec, încă din 1950 începe să fie remarcată o oarecare prezență americană în colaborarea structurilor franceze cu SIMRE. Această conlucrare avea să se oficializeze un an mai târziu, când, cel puțin în privința sectorului românesc, structurile de comandă franceze și americane s-au contopit într-un singur organism[1]. Noua structură era condusă de Beaumont și Rossignol, din partea franceză, și Leisersohn, ca reprezentant al americanilor, biroul central fiind la Fontainebleau, în apropierea Parisului[2]. Moștenită pe filiera SDECE, principala colaborare era cu SIMRE, însă serviciile franco-americane aveau să conlucreze și cu Mișcarea Legionară, în special în domeniul ofensiv (trimiterea de echipe în țară, fie pe cale terestră, fie parașutate), în același timp păstrând funcțională și celula informativă de la Salzburg a lui Titi Constantinescu.

Totodată, chiar dacă s-au păstrat structuri instituționale diferite și au acționat pe cont propriu, asta nu a însemnat că între agenții români din Occident nu a existat o oscilantă, dar permanentă, deschidere în vederea colaborării. Dacă exilul politic s-a remarcat printr-o uimitoare măcinare din cauza orgoliilor, a rivalităților și a jocurilor obscure, ofițerii și agenții români care au lucrat pentru sau alături de serviciile de informații occidentale au reușit de multe ori să treacă peste concurența sau tensiunile care au fost departe de a lipsi din peisaj, înțelegând că pericolul nu este altundeva decât în țara ocupată de trupele sovietice și condusă de comuniști.

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 9.

[2] *Ibidem*, f. 92v.

Principalul vector informativ: Counter Intelligence Corps (CIC)

După venirea lui Mihail Opran la Paris și definitivarea deciziei de a-i încredința acestuia, împreună cu generalul Petrescu, edificarea și coordonarea SIMRE, CNR a hotărât relocarea lui Bazil Rațiu în spațiul german, unde avea să lucreze cu CIC. De altfel, ofițerul Frank Wild, pe care Rațiu îl cunoștea din anii petrecuți la Ankara, s-a deplasat special în capitala Franței pentru a negocia cu fostul atașat militar român condițiile de lucru și viitoarele sale proiecte informative. Sub legenda de corespondent al publicației *La Nation Roumaine*, Rațiu a lăsat Parisul în urmă și s-a stabilit în orășelul Stanberg din Bavaria Superioară, fiind încadrat în biroul românesc coordonat de George Schrott din cadrul centralei de spionaj de la München[1]. Planurile elaborate de Rațiu, sub patronajul american, în noiembrie 1949, erau cel puțin la fel de ambițioase ca cele gândite de Opran, cu sprijin francez. Se preconiza întemeierea unui centru de comandă care să dispună de o amplă bază de date a curierilor, agenților, filierelor, sprijinitorilor din interior, dar și a tuturor celor din emigrație, un sistem propriu de cifrare și supracifrare, un post de radio care să emită în România și „un fișier al personalităților comuniste din România, în care să se înregistreze toate informațiile despre poziția în stat și partid a fiecăruia, ca încă din străinătate să se știe «pedeapsa» ce i se cuvenea fiecăruia"[2]. Obiectivele serviciului erau cele previzibile pentru acea perioadă: obținerea de informații din țară prin intermediul rețelelor de agenți care urmau să furnizeze

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 597 446, vol. 2, f. 43.

[2] *Ibidem*, f. 44.

note scrise sau comunicări prin radiotelegrafie, ambele cifrate, și sprijinirea grupurilor de rezistență din munți.

Așadar, maiorul Bazil Rațiu plănuia constituirea unui veritabil serviciu de informații al exilului, un alter-ego al SIMRE, numai că fără o preponderență a militarilor, cu sprijin american, și nu francez, și o predilecție pentru utilizarea etnicilor sași și șvabi în vederea acțiunilor ofensive, în interiorul țării. Erau prevăzute, de altfel, și alte canale de contactare a celor din România, de trimitere de pachete sau chiar de infiltrare de agenți: prin Iugoslavia, unde maiorul se lăuda că ar dispune deja de unele contacte, dar și pe ruta Grecia (unde americanii aveau o solidă prezență militară și informativă) – Bulgaria – Dobrogea, unde miza pe oameni din comunitățile aromâne și tătare. Nu era uitată nici Turcia, unde Rațiu încă mai avea numeroase legături create în timpul petrecut ca atașat militar și unde afirma că Aurel Decei era omul său de încredere, în subordinea căruia se afla rețeaua informativă pe care o crease și lăsase „în adormire" odată cu plecarea în Franța. Interesant este că americanii i-au cerut în repetate rânduri să le pună la dispoziție această structură informativă din Turcia, iar maiorul a refuzat de fiecare dată, preferând să o păstreze ca „zestre" personală (întocmai cum avea să facă și Mihail Opran cu faimoasa lui bază de date). La fel ca structura condusă de generalul Petrescu, și structura lui Rațiu urma să aibă rezidențe: la Salzburg trebuia să fie utilizat inginerul Nae Smărăndescu (separat de Titi Constantinescu care lucra direct pentru CIC, fără vreo subordonare față de structura lui Rațiu), Stelian Stănicel urma să răspundă de Viena, iar la Trieste încă nu fusese desemnat nimeni. Totuși, dincolo de toate aceste planuri, principala acțiune documentată a structurii lui Rațiu a fost trimiterea lui Silviu Crăciunaș în țară, la sfârșitul

anului 1949, fără să bănuiască faptul că, în realitate, acesta era agentul „Victor", care reușise să se infiltreze în structurile informative occidentale[1].

Pentru Bazil Rațiu, postul de corespondent al *La Nation Roumaine* nu era o simplă legendă menită să-i acopere adevărata activitate, ci și una dintre ocupațiile de care se achita cu conștiinciozitate, publicând regulat analize militare în ziarul emigrației române. În plus, era foarte apropiat de cercurile național-țărăniste, primind informații militare de la Virgil Veniamin, pe care le prelucra și le trimitea mai departe la Cretzianu, ajungând, în cele din urmă, la conducerea de la Washington a CNR. Adeziunea sa politică (chiar dacă una neoficială, Rațiu evitând să se înscrie în PNȚ, în 1950, atunci când porțile partidului din exil au fost larg deschise) și activitatea sa informativă paralelă cu cea a Mișcării Legionare i-au atras antipatia legionarilor care, atunci când aveau ocazia, îl criticau fără menajamente, poreclindu-l, mai degrabă în batjocură, „strategul de la *La Nation Roumaine*"[2]. Însă în plan informativ, chiar dacă lucra separat, Bazil Rațiu păstra legături destul de cordiale cu Opran și cu Titi Constantinescu, cu care se întâlnea regulat și făceau schimb de informații, dar și cu Tomoroveanu, rivalul de la acel moment al șefului de facto al SIMRE. Dintre toți colaboratorii, cele mai bune relații au fost, fără îndoială, cu Mihail Opran, mai ales că acesta primea informații de la Boilă, pe care le redirecționa, la rândul său, către Rațiu. Așa se face că întâlnirile dintre cei doi erau destul de prolifice, cel puțin pentru SIMRE. În februarie 1950, spre exemplu, Opran a petrecut aproape două săptămâni la München, de unde s-a întors cu un plan și o situație a grupurilor de rezistență din munții Apuseni

[1] Stejărel Olaru, *op. cit.*, pp. 70–97.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 182, f. 45.

și din Banat, lăudându-se Constanței Magoș că „ai noștri lucrează în timp ce Rădescu se ceartă". Și mai productivă a fost întâlnirea din vara anului 1950, șeful SIMRE revenind la Paris cu o nesperat de bogată cantitate de informații:

> Erau niște filme mici rotunde, câte 6 împachetate într-o cutie de piele – avea 2 cutii pe care le ducea la birou. [...] Am văzut cum copia pe balcon niște planuri de aeroport. Am aflat de la el că este aeroportul de la Arad. În filme îmi spunea că sunt trupe sovietice care se deplasează atât în România, cât și în Ungaria spre granița iugoslavă. Îmi spunea că avea în filme Craiova și Turnu Severin[1].

Fără îndoială, datele fuseseră obținute de un agent care executase cu succes o misiune în țară, având însă și echipamentul, și instrucția necesare pentru obținerea unor asemenea informații. Magoș bănuia că persoana respectivă ar fi putut fi chiar Rațiu, însă este puțin probabil ca un ofițer atât de important în arhitectura instituțională a structurilor americane să fi fost aruncat într-o acțiune atât de riscantă. Evident nu era vorba de Crăciunaș, singurul agent despre care se știe cu siguranță că a fost trimis în 1949–1950 în țară de către celula informativă a lui Rațiu. Nu este exclus să fi fost rezultatul unei acțiuni legionare, în furnizarea datelor făcându-se abstracție de tensiunile dintre oamenii lui Sima și Rațiu, totul pentru obținerea sumelor pe care americanii le plăteau pentru asemenea informații. Următoarea deplasare în spațiul german a lui Opran a avut loc în octombrie 1950, când a lipsit circa două săptămâni din Paris. Influențat probabil de contextul Războiului din Coreea, care alimenta și speranțele celor din

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 170.

exil că un conflict similar ar putea să se petreacă în Europa, ducând la eliberarea României, șeful SIMRE obținuse de la Rațiu și de la partenerii americani vești, în mare parte eronate, legate de rezistența din munți. Cum au fost obținute și cum au fost percepute de structura informativă din Bavaria nu se cunoaște, însă trebuie să fi fost, într-o oarecare măsură, similare cu modul în care au fost înțelese de liderul SIMRE.

Din cauza surselor documentare limitate, se cunosc numai reacțiile lui Opran la datele din toamna anului 1950. Veștile din țară rezonaseră foarte puternic în sufletul comandorului care, odată revenit la Paris, vorbea aproape surescitat despre nevoia urgentă de sprijinire a grupurilor de luptători anticomuniști, destăinuindu-le apropiaților că, dacă ar fi fost în postura lui Titi Constantinescu, de a avea șanse să găsească sprijin la partenerii americani, ar fi făcut toate eforturile pentru a parașuta arme și muniții în ajutorul rezistenței. Însă el se afla la Paris, prea departe de țară, și, mai ales, trebuia să lucreze cu francezii care erau renumiți pentru reținerea lor de a acționa concret în sprijinul celor din munți și mereu se plângeau de lipsa resurselor pe care, dacă ar fi cazul, le-ar putea pune la dispoziție. Atât de puternică era starea de moment, încât cumpătatul Mihail Opran credea în planurile de altădată ale generalului Petrescu, de creare a unei armate în exil, care să intre în acțiune la momentul potrivit[1]. Cu timpul, însă, visele au început să se domolească și speranțele încet, încet să dispară, iar comandorul a abandonat strategiile de luptă și a revenit la munca informativă. Ultima vizită făcută în 1950 în Germania s-a petrecut cu puțin înainte de Crăciun, când i-a reîntâlnit pe Bazil Rațiu și pe Titi Constantinescu, acestuia din urmă cerându-i să găsească o cale de refacere a legăturilor cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 175.

legionarii. Opran spera că se poate relua colaborarea tripartită de la începutul anului. Ceea ce, de altfel, nu s-a întâmplat, dar nici nu a afectat relația lui Opran cu Rațiu, pe care îl vizita periodic în Germania, următoarea întâlnire atestată fiind în primăvara anului următor, la Bonn.

În timp ce structura de la Paris funcționa totuși, cu reușite notabile și înfrângeri catastrofale, celula de la München era departe de ceea ce ar fi vrut Bazil Rațiu să fie. Cauzele par să fi fost lipsa de resurse, în principal umane, deoarece logistica era în mare măsură asigurată de Washington, și, mai ales, relația disfuncțională dintre maiorul român și ofițerii americani. Într-o discuție din toamna anului 1957 cu Silviu Crăciunaș, Rațiu îi mărturisea fostului său agent că:

> elementele de care dispuneau americanii erau elemente mediocre, frizeri, pantofari, intelectuali rataţi, oameni necorespunzători care nu au reușit să facă altceva în viață, iar pe americanii care conduceau serviciul de informații i-a descris ca fiind nepregătiți, fantezişti, lipsiți de experiență, copilăroși și că numai f. puțin dintre americani erau oameni corespunzători, clari și dedicați acestei activități. Mi-a spus că totdeauna a susținut în fața americanilor că lupta subversivă în țară nu poate fi dusă prin elementele de care dispuneau ei, că asemenea oameni nu pot fi trimiși la funeralii [la moarte sigură – n.m.], ofițerii superiori sau la medicii și profesorii de care dispunea el în țară, fiindcă asemenea elemente nu ar fi putut întreține o convorbire și legături la un nivel înalt cu oamenii săi din țară, nici nu le-ar fi putut inspira încrederea necesară pentru a-i pune în mișcare și să acționeze sub influența lor. Mi-a spus că el și-a pus toată speranța în mine [...] ca intelectual și cu trecutul meu de luptă [...][1].

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 182, f. 21.

La fel ca Neagu Djuvara, și Bazil Rațiu refuza cu încăpățânare să creadă suspiciunile serviciilor occidentale și, se pare, pe ale lui Opran, că Silviu Crăciunaș ar fi devenit omul Bucureștiului. Și totuși, cel din fața sa era, de fapt, agentul „Victor" care zilele următoare avea să consemneze toate cele destăinuite de fostul maior și, mai apoi, să le predea ofițerului de Securitate. De aceea, ca urmare a scurt-circuitelor din celula operativă din Bavaria, a conflictelor apărute în sânul conducerii SIMRE și a insistențelor lui Cretzianu și Vișoianu, Rațiu avea să renunțe în 1952 la colaborarea cu americanii de la München.

Neagoy's playground. Zona austriacă de ocupație

Există puține date disponibile despre modul de funcționare al structurilor informative americane din zona austriacă, iar reconstituirea organigramei poate fi mai degrabă recompusă din diferitele acțiuni în care a fost implicată. La fel ca SIMRE, activitatea era, în linii mari, împărțită pe două paliere: contrainformativ, de identificare, interogare și verificare a refugiaților români și de obținere de informații din țară, și ofensiv, ale cărui acțiuni vizau trimiterea de călăuze în țară și procurarea de date secrete din interior. Totuși, spre deosebire de structura condusă de Puiu Petrescu și Mihail Opran, schema internă a serviciului românesc al CIC era adaptată realităților politico-militare din Austria: o prezență principală la Salzburg, unde era sediul administrativ al structurii, puncte de lucru în alte orașe din zona de ocupație americană, și o eficientă celulă operativă la Viena. Nu par să fi existat birouri propriu-zise, ci mai degrabă rețele de colaboratori care îndeplineau diferite sarcini.

Șeful sectorului CIC pentru emigrația românească din zona de ocupație americană a Austriei era George Daniel Neagoy (cunoscut și ca Neagoe), un personaj pe cât de discret,

pe atât de influent în activitatea informativă și contrainformativă din primii ani postbelici, mai ales că numele lui s-a intersectat cu multe destine ale exilaților. Născut la 15 august 1916 în București, Neagoy și familia sa au părăsit Vechiul Regat la numai câteva săptămâni după intrarea țării în război, alegând să emigreze în America. Au pășit în „lumea nouă" când copilul abia împlinise patru luni și s-au stabilit în orașul Cleveland, aflat pe malul lacului Erie, la granița cu Canada. George Neagoy a intrat în serviciile secrete americane încă din anii 1930, devenind repede unul dintre cei mai capabili și de încredere agenți. În timp, aveau să i se încredințeze misiuni delicate și riscante, de la protecția președintelui F.D. Roosevelt în timpul Conferinței de la Casablanca din 1943, la scoaterea din Europa a lui Klaus Barbie, Hauptsturmführerul SS cunoscut ca „măcelarul de la Lyon" din cauza atrocităților pe care le comisese împotriva evreilor și a celor din rezistență, dar care după război fusese recrutat de serviciile secrete americane și utilizat mai apoi în acțiunile din Bolivia[1].

Despre activitatea sa în zona emigrației românești din primii ani ai Războiului Rece, datele disponibile sunt, în cel mai bun caz, lacunare. Fragilul și enigmaticul portret al muncii sale secrete se conturează cu precădere din colaborările avute cu diferite persoane din emigrație. La Viena, lucra adeseori alături de Valeriu „Viki" Pop, fost ofițer de cavalerie și membru al Gărzii călare de la Palatul Regal, care-l asista în interogatoriile luate românilor, luând parte inclusiv la operațiunea de deconspirare a Tandei Caragea. De asemenea, un alt colaborator era Nicky Bertini, cel prin care agentul „Ion" izbutise să stabilească contact cu serviciile secrete americane.

[1] https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP90-00552R000404490009-3.pdf (accesat la 29 martie 2020).

Totuși, cea mai bine închegată, dar și mai amplu documentată, este activitatea de la Salzburg, acolo unde refugiații români beneficiau și de asistența Crucii Roșii, prin intermediul doctorului C. Teodoru, un cunoscut chirurg care reușise să fugă din țară. Dacă la Paris exista o structură informativă centralizată, în orașul austriac erau agenți care lucrau mai degrabă pe legături directe cu superiorii și nu întotdeauna colaborau între ei. Unul dintre aceștia a fost Mircea Carp, fost ofițer care avea experiența frontului, luând parte atât la operațiunile de pe frontul antisovietic, cât și la luptele din Vest, dar care fusese epurat din armată în 1946, și fugise din țară în ianuarie 1948. Ajuns la Salzburg, s-a ocupat până în 1951 de verificarea, trierea și prelucrarea materialului informativ obținut de structura americană. Singura misiune mai degrabă ofensivă în care a fost implicat a reprezentat-o scoaterea din țară a manualului de utilizare a unui tanc sovietic recent intrat în dotarea armatei române. Broșura a fost obținută de un fost camarad al lui Carp, rămas în țară, care avea un prieten a cărui soră lucra la Căile Ferate Române și a ascuns-o în toaleta unui vagon din garnitura București–Paris, înștiințându-l apoi pe agentul de la Salzburg despre data plecării trenului și de unde o poate ridica. Desfășurarea acțiunii a fost rememorată de Carp la mai bine de jumătate de secol distanță:

> Împreună cu un colaborator, în dimineața zilei prevăzute ne-am dus la gara Salzburg și am luat trenul, oprind, în prealabil, o cameră la un hotel din dreptul gării Zell am See. Ne-am așezat cât mai departe de vagonul cu pricina și am așteptat câtva timp după ce trenul s-a pus în mișcare. După care însoțitorul meu s-a dus, ca tot omul, la toaletă. Am așteptat, cu sufletul la gură, fără să mă mișc, pe locul meu, cu vedere spre toaleta respectivă. Nu a trecut mult timp și omul meu a

> ieșit zâmbitor, fără niciun pachet în mână, dar făcându-mi cu ochiul. Ceva mai încolo, la Zell am See, am coborât din tren, ne-am înregistrat la hotel, am luat cheia și am pornit liniștiți spre camera noastră. Abia când am intrat in cameră a scos omul pachetul de sub palton și mi l-a arătat victorios. Dar era pachetul dorit? Înfrigurați, am îndepărtat hârtia de ziar și acolo era, într-adevăr, mult doritul manual[1].

Înțelegând că eliberarea țării nu se va petrece în viitorul previzibil, Mircea Carp a renunțat la colaborarea cu Salzburgul în 1951 și s-a stabilit în Statele Unite, devenind crainic al postului de Radio Vocea Americii. Tot în aceeași perioadă, se pare că a lucrat și Mircea Ianculescu (cunoscut îndeobște ca Mircea Popa), dar care, mai apoi, avea să fie transferat la redacția din München a Radio Europa Liberă (REL). Rezultatele secției conduse de Neagoy par să nu fi fost unele spectaculoase. Una dintre explicații tinde să fie legată de randamentul agenților pe care ofițerul american îi avea în subordine. Neagoy era atât de nemulțumit de comportamentul colaboratorilor săi români, încât spunea că dacă s-ar găsi agenți de alte etnii, i-ar concedia pe loc pe toți românii cu care lucra[2].

Probleme cu siguranță existau, însă vina nu cădea numai asupra celor din emigrație, ci și George Neagoy ar fi fost, de fapt, una dintre slăbiciunile structurii informative. Se pare că ar fi fost sancționat la începutul anilor 1950, după ce s-a aflat că fusese încurcat cu Tanda Caragea, probabil cea mai versatilă, cuceritoare și *mischievous* femeie din lumea obscură a operațiunilor serviciilor secrete din emigrația românească a primilor ani postbelici. Nu legătura amoroasă cu ea

[1] Mircea Carp, *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!*, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 144.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 163.

a fost motivul care i-a adus concedierea, ci faptul că seducătoarea româncă îi subtiliza documente confidențiale pe care le tranzacționa mai departe altor structuri de intelligence, printre care se număra și UDB-ul iugoslav, scurgerea fiind descoperită de superiorii lui Neagoy. Cu toate că informația apare într-unul dintre rapoartele interne ale serviciilor americane, este totuși discutabil cât de veridică este, mai ales că Neagoy condusese personal anchetarea Tandei Caragea, verificare ce a dus la deconspirarea ei ca agentă a Bucureștiului și interzicerea emigrării sale în America (scopul ei real și final). În plus, cel puțin până în 1951 sau 1952, Neagoy a continuat să coordoneze operațiunile CIC din zona austriacă, prezența sa la Salzburg fiind confirmată și de căsătoria din 1951 cu Angela Hrisetta Bădescu, o româncă basarabeancă refugiată în Germania alături de mama sa și de cele două surori, Sanda și Coca. Cert este că în anii 1960 se afla (din nou) în serviciul structurilor secrete americane, fiind angrenat în operațiunile din Vietnam. După retragerea din activitate, s-a ocupat de restaurantul pe care îl deținea la Washington, până la moartea sa în 2005.

Titi Constantinescu sau jolly-jockerul de la Salzburg

Dacă toate firele spionajului din Franța ajungeau într-un fel sau altul la Mihai Opran și la SIMRE, în spațiul austriac aflat sub control american poziția era ocupată de Titi Constantinescu de la Salzburg. Celula sa informativă din orașul aflat la granița cu Germania își dorea să fie echivalentul structurii de la Paris, însă în realitate semăna mai mult cu rezidența SIMRE de la Viena. Forțând puțin nota, se poate afirma că organismul instituțional de la Salzburg reprezenta ceea ce probabil ar fi fost și SIMRE dacă nu ar fi existat o coagulare a corpului ofițeresc din exil și dacă acesta nu s-ar fi luptat pentru obținerea unui sprijin

constant și, mai ales, a recunoașterii independenței de acțiune. La toate acestea se adăuga și un detaliu personal: în ciuda zgârceniei renumite și a asperității în relațiile sociale, Opran a știut să-și țină oamenii aproape și să-i utilizeze în scopurile sale informative, pe când lui Titi Constantinescu i-a lipsit anvergura de lider care să inspire, care să-și dea dovada personalității și a capacităților profesionale și să-l câștige pe cel de lângă el.

Petre Constantinescu (cunoscut ca Titi Constantinescu), născut la 29 septembrie 1910 în Buzău, era un bărbat scund și slab, cu o față lungă și o frunte înaltă, ochi căprui și un nas disproporționat de mare. A devenit ofițer, absolvind Școala de ofițeri mecanici de aviație în 1933, iar apoi secția mecanici a Școlii Speciale de Aviație. Avansat în 1938 la gradul de locotenent, a fost detașat la Subsecretariatul de Stat al Aerului. Cu toate că odată îmbrăcată haina militară ar fi trebuit să renunțe la simpatiile politice ori ideologice, s-a apropiat de Mișcarea Legionară. Se pare că a luat parte la Rebeliunea legionară, alegând cămașa verde în detrimentul hainei militare, acțiunile sale devenind mai târziu, în exil, subiect de ironie. Protopopescu, Boldeanu și Nicolae (Nae) Roșca, trei dintre liderii legionari din exil, obișnuiau să râdă de el spunând că „odată a avut o pușcă mitralieră în mână și atunci a reușit să se lase prins"[1], aluzie la cele petrecute în ianuarie 1941. Totuși, scoaterea sa din armată a avut loc în 1942, când a fost condamnat la 20 de ani de închisoare, dar a fost eliberat în 1946, în urma armistițiului încheiat de șefii legionari, prin Nicolae Petrașcu, cu liderii comuniști din România. La scurt timp după punerea sa în libertate, a intrat în contact cu un agent al serviciilor secrete americane. Recrutat, a furnizat informații despre aeroporturile militare din țară. În schimb, a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 187.

fost sprijinit să fugă din țară, reușind să plece clandestin împreună cu Mircea Carp și Mircea Ianculescu. Ajuns în martie 1948 la Salzburg, unde cei doi camarazi de drum l-au părăsit, a fost încadrat în structura operativă americană ca subordonat direct al lui Neagoy (care era propriu-zis reprezentatul CIC), fiind teoretic omologul lui Mihail Opran, însă cu semnificativ mai puțină putere, autoritate și influență decât liderul SIMRE. Având numele de cod „Bogdan", Constantinescu suferea din cauza modului de lucru și mai ales de remunerație al americanilor: un salariu fix redus la care se adăugau banii furnizați pentru fiecare informație în parte, în funcție de cantitate și calitate[1]. Acest sistem presupunea un volum mare de lucru, Constantinescu fiind constant pe drumuri, între Graz, Salzburg, Innsbruck, Linz și München, în căutare de refugiați români care i-ar fi putut oferi datele de care avea atât de mare nevoie. Însă, cea mai defavorabilă pentru el era imposibilitatea de a fi în contact cu centrul emigrației românești care se afla la Paris. Îi lipseau informațiile din interiorul jocurilor politice ale partidelor istorice ori din numeroasele asociații, locuri de întâlnire și evenimente care reuneau românii aflați în capitala franceză. De aceea, de când a cunoscut-o pe Constanța Magoș, în septembrie 1949, și până la sfârșitul anului 1950 – începutul anului 1951, Constantinescu a încercat constant să o determine să colaboreze cu el și să-i ofere informații, folosindu-se aproape mereu de posibilitatea sa de a-și utiliza agenții pentru aducerea din țară a inginerului Dumitru Magoș.

În plus, nu a fost văzut niciodată drept șeful unei structuri informative din exil, ci mai degrabă ca un agent al americanilor și, în special, ca subordonatul lui Neagoy. Relația dintre George Neagoy și Titi Constantinescu nu era cea mai fericită:

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 293.

ofițerul american nu avea prea multă încredere în agentul „Bogdan", bănuindu-l uneori că nu este conștiincios și dedicat responsabilităților pe care le avea, iar mai târziu chiar suspectându-l de deturnare de fonduri, acuzație pe care Constantinescu a respins-o cu vehemență. În plus, existau rivalități interne care creau animozități și frustrări, erodând din interior structura operativă de la Salzburg. Unul dintre cele mai elocvente cazuri a fost cel al lui Cornel Leahu, care într-un fel datora prezența sa în Occident lui Constantinescu. După sosirea neprevăzută dar norocoasă la Salzburg, a început să-i submineze poziția agentului CIC, intrând în munca informativă și ajungând primul la refugiații români pe care îi chestiona (folosindu-se și de faptul că, spre deosebire de „Bogdan", vorbea maghiară), pentru a vinde apoi informațiile direct lui Neagoy.

Totodată, nici printre cei care activau în SIMRE sau colaborau cu această structură Titi Constantinescu nu se bucura de o imagine prea bună. Era considerat imprudent, neatent, lipsit de precauție ori de grijă pentru soarta agenților săi și incapabil să păstreze conspirativitatea unei informații sensibile. Cu toate că îi furniza date despre activitatea național-țărăniștilor din Franța, Constanța Magoș a evitat să-i spună de proiectul trimiterii unui avion în țară (cu toate că, poate, Constantinescu ar fi putut oferi un sprijin în acest sens), motivând că „prea ar fi aflat toată Germania și Austria"[1]. Opran era însă mult mai dur, criticând deschis modul de acțiune al lui Titi Constantinescu, uneori scăpând chiar și înjurături dure la adresa ușurinței cu care acesta din urmă își trimitea agenții în misiuni, fără o filieră pusă la punct în cele mai mici detalii. Remarcile liderului SIMRE, consemnate ulterior de Constanța Magoș, creează o imagine efervescentă a păienjenișului trecerilor clandestine de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 279.

frontieră și al celor plecați în acțiuni în RPR: Opran ar fi afirmat revoltat că unul din nouă curieri ai lui „Bogdan" cădea în mâinile Securității ori ale ÁVH (serviciul secret al Budapestei). Și din partea legionarilor care colaborau cu Salzburgul veneau aceleași acuze, Protopopescu afirmând la sfârșitul anului 1949 că Titi Constantinescu ar fi pierdut șase-șapte călăuze numai în ultimele optsprezece luni, dovadă că „trimite oamenii la moarte cu prea multă ușurință"[1]. Totuși, având în vedere că singurele date disponibile referitoare la agenții reținuți variază între patru și șapte persoane, ar însemna că alte zeci de misiuni desfășurate între 1948–1951 s-au încheiat cu succes. Fie Magoș amplifica – din greșeală sau din dorința de a-și intimida anchetatorii, căci informațiile respective erau date în cursul cercetării sale în țară – raportul dintre curierii trimiși de Titi Constantinescu și cei căzuți în misiune, fie multe dintre acțiunile acestora sunt neacoperite documentar de sursele disponibile. În general, informațiile despre cei veniți clandestin în RPR provin din anchetele la care au fost supuși după ce au fost arestați, fiind rare cazurile în care declarațiile sau interogatoriile cuprind referiri la alte persoane care au fost trimise în țară și au revenit cu bine în Occident.

La fel ca în cazurile lui Mihail Opran, Gelu Belu, George Neagoy sau chiar Tanda Caragea, este o discrepanță de neexplicat între absența sa din memorialistica exilului ori din istoriografia dedicată emigrației românești postbelice și importanța sa, sau mai degrabă spus influența sa, în războiul secret dus pe plan informativ de o parte și de alta a Cortinei de Fier în primii ani postbelici. Activitatea sa nu s-a rezumat numai la colaborarea cu CIC în zona americană de ocupație a Austriei. Titi Constantinescu a fost și unul dintre artizanii apropierii de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 163.

SIMRE și de organizațiile exilului românesc de la Paris, colaborarea sa cu aceștia dând naștere supoziției eronate că ar fi fost și agent al vreunei structuri franceze. În schimb, Constantinescu nu s-a ferit să lucreze cu alte servicii secrete și, cum francezii l-au refuzat, iar cu britanicii nu s-a putut colabora pe cât și-ar fi dorit el, s-a reorientat spre alți jucători interesați de munca sa, inclusiv de cealaltă parte a Cortinei de Fier. A fost bănuit inclusiv că ar tatona unele contacte, foarte evazive, cu spioni sovietici din Austria, prin intermediul Margaretei Grosschopf, născută în 1921 la Linz și căsătorită în primii ani ai războiului cu doctorul Alois Grosschopf, de care divorțase în 1946, păstrându-i însă numele. Fratele ei, Erich Ortmayer, era cunoscut drept comunist convins care a trăit la Moscova din 1934 până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, și care continua să fie devotat cauzei comuniste chiar și după revenirea în Austria. În plus, aceasta era prietenă și cu Hilda Wach, despre care serviciile britanice aveau certitudinea că este agentă sovietică, motiv pentru care CIC american o cercetase în arest în vara anului 1948, fără a putea însă dovedi legăturile cu Moscova. Cu siguranță, Margareta Grosschopf nu era deloc străină de activitatea informativă și nici de legăturile amoroase cu agenții secreți ai Bucureștiului, reputația ei fiind oricum una deloc onorabilă. Când l-a cunoscut, în 1950, pe Titi Constantinescu cu care de altfel avea să se și mute împreună un an mai târziu, era însărcinată cu copilul lui Silviu Crăciunaș, agentul contraspionajului românesc, pe care îl cunoscuse în 1949, în drumul său spre Occident unde avea misiunea de a se infiltra în structurile secrete apusene[1]. Apariția *copilului din flori* nu i-a împiedicat pe cei doi să se apropie și chiar să se mute împreună în 1951, femeia fiind cea care i-a restabilit lui Constantinescu legăturile cu UDB, deschise în prealabil

[1] Stejărel Olaru, *op. cit.*, p. 89.

de Ion Țânțăreanu. Iar Titi Constantinescu a lucrat foarte bine cu serviciile iugoslave, cărora le-a furnizat sute de pagini despre unitățile militare americane din Austria și Germania și le-a mijlocit obținerea de stații radio de producție americană. Atât de bine s-a dezvoltat colaborarea, încât în 1952 agentul lucra direct cu emisarii UDB, nemaifiind nevoie de intermedierea realizată de iubita sa, ajungând chiar să se deplaseze clandestin în Iugoslavia pentru diferite misiuni. Orice are un sfârșit, chiar și jocul informativ cu nenumărate fațete practicat de Titi Constantinescu: la 30 septembrie 1953, bărbatul era arestat de poliția din Graz în timp ce aștepta trenul spre Maribor, aflat la acel moment în statul condus de Tito. Asupra sa au fost descoperite documente despre activitatea legionară din vestul Europei, o situație a aeroporturilor din România și rapoarte despre conferințele emigranților est-europeni. În plus, Constantinescu avea în valizele sale o mică barcă de cauciuc foarte bine pliată, două costume de înot cu rezerve de oxigen, energizante și alte medicamente, un pistol automat și două amortizoare[1]. Bineînțeles că toate acestea au atras atenția autorităților, fiind clar că cel arestat nu era un simplu călător, astfel că l-au transferat pe Constantinescu serviciilor britanice care, la rândul lor, l-au predat structurilor secrete americane, acestea supunându-l unei îndelungate investigații, după ce, bineînțeles, l-au concediat din serviciul CIC.

Complicata relație Salzburg – SIMRE

În toamna anului 1949, pe când SIMRE încă se afla în proces de organizare, iar statutul său în raport cu SDECE era vag definit, au existat tatonări între agenții franco-români și unii emisari ai structurii secrete americane care opera la Salzburg.

[1] https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOACHIM_0016.pdf, (accesat la 29 martie 2020).

Rolul discuțiilor era de a se găsi o modalitate instituțională de colaborare între aceste servicii de intelligence a căror activitate era îndreptată împotriva unui inamic comun. Documentele americane lasă să se înțeleagă că negocierile din august–septembrie 1949 nu au fost însă un demers instituțional al CIC, ci mai degrabă o inițiativă personală a lui Titi Constantinescu (având însă și asentimentul lui Neagoy). Agentul de la Salzburg l-ar fi abordat printr-o scrisoare pe generalul Rădescu, iar acesta l-a redirecționat spre Puiu Petrescu și Mihail Opran. De aceea, în septembrie, Titi Constantinescu sosea la Paris pentru a discuta concret perspectivele unei colaborări între structura americană și cea româno-franceză, Constanța Magoș amintindu-și că l-a întâlnit prima dată pe Titi Constantinescu în 2 sau 3 septembrie, atunci când el și Opran intrau în sediul prefecturii de poliție din capitala Franței. În seara aceleiași zile, femeia a luat parte la o cină de lucru cu amândoi. Au discutat despre câteva cunoștințe comune și, bineînțeles, despre scoaterea din țară a inginerului Magoș. Este curioasă ușurința cu care liderul SIMRE a introdus-o pe colaboratoarea sa poate cea mai apropiată și utilă unui agent dintr-o structură similară cu care poate că-și dorea să colaboreze, dar momentan se afla într-o competiție pe piața informativă. Magoș chiar își amintea că în acea seară Opran nu mai contenea cu laudele la adresa ei, împingând-o parcă în direcția lui Constantinescu. Să fi fost un exces sincer de apreciere sau o mișcare deliberată de a-și plasa omul de încredere în poziția de informator de la Paris al structurii americane? Este greu de înțeles la ce se gândea Opran, mai ales că Magoș s-a ferit să explice această situație atipică în numeroasele sale declarații date Securității. Stratagema lui Opran a funcționat sau Constantinescu a înțeles el însuși importanța Constanței Magoș, ori pur și

simplu a fost contactare din inerție – cert este că a doua zi agentul venit de la Salzburg a abordat-o direct pe Magoș, propunându-i să-i furnizeze informații din comunitatea românească de la Paris în schimbul încercării de a-l scoate din țară pe inginerul Magoș[1]. Femeia nu putea totuși acționa complet independent, mai ales că pentru o bună parte din informații ar fi avut nevoie de sprijinul lui Boilă, căruia de altfel i-a comunicat propunerea primită și cererea lui Titi Constantinescu de a primi informații din baza de date a *La Nation Roumaine*. Liderul țărănist a accept colaborarea, punându-i la dispoziție agentului de la Salzburg întreaga arhivă a publicației, în lunile următoare trimițându-i constant rapoarte dactilografiate pe care Constanța Magoș le atașa notelor sale olografe, pe care le trimitea prin poștă pe adresa lui Constantinescu. Mizând pe un flux de date care ar fi funcționat direct pe filiera național-țărănistă, agentul CIC a încercat să obțină mai mult decât ar fi sperat. Cu puțin timp înainte de plecarea din capitala Franței, în timp ce se plimba cu Constanța Magoș prin apropierea turnului Eiffel, i-a aruncat întrebarea dacă nu ar lua în calcul să lase în urmă Parisul și serviciul lui Opran și să se mute la Salzburg, unde, dacă ar fi colaboratoarea lui, ar câștiga mult mai bine. Totuși, dacă femeia acceptase să-i ofere informații, ba chiar îi mijlocise contacte cu liderii politici din Hexagon, o asemenea propunere era deja prea mult și, cu mult tact, l-a refuzat. Titi Constantinescu a îngropat repede subiectul, dar nu a abandonat ideea, intenționând să o repună pe masă în perioada următoare.

Cât despre relația dintre liderii SIMRE, Mihail Opran și Puiu Petrescu, și agentul venit de la Salzburg, detaliile sunt neconcludente, iar cronologia interacțiunilor incertă. Este

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, ff. 293–294.

clar că a existat o deschidere inițială, cel puțin din partea lui Opran, pentru colaborarea cu Titi Constantinescu, dovadă fiind întâlniri formale, dar și personale, din toamna anului 1949. În privința generalului Petrescu, situația este și mai clară: Titi Constantinescu i-a cerut direct acestuia să-i furnizeze informații pe care structura românească le va obține, solicitare pe care liderul *de jure* al SIMRE a declinat-o dur, spre insatisfacția și chiar resentimentul agentului de la Salzburg[1]. Cu siguranță, atunci când a părăsit Parisul la sfârșitul anului 1949, Titi Constantinescu nu izbutise să parafeze acel acord de colaborare cu SIMRE, ba mai mult, își atrăsese cel puțin antipatia lui Dumitru Petrescu. Nu este exclus ca impresia pe care Constantinescu a lăsat-o la Paris să fi contat în economia negocierilor dintre partea franco-română din capitala Franței și CIC de la Salzburg. Discuțiile s-au axat în principal pe ideea trimiterii unor curieri în țară, acțiuni riscante, dar cu potențial informativ, însă – evident – costisitoare. Pentru parafarea conlucrării erau necesare finanțări din ambele filiere, Neagoy așteptând oferta Parisului (prin Paris înțelegându-se o voce comună SDECE–SIMRE) pentru a decide asupra oportunității colaborării[2]. Nu sunt cunoscute raționamentele și mecanismele din spate, însă se știe că misiunea lui Titi Constantinescu nu a dus la niciun rezultat concret în vederea colaborării franco-româno-americane la sfârșitul anului 1949. Să fi fost calicenia lui Opran ori resentimentele lui Petrescu sau, mai probabil, pur și simplu reținerea serviciilor franceze de a da bani, deoarece, într-o formulă de lucru tripartită, acestea și-ar fi văzut influența redusă și mai mult? Orice opțiune pare credibilă.

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 79.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 179.

Ce s-a întâmplat apoi în primăvara anului următor este și mai neclar, iar reconstituirea evenimentelor trebuie făcută cu prudență, mereu sub semnul incertitudinii cauzate de insuficiența surselor documentare. Singurul lucru care se poate afirma cu siguranță este faptul că acesta este momentul în care fragila colaborare între liderii SIMRE și Titi Constantinescu se destramă. De fapt, lucrurile erau mult mai grave de atât, fiind vorba de o înțelegere tripartită: SIMRE-Salzburg-legionari, aceștia din urmă fiind cei care obțineau informații din țară, iar agenții foloseau un avion pentru deplasarea clandestină din România în Austria sau Germania. Numai că aeronava s-a prăbușit în Ungaria[1], însă legionarii care se aflau la bordul ei au reușit să scape și să aducă informațiile la Salzburg, unde le-au predat lui Titi Constantinescu, iar acesta trebuia să le aducă la Paris, de unde urmau să fie vândute mai departe francezilor și britanicilor. Este neclar de ce Constantinescu a ales să intre clandestin în Franța, mai ales având asupra sa o servietă cu documente atât de importante. Ce se cunoaște este faptul că în apropiere de Metz a fost identificat și arestat. Ori ofițerii de poliție și-au dat seama că bărbatul din fața lor nu e un refugiat oarecare, ori chiar el le-a cerut să anunțe Parisul, cert este că în foarte scurt timp un inspector a venit din capitala Franței și a descoperit că în bagajul lui Constantinescu se aflau documente secrete, o parte și subtilizate de la americani, pe care cel arestat intenționa să le vândă altor servicii secrete. S-a decis arestarea sa și trimiterea la Paris pentru continuarea anchetei. Aflând de cele întâmplate, Opran și Tomoroveanu au încercat să intervină în favoarea lui Titi Constantinescu, însă fără succes: tot ce au reușit să facă a fost ca autoritățile franceze să-l cerceteze în stare de libertate, fără însă a-i returna servieta cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, f. 271.

documente. În fond, pentru SDECE era un cadou neașteptat: puseseră mâna pe o cantitate surprinzătoare de informații, pentru care nici nu fuseseră nevoiți să plătească.

Până să i se lămurească situația, Constantinescu a decis să folosească timpul la Paris în avantajul său: a căutat fără succes să-l recruteze pe Romeo Bălăceanu cu scopul de a-l supraveghea pe generalul Petrescu și de a informa Salzburgul cu privire la activitatea liderului de drept al SIMRE. Ulterior, se pare că i-a cerut și Constanței Magoș să sondeze disponibilitatea lui Bălăceanu de a colabora cu el, căci frecvența cu care femeia îl aborda în săptămânile următoare i-a trezit apoi suspiciuni lui Opran. Este neclar ce alte acțiuni a mai avut Titi Constantinescu în zilele petrecute la Paris în primăvara anului 1950. Ceva însă trebuie să se fi petrecut între el și Opran, căci la trei săptămâni după capturarea sa agentul de la Salzburg a fost expulzat din Franța, măsură pe care autoritățile din Hexagon este puțin probabil să o fi luat cel puțin fără acordul șefului SIMRE. Între cei doi agenți secreți intervenise o ruptură atât de gravă, încât, în zilele imediat următoare, Titi Constantinescu era îngrijorat că întreaga sa corespondență cu Constanța Magoș va fi pusă sub supraveghere. Pentru a contracara aceste piedici, i-a cerut femeii să utilizeze o altă căsuță poștală la care să-i fie trimise scrisorile, soluția găsită fiind doamna Chatenay, o cunoștință de încredere care a fost de acord să primească scrisorile venite din Austria și să i le predea Constanței Magoș, păstrând totodată discreția absolută. Și în sens invers, urma să fie utilizată o altă adresă și, ca o măsură suplimentară de prevenție, Constantinescu i-a dat lui Magoș o sticlă cu cerneală simpatică de producție americană, de cea mai bună calitate disponibilă, pe care ar fi trebuit să o utilizeze în corespondența cu el, dar și cu soțul ei din țară. Pentru legătura cu Dumitru Magoș

era însă nevoie de o primă scrisoare scrisă în clar, cu instrucțiuni cu privire la utilizarea nitratului de argint pentru relevarea rândurilor ascunse, iar soluția a fost expedierea prin intermediul curierului diplomatic italian, una dintre singurele modalități sigure de evitare a controlului Securității. Temerile agentului de la Salzburg erau fundamentate: corespondența sa în Franța chiar era supravegheată, fapt admis în mod deschis de Opran într-o discuție aprinsă cu Constanța Magoș. O altă dovadă a venit în vara aceluiași an, când Constantinescu a trimis o scrisoare lui Romulus Boilă. Plicul a ajuns la destinatar, însă era evident că fusese deschis, fiind atât de deteriorat încât, pentru a nu i se reproșa ceva, poștașul care îl adusese scrisese pe corespondență „astfel mi s-a dat spre distribuire"[1].

Odată revenit la Salzburg, Titi Constantinescu a fost suspendat o lună din activitate și a intrat în colimatorul unei anchete a CIC, căci Opran avusese grijă să-l informeze pe Neagoy de cele întreprinse de agentul său. Situația era delicată pentru serviciul american, deoarece în documentele din servieta lui Titi Constantinescu erau informații despre relațiile dintre acesta și Neagoy. Iar dacă asta nu era suficient de grav, agentul de la Salzburg își atrăsese ura lui Traian Borobaru, coordonatorul sectorului informativ al Mișcării Legionare, și cel care fusese sursa informațiilor, care era atât de furios încât se vorbea la Paris că, dacă-l va întâlni vreodată pe Titi Constantinescu, îl va împușca în plină stradă[2].

Trecerea timpului nu a făcut decât să șubrezească și mai mult poziția lui Constantinescu în păienjenișul informativ din Occident. În vara anului 1950, agentul a făcut nenumărate

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 180.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, f. 272; *ibidem*, dos. 329 902, vol. 2, f. 166.

presiuni asupra Constanței Magoș să se mute – măcar pentru o scurtă vreme – la Salzburg, având nevoie de ajutorul ei în două probleme spinoase. Cea mai urgentă era lipsa unui vorbitor de limbă maghiară în care să aibă încredere și pe care să-l utilizeze în intermedierea legăturii cu maghiarul care reprezenta ultimul curier pe care Constantinescu se mai putea baza. Plecarea lui Leahu din Salzburg lăsase acel post liber și îi paralizase activitatea. Mult mai presantă era însă precaritatea situației sale personale: Titi Constantinescu era subiectul unei anchete a structurilor americane pe motiv că nu se achitase cu conștiinciozitate și conspirativitate de acțiunile sale, fiind considerat responsabil pentru căderile agenților trimiși dincolo de Cortina de Fier. Aducerea Constanței Magoș la Salzburg și prezentarea ei în fața lui Neagoy drept colaboratoarea (sau poate chiar informatoarea) sa din Paris putea constitui colacul său de salvare în ceea ce privește activitatea în slujba CIC. Magoș a refuzat însă oferta, atât pentru că nu dispunea de banii necesari unei astfel de aventuri și nici nu mai avea încredere în cuvintele lui Titi Constantinescu, dar și pentru că omniprezentul Opran aflase de propunerea venită de la Salzburg, și, ca un eficient agent secret, știuse să întoarcă întreaga situație în favoarea sa. Mai întâi, a determinat-o pe Constanța Magoș să renunțe încă o dată la ideea colaborării cu Salzburgul, aceasta amintindu-și că „Opran a aflat de chestiune și a țipat la mine spunându-mi că mă compromit cu Bogdan pe degeaba, că soțul meu nu va reuși să vie [clandestin, pe filiera lui „Bogdan" – n.m.] și Neagoy are o prea proastă părere despre Bogdan ca să mai acorde încredere cuiva"[1]. Apoi, informat fiind de poziția din ce în ce mai șubredă a lui Titi Constantinescu în raport cu Neagoy, Opran s-a deplasat de două ori la Salzburg (atunci

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 164.

când știa că Bogdan nu se află în oraș), și s-a întâlnit direct cu Neagoy căruia i-a vândut informații, stabilind o legătură directă între el și ofițerul american și scoțându-l și mai mult pe Titi Constantinescu din ecuație.

Dar pe cât de inflexibil era Mihail Opran în privința ideii ca Magoș să lucreze cu Salzburgul, pe atât de perseverent era Titi Constantinescu în efortul de a o determina pe secretara de la *La Nation Roumaine* să renunțe la colaborarea cu SIMRE și să vină în Austria pentru a intra în subordinea CIC. Presiunile au continuat și spre finalul anului 1950, crescând treptat în intensitate până la punctul în care Constantinescu i-a spus că singurul mod în care mai poate spera să trimită pe cineva în țară este numai și numai în cazul în care Constanța Magoș se află la Salzburg pentru a-l ajuta să discute cu singurele călăuze disponibile. Parțial, Constantinescu avea dreptate, căci în toamna anului 1950, filierele sale erau în impas: prin Iugoslavia nu se mai puteau trimite persoane, iar pe calea convențională Austria-Ungaria-România numărul călăuzelor era din ce în ce mai mic. Una dintre puținele opțiuni ar fi fost un ungur identificat în Graz, însă cum Constantinescu nu vorbea maghiară, iar Leahu îl părăsise de mult, agentul CIC nu putea colabora direct cu acesta și nici nu avea încredere în altcineva decât în Constanța Magoș, prin urmare, prezența ei era indispensabilă. După atâtea luni de discuții, de cereri și de ultimatumuri legate de soarta soțului său, Magoș tindea, finalmente, să încline spre acceptarea propunerii lui Constantinescu. Totuși, înainte de a lua vreo decizie, a ales să se consulte cu cei doi bărbați de la Paris în care putea avea încredere în această privință: Romulus Boilă și Mihail Opran. Liderul țărănist nu a spus nu ideii, însă i-a recomandat să stea numai câteva zile, iar nu mai multe săptămâni, așa cum și-ar fi dorit agentul CIC. În schimb, șeful

SIMRE a pus altfel problema, într-un mod probabil mult mai practic: măgulind-o că flerul ei este cu desăvârșire mai bun decât toate cunoștințele lui Titi Constantinescu, Opran i-a pus în vedere două aspecte. În primul rând, dacă s-ar fi dus la Salzburg, s-ar fi aflat de colaborarea ei cu CIC, iar afișarea alături de Titi Constantinescu i-ar fi putut apoi închide unele uși la Paris, nefiind chiar exclus ca autoritățile franceze să repună în discuție permisul ei de ședere în Hexagon. Dar mult mai important era că peste tot, în Franța, în Austria, chiar și în Argentina, în toate comunitățile românești din aceste țări, se știa că femeia vrea și face eforturi să-și scoată clandestin soțul din țară. Iar informația nu avea cum să nu fi ajuns până la acel moment și la urechile Securității și dacă Dumitru Magoș încă era liber, asta era numai pentru a fi folosit ca momeală pentru agenții care ar fi fost trimiși din Occident după el[1]. Oricât de dureroasă ar fi fost decizia, Opran îi cerea Constanței Magoș să se împace cu ideea că nu-și va mai putea salva soțul din RPR, așa că Titi Constantinescu nu mai avea ce să-i ofere. După un lung timp de meditație, Constanța Magoș a înțeles că Opran are dreptate, iar acceptarea propunerii lui Constantinescu nu ar face altceva decât să-i hrănească inutil iluziile și să-i amenințe propriul statut în Franța.

Având în vedere eșecul tratativelor din toamna anului 1949 și evenimentele din 1950 (expulzarea lui Titi Constantinescu, arestarea și confiscarea documentelor, încercarea de racolare a Constanței Magoș) s-ar fi putut crede că 1951 putea aduce orice, mai puțin o apropiere între Paris și Salzburg. Și totuși, asta s-a întâmplat, inițiatorul acestei detensionări a relației fiind același Titi Constantinescu. Motivele erau cât se poate de pragmatice: fluxul de refugiați din țară scădea și, odată cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 308.

acesta, și posibilitățile informative ale celulei operative a lui „Bogdan", ceea ce ducea, inerent, la diminuarea importanței sale în raport cu celelalte structuri secrete, dar și a veniturilor obținute din tranzacționarea de date secrete. În plus, comunitatea de la Paris era nucleul emigrației românești, locul unde se aflau majoritatea liderilor politici ori alte personalități ale exilului, unde aveau loc întrunirile și evenimentele, și unde se luau deciziile importante. Fără racordarea la aceste informații, Titi Constantinescu devenea un personaj obscur, fără importanță, relevanță și influență. Nu a avut altă soluție decât să digere înfrângerea în încercarea de a o racola pe Constanța Magoș (resemnându-se totuși că va putea conta pe ea în continuare ca sursă informativă) și să reia tentativele de a se conecta la viața românească de la Paris. În martie a făcut primul pas în reapropierea de conducerea SIMRE, căutând, și reușind oarecum, să reintre în grațiile lui Opran. După ce tatonase în lunile precedente o colaborare directă cu Boilă și Veniamin, propunerea – refuzată ca neconformă cu principiile PNȚ –, venind printr-o corespondență scrisă cu cerneală simpatică și livrată de aceeași Constanța Magoș, agentul CIC și liderul SIMRE stabiliseră o întrevedere la Bonn, însă Opran nu a mai apărut la întâlnire. Titi Constantinescu l-a căutat insistent la telefon zile în șir, sunând-o atât pe Renée Bruneau, cât și pe Constanța Magoș. În cele din urmă i-a trimis lui Magoș un plic sigilat pe care trebuia să i-l dea personal șefului SIMRE. Conținutul acelui plic trebuie să fi fost deosebit de important, deoarece Opran, la puțin timp după ce a primit și a deschis plicul, îi mărturisea Constanței Magoș că dacă serviciile franceze ar fi aflat de plic și l-ar fi găsit asupra ei, femeia ar fi fost expulzată imediat din Franța sub acuzația de a fi spion american. Pe lângă documente secrete americane pe care Opran trebuia să

le vândă mai departe turcului care era intermediarul pentru serviciile secrete britanice, profitul urmând să se împartă între cei doi foști ofițeri români, plicul conținea și propunerea ca SIMRE să utilizeze filierele lui „Bogdan", atâtea câte mai erau, pentru trimiterea agenților în țară[1]. Dispariția lui Țanțu, șeful biroului ofensiv, și absența altor proiecte proprii de acest gen ale serviciului de la Paris trebuie să fi fost cunoscute de agentul CIC care se oferea să-și pună la dispoziție resursele pentru suplinirea acestor carențe ale structurii românești.

Numai că rezultatele acțiunilor erau foarte departe de intențiile cu care agentul de la Salzburg repornise la drum: Opran și Constantinescu s-au certat din nou, puternic, fostul comandor reproșându-i omologului său că o implică pe Magoș, fără voia ei, în „toate «socotelile» lui", fără să ia în calcul că aceasta ar putea cădea victimă tensiunilor și rivalităților dintre serviciile secrete. Gândită ca o acțiune de apropiere, afacerea a dus de fapt la o distanțare și mai puternică, nu numai între Opran și Constantinescu, ci și între Magoș și Constantinescu, femeia acceptând recomandarea liderului SIMRE de a întrerupe pentru mai bine de trei luni orice corespondență cu agentul CIC. Este însă posibil ca cearta să fi avut alte cauze, iar revolta lui Opran legată de presiunile făcute asupra Constanței Magoș să fi ascuns de fapt motivația reală a respingerii propunerilor lui Titi Constantinescu. Probabil că și la urechile șefului SIMRE ajunsese informația care era deja cunoscută și de cei din CIC: Constantinescu făcea joc multiplu (americanii chiar îl consideraseră pe acesta agent francez în 1949–1950), iar unul dintre angajatorii săi era serviciul de informații iugoslav[2]. Prin

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 305.

[2] https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOACHIM_0016.pdf (accesat la 27 martie 2020).

urmare, agentul de la Salzburg, care de mult nu mai inspira simpatie Parisului, se dovedea acum o piesă cu prea multe fațete. Oricum, sub raportul evenimentelor ulterioare, suspendarea raporturilor dintre celula operațională de la Salzburg și SIMRE avea totuși să se transforme în 1951 într-o măsură definitivă.

Un alt exemplu al raporturilor ambigue, de colaborare și totodată de concurență dintre SIMRE și serviciile americane, în perioada 1949–1950, l-a reprezentat modul în care structura operațională CIC din Viena și rezidența SIMRE din capitala austriacă au tratat recrutarea lui Gigi Saramet. Trimis la Viena, în aprilie 1950, de către constraspionajul comunist românesc cu scopul de a se infiltra în serviciile secrete occidentale, mai ales că avusese, cu patru luni mai devreme, în timpul misiunii precedente, un prim contact cu reprezentantul CIC, Gigi Saramet a fost pus în legătură cu Gelu Belu chiar de către Nicky Bertini. Este discutabil dacă a fost o decizie la nivel de instituție sau mai degrabă un gest de camaraderie între doi români aflați în exil din cauza aceluiași inamic politic. Poate și fără intermedierea lui Bertini, Gelu Belu tot l-ar fi abordat pe Gigi Saramet, deoarece fusese deja înștiințat de soția franțuzoaică a lui Aristide Ștefănescu, cel pe care călăuza îl adusese din țară, de sosirea lor la Viena. Însă este sigur că prin acest ajutor, contactul s-a făcut mai rapid, căci Opran și Țanțu au reușit să sosească mai repede la Viena, ceea ce, în cele din urmă, a contribuit probabil la recrutarea lui Gigi Saramet de către structura informativă românească.

Asta nu a însemnat că între CIC și SIMRE nu a existat și o competiție în apropierea lui Gigi Saramet, căci la scurt timp după sosirea sa la Viena, atât structura americană, cât și cea româno-franceză au început demersurile pentru a-l recruta,

oferta lui Paul Lynes, superiorul lui Bertini, fiind elocventă în acest sens. Totuși, Gigi Saramet avea să aleagă structura lui Opran, Belu și Țanțu, a cărei activitate se potrivea mult mai bine misiunii sale ca agent secret al Bucureștiului. În mod ironic, ceea ce, pentru moment, a părut o victorie a SIMRE, a fost de fapt norocul CIC de a scăpa de infiltrarea unui alt spion comunist (după precedentul Crăciunaș).

În preajma morții. Călăuzele lui Titi Constantinescu

Datorită relativei proximități a graniței românești, unul dintre cele mai importante aspecte ale activității celulelor CIC din Austria era racolarea de persoane care se ocupau cu trecerea clandestină a granițelor și trimiterea lor în România cu diferite misiuni. De departe, cel mai activ în acest sens pare să fi fost Salzburgul. Cel puțin în 1948–1949, Titi Constantinescu dispunea de o serie de călăuze care scoteau persoane din țară, nu în funcție de necesitățile informative sau din rațiuni politice, ci exclusiv contra cost, în funcție de interesul și disponibilitatea celor din Occident de a plăti pentru aducerea de cealaltă parte a Cortinei de Fier a celor apropiați. Agentul CIC era cel care intermedia aceste afaceri, reținând pentru sine de obicei o bună parte din suma achitată, la călăuză ajungând mai puțin de jumătate din prețul stabilit pentru o persoană. Totul se desfășura sub ochii și cu aprobarea tacită a americanilor, pentru care aceste tranzacții nu interferau negativ cu activitatea informativă, ba chiar puteau fi o variantă din care toată lumea avea de câștigat: cei din Occident îi aduceau alături pe cei dragi, Titi Constantinescu își rotunjea veniturile și scădea presiunea pe fondurile structurii secrete, iar noii veniți aduceau date utile despre viața în RPR.

Oamenii pe care îi folosea agentul de la Salzburg proveneau din medii cât se poate de diferite: foști militari, legionari ori neafiliați, români, maghiari, sași sau șvabi, oricine era dispus să facă drumul plin de riscuri dintre zona de ocupație americană a Austriei și Republica Populară Română (și retur, bineînțeles) avea o ușă deschisă la Titi Constantinescu. Filiera de introducere în țară utilizată era aproape întotdeauna cea convențională, prin Ungaria, care de altfel era și cea mai scurtă rută. Pentru o vreme, a existat și posibilitatea introducerii agenților în țară prin Banatul sârbesc, fiind vorba de o colaborare cu structurile Mișcării Legionare despre care se cunoaște că avea suficiente puncte de sprijin în teritoriul iugoslav pe care le întrebuința în propriile acțiuni informative. Ipoteza filierei legionare este întărită și de faptul că la sfârșitul lui 1950–începutul lui 1951, „Bogdan" a renunțat la colaborarea cu legionarii, acuzându-i pe aceștia că ar fi prea „disperați", afirmând că preferă în schimb să lucreze cu etnici germani din România[1].

Multe dintre persoanele utilizate de celula informativă de la Salzburg a lui Titi Constantinescu și activitățile lor atât de riscante și palpitante rămân și astăzi enigme ale războiului nevăzut purtat de-o parte și de alta a Cortinei de Fier în primii ai postbelici. Însă acei oameni ale căror povești au rămas, într-un fel sau altul, consemnate documentar ascund întâmplări elocvente pentru haosul, incertitudinea și primejdiile înfruntate de cei care se aventurau în trecerile clandestine de graniță.

Agentul Victor și afacerea Leahu

Probabil că încă din 1947, centrul de la Salzburg era operațional și funcțional, cel puțin în privința călăuzelor și a filierelor, însă primul agent a cărui activitate este cunoscută cu

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 78.

certitudine a fost Andrei Nagy, a cărui identitate conspirativă era „Victor"[1] (coincidență cu Silviu Crăciunaș, care avea același nume de cod, însă acordat de contraspionajul comunist, nu de serviciile occidentale). De etnie maghiară, acesta era originar din Satu Mare, unde încă avea numeroase rude și prieteni, însă se stabilise împreună cu familia sa în zona americană de ocupație a Austriei. Colaborarea cu Titi Constantinescu începuse probabil în 1948 și viza exclusiv aducerea contra cost a unor persoane din țară, fără nicio altă implicație informativă. Relația dintre cei doi fusese întărită de faptul că agentul român se îngrijise de familia lui Nagy în timp ce acesta era plecat în misiune, asigurându-le asistența medicală în momentul în care soția maghiarului se îmbolnăvise și le pusese la dispoziție o locuință decentă. Drept recunoștință, Nagy lucra exclusiv pentru Titi Constantinescu, care îi recomanda persoane de încredere, și nu mai accepta sarcini externe.

La sfârșitul anului 1948, Titi Constantinescu a aflat că la Paris se află Ana Nicolau care căuta modalități de a-l scoate din țară pe soțul său, generalul Costel Nicolau. Pe lângă afacerea bănoasă care se profila, agentul CIC avea și alte motive pentru a-și utiliza una dintre călăuze pentru aducerea în Occident a ofițerului: cei doi se cunoșteau din vremea în care Constantinescu se afla în armată și, mai mult de atât, îi purta reală recunoștință pentru faptul că generalul Nicolau îl scăpase, atunci când a avut ocazia, de o anchetă ce se putea încheia cu condamnarea la moarte. În plus, serviciile de informații americane ar fi avut nevoie de prezența unui ofițer de rang precum generalul Costel Nicolau, atât pentru capacitățile sale profesionale, cât și pentru prestigiul și autoritatea pe care le-ar fi inspirat în rândul exilaților români și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 305.

care ar fi putut fi canalizate propagandistic în avantajul CIC. Așa că i-a trimis o scrisoare Anei Nicolau pe care o informa despre datoria sa morală de a-l scoate din țară pe soțul ei și că este dispus să își trimită o călăuză în acest sens.

Știind foarte bine că și Constanța Magoș este măcinată de aceeași grijă (aducerea soțului său, inginerul Dumitru Magoș, în lumea liberă), soția generalului i-a arătat secretarei de la *La Nation Roumaine* scrisoarea primită, recomandându-i să îl contacteze direct pe Titi Constantinescu. Avea să fie primul contact – momentan numai prin corespondență – între cei doi, dar totodată și unul dintre primii pași ai femeii în lumea agenților secreți și a structurilor de spionaj. Constanța Magoș nu a stat pe gânduri și i-a scris lui Titi Constantinescu, cerându-i ca, pe lângă generalul Nicolau, să fie adus din țară și inginerul Dumitru Magoș, cerere pe care Titi Constantinescu a acceptat-o cu o serie de condiții. Întreaga afacere urma să coste 600 de dolari: 100 se dădeau avans călăuzei, iar restul de 500 rămâneau în posesia sa drept garanție. Dacă în timpul tentativelor de trecere a frontierei, Dumitru Magoș ar fi fost arestat sau împușcat, atunci călăuza ar fi fost exonerată de orice răspundere și ar fi primit și restul de 500 de dolari. Numai dacă acțiunea ar fi eșuat din cauza lui Andrei Nagy, cei 500 de dolari ar fi fost returnați femeii. Constanța Magoș nu era însă în poziția de a negocia asupra acestor clauze extrem de costisitoare, pentru care a fost nevoită să se împrumute de la diferite cunoștințe, și, pusă în fața unei decizii cât un destin, a ales să riște, trimițând banii la Salzburg prin intermediul părintelui Mircea Todericiu[1].

Andrei Nagy, călăuza aleasă pentru această misiune care nu se anunța cu nimic neobișnuită, a plecat spre țară imediat după

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 125.

Crăciunul 1948, iar Constanța Magoș a rămas așteptând în primele zile ale noului an să primească vestea că soțul ei ajunsese în siguranță la Salzburg. Dumitru Magoș fusese deja anunțat printr-o scrisoare codată trimisă de soția sa că cineva urma să-l caute la domiciliu pentru a-l ajuta să ajungă dincolo de Cortina de Fier, așa că totul era pregătit, iar roțile acțiunii puse în funcțiune. În jurul revelionului a avut loc întâlnirea preconizată: Dumitru Magoș a fost abordat în apropierea locuinței din strada Brezoianu de un tânăr care i-a dezvăluit că fusese trimis de la Salzburg să-i scoată din țară pe el și pe generalul Nicolau, însă acesta din urmă nu era de găsit. Dumitru Magoș urma să fie singura persoană din București care pleca în străinătate împreună cu Andrei Nagy, călăuza maghiară stabilind plecarea pentru 5 ianuarie 1949, din Satu Mare, unde fiecare trebuia să ajungă pe cont propriu, pentru a evita deconspirarea.

Conștient că nu ar fi putut să-și justifice prezența în Satu Mare, Magoș a ales o variantă mai prudentă: s-a decis să călătorească la Baia Mare, de unde să își continue drumul spre locul de întâlnire. Alegerea nu era una întâmplătoare: la Baia Mare putea conta pe sprijinul inginerului Constantin Silaghi, care i-ar fi oferit totodată alibiul vizitării unei cunoștințe, iar decizia sa a fost corectă: destăinuindu-i lui Silaghi motivul real al prezenței sale în nordul țării, acesta nu numai că l-a ajutat, dar l-a pus în contact cu cumnatul său Cornel Leahu, care căuta de asemenea să fugă din țară. Leahu nu era la prima tentativă: trecuse granița clandestin în Iugoslavia, fusese prins de grăniceri și trimis înapoi în țară, scăpase din mâinile Securității și rămăsese ascuns, mai ales că între timp fusese implicat într-un proces de sabotaj în urma căruia fusese condamnat la închisoare. Fuga din țară era singura sa cale de a scăpa din situația primejdioasă în care se afla și, cum locul lui Costel Nicolau

fusese deja plătit, Magoș i-a propus lui Leahu să-l însoțească în locul generalului, ofertă pe care acesta din urmă a acceptat-o fără ezitare. Cei doi au plecat spre Satu Mare și fie în tren, fie chiar odată ajunși în orașul de unde urmau să plece spre frontieră, o întâlnire neașteptată a dat peste cap tot planul și a jucat un rol esențial în destinele celor implicați și, în special, al soților Magoș. Inginerul s-a întâlnit cu un vechi prieten care devenise, între timp, procuror la Satu Mare. Amândoi au fost surprinși de revederea neașteptată, iar magistratul l-a chestionat cu privire la prezența într-un oraș aflat la o distanță atât de mare de capitală, întrebându-l într-o doară dacă nu cumva și el are de gând să încerce să fugă din țară. Gluma l-a împietrit pe Dumitru Magoș, iar spaima a fost amplificată de cele relatate de procuror care povestea că numai în noaptea precedentă 14 persoane fuseseră capturate de grănicerii români sau unguri, iar alte patru fuseseră împușcate mortal la graniță. Cele auzite l-au înspăimântat teribil pe Magoș care s-a decis pe loc să renunțe la planul său și să revină la București. Leahu, care deja fusese pus în contact cu Andrei Nagy, nu mai avea de ce să dea înapoi: dacă s-ar fi întors, ar fi fost în cele din urmă descoperit de Securitate și întemnițat, așa că singura șansă de a fi liber era să încerce trecerea clandestină a graniței, chiar și cu riscul de a fi reperat și ucis la fel ca mulți alții înaintea sa. În noaptea de 5 ianuarie 1949, Cornel Leahu, o femeie care îi preluase locul inginerului Magoș și alți 15 oameni plecau din Satu Mare ghidați de Nagy spre frontiera maghiară. Au trecut cu bine de linia de demarcație română, au intrat în *No Man's Land* și, chiar după ce au pășit dincolo de linia ce delimita teritoriul maghiar, un pichet de grăniceri unguri i-a descoperit. Fără să stea pe gânduri, Nagy le-a strigat clienților săi să nu se întoarcă sau să se ascundă, ci să fugă cât pot de repede. Femeia care

venise în locul lui Magoș nu putea să țină pasul cu ceilalți și, pentru a se salva pe sine și pe ceilalți din grup, Nagy a decis s-o abandoneze și să își continue alergarea. În mod miraculos, toți au scăpat de grăniceri (nu este clar dacă aceștia au folosit armele, fiind foarte bizar că nimeni nu a fost atins de eventualele gloanțe trase), și au fost lăsați în două sate din estul Ungariei, pentru a-și continua pe cont propriu drumul spre destinațiile sperate. Numai Leahu l-a însoțit pe Nagy, cei doi ajungând cu bine la Budapesta, unde au rămas peste noapte la una dintre gazdele de încredere ale călăuzei[1]. Totuși, aceștia se aflau încă de partea nedorită a Cortinei de Fier, iar călătoria lor nu se încheiase. Din capitala maghiară au luat un tren spre Vest, coborând înainte să aibă loc un eventual control al pasagerilor. Apoi au continuat drumul pe jos, mergând ore în șir în liniște deplină, ghidați numai de lumina lunii și de flerul lui Nagy care i-au ajutat să ocolească luminile echipelor de grăniceri, tăișurile sârmei ghimpate și iminentul pericol al câmpurilor minate. Când au văzut primele indicatoare scrise în germană au înțeles că au ajuns în Austria, însă ultimul hop nu fusese încă trecut: se aflau în sectorul sovietic și încă exista pericolul de a fi descoperiți, arestați și expulzați înapoi în Ungaria sau chiar în România. Obosiți de drumul solicitant și stresant, cei doi au luat un autobuz care i-a dus la Viena unde, în cele din urmă, au reușit să obțină documente de călătorie și să treacă în sectorul american, ajungând după patru zile de tensiune, epuizare și nervozitate la Salzburg.

Nu e greu de închipuit uimirea pe care a avut-o Titi Constantinescu atunci când s-a întors Andrei Nagy: călăuza fusese plătită ca să-i aducă pe generalul Nicolau și pe Dumitru Magoș, și se întorsese numai cu un oarecare Cornel Leahu.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 287.

Vestea a ajuns curând și la Paris, însă deziluzia Constanței Magoș a fost oarecum ameliorată de scrisoarea primită de la Leahu care îi destăinuia că, înainte de despărțire, își luase față de soțul ei angajamentul de a trimite din nou călăuza la primăvară, de îndată ce vremea se va încălzi, pentru a-l scoate din țară, împreună cu doamna Leahu și alte persoane. Totuși, Cornel Leahu, ca aproape orice refugiat proaspăt ajuns în Occident, nu dispunea de niciun ban, iar Nagy nu accepta să plece gratuit în misiune. Așa că sarcina a căzut din nou pe umerii Constanței Magoș, care era dispusă să facă aproape orice sacrificiu pentru a-și aduce soțul alături de ea. S-a împrumutat de bani, a intermediat pentru scoaterea altor persoane pentru care s-au plătit sume deloc neglijabile, aceste mici afaceri având rolul de a acoperi și costurile pentru scoaterea soțului său. Iar în martie 1949, Andrei Nagy pleca din nou din Salzburg spre țară, având misiunea de a-l contacta pe inginerul Magoș și de a-l aduce în sectorul de ocupație american al Austriei, împreună cu alte persoane. Numai că după câteva săptămâni, Nagy s-a întors cu mâna goală, declarând că ar fi fost arestat în sectorul sovietic, înainte de a trece în Ungaria, și încarcerat într-o închisoare sovietică, iar toți banii i-au fost confiscați. Deznodământul a produs consternare, frustrare și chiar furie, determinându-l pe Titi Constantinescu să facă unele cercetări, rezultatul investigației desfășurate cu sprijin american fiind neașteptat. Nagy plecase, într-adevăr, din Salzburg spre Est, numai că se oprise într-un sat aflat la câteva zeci de kilometri distanță, unde, din banii primiți pentru a scoate persoane din RPR, își cumpărase un gater și rămăsese pentru câteva săptămâni, timp în care, conform legendei pe care și-o crease, ar fi stat închis. Colaborarea cu Constantinescu s-a încheiat, iar serviciile americane l-au preluat în arest și anchetă. Pentru

Constanța Magoș nu era numai una dintre nenumăratele tentative eșuate de a-și scoate soțul din țară, ci și cel mai costisitor insucces, afacerea lăsând-o pe femeie îngropată în datorii.

Norocosul Danciu

Dacă Andrei Nagy se dovedise, în cele din urmă, un speculant al disponibilității celor din exil de a face eforturi financiare uriașe pentru a-i salva pe cei dragi din țară, iar activitatea sa de călăuză se încheiase definitiv, mult mai demn de încredere a fost Constantin Danciu. Legătura era cimentată și de o anumită chimie personală între el și Titi Constantinescu, cei doi având în comun cariera militară și simpatiile legionare din tinerețe. Născut la 27 august 1918 în comuna Bucium, aflată la câțiva kilometri de Roșia Montană și de munții Apuseni, Constantin Danciu (uneori cunoscut drept Costică Baciu) moștenise ceva din dârzenia și perseverența moților în spiritul cărora fusese crescut. Participase ca subofițer la numeroase operațiuni militare atât pe frontul antisovietic, încă din 1941, cât și la luptele din Apus, de după schimbarea de alianță din august 1944, fără să fi suferit nicio zgârietură. Norocul său devenise legendar printre camarazi mai ales că toți știau și cum se născuse acesta: în primele ore ale Campaniei din Est, la puțin timp după ce se difuzase faimosul ordin al generalului Ion Antonescu, unitatea lui Danciu, masată pe malul drept al Prutului, fusese surprinsă de focul de artilerie al tunurilor sovietice camuflate de partea cealaltă a râului. Cuprinși de teamă, soldații au fugit care încotro, căutându-și salvarea în gropi și adăposturi individuale. La fel a făcut și tânărul Danciu, numai că, fiind întuneric, nu a văzut unde se află și a sărit direct în latrina unității, de unde a scăpat de tirul inamic, dar nu și de comentariile ulterioare ale camarazilor săi[1].

[1] Mircea Carp, *op. cit.*, p. 152.

Prima misiune în țară a lui Danciu a avut loc în 1949 și era foarte aproape să fie și ultima. Inițial el fusese recrutat de Titi Constantinescu pentru același obsesiv scop de a-l scoate din țară pe inginerul Dumitru Magoș, însă cum acesta din urmă se afla pe un șantier izolat din Hațeg, de unde nu putea pleca și unde absența sa ar fi fost de îndată remarcată, a fost nevoie de găsirea altor clienți, intermedierea fiind realizată de Constanța Magoș. Femeia l-a abordat pe compozitorul Constantin Brăiloiu care lucrase la legația română din Berna și care, odată încheiat serviciul său și rechemat în țară, a decis să rămână în exil, căutând însă mereu o modalitate de a-și aduce și soția în Elveția. Brăiloiu a acceptat tranzacția, plătind suma cerută de Constantinescu și de Leahu, dându-i călăuzei adresa soției sale, dar și un bilet olograf prin care își informa partenera de viață că omul care-i va da biletul a fost trimis înadins în țară pentru a le aduce în Occident pe ea și pe o anume domnișoară Bolo, iar în cazul refuzului, banii vor fi considerați pierduți. Afacerea a fost preluată de Cornel Leahu, care, după sosirea în Austria, devenise un apropiat al lui Titi Constantinescu și-l ajuta pe acesta în traficul de persoane. Cornel Leahu nu a mai avut răbdare ca Danciu să-și finalizeze instructajul și, profitând de absența temporară a lui Constantinescu din Salzburg, l-a trimis în misiune.

Peste câteva zile, subofițerul Danciu bătea la ușa casei Brăiloiu de pe strada Sfântul Silvestru, aflată la numai câteva zeci de metri de bătrâna biserică ridicată în stilul catedralei de la Curtea de Argeș. Acolo le-a întâlnit atât pe soția compozitorului, cât și pe cealaltă persoană care urma să-l însoțească pe drumul înapoi în Occident. Prevăzător și conștient că va fi o încercare solicitantă și riscantă chiar și pentru un bărbat în putere și cu antrenament, așa cum era el, și cu atât mai mult

pentru o femeie trecută de prima tinerețe, călăuza le-a avertizat pe cele două femei că drumul va implica și parcurgerea unor zone cu sârmă ghimpată și, foarte probabil, electrificată. Doamna Brăiloiu și domnișoara Bolo au acceptat fără rezerve propunerea de a fugi din țară, stabilind ca plecarea din capitală să aibă loc peste două zile, din casa de pe strada Sfântul Silvestru. Numai că în ziua stabilită pentru plecare, subofițerul Danciu a avut parte de o răsturnare de situație pe care nu și-a imaginat-o probabil nici în cele mai negre scenarii. Doamna Brăiloiu i-a spus că nu mai vrea să plece din țară, preferând să aibă un statut decent în România comunistă decât, conform ei, să ajungă la cheremul străinilor. Domnișoara Bolo însă nu abandonase ideea plecării și ar fi vrut să-l însoțească pe Danciu, dar soția compozitorului a amenințat-o că, dacă nu renunță, o va denunța la Securitate, determinând-o astfel să cedeze. Iar strategia doamnei Brăiloiu nu se încheia aici: cum locurile erau deja plătite, se decisese să le cedeze către doamnele Beldi, două femei de origine maghiară care i-au fost prezentate lui Danciu, și care mai apoi, în văzul tuturor, și-au plătit ieșirea din țară cu un săculeț de aur pulbere pe care l-au oferit soției compozitorului[1]. Peste câteva luni, într-o scrisoare primită de Constantin Brăiloiu de la o cunoștință din Grecia, soția oferea o altă explicație pentru întreaga răsturnare de situație: femeia simțea că are o datorie morală față de familia Beldi: fiul, respectiv fratele celor două femei, fusese arestat de Securitate împreună cu un funcționar al legației britanice la București. La acea fatidică întâlnire ar fi trebuit să participe și doamna Brăiloiu care, fiind de felul său mai comodă, a întârziat, ajungând după descinderea Securității și scăpând astfel de arestare. Cu toate acestea, rămăsese cu vina de a fi scăpat de reținere când ceilalți fuseseră

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 290.

arestați, iar atunci când a aflat că sora și mama lui Beldi vor să fugă din țară s-a decis să facă tot ce-i stă în putință să le sprijine. Totuși, oricare ar fi fost motivul real al schimbării, călăuza rămăsese în stare de șoc în sufrageria casei din strada Sfântul Silvestru: întregul plan al primei sale misiuni fusese aruncat în aer, persoana pentru care își riscase viața și pentru care venise în țară flutura amenințări cu denunțuri la Securitate și se vedea nevoit să plece la un asemenea drum periculos cu două femei pe care nici nu le cunoștea și în care nu avea încredere. Și, pentru că situația nu era suficient de delicată, una dintre doamnele Beldi avea peste 80 de ani și o condiție fizică departe de cea a unei plimbări îndelungate, cu atât mai mult necesară trecerii clandestine a frontierei. Bineînțeles, drumul a fost unul încet și chinuitor, dar chiar și așa, cei trei au reușit să treacă granița româno-maghiară, însă, odată intrate în Ungaria, doamnele Beldi i-au spus lui Danciu că vor să bea o bere „ca la ele în țară" și și-au părăsit călăuza pentru o vizită într-un restaurant din localitatea în care se aflau. Subofițerul le dăduse nu numai adresa și numele gazdei din Budapesta, unde urmau să-și refacă puterile pentru ultima parte a drumului (și cea mai periculoasă – trecerea graniței maghiaro-austriece), cât și pe cea a lui Leahu de la Salzburg, probabil dintr-un exces de deschidere și de lipsă de conspirativitate a unei călăuze prea puțin antrenate pentru asemenea acțiuni. Nu este clar dacă doamnele Beldi au apucat să se bucure de berea maghiară, dar cu siguranță au cunoscut arestul poliției, căci, la un control inopinat, au fost descoperite și reținute. Danciu a scăpat la limită de o soartă similară, a schimbat mai multe trenuri, coborând în halte părăsite și urcându-se în garnituri care păreau că se îndreaptă spre Vest, și tot așa a ținut-o până la graniță, pe care a reușit să o treacă după multe ore de așteptare și riscuri enorme, ajungând în cele din urmă

la Salzburg. Acolo l-a reîntâlnit pe Leahu, care, considerând că vina era oarecum împărțită, a acceptat să-i dea numai jumătate din suma stabilită înainte de plecare.

Dezastrul însă bătea la ușă: peste câteva zile, Cornel Leahu primea o scrisoare expediată din Ungaria prin care doamnele Beldi îi spuneau că au scăpat de poliție fără să pățească ceva sau să divulge adevăratul rost al prezenței lor în țară, că sunt libere și că așteaptă să le fie trimisă o călăuză pentru a continua drumul până în Occident. În mod surprinzător, Leahu chiar a crezut legenda și se pregătea să trimită un agent (nu e clar dacă tot Danciu sau altcineva) și chiar ar fi făcut-o dacă între timp nu s-ar fi întors Titi Constantinescu la Salzburg. Agentul CIC a avut un acces de furie atunci când a aflat de cele întâmplate și l-a certat pe Leahu că a trimis în țară un om nepregătit, că nu a păstrat regulile conspirativității și că ar fi fost pe cale să muște din momeala întinsă de ÁVH. Pentru orice agent cu experiență al unei structuri informative era clar că serviciul maghiar întindea o plasă, folosindu-se de doamnele Beldi, așa că Titi Constantinescu a oprit trimiterea călăuzei. Ce nu a putut să facă a fost însă întoarcerea din drum a unui agent deja plecat spre țară și care urma să treacă prin Budapesta, pe la gazda indicată de Danciu doamnelor Beldi. Confirmarea că scrisoarea era o înscenare a autorităților maghiare a venit în scurt timp, agentul ajuns recent în Ungaria fiind capturat la Budapesta, la locuința gazdei unde căutase să înnopteze. Cornel Leahu fusese cel care pornise întreaga acțiune, fără a avea vreo aprobare, însă Neagoy l-a considerat răspunzător pe Titi Constantinescu, în a cărui subordine directă era Danciu. Acesta din urmă nici nu își finalizase antrenamentul, iar misiunile sale în țară urmau să aibă două scopuri distincte, care niciodată nu trebuiau amestecate: fie va obține informații, fie va scoate persoane din țară. Și atunci

când va merge pe a doua variantă, Danciu urma să aibă o singură țintă: extragerea lui Constantin Nicolau, de care CIC avea nevoie în activitatea sa, și nimeni altcineva[1]. Așadar, misiunea de la începutul anului 1949 încălcase toate prevederile și, chiar dacă Danciu scăpase cu bine și ajunsese în sectorul american al Austriei, se soldase cu căderea unui alt agent și a gazdei din Budapesta, fiind astfel nevoie să găsească alt punct de sprijin în capitala maghiară.

Până în septembrie 1949, Danciu a făcut cel puțin trei drumuri în țară și înapoi. A doua misiune se pare că a avut loc în vara aceluiași an, Danciu fiind trimis personal de Neagoy pentru a face poze aeroportului Arad și chiar și pentru a produce un sabotaj pe linia ferată Simeria–Hunedoara. Probabil tot atunci a avut și misiunea de a-l aduce pe generalul Nicolau, Danciu reușind să-l contacteze. Ofițerul și-a dat acordul pentru tentativa de trecere a frontierelor, urmând ca cei doi să plece pe căi separate din capitală și să facă joncțiunea la Copșa Mică. Chiar dacă cei doi s-au întâlnit în micul oraș transilvănean, Nicolau nu ar mai fi avut curajul să meargă mai departe (spunând că o să plece el cândva cu un avion, deci o cale mult mai confortabilă și mai sigură), iar ezitarea sa aproape a dus la căderea lui Danciu, călăuza scăpând la limită să fie descoperită de Securitate[2]. Tot în 1949, Danciu a fost utilizat pentru introducerea în țară a unor stații de radio-emisie, sarcină dată direct de Neagoy, pe una distribuind-o la Baia de Criș, din munții Apuseni, iar alta în comuna dâmbovițeană Vârfurile, nu departe de Câmpina. Cele două, împreună cu un al treilea echipament similar, urmau să transmită informații la Salzburg, însă nu există informații dacă au funcționat sau nu.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 296.

[2] *Ibidem*, f. 294.

Riscurile uriașe trăite de subofițer care de mai multe ori scăpase la limită de a fi descoperit, lăsaseră urmări psihice deosebit de puternice. Bărbatul nu mai putea fi utilizat în activitatea de trecere clandestină a frontierelor, munca sa de călăuză încheindu-se la sfârșitul lui 1949 sau în cursul lui 1950. Ca o recunoștință pentru acțiunile în care fusese implicat și pentru implicarea serioasă și conștiincioasă pe care a avut-o în misiunile sale, Titi Constantinescu facilitase fostului său colaborator și familiei sale emigrarea în Venezuela, departe de spațiul est-european comunist. Destinația exotică fusese aleasă de Rodica Magda, soția lui Danciu, o româncă fugită din țară în 1948. Din păcate pentru subofițerul român, plecarea în Venezuela era o uneltire a nevestei sale care știa că la Caracas o așteaptă iubitul ei din țară, un avocat care se îmbogățise din traficul de persoane, înainte de a pleca la rândul său din România comunistă[1]. Odată ajunși în America de Sud, femeia l-a părăsit pentru acesta din urmă. Pe lângă drama sentimentală, Danciu, aflat la mii de kilometri depărtare și la câțiva ani după încheierea activității sale de călăuză, încă mai era bântuit de traumele pe care le trăise în 1948–1949: avea lungi insomnii, iar atunci când putea dormi se trezea adeseori speriat, încă sub influența coșmarurilor în care se târa prin sârmă ghimpată, fugind cu disperare de grăniceri sovietici în timp ce gloanțele îi șuierau pe lângă trup.

Anonimii curajoși

Până în 1951, datele despre activitatea călăuzelor trimise de Titi Constantinescu în țară sunt foarte lacunare. Una dintre puținele mențiuni provine de la sfârșitul anului 1949 sau începutul anului 1950, când agentul de la Salzburg a trimis un alt

[1] Mircea Carp, *op. cit.*, p. 132.

curier spre RPR (a cărui identitate este necunoscută), cu misiunea de a-i aduce pe Costel Nicolau și Dumitru Magoș. Pentru a le câștiga încrederea și a înlătura orice temere cu privire la propunerea de a-l însoți în trecerea clandestină a frontierelor, călăuza avea asupra sa două bilețele scrise de Constanța Magoș în toamna anului 1949, pe care i le dăduse lui Titi Constantinescu înainte ca acesta să plece din Paris. Misiunea a eșuat repede, persoana respectivă fiind prinsă de autoritățile maghiare și încarcerată. Documentele care ar fi putut deconspira persoane din țară nu ar fi căzut în mâinile anchetatorilor, agentul de la Salzburg susținând într-o corespondență cu Constanța Magoș că are certitudinea că bilețelele au fost înghițite de călăuză înainte de a fi reținută, însă este puțin probabil ca informația să fi putut ajunge din beciurile poliției ungare sau ale ÁVH în birourile CIC din Salzburg[1].

Un alt curier cvasinecunoscut a fost Bonifacio Boruzescu, un tânăr originar din Cadrilater, care fugise din țară în 1949, după ce cunoscuse torturile din arestul Securității. La fel ca Danciu, probabil că și acesta se apropiase de Titi Constantinescu tot datorită simpatiilor legionare pentru care, la fel ca agentul de la Salzburg, fusese încarcerat. Și despre activitatea sa secretă datele sunt lapidare, tot ce se cunoaște este despre o misiune a lui în țară în vara anului 1950, cu scopul de a-l scoate pe doctorul Ion Claudian, membru în organizația anticomunistă „Partidul Românesc al luptătorilor". Grupul fusese depistat în 1948, însă medicul reușise să scape de arestare și intrase în clandestinitate, căutând soluții să fugă din țară. Cum a luat legătura cu Titi Constantinescu nu se cunoaște, cert este că Boruzescu l-a întâlnit și împreună au pornit spre granița terestră iugoslavă. Ajunși în satul Gătaia, la circa treizeci de kilometri de frontieră, au fost

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 296.

preluați de un localnic care a îndeplinit rolul de călăuză. Timp de două nopți s-au deplasat încet și cu grijă, de multe ori fiind obligați să se ascundă sau să se târască pentru a nu fi descoperiți. Ca situația să fie și mai gravă, doctorul Claudian era bolnav și de multe ori simțea nevoia să tușească: atunci, unul dintre ceilalți doi companioni îi lua capul și îi afunda fața în pământ, ca zgomotul să fie cât mai puțin perceptibil. În cele din urmă, au ajuns în satul sârbesc unde îi aștepta un țăran care i-a găzduit timp de alte două nopți, până și-au refăcut forțele, iar starea de sănătate a medicului s-a ameliorat, și apoi i-a dus până la Maribor, de unde au fost preluați, se pare, chiar de Titi Constantinescu[1]. Există însă și o altă variantă, susținută de Ana Maria Marin, în necrologul din 1988 al doctorului Claudian: Boruzescu l-ar fi abandonat după trecerea frontierei, medicul ajungând într-un lagăr de muncă iugoslav, de unde a fost scos ulterior de persoane din exil. Cert este că, în cele din urmă, Ion Claudian avea să se stabilească în Franța. Ultimele două călăuze, ale căror identitate și acțiuni rămân și astăzi necunoscute, sunt consemnate la finalul anului 1950, ambele fiind utilizate în încercarea disperată a lui Titi Constantinescu de a determina pe Constanța Magoș să lucreze cu el la Salzburg. Misiunea amândurora era aducerea lui Dumitru Magoș, însă ambele acțiuni eșuează lamentabil: primul agent este prins în zona sovietică a Austriei (Constantinescu a încercat, fără succes, să îl scoată din închisoare), iar al doilea, un sas din România, este capturat la Budapesta.

Ultima cădere: agentul Moldovan

Dacă se întâmpla ca un curier să cadă în timpul misiunii, varianta preferată era ca acest lucru să se petreacă în Iugoslavia, Ungaria sau Austria. Exista astfel speranța că ar

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 183.

putea să nu fie extrădat autorităților române și, prin urmare, Bucureștiul să nu îl „stoarcă" de informații, ducând astfel la anihilări de legături din interior, dezactivarea unor filiere și devoalarea activității secrete din Occident. Toate acestea se întâmplau însă în scenariul cel mai negru: agentul era prins în timpul misiunii sale în țară, iar Securitatea avea grijă ca, prin metode specifice, să obțină toate datele cunoscute de cel investigat, și poate chiar ceva în plus.

Exact acest scenariu negru s-a întâmplat cu Victor Moldovan, a cărui biografie ascunde la rândul său câteva episoade obscure și intrigante. Născut la 12 iunie 1922 în comuna Săcășeni din județul Satu Mare, a absolvit școala primară în satul natal și trei clase de liceu industrial, iar apoi s-a decis să-și ia viața în propriile mâini și să se mute în 1937 la București, unde s-a angajat ca strungar în fier[1]. Nimic neobișnuit pentru acea epocă: Moldovan era numai unul dintre zecile de mii de tineri împinși de sărăcia din provincie să-și facă un rost în capitala României Mari. Părea doar o viață la fel de simplă și banală precum a altor zeci de mii de muncitori bucureșteni, care-și împărțeau timpul între lucrul în uzină și traiul de zi cu zi în mahalalele marelui oraș.

Dar destinul avea alte provocări pentru Victor Moldovan: în 1941, a fost trimis în Germania pentru un curs de specializare în domeniul său de activitate. Părea să fie șansa vieții lui: nu numai că avea oportunitatea de a căpăta o mai bună pregătire profesională, permițându-i apoi să acceadă la un salariu mărit și la statut mai bun, dar și scăpa de serviciul militar, într-o vreme în care mulți dintre cei de vârsta sa fuseseră chemați sub arme pentru a lupta pe Frontul de Est. De ce a fost el ales pentru acest curs de pregătire și ce s-a întâmplat în Germania sunt

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 5.

două intrigi determinante pentru înțelegerea activității sale ulterioare, dar se pare că niciunul dintre anchetatorii din țară nu s-a obosit să formuleze întrebările. Pentru că acesta este intervalul în care apar primele suspiciuni (timide, e drept) că tânărul care abia împlinise 18 ani ar putea avea legături cu un serviciu secret[1]. Căci altfel cum s-ar explica, după câteva luni petrecute în Germania, revenirea lui Victor Moldovan la Săcășeni, care acum se afla în Ungaria, și după câteva luni stabilirea lui la Budapesta, unde s-a angajat la o importantă întreprindere cu capital german. Dacă ar fi fost neamț, lucrurile ar fi mai simplu de explicat, dar Moldovan era un român angajat în timp ce zeci de maghiari așteptau la poarta fabricii să primească o slujbă oricât de prost plătită, iar acest lucru se petrecea la câteva luni după ocuparea nord-vestului Transilvaniei de către Ungaria horthystă, când tensiunile româno-maghiare erau cât se poate de palpabile, în ciuda statutului oficial al celor două state, de aliați în Pactul Tripartit. Se pare că Victor Moldovan s-a acomodat foarte bine în orașul traversat de Dunăre, unde și-a întemeiat o familie, căsătorindu-se și născându-i-se cei doi copii. Chiar dacă a supraviețuit traumatizantului asediu al Budapestei și primelor luni de comunizare a societății maghiare, ceva s-a petrecut cu tânărul român. În 1946, a lăsat totul în urmă și a venit clandestin în România stabilindu-se în casa părinților săi, surprinși de apariția neașteptată a fiului. Dar așa cum a venit, la fel a și plecat: după nici o lună, Victor Moldovan s-a decis să se întoarcă la Budapesta.

Seria evenimentelor bizare din biografia sa era abia la început: la 28 martie 1950 fuge din Ungaria, dar de data aceasta pașii săi se îndreptă nu spre Est, către siguranța casei părintești, ci spre Vest, către necunoscutul Salzburg, unde s-a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 8.

cazat la exclusivistul Hotel Elefant din centrul istoric baroc al orașului. Ce l-a determinat să-și părăsească familia și să fugă mai întâi în țara natală și apoi în Occident este o necunoscută. La fel și contactul său cu servicii de informații americane: să fi decis să plece având deja stabilită colaborarea cu acestea sau, odată ajuns în orașul austriac, a fost abordat și recrutat de Titi Constantinescu și George Neagoy? Oricare ar fi răspunsul, este cert că în lunile petrecute la Salzburg, Victor Moldovan a intrat în serviciul CIC, având rolul de călăuză care urma să facă drumul către și dinspre România, bazându-se pe contactele sale din Budapesta. Totodată, a urmat cursuri de cifrare și supracifrare, utilizare a cernelii simpatice, fotografiere și developare, și alte activități specifice muncii informative[1].

Odată instructajul finalizat, Moldovan a fost probabil ultima călăuză trimisă de Titi Constantinescu în încercarea obsesivă de a-l scoate din țară pe inginerul Dumitru Magoș (alături de generalul Costel Nicolau, dacă circumstanțele o permiteau), pentru a o atrage astfel la o mai strânsă colaborare informativă pe Constanța Magoș. Soțul secretarei lui Opran fusese informat în prealabil că o persoană este pe cale să vină din Occident pentru a-l trece clandestin granițele până de cealaltă parte a Cortinei de Fier, iar de data aceasta se spera că bărbatul nu va mai avea nicio altă întâlnire providențială care să-i taie elanul și curajul, atât cât erau. Aceasta nu era însă singura sarcină pe care o avea de îndeplinit agentul CIC: urma totodată să contacteze foști ofițeri ai armatei regale române pentru a crea o rețea informativă capabilă să colecteze date utile celor din Vest, pe care apoi să le trimită dincolo de Cortina de Fier fără ca Securitatea să descopere.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 2, f. 16.

La mijlocul lunii august părăsea definitiv Salzburgul și, după o ședere neobișnuit de lungă în Ungaria, la 26 septembrie 1950, Victor Moldovan trecea granița maghiaro-română nedetectat de grăniceri și intra clandestin în țară sub identitatea falsă Hantz Maer. Chiar dacă locuința părinților săi ar fi fost cel mai accesibil și sigur adăpost, era conștient că încă era cunoscut de multă lume în Săcășeni, iar riscul de a fi trădat era uriaș. A mers prima dată la vărul său Augustin Tamaș, care l-a găzduit timp de trei zile, apoi a schimbat ascunzătoarea, stabilindu-se la unchiul său Ioan Lovaș din satul Santău[1]. Familia sa a aflat repede de prezența „fiului rătăcitor" și, rând pe rând, l-au vizitat la locuința conspirativă. Restabilind legăturile cu cei apropiați, Victor Moldovan a decis să nu riște o deplasare la București, pentru a-l contacta pe inginerul Magoș, ci să o folosească pe mătușa sa Floarea Izsak, căreia i-a înmânat o scrisoare pe care trebuia să o predea personal celui ce urma să fie scos din țară. Iar femeia s-a achitat cât de bine a putut de rugămintea nepotului său: s-a împrumutat de bani, a mers cu trenul de la Satu Mare la București și înapoi, iar în Capitală l-a căutat la domiciliul său pe Magoș, însă acesta era plecat din oraș, așa că nu a ieșit din indicațiile primite, refuzând să dea corespondența bucătăresei, pe care a găsit-o la apartamentul din Brezoianu și întorcând plicul la expeditor.

Împrejurările în care a fost capturat Victor Moldovan și cauzele reținerii sale sunt învăluite în mister. Tot ce se cunoaște este că a fost descoperit la 11 octombrie 1950 de Miliție, foarte probabil în urma unei trădări, arestat și transferat Securității. Căderea sa atât de rapidă a dus la un eșec total al acțiunii trasate de Salzburg, iar Dumitru Magoș a rămas așteptând în van călăuza promisă pentru a-l scoate din țară, neștiind că aceasta fusese deja reținută.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 24.

Anchetat cu duritate și chinuit în mod cumplit, Victor Moldovan a mărturisit activitatea sa de la Salzburg, inclusiv legăturile cu Neagoy și ofițerii CIC. Numai că supliciile la care a fost supus și zelul anchetatorilor au dus și la declararea unor informații false, precum implicarea Constanței Magoș în recrutare, statutul acesteia căpătând proporții uriașe în depozițiile călăuzei, fiind descrisă ca un soi de creier din umbră al întregii structuri informative, care îi controla pe cei de la Salzburg și, totodată, l-a pregătit personal pe agent pentru misiunea sa. În schimb, Victor Moldova a găsit resursele interioare pentru a da o ultimă lovitură celor ce-l torturau. Ofițerii voiau să afle parola pe care trebuia să o folosească cei pe care călăuza urma să-i aducă în Occident. Numai că Neagoy luase în calcul și varianta ca agentul său să cadă în mâinile Securității care, mai apoi, să-l utilizeze pentru dezinformare și contraspionaj, așa că-l instruise să dea o parolă care să ascundă de fapt adevăratul său statut. Dacă era liber, iar oamenii respectivi erau cei care ar fi trebuit scoși din țară, parola era „Victor din Moldova", însă dacă fusese capturat, iar cei care se prezentau la Salzburg erau, de fapt, agenții Securității, atunci urma să comunice parola falsă: „Victor din Ardeal"[1]. Remarcabil este că în ciuda tuturor bătăilor, presiunilor și amenințărilor, tânăra călăuză nu a dezvăluit varianta corectă, ci a declarat-o numai pe cea din urmă, iar consecințele nu au întârziat să apară. Contraspionajul a trimis la Salzburg o echipă formată din trei oameni ai Bucureștiului ca venind din partea lui Moldovan: doi dintre aceștia s-au prezentat lui Neagoy, în timp ce al treilea aștepta pe trotuarul din fața clădirii CIC. Numai că ambii au prezentat parola „Victor din Ardeal", iar Neagoy a înțeles imediat ce s-a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 11.

întâmplat și cine sunt, de fapt, cei din fața sa și a dat ordin ca aceștia să fie arestați și interogați. Singurul care a scăpat a fost cel de-al treilea care, văzând că tovarășii săi nu revin din clădire, a bănuit că ceva nu a mers conform planului și s-a înapoiat imediat în țară.

Trimiterea în judecată a lui Victor Moldovan a fost trenată pentru ca nu cumva CIC sau SIMRE să afle de căderea sa. În cele din urmă, a fost judecat de Tribunalul Militar București și, prin Sentința nr. 139/22 octombrie 1952, condamnat la muncă silnică pe viață, zece ani de degradare civică și confiscarea averii pentru „tentativă de crimă de înaltă trădare", zece ani de închisoare corecțională pentru trecere ilegală a frontierei și opt ani de închisoare corecțională pentru „tentativă la delictul de înlesnirea trecerii frauduloase a frontierei", urmând să execute pedeapsa cea mai grea[1].

Ani la rând a fost unul dintre cei mai înverșunați și combativi deținuți, păstrându-și ideile anticomuniste, ajutându-și colegii de detenție și împotrivindu-se cum putea gardienilor și administrației închisorilor. Nu spera, ci era convins că americanii nu vor renunța la România, iar eliberarea va veni și, odată cu ea, pedepsirea aspră a tuturor celor care serviseră regimul comunist. Se pregătea mereu pentru acea clipă, de aceea căuta deținuți care știau engleză și-i punea să-i dea lecții, folosind o bucată de sticlă pe care presăra praf de var și apoi scrijelea cu un băț cuvintele englezești pe care le memora. „De dimineață și până seara învață cum niciunul dintre cei mai sârguincioși elevi de liceu nu se ocupă"[2] îl descria în aprilie 1962 informatorul „Valeriu Blindea", care-i era coleg în celula 47 de la închisoarea Dej.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 15.

[2] *Ibidem*, f. 9.

Apoi ceva s-a rupt în interiorul său, probabil după transferarea la Gherla, în ianuarie 1963. Victor Moldovan a devenit un alt om: din anticomunistul redutabil s-a transformat în câteva luni într-un reeducat model. Alt informator, „Ioan Ionescu", consemna într-o notă dată ofițerului politic Iosif Domokoș:

> spontan în urma vizionării filmului „cerul nu are granițI[1]" care tratează unele aspecte ale crimelor legionarilor, el având cunoștință de resturile legionare aflate la Szalzburg [sic!], Moldoveanu a luat cuvântul și a arătat pe larg cum a fost împins la crima pe care a comis-o de către americani prin agentura lor legionară de la Salzburg [...] „M-am trădat pe mine și pe mama care a fost toată viața ei în regimurile trecute muritoare de foame. M-a nenorocit măgarul american Petre [George – n.m.] Neagoe și banda lui de la Salzburg" a adăugat el plin de ură[2].

De asemenea, participa la acțiunile „cultural-educative" de propagandă ale administrației penitenciarului, criticând public atitudinea anticomunistă a unora dintre colegii săi de detenție, muncea în atelierul penitenciarului, numărându-se printre spărgătorii de normă, și citea orice volum de literatură marxist-leninistă la care avea acces. A fost pus în libertate din penitenciarul Gherla la 13 aprilie 1964, după ce a trecut și prin închisorile Jilava, Pitești și Dej, și s-a stabilit la Baia Mare, muncind în anii următori ca vagonetar la mina de la Baia Sprie. Trauma experienței carcerale l-a constrâns să trăiască și după eliberare o viață paralelă, marcată de absurdul discrepanței între cine trebuia să fie și cine era de fapt,

[1] „Cerul n-are gratii", scenariul și regia Francisc Munteanu, 1962.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 1, f. 12.

căci, aproape sigur, undeva, în forurile sale interioare, Victor Moldovan rămăsese același anticomunist. Rareori acel sine bine ascuns putea fi dibuit de cei din jurul său, unul dintre puținele momente fiind însă surprins de informatorul „Iuliu Doboș" care, întâlnindu-l pe Moldovan, l-a întrebat, printre altele, dacă filmul care rula la cinematograful din localitate merită sau nu vizionat. Iar fostul colaborator CIC l-a lăudat necontenit, recunoscând apoi că de fapt nici nu l-a văzut și scuzându-se că „trebuie să spun că e bun, căci dacă spun că e rău, ăștia mă arestează"[1]. Simțea probabil că este supravegheat, iar intuiția lui era corectă: a fost pe rând obiectivul „Moraru Vasile" și „Minierul", ultimele file din dosarul său de urmărire fiind de la sfârșitul anilor 1980.

Enigmatica Tanda Caragea

Oricât de mult s-ar încerca separarea, categorisirea, ierarhizarea, împărțirea în secțiuni distincte a activității informative din exilul românesc de la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950, rezultatele sunt cel puțin discutabile. O dată, bineînțeles, pentru că fiecare episod trebuie pus mereu sub semnul incertitudinii, căci oricât de multe documente din surse disparate ar confirma veridicitatea informațiilor, aproape niciodată nu poate fi exclusă posibilitatea ca totul să fi fost o elaborată legendă menită să ascundă adevărata desfășurare a operațiunilor. Loialitatea față de o structură sau măcar colaborarea în serviciul ei poate să fi fost numai o mască prin care respectivul agent era marșrutizat în folosul altei structuri, fiind ghidat de un ideal politic sau, din contră, de un interes material. În al doilea rând, pentru că aceste straturi evenimențiale nu sunt independente, ci, dimpotrivă,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 963 522, vol. 2, f. 29.

se întrepătrund, anumite persoane au legături cu mai multe servicii informative, lucrează împreună, se șantajează, reprezintă vulnerabilități ori trebuie recrutate imediat. Lumea agenților secreți este un nisip mișcător, în care orice poate fi altceva decât pare, iar singurul lucru cert este numai căderea în mâinile inamicului, unde tortura anchetelor și supliciul temnițelor scot la iveală deopotrivă adevărul și fantezia izvorâte din chinul celor anchetați, înainte ca uneori gloanțele plutonului de execuție să aștearnă tăcerea deplină.

Dar nu toți agenții aveau parte de un destin tragic. Alții reușeau să navigheze prin apele tulburi ale spionilor și structurilor informative, cunoscând căderi, dar și răsturnări neașteptate de situație, manipulând și fiind manipulați, semnând angajamente pe care le respectau sau nu și tranzacționând orice pentru propria libertate. Biografiile lor transcend activitatea unui singur plan al confruntărilor informative ale Războiului Rece, fiind veritabile piruete ale șansei, dar și ale propriei inteligențe. Una dintre cele mai intrigante vieți din acest univers obscur a fost cel al Tandei Caragea, a cărei poveste este greu de prins într-un șablon, aflându-se cumva la intersecția nebuloasă a serviciilor secrete române (deopotrivă comunist și din exil), american și francez. Totul este pus mereu sub lumina senzualității, oportunismului și egocentrismului excentricei femei.

Prințesa Alexandra Caragea, alintată adeseori Tanda, s-a născut în 1920 la București, fiind al treilea copil (și ultimul) al cuplului Constantin și Ecaterina Caragea. Descendența sa reunea nume importante ale aristocrației românești. Pe linie paternă, se trăgea din vechea familie bizantină care a dat numeroși înalți funcționari ai Imperiului Otoman, dar și doi domnitori ai Țării Românești. Bunicul ei, Aristide

Caragea (ortografiat și Caradja) fusese unul dintre cei mai importanți naturaliști europeni ai epocii, iar prin donarea uriașei sale colecții de fluturi a pus bazele Muzeului Antipa. Căsătorit cu Matilda Grecianu, fiica profesorului universitar ieșean Alexandru Grecianu, din mariajul acestora a rezultat Constantin Nicolae Caragea, tatăl Tandei. Nici linia maternă nu era mai prejos: mama sa, Ecaterina Olimpia Kretzulescu, era descendenta ilustrei familii nobiliare care a fost socotită de același rang cu Cantacuzinii și Brâncovenii. Se spune că *noblețea obligă*, iar principiul pare să fi fost respectat de mai toate înaintașele principesei Tanda Caragea: bunica ei se numărase printre ctitorii leagănului din apropierea Arcului de Triumf din capitală, iar mama sa condusese ani de zile așezământul de la Nedelea, din județul Prahova, unde sute de copii orfani ori săraci găseau o masă caldă și alinarea de care aveau nevoie. În anii celui de-al Doilea Război Mondial, Ecaterina Caragea se avântase curajos în ajutorarea aviatorilor americani căzuți prizonieri în urma raidurilor din 1943–1944, activitatea sa filantropică aducându-i renumele de „îngerul de la Ploiești". „Coana Tincuța [Ecaterina Caragea – n.m.]", își amintea Neagu Djuvara, „era o femeie de suflet, plină de energie și de demnitate. Nu merita să aibă o fată ca Manda [pseudonimul dat Tandei – n.m.]"[1]. Tanda a fost, într-adevăr, foarte diferită. S-a aplecat nu atât spre binele altora, cât mai degrabă spre propriul interes și spre propria satisfacție, deschiderea sa fiind cu precădere spre bărbați atrăgători, bine poziționați sau care, odată căzuți în mrejele ei, i-ar fi putut servi scopurilor pe care le urmărea. Și a știut să se bucure din plin de viață și de plăcerile ivite, încă din adolescență. Unul dintre cei cu care flirta în acei ani

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 70.

era Neagu Djuvara, cel cu care avea să se intersecteze peste 15–20 de ani în domeniul informativ, acesta amintindu-și că:

> fără a fi nici ea frumusețe clasică, era, la 14 ani, subțire, înaltă, isteață – de avea un bâzdâc irezistibil. Amor nebun între noi, dar cum? La vârsta aia și la rudele la care eram, să îndrăznesc să mă aventurez dincolo de stadiul flirt? [...] Deci cu Tanda mă giugiuleam în mașina care ne ducea zilnic la Budișteni, amândoi înghesuiți la spate, lipiți unu' de altu' [...] Eu socoteam, dacă nu pot face nimic cu ea anul ăsta, când m-oi întoarce la anu', musai să atac. Dar, când m-am întors, eu de 18, ea de 15, am aflat că era deja lansată pe piață. O ratasem și p-asta[1].

În 1942 s-a căsătorit cu Dumitru Bragadiru, pe care-l alinta Mitu, noua familie instalându-se într-o casă de pe aleea Modrogran, din apropierea Pieței Victoriei. Ceva mai în vârstă ca ea, bărbatul era o partidă excelentă, fiind unul dintre moștenitorii uriașei fabrici de bere din sudul capitalei și, bineînțeles, dispunea de o avere considerabilă. Cei doi se potriveau precum apa și uleiul: el taciturn, ea exuberantă, el liniștit și molcom, ea repezită și vioaie, el căutând calmul căminului familial, ea impudică și dezinhibată. Bârfele despre amorurile ei făceau înconjurul Bucureștiului la sfârșitul anilor 1930, dar cunoscuții se așteptau probabil că acestea vor înceta după căsătorie. Nu s-a întâmplat acest lucru, iar prin protipendada Capitalei deja circulau zvonuri despre relația Tandei cu un ofițer german de antiaeriană. După evenimentele din august 1944, în București au apărut elegantele uniforme americane și britanice, dar și cele sovietice,

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri și povești mai deocheate*, Editura Humanitas, București, 2009, pp. 144–145.

răpciugoase, anoste, mai ales înfricoșătoare. Tanda și soțul ei au ales să se pună la adăpost de eventualele neplăceri pe care le-ar fi putut suferi din partea ofițerilor Armatei Roșii, mai ales că despre Mitu Bragadiru se vorbea că făcuse afaceri frumoase și bănoase cu armata germană, așa că reședința lor a devenit sediul Misiunii Militare Americane, care a ocupat-o câteva luni, până s-a mutat în locuința lui Ică Antonescu de la intersecția străzilor Batiștei și I.L. Caragiale. Dar nu numai România schimbase alianța, ci și abila Tanda: locul misteriosului german fusese luat de locotenentul american de aviație Moevs, prin intermediul căruia femeia avea intrare în mediul select și restrâns al ofițerilor și diplomaților occidentali. Era evident că mariajul nu avea să mai dureze în ritmul acesta și, probabil exasperat să tot fie alter ego-ul lui Zaharia Trahanache, Mitu Bragadiru a divorțat de Tanda Caragea în 1947. Nicio dramă pentru tânăra prințesă, ba dimpotrivă: avea cale liberă să se mărite cu iubitul american, devenind doamna Alexandra Moevs. Oricum, schimbările radicale din societate și climatul politic instabil păreau să nu o afecteze: în 1945, când războiul în Europa abia se încheiase, iar oamenii își căutau rudele pierdute și îi jeleau pe cei dragi, pieriți în distrugătorul conflict, Tanda Caragea călătorea în Elveția, unde a petrecut aproape o lună. Oficial, deplasarea s-a făcut în numele Crucii Roșii, fiind o responsabilitate dată de mama sa, care, într-adevăr, făcea o operă umanitară și filantropică prin instituția caritabilă. În realitate, se pare că prințesa avea grijă să plaseze în băncile elvețiene banii lui Mitu Bragadiru, obținuți în anii războiului din afacerile cu firmele germane, probabil cu gândul de a-i folosi dacă și când ar alege calea exilului. În 1946 a făcut o călătorie similară, de data aceasta împreună cu mama sa, pe care a abandonat-o

câteva săptămâni în Elveția, timp în care prințesa s-a bucurat din plin de distracțiile Parisului. Ușurința călătoriilor, într-o perioadă în care deplasările peste granițe erau inaccesibile și riscante pentru majoritatea românilor, s-ar fi datorat nu atât trecerii pe care o avea mama sa, Ecaterina Caragea, ci legăturilor apropiate dintre frumoasa Tanda și oportunistul doctor Petru Groza, potențat după 1945 ca lider al guvernului (pro)-comunist de la București.

Totuși nu chiar totul mergea după cum și-ar fi dorit: în 1946, pe când divorțul mult așteptat încă nu fusese pronunțat, fiind încă doamna Bragadiru, Tanda Caragea și-a găsit iubitul american în pat cu Alexandra Racotă, una dintre cele mai bune prietene ale ei. Avea și viața ironiile ei sau poate doar locotenentul Moevs se decisese să nu rateze nicio oportunitate de a se bucura de frumusețile Bucureștiului. Care au fost urmările acestor complicate ițe amoroase este greu de deslușit: singura certitudine este că la 26 mai 1946, Alexandra Racotă zăcea fără suflare, într-o baltă de sânge, pe trotuarul de lângă blocul de pe strada Dionisie Lupu numărul 65 – se aruncase de la etajul cinci, motivul care a împins-o la acest gest tragic poate fi numai speculat. Să fi fost remușcarea pentru amorul cu Moevs? Neputința de a trece peste divorțul recent de soțul său, director la Societatea de Telefoane? Teama de a cădea victimă represiunii noilor autorități comuniste, pentru „vina" de a face parte dintr-o familie de ruși albi? Sau cine știe ce alte gânduri nu i-au dat pace tinerei femei în acea fatidică zi. Dispariția ei i-a dat însă cale liberă Tandei Caragea pentru a se căsători cu Moevs, imediat după divorțul de Mitu Bragadiru, mariajul fiind de fapt calea legală prin care spera să poată pleca din țară și să se stabilească în Occident, bucurându-se de statutul de

cetățean al Statelor Unite, dar și de cel de soție de ofițer american. Lucrurile aveau să se complice în a doua parte a anului 1947, când Moevs a părăsit România, lăsând-o pe noua lui soție în grija celorlalți ofițeri din cadrul legației de pe strada Batiștei. În plus, Tanda Caragea s-a găsit în mijlocul unei afaceri controversate, fiind acuzată că ar fi demarat un proiect imobiliar în București, luând banii viitorilor locatari, dar apoi nu a mai construit clădirea preconizată. Se pare că s-a ajuns la o înțelegere între părți, înainte ca speța să ajungă în fața judecătorilor, situație în care Caragea ar fi avut mari șanse să fie condamnată la închisoare.

Dar, în același timp, cel mai important aspect care o viza pe descendenta familiilor aristocratice se petrecea departe de bârfele de salon ori de paginile cotidianelor naționale. Viața sa stridentă, legăturile cu ofițerii americani, patimile care o urmăreau, toate aceste calități și defecte, deopotrivă, în funcție de perspectivă, atrăseseră atenția SSI, care, într-un document intern din 1947, nota că „prin firea și caracterul pretabil la excrocherii [sic!], furt, prostituție, afaceri de bursa neagră etc., Alexandra Moevs este un mediu bun pentru misiuni de spionaj, la aceasta contribuind și vastele sale relațiuni care constituie surse de informare"[1]. Prin urmare, i s-a deschis un dosar de urmărire, scopul fiind însă abordarea și recrutarea ei. Cum a decurs apropierea ofițerilor SSI de prințesa Caragea rămâne doar o altă filă incertă a istoriei spionajului românesc. Probabil că operațiunea a fost condusă de șefii structurii, căci, după recrutarea Tandei la 26 iunie 1948, instructajul i-a fost făcut personal de domnii Z. și M., adică Mircea Țigoiu, cel care conducea secția de contraspionaj, respectiv Ionel Munteanu. Având în vedere legăturile sale de

[1] Stejărel Olaru, *op. cit.*, p. 47.

familie și cunoștințele personale din vechea protipendadă bucureșteană, posibilitățile sale informative erau considerabile dacă ar fi activat ca agentă în interiorul țării, însă Tanda a reușit într-un fel să-i determine pe ofițerii SSI să accepte varianta infiltrării ei în emigrația de la Paris, unde ar fi fost extrem de utilă regimului comunist. Marea întrebare este cum a izbutit să convingă pe șefii structurii secrete că nu va trăda și se va achita cu conștiinciozitate de sarcinile informative care îi vor fi trasate. Oricât de frivolă ar putea părea ipoteza, se poate ca și Țigoiu să fi fost unul dintre bărbații care au căzut pradă farmecului prințesei dispuse să facă orice pentru a-și atinge scopurile. Dovadă – încrederea aproape oarbă în loialitatea Tandei, refuzând, ulterior, cu obstinație să accepte că ea ar fi „căzut" altfel decât în urma unei trădări sau a unor presiuni psihice și fizice de neîndurat.

În octombrie 1948, misiunea Tandei Caragea era stabilită: obiectivele sale erau infiltrarea în comunitatea românească din Franța, de unde va trebui să furnizeze informații, și introducerea în rândul exilaților a altor agenți trimiși din țară. Odată sosită la Paris, trebuia să sune la un număr de telefon la care îi răspundea o voce de bărbat. Îi va spune parola stabilită de ofițerii de la București, iar persoana de la celălalt capăt al firului îi va comunica un loc și o oră de întâlnire, apoi va închide receptorul. După ce se vor întâlni, bărbatul îi va pune la dispoziție un apartament confortabil, dar și o sumă de bani care să-i permită un trai decent pentru o bună perioadă de timp. În primele săptămâni, Tanda Caragea avea sarcina de a organiza diferite întruniri ale celor din emigrație, la care să-i invite pe foști ofițeri, precum Rădescu ori Tomoroveanu, dar și politicieni ca Boilă și Veniamin. Acestora trebuia îl prezinte pe bărbatul care o așteptase la Paris și care era, de fapt, spion comunist,

sarcina ei fiind să-l introducă printre exilații români[1]. Plecarea în misiune s-a petrecut la începutul lunii noiembrie 1948, iar Tanda Caragea nu era singură, ci îl avea alături pe noul său iubit, inginerul Paul Leptew, recrutat la rândul său de către contraspionaj pentru a activa ca informator în exil, și pe care prințesa trebuia să-l prezinte drept fratele său vitreg. Cei doi s-au deplasat la Budapesta împreună cu Țigoiu și au locuit la gazda Lola Roth, pentru confirmarea legendei pe care urmau s-o prezinte la verificările de după trecerea Cortinei de Fier. Din capitala maghiară, Tandei Caragea și lui Paul Leptew li s-a facilitat drumul către Viena, unde au ajuns în prima parte a lunii noiembrie, trecând cu bine de primele formalități în calitate de exilați care scăpaseră din România comunistă. Totul mergea conform planului.

Numai că, misiunea Tandei nu avea să se desfășoare deloc conform proiectului stabilit de Țigoiu și Munteanu, și s-ar putea afirma că în realitate s-a sfârșit înainte de a începe. Totuși, devoalarea nu a fost vina ei, ci o combinație de lipsă de conspirativitate a altui spion comunist, inteligență, memorie și atenție din partea agenților români și americani din Viena și, bineînțeles, un dram de nesansă. În vara anului 1948, cenzura telefonică britanică din capitala austriacă a remarcat că un emigrant român cu numele de Puiu Dumitrescu telefona suspect de des la București, așa că au semnalat acest lucru CIC american[2]. Cazul a fost preluat imediat de George Neagoy care, cu sprijinul celorlalți agenți români, l-a pus sub filaj și a descoperit că respectivul trece neobișnuit de frecvent pragul legației române din Viena, iar în restul timpului caută să stabilească legături cu alți români din exil. În paralel, s-au

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 176.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 167v.

făcut verificări și s-a aflat că Dumitrescu venise legal din țară și urmează în câteva zile să revină în România. Așa că trebuia acționat de urgență: cu o noapte înainte de întoarcerea în țară, Neagoy și Gelu Belu au descins la hotelul unde era cazat Puiu Dumitrescu, l-au arestat și l-au dus la o închisoare din zona americană. Contraspionajul american realizase o lovitură imensă: cel reținut a mărturisit destul de repede că îl chema de fapt Augustin Ruja, era țigan din Sânmiclăușul de Alba, dar trăia în București unde fusese șofer la Societatea de Tramvaie (STB). Simțind încotro se îndreaptă societatea românească după 23 august 1944, se înscrisese în Partidul Comunist, iar în 1945 a fost încadrat în SSI. După trei ani de activitate în serviciul de informații al regimului comunist, primise întâia sa misiune externă: să strângă date despre emigrația românească din Viena și să descopere călăuzele care scot oameni din țară și îi aduc în Austria. Încrezut și arogant, șoferul devenit peste noapte spion comisese câteva greșeli elementare de conspirativitate, iar cea mai importantă dintre acestea îi adusese și căderea: după ce vizita legația română, trebuia și să-l sune pe Ionel Munteanu, numai că, din lene, făcea acest lucru din același sector britanic în care se afla și reprezentanța diplomatică, ceea ce, bineînțeles, a atras atenția cenzurii. Căzut în mâinile inamicului, Augustin Ruja nu a încercat să mai opună rezistență și să-și ascundă activitatea, oferind relatări detaliate ale celor cu care lucrase la București, dar și ale sarcinilor pe care le avea în misiune. Așa au aflat Neagoy și ceilalți din CIC despre Mircea Țigoiu, care îi făcuse instructajul și îi arătase încredere, despre Ionel Munteanu, cu care a ținut legătura telefonică în timpul șederii la Viena, dar și despre o anumită doamnă Tanda care i-ar fi facilitat drumul spre Occident. Pentru o vreme,

ancheta spionului Puiu Dumitrescu părea finalizată, însă arestatul mai avea de stat în închisoarea americană. Recrutat mai degrabă formal, angajament pentru care a fost recompensat cu un pachet de țigări și câteva zeci de șilingi, Ruja s-a întors în țară, unde a fost anchetat mai întâi de Țigoiu, iar în 1950 transferat Direcției de Cercetări Penale. Oficial, arestarea sa a avut loc la 28 august 1950, fiind reanchetat, trimis în judecată și condamnat pentru înaltă trădare la cincisprezece ani de muncă silnică pentru „deconspirare de misiune". A trecut prin închisorile Jilava, Gherla, Baia Sprie și Pitești, și-a construit față de ceilalți deținuți politici legenda că ar fi făcut parte din vechile cadre ale SSI, și reușind să joace abil acest rol, mai ales că uneori apela la detalii biografice ale colegilor de celulă, pe care, în mod inexplicabil, le cunoștea fără greșeală[1]. Taciturn și rezervat, nu se implica în discuții politice și nu prea povestea despre viața din libertate, căutând însă mereu să afle dacă un anume ofițer din cadrul Securității mai este sau nu în funcție, spunând că dacă acesta ar fi înlăturat, ar putea fi și el pus în libertate. Eliberarea sa a avut loc la 22 septembrie 1957, la ani buni după decăderea lui Țigoiu ori marginalizarea lui Munteanu. Apoi, urma i s-a pierdut.

Povestea lui Augustin Ruja și cea a Tandei Caragea ar fi rămas numai două fire narative separate dacă, la câteva zile după sosirea prințesei și a „fratelui său vitreg" la Viena, unul dintre ofițerii CIC nu ar fi făcut legătura între Tanda Caragea refugiata și doamna Tanda colaboratoarea serviciului secret românesc. Părea o ipoteză de necrezut, însă Neagoy și colegii săi au decis că trebuie verificată și i-au cerut lui Augustin Ruja să o descrie pe femeia care mijlocise deplasarea sa prin

[1] Ioan Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ediția a II-a, vol. 2, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 240–242.

Ungaria, apoi să o identifice dintr-o serie de fotografii. Spre consternarea lor, degetul șoferului-spion stătea apăsat în dreptul Tandei Caragea. Era așadar adevărat: soția unui ofițer american și descendenta unor importante familii aristocratice era de fapt spion comunist infiltrat în emigrația românească. Confirmarea urma să vină după confruntarea ei cu Puiu Dumitrescu. Sub pretextul unor verificări de rutină cu privire la ruta clandestină utilizată pentru a fugi din țară, Neagoy[1] a invitat-o pe Tanda Caragea într-un birou unde o așteptau și Gelu Belu, Viki Popa și câțiva alți ofițeri. La un moment, ușa s-a deschis și în încăpere a pășit Ruja. Tanda Caragea trebuie să fi avut un șoc când l-a văzut pe cel cu care lucrase în țară și, speriată că ar putea să o deconspire, s-a grăbit să-i facă un semn disperat. Numai că gestul ei a fost remarcat și de ceilalți agenți, Viki Popa înfuriindu-se atât de tare că a lovit-o puternic, femeia prăbușindu-se pe podea, gest pe care nu l-a regretat niciunul dintre cei de față, dar pentru care fostul ofițer avea să fie ulterior sancționat[2]. Era evident că cei doi se cunoșteau, iar cele spuse de Ruja erau adevărate. Imediat, o echipă a CIC s-a deplasat la hotelul unde era cazat „fratele vitreg" al prințesei, care a fost arestat și adus la închisoarea americană. Tanda Caragea și Paul Leptew au fost supuși unor interogatorii ample, Neagoy și agenții săi fiind interesați să afle filierele și punctele de sprijin ale serviciilor secrete de la București. Cele două palme ale lui Viki Popa și conștientizarea că se află în arest au determinat-o pe Tanda Caragea să înțeleagă că nu

[1] În memoriile sale, Neagu Djuvara îl va confunda pe George Neagoe/Neagoy cu scriitorul de origine română Peter Neagoe (1881–1960). Acesta a lucrat, într-adevăr, pentru serviciile de informații americane, în special în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, însă nu a participat la activitatea CIC din Austria.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 68.

are altă opțiune decât să accepte înțelegerea pe care anchetatorii săi i-au oferit-o: libertatea sa contra colaborării totale cu serviciile de informații occidentale, târg pe care l-a acceptat fără să stea prea mult pe gânduri. Oricum, angajamentul față de contraspionajul de la București fusese luat din interesul de a pleca din țară, acum contextul se modificase și presiunile veneau din alt sens. Activitatea ei putea schimba macazul[1]. În ciuda faptului că deconspirarea, detenția și ancheta au fost făcute de CIC american, cum Tanda Caragea avusese misiunea, dar își păstra și dorința personală de a ajunge la Paris, dosarul său a trecut în responsabilitatea structurii informative secrete franceze. Nu e deloc exclus ca în această turnură favorabilă să fi contat și aportul lui George Neagoy care a continuat „anchetarea" Tandei într-o manieră ceva mai personală și mai intimă. Plăcerile trupești îi vor fi fatale pentru carieră, căci superiorii au aflat de legătura cu „a dangerous Soviet agent"[2], după cum avea să rămână prințesa descrisă în rapoartele interne americane, dar și de faptul că aceasta i-ar fi sustras câteva documente.

În toamna anului 1949, Tanda Caragea și Paul Laptew au aplicat pentru viza de intrare în Franța, însă cererile lor au fost respinse, existând suspiciunea că, din cauza legăturilor cu SSI ar putea continua să activeze în folosul Bucureștiului. Momentan, prin intermediul lui Belu și Maurice, cei doi au fost transferați la Salzburg, unde urmau să fie supravegheați de Titi Constantinescu, mai ales că acesta era dornic să o utilizeze pe prințesă în activitatea informativă. Un interes aparte mai avea și Beaumont, care se pare că fusese implicat în

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, ff. 90–91.

[2] https://www.archives.gov/files/declassificationiscappdf2010-081-umiss doc8.pdf, p. 5 (accesat la 3 mai 2020).

cercetările ei de la Viena, și care, la rândul său, fusese sedus de acel uimitor vino-ncoace al Tandei Caragea, alegând să continue „verificările" și la Salzburg, „anchetă pe care a dus-o până la... așternut". Din această fază a anchetei a păstrat „o amintire neștearsă"[1], după cum i se va lăuda lui Djuvara. Tanda spera ca prin intermediul lui să i se permită accesul în Franța, fiind perfect conștientă că vizitele dese la Salzburg ale ofițerului francez nu se datorau intensificării activității informative, ci aveau alte motive, uneori prințesa fiind auzită afirmând „cine se atinge de mine are de-a face cu Beaumont"[2]. Cu toate acestea, colonelul SDECE reușise să păstreze separat planul intim de cel profesional și, în ciuda bunei impresii pe care tânăra prințesă i-o producea, nu a acceptat să-i acorde viza mult dorită, considerând că femeia nu este de încredere deoarece ar putea fi, în continuare, spion al Bucureștiului. Iar încrengăturile informative ale Tandei Caragea nu se opreau aici. În acea perioadă nu lucra numai cu George Neagoy, Titi Constantinescu, Beaumont, ci și cu Mihail Opran, legătura cu șeful SIMRE fiind determinată probabil de speranța că acesta îi va mijloci intrarea în Franța și stabilirea la Paris, ceea ce avea totuși să se întâmple, dar mai târziu și prin alt intermediar, însă prin același procedeu.

Oficial, Tanda Caragea încă era soția lui Robert Moevs, locotenentul american stabilit la Paris, unde se înscrisese la o școală de muzică. Relațiile dintre cei doi erau mai degrabă de formă, ofițerul spunându-i în 1947 unui cunoscut care l-a întrebat de soția rămasă în țară că fiecare își vede de drumul său. Cu toate acestea, a sărit imediat s-o ajute după ce a fost pusă în libertate de CIC (știa că așa-zisul frate vitreg era de

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*..., p. 68.

[2] Stejărel Olaru, *op. cit.*, p. 55.

fapt amantul ei, situație care, se pare, nu l-a influențat cu nimic), căutând chiar să o aducă ilegal în Franța. Până atunci însă, Caragea a plecat în Elveția, în toamna anului 1949, alături de Laptew, numai că în primăvara anului următor a fost arestată de autoritățile de la Berna și expulzată, conform dorinței sale, în Italia. Oficial, pentru depășirea perioadei legale de rezidență, însă mult mai probabil pentru că o ajunseseră din urmă suspiciunile că ar fi spion comunist. Iar vestea a ajuns în final și în emigrația românească, mai exact în mediul parizian. Printre primele persoane care au aflat de expulzare a fost Constanța Magoș, care, știind că Titi Constantinescu i se lăudase în primăvara anului 1950 cu colaborarea lui cu Tanda Caragea, a găsit de cuviință să facă un bine și să-l informeze despre cele petrecute în Elveția. Numai că Titi Constantinescu a făcut ceea ce îi stătea atât de bine în caracter: nu a păstrat secretul celor aflate și l-a spus mai departe, apoi a mai și dat vina pe Opran. În cele din urmă, bârfa, la fel ca originea ei, a ajuns și la urechile Tandei Caragea care a căpătat o ură teribilă pentru Magoș, pe care o înjura mereu, afirmând că dacă o va întâlni vreodată va fi „vai de părul ei"[1].

Atunci când părea că importanța ei în lumea spionilor începea să dispară, Tanda Caragea a redevenit în 1951 un colaborator care trebuia ținut aproape, controlat și supravegheat. Era vremea în care America era sub influența psihozei agenților sovietici infiltrați în structurile guvernamentale, doctrină alimentată de senatorul republican McCarthy. Starea de nesiguranță și suspiciunile reciproce zguduiau din plin și serviciile de informații ale Statelor Unite, ecourile simțindu-se până la Salzburg, unde Titi Constantinescu aflase un amănunt exploziv din biografia prințesei. În anii

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 176.

războiului, Tanda Caragea se iubise cu Frank Wisner, un ofițer american trimis clandestin în România chiar în preajma schimbării de alianță din august 1944. Anul următor, Wisner a părăsit România și nu a mai păstrat contactul cu cea care, pe atunci, era soția lui Mitu Bragadiru, însă legătura celor doi constituia o vulnerabilitate pentru cel care a ajuns șeful Office of Policy Coordination, serviciul care se ocupa la începutul anilor 1950 de operațiunile de propagandă, sabotaj și sprijinire a grupurilor de rezistență din țările aflate sub tutelă sovietică, printre care și România. Lucrurile erau cu atât mai grave, cu cât Wisner avea rivali puternici, printre care senatorul McCarthy și șeful FBI, J. Edgar Hoover, iar aceștia au încercat să-l înlăture din funcție folosindu-se de informațiile despre vechea relație dintre șeful OPC și femeia confirmată ulterior ca agent comunist. În acest context, Titi Constantinescu a încercat să o țină sub supravegherea sa îndeaproape pe Tanda Caragea, trasându-i unui anume Nicolae Jurță sarcina să o ducă în mod clandestin de la Roma la Salzburg. Pentru misiune, Jurță a primit aproximativ 7 000 de franci, banii fiind asigurați din fondurile Constanței Magoș, prin intermediul lui Mihail Țanțu. Acțiunea lui Titi Constantinescu era, fără îndoială, îndrăzneață și cu bătaie lungă, agentul căutând să se implice într-un război purtat la niveluri înalte. Proiectul nu a mai avut însă finalitate, deoarece verificările făcute asupra lui Wisner în legătură cu Caragea nu au confirmat vreo vulnerabilitate și, în plus, șeful OPC avea la rândul său prieteni influenți care îi puteau asigura sprijinul împotriva potențialelor acuzații.

În tot acest timp, tânăra încerca să-și scoată din țară mama rămasă singură și care locuia într-un apartament cochet pe bulevardul Lascăr Catargiu din capitală, foarte aproape de Piața

Victoriei. Reușise, prin mai multe filiere, să-i trimită scrisori prin care să o asigure că nu a uitat-o și că face tot ce-i stă în putință să o aducă de cealaltă parte a Cortinei de Fier. Iar dorința ei se pare că și-a găsit ecoul în planurile de spionaj ale conducerii SIMRE. Versiunea oficială a operațiunii este că, reușind în toamna anului 1951 să strângă banii necesari, Tanda Caragea l-a plătit pe marinarul Florea Ardeleanu (unul dintre navigatorii recrutați de Gelu Belu) să o aducă la Viena pe mama sa. În realitate, lucrurile au stat mult mai complicat de atât și au avut multe fire ascunse și încâlcite. Tânăra l-a convins pe Opran că prin mama sa se poate construi o rețea informativă similară cu cea pe care liderul SIMRE o plănuise prin intermediul Lyei Popescu și a Paulei Ventzel, iar Ecaterina Caragea poate contacta anumite persoane, cărora să le distribuie microfilmele cu instrucțiuni și pachetele cu cerneală simpatică. În schimb, fostul comandor trebuia să o scoată din țară pe bătrână. Roțile au fost puse în mișcare și, printr-o filieră neidentificată, pachețelele au ajuns în apartamentul de pe bulevardul Lascăr Catargiu, însă Caragea nu le-a distribuit mai departe, aspect rămas necunoscut la Paris. În același timp, Florea Ardeleanu nu era dispus să-și ia un risc atât de mare pe gratis, așa că trebuia plătit, iar banii au fost furnizați de colonelul Beaumont, prin intermediul lui Opran, care i-a trimis la Viena lui Belu. La rândul său, Belu l-a plătit pe navigator. Ardeleanu și-a îndeplinit misiunea, în ciuda unor momente deosebit de tensionate, așa cum a fost la controlul de la vama maghiară, când ascunzătoarea din spatele dulapului nu a mai fost suficientă pentru a păcăli atenția grănicerilor unguri, iar Ardeleanu a avut numai câteva zeci de secunde pentru a o adăposti pe bătrână în tancul cu apă al navei[1]. În ianuarie 1952,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 5, f. 85.

Ecaterina Caragea cobora la Viena, unde era primită de Gelu Belu, care trebuia să-i creeze o legendă menită să-l protejeze pe Florea Ardeleanu, apoi avea să-și reîntâlnească fiica. Cum suma necesară plății călăuzei provenea din fonduri franceze, i s-au cerut informații din țară, însă datele oferite erau complet nesatisfăcătoare, considerate minore, inutile și perimate. Din punct de vedere al scoaterii din țară, acțiunea reușise cu brio, însă din punct de vedere informativ fusese un eșec costisitor, ceea ce pare să fi dus la aprinderea unui conflict între SDECE și Ministerul de Interne francez[1].

Anii treceau, iar Tanda Caragea continua să caute o modalitate de a intra în Franța și a se stabili la Paris, chiar dacă de ceva vreme se vedea blocată în Austria de refuzul autorităților din Hexagon. Exasperată probabil de toate încurcăturile, amânările și respingerile cererilor sale, prințesa a folosit din nou vechea metodă. A divorțat de Moevs, l-a îmbrobodit pe un francez care lucra la Consulatul din Innsbruck, convingându-l să o ia de soție, ocolind astfel toate opreliștile, și ajungând la Paris ca soție de cetățean francez. Apoi, bineînțeles, l-a părăsit pe ghinionistul și naivul amorez. În capitala Franței s-a instalat în apartamentul care aparținuse Elenei Văcărescu și care mai era locuit de vârstnica Alexandra Fălcoianu, o rudă îndepărtată a Tandei. În scurt timp, s-a debarasat de bătrână, pe care a internat-o într-un azil, devenind singura stăpână a locuinței de lângă grădina Trocadero. Legăturile ei cu serviciile secrete nu par să fi încetat nici la Paris. În 1960, Tanda Caragea s-a prezentat la ambasada română, cerând să fie reactivată ca informatoare, având în vedere mediul pe care îl frecventa și oamenii influenți pe care îi cunoștea. Însă Direcția de Informații Externe (DIE) a decis că este prea riscantă o asemenea mișcare

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 61.

pentru că, cel mai probabil, Tanda Caragea lucra acum pentru DST și fusese trimisă la reprezentanța diplomatică a Bucureștiului cu misiune contrainformativă. Oricum ar fi fost, femeia se bucura de o faimă deloc fericită printre emigranții români, fiind mereu bănuită a fi agentă comunistă.

După 1989, Tanda Caragea a revenit în România cu aureola multiplei descendențe nobiliare. Participa la simpozioane, dădea interviuri și era subiectul elogiilor de presă. Vorbea despre nevoia de memorie, de grijă față de generațiile din trecut și, mai ales, despre adevăr. Dar cine a fost, de fapt, adevărata Alexandra „Tanda" Caragea este greu de spus. O oportunistă forțată să-și caute calea în vremuri tulburi? O hedonistă cameleonică, mereu în căutarea plăcerilor oferite de viață? Un spion aflat, pe rând, în serviciul tuturor structurilor secrete ale Războiului Rece? Sau, cum o descria franc Neagu Djuvara, „o nemernică – Dumnezeu s-o ierte"[1]?

Aliatul incomod. Mișcarea Legionară

Peisajul secret din emigrația românească, o veritabilă pânză de păianjen țesută numai în parte de SIMRE, nu poate fi complet fără prezentarea și analizarea implicării Mișcării Legionare. Structura condusă de Horia Sima reprezintă un jucător cel puțin la fel de important ca serviciul informativ înființat de Mihail Opran, ba chiar din punct de vedere al duratei de activitate, precum și din perspectiva acțiunilor ofensive din primii ani postbelici, îi depășește pe ceilalți actori din scenă. Controversată, stigmatizată și ostracizată, formațiunea de extremă dreaptă a constituit pentru serviciile secrete occidentale o colaborare pe cât de ingrată și

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 71.

secretă, pe atât de necesară și de solidă. Nici pentru grupările politice democratice din exil Mișcarea Legionară nu constituia, cel puțin public, un posibil partener de dialog (cu toate că au existat tratative purtate la Paris între legionari și național-țărăniști). Orice conlucrare cu un asemenea actor politic a cărui existență era marcată de violență, antisemitism, valențe fasciste și poziționări antidemocratice, putea aduce prejudicii de imagine, atacuri din partea regimului comunist din țară și o decredibilizare în Occident.

Horia Sima și ceilalți lideri legionari știau foarte bine contextul fragil și ostil în care se vedeau nevoiți să navigheze după 1945. În aceeași măsură, erau și perfect conștienți de atuurile Mișcării în contextul noului Război Rece care se profila, avantaje pe care nicio altă formațiune politică românească din exil nu le deținea. În primul rând, majoritatea legionarilor erau persoane relativ tinere, foarte dinamice, cu opțiuni anticomuniste clare, radicale și directe, dispuși să-și asume riscuri și chiar să se sacrifice în proiecte concrete împotriva regimului comunist. Erau, așadar, oameni de acțiune dezirabili în orice acțiune ofensivă preconizată pe „frontul secret" dintre Est și Vest. Totodată, Horia Sima dispunea de o logistică instituțională net superioară față de celelalte formațiuni politice (care nu aveau experiența activității în exil și nici a luptei subversive), existând o ierarhie funcțională și o rețea de membri ce se întindea din Germania până în Argentina, și din Spania până în Australia. Pe lângă prezența semnificativă din emigrație, Mișcarea Legionară se putea baza și pe puncte de sprijin în interiorul țării, în ciuda tuturor valurilor de arestări care afectaseră rețeaua de membri, dar nu o anihilaseră complet.

Mai mult, legionarii aveau experiență combativă, necesară în acțiuni secrete, și care avea să îi transforme în principala

resursă instruită de serviciile de informații occidentale pentru misiuni în interiorul țării. Această pregătire data încă din primele săptămâni de după evenimentele de la 23 august, când, odată cu crearea Armatei Naționale de la Viena, câteva zeci de legionari sau simpatizanți ai „cămășilor verzi" (unele estimări mergând până la o sută de persoane[1]) au intrat într-un amplu program de pregătire organizat de autoritățile germane. Desfășurat între noiembrie 1944 și martie 1945, acesta viza recrutarea, pregătirea și parașutarea de echipe ce urmau să acționeze clandestin adânc în spatele frontului, pe teritoriul României ocupate de Armata Roșie. Instruirea a cuprins, în general, noțiuni de radiotelegrafie, cifrare și descifrare, utilizare de tehnică de luptă și exerciții de parașutism, ponderea fiecărui tip de antrenament fiind diferențiată în funcție de rolul pe care fiecare membru urma să-l aibă în echipa operativă.

Dacă eventualele trimiteri de agenți în țară nu se făceau prin parașutări, atunci era necesară folosirea unor rute terestre de trecere a frontierei, un alt aspect în care Mișcarea Legionară avea un avantaj ce nu putea fi negat, mai ales că unele dintre filierele prin Banatul sârbesc erau utilizate încă de la sfârșitul anilor 1930. Totodată, prin constituirea de căi de trecere clandestină a granițelor se puteau scoate din țară persoane cerute din exil, existând perspectivele unui venit (prin „cumpărarea" locului în grupul călăuzei), dar și a unei potențiale dependențe a partidelor democratice de Mișcarea Legionară, formațiunile politice istorice, lipsite de asemenea capacități logistice, având, după 1947, numeroși membri aflați încă în libertate și a căror prezență în emigrație era atât de necesară.

[1] Mariana Conovici, Silvia Iliescu, Octavian Silvestru, *Țara, Legiunea, Căpitanul: Mișcarea Legionară în documente de istorie orală*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 317.

În același timp, conducerea Mișcării Legionare căuta cu ardoare o colaborare cu serviciile secrete occidentale, implicit și cu guvernele statelor vestice. Nicolae Crăcea își amintea că Horia Sima îi mărturisise încă din ultimele luni ale războiului că „noi cu nemții și cu toți ăștia am terminat și acuma eu vreau să iau o legătură cu americanii și cu englejii"[1]. Folosindu-se de crezul înverșunat anticomunist, Sima și apropiații săi urmăreau ca prin stabilirea unei colaborări instituționale cu structurile occidentale să-și curețe imaginea de stigmatul de grupare fascistă și să capete o reabilitare a legionarismului. Astfel, Mișcarea și-ar fi întărit poziția pe scena politică românească din exil, forțând reprezentanții partidelor istorice și ai CNR s-o recunoască și s-o accepte ca structură cu drepturi egale. Însă scopurile nu vizau numai imaginea în rândul exilului românesc, modul în care formațiunea condusă de Sima era receptată în cancelariile occidentale și lupta efectivă împotriva regimului comunist. Conducerea Mișcării spera ca prin folosirea resurselor și a logisticii puse la dispoziție de serviciile secrete occidentale să reia și să consolideze contactul cu cei din țară pentru reorganizarea și revitalizarea structurii, mai ales după valul masiv de arestări din 15 mai 1948.

Spionaj și contraspionaj la mica înțelegere

Chiar dacă dorința unei conlucrări în fața inamicului comun, reprezentat de regimul comunist de la București, venea, cel puțin din partea Mișcării Legionare, de sus și constituia un punct dintr-o agendă prestabilită, primele colaborări efective dintre legionari și structurile informative occidentale au venit de jos și au apărut în mod spontan, din nevoi circumstanțiale. Un asemenea caz s-a înregistrat în 1946 în lagărul de refugiați

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 352.

de la Reichenau, unde administrația franco-americană i-a folosit pe legionarii aflați deja de aproape un an în centrul de detenție în activitatea contrainformativă, având misiunea de a-i depista pe eventualii comuniști[1]. În paralel sau la foarte scurt timp de la debutul conlucrării în tabăra din apropierea Innsbruckului, s-au pus bazele unei relații între legionari și reprezentanți ai structurilor informative americane, cel mai probabil fiind vorba de celula operațională din Salzburg. Se pare că una dintre condițiile premergătoare acordului – chiar și neoficial – a fost ca legăturile dintre legionarii și țărăniștii din exil să se normalizeze, iar tensiunile și diferendele să fie suspendate[2]. Natura colaborării cu serviciul secret american la momentul 1946–1947 este neclară, însă, cel mai probabil, a vizat strict strângerea și transmiterea de date militare, economice, politice și sociale. Demersul necesita totuși o rețea funcțională în interiorul României, cu persoane instruite cu privire la colectarea de informații și transmiterea lor în condiții de siguranță, dincolo de Cortina de Fier, prin intermediul unor curieri. Și în această privință, Mișcarea Legionară deja avea o oarecare experiență, căci începuse să-și dezvolte, sub conducerea lui Aurel Popa, și în ciuda reticențelor inițiale exprimate de Nicolae Petrașcu, un protoserviciu informativ, îndreptat mai degrabă spre nevoi interne. Însă odată cu venirea lui Corneliu Decebal Andrei în țară, în toamna anului 1947, edificarea structurii a primit un nou avânt, laolaltă cu schimbarea orientării de lucru, de la colectarea de date pentru cei din interior, la furnizarea de date necesare dincolo de

[1] Liviu Vălenaș, *Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare. Convorbiri cu Mircea Dimitriu*, Editura Majadahonda, București, 2000, p. 113; Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 342.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 66.

Cortina de Fier[1]. Instructajul era unul extrem de sumar, recrutările se făceau exclusiv din rândul legionarilor și nu exista o omogenitate de opinii cu privire la modul de activitate al structurii. Unii șefi de celule susțineau că, pe lângă muncă informativă, serviciul ar trebui să se ocupe și cu acțiuni ofensive, precum atentate ori sabotaje, însă aceste propuneri nu au fost acceptate de către coordonatori[2]. Inclusiv modul de lucru era unul destul de rudimentar, după cum își amintea Traian Popescu, unul dintre „agenții" serviciului legionar: „unde întâlnim un ofițer sovietic, îi luăm însemnele, unde întâlnim o mașină sovietică, îi luăm însemnele din spate. Unde întâlnim un tanc sovietic, pe cât putem, îl descriem. [...] S-au format niște echipe în toată țara, s-a dat cerneală simpatică cu care se scria, se făceau niște centralizatoare"[3]. Odată strânse datele, acestea erau transmise la Salzburg, prin intermediul unor curieri precum Eugen Teodorescu și Dragoș Hoinic. Ruta prin Ungaria și Austria era rareori utilizată de legionari, care preferau căile „bătătorite" din Iugoslavia, folosindu-se foarte probabil de contactele pe care le aveau încă de la sfârșitul anilor 1930 și de sprijinul de care se bucurau din partea românilor din Banatul sârbesc.

Statutul neașteptat pe care legionarii au ajuns să-l aibă în peisajul acțiunilor secrete din primii ani ai Războiului Rece este subliniat de faptul că, cel mai probabil, au fost singura structură din exilul românesc care a primit un avion pentru operațiunile împotriva regimului comunist de la București. Aparatul de zbor era utilizat pentru paraşutarea în țară a agenților (printre care Constanța Magoș afirma că s-ar fi numărat și Traian

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 376.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 187.

[3] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 363.

Borobaru), care scăpau astfel de jumătate din riscantele treceri de frontieră, iar decolarea și aterizarea la întoarcere aveau loc pe un aeroport din apropierea Münchenului. Avionul avea să se prăbușească în Ungaria, fără a se cunoaște cine erau pasagerii la momentul zborului, fiind știut doar că aceștia au reușit să scape și să ajungă în Austria[1]. Americanii au refuzat să le mai acorde un alt avion, așa că, din acel moment, Borobaru și restul legionarilor au fost constrânși să recurgă exclusiv la treceri terestre. Cu toate că unele surse plasează accidentul în cursul anului 1949, aproape sigur a avut loc în februarie 1950, când Opran, cu toate că era grav bolnav, fiind ținut la pat vreme de mai multe zile, a trebuit să plece la Innsbruck imediat ce a fost informat telefonic de prăbușire (Magoș și-a amintit că înainte să iasă din apartament șeful SIMRE „a înjurat pe legionari și treaba făcută de ei"[2]). Ulterior, documentele care fuseseră salvate au fost descoperite la Titi Constantinescu atunci când a încercat să intre clandestin în Franța.

Dacă în țară serviciul de informații a fost practic anihilat de numeroasele arestări din primăvara anului 1948, structura din oglindă, dincolo de Cortina de Fier, și-a continuat existența și s-a consolidat. Șeful structurii era Traian Borobaru, unul dintre oamenii de încredere ai lui Sima, secondat de Mircea Mușetescu și Mircea Dimitriu, cărora li s-a adăugat ulterior și Dumitru Crețu, aceștia ocupându-se în mod particular de sectorul ofensiv. Activitatea de contraspionaj era coordonată de către Mircea Bărbulescu, care, la rândul său, raporta direct lui Borobaru. Totodată, la fel ca SIMRE și aproape oricare alt serviciu informativ, existau rezidențe în principalele localități de interes pentru activitatea lor. Astfel,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 214.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, f. 287.

Vasile Mailat se afla la Salzburg, Traian Puiu la Viena, Nicolae Marinescu la Innsbruck, iar lui Virgil Popa îi era arondată întreaga Germanie federală[1].

Odată cu pierderea rețelei de informatori din țară, majoritatea informațiilor din interior erau obținute prin trimiterea de agenți (terestru sau aerian). Chiar dacă uneori Magoș afirma că, pe lângă scopul informativ, legionarii urmăreau și comiterea de acte de sabotaj, foarte probabil acest detaliu este o exagerare. Pe lângă faptul că nu au fost identificate astfel de acțiuni, este puțin probabil ca veniții clandestin în țară să riște în acest fel deconspirarea, mai ales că strângerea de date era activitatea cea mai profitabilă și, cu siguranță, mai sigură decât distrugeri ori alte violențe. Întorși cu bine în Occident, legionarii vindeau datele aduse tuturor structurilor secrete occidentale: francezilor (uneori prin intermediul lui Opran, care le reținea și pentru SIMRE), americanilor (aproape întotdeauna prin Neagoy) și englezilor (mijlocitor fiind un turc care locuise o bună vreme în România)[2]. Motivele erau cât se poate de practice și de mundane: nevoia de fonduri care să le asigure existența cotidiană pentru cei din emigrație și posibilitatea de a-și continua activitatea. Este neclar cât de dese și de complexe erau aceste misiuni, precum și cine erau cei trimiși în țară. Constanța Magoș afirma că Traian Borobaru și un anume Florescu ar fi întreprins peste 40 de acțiuni în intervalul 1946–1950, însă cum acea declarație a sa conține atât detalii veridice, cât și pasaje fanteziste, nu doar cifra, ci și informația în sine trebuie luată cu precauție. Potrivit acesteia, atenția legionarilor se îndrepta cu precădere spre obținerea de informații

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 360 801, f. 72.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 213; *idem*, Fond SIE, dos. 21 565, f. 104.

militare din zone strategice, precum Valea Prahovei, sau referitoare la mișcările de trupe sovietice spre sau dinspre granițe, Borobaru și Florescu utilizând în acest sens inclusiv aparatele foto pe care le aveau în dotare.

Accidentul aviatic din primăvara anului 1950 a perturbat însă grav echilibrul colaborării dintre legionari, SIMRE și structura americană de la Salzburg. Cum aceasta din urmă a refuzat să mai furnizeze un aparat de zbor în locul celui pierdut și, cel mai important, documentele secrete au fost însușite de Titi Constantinescu, scurt-circuitul produs în tenebrele activității informative a făcut ca aproape fiecare parte să se certe cu celelalte două. Legionarii au rupt legăturile cu Parisul și cu Salzburgul, Neagoy afirma că nu va mai lucra niciodată cu oamenii coordonați de Sima și Borobaru dacă nu își vor reconsidera pozițiile, Titi Constantinescu devenise indezirabil pentru SIMRE, iar Opran își vedea confirmate temerile legate de conlucrarea cu legionarii[1].

Trebuie înțeles însă că această formă de conlucrare dintre legionari și Neagoy nu era un parteneriat, în adevăratul sens al cuvântului, între Mișcare și CIC american, ci, mai degrabă, o legătură punctuală, improvizată și secundară a unei părți din structura informativă a Legiunii strict cu celula operațională de la Salzburg. Ea nu conferea legitimitatea și recredibilizarea căutate de Horia Sima și de apropiații săi, și nici nu aducea o îmbunătățire a poziției Mișcării Legionare pe scena politică românească a emigrației. Însă deteriorarea relației cu centrul de la Salzburg nu a constituit pentru legionari un regres major, căci, între timp, reușiseră un acord mai amplu și mai solid decât cel cu Neagoy.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 179.

Premisele unor acțiuni îndrăznețe

În 1949, doctorul Mircea Mușetescu, unul dintre puținii legionari rămași la Paris, a fost contactat de doi ofițeri, unul american și unul francez, fiecare reprezentând serviciul secret al propriei țări pentru a discuta despre o colaborare între cele două structuri de intelligence și Mișcarea Legionară în organizarea de acțiuni anticomuniste în interiorul țării[1]. Propunerea constituia șansa pe care o aștepta Sima, aceea de a reconstrui imaginea grupării pe care o conducea, precum și de a da posibilitatea intrării în contact cu elementele nearestate, existând astfel premisele unei reorganizări a Mișcării Legionare în țară. Resorturile care au stat la baza contactării au fost atât experiența combativă și resursa umană a legionarilor, cât și, potrivit lui Mircea Dimitriu, nemulțumirea francezilor față de stadiul organizării CNR și, mai ales, a celulei sale informative, SIMRE.

La întâlnire – care a avut loc, cel mai probabil în 1950, într-o casă conspirativă din Paris – au participat, pe de o parte, cei doi ofițeri, francez și american, iar de cealaltă parte, în mod cert, Horia Sima, doctorul Mircea Mușetescu și Mircea Dimitriu, dar probabil și Traian Borobaru. În urma discuțiilor, s-a agreat un plan extrem de complex și de ambițios: urmau să fie create două structuri, una ofensivă și alta cu scop defensiv, de contrainformații, ambele de câte 50 de legionari fiecare. Cifrele erau optimiste, în cel mai bun caz, căci la sfârșitul anului 1949 legionarii aveau numai cinci persoane în instrucție, toate într-un centru din Germania[2], de aceea Dimitriu avea să-l însărcineze pe Alexandru „Ică" Tănase cu recrutarea de noi membri dintre cei aflați în lagărele de refugiați din Germania

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 333.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, f. 286.

Federală. Numărul recruților a mai crescut, dar a rămas departe de ținta exagerat de optimistă stabilită de legionari și de reprezentanții francezi și americani. Spre exemplu, în perioada aprilie 1951–februarie 1952, în centrele de pregătire de la Isny, de care răspundea în acel moment Petre Ponta, și de la marginea orașului Lindau, se aflau numai douăsprezece persoane în instruire[1]: Ștefan Ionescu, Nicolae Moroaica, Anatol Chiriac, Nicolae Cristescu, Petru Indrieșu, Ion Cernea, Ernest Baiu, un anume Baraitaru și un anume Simionescu, Ion Golea, Alexandru Tănase și Mircea Popovici, ultimii trei urmând să fie trimiși în țară până la finalul anului 1952.

Conform datelor disponibile, cei din structura ofensivă ar fi trebuit să beneficieze de pregătire tehnico-militară, asigurată parțial de specialiști francezi[2] în centrele de instrucție din Hexagon (Longjumeau, Montfermeil, Andilly și Chevilly-Larue) sau din zona franceză de ocupație a Germaniei (Isny im Allgäu, Biberach și Lindau), puse la dispoziție de guvernul de la Paris. La acestea se adăuga și baza americană de la Kifisia, din Grecia, folosită ca avanpost pentru trimiterea efectivă în RPR. Instructorii erau prezentați cu nume conspirative, legionarii cunoscându-i drept „Georges", cel care a predat unele noțiuni de radiotelegrafie, sau „Jean", care i-a învățat cum să utilizeze fotografia în acțiunile secrete[3]. Restul instructajului cădea în sarcina unor legionari ca Filon Verca (utilizarea limbajului Morse) sau Petre Ponta (falsificarea documentelor de identitate folosind

[1] ANIC, Fond Institutul de Studii Istorice și Social Politice, Organizații cu caracter fascist și legionar, dos. 36, f. 2; *ibidem*, dos. 38, f. 1.

[2] Singurul nume cunoscut este cel al căpitanului Carpentier, responsabilul pentru armament, din centrul de la Andilly. Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 337.

[3] Traian Golea (ed.), *Procesul legionarilor parașutați: 1953*, Editura Mișcării Legionare, București, 2000, p. 247.

exclusiv ustensile de uz cotidian), a căror activitate era supervizată de Traian Borobaru, care obișnuia să viziteze periodic centrele de la Andilly și Isny[1]. Cursurile cuprindeau noțiuni specifice activității de spionaj: telegrafie și comunicare Morse (fiecare echipă fiind prevăzută să cuprindă și un telegrafist dotat cu aparat de emisie-recepție), cifrare și descifrare, plastografiere și pregătire de teren necesară în vederea parașutării în țară pentru sprijinirea grupurilor de rezistență. La acestea se adăuga și un curs practic de filaj chiar pe străzile Parisului, printre trecătorii care nu bănuiau că iau parte la antrenamentele unor viitori spioni[2]. Totodată, legionarii selectați luau parte la trageri cu armament ușor (aproape exclusiv pistoale), exerciții de orientare în teritoriu necunoscut și deplasare pe timp de noapte (antrenamentul viza parcurgerea a 15–20 de kilometri, pentru a-i pregăti pentru primele ore de după atingerea solului) și cel puțin zece salturi cu parașuta din avioane militare similare cu cele preconizate a fi folosite în acțiunile viitoare.

Grupele de acțiune urmau să fie constituite din câte trei persoane, format care avea să se cimenteze și să fie utilizat în misiunile propriu-zise de la începutul anilor 1950. Scopurile celor ce trebuiau să fie trimiși în țară erau verificarea stării de spirit a populației (atașamentul față de regim și potențialul de revoltă), culegerea de informații (în special militare), contactarea grupurilor de rezistență din munți în vederea sprijinirii cu echipamente, medicamente și muniție, precum și edificarea de rețele informative. Prima serie și-a început instrucția în 1949, iar în 1950 pregătirea lor era încheiată, însă trimiterea în țară se făcea începând cu anul următor. În privința radiotelegrafiei, postul de recepție se afla sub controlul exclusiv al

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 2, f. 179.

[2] Traian Golea, *op. cit.*, p. 247.

francezilor, astfel că toate informațiile ce aveau să fie comunicate din țară ajungeau direct în mâna lui Beaumont care abia apoi le transmitea lui Mușetescu și Dimitriu, foarte probabil nu înainte de a le filtra și a reține unele date sensibile. Relația tripartită francezi-americani-legionari era destul de anevoioasă și complexă, Neagu Cosma remarcând, cu malițiozitate, în memoriile sale că „americanii erau cu banii și logistica [...], francezii puneau la dispoziție teritoriul național, clădiri, centre de instrucție și asigurau legătura cu legende și documente false [...] [și] partea română oferea «carnea de tun», adică oameni de sacrificiu"[1].

Persoanele recrutate pentru sectorul contrainformativ vor fi răspândite în mai multe orașe din Europa occidentală, având ca sarcini supravegherea comunităților de români și identificarea agenților trimiși de la București[2]. Cel puțin în acest aspect, serviciul avea, asemenea SIMRE, o relativă independență de activitate și, potrivit lui Dimitriu, informațiile erau centralizate exclusiv de către el și Mușetescu, iar numai în cazuri grave erau transmise mai departe partenerilor. Dacă identitatea celor doi ofițeri – francez și american – rămâne în domeniul speculațiilor, informațiile nefiind concludente, este cert că de-a lungul colaborării, din partea franceză, ofițerii de legătură au fost aceiași Blondel și Beaumont care lucrau și cu SIMRE. Întâlnirile aveau loc o dată la două-trei săptămâni, în locuințe conspirative stabilite de reprezentanții SDECE. În restul intervalului dintre întrevederi, dacă apăreau situații care necesitau contactarea de urgență a partenerilor francezi, doctorul Mușetescu și Mircea Dimitriu trebuiau să ia legătura cu

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 147.

[2] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 334.

un ofițer din structurile informative militare, iar acesta contacta, la rândul său, pe Blondel ori Beaumont.

Chiar dacă acțiunile ofensive rezultate din colaborarea Mișcarea Legionară-serviciile secrete franco-americane au debutat în 1951, apogeul și deznodământul aveau să se înregistreze în 1953, iar căderea lor a fost simultană cu proiectul similar al SIMRE. Mai mult de atât, rezultatele dezastruoase au influențat semnificativ direcțiile de activitate ale intelligence-ului din exil, indiferent din ce parte a emigrației veneau membrii lui.

Colaborarea dintre Mișcarea Legionară și SIMRE

În comparație cu legăturile dintre formațiunea condusă de Horia Sima și structurile secrete occidentale, între legionari și conducerea SIMRE negocierile în vederea unei conlucrări au demarat mult mai târziu și mai anevoios. În rândul „cămășilor verzi" se aflase de afirmațiile pe care Puiu Petrescu le-ar fi făcut în timpul detenției din lagărele iugoslave, când a declarat că țara nu va avea liniște până când legionarii nu vor fi anihilați și că măcar acest lucru bun îl fac comuniștii[1]. De aceea, potrivit lui Mircea Dimitriu, singurul lider legionar care l-a abordat pe Petrescu a fost, pentru o lungă vreme, generalul Platon Chirnoagă. Discuțiile celor doi au vizat însă numai organizarea militară a exilaților, nu și acțiuni informative. Pentru acest domeniu, cel cu care trebuia discutat era Mihail Opran, însă nici acesta nu venea în emigrație cu o părere prea favorabilă legionarilor, fără însă a-i antipatiza așa cum o făcea șeful *de jure* al SIMRE și, mai ales, fără a exclude cu totul o conlucrare. De aceea, Nae Roșca și Ion Protopopescu, care se aflau la Paris, fuseseră însărcinați în 1949 să îl abordeze cu grijă pe Opran pentru a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 295.

discuta modalitatea în care structurile informative pot colabora, legionarii având posibilități de a obține date din țară, pe care de altfel le dădeau contra cost americanilor, însă voiau să obțină un profit mai mare prin vânzarea lor și către structurile franceze și britanice. Așa că într-o discuție petrecută în locuința domnișoarei Cantacuzino, Protopopescu i-a comunicat Constanței Magoș, despre care știau că se bucură de încrederea lui Opran, oferta ce trebuia prezentată liderului SIMRE: informații aduse din țară de legionari urmau să fie vândute americanilor, francezilor și britanicilor, Opran jucând, cel puțin într-o privință, rolul de intermediar. Aceste obligații nu vizau însă și rezultatele acțiunilor desfășurate în parteneriat cu Neagoy sau cu structurile americane din Germania. De asemenea, curierii trimiși în țară de Paris sau de Salzburg trebuiau să evite zonele frecventate anterior de agenții legionari, pentru a nu culege același set de informații. Cât despre plecarea curierilor în țară, acest aspect urma să fie cunoscut numai de Neagoy: Opran tocmai intra în această afacere, iar de Titi Constantinescu și de indiscrețiile lui legionarii deja se săturaseră.

Când Magoș i-a prezentat propunerea legionarilor, Mihail Opran a ascultat-o până la final, într-o liniște deplină. A fost foarte sceptic în privința ofertei, pe care o considera prea bună să fie adevărată, glumind că el „treabă legionară pe drum drept" nu a văzut, bănuind că există detalii ascunse[1]. Dar cu toate acestea, a decis să riște și să dea o șansă proiectului de conlucrare cu o structură informativă destul de bine închegată, realmente combativă, cu filiere bătătorite și verificate, dispusă așadar să trimită agenți în țară. Parafarea înțelegerii a avut loc

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 165; *idem*, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 4, ff. 269–271.

în ianuarie 1950, atunci când Opran s-a deplasat în Austria, unde a discutat colaborarea și cu Neagoy și Titi Constantinescu. Triunghiul instituțional (legionari – SIMRE – celula CIC de la Salzburg) a funcționat însă numai până în primăvară, când au avut loc incidentul aviatic din Ungaria și pierderea documentelor de către Titi Constantinescu.

Chiar dacă, pe termen lung, relația dintre legionari și SIMRE ori dintre legionari și Mihail Opran (până în primăvara anului 1952, fiind, practic, același lucru) s-a dovedit foarte fluctuantă, a fost totuși prima care se pare că s-a refăcut după seismul amintit mai sus. Într-una dintre declarațiile date după revenirea în țară, Constanța Magoș își amintea că Protopopescu îi insinuase că în vara anului 1950, în timp ce Neagoy continua să refuze perspectiva reluării colaborării cu Mihail Opran, se refăcuse deja o relație favorabilă. Dacă este adevărat, atunci mișcarea trebuie să fi fost rezultatul unui cumul de factori: nevoia de finanțare a legionarilor și plaja foarte redusă de „cumpărători" pentru datele pe care le obțineau din țară; fondurile pe care Opran le avea la îndemână și disponibilitatea sa de a plăti, în ciuda zgârceniei bine-cunoscute; diplomația și abilitatea liderului SIMRE de a trece, în unele cazuri, peste resentimente personale pentru a-și atinge obiectivele în domeniul informativ, mai ales că se pare că Mihail Opran a fost cel care a făcut pasul decisiv, printr-o întâlnire cu Traian Borobaru, mijlocită tot de Magoș[1].

La mijlocul anului 1950, colaborarea dintre SIMRE și legionari era o realitate, iar rezultatele se dovedeau mai benefice decât anticipa Opran. Chiar dacă nu a confirmat direct, fostul comandor a dat de înțeles Constanței Magoș că a primit de la Borobaru și Florescu material informativ extrem de bogat și

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 65.

detaliat, precum o serie întreagă de fotografii din sud-vestul țării, atât din orașe, cât și cu mișcările trupelor române și sovietice. Colaborarea părea să nu se limiteze la munca informativă, ci urma să acopere un spectru mult mai larg de acțiuni. Spre exemplu, Ioan Dragu a făcut în a doua parte a anului o deplasare la Madrid pentru a discuta cu legionarii simiști armonizarea programului stației de radio pe care aceștia o aveau în pregătire cu direcțiile de propagandă ale secției pe care o conducea în cadrul SIMRE. Un an mai târziu, în august 1951, Mircea Pătru a primit din partea lui Opran misiunea de a se deplasa la Madrid și la Roma, pentru a discuta cu conducerea legionară asupra posibilității extinderii colaborării dintre SIMRE și mișcarea condusă de Horia Sima, atât în pregătirea echipelor de parașutiști (este neclar dacă Opran cunoștea că legionarii erau deja implicați de aproape doi ani într-un asemenea proiect), cât și a utilizării de către SIMRE a celulei contra-informative legionare din Europa de Vest. Dispariția subită a lui Pătru din capitala Franței (misiunea se desfășura sub semnul unui secret absolut, căci nici apropiații lui Opran nu cunoșteau motivul absenței colaboratorului său) dăduse naștere ipotezei că ar fi fost trimis în țară, ceea ce era însă mult prea puțin probabil, atât din cauza invalidității sale fizice, cât mai ales a personalității sale extrem de temătoare. În urma discuțiilor, Sima și-a dat acordul pentru stabilirea unei colaborări, desemnându-l pe doctorul Mircea Mușetescu, coordonatorul echipelor de legionari care se antrenau pentru a fi parașutați în RPR, să lucreze cu Opran în domeniul contrainformativ și cu Pătru în privința eventualelor trimiteri de agenți în țară[1]. Demersul a fost unul de succes și în Italia: pe lângă numeroasele interogatorii luate românilor găsiți

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 3, f. 209.

în lagărele de refugiați din Peninsulă, Mircea Pătru a stabilit legături și cu disidența legionară condusă de Constantin Papanace. În ansamblu, rezultatul misiunii a fost atât de productiv și de mulțumitor pentru Mihail Opran, încât liderul SIMRE glumea că Mircea Pătru lucra atât de bine cu legionarii, încât ar fi putut trece drept unul de-ai lor. Până și generalul Petrescu fusese angrenat în această strategie de (re)apropiere de legionari, șeful de drept al serviciului de informații afirmând în diferite cercuri ale emigrației că regretă afirmațiile pe care le făcuse în lagărele iugoslave (și care îi atrăseseră antipatia legionarilor) și căuta o împăcare prin intermediul lui Platon Chirnoagă.

Însă atât cadrul temporal, cât și relația în sine între SIMRE și legionari, cuprinsă între vara anului 1950 și sfârșitul conducerii Opran–Petrescu, trebuie privite cu o anumită reticență, atât din cauza datelor limitate, cât și a contradicțiilor existente în puținele documente. Într-o lungă și detaliată declarație dată în timpul anchetelor, Constanța Magoș amintea de discuția fugară avută în iunie 1951 cu Mihail Opran, în care acesta i-a spus răspicat că, din punctul său de vedere, colaborarea cu legionarii ar fi încheiată definitiv[1]. Este aproape imposibil de stabilit, la acest moment, dacă afirmația femeii este veridică sau nu, ori dacă memoria nu i-a jucat o festă, plasând un an mai târziu acest dialog, care în mai–iunie 1950 ar fi în mare măsură valabil. Cel mai probabil relația dintre Opran și legionari nu se încheiase, dovadă fiind misiunea lui Pătru de la sfârșitul verii, precum și unele detalii din activitatea lui Opran după debarcarea de la conducerea SIMRE. Nu trebuie exclusă nici varianta ca dialogul să se fi petrecut întocmai, însă Opran să fi încercat o dezinformare în

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 180.

rândul exilului, știind că Olariu este un adevărat colportor de informații în emigrația românească. Oricare ar fi adevărul, relația dintre legionari și SIMRE avea să fie cu totul alta din primăvara anului 1952, odată cu schimbarea radicală a conducerii structurii informative a CNR.

Declinul unui proiect: 1951–1952

Așa cum era și firesc, după doi ani de existență, SIMRE se schimbase într-o oarecare măsură față de cum fusese gândit inițial și de speranțele puse în această inițiativă. Oficiul de recrutare funcționa mai degrabă din inerție, iar biroul de propagandă nu putea produce rezultate notabile, încât Opran se gândea încă de la mijlocul anului 1951 să îl suprime, păstrându-l la Paris pe Ioan Dragu, în timp ce Iani Popa ar fi urmat să fie trimis în Germania de Vest. Cu excepția celulei conduse de Gelu Belu, rezidențele activau mai degrabă pe hârtie, diminuarea fluxului de refugiați lăsându-le fără posibilități informative reale. Un lucru similar s-a petrecut și cu departamentul contrainformativ, căci tot mai puțini români ajungeau în Franța, majoritatea lor fiind pe cale legală, prin urmare și supravegherea necesita ceva mai puține resurse. În consecință, apăruseră unele modificări în conducerea structurii, Opran construindu-și în prima jumătate a anului 1951 un nucleu de lucru format din Mircea Pătru, Dumitru Neferu, Romeo Bălăceanu și ofițerul Dima[1].

De asemenea, biroul ofensiv își diminuase importanța, atât în urma căderii lui Mihail Țanțu, cât mai ales în urma nereușitelor legate de stabilirea unor rețele informative proprii care să funcționeze și să alimenteze cu date centrul de la

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 150.

Paris. Membrii grupului Lya Popescu–Paula Ventzel fuseseră arestați și condamnați la ani grei de închisoare, iar unii chiar executați, în timp ce dinspre Adam Suțer și Dumitru Secară nu venea nicio comunicare (căderea lor avea să survină abia la sfârșitul anului), iar Opran își pierduse orice încredere că s-ar mai putea petrece. Prin urmare, el și Petrescu s-au decis să caute alternative pentru obținerea informațiilor din țară. Soluția a părut să vină pe filieră evreiască: crearea statului Israel după al Doilea Război Mondial a dus la stabilirea unor punți de legătură între Palestina și comunitatea mozaică din România. Mai mult, unii dintre evrei intraseră în nomenclatura de partid și, dacă puteau fi convinși să lucreze pentru cei din Occident, ar fi putut avea acces la date importante din interiorul statului comunist român. Primele contacte cu evrei din Israel care aveau rude rămase în țară au fost stabilite cu ajutorul fostului ziarist Camil Ring. Stabilit la Paris în 1947, fondase o firmă de curierat care lucra atât în Orientul Mijlociu, cât și în Europa de sud-est. Având consimțământul generalului Petrescu, dar și un sprijin discret din partea Intelligence Service care încă avea influență în fosta zonă de protectorat britanic, Opran a efectuat o serie de călătorii în Israel, sub numele conspirative „Bart" și „Michael Aubart" (iar atunci când nu se putea el deplasa, erau trimiși Iani Popa sau o femeie a cărei identitate a rămas necunoscută). Direcția de acțiune a fost dezvoltată între 1950 și 1952, fostul comandor încercând să construiască o rețea de agenți prin intermediul soților Lazăr și Suzette Halberthal, precum și a apropiaților lor care încă nu emigraseră din România. Și în acest caz, Securitatea a izbutit să fie cu cel puțin un pas înaintea structurii de la Paris și să descopere filiera SIMRE înainte ca aceasta să intre în funcțiune. Suzette Halberthal îl pusese pe Mihai Opran în contact cu un marinar

român de pe un vas ce asigura legătura între Constanța și Haifa. Fără ca Halberthal să știe sau măcar să bănuiască (nu există – cel puțin în acest moment – informații care să indice contrariul), navigatorul era deja în serviciul Securității, care îl recrutase sub numele conspirativ „Mircea". Nici Mihail Opran nu pare să-l fi suspectat pe marinarul cu care s-a întâlnit prima (și nu este exclus să fi fost și singura) dată, la 11 ianuarie 1951, într-un oraș-port din Israel, discuție pe care „Mircea", odată revenit în țară, a relatat-o în detaliu Securității. Potrivit acestuia, șeful SIMRE l-ar fi chestionat cu privire la organigrama SRT, insistând apoi asupra caracteristicilor vaselor pe care societatea mixtă româno-sovietică le deținea și a traficului de mărfuri prin porturile Constanța și Brăila. De asemenea, Opran i-a cerut date despre dispozitivele militare sovietice de la malul mării, dar și din interiorul Constanței, despre rezistența armată anticomunistă din Dobrogea și despre posibilele ecouri ale anihilării rețelei informative formate din Sanda Cernătescu, Nicolae Vâlsan și Vasile Ciobanu. La final întâlnirii, după ce i-a stabilit numele conspirativ „Rodica", Opran i-a înmânat:

> 6 pachete de format f. mic, care le-am numit „buline" numerotate fiind fiecare, dându-mi-se următoarele explicațiuni: „în aceste buline se află instrucțiuni foto filmate și un cod ușor de lucrat pentru cei care-l cunosc și greu de descifrat în cazul când ar cădea în mâini străine".
>
> Trebuie procedat astfel ca aceste buline să ajungă în munți sau în mâinile unor oameni siguri, care atunci când va sosi momentul să știe cum să procedeze. În cazul când voi considera că vreun prieten prezintă toată garanția și este dispus a ajuta această acțiune, îi pot încredința unul din aceste buline având grije să notez numărul marcat pe dânsul[1].

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, ff. 307–308.

Evident, toată această logistică a căzut în mâinile Securității, care nu doar că a reușit să intercepteze microfilmele cu instrucțiuni și să țină sub supraveghere potențialele legături din țară ale filierei, dar va duce o extrem de productivă acțiune de dezinformare a Parisului. Informațiile scurse prin agentul „Mircea" către soții Halberthal și, mai departe, spre Mihail Opran erau fie date vechi, incomplete ori false despre organizarea SovRomTransport și a traficului prin porturile Constanța și Brăila, fie informații redundante, publicate deja în presa oficială de la București ori în broșuri editate de instituțiile regimului comunist. Toate aceste date, precum și cele obținute de la alte persoane de legătură din țară, care expediau corespondență la anumite adrese conspirative din Tel Aviv, controlate de soții Halberthal, erau ulterior trimise la Paris direct, prin agenții veniți din Franța, sau pe căi diplomatice, prin legația franceză din capitala israeliană. Până în iunie 1951, când contactele s-au oprit brusc, marinarul s-a întâlnit cu soții Halberthal, care erau practic interfața lui Opran în Israel, de cel puțin 14 ori, ocazii cu care s-au obținut date despre modul de acțiune și perspectivele operative ale SIMRE pe această filieră. Însă scopul ultim al acțiunii duse de Securitate prin agentul „Mircea" nu era unul contrainformativ, de barare a liniilor de acțiune ale SIMRE și ale partenerilor săi occidentali, ci se țintea la cel mai înalt nivel: „obiectivul final al acestui plan era atragerea lui Opran Mihail într-o cursă pentru a fi răpit și adus în RPR"[1]. Numai sistarea bruscă, din partea soților Halberthal, a contactelor cu agentul „Mircea" pare să fi împiedicat această acțiune îndrăzneață a contraspionajului de la București, care, printr-o asemenea lovitură, ar fi anihilat practic întreaga structură informativă a exilului românesc.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, f. 180.

Ce anume a cauzat sfârșitul intempestiv poate fi numai speculat, motivele variind de la lipsa banilor (motivația implicării soților Halberthal fiind pecuniară) la nereușita obținerii unor informații militare sau a unor documente de identitate, acestea din urmă fiind cerute cu insistență de către cei de la Paris. Totuși, cel mai probabil scenariu este cel potrivit căruia Mihail Opran a conștientizat că marinarul este de fapt un agent dublu în slujba Bucureștiului, iar acțiunea este de fapt o dezinformare a Securității. Cu câteva săptămâni înainte de finalul întâlnirilor dintre „Mircea" și soții Halberthal, contraspionajul comunist a încercat să creeze o nouă linie de dezinformare, folosindu-l pe Ion Almâjanu, fost colonel în Marele Stat Major. Ofițerul s-ar fi întâlnit cu „Mircea" (niciunul nu cunoștea postura reală a celuilalt) și i-a dat o scrisoare către unul dintre liderii țărăniști din exil, prin care îl informa că este în legătură cu rezistența anticomunistă din Dobrogea și solicita sprijin. Plicul a fost preluat de navigator care l-a predat apoi Suzettei Halberthal. La rândul său, aceasta l-a trimis la Paris. Răspunsul lui Opran a fost rapid, corect și fără echivoc: misiva este o cursă, iar marinarul, pentru a-și consolida poziția în țară în raport cu Securitatea, trebuia să-l denunțe pe Almâjanu, care cu siguranță era agent al contraspionajului. Numai că, pe lângă această contactare din partea unui fals sprijinitor al rezistenței, și agentul „Mircea" a dat de bănuit, mărturisind că l-ar fi denunțat pe fostul colonel instituțiilor de partid și nu Securității sau, măcar, Miliției. Dar motivele exacte ale încetării legăturilor dintre soții Halberthal și agentul „Mircea" care, probabil, nu doar că au protejat SIMRE de o gravă lovitură, ci i-au salvat viața lui Mihail Opran, rămân încă necunoscute. De altfel, agentul „Mircea" nu a fost singurul marinar contactat pe această linie informativă: într-o

situație similară s-a aflat și Mircea Nicolau, comandantul unui vas românesc, de a cărui abordare (tot la Haifa) Securitatea a fost înștiințată în scurt timp[1].

În vreme ce Mihail Opran se dedica activității informative, Dumitru Petrescu se ocupa cu discuțiile legate de organizarea militară a exilului. Chiar dacă izbucnirea războiului european dintre puterile occidentale și lagărul comunist nu se materializase, conflictul din Coreea întreținea speranțele în exilul românesc că o acțiune similară, care să ducă la eliberarea și a României, nu este încă abandonată complet. Nici generalul Petrescu nu uitase ideea sa de a pune bazele unei unități armate în exil, care să intre în acțiune odată cu începerea războiului. Însă speranțele sale utopice – care vizau strângerea a peste 8 000 de bărbați – erau invalidate de situația reală. La mijlocul anului 1951, în AFC – care ar fi trebuit să fie osatura pe care să fie construită armata din exil – figurau ceva mai puțin de 600 de înscriși (dintre care 58 erau aviatori)[2], iar dintre aceștia este discutabil câți ar fi abandonat confortul și siguranța pentru care se zbătuseră în Occident pentru a-și risca viața într-un nou conflict. Totuși, se stabilise în acest sens un canal de comunicare cu SHAPE, centrul de comandă al NATO, legătura fiind asigurată de generalul Petrescu. În perioadele în care acesta lipsea din Paris, așa cum a fost, spre exemplu, lunga vacanță pe care a petrecut-o la Nisa în septembrie 1951, sarcina era preluată de Mircea Pătru care lucra direct cu Opran.

Lipsa de resurse umane punea în dificultate și poziția românească în cadrul preconizatului efort al exilaților din Europa central-răsăriteană și baltică de a forma un front comun de luptă împotriva comunismului. La 30 iulie 1951 avea loc la

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, f. 179.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 31v.

Paris o întâlnire la care au participat 14 ofițeri superiori din Polonia, Ungaria, România, Cehoslovacia, Letonia, Estonia și Lituania, care au discutat despre direcțiile de acțiune în cazul unui conflict între cele două blocuri militare, dar și despre activitățile informative și de sabotaj ce trebuiau materializate în prealabil. Premisa tuturor planurilor era că un război împotriva URSS este inevitabil și, cel mai probabil, va avea loc până la sfârșitul anului 1952. De aceea, se propunea înființarea unui comandament unit al tuturor celor din exil, iar puterea de decizie să fie proporțională cu capacitățile pe care le puteau fiecare aduce. Generalul polonez Anders, cel care intenționa să-și asume conducerea structurii, se lăuda că poate strânge aproape 90 000 de soldați, în timp ce generalul maghiar Zako avansa un număr de circa 25 000 de unguri dispuși să lupte împotriva comunismului. Chiar și exagerate (ceea ce fără îndoială erau), cifrele erau departe de cele la care ar fi putut spera, în cel mai bun caz, generalul Petrescu, al cărui birou de mobilizare abia strânsese câteva sute de nume. Acest lucru se traducea printr-o poziție precară pentru exilului românesc la masa negocierilor și, mai important pentru Puiu Petrescu, un rol minor pe care el l-ar fi avut în noul comandament. De aceea, viziunea generalului român era cu totul alta, fiind descrisă și detaliată într-un document redactat în toamna anului 1951 și trimis către regele Mihai I. Fără a exclude cu totul ideea construirii unor armate în exil, Petrescu considera că este mai degrabă fezabil planul unor comandouri care să sprijine rezistența din interior, iar în cazul unui conflict să fie mobilizată populația din URSS și din țările satelit dispusă să lupte împotriva conducerii comuniste. Numai că dacă pe Anders îl descria drept un „megaloman" ce vizează planuri și armate care să-i răspundă orgoliului, iar reuniunile SHAPE supervizate de administrația

Eisenhower le cataloga drept „adunări mediocrii de elevi la școala primară"[1], nici Petrescu nu își crea pentru el însuși un portret mai favorabil. Conform prognozei prezentate suveranului, dacă viziunea sa ar fi fost cea implementată, s-ar fi putut conta, după primele zile ale conflictului, pe aproape cinci milioane de partizani recrutați din interiorul lagărului comunist. Strategia propusă trebuia aplicată de o structură subordonată puterilor occidentale, a cărei conducere ar fi trebuit să îi fie, bineînțeles, încredințată lui. Dumitru Petrescu afirma că, datorită experienței sale pe frontul răsăritean, este singurul general din exil care cunoaște realitățile sovietice și este capabil să le răspundă adecvat și realist. La sfârșitul anului 1951, emigrațiile est-europene nu dispuneau nici de armate și nici nu se întrevedea prea curând războiul care să le elibereze țările, însă aveau destui generali care făceau planuri fanteziste pentru a se critica și a se denigra unul pe celălalt, ceea ce cu siguranță nu le câștiga sprijinul guvernelor occidentale.

Utopii sau acțiuni reale, planuri grandioase sau misiuni conspirative, toată activitatea SIMRE avea să fie aruncată în aer în vara anului 1951. În timp ce Opran căuta filiere informative și Petrescu subalterni și grupuri de rezistență, Securitatea nu pierduse timpul și construise cu migală cea mai temerară acțiune, o lovitură pe care nici Parisul și nici Salzburgul nu o prevedeau nici în cele mai sumbre scenarii: capturarea Constanței Magoș.

Lovitura sub centură

În urma anchetelor lui Mihail Țanțu, Victor Moldovan și Costel Nicolau, autoritățile de la București au înțeles perfect poziția nodală a Constanței Magoș atât în comunitatea românească, cât mai cu seamă în păienjenișul structurilor de

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, ff. 119–121.

spionaj occidentale. În plus, existau suficiente pârghii pe care Securitatea le-ar fi putut utiliza pentru a o constrânge să lucreze în folosul regimului comunist, așa că „problema Magoș" a fost preluată de serviciul contraspionaj în ianuarie 1951[1]. Principalul atu pe care îl avea Bucureștiul îl constituia soțul femeii, rămas captiv în țară, și pe care aceasta îl dorea scos din România cu orice preț. Nevrând să piardă un asemenea as din mânecă, Securitatea l-a abordat pe inginerul Dumitru Magoș pentru a-l convinge să colaboreze cu autoritățile comuniste, dar acesta a refuzat orice contact în acest sens. Prin urmare, l-au arestat la 21 aprilie 1951, având însă grijă să mascheze dispariția sa prin crearea unei legende conform căreia bărbatul fusese trimis pe un șantier aflat departe de capitală și, în paralel, să continue corespondența cu soția sa, scriind cărțile poștale și scrisorile nu din locuința sa de la etajul 6 al blocului din strada Brezoianu nr. 51, ci dintr-o celulă de la Malmaison, sub atenta supraveghere a ofițerilor. În timpul interogatoriilor, inginerul a făcut ample declarații despre planurile sale de a fugi din țară și despre persoanele cu care luase legătura, așa cum era avocatul bucureștean Constantin Dragomireanu, care ar fi trebuit să-l însoțească în trecerea clandestină a frontierei, ori care îi cunoșteau planurile, precum inginerul Constantin Ceaușu, cel care, de altfel, îl și ajutase în citirea unei cărți poștale scrise cu cerneală simpatică. Cu toate că aveau suficiente informații pentru a trece la reținerea lor, ofițerii de Securitate au decis să-i lase, momentan, în libertate, pentru a nu trăda secretul arestării lui Dumitru Magoș.

Pasul următor a fost să-l pună pe inginer să scrie o carte poștală prin care să-și informeze soția că s-a decis în mod ferm și irevocabil să fugă din țară și să-i ceară să-i găsească, din nou,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 306.

o călăuză dispusă să-l treacă granițele. Corespondența a fost expediată la 5 mai 1950 și după numai cinci zile, în căsuța poștală de la parterul blocului modernist din strada Brezoianu sosea răspunsul de la Paris: Constanța Olariu îi promitea că, în ciuda situației materiale dificile și a numărului din ce în ce mai mic de călăuze disponibile, va căuta să trimită pe cineva în țară, dar îi recomanda soțului său să-l contacteze pe inginerul Coriolan Silaghi din Baia Mare pentru a vedea dacă nu îl poate acesta ajuta.

La 9 iunie 1951 este redactată o primă propunere de recrutare ca informatoare a femeii aflate la Paris. În documentul cu ștampila Strict Secret, ofițerii de Securitate analizau variantele de lucru stabilite în „problema Magoș". Primul scenariu era, de fapt, un șantaj rudimentar, abuziv și brutal, și implica colaborarea autorităților maghiare, care ar fi trebuit să-l identifice și să-l recruteze pe un anume Bella Birtha și să-l transfere Securității române pentru a-l utiliza în contactarea Constanței Magoș, folosindu-se de încrederea pe care aceasta o avea în conductorul de tren. Bărbatul urma să fie trimis la Paris unde să întâlnească obiectivul acțiunii și să-i predea o carte poștală, al cărei mesaj scris cu cerneală simpatică trebuia să dispară la câteva minute după relevare. Textul trebuia să cuprindă informația că Moldovan căzuse în mâinile Securității și mărturisise tot (ceea ce era veridic), ducând la reținerea lui Dumitru Magoș și a lui Costel Nicolau (ambii fiind, într-adevăr, în detenție), și că urmează arestarea părinților Constanței Magoș și a tuturor prietenilor săi. Singurul mod în care aceste suferințe puteau fi evitate ar fi fost ca femeia să accepte imediat să devină colaboratorul Securității și să scrie pe loc un angajament ce urma să fie trimis în țară prin intermediul lui Birtha[1]. A doua

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 309.

variantă era tot una de constrângere: de data aceasta căpitanul M. Niculescu și colonelul P. Petrescu, cei care au redactat planul, și-au îndreptat atenția spre avocatul Albert Faion, un vechi prieten al soților Magoș, pentru care fusese și consilier juridic. Bărbatul urma să fie trimis la Berlin ori Viena, împreună cu un ofițer de Securitate, pentru a o întâlni pe Constanța Magoș, iar femeia să fie informată în prealabil de această întrevedere printr-o carte poștală scrisă de soțul ei. Discuția urma să aibă loc în sectoarele sovietice ale celor două orașe, pentru a preîntâmpina supravegherea operativă a serviciilor secrete occidentale. Scenariul prevedea ca femeia să fie reținută, anchetată și forțată să devină colaboratoare. În fond, i se puneau pe masă două variante: fie refuză, iar atunci soțul și părinții ei urmau să ia drumul închisorilor politice, în timp ce în Occident era răspândită informația că este agentă comunistă, iar căderea lui Victor Moldovan se datora trădării ei; fie acceptă, și atunci niciunul dintre apropiații săi nu avea să sufere torturile din anchetă și greutățile detenției, ba, mai mult, urmau să primească sprijin material atât cei din țară, cât și ea, în exil. În acest ultim caz, Securitatea ar fi speculat foarte bine adevăratul călcâi al lui Ahile: apetența Constanței Magoș pentru lux, pentru un stil de viață confortabil și lipsit de griji. Chiar dacă se lua în calcul o variantă de forță, implicând privarea de libertate a femeii, pentru un scurt timp, ofițerii nu se gândeau la ideea repatrierii. Constanța Magoș ar fi fost mult mai utilă în exil, ca informator cu ample posibilități de obținere de date sensibile (atât pe filiera lui Opran, cât și pe filiera „Bogdan") și ar fi putut fi marșrutizată în multe alte medii ale exilului românesc.

Cu toate acestea, la 10 iulie 1951, așadar la o lună de la schițarea primului plan pentru recrutarea Constanței Magoș, ofițerii de Securitate schimbă aproape cu totul strategia, luându-se acum

în calcul răpirea din Berlin și aducerea sa în țară. Toate scenariile erau subsumate aceleiași idei: femeia trebuia readusă în țară, indiferent dacă era cu forța sau având acordul ei. Ce anume a determinat această schimbare radicală de abordare este o întrebare la care arhivele nu păstrează un răspuns clar și definitiv, mai ales că planul inițial avea o serie de raționamente fundamentate și care s-ar fi putut dovedi productive pentru regimul de la București. În fond, dacă ar fi fost adusă în țară, Constanța Magoș nu ar mai fi putut fi folosită în acțiuni viitoare, ci numai stoarsă de informații despre activitatea din exil de până la momentul reținerii. Să fi fost oare teama că femeia nu va colabora „cinstit" cu Securitatea și că structurile informative din Occident o vor folosi cu succes într-un proces de dezinformare? Să fi fost vorba de presiunea obținerii a cât mai multor date într-un interval cât mai scurt de timp, înainte ca dispariția sa să fie confirmată și să producă efecte în rândul SIMRE și al partenerilor săi instituționali? Desfășurarea ulterioară pare să infirme a doua ipoteză, în timp ce prima rămâne în zona gri a supozițiilor.

Unul dintre puținele puncte comune dintre planul din iunie și cel din iulie era utilizarea lui Albert Faion pe post de iepurele ce urma să atragă prada în cursa întinsă de Securitate, rolul său fiind de a trimite scrisoarea prin care să-i ceară o întrevedere la Berlin (unde, în zona de est, urma să se desfășoare a treia ediție a Festivalului Tineretului și Studenților) și de a mijloci întâlnirea dintre Constanța Magoș și așa-zișii membri ai delegației române. Aceștia din urmă erau de fapt ofițeri ai Direcției I, echipa operativă fiind compusă din maiorul Isidor Holingher, șeful liniei americane și coordonatorul acțiunii, maiorul Boris Caranicolov, șeful serviciului Filaj-Investigații, locotenentul major Virgil Georgescu și Maria Bucicov[1]. Unii dintre ei aveau

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 230.

responsabilitatea filării, iar alții trebuiau să se ocupe de întrevederea propriu-zisă. În plus, Holingher urma să aibă asupra sa și un pașaport fals pentru Constanța Magoș, ce ar fi fost utilizat în cazul repatrierii benevole. Femeia urma să fie atrasă în zona sovietică, unde să îi fie predată o scrisoare în care soțul o ruga să se întoarcă în țară, căci poziția sa profesională îl convinsese să renunțe la gândul emigrării. Apoi să fie forțată să dea un angajament scris și declarații cu care putea fi șantajată în cazul în care ar fi încercat și reușit să fugă. Dacă însă totul ar fi mers conform planului, ar fi fost organizată o conferință inopinată de presă, în care Magoș să anunțe public că, din cauza așa-ziselor condiții mizere de trai din Occident, alege de bună voie să se repatrieze. Odată ajunsă în țară, aceasta urma să continue să dea declarații despre persoanele din exil și despre acțiunile în care fusese implicată sau de care avea cunoștințe. Planul întocmit de aceiași M. Niculescu și P. Petrescu prevedea și posibilele desfășurări ale acțiunii: dacă venea singură, urma să fie atrasă într-o încăpere unde Faion i-ar fi dat scrisoarea, iar apoi Holingher ar fi încercat să o convingă să colaboreze cu Bucureștiul. Dacă ar fi refuzat, se trecea la pasul următor: era amenințată cu arestarea soțului, a părinților și a apropiaților. În acel moment, dacă ar fi cedat, urma calea repatrierii pe cale legală, cu sau fără conferință de presă, dar dacă s-ar fi împotrivit, atunci ofițerii ar fi folosit forța și treceau direct la răpirea ei. În cazul în care ofițerii de Securitate descopereau că femeia beneficia de protecția unei echipe de contrafilaj, atunci cei doi ofițeri care se ocupau cu filajul urmau să-i abordeze pe aceștia și să provoace un scandal public, astfel încât Constanța Magoș să fie despărțită de cei care ar fi trebuit să se ocupe de siguranța ei. Dacă însă va veni însoțită de cineva, atunci Faion trebuia să ceară o discuție între patru ochi cu femeia, creând astfel cadrul

ca ofițerii de Securitate să acționeze în secret, ori să se scuze că a uitat obiectele ce trebuiau aduse, pentru a încerca o nouă întâlnire la care Constanța Magoș poate nu ar fi venit însoțită. Singurul scenariu în care răpirea nu ar fi putut avea loc era dacă soția inginerului ajungea la Berlin în cadrul unei delegații sau chiar se prezenta la întâlnire cu un grup mai mare. Atunci orice desfășurare de forțe era imposibilă, și tot ce se putea face era amenințarea ei cu arestarea celor din țară în schimbul semnării unui angajament și redactării unor note informative pentru a fi apoi șantajată[1].

Întregul plan al Securității avea la bază câteva premise – unele fanteziste, altele însă destul de bine cântărite. Din prima categorie făceau parte supozițiile că emigrația se află într-o dezastruoasă lipsă de coagulare, că cei care lucrau în serviciile de spionaj erau ghidați numai de interese materiale și nu le păsa de soarta colaboratorilor dacă nu ar fi avut ceva de câștigat, precum și că soția inginerului Magoș putea călători liber așa cum ar fi făcut-o în 1950, în Austria, când l-ar fi instruit pe agentul Victor Moldovan. În realitate, situația era substanțial diferită decât cea prezentată prin perspectiva ideologizată a ofițerilor de Securitate. Este adevărat că existau disensiuni reale între membrii marcanți ai exilului, însă în 1951 CNR ajunsese la o formă instituțională funcțională și putea fi considerat un jucător esențial în viața exilaților români. Cât despre cei din serviciile de spionaj, în ciuda unor acțiuni reprobabile ale lui Mircea Pătru, Dumitru Neferu sau Titi Constantinescu ori a situației materiale dificile a unora dintre ei, precum Ion Profir, majoritatea erau ghidați de idealuri anticomuniste și nu de câștiguri bănești. La momentul redactării documentului, în penitenciarele din țară erau oameni care își asumaseră riscuri enorme,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 230.

fiind trimiși clandestin în țară sau se implicaseră în rețele informative, fuseseră identificați și primiseră condamnări de la câțiva ani de închisoare corecțională la muncă silnică pe viață, ori fuseseră condamnați la moarte. Alte câteva zeci de persoane se antrenau în centre de instrucție franceze ori americane, lăsându-și familiile și confortul personal deoparte, pentru a fi paraşutați în țară, în misiuni care ar fi putut să le fie fatale. Iar în ceea ce privește libertatea de mișcare, aceasta este discutabilă, căci Mihail Opran îi recomandase să nu încerce să călătorească spre est, indiferent de propunerile primite, iar afirmația lui Moldovan că ar fi întâlnit-o pe Magoș în Austria era o fantezie născută din torturile anchetelor.

Pe lângă punctele eronate sau lipsite de fundament, ofițerii de Securitate intuiau corect câteva aspecte: capitalul de încredere pe care Faion îl avea în ochii Constanței Magoș și disponibilitatea ei de a-l întâlni, atât ca pe un prieten apropiat, cât și ca pe un curier care îi aducea bijuteriile și banii din țară, pentru că, în realitate, acest ultim aspect avea o reală greutate. Obiectivul acțiunii avea o apetență pentru lux, pentru un stil de viață ofertant și confortant, fiind obișnuită cu un statut special atât în copilărie (fiind singurul copil al unei familii înstărite), cât și după căsătorie (când venitul soțului îi permisese să rămână casnică). Cu atât mai puternic era contrastul dintre viața din țară, petrecută, într-adevăr, într-un alt climat politic, și cea pe care trebuia să o îndure la Paris, unde locuia în apartamentul familiei Boilă și avea un venit fluctuant și nu atât de consistent. Iar aceste lucruri urmau să fie speculate de Securitate în acțiunea preconizată.

Toate scenariile de mai sus nu au rămas numai variante de lucru, ci planul a fost pus în aplicare chiar de a doua zi, când ofițerii îi cer lui Dumitru Magoș să scrie două cărți poștale

către soția sa prin care o anunță de șansa lui Faion de a călători la festivalul de la Berlin și îi propune să se întâlnească cu fostul lor consilier juridic prin intermediul căruia să fie scoase din țară ultimele bijuterii de familie, precum și banii rezultați din lichidarea averii din România.

Constanța Magoș a ajuns în Berlin la începutul lunii august, iar la 9 august îi telegrafia neliniștită soțului său, comunicându-i că „pachetul" nu sosise. Vestea produsese consternare la București, de unde căpitanul Niculescu, cel care planificase acțiunea de răpire, telegrafia înapoi echipei operative: „Mama neliniștită că nu a primit Doris pachetul stop Mama comunică adresa Matthes Berlin, Pankowstr 17"[1]. Mama îngrijorată nu era altcineva decât ofițerul Niculescu care aștepta la București să afle dacă răpirea a fost executată cu succes, iar Doris era, de fapt, Holingher. Numai că situația nu era atât de dramatică: echipa din Berlin reușise la 10 august, cu ajutorul lui Gheorghe Filipescu, să identifice locuința Dorei Mihailovschi, din sectorul vestic al orașului, unde Constanța Magoș îi comunicase soțului că va sta, iar în aceeași zi, în căsuța poștală era pusă o scrisoare expediată de Faion. Prietenul familiei Magoș îi cerea femeii să-l întâlnească în fața Circului Barlay, aflat la granița dintre cele două sectoare, duminică, 12 august, între orele 16 și 18, sau ziua următoare, între 11 și 13. În paralel, Holingher pregătise o cameră în clădirea folosită de delegația română, imobilul aflându-se în imediata vecinătate a locului de întâlnire, iar un automobil al delegației românești a UTM fusese alocat pentru transportarea ulterioară a femeii la sediul legației pentru formalitățile de repatriere. Totul era pregătit pentru răpirea obiectivului.

Duminică, 12 august 1951, ora 16.00, Albert Faion aștepta nervos pe trotuarul din fața circului sub privirile încrucișate

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 120.

ale celor patru ofițeri împărțiți în două tandemuri cu rol de contrafilaj. După 20 de minute în care timpul părea să curgă cu încetinitorul, Constanța Magoș și-a făcut apariția alături de gazda sa și de o altă prietenă. Faion și-a jucat perfect rolul: s-a bucurat de o revedere nesperată, a întrebat-o despre viața ei din Franța, i-a adus vești despre soțul său și, în cele din urmă, i-a spus că în delegația română există o persoană care ar avea o scrisoare de la Dumitru Magoș pentru soția lui, dar că acesta a cerut ca livrarea să fie făcută personal. Și, noroc mare, respectivul bărbat poate fi găsit la restaurantul clădirii unde era cazată delegația venită din țară, imobilul aflându-se la numai câteva minute de mers, imediat ce se intra în sectorul sovietic. Răscolită de sentimente și amintiri, Constanța Magoș nu a bănuit niciun moment că prietenul său apropiat ar putea să o atragă într-o cursă și să o dea pe mâna Securității. Ajungând la locul cu pricina, femeia a fost invitată într-o cameră separată unde au intrat doi bărbați: maiorul Holingher, care s-a recomandat drept tovarășul Florescu, și Gheorghe Filipescu care, la fel, a utilizat un nume conspirativ. Holingher s-a prezentat prieten apropiat și coleg al lui Dumitru Magoș în cadrul Ministerului Silviculturii și Industriei Lemnului, spunând că are, într-adevăr, o corespondență din partea inginerului pentru femeia din fața sa. I-a înmânat apoi un plic pe care Constanța Magoș l-a deschis cu grijă în liniștea tensionată a camerei. Înăuntru se afla o hârtie împăturită pe care a desfăcut-o și a citit textul scris la 31 iulie 1951 de Dumitru Magoș:

> Dragă Tanți [...]
>
> Am impresia că tu ai înțeles cam greșit scrisorile mele. Într-adevăr, scriindu-ți despre nuntă, eu m-am referit la

refacerea vieții noastre, la dorința mea fierbinte de a Te vedea iarăși acasă și de a reîncepe după 3 ani de despărțire o viață nouă. [...]

Eu mi-am deschis inima față de tovarășul Ministru, d-lui a apreciat sinceritate mea și mi-a promis tot sprijinul pentru a ne reabilita și reface viața [...] Gândește-te bine, cu astfel de ocazii nu te întâlnești de două ori în viață. Gândește-te la anii trăiți împreună, gândește-te la părinții tăi bătrâni, care au astăzi mai mult ca oricând nevoie de Tine, gândește-te la viitorul tău. Gândește-te draga mea la ce ai fost Tu aici și la ce ai ajuns acum acolo [...] Scumpa mea, ai astăzi ocazia de a hotărî viitorul nostru, al Tău, al meu și al familiei tale. [...] Ai curaj și cu ajutorul lui D-zeu totul va fi bine și vom fi iarăși fericiți împreună.

Te sărut și te aștept cu dor[1]

Rândurile erau, într-adevăr, așternute de soțul său, al cărui scris l-ar fi putut oricând recunoaște, dar nu știa că de fapt erau dictate de ofițerii de contraspionaj, care avuseseră cinismul să invoce dorul și dragostea soțului captiv. Legenda creată de Securitate acredita ideea că Dumitru Magoș ar fi intrat în grațiile Ministrului Silviculturii și Industriei Lemnului, Constantin Prisnea, care nu numai că i-ar fi acordat un post important, dar cu care ar fi legat o prietenie, la umbra căreia demnitarul comunist i-a acordat sprijin inginerului în privința situației soției sale. Scrisoarea puncta fiecare vulnerabilitate emoțională a femeii: căsnicia aflată în pragul destrămării din cauza distanței și a barierelor ideologice care-i separau, neputința părinților (care însă, la acel moment, fuseseră evacuați din locuința lor, în regim de domiciliu obligatoriu) și starea materială nesatisfăcătoare pe care Constanța Magoș o avea în exil.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 12.

Nu e greu de ghicit impactul pe care întâlnirea și, mai ales, scrisoarea l-au avut asupra femeii. Năucită probabil de turnura neașteptată, Constanța Magoș le-a mărturisit bărbaților din fața sa că rostul întrevederii se dovedește complet diferit de cel pe care și-l imagina, iar propunerea primită din partea soțului său nu putea avea un răspuns pe loc, ci necesita un timp de gândire și de reflecție. Simțind că rândurile citite loviseră dincolo de bariera sa emoțională, Holingher a trecut la atac, punând și mai multă presiune pe femeie. I-a descris situația profesională deosebit de favorabilă de care Dumitru Magoș s-ar fi bucurat la locul de muncă și deschiderea primită din partea ministrului, care-i înțelesese situația familială complicată și îi întinsese o mână de ajutor. Mai mult, a povestit că Dumitru Magoș i-a mărturisit, între patru ochi, că:

> îl doare faptul că ea [Constanța Magoș – n.m.] se află în străinătate, bolnavă, fără bani, la cheremul fiecăruia; că îi face impresia că ea a înțeles greșit scrisorile sale de până acum; că vrea ca ea să se reîntoarcă în țară și să-și refacă viața; că îi poate oferi o viață nu extraordinară, dar îmbelșugată; că el consideră că e ultima încercare și dacă ea refuză, consideră legătura dintre ei complet ruptă[1].

Discuția nu a fost însă un asalt total și continuu asupra Constanței Magoș, cei doi ofițeri îmbinând presiunea teribilă a constrângerii cu iluzia libertății de a alege ce drum dorește. De fiecare dată când tensiunea părea că o va arunca pe soția inginerului spre un răspuns nefavorabil, Florescu sau Holingher interveneau și îi repetau că oricând întrevederea se poate încheia și Constanța Magoș va fi condusă fără nicio neplăcere la

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 235.

granița dintre sectorul sovietic și cel occidental. Trebuia numai să spună că vrea acest lucru, știind că nu o va face înainte de a se ajunge la o concluzie clară, lăsându-i totodată impresia că ea stăpânește frâiele discuției. Prinsă între dorința de a trăi în lumea liberă și dorința de a-și petrece restul zilelor alături de soțul său, de a-și salva căsnicia și de a nu pierde ceea ce părea să fie ultimul tren, Constanța Magoș a cerut un timp de gândire de 24 de ore. Cu un cinism desăvârșit, Holingher a răspuns că dacă o femeie își iubește cu adevărat soțul, iar acesta îi cere să se reîntoarcă la el, atunci nu e nevoie de nicio secundă de gândire. Atingând apoi și palierul material, așa-zisul tovarăș Florescu a continuat întrebându-se cine ar avea nevoie de timp să se decidă dacă vrea să trăiască o viață de mizerie atunci când i se oferă șansa unui trai confortabil și îndestulător.

O oră și jumătate au durat discuțiile dintre Constanța Magoș, Isidor Holingher și Gheorghe Filipescu, timp în care ea a trebuit să țină piept atât sentimentelor și temerilor care măcinau din interior, cât și presiunilor nemiloase venite din partea celor doi bărbați aflați de cealaltă parte a mesei. La finalul celor 90 de minute, Constanța Magoș a avut un răspuns: accepta repatrierea, având însă două condiții. În primul rând, trebuia să anunțe printr-o telegramă expediată la Paris că a fost silită să plece în România, rolul mesajului fiind de a-i feri pe apropiații care giraseră pentru deplasarea ei la Berlin de eventualele neplăceri din partea serviciilor secrete occidentale. Apoi, cerea să i se aducă bagajele de la gazda sa din sectorul vestic, motivând că, la acel moment, era îmbrăcată în haine de împrumut. Se pare că rolul celor două solicitări, acceptate de Holingher, era de a transmite că fusese constrânsă să plece în România. Cel care ar fi trebuit să-i aducă bagajele era Willy Matthes, logodnicul gazdei sale, în acest scop Magoș sunând-o

pe Dora, prietena și gazda sa din Berlin. Încercând să trimită un mesaj, a avut grijă să menționeze că nu este singură. Cu siguranță, acest aspect a trezit imediat suspiciuni (Matthes avea să fie bănuit mai târziu că era colaborator al structurilor secrete americane), iar tânărul german s-a întors cu mâna goală, motivând că bagajul nu putea fi predat decât personal. În realitate, serviciile secrete americane aflaseră că ceva se întâmplă cu Constanța Magoș, agenții CIC fiind deja la locuința Dorei în momentul în care Magoș a sunat, dar nu puteau interveni din cauză că aceasta din urmă se afla acum pe teritoriul Germaniei de Est[1].

Constanța Magoș este scoasă din camera în care avusese loc întreaga discuție, urcată în mașina pregătită din vreme și dusă în viteză la sediul legației române din Berlin, unde i se fac documentele prin care redevine cetățean român, i se dă pașaportul adus din țară de Holingher și, la final, primește o hârtie și un stilou. Literele alungite, rândurile curbate și tremurul liniilor trădează nervozitatea momentului, însă fatidica declarație este redactată exact așa cum i se cere:

> Tovarășe ministru,
>
> Subsemnata, Magoș Constanța, vă rog să binevoiți a aproba repatrierea mea din Germania în RPR. Sunt venită din Franța, iar în RPR am pe soțul meu Magoș Dumitru și pe părinții mei. Motivele repatrierii sunt de ordin familiar [sic!], încât doresc să mă întorc la soț și părinți.
>
> Trăiască Republica Populară Română
>
> Constanța Magoș
>
> Berlin 12 august 1951[2]

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 71.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 9.

Noaptea de 12/13 august o petrece în sediul legației, iar în dimineața zilei următoare Holingher o conduce la gara din Berlin, de unde urma să plece cu trenul spre România. Interesant este că și în timp ce se plimbau pe peronul unde era garată garnitura cu destinația București, ofițerul de Securitate i-a repetat că încă este liberă să se răzgândească și să revină în vest. Numai că Magoș înțelegea că este prea târziu să se mai întoarcă din drumul ales. Dacă ar fi făcut-o atunci, totul era pierdut: căsnicia sa s-ar fi încheiat, iar în Occident ar fi planat întotdeauna suspiciunea că de fapt este agentă comunistă, mai ales că oricând puteau apărea informațiile despre prezența sa în legația de la Berlin ori cererea sa olografă de repatriere. Alături de cei doi se mai aflau o femeie și un bărbat care-i fuseseră prezentați drept alți doi români care au ales să lase în urmă mizeria Occidentului pentru traiul din țara natală. În realitate, cei doi erau ofițerii Virgil Georgescu și Maria Bucicov, care făcuseră parte din echipa trimisă de la București pentru a o captura, iar acum se întorceau în România cu misiunea îndeplinită. Toți patru au plecat cu trenul din Berlin, iar la granița germano-cehoslovacă Holingher a coborât, rămânând ca Georgescu, Bucicov și Magoș să-și continue drumul spre țară.

Este o bună întrebare dacă în orele petrecute în tren, Constanța Magoș și-a dat seama cine sunt cu adevărat companionii săi de călătorie. Atitudinea ei din lungile ore petrecute în compartiment i-a derutat pe ofițerii de Securitate: niciun moment, femeia nu a părut măcinată de regrete sau de temeri cu privire la posibile neplăceri din partea autorităților comuniste. A plâns o singură dată dându-și seama că va călători cu trenul în condiții precare și mult diferite de confortul promis de Holingher. În rest, se întreba ce fel de rujuri de buze se pot găsi pe piața din România și cum poate proceda pentru a-și aduce

lucrurile din Franța în țară. Peste câteva săptămâni, Magoș va mărturisi că în gara din Bratislava s-a gândit pentru câteva clipe să fugă de sub „escorta" tovarășilor săi de drum, însă a abandonat repede ideea, convinsă că va fi, în cele din urmă, prinsă și va suporta apoi consecințele nesăbuinței sale. Și-a îngropat speranțele și s-a lăsat purtată de destin, iar intrarea pe teritoriul românesc a trecut insesizabil și firesc, ca și cum garnitura ar fi mers prin suburbiile pariziene ori pe Valea Prahovei.

Vestea dispariției Constanței Magoș s-a răspândit repede, producând o undă de șoc în comunitatea românească de la Paris, și nu doar pentru că femeia era cunoscută de majoritatea exilaților, ci și datorită importanței sale în angrenajul informativ. S-a speculat foarte mult asupra a ceea ce s-a întâmplat cu ea, mai ales că apelul telefonic pe care femeia îl dăduse în 12 august 1951, prin care îi cerea gazdei lucrurile personale deoarece luase decizia să se repatrieze, a sporit și mai mult misterul. Cel mai aproape de desfășurarea reală a evenimentelor erau Boilă, Veniamin și ceilalți lideri țărăniști care probabil fuseseră înștiințați de Magoș, înainte de plecarea ei la Berlin, că urmează să întâlnească un cunoscut din țară care îi aduce bijuteriile de familie, pe care respectivul le ascunsese în bagaje. Supoziția lor era că femeia fusese răpită de Securitate, după ce o ademenise într-o biserică care ar fi avut o intrare din Berlinul de Vest. Agenții comuniști ar fi scos-o din lăcașul de cult printr-o ieșire secundară dând în sectorul sovietic. În viziunea lor, telefonul și, în special, tonul și atitudinea Constanței Magoș puteau fi explicate numai prin aceea că era sub influența unor narcotice administrate de răpitori. O părere similară avea și Mihail Opran: Magoș trebuie să fi fost răpită de Securitate, iar apelul a reprezentat modul prin care Securitatea și-a marcat victoria în fața serviciilor secrete occidentale. La polul celălalt

se afla generalul Petrescu. Acesta afirma că fosta secretară a *La Nation Roumaine* trebuie să fi fost, de fapt, agentă a regimului comunist, iar repatrierea sa subită reprezenta în realitate finalul misiunii în exil[1]. În plus, generalul nu scăpa ocazia să trimită săgeți către Opran, pe care îl considera vinovat pentru modul în care femeia – răpită sau scoasă de bună voie din Occident – scăpase atenției serviciilor occidentale și circulase liber până în teritoriul controlat de Moscova și sateliții săi.

După ce a coborât pe peronul Gării de Nord, la 16 august 1951, Constanța Magoș a fost preluată de Securitate și, sub pretextul unor verificări normale, a fost dusă într-o vilă din apropierea Bucureștiului pentru a fi cercetată. Conform planului strict secret privitor la „problema Magoș", paza clădirii urma să cadă în sarcina ofițerului Maria Manolache, plutonierului Ion Stoica și sergentului Nicolae Duman, toți din cadrul aceleiași Direcții, care trebuiau să se asigure că femeia beneficiază de un tratament atent și „omenesc". Interogatoriile reveneau în responsabilitatea căpitanului M. Niculescu, creierul întregului plan de răpire, secondat de Ioana Boeraș și Ladislau Goldstein. „Tovarășii care vor lucra cu ea vor avea o comportare politicoasă, corectă, vor căuta s-o aproprie [sic], păstrând însă o atitudine de seriozitate și menținând raporturile ce trebuie să existe între reprezentanții Securității și un cetățean repatriat, a cărui situație trebuie clarificată"[2] prevedea schema de acțiune elaborată de Direcția I. Cel puțin pentru început, abordarea era una prudentă. Constanței Magoș i s-a spus că nu este arestată, ci doar trece printr-o verificare banală. Pentru păstrarea aparenței, planul prevedea că nu trebuie să i se pună femeii nicio întrebare – care i-ar fi lăsat impresia că este supusă unui

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 244.
[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 247.

interogatoriu –, ci să i se dea posibilitatea să declare ce vrea din activitatea sa în exil, urmând ca echipa de anchetatori să se adapteze în funcție de deschiderea celei investigate. În paralel, se pregătea contextul reîntâlnirii soților, numai că lunile de detenție îl afectaseră pe Dumitru Magoș, și Niculescu propunea ca inginerul să fie „pregătit fizic pentru întâlnirea cu ea. Va rămâne încă sub stare de arest. I se va îmbunătăți regimul pentru a se îngrășa, va fi scos zilnic din închisoare de către organele noastre și va fi plimbat în aer liber și în soare pentru a-și schimba culoarea feței"[1].

Căpitanul Niculescu trebuie să-și fi imaginat luni în șir cum este Constanța Magoș, cea pe care o cunoștea numai din filele dosarelor și din declarațiile celor care o cunoscuseră, dar care îi devenise centrul muncii informative. Era cu siguranță interesant să afle cum gândește, ce interese are, ce slăbiciuni pot fi exploatate și cum poate fi abordată în lungile cercetări ce aveau să urmeze. Întâlnirea din 16 august i-a adus unele răspunsuri, dar probabil a născut și mai multe întrebări, căci Constanța Magoș era, cu adevărat, o personalitate puternică și complexă, uneori dezarmant de sinceră, alteori imposibil de citit și ale cărei reacții îi derutau pe anchetatorii săi. La acea primă discuție, femeia declara cu nonșalanță că este dispusă să dea ample informări despre cei din exil, dar grijile sale reale păreau să fie îndreptate mai degrabă spre diverse probleme casnice. Așa că încă din primele ore după sosirea la vila Securității, Constanța Magoș a început să scrie o declarație în care trebuia să relateze episoade din activitatea ei între 1948–1951. Prima fază a anchetei a continuat până la 25 august, în fiecare zi având loc mai multe întâlniri între Magoș și anchetatorii săi. Abia acum femeia își dădea probabil seama

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 2, f. 249.

că nu trece printr-o banală verificare, ci este o investigație în adevăratul sens al cuvântului, fiind inutil să ascundă lucrurile pe care ofițerii din fața ei le cunoșteau deja. A admis legăturile profesionale cu Opran, colaborarea cu Titi Constantinescu și scurtele contacte cu legionarii prin Traian Borobaru, punctând însă că totul a vizat comunitatea românească din Occident, fără a fi implicată în vreo acțiune ofensivă îndreptată împotriva autorităților din țară. Cu emfază și încredere, afirma că a declarat totul și că este gata să suporte consecințele aferente ascunderii adevărului. Această primă fază a anchetei a fost, de altfel, și primul episod al complicatei relații pe care a avut-o cu ofițerii de caz. În raportul acțiunii, căpitanul Niculescu nota că Magoș luase inițiativa și jucase de mai multe ori cartea inducerii în eroare: simulase tentative de suicid, fie zgâriindu-se pe mână cu un pahar spart, pentru a părea că încercase să-și taie venele, fie anunțând supraveghetorii că ar fi înghițit o doză mare de tablete dezinfectante ori că avea ascuns în celulă un cuțit cu care urma să-și ia viața. Și în timpul anchetelor se folosise de aceeași tehnică, prefăcându-se că suferă o criză de nervi la care însă renunțase subit atunci când ofițerii se deciseseră să cheme un medic. Disperate sau nu, aceste măsuri reușiseră să-i confere un oarecare avantaj în disputa aflată însă abia la început. Prin urmare, Niculescu și colegii săi au decis schimbarea strategiei: Constanța Magoș urma să lase în urmă confortul vilei conspirative și să cunoască regimul carceral al închisorii politice, cu regimul alimentar de rigoare. În plus, avea să fie încadrată informativ și fiecare pas, fiecare gest, fiecare cuvânt urmărit, studiat și analizat: pe lângă microfonul plantat în celulă, colega de cameră a Constanței Magoș era de fapt o agentă a Securității. În noaptea de 27/28 august este transferată la penitenciarul Malmaison de pe Calea Plevnei

din capitală, iar ancheta intră într-o nouă etapă – Magoș nu mai era o potențială colaboratoare cu regim preferențial, ci o deținută acuzată de implicare în acțiuni de spionaj și pasibilă de condamnare pentru înaltă trădare.

La ora 20.00, în 28 august 1951, Constanța Magoș este scoasă din celulă și dusă în camera de anchetă unde i se cere să declare întreaga sa activitate dusă în sprijinul serviciilor de spionaj occidentale, iar femeia dă o amplă depoziție cu privire la colaborarea sa cu Opran și Titi Constantinescu, insistând însă că tot ce a făcut a vizat emigrația românească și nu a fost implicată în acțiuni contra regimului de la București. Este clar că la acest moment își înțelegea foarte bine statutul și situația complicată în care se afla, de aceea își încheia declarația criticând sistemul capitalist și acceptând să facă un scurt elogiu societății socialiste. Totuși, sub masca unei necesare autocritici, Magoș își puncta foarte pregnant pozițiile anticomuniste, chiar dacă acum lăsa impresia că le-a abandonat: „Când m-am dus în Franța am criticat regimul actual din România și spuneam că atunci când mă voi întoarce în țară după război [conflictul dintre est și vest așteptat de exilați – n.m.], voi spânzura pe toți pe care-i găsesc în viață. De un an de zile mi-am schimbat părerea nu numai asupra conducerii țării, ci despre toată omenirea. Nu mai sunt capabilă să mă răzbun pe cineva"[1]. Incapacitatea ei ținea însă de situația în care se afla, nu de convingerile interioare pe care timpul avea să dovedească că nu le abandonase cu adevărat niciodată. Lipsa răzbunării dintr-o parte nu înseamnă și iertarea de vină a foștilor oponenți, Magoș fiind nevoită să-și aleagă atent cuvintele pentru a-și croi drumul printre anchete, celule și declarații pentru a ieși cu bine din închisoare.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 3, f. 281.

Chiar dacă anchetatorii se schimbau, Magoș nu se ridicase de la masa de anchetă, iar cercetările păreau să nu se mai sfârșească. Una dintre obsesiile Securității era activitatea legionarilor din exil, iar Magoș avusese, într-adevăr, câteva întâlniri la Paris cu Borobaru, Florescu și Sima, până să intre sub protecția lui Opran și în colaborarea efectivă cu SIMRE. În noaptea de 29/30 august anchetatorii au forțat-o să declare activitatea alături de liderii legionari. Presiunea la care a fost supusă de ofițeri, dublată de o extenuare cauzată de zecile de ore de cercetări neîntrerupte, în special de lipsa somnului, au făcut-o pe Magoș să fabuleze în declarația pe care a scris-o toată noaptea. În scenariul fantezist rezultat în urma anchetei continue, Magoș nu era o banală colaboratoare ori măcar o agentă, ci nodul tuturor țelor serviciilor secrete. Conform textului olograf, Borobaru și Florescu ar fi făcut jurământ pe memoria osemintelor lui Codreanu (!) că nu vor face nicio acțiune de sabotaj în țară fără să aibă dezlegarea Constanței Magoș, iar Sima însuși le-a consfințit legământul. Liderii CIC, Neagoy și „Bogdan", apelau la ea ca singura persoană capabilă să-i controleze pe legionarii care, altfel, în fanatismul lor, ar fi trecut la acțiuni concrete împotriva regimului de la București. Atât de puternice erau disponibilitatea cămășilor verzi de a-și trimite oamenii să comită sabotaje în țară și obedienta oarbă față de Magoș, încât Borobaru și Florescu ar fi sunat-o de mai multe ori pentru a o implora să le dea dezlegarea de a trece la atacuri. Impresionată de disciplina legionară, Constanța Magoș le-a dat acordul, iar echipa Mișcării a venit în țară prin Satu Mare, izbutind să arunce în aer poduri și să comită alte distrugeri despre care nu ar fi informat-o, dar și să ducă arme camarazilor care se aflau în clandestinitate sau nu fuseseră încă identificați de Securitate.

Magoș s-a oprit din scris în dimineața zilei de 30 august 1951, la ora 4.30. Trecuseră peste 32 de ore de când se afla în fața anchetatorilor care se tot perindau prin fața sa, întrebând-o despre aceiași și aceiași oameni. Dar pentru ofițerii de Securitate nu era de ajuns și au trecut la un supliment de anchetă. Legăturile Constanței Magoș cu liderii legionari din exil – deja în parte fanteziste – capătă acum proporții și mai mari. Femeia era cea care îi coordona pe toți, de la Borobaru la Sima, într-un proiect de centralizare a tuturor celor din emigrație care ar fi urmat, sub paravanul unei asociații muzicale, să se ocupe cu strângerea de informații strategice. Și nu doar despre România, ci despre toate țările comuniste din Europa central-răsăriteană. Poate că Magoș plecase de la simpla dorință de a-și scoate soțul din țară, dar ajunsese să-și propună zdruncinarea întregului lagăr comunist! Această declarație suplimentară era aproape în întregime o înșiruire de fapte de necrezut, fabulații menite să răspundă așteptărilor Securității care căuta conspirații și inamici împotriva cărora să lupte și să-și dovedească utilitatea și capacitatea de a apăra regimul de la București. Dar până și pentru anchetatori, scenariile prezentate de Magoș erau evident false, așa că în seara zilei de 30 august, după mai bine de 51 de ore de anchetare continuă, femeii i s-au îngăduit câteva ore de somn în celulă.

Liniștea însă nu a durat mult, căci a doua zi, la 9.15, Constanța Magoș era din nou în camera de anchetă, față în față cu ofițerii care se ocupau de cercetarea ei. Trecuseră două săptămâni de când revenise în țară, timp suficient în care cele două părți să se cunoască, să se studieze și să-și construiască strategiile. Magoș juca singura carte la care ar fi putut spera: recunoștea implicarea în colaborarea cu serviciile străine, cu Opran, cu Titi Constantinescu, oferind ample declarații, dar

mereu puncta că acțiunile sale nu fuseseră îndreptate împotriva regimului de la București, ci în sprijinul celor deja aflați în Occident. Și, bineînțeles, din dragoste și grijă pentru soțul său, căutase să îl scoată din țară, fără a da gestului său vreo conotație politică. De cealaltă parte, ofițerii de Securitate își încordaseră puterile și îi arătaseră femeii o parte din tehnicile pe care le puteau utiliza: interogatorii extenuante, presiuni interminabile, amenințări și urlete, detenție în condiții cel puțin austere. Iar acesta era numai începutul. Pentru a o determina să colaboreze și mai mult cu ei pentru a le oferi informațiile așteptate, ofițerii i-au promis că, dacă va da declarații complete și veridice, nu va fi deferită justiției pentru activitatea din exil, ci va fi pusă în libertate[1]. În acel moment, Constanța Magoș înțelegea că șansele de a-i manipula pe anchetatorii săi și de a obține o îmbunătățire a situației sale erau minime, chiar dacă nu dispăruseră întrutotul. Femeia recunoscuse în acea dimineață că în relatările anterioare îmbinase fapte reale cu scenarii fanteziste și redacta o declarație olografă prin care își lua angajamentul să furnizeze din acel moment numai date adevărate: „Recunosc că am mințit în declarațiile mele făcute în fața organelor de Securitate, făcând relatări incomplete și introducând inexactități. Am avut această comportare necinstită la început din cauză că mi-era greu să vorbesc despre oameni cu care am trăit împreună timp de 3 ani și ulterior din cauză că îmi era frică de presiuni din partea legionarilor. Îmi iau angajamentul ca începând din momentul semnării prezentei declarații să relatez în mod absolut fidel întreaga mea activitate și tot ce cunosc în legătură cu acțiunile dușmănoase îndreptate împotriva RPR"[2]. Greu de înțeles cum ar fi putut legionarii să

[1] ACNSAS, Fond Rețea, dos. 303 378, f. 10.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 329 902, vol. 4, f. 122.

provoace presiuni asupra unei femei aflate în arestul Securității, însă invocarea oamenilor lui Sima atingea interesele și obsesiile Securității. Pe de altă parte, și ofițerii recurseseră la o recalibrare a strategiei: conștienți că Magoș are mult mai multe informații decât puteau ei preconiza, au ales să-i dea numai subiectele de interes și să o lase pe ea să declare tot ce știe cu privire la legionarii din Occident, la Opran și serviciile franceze, la „Bogdan" și cele americane, organizațiile românești din exil ș.a.m.d. Din ultima zi a verii 1951, Constanța Magoș se transformă în unealta pe care și-o dorea Securitatea, motiv pentru care și fusese răpită din Vest: devine memoria emigrației românești, capul limpede care în zilele și lunile următoare avea să redacteze sute de fișe și mii de file în care să relateze în amănunt tot ceea ce cunoștea – personal sau din auzite – despre viața emigrației. De la privirea de ansamblu la micile detalii intime sau cancanuri discutabile, femeia a creat o veritabilă monografie a lumii românești din Paris (și nu numai), din primii ani ai Războiului Rece, ajungând însă uneori să ofere și informații pe care Securitatea nu le ceruse și probabil nici nu le sperase (așa cum a fost, de exemplu, reproducerea scrisului lui Titi Constantinescu, Magoș imitând ortografia agentului american, spre uimirea și satisfacția celor din contraspionajul comunist).

Zbuciumul interior, crizele de identitate, întrebările și fricile care o măcinau pe Magoș pot fi reconstituite într-o bună măsură datorită microfoanelor plantate în camera de detenție și, mai ales, colegei sale de celulă, informatoare a Securității. Soția inginerului Magoș era cu siguranță o personalitate complexă, fascinantă, plină de contradicții și supusă unei vanități uriașe. Reacțiile sale erau neașteptate, imprevizibile, uimindu-i constant pe cei din jur. Îi mărturisea colegei de celulă

că, pentru câteva clipe, a crezut sincer în scrisoarea primită la Berlin și nu își imaginase că va ajunge închisă într-un penitenciar al Securității, că va fi anchetată zeci de ore, amenințată cu bătaia, jignită și umilită. Pentru ca la scurt timp după asemenea lamentații să-și schimbe starea pentru a se declara încântată și flatată că unul dintre anchetatori, colonelul Teișanu, își lasă duminica familia pentru a veni să o ancheteze pe ea. Câteodată era surprinsă de colega de celulă privind pierdută la un punct nedefinit și spunând, mai mult pentru ea, „mi-a trebuit mie România"[1]. Alteori, își imagina încontinuu cum, dacă va apuca ziua în care va părăsi arestul, își va procura o capsulă cu cianură pe care să o țină mereu aproape, preferând să se sinucidă decât să mai petreacă o clipă în temniță. Apoi, venea de la anchetă, măgulită de propunerea de a fi încadrată în contraspionajul regimului de la București dacă se va achita cu onestitate și conștiinciozitate de ceea ce i se cerea. Și iar se răzgândea, spunând că în Franța a lucrat pentru o idee în care a crezut și că nu ar putea fi niciodată agentă comunistă. În această idee, o întreabă cu emfază pe colega de celulă: „uită-te la mine și zi-mi cum îmi șade!"[2].

Toamna anului 1951 a fost dedicată complet redactării fișelor personale și sintezelor despre serviciul lui Opran, structura informativă americană, acțiunile legionarilor, alte organizații ale emigrației românești sau care aveau legătură cu cei din exil. Aceste declarații nu erau scrise în celulă, ci în camera de anchetă, în lungile ore petrecute alături de colonelul Teișanu în rol de anchetator cumsecade, care nu întrebuințează violența sau amenințările pentru a obține informații, atent la nevoile femeii și dispus să îi facă diferite

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 64.

[2] *Ibidem*, f. 65.

concesii sau banale cadouri, atingând orgoliul fostei colaboratoare a lui Opran. Micile atenții își făcuseră efectul, căci Magoș se lăuda colegei de celulă cu statutul său preferențial din partea Securității – „pentru mine se face și cafea neagră și încă veritabilă, i-am întors pe dos pe ăștia [anchetatorii săi – n.m.]. O viață întreagă mi-a mers așa și chiar și aici sunt servită ca nimeni până acum"[1]. Credulitatea sa făcea parte poate dintr-un mecanism interior de autoprotecție, femeia părând că nu conștientizează cu adevărat situația în care se află și riscurile pe care le înfruntă, nici perspectivele sumbre deloc de neglijat. După ce revenea de la anchetă, în puținele ore de liniște, obișnuia să se maseze pe față și să se îngrijească, afirmând că „dacă va ieși cu o față zbârcită, atunci nici nu dorește să fie pusă în libertate"[2]. Chiar dacă între anchetată și anchetatori părea că s-a instituit un armistițiu tradus printr-o îmbunătățire a condițiilor de detenție în schimbul livrării informațiilor, în realitate Magoș își păstra combativitatea, încercând mereu să întoarcă masa în favoarea ei și să aibă controlul. Își folosea în acest sens fiecare carte: de la reiterarea spaimei că Borobaru poate ajunge la ea să o pedepsească pentru declarațiile sale, până la amenințări că se va sinucide și crize închipuite în fața anchetatorilor. La 13 noiembrie 1951, înainte de a părăsi celula pentru o nouă rundă de declarații, Magoș s-a întors spre colega ei de cameră și, cu un zâmbet discret și sigur, i-a spus că are de gând „să tragă un ropot de plâns"[3] care sigur îi va impresiona pe cei aflați de cealaltă parte a biroului.

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 68.

[2] *Ibidem*.

[3] *Ibidem*, f. 71.

În acele săptămâni de lungi confesiuni, spera cu convingere că va fi eliberată dacă va declara totul. Se ruga mereu pentru acest lucru și mult timp a avut sentimentul că va fi pusă în libertate la 26 noiembrie, de ziua soțului său despre care vorbea adeseori cu drag, însă, după ce și-a dat seama că nu se întrevede nicio speranță de a părăsi temnița, și-a schimbat și starea de spirit, și aprecierile despre bărbatul său care, subit, devenise „criminal ambulant" și-i arunca tot felul de blesteme. Rămânerea, pe termen indefinit, în închisoare i-a reaprins sentimentele anticomuniste și nădejdea într-un război între cele două blocuri antagonice, conflict în urma căruia, inevitabil, avea să fie și ea eliberată. Frustrarea i se reflecta și în raportul cu anchetatorii, față de care devenise mai puțin cooperantă, obosită probabil și de multitudinea de informații care i se cereau, mai ales că simțea presiunea ofițerilor de Securitate care credeau că ea știa mai multe decât declara. Cu toate acestea, era conștientă de valoarea ca fostă colaboratoare a serviciilor secrete și actuală deținută, rezumând întreaga situație într-o întrebare retorică: „cu Opran am lucrat, cu Bogdan la fel, anchetatorii mi-au oferit să lucrez cu ei, ofițerul de la Biroul II [SDECE francez – n.m.] la fel, ce dracu mă tot caută, doar nu sunt chiar atât de deșteaptă de mă vor toți?"[1].

După primele luni de anchetă frenetică și declarații fluviu, biografia Constanței Magoș cunoaște o perioadă întunecată, vag acoperită documentar. Ce s-a întâmplat cu fosta colaboratoare a lui Opran din ultimele zile ale anului 1951 până la începutul lunii iunie 1952 este neclar. Se pare că pur și simplu a fost abandonată în închisoare, Securitatea având de digerat un material informativ uriaș. Rămasă singură în

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 69.

celulă, Magoș primea cărți de marxism, de istorie a PCUS și chiar *Scânteia* (a cărei secțiune de știri internaționale o citea și recitea de multe ori) și era scoasă la „prelucrare" de către un ofițer care, fără să întrebuințeze amenințări, încerca să o convingă să adere la ideile comuniste, oferindu-i ceea ce documentele amintesc drept „lecții politice".

La începutul lui iunie 1952, Constanța Magoș este transferată de la Direcția I în custodia Contraspionajului, iar ancheta sa este preluată de Mișa Protopopov. Dar ea nu știe acest lucru: constată doar că în noaptea de 19 iunie, după ora 22, este scoasă din penitenciar și dusă într-o locuință conspirativă din strada Știrbei Vodă. Cuprinsă de neliniște și frică, femeia întreabă cu obstinație ce se va întâmpla cu ea și de ce nu este anchetată în închisoare. Ajunsă în fața lui Protopopov, acesta îi cere să-și declare încă o dată biografia, în cele mai mici amănunte. Vreme de mai bine de patru ore, până la 3.30 dimineața, cu glas tremurat, Magoș și-a depănat viața, începând cu copilăria lipsită de griji, petrecută în Banat. Ancheta a continuat și în noaptea următoare, de la 22.30 la 4.30, timp în care Magoș a vorbit liber despre activitatea sa la Paris, fiind rareori întreruptă, numai atunci când Protopopov voia explicații sau mai multe detalii despre un anumit aspect. Lunile în care citise literatură marxistă își spuneau cuvântul în această primă declarație pe care femeia o făcea în fața fostului spion sovietic. Era, în fapt, o autocritică, în care Magoș punea comportamentul său anterior, conform noii perspective ideologice, pe seama concepțiilor burgheze în care fusese crescută. Mai mult, declara că este conștientă de gravitatea faptelor sale din exil, spunând chiar că ar merita să fie menționată într-o reeditare a *Internaționalei trădătorilor* a lui Renaud de Jouvenel, și este astfel dispusă să

ofere orice informație i se cere și chiar idei despre cum poate să ajute regimul de la București în infiltrarea emigrației de la Paris. Revenit în biroul său, Mișa Protopopov își nota scurt concluzia după autocritica făcută de Constanța Magoș în prima declarație: „burgheză sută la sută"[1]. Fostul spion sovietic nu greșea cu nimic: femeia alesese linia discutabilă, periculoasă și subțire a unei colaborări în care surplusul de informații și ingeniozitatea sa furnizate anchetorilor urmau să fie paravanul sub care să ascundă detaliile pe care ea nu dorea să le furnizeze și să-i deschidă astfel ușa penitenciarului spre libertatea mult visată. Deținuta urmărea cu o discutabilă obstinație acest deziderat. Propunerile sale cu privire la modalitățile de infiltrare a exilului românesc și recrutarea prin constrângere și șantaj a unor persoane-cheie sunt foarte pertinente, dezvăluind vulnerabilitățile unora, statutul altora și fragilitatea comunității românești din Franța, în ansamblul ei. Prima sa propunere de obiective abordabile de către Securitate este chiar unul dintre liderii național-țărăniști din Occident: Virgil Veniamin era caracterizat de Magoș drept o fire inteligentă și influentă, dar totodată și temătoare, oscilantă și ușor șantajabilă din cauza grijii pentru soția și cei doi băieți gemeni rămași în țară. Femeia amintea de impactul emoțional teribil produs de știrea arestării soției lui Veniamin ori de lamentările politicianului în timp ce privea îndelung fotografiile copiilor săi și recomanda contraspionajului român contactarea sa, motivând că și dacă ar refuza – ceea ce nu credea că se întâmplă, dacă situația este pusă cum trebuie – nu ar dezvălui nimănui încercarea Securității de a lua legătura cu el, de teamă ca familia să nu aibă de suferit. O altă breșă a exilului identificată de Magoș era chiar redacția

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 35.

La Nation Roumaine: lipsea o secretară și Securitatea putea racola pe una dintre femeile cu o stare financiară precară și să o dirijeze apoi spre acel post liber, dar atât de bine conectat la informațiile din comunitatea românească. Propunerile sale nu vizau numai persoanele care ar fi putut fi racolate sau contextele de exploatat, ci și posibilele deconspirări. Primul nume indicat și primul agent descoperit: Mircea Vlasto era bănuit, pe drept cuvânt, că ar fi fost omul regimului de la București, iar aprecierile lui Magoș plecau de la bănuielile lui Opran. Fostul avocat avea familia în țară, soția nu fusese arestată, iar unul dintre frații săi era în structurile de forță ale regimului comunist. Flerul ei (și al lui Opran) probabil că l-a impresionat pe Protopopov, căci Vlasto era, într-adevăr, agent al contraspionajului, trimis special în Occident pentru a se infiltra în structurile emigrației românești. Al doilea pe lista celor care lucrau în realitate pentru București era Silviu Crăciunaș, iar modul în care ea își dăduse seama de acest detaliu rămâne o enigmă, tot un mister fiind și dacă Opran avea aceleași suspiciuni sau dacă Magoș îi împărtășise părerea ei. Un alt nume – poate și mai surprinzător – era al lui Ion Tomoroveanu, despre care ea bănuia că lucrează nu numai pentru Paris, ci și pentru București, altfel nu se putea explica de ce familia fostului ofițer nu avusese de suferit în urma activității lui în Franța. De asemenea, Constanța Magoș le propunea celor din contraspionaj să ducă o propagandă mai eficientă și mai bine țintită. Plecând de la faptul că mulți dintre românii aflați în exil se confruntă cu probleme materiale severe, le sugera lui Protopopov și celorlalți ofițeri să ia în calcul editarea unui buletin de știri cu privire la nivelul de trai din țară, pe care apoi să-l distribuie în rândul emigrației românești pentru a spori frustrarea celor care se

zbăteau în sărăcie și, poate, pentru a-i determina să se repatrieze sau să colaboreze contra cost cu spionajul românesc. Femeia era o resursă formidabilă de informații și de idei, declarațiile și propunerile sale vizând exilul românesc fiind extrem de utile Securității. Atât de importantă devenise pentru regimul de la București, încât însuși Gheorghe Pintilie, șeful Securității, a venit în 1952 să o cunoască și să o felicite pentru sprijinul acordat autorităților comuniste, pentru care redactase aproape 7 000 de pagini de declarații.

După efervescența din vara anului 1952, Constanța Magoș este iarăși abandonată de anchetatorii săi, iar în primăvara anului următor este transferată din custodia Contraspionajului înapoi, la Direcția de Cercetări Penale, unde întreaga investigație este reluată de la zero, de data aceasta fără nicio perspectivă de eliberare sau de alte condiții favorabile în cazul unei colaborări. Securitatea o utilizase pe fosta secretară a lui Opran și obținuse informațiile pe care și le dorea (poate chiar mai mult de atât) și acum nu mai avea nevoie de ea, transformând-o într-o simplă deținută din vastul univers concentraționar comunist ale cărui realități le cunoștea acum în camerele MAI și apoi ale Fortului 13 Jilava. Rolul noii anchete era și de a da o formă legală întemnițării, Magoș fiind încarcerată timp de aproape doi ani fără vreo condamnare sau fără să fi primit măcar o internare administrativă dictată direct de MAI. Interogatoriile reîncep la 20 aprilie, fiind conduse de către ofițerul Dumitru Preda și reiau aceleași teme: anii petrecuți în țară, colaborarea cu Opran, legăturile cu legionarii, încercările de a-și scoate soțul din țară și contactele cu Titi Constantinescu. În cele din urmă, cercetările se încheie la 9 iulie 1953 și dosarul este trimis instanței: Constanța Magoș era capul de lot al unui grup care-i includea și pe soțul său, pe Constantin Dragomireanu,

Constantin Ceaușu și Carol Goro, acuzațiile fiind centrate pe tentativa de trecere a frontierei și pe omisiunea de denunț. Prima înfățișare a procesului a avut loc câteva zile mai târziu, la 17 iulie, iar cea care apare în boxa acuzaților este umbra femeii puternice și energice de altădată: Constanța Magoș este într-o stare de sănătate gravă, „slăbită, scuipând sânge și cu gâtul umflat (suferind de boala Bosedow)"[1]. Depozițiile acuzaților sunt consemnate însă abia la începutul lunii noiembrie, iar sentința este dată în ianuarie 1954. Femeia este condamnată la 25 de ani de muncă silnică, soțul său la 5 ani de închisoare corecțională pentru tentativă de trecere a frontierei, Constantin Ceaușu la 2 ani de închisoare corecțională pentru omisiune de denunț, în timp ce pentru Goro și Dragomireanu informațiile sunt neclare. Se pare însă că toți cei patru bărbați sunt puși repede în libertate, miza reală fiind exclusiv Constanța Magoș. Atipicul acestui caz nu se oprește aici: femeia face recursuri peste recursuri, contestații, cereri, chiar avocatul său, Edgar Roșcu, încearcă să obțină condiții mai ușoare sau poate chiar punerea ei în libertate motivând că acuzata a colaborat sincer și amplu cu Securitatea, oferind nenumărate informații deosebit de utile care au contribuit inclusiv la publicarea cărții *Dușmanii păcii și libertății popoarelor*, o lucrare de propagandă elaborată de MAE în 1952. Și se pare că aceste demersuri produc efecte (de altfel, nu există nicio dovadă că modificările ulterioare au fost făcute la ordinul Securității): în aprilie 1954, un complet condus chiar de temutul general Alexandru Petrescu admite recursul, casează sentința și dispune rejudecarea. În așteptarea eliberării, starea de sănătate a Constanței Magoș se deteriorează: suferă de adenopatie laterocervicală (tumefierea anormală a unor ganglioni la nivelul gâtului), este suspectă de TBC,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 6 957, vol. 2, f. 10.

are crize de apatie și migrene groaznice. Este transferată de la Jilava la spitalul penitenciar Văcărești, unde beneficiază de o minimă asistență medicală și starea sa se ameliorează suficient cât să fie trimisă înapoi la Jilava. În urma noului proces, completul condus de maiorul Ioan Branovici o condamnă la 8 ani de muncă silnică pentru crimă de trădare și un an detenție simplă, pe motiv că „a scris o scrisoare soțului prin care îi cerea să fugă în Franța", pedeapsa mică fiind contopită în cea principală[1]. Trecuseră trei ani de la răpirea sa și mai avea de înfruntat încă cinci de supraviețuit în universul carceral comunist românesc.

Răzvrătitul. Căderea lui Gigi Saramet

Constanța Magoș nu a fost singura persoană cu conexiuni ample cu conducerea SIMRE care să fi fost arestată în vara anului 1951. Chiar dacă intrase în contact cu Gelu Belu și Mihai Opran ca agent comunist marșrutizat în structurile informative occidentale, legătura lui Gigi Saramet cu cei doi agenți din exilul românesc era departe de a se fi încheiat, la fel și aventurile sale în lumea liberă. În ultimii doi ani fusese călăuză, curier și agent, se infiltrase cu succes în cercurile SIMRE, câștigase încrederea unor agenți cu experiență și contribuise decisiv la anihilarea unei rețele informative. Trecea cu lejeritate granițele, ocolind cu iscusință câmpurile minate și gloanțele grănicerilor, avea legături în ermetica și elitista lume diplomatică a Bucureștiului, și se adapta cu ușurință oricărei situații. Inteligent, versatil și încrezător, părea nu numai că poate naviga prin vremurile învolburate ale României primilor ani de comunism, dar uneori putea chiar și să conducă direcția în care se îndrepta. Nimic nu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 6 957, vol. 2, ff. 92–94.

părea să îl răpună. Numai că după demantelarea rețelei Lya Popescu – Paula Ventzel – Mihail Țanțu, care fusese, de altfel, cel mai important succes al său în calitate de agent al contraspionajului comunist, parcursul lui Saramet avea să cunoască un *twist* neașteptat. Până atunci, „Ion" avea să mai înregistreze câteva acțiuni îndeplinite cu succes.

La începutul anului 1950, după misiunea externă ratată și soldată cu detenția în închisorile maghiare, Saramet se decisese să plece definitiv din țară, cu sau fără încuviințarea serviciului în slujba căruia se afla. Gândul îi revenise însă și mai puternic în toamnă, odată cu încheierea afacerii Lya Popescu, așa că a reluat legătura cu inginerul Marius Dumitrescu, pe care trebuia încă din 1949 să îl ducă contra cost în Occident, numai că planul a tot fost dat peste cap de misiunile primite din partea Securității. Situația neobișnuită în care fuseseră aruncați cei doi crease între ei o legătură de prietenie și chiar de încredere. Gigi Saramet îi destăinuise lui Dumitrescu că lucrează pentru serviciile secrete de la București și chiar îi cerea uneori ajutorul în stilizarea sau redactarea unor rapoarte pe care apoi le preda ofițerilor de contraspionaj. Mai apoi, îi împărtășise planul său de a pleca din țară cu orice preț și de a-și construi o nouă viață în lumea liberă, iar aici ar fi avut nevoie de prezența lui Dumitrescu: „să-l iau pe lângă mine, ca să ne ocupăm de afaceri și să câștigăm bani"[1] își amintea inginerul propunerea directă pe care a primit-o de la cel ce trebuia să îi fie călăuză. Interesant este că Saramet afirma în 1950 că, dacă ar reuși să rămână în Vest, nu ar dori să se implice în vreo organizație anticomunistă ori să se manifeste împotriva regimului de la București, atitudinea sa arătând nu o poziționare în contra exilului, ci mai degrabă una apolitică, de neimplicare

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 2, f. 39.

în confruntarea ideologică dintre *cei de aici* și *cei de acolo*, indiferent care ar fi fost punctul de referință.

În toamna anului 1950, Gigi Saramet oscila între a aștepta o eventuală misiune externă, în care să-l ia cu el pe inginerul Dumitrescu, sau să pornească la drum pe cont propriu, nerăbdarea de a nu mai avea nicio obligație informativă măcinându-l serios. Mai exista totuși o persoană care cunoștea, chiar și parțial, activitatea reală a lui Saramet: pe Virginia „Jeanine" Rozorea a cunoscut-o în iarna 1948–1949, iar relația lor a fost una complexă. Dansatoare într-un bar de noapte de la subsolul blocului Colorado, Rozorea avea să-i fie alături nu numai în plan sentimental, tolerându-i toate escapadele, cât și în acțiunile conspirative. „[Este] singura femeie care știa că eu lucrez, că am legături și fac anumite servicii pentru Ministerul de Interne" recunoștea Saramet, peste câțiva ani, în fața anchetatorilor săi. Iar agentul „Ion" a știut să profite de frumusețea, devotamentul și credulitatea iubitei sale: a pus-o să cultive prietenii cu persoane care căutau să fugă din țară despre care a informat apoi serviciul în slujba căruia se afla, i-a cerut să găsească pe cineva la Serviciul de Pașapoarte care să acorde vize false pentru a putea identifica furnizorul de pașapoarte în alb de la una dintre ambasadele occidentale și chiar să devină iubita unui diplomat din cadrul legației britanice de la București pentru a obține informații din interiorul ambasadei. Iar Rozorea s-a achitat de fiecare dată de sarcini cu conștiinciozitate, având încredere oarbă în cuvintele lui Gheorghe Saramet. Dar în toamna anului 1950, ea nu făcea parte din niciunul dintre planurile lui Saramet de a fugi din țară, mai ales că în acea vreme agentul avea o nouă iubită, pe Felicia Nicolau, studentă la Facultatea de Medicină. Tânăra locuia pe strada Ionescu Gion, nu departe de Liceul Matei

Basarab, iar Gheorghe Saramet obișnuia să petreacă atât de mult timp la locuința acesteia, încât apropiații credeau că s-au mutat împreună. Așa a crezut, probabil, și Vahan Manasian, un bărbat pe care agentul îl cunoscuse la ștrandul ARLUS. Acesta i-ar fi făcut o reclamație la Miliția capitalei pe motiv că ar fi o persoană suspectă, fără loc de muncă și cu situație materială inexplicabilă. Așa că la 28 octombrie 1950, Gheorghe Saramet a fost arestat în apropierea casei din strada Ionescu Gion, iar la percheziție a fost găsit un plic suspect ascuns sub preșul din fața ușii. Agentul contraspionajului s-a văzut arestat și, cu toate că nu a fost nicio clipă anchetat, la intervenția Direcției I a fost transferat, la 16 decembrie, în unul dintre sediile Securității, de unde a fost eliberat după aproape două luni de detenție inexplicabilă. „După ce am fost pus în libertate Domnul Colonel mi-a spus să nu mă interesez", avea să își aducă aminte peste câteva luni Gheorghe Saramet.

Cu toate că, cel mai probabil, chiar fusese vorba de o răfuială personală în care Manasian se folosise de arma denunțului la Miliție, în mintea lui Saramet încolțise ideea că detenția era de fapt o înscenare a serviciului de contraspionaj care aflase de adevăratele planuri și de legăturile sale cu Dumitrescu. Așa că imediat după ieșirea din închisoare, Saramet l-a recontactat pe Marius Dumitrescu pentru a-i spune că avusese unele dificultăți cu autoritățile, dar că a reintrat în grațiile acestora și că plecarea din țară este prevăzută pentru anul următor. Însă după doi ani de tărăgănări, promisiuni și amânări, inginerul era cel puțin sceptic în această privință. Sau, după cum își amintea ulterior într-o declarație, „am zâmbit, nu l-am contrazis [pe Saramet – n.m.] și am fost rezervat"[1]. Era totuși adevărat că Securitatea avea cunoștință de contactul agentului cu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 2, f. 6.

Dumitrescu, însă serviciul contraspionaj nu lua nicio măsură punitivă deoarece avea alte planuri pentru Gigi Saramet. La o discuție avută de agent cu colonelul și cu Damian, cel din urmă i-a dezvăluit că serviciul de informații urmează să-l utilizeze într-o misiune externă, dar nu în Occident, ci în Palestina. Saramet va fi încadrat în echipajul unui vas maritim care făcea curse către Orientul Mijlociu, iar după acomodarea sa în colectiv și în noua poziție, agentul urma să primească misiuni concrete (nu este exclus să fi fost vorba de acțiuni adiacente liniei informative a soților Halberthal). Spre deziluzia lui Saramet, planul a fost abandonat fără a primi explicații, însă dezamăgirea a fost repede uitată datorită noilor sarcini primite în primăvară de la Damian. Gigi Saramet trebuia să se infiltreze în anturajul legației americane de la București, prin seducerea unei tinere funcționare americane pe nume Sool, iubita sa având să devină, fără să-și dea seama, sursa de informații a contraspionajului comunist din interiorul reprezentanței diplomatice a Washingtonului. Conform planului, Saramet a început să frecventeze zahanaua *Zisu* din Piața Universității, aflată la doi pași de sediul legației, grădina *Mon Jardin* din apropierea Pieței Romane, și restaurantul *Mureșul* de pe strada Lipscani, localuri unde domnișoara Sool era văzută de obicei. Urmărea să găsească o masă în apropierea ei și, la momentul potrivit, să o invite la dans. Apoi, totul depindea numai de șarmul și perspicacitatea agentului în a lega o relație cu tânăra americană.

Zile în șir, Gigi Saramet a căutat-o pe Sool (a cărei fotografie o primise de la Damian), însă femeia era de negăsit. În cele din urmă, ofițerul Securității i-a mijlocit un contact cu Carmen Doherty, o româncă măritată cu un cetățean american care îi trimitea periodic diferite colete prin intermediul legației, astfel că aceasta avea legături cu funcționarii

reprezentanței diplomatice. Iar stratagema a funcționat: împreună cu Doherty, Saramet a ajuns să petreacă o noapte la masa americanilor de la grădina *Mon Jardin,* unde a cunoscut-o și pe Sool, reușind să se integreze atât de bine în cercul acestora, încât următoarea întâlnire a avut loc la locuința din strada Belgrad. Planul de seducere ar fi putut funcționa dacă nu ar fi intervenit un concediu de aproape o lună petrecut de Sool în Italia, de unde s-a întors logodită, motiv pentru care tânăra a întrerupt legătura cu Gigi Saramet.

La scurt timp după eșecul acțiunii, Saramet și Damian au avut o discuție care a marcat începutul distanțării agentului de serviciul de contraspionaj. „Mi s-a spus că mă complac în situația de a fi un pensionar al Ministerului", își amintea tânărul, „că de mai mult timp sunt în inactivitate, că îmi pierd nopțile și că dânsul [Damian – n.m.] e convins că am un viciu (morfină, alcool) și că acest lucru îl vede după fața mea"[1]. Deranjat de reproșurile primite și de presupusa lipsă de empatie a reprezentantului serviciului (Saramet susținând că ar fi fost într-adevăr bolnav în acea perioadă), agentul s-a decis să încerce plecarea clandestină din țară. Răceala manifestată de Gigi Saramet nu a scăpat neobservată, la fel cum nu au scăpat atenției Securității nici întâlnirile din ce în ce mai dese cu Marius Dumitrescu, pe care nici nu le mai raporta, așa că în iunie 1951 s-a decis instalarea de TO în locuința din strada Belgrad și punerea postului telefonic sub ascultare. Suspiciunile începeau să se adeverească, agentul ascunzându-și o parte din activitate sau chiar deconspirând unele acțiuni, precum afacerea Sool, pe care o împărtășise Virginiei Rozorea.

În iulie 1951, Gigi Saramet începe efectiv să sondeze posibilitățile prin care putea să părăsească clandestin țara.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 3, ff. 52–56.

Cum ruta Ungaria–Austria ieșea din discuție, căci ar fi intrat direct în vizorul SIMRE și al serviciilor de informații occidentale, existând riscul ca adevărata sa activitate să fie cunoscută și să suporte consecințele acțiunilor duse anterior în slujba Bucureștiului, Saramet s-a orientat spre filiere noi. Era conștient că nu poate pleca fără Marius Dumitrescu. Comerciantul elvețian Adolf Naef le mijlocise întâlnirea, deja plătise, și dacă ar fi vrut să se răzbune l-ar fi putut deconspira. În plus, cum Saramet nu avea o pregătire profesională propriu-zisă și nici un plan de a se integra pe piața muncii dintr-o altă țară – „urma să mă orientez la fața locului", mărturisea peste câteva săptămâni anchetatorilor –, inginerul Dumitrescu fiind speranța sa de acomodare în prima perioadă de viață în emigrație. Tot pentru diferite avantaje personale – procurarea de documente sau obținerea de concesii din partea unor funcționari – agentul intenționa acum să o ia și pe Virginia Rozorea, căreia, la întâmplare, i-a cerut să-l înștiințeze dacă află de vreo posibilă filieră. În mod neașteptat, fosta dansatoare a fost cea care a venit nu cu una, ci cu două propuneri. Inițial, femeia s-a gândit să apeleze la o cunoștință care lucra la Balota, în apropierea graniței iugoslave, însă, de teamă, persoana respectivă nu a fost de acord să-i ajute în trecerea frontierei. Exact în același timp, Rozorea a primit la București vizita soților Vasile și Valeria Linoiu, din Constanța, vechi prieteni ai săi. Chestionați dacă nu au cunoștințe pentru posibilitatea plecării clandestine din țară cu ajutorul unei ambarcațiuni, aceștia i-au răspuns, spre uimirea femeii, că pot facilita plecarea cu o barcă spre Turcia. În scurt timp, Saramet este informat de această posibilitate, iar agentul decide că șansa nu trebuie irosită și îi cere prietenei sale să plece la Constanța și să se ocupe, alături de soții

Linoiu, de găsirea unei ambarcațiuni potrivite și de tocmirea pescarilor care ar fi cedat-o, precum și de procurarea unor documente de identitate false care, în cazul unui control în tren, i-ar fi oferit alibiul călătoriei spre frontieră. Îi ceruse „să nu mă îmbrac prea excentric și dacă ajung la Constanța să nu mă plimb prea mult prin oraș ca să nu fiu cunoscută și să dau de bănuit ceva"[1], stabilind ziua de 15 august ca dată-limită pentru fuga din țară. În același timp, îl anunță pe Dumitrescu de stabilirea modalității de părăsire a țării și îi cere să fie pregătit oricând pentru a-l însoți spre Constanța.

Socotelile lui Saramet nu corespundeau însă cu realitatea de la malul mării: Rozorea nu reușea să obțină documentele de identitate, iar acțiunea se tot amâna. La câteva ore după o plecare contramandată în ultimul moment pe 24 august, Saramet i-a telefonat lui Dumitrescu pentru a-i spune că vor pleca din București, duminică, 26 august 1951, cu un tren rapid spre mare. După atâtea amânări și promisiuni, în sfârșit, tentativa de părăsire clandestină a țării începea: la 5 dimineața cei doi se întâlneau în fața peronului, iar la ora 6.52 în Gara de Nord răsuna un șuierat de locomotivă și, apoi, garnitura spre Constanța se punea în mișcare. Ce nu știa Gigi Saramet era că la câteva minute din clipa în care roțile începuseră să se învârtă, tot din București către Constanța pleca și un apel telefonic: ofițerii de la DGSS confirmau colegilor din orașul de la malul mării că cei doi bărbați se află în trenul care se îndreaptă spre frontieră. În tot acest timp, Securitatea era în permanență la curent cu întreaga acțiune și cu activitatea persoanelor implicate, de urmărirea cazului ocupându-se direct șeful Direcției Regionale, maiorul Nicolae Doicaru, aflat în legătură permanentă cu

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 1, f. 151.

colonelul Mișu Dulgheru. Pontul nu venise în urma supravegherii operative a lui Saramet, ci fusese oferit de informatorii Dumitru și Andrei din Constanța, cel din urmă fiind, de altfel, unul dintre pescarii cu care discutase iubita agentului. Dacă pentru Saramet, Dumitrescu și Rozorea mirajul libertății începea să prindă contur, în realitate, se îndreptau cu pași repezi spre cătușele Securității.

Pentru a preîntâmpina orice probleme iscate de un eventual control în tren, deoarece nu aveau autorizații de călătorie, cei doi bărbați au decis să coboare la Medgidia și să continue drumul pe marginea șoselei până la Constanța, unde au ajuns la ora 16.00 și s-au întâlnit cu Rozorea. Au stabilit ca femeia să meargă la pescarul Petrică Andrei, cel care urma să le pună șalupa la dispoziție pentru a fugi în Turcia, iar peste trei ore să se vadă toți patru la marginea Constanței, în zona cunoscută drept Pielărie-Tăbăcărie. Gigi Saramet și Marius Dumitrescu au fost primii care au ajuns la ora stabilită la punctul de întâlnire, iar la numai patru sute de metri se aflau plaja și ambarcațiunea în care urmau să urce. Peste câteva minute au apărut și Rozorea, și Petrică Andrei și, până să pornească spre barcă, grupul a fost înconjurat de mașinile Securității, iar cei trei arestați și încătușați. Capturarea fugarilor decursese perfect.

Dacă pentru Dumitrescu și Rozorea, arestarea trebuie să fi fost un șoc, Gigi Saramet a crezut probabil că statutul său special și relațiile pe care le avea în cadrul serviciului de informații îl pot salva și de această dată. Și poate că în primă fază chiar așa părea: anchetatorii i-au permis să-l sune pe Damian, ofițerul cu care lucrase în ultimele luni, fapt confirmat de telegrama urgentă trimisă de maiorul Doicaru către generalul Alexandru Nicolschi, directorul adjunct al DGSS și mâna dreaptă a lui Gheorghe Pintilie. Dar fie serviciul pentru care

lucrase Gigi Saramet își lăsase din mână agentul, fie SSI, integrat în aprilie 1951 în Securitate și redus la o simplă direcție în cadrul DGSS, nu mai avea nicio putere de a-l salva, fie ambele, cert este că Saramet se afla în arestul Direcției Regionale Constanța a Securității ca acuzat de tentativă de trecere frauduloasă a frontierei și bănuit de deconspirare a activității sale de agent, ba chiar de a fi lucrat și pentru Occident („am fost uimit, când la Organele de Securitate din Constanța, mi s-a spus că Saramet este omul americanilor"[1], își amintea Marius Dumitrescu). Văzând că nici Damian și nici colonelul cu care lucrase anterior nu îl salvează, Gigi Saramet a încercat să acrediteze ideea că de fapt era o misiune pe cont propriu, având ca scop crearea unei legende viabile pe care să o utilizeze pentru a se infiltra în cercurile emigrației românești din Turcia. Explicațiile sale au fost însă demontate și respinse, fostul agent fiind constrâns să recunoască faptul că, în realitate, se răzvrătise și voia să fugă din țară pentru a scăpa de angajamentul cu structurile secrete ale Bucureștiului.

Cazul său a fost unul deosebit de important pentru Securitate, dovadă fiind atât supravegherea din iulie–august 1951 de către maiorul Nicolae Doicaru, de la Constanța, și de către colonelul Dulgheru, din capitală, cât și faptul că ancheta a fost condusă de locotenentul Vasile Nistor, supervizat de generalul Vladimir Mazuru, agent sovietic și subdirector general al DGSS. În ciuda tuturor cercetărilor și a tuturor metodelor utilizate, echipa condusă de Nistor nu a putut stabili dacă Saramet a dezvăluit sau nu în Occident statutul său de agent al Bucureștiului ori dacă a lucrat și pentru vreo structură de informații de dincolo de Cortina de Fier. Aproape sigur, însă, Gigi Saramet rămăsese, dacă nu loial din convingere, cel

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 2, f. 48.

puțin un agent cinstit, care s-a achitat conștiincios și productiv de sarcinile pe care le primise. Dar dubiul nu fusese înlăturat, așa că locotenentul Nistor, în propunerea de trimitere în fața instanței, consemna că „susnumiții [Saramet, Dumitrescu și Rozoreea – n.m.] să fie trimiși în justiție pentru tentativă de trecere clandestină a frontierei, iar la condamnarea lui Saramet Gheorghe să se țină cont că el este un trădător și să fie condamnat ca atare"[1].

Procesul a început în 1952, dar la scurt timp speța lui Dumitrescu a fost disjunsă din cauza agravării stării psihice a inginerului, care, de altfel, a și fost supus unor investigații medicale și tratamente într-o unitate de specialitate. Spre deosebire de Saramet și Rozorea, care au admis în toate declarațiile și depozițiile desfășurarea reală a acțiunii, Marius Dumitrescu a oscilat între admiterea faptelor și negarea lor, susținând, în special după 1953, că nu intenționa să fugă din țară, ci venise la Constanța pentru a fi încadrat în echipele de lucru de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Judecata sa a trenat și s-a finalizat prin Sentința nr. 2 177/13 octombrie 1954 a Tribunalului Militar Teritorial București, care l-a condamnat la doi ani închisoare corecțională, pe care Dumitrescu deja o executase, aflându-se în libertate încă din 25 august 1953, după ce trecuse prin închisoarea Jilava și lagărul de muncă de la Onești.

În cazul celorlalți doi, procedura instituțională a mers mai repede: atât fostul agent, cât și iubita sa au fost condamnați, prin Decizia nr. 131/1952 a Tribunalului Militar Teritorial București, la câte cinci ani de închisoare corecțională, astfel că, în ciuda cererii locotenentului Nistor, speța lui Saramet a vizat exclusiv tentativa de trecere a frontierei, suspiciunile

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 67 497, vol. 1, f. 124.

de trădare ori de spionaj nefiind luate în discuție, iar pedeapsa primită nu a fost influențată de activitatea în slujba Securității. Agentul „Ion" se răzvrătise și pierduse definitiv. Sau cel puțin așa părea.

Când toată lumea se ceartă

Cu puțin înainte ca Gigi Saramet să fie arestat la malul Mării Negre sau Constanța Magoș să fie răpită din Berlin, la Paris începeau să apară primele disensiuni în interiorul conducerii SIMRE, fisuri care poate la început au părut simple rezultate ale blazării intervenite în mod inevitabil sau ale delăsării cauzate de prelungirea exilului, ori fricțiuni minore provocate de diferențele de caracter și de viziuni. Mici scăpări erau de așteptat și puteau fi corectate din mers, fără consecințe severe pentru cel în cauză. Așa poate a părut și situația lui Mircea Pătru care, încă din primele luni de muncă, avea unele comportamente menite să-i stârnească nemulțumirea lui Opran. Poate că aprecierile din foile de calificative întocmite în timpul serviciului în cadrul Armatei Regale Române erau premonitorii și își găseau corespondența în activitatea comandorului în cadrul structurii informative de la Paris. Nu de puține ori, Mircea Pătru dovedea neglijență în tratarea sarcinilor, folosind uneori același cifru ca Opran, ceea ce crea riscul ca informațiile secrete să fie deconspirate. În plus, obișnuia să lase la vedere documentele ce cuprindeau fișe personale, declarații și interogatorii ale refugiaților ori sinteze despre comunitatea românească. Încă din primăvara anului 1950, liderul de drept al SIMRE s-a văzut nevoit să-i dea o lecție lui Pătru, căutând astfel să-i îndrepte comportamentul: i-a cerut lui Mihail Țanțu să-i pună la cale o farsă, iar șeful palierului ofensiv i-a însărcinat pe Teodor Bâzgă și pe

un anume Stroescu să intre în locuința lui Pătru, să îi subtilizeze documentele secrete, pe care apoi să le dea lui Opran[1]. Șocul a fost unul destul de puternic pentru Mircea Pătru care, în primă instanță, a bănuit-o pe domnișoara Bertrand, iubita sa franțuzoaică, de dispariția dosarelor, până să afle cine fuseseră cu adevărat făptașii. În mod ironic, este foarte posibil ca Bertrand să fi fost, într-adevăr, colaboratoare a serviciului francez, fiind „plasată" lângă Pătru tocmai pentru a-l încadra informativ, iar în alte situații chiar să fi fost răspunzătoare pentru subtilizarea de date din documentele ofițerului român. Aceasta nu a fost, de altfel, singura situație delicată pe care a înregistrat-o Mircea Pătru în activitatea din subordinea lui Opran.

În 1951, acesta din urmă îi bănuia pe Ion Iliu și pe Sanda Stătescu de faptul că ar fi lucrat în secret cu Intelligence Service, iar dacă pista s-ar fi dovedit corectă, atunci legăturile cu cei doi, și în special cu bărbatul, ar fi trebuit tratate cu o mai mare atenție, pentru a preîntâmpina scurgerea de informații. Numai că Pătru reușise să comită unele indiscreții care îi deconspiraseră misiunea față de Iliu, ceea ce a condus la eșecul acțiunii și la o furie mocnită a lui Opran.

Nu a fost singura dată când pe fondul neîncrederii și al orgoliilor Mihail Opran l-a „lucrat" pe Mircea Pătru. Tot în 1951, șeful de facto al SIMRE l-a însărcinat pe Alexandru Lavergne să subtilizeze o serie de hărți militare pe care Dumitru Mitu le lucra pentru Pătru, documente pe care acesta din urmă se pare că nu le punea la dispoziția serviciului românesc, ci e posibil să le fi păstrat pentru tranzacții ce vizau strict profitul personal. Pe cât de mundan, pe atât de eficient a fost planul pus la cale de Lavergne:

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 3, f. 202.

mi-am dat seama că nu pot obține aceste hărți decât dacă-l încurc pe Mitu la un pahar de vin sau cu femei. Intenția mea era să aduc niște femei și vin în casa lui Mitu, să-l îmbăt și să-i iau hărțile. Am reușit însă să obțin aceste hărți în felul următor:

Pe la mijlocul lui iulie în după-amiaza unei zile călduroase l-am găsit pe Mitu cu un sul de hărți în mână. L-am poftit înăuntru la Cafe Remont unde mai era și Victor Crespin. Între timp a intrat o fată care venea în mod obișnuit pe acolo și îi plăcea lui Mitu. Nu știam aceasta, și i-am spus lui Crespin că fac cinste cu 4 sticle de vin dacă i-o recomandă pe această fată lui Mitu.

Crespin cunoștea fata, a vorbit cu ea, a adus-o la masă, eu am comandat vin și aperitive, a mai făcut cinste și Mitu cu vin și aperitive și lichioruri. Am mai adus și o altă fată după care am plecat toți împreună la un alt restaurant. Acolo am continuat cu băutura până când Mitu și Crespin s-au amețit complet.

Eu nu prea beam deoarece urmăream să iau sulul cu hărți și mapa pe care o avea Mitu.

Crespin, Mitu și cele două fete au plecat la hotel, lăsând hărțile și mapa în restaurant. Eu le-am luat cu mine și le-am dus lui Opran acasă.

Opran mi-a spus „bravo, ai făcut un lucru bun". Nu mi-a dat nicio primă în bani pentru această faptă[1].

Alte probleme serioase au început să apară încă din mai 1951, atunci când ofițerii SDECE, nemulțumiți probabil de lipsa de rezultate concrete a SIMRE și oricum neîmpăcați cu ideea că structura românească le folosește resursele, dar funcționează ca organism instituțional independent, au luat decizia să facă un pas împotriva lui Opran. Speculând rivalitatea dintre acesta și Petrescu, serviciile franceze i-au cerut generalului părerea referitoare la biroul contrainformativ

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 1 403, f. 29.

condus exclusiv de Mihail Opran, Puiu Petrescu răspunzând fără echivoc: din cei aproximativ douăzeci de agenți ai comandorului, „15 mănâncă banii de pomană și că serviciul s-ar întări dacă acești 15 ar fi concediați"[1]. Cuvintele sale au fost pretextul pentru SDECE de a-l ataca pe Opran, lovind în colaboratorii săi. Văzându-se concediați peste noapte și lipsiți dintr-o dată de puținele venituri pe care contau, aceștia au cerut socoteală șefului biroului contrainformativ care le-a explicat că decizia a fost luată peste capul său, la recomandarea generalului Petrescu, acesta din urmă fiind, de fapt, răspunzător pentru soarta lor, ceea ce nu a dus deloc la detensionarea situației.

Lucrurile nu au făcut decât să se agraveze, mai ales în contextul dispariției Constanței Magoș, în august 1951. A fost scânteia discuției extrem de aprinse dintre generalul Petrescu, secondat de Pătru, și Mihail Opran pe chestiuni financiare, ce țineau de utilizarea fondurilor puse la dispoziție de francezi. Motivul real, și cunoscut de toți apropiații, era de fapt nemulțumirea generalului că, în ciuda funcției de șef al SIMRE și a gradului militar, era în realitate subordonat comandorului Opran. S-au spus cuvinte grele, s-au lansat acuze, însă, în cele din urmă cearta s-a încheiat și situația a părut că s-a calmat. Era de fapt numai un armistițiu de moment, tensiunea dintre Petrescu și Opran fiind din ce în ce mai evidentă. Ca urmare imediată a disputei, șeful biroului contrainformativ și liderul de facto al structurii românești a decis să-i pună sub filajul agentului său Alexandru Lavergne pe ceilalți din conducere, dar în special pe general. Începeau să se contureze două tabere: cea condusă de Puiu Petrescu, din care mai făceau parte Mircea Pătru (despre care unii și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 250.

glumeau că este umbra generalului), Nicolae Naghirneac, Dumitru Mitu și Eugen Velicov, și o alta al cărui lider era, bineînțeles, Mihail Opran, care îi avea alături pe Dumitru Neferu, Ioan Dragu și Romeo Bălăceanu.

Cumva era inevitabil ca aceste tensiuni acumulate de-a lungul timpului, cauzate mai ales de căderile agenților, de dispariția Constanței Magoș și de insuccesele acțiunilor desfășurate de SIMRE, să explodeze la un moment dat. Iar acest lucru s-a petrecut în primăvara anului următor. La 13 martie 1952, ofițerii din cadrul direcției generale a Renseignements Généraux (structură ce ținea de Prefectura de Poliție și, implicit, de Ministerul de Interne) intrau în forță în locuința generalului Petrescu, având informații că, la acel moment, în interiorul apartamentului se afla, pe lângă Constanța Petrescu (soția șefului SIMRE), și un bărbat de origine română cu numele de Florescu, care ar fi venit în Occident în urmă cu patru ani. După ce au confiscat documentele găsite asupra sa, l-au luat la interogatoriu în sediul din Rue des Ursines, prilej cu care au stabilit că sub această identitate falsă (pe care o primise direct de la Beaumont) se află de fapt colonelul de miliție Ionescu, care fugise din România în 1950, stabilindu-se în Franța, unde devenise unul dintre cei mai devotați colaboratori ai conducerii SIMRE și în special al lui Petrescu și Opran. Chiar dacă l-au eliberat a doua zi, documentele găsite asupra sa au rămas în custodia Renseignements Généraux, mai ales că acestea conțineau date despre organizarea Miliției și a serviciilor informative din RPR. Această mișcare de forță nu era un accident sau o coincidență, ci fusese un pont dat de Tomoroveanu, Chintescu și alții care voiau astfel să-i plătească lui Ionescu o poliță pentru refuzul său de a le furniza și lor informațiile

cu care venise din țară sau măcar să fi împărțit venitul rezultat din comercializarea acestor date. Aceștia lucrau pentru Prefectura de Poliție (instituție care se afla într-o rivalitate cu SDECE, iar episoade precum cel al Tandei Caragea nu au făcut decât să amplifice conflictul dintre structuri[1]), departamentul pentru români fiind condus de Jandeau. Printre subordonații săi se numărau Ion Tomoroveanu, Ioan Lupoaia și Bobby Chintescu (care, în prealabil, lucrase pentru Opran)[2], majoritatea având în comun antipatia pentru comandor: Tomoroveanu nu îi putea ierta că îl „dăduse la o parte" în 1949 și îi luase locul de principal om de încredere al serviciilor de informații franceze, iar Lupoaia îl detesta pentru că avusese mari neplăceri în septembrie 1949 din cauza unui denunț făcut de Opran la cererea lui Dumitru Petrescu. Generalul îl ura pe Lupoaia pentru că acesta fusese căsătorit cu sora lui, cu care avea doi băieți, părăsindu-și familia în 1945 pentru a se căsători cu Alice Sturdza Cantacuzino. Și biroul condus de Jandeau avea o bază de date despre cei din emigrația română din Franța, o bună parte din informații provenind de la Boilă și Venianim, pe filiera PNȚ și *La Nation Roumaine*, dar și de la Maria Brăescu, de la Crucea Roșie. Un argument în plus în sprijinul ipotezei că de ruptura din interiorul SIMRE nu au fost străine și alte servicii secrete franceze, cel mai probabil cineva din subordinea lui Jandeau, este că uneori corespondența colaboratorilor lui Opran dispărea subit. Constanța Magoș, spre exemplu, nu a mai primit timp de câteva luni scrisori pe adresa cunoscută, iar când Mihail Opran a investigat acest lucru, a aflat că SDECE nu avea nicio implicare, deci vinovatul era în altă parte, iar șeful

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 61.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 76.

SIMRE nu reușea să îl identifice. Singurii care ar fi avut capacitatea să preia sistematic corespondența lui Magoș trebuie să fi fost oamenii unui alt serviciu de informații francez, iar Tomoroveanu, care colabora cu Prefectura de Poliție și îi mai cauzase neplăceri femeii (prin denunțul din 1949), avea destule motive să o facă.

Reținerea fostului colonel de Miliție Ionescu și confiscarea documentelor au dat o lovitură serioasă și neașteptată pentru Petrescu, Opran și SIMRE în sine, de pe urma căreia câștiga în mod indirect SDECE. Serviciul francez căruia îi fusese forțată mâna în ianuarie 1950 să acorde sprijin total structurii românești reușea să dea în Petrescu și Opran, a căror independență intenționa de mult să o reducă, folosindu-se de alt serviciu secret al Parisului. Astfel, SDECE părea și nevinovat, căci nu avea nicio implicare în toată afacerea, ba chiar se afișa întrucâtva o victimă a unei structuri rivale, și îi transforma pe Opran și Petrescu din liderii unui serviciu aflat pe o poziție egală cu SDECE în simpli executanți ai directivelor date de francezi[1]. Cunoscut pentru calmul său și pentru spiritul calculat, Mihail Opran a reacționat neobișnuit de furtunos, cerând socoteală și certându-se cu ofițerii francezi. Atât de colerică și inflexibilă a fost atitudinea sa încât a fost arestat pentru 24 de ore și suspendat din activitate. Intimidarea pusă la cale de serviciile franceze nu funcționase, Opran și Petrescu refuzând să curme independența SIMRE și să pună structura românească sub control total al SDECE, însă a reușit să provoace disensiuni între cei doi, comandorul reproșându-i generalului că l-a lăsat singur în fața francezilor și că nu a avut nicio reacție concretă în sprijinul lui Ionescu. Dumitru Petrescu nu a putut digera vorbele grele pe care i le-a aruncat

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, ff. 251–253.

Opran, mai ales că nu era prima discuție aprinsă între cei doi, și, în ciuda celor petrecute și a presiunilor venite din partea SDECE, a făcut un compromis cu francezii, eliminându-l din SIMRE pe comandor și asumându-și singur toată conducerea structurii. Chiar dacă nu era soluția ideală, căci generalul în continuare se manifesta pentru independența serviciului românesc, Beaumont și Ortez scăpaseră de nuca tare reprezentată de Opran și puteau spera că bătrânul general va fi totuși influențat în direcția dorită.

Numai că socoteala lor nu a coincis și cu cele ce urmau să se petreacă. La scurt timp după scoaterea pe tușă a lui Opran, Beaumont și Dumitru Petrescu au plecat într-o misiune în Austria pentru a verifica starea rezidențelor SIMRE după debarcarea șefului biroului contrainformativ, mai ales că măcar între Opran și Belu exista nu numai o relație de muncă, ci și una de prietenie. Ofițerul francez a fost consternat când a descoperit că generalul român plecase alături de soția sa, care nu-și slăbea soțul și se implica în orice discuție, „încât deplasarea de serviciu a devenit o excursie în care respectivii aproape nu aveau când să vorbească afaceri secrete"[1]. Probabil că în acele momente, Beaumont a avut un timid regret în interiorul său și îi părea rău pentru punctul în care ajunsese în relația cu Mihail Opran, conștient că acesta ar fi tratat cu un profesionalism chiar exagerat o astfel de misiune, și nu s-ar fi aflat sub influența unei femei, ba dimpotrivă. Cert este că deplasarea nu a avut niciun rezultat efectiv în afara unei impresii dezastruoase asupra modului de lucru al lui Dumitru Petrescu. În ciuda nediferențierii între planul de lucru și cel personal, generalul are totuși meritul de a-și fi păstrat principiile de colaborare pe care le enunțase și la întâlnirea din apartamentul

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, f. 14.

său, în ianuarie 1950, în ciuda presiunilor venite. Un raport al situației, imediat după debarcarea lui Opran, menționează diferendele dintre francezi și Petrescu:

> Beaumont cerea rețeaua, rezidenții eventuali sau posibili și adresele lor vechi sau noi. Petrescu a răspuns că el va da rezultate care pot fi verificate, dar că se opune categoric să dea serviciului francez care este nesigur și împănat de Komintern date indicative; în plus, el constituie o rețea națională, nu salariați ai unui serviciu străin, oricare ar fi el; deci această agentură trebuie să rămână românească sub tutelă și răspundere românească, în serviciul unei strategii românești; serviciul francez va avea dreptul să ceară randament, dar nu să verifice metodele de lucru; [...]
>
> Petrescu cerea ca pentru fiecare om trimis în misiune să fie depuse de serviciile atlantice un fond de 3 000 dolari pentru ca în caz de cădere și lichidare, eventualii succesori, nevasta, amanta sau copii[i,] părinți bătrâni etc. să poată fi ajutați. Leisersohn ca și Beaumont au respins categoric această propunere afirmând că cei care cad trebuie s-o facă din ideal căci se găsesc în război pentru țara lor. Petrescu a răspuns că este sigur, dar că pensia este ceva normal în aceste cazuri și în general se acordă; Beaumont a replicat că România va avea grijă la liberare de acest capitol[1].

Relația dintre franco-americani (deja prezența acestora din urmă devenise una cu greutate) și șeful SIMRE intrase într-un impas și nicio parte nu intenționa să facă vreo concesie. Așa că, după câteva săptămâni de acalmie tensionată, Petrescu i-a trimis lui Ortez o scrisoare în care-l anunța de ruperea iremediabilă a colaborării dintre cele două servicii, iar răspunsul nu a întârziat să vină printr-o acțiune de

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, f. 14.

denigrare a generalului orchestrată de Beamont care, de altfel, reclama deturnarea unor fonduri de către Opran, în timpul în care activase în SIMRE și forțându-l pe Petrescu să le plătească din rezervele sale. Bineînțeles că situația nu s-a liniștit deloc, ci dimpotrivă, toată lumea lăsa impresia că se ceartă cu toată lumea: generalul Petrescu a continuat să îl acuze pe comandorul Opran de conducere neproductivă a SIMRE și de risipire de fonduri; în sens invers, veneau reproșuri de vanitate și iresponsabilitate. Apoi întreaga conducere a SDECE îl repudiase pe Puiu Petrescu: Beaumont nu îi putea ierta influența nefastă a soției sale și intruziunile acesteia în activitatea profesională a generalului, iar Ortez, superiorul direct al lui Beaumont, refuza cu încăpățânare să mai discute cu liderul SIMRE, cerând, prin intermediul lui Virgil Veniamin, regelui Mihai și lui Constantin Vișoianu, șeful CNR, să numească un alt responsabil pentru structura informativă a exilului.

Suveranul transmitea, printr-un răspuns comunicat de fostul diplomat, că Petrescu este singura sa opțiune, iar francezii trebuie să găsească o modalitate de a conlucra cu acesta, ceea ce, evident, ducea la un frustrant blocaj instituțional. În paralel, generalul reintrase în contact cu agenți ai Intelligence Service, probabil prin mijlocirea Regelui, însă aceștia au renunțat repede la discuțiile privind colaborarea cu șeful structurii românești. Represaliile serviciilor franceze îi paralizaseră și pe ceilalți membri ai SIMRE: Mircea Pătru, disperat că își va pierde salariul, lucra cât mai discret pentru a nu atrage atenția și îl evita pe generalul Petrescu pentru ca nu cumva ura lui Beaumont să se răsfrângă și asupra lui; colonelul Neferu intrase în „adormire" și mai păstra vagi legături cu agenți americani și britanici; colonelul Ionescu făcea

tot posibilul să-și păstreze postul de la REL, care îi asigura un oarecare venit.

De la București, ofițerii de contraspionaj priveau cu satisfacție cum, fără să facă nimic, eșafodajul construit cu atâtea dificultăți de către inamicii lor se prăbușea din interior, determinându-i să consemneze că „se confirmă informațiile primite și pe alte linii că în sânul tuturor elementelor active din jurul lui Opran și Petrescu domnește o atmosferă de concurență sângeroasă, de intrigi permanente"[1]. Iar acest lucru dădea naștere unei situații bizare, căci la 2 aprilie 1952, conducerea MAI a dat un ordin de urmărire a tuturor membrilor SIMRE, iar dacă Opran, Petrescu și alții erau dați afară, Securitatea nu mai știa cine face parte din structura informativă de la Paris, pentru a ști pe cine trebuie să urmărească[2].

Ecourile rupturii s-au făcut auzite și la multe luni după debarcarea echipei care fondase SIMRE. În toamna anului 1953, deci la mai bine de un an de la conflictul dintre Opran, Petrescu și serviciile franceze, ziarul comunist *La Vérité* publica un articol despre un presupus spion DST care fusese demascat, informațiile fiind sustrase dintr-o scrisoare adresată de respectivul, la 30 octombrie 1952, oficiului pentru refugiați (OFPRA) din Paris. N. Wagner-Marescu (niciun alt document consultat nu confirmă numele, cel mai probabil este vorba de o identitate conspirată) era originar din România și, cu toate că ar fi făcut parte din trupele Wehrmachtului, în 1945 s-a stabilit în Alsacia, teritoriu revenit în componența Franței.

În primii ani de după război, ar fi intrat în contact cu membrii mișcării comuniste, dar aflându-se pe cealaltă parte a baricadei ideologice s-a decis să își ofere serviciile structurilor

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 253.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 15.

secrete de informații ca agent infiltrat în formațiunea politică de extremă stângă și în asociațiile-satelit, mai ales că intenționa ca prin serviciile sale să-și rezolve statutul de rezident în Hexagon. Nu este clar cum a ajuns ulterior să intre în contact cu generalul Petrescu, care l-a „transferat" comandorului Opran, însă sub coordonarea acestuia din urmă s-a mutat în 1949 la Paris pentru a putea obține informații chiar din structurile centrale ale Partidului Comunist. Numai că în februarie 1950, Wagner-Marescu a fost abordat de Mathieu Lannoy, inspector adjunct în cadrul DST, care i-a cerut să lucreze și pentru serviciul francez, cerere pe care agentul român nu o putea refuza, dar pe care a onorat-o înștiințându-l pe Opran.

Conflictul din interiorul conducerii SIMRE și dintre liderii săi și serviciile franceze l-ar fi prins pe Wagner-Marescu la mijloc, acesta fiind practic o victimă colaterală a rivalităților și tensiunilor care explodaseră în 1952. Numai așa se poate explica cum, din senin, în octombrie 1952, a fost înștiințat de autoritățile franceze că trebuie să părăsească țara în termen de maximum opt zile. Pentru el, decizia era cu atât mai bizară, cu cât primise aprecieri pentru activitatea sa îndelungată dusă împotriva formațiunilor comuniste din Franța, ba mai mult, în martie 1952 fusese prezentat lui Roger Darieux, din DST, cu care discutase noi direcții de acțiune.

Aruncat așadar într-o situație inexplicabilă, revoltătoare și gravă, Wagner-Marescu trimisese scrisoare către OFPRA în speranța că va primi un sprijin care să-i permită ridicarea expulzării din Franța, neștiind că rândurile sale vor ajunge câteva luni mai târziu să fie folosite propagandistic chiar de cei pe care îi spionase ani de zile[1]. Totul, bineînțeles, dacă povestea

[1] *La Vérité*, nr. 323, 23 octombrie–5 noiembrie 1953, p. 2; ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, ff. 219–220.

este reală. Este foarte probabil ca multe dintre detalii să fie legende, precum identitatea și biografia agentului ori unele părți ale activității sale. Totuși, un sâmbure de adevăr există, căci evenimentele au corespondențe similare cu ceea ce se cunoaște că s-a petrecut în 1952 la nivelul SIMRE–SDECE, iar cronologia se suprapune într-o oarecare măsură.

În tot acest haos din primăvara anului 1952, cea mai delicată situație părea să fie cea a lui Opran, pe care Beaumont îl urmărea cu furie și îi reînnoia permisul de ședere pentru câte două săptămâni, lăsându-l pradă riscului de a fi obligat să părăsească teritoriul francez. Acuzele sale vizau modul de cheltuire a fondurilor puse la dispoziția SIMRE și, în special, achiziționarea unei ferme dintr-o zonă izolată din vecinătatea Parisului pe numele lui Renée Bruneau. Învinuirea era cu atât mai bizară, cu cât ferma respectivă fusese cumpărată probabil pentru a fi transformată în bază de antrenament pentru viitoarele echipe ofensive ale SIMRE, îndeplinind cerințele pe care Opran i le transmisese Constanței Magoș încă din 1950, atunci când îi ceruse să caute o proprietate abandonată care să fie utilizată ca spațiu de instrucție și cazare pentru militarii români. O dispută trebuie să fi existat pentru că legăturile lui Opran cu Beaumont și ceilalți ofițeri din SDECE aproape că au încetat să existe.

Chiar dacă nu sunt date că Londra ori Washingtonul ar fi încercat să-l racoleze pe fostul lider al SIMRE, Parisul nu putea da cu piciorul unui agent ca Mihail Opran. Relocarea sa instituțională din 1952 este, chiar și astăzi, învăluită în incertitudini. În ciuda bănuielii lui Neagu Djuvara că ar fi trecut în subordinea Intelligence Service[1], suspiciune de altfel eronată, cel mai probabil scenariu este că Opran a fost transferat

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Neagu Djuvara, București, 2016.

de la SDECE la DST, rămânând să activeze în domeniul informativ și să se ocupe de contraspionajul în comunitatea românească, însă la o instituție de un rang inferior, cu posibilități mai mici. Chiar și așa, mișcarea produsese panică la București, Securitatea neavând suficiente informații despre noile direcții de activitate ale comandorului, speculând că:

> Opran ar putea fi socotit de francezi ca prea descoperit în fața noastră [în urma căderii mai multor agenți ai săi – n.m.] în ce privește latura informativă a muncii lui și atunci a fost împins mai mult pe linie contrainformativă, unde are de acum o seamă de legături clădite. [...] Aci am mai putea remarca că nu trebuie să pierdem din vedere nici ipoteza că francezii ar căuta să pregătească terenul pentru a împinge cu încetul pe Opran de pe primul plan, cum era până în prezent, mai în obscuritate, pentru a-l întrebuința apoi poate chiar *direct* [subliniere în textul original – n.m.] în țară[1].

Indiferent care a fost soarta reală a lui Mihail Opran, se știa că, prin înlăturarea lui și apoi a generalului Petrescu, SIMRE fusese decapitat. Cum s-au desfășurat exact negocierile pentru o nouă conducere nu este întru totul clar. Regele Mihai I își manifestase de mai multe ori susținerea pentru Dumitru Petrescu, cel pe care îl considera singura opțiune pentru conducerea postului de șef al structurii. Prin urmare, serviciile occidentale (căci din 1952 se poate constata un sprijin mixt franco-american acordat acțiunilor informative ce vizau România) s-au îndreptat spre Vișoianu și ceilalți din CNR, care funcționa la Washington. Era nevoie de o persoană nouă care să nu fi fost prinsă în parti-pris-urile de până atunci, iar

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 253.

soluția găsită a fost Neagu Djuvara. Instalarea sa la conducere avea să marcheze o nouă etapă în activitatea SIMRE, în care acțiunile informative se vor împleti cu paraşutările în țară, misiunile proprii cu ale legionarilor, iar sprijinul francez cu cel american.

Urmează cea mai îndrăzneață și cea mai tragică perioadă.

Preludiul tragediei. Grupul Săplăcan (1951)

În timp ce SIMRE condus de Opran și Puiu Petrescu se concentra pe acțiuni contrainformative în Occident și pe crearea de rețele informative în țară, iar rezidența din Viena, centrul de la Salzburg al lui Neagoy și celula lui Titi Constantinescu lucrau la identificarea unor călăuze de încredere și construirea unor filiere prin care agenți să fie trimiși și scoși din România, structurile secrete americane aveau obiective mai clare și mai tranşante în privința războiului secret: recrutarea, instruirea și trimiterea de grupuri de paraşutiști dincolo de Cortina de Fier. O tactică ce deschidea noi orizonturi de acțiune și perspective foarte tentante din punct de vedere al rezultatelor, însă, în același timp, și cu un risc pe măsură. Avea să fie o strategie care, la începutul anilor 1950, domina modul de lucru al structurilor informative românești din exil și al serviciilor secrete americano-franceze cu care colaborau.

Este drept că tatonări și inițiative în acest sens au fost încă din 1949, din partea tuturor actorilor din Vest implicați în războiul secret, însă abia la începutul anilor 1950 structurile americane au trimis, pe cont propriu sau în colaborări cu SIMRE ori Mișcarea Legionară, echipe de paraşutiști. Chiar dacă întreaga acțiune avea să fie descoperită și eliminată într-un mod spectaculos și funest în 1953, prologul acestui deznodământ tragic se va petrece în chiar anul de debut al proiectului.

Căderea grupului Săplăcan, prima echipă anihilată, a fost, fără îndoială, o victorie neașteptată pentru Est și o înfrângere teribilă pentru Occident. În funcție de perspectivă – o lecție, o jertfă, o cacealma, o luptă și, peste toate, o tragedie.

Cei cinci aventurieri

Constituirea grupului pare să fi fost un prim efect imediat asupra emigrației românești al adoptării „Legii securității mutuale" de către Congresul American în 1951, act prin care Washingtonul crea cadrul financiar și logistic necesar sprijinirii grupurilor de exilați dispuși să lupte direct împotriva regimurilor comuniste din țările de origine. Accesul în aceste „Corpuri ale Voluntarilor pentru Libertate" se făcea, așa cum spune și numele, în mod benevol, fiind acceptați tineri din orice mediu, mai puțin cei de origine germană (ceea ce, în cazul echipei Săplăcan, pare că nu s-a respectat întocmai, căci doi dintre cei cinci membri erau de etnie germană). Urmau pregătiri temeinice în utilizarea radiotelegrafiei și a limbajului morse, instructaje de salt cu parașuta, orientare și tehnici de supraviețuire în teritoriul inamic, dar și antrenamente cu echipament și muniție americane. Obiectivul acestor echipe (care niciodată, cel puțin în cazul românesc, nu au ajuns la o consistență numerică suficientă pentru a crea unități propriu-zise, ci, mai degrabă, simple grupuri) era de a fi trimise în țară, pentru a provoca acțiuni de sabotaj și diversiune și a culege informații din interior, fiind așadar în prima linie a confruntării cu regimul comunist din țara lor. Iar singurul grup a cărui existență se potrivește în mare măsură cu acest șablon este, fără îndoială, cel condus de Constantin Săplăcan.

Formarea în Occident a echipei, dinamica internă a grupului și parcursurile individuale odată ajunși în țară nu pot fi

explicate numai prin prisma misiunii în sine, a conjuncturii sau a răspunsului Securității. Fiecare dintre cei paraşutaţi avea o biografie aparte, poveştile lor de viaţă fiind deja marcate de cumplitul război care abia se încheiase şi aveau să stea în penumbra celui care abia începea.

Constantin Săplăcan

Un tânăr robust, cu o constituţie solidă. De înălţime medie, cu braţe puternice. Genul de bărbat în plinătatea puterilor. Părea că are forţa să mute munţii, să tragă după sine greutăţi uriaşe şi să ducă pe umeri poveri peste poveri. O faţă plină, cu trăsături masculine bine definite, de ţăran adevărat, care ar fi atras probabil multe priviri şi chicote la hora din sat. Ochi care ţintuiesc prin tărie, dar care par căzuţi într-o resemnare definitivă. O gură încleştată de dezamăgire, incapabilă să mai spună vreun cuvânt de îmbărbătare, o speranţă sau un plan de viitor. Aşa apare, în puţinele fotografii făcute cu câteva zile înainte de a părăsi această lume, păstrate în dosarul întocmit de Securitate, cel care a fost Constantin Săplăcan, liderul primului grup de paraşutişti căzut în mâinile Securităţii.

Născut la 1 noiembrie 1922 într-o familie numeroasă de ţărani săraci din Ardeal, urmase patru clase la şcoala din sat, apoi îşi ajutase părinţii la muncile câmpului şi la îngrijitul animalelor din ogradă. Destinul său a fost marcat, la fel ca al mai tuturor celor din generaţia sa, de cumplita experienţă a celui de-al Doilea Război Mondial. Totuşi, spre deosebire de mulţi alţi tineri, Săplăcan nu a fost trimis pe front, ci, fiind încadrat la uzina IAR din Braşov, a avut şansa de a fi mobilizat la locul de muncă şi de a scăpa aşadar de ororile frontului. Dar nu pentru mult timp, căci în primăvara anului 1943,

Săplăcan își înaintează demisia și, fără să mai aștepte răspunsul conducerii, părăsește orașul și încearcă să treacă granița în teritoriul cedat Ungariei prin Dictatul de la Viena, fiind prins de grănicerii maghiari[1]. Există două versiuni cu privire la motivația care a stat la baza gestului său: dorul de mamă, femeia rămânând la Ocna Dejului, dincolo de granița trasată în 1940, sau dorința de a scăpa de cercetările administrativo-judiciare ca urmare a unor ilegalități comise la IAR. Indiferent care dintre ele este adevărată (posibil chiar ambele), cert este că tânărul rămâne două luni sub cercetări la Cluj, fiind suspectat inițial că ar fi, de fapt, spion român infiltrat, apoi este trimis în lagărul de muncă forțată de la Losoncz. Timp de aproape un an de zile, tânărul de 22 de ani îndură un regim extrem de dur de detenție, și singura soluție de a ieși din acel univers a apărut în ianuarie 1944, când, alături de câteva alte zeci de deținuți, a acceptat să se înroleze în SS. Este trimis pentru instrucție în Olanda, apoi încadrat în Regimentul 10 Poliție ce avea misiunea de a lupta împotriva partizanilor din nordul Italiei[2]. Săplăcan ia parte efectiv nu doar la lupte, ci și la execuții, încercând probabil să se amăgească ulterior, spunând că nu știe dacă cei uciși au căzut din cauza gloanțelor trase de el sau a celor din dreapta ori din stânga sa. Cariera sa militară se încheie la 8 mai 1945, când cade prizonier. Trei ani trăiește mizeria lagărelor de prizonieri din Italia. Sătul să-și piardă tinerețea în captivitate, evadează și trăiește de pe o zi pe alta, la marginea societății, câștigându-și existența din slujbe nesigure și prost plătite: muncitor la un circ din Torino, hamal prin porturi și vânzător ambulant pe străzile orașelor prin care își duce veacul. Trăiește o idilă cu o tânără

[1] Marius Oprea, *Șase feluri de a muri*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 21.
[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 58.

italiancă din cauza căreia se bate cu cuțitele într-un restaurant, motiv pentru care este reținut de carabinieri și internat, din nou, în lagărul Frascatti.

Mathias Bohn

Mii de tineri sași și șvabi din România s-au înrolat în Reich, în anii celui de-al Doilea Război Mondial, din crez ideologic, din oportunism, din spirit de bravadă, din simțământul de onoare sau cine știe din ce alte motive. Unii n-au mai văzut sfârșitul aventurii în care s-au aruncat mai mult sau mai puțin conștient, în timp ce alții au trăit capitularea, captivitatea și traiul departe de zonele natale. Unul dintre acești supraviețuitori a fost și Mathias Bohn, un strungar în lemn originar din satul Bălcaciu de prin părțile Târnavei Mici, care abia împlinise 21 de ani atunci când a îmbrăcat haina militară în 1943. Încadrat în SS, a fost trimis să lupte împotriva partizanilor din Iugoslavia și a făcut-o cu îndârjire luni de zile, până a fost grav rănit într-o confruntare, la 4 aprilie 1944, și trimis în spatele frontului pentru recuperare. Așa avea să scape de represaliile iugoslave și de căderea în captivitatea sovietică, devenind prizonier al trupelor britanice. Într-unul dintre lagărele italiene l-a cunoscut pe Săplăcan, între ei construindu-se o reală camaraderie. Cei doi au trecut împreună prin greutățile vagabondajului, ale muncilor istovitoare de la circ și ale meselor luate cu mult noroc, dar și cu multe minciuni îndrugate, la căminele pentru refugiați ale diferitelor confesiuni creștine[1]. În 1949, drumurile tinerilor s-au despărțit pentru o vreme, Bohn căutând să fugă din Italia pentru a ajunge ilegal în Transilvania, la Târnava Mică, însă a fost prins de grăniceri și internat din nou, în lagărul de la Frascatti.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 42.

Wilhelm Spindler

Dacă în cazul Bohn nu se știe cu certitudine ce l-a determinat să intre în rândurile SS, în privința lui Wilhelm Spindler lucrurile sunt mult mai simple. Era un băiat de numai 15 ani din satul sibian Șura Mică, avea două clase primare, dar cu spirit de aventură și idei romantice cu privire la ce înseamnă războiul, atunci când s-a strecurat într-un tren cu voluntari de origine germană ce se îndrepta spre Viena[1]. Depistat că nu avea vârsta minimă de 17 ani, Spindler a fost trimis la un centru din apropierea Berlinului, unde a rămas până în septembrie 1945, când a fost internat într-un lagăr american din nordul Italiei. Singur printre străini, supraviețuitor al unui război în care nici nu i se permisese să lupte, băiatul a căutat să se repatrieze, însă toate tentativele au eșuat: atunci când a apelat la căile legale, autoritățile iugoslave nu au permis tranzitarea teritoriului, iar când a încercat să treacă granița clandestin, a fost prins și întors din drum. Înțelegând că potecile către casa părintească sunt mai complicate decât și-ar fi imaginat și că, probabil, până la găsirea unei soluționări legale avea să se mai scurgă mult timp, Spindler s-a angajat ca brutar sau zidar pe unde a găsit de lucru.

Ilie Puiu

Mezinul grupului și singurul dintre viitorii parașutiști care nu ajunsese în Occident ca urmare a războiului, Ilie Puiu era cu siguranță un caracter aparte, cu un temperament greu de stăpânit, într-un contrast evident cu constituția sa fizică destul de precară. Se născuse la 2 iunie 1927, fiind unicul băiat al unei familii de țărani din satul Rusca Montană din Carașul

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 64.

Severinului, și, dintre cei care aveau să formeze grupul Săplăcan, era cel mai școlit: absolvise șapte clase elementare și urmase patru ani o școală de horticultură. Portretizat adesea drept „măruntul găinar din Rusca Montană"[1], Ilie Puiu era o personalitate mult mai complexă decât lasă să se înțeleagă documentele denigratoare ale Securității, preluate uneori prea *ad-litteram*. „Fiul nostru", își amintea mama sa, „avea dorința să învețe carte și să se facă domn și cum noi nu am mai putut să-l mai ținem la școala de agricultură unde a urmat 4 ani, el a făcut o cerere să plece în America, cerere ce a făcut-o prin '46-'47, către Ambasada Americei din București"[2]. Refuzul reprezentanței diplomatice de a-l ajuta să părăsească țara și climatul tot mai nesigur din România l-au descurajat pe tânăr să-și găsească un rost în țară și l-au împins să-și ia soarta în propriile mâini.

Abia împlinise 19 ani când și-a încercat norocul și a izbutit să treacă clandestin granița în Iugoslavia, numai că norocul nu ține o veșnicie. Prins de grăniceri, a fost anchetat și internat într-un lagăr pentru transfugi, apoi lăsat să plece în Austria, ajungând în cele din urmă în lagărul italian de la Frascatti, care a fost cât pe ce să devină ultima destinație a sa. Tânărul mărunțel și foarte slab s-a îmbolnăvit de tifos, apoi de malarie și în cele din urmă de hernie, vindecarea sa ținând mai mult de-un miracol decât de-o intervenție medicală.

Gheorghe Bârsan

Despre Gheorghe Bârsan, datele sunt extrem de sumare – Securitatea nu mai avea niciun interes major pentru dezgroparea biografiei unui „bandit" care îi scăpase. Se știe însă că era originar din Constanța, muncind o vreme ca hamal

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 25.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, f. 39.

în port, și că reușise să fugă din țară în 1948, ascunzându-se la bordul unei nave sub pavilion argentinian. Probabil spera să ajungă la fratele său, Vasile, care părăsise clandestin țara cu doi ani înainte, cu ajutorul unei ambarcațiuni panameze, și se stabilise în Statele Unite ale Americii, însă drumul său, în loc să continue spre Oceanul Atlantic, a făcut o întoarcere spre munții din inima României.

„Ai curaj să sari din avion?"

Poate că pentru Constantin Săplăcan, traiul în mizerie de pe o zi pe alta sau chinurile săptămânilor și lunilor de internare în lagăr ar fi continuat, dacă nu la nesfârșit, atunci pentru încă mult timp dacă Teodor Crâșnaru, un fost ofițer român de aviație, fugit din țară și intrat în slujba serviciului american de informații, nu l-ar fi descoperit în lagărul de la Frascatti. Născut la 17 martie 1913 în comuna Jupânești din Gorj, Crâșnaru făcuse parte din Flotila de Bombardament de la Brașov și fugise din țară la 19 august 1946, deturnând un avion Junkers 88 cu care a aterizat în Turcia. Ulterior, a reușit să ajungă în Italia, unde a dus o viață de mizerie în lagărele de refugiați până în 1950, când brusc situația sa materială s-a schimbat radical, foarte probabil în urma angajării în serviciul de informații american[1]. Era o prezență ușor remarcabilă, din cauza rănilor de la mâna stângă și a faptului că șchiopăta vizibil de piciorul stâng, ca urmare a unui accident de avion.

Cei doi se cunoșteau de la Brașov, de pe vremea când Crâșnaru încă mai putea zbura, iar Săplăcan lucra la uzina IAR. Fostul ofițer l-a scos din lagăr și l-a invitat la masă, într-un

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 11, f. 7; Fond Informativ, dos. 862 388, vol. 1, f. 15; Fond SIE, dos. 6 784, f. 60; Fond Informativ, dos. 490 101, vol. 1, *passim*.

restaurant italienesc, pe Săplăcan, care probabil de mult nu se mai bucurase de bucate atât de bune și îndestulătoare, precum și de țigări la discreție. Agentul american a început să-l întrebe despre situația sa actuală, despre experiența din război și, la un moment dat, i-a pus o întrebare bizară: „ai curaj să sari din avion?"[1]. La răspunsul afirmativ al lui Săplăcan, Crâșnaru i-a mărturisit că ar face parte dintr-o organizație secretă a exilului, patronată chiar de Regele Mihai, și care este sprijinită de serviciile de informații occidentale (în realitate, fostul ofițer era agent al structurilor de informații ale Washingtonului, acțiunea fiind una exclusivă a acestora, iar regele nu numai că nu avea nicio implicare, dar nici măcar nu știa de existența proiectului). Scopul lor era să lupte concret împotriva comunismului, iar unul dintre obiectivele imediate era trimiterea în țară a unor echipe care urmau să constituie avangarda trupelor de eliberare. Până la izbucnirea propriu-zisă a conflictului ce avea să scape țara de comunism, aceste echipe aveau rolul de a culege informații necesare americanilor în pregătirea acțiunii militare. Constantin Săplăcan trebuia să fie liderul unui astfel de grup, iar el și colegii săi urmau să fie eliberați din lagăre, să primească locuințe și un salariu consistent, dar și un instructaj temeinic. După îndeplinirea misiunii, aveau să fie scoși din țară prin intermediul legațiilor vestice și, odată cu revenirea dincoace de Cortina de Fier, vor fi recompensați cu „bani, distracții, libertate" și dreptul de a emigra în Spania sau în orice altă țară ar fi dorit. Simțindu-se pentru prima dată îndestulat de mâncare (și încă una gătită excelent!) și fumând cu nesaț țigări bune, Săplăcan a acceptat să devină spion și să fie parașutat în România comunistă. În fond, de la acea masă în restaurantul din Roma, misiunea nici nu părea atât de periculoasă.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 21.

Primul care i s-a alăturat a fost Ilie Puiu, la foarte scurt timp după ce Săplăcan a acceptat să intre în acțiunea de spionaj. A ținut probabil și de faptul că, la acel moment, tânărul se afla, ca și liderul echipei, în același lagăr de la Bagnoli, situat între Napoli și Pozzuoli, dar și de spiritul aventuros al băiatului din Rusca Montană. Un aspect care cu siguranță a cântărit foarte greu: dorința sa de a scăpa de traiul extrem de greu din centrul pentru refugiați. Constituirea grupului s-a definitivat abia spre sfârșitul verii: în iulie au fost recrutați Gheorghe Bârsan și Mathias Bohn, iar Wilhelm Spindler avea să fie ultimul, în august 1951. Probabil că Săplăcan a ținut foarte mult să-l convingă Bohn să intre în acest proiect, trimițându-i trei scrisori în care îi tot repeta că situația lui materială și locativă s-a îmbunătățit nesperat de mult și că vrea să-l ajute cu bani, în schimbul unui serviciu. La întâlnirea pe care Bohn a avut-o cu vechiul său prieten au participat și Teodor Crâșnaru, Ilie Puiu și Gheorghe Bârsan, fostul militar SS acceptând să facă parte din grupul ce urma să fie trimis în mod secret în țară, mai degrabă din dorința de a scăpa de viața de lagăr.

Imediat ce componența grupului a fost definitivată, rolul lui Teodor Crâșnaru s-a încheiat, iar fostul ofițer român a dispărut din peisaj la fel de misterios precum a apărut, cei cinci intrând acum exclusiv sub coordonarea reprezentanților serviciului secret american: Charles[1] și adjunctul său Gunther, poreclit „colonelul". Cei doi erau deja implicați în instructajul celor recrutați încă din iunie 1951, când în apartamentul lui Săplăcan au început să le predea acestuia și lui Ilie Puiu noțiuni elementare de radiotelegrafie, esențiale pentru viitoarea misiune, cursul pe care aveau să-l urmeze în săptămânile următoare atât Bârsan, cât și Bohn.

[1] Probabil Charles Robinson, ofițer CIA.

Mihail Opran, șeful biroului contrainformativ al SIMRE și liderul *de facto* al serviciului secret.

Sursa: Arhivele Militare

Mihail Țanțu, agent dublu, colaborator al lui Mihail Opran și deținut politic. Fotografie dintr-un document cu identitate falsă.

Sursa: ACNSAS

Generalul Dumitru Petrescu, la reședința sa din Statele Unite ale Americii.

Sursa: ACNSAS

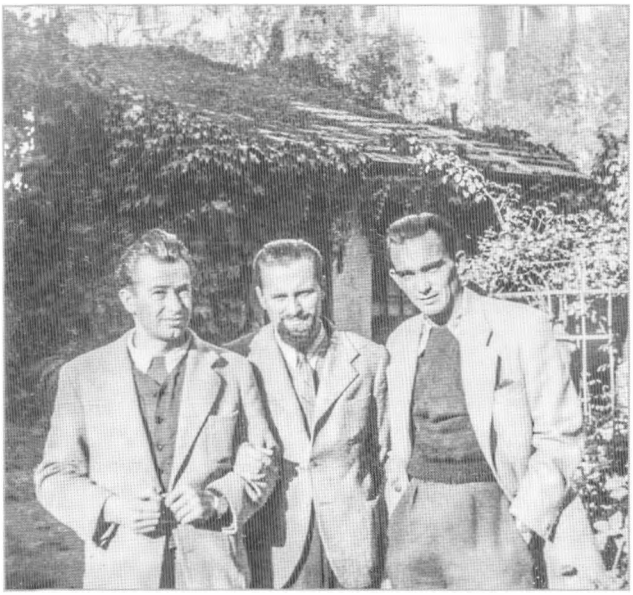

Belu Gelu (primul din stânga), șeful rezidenței SIMRE din Viena.

Sursa: ACNSAS

Material informativ ascuns de Belu Gelu într-un nasture marinăresc.

Sursa: ACNSAS

Mircea Pătru, unul dintre liderii SIMRE în primii ani de activitate. Fotografie din tinerețe.
Sursa: ACNSAS

Colonelul Dumitru Neferu, coordonatorul biroului de mobilizare al SIMRE, precum și ultimul șef al structurii informative.
Sursa: ACNSAS

Constanța Magoș (Olariu), colaboratoarea lui Mihail Opran. Fotografie de la repatriere, în 1951.
Sursa: ACNSAS

Constantin Săplăcan, fotografiat la scurt timp după arestare. A fost liderul grupului parașutat în 1951.

Sursa: ACNSAS

Wilhelm Spindler (membru al grupului Săplăcan), fotografiat la 25 decembrie 1951, cu o zi înainte de execuție.

Sursa: ACNSAS

Armament capturat de la grupul Săplăcan în 1951.

Sursa: ACNSAS

Echipament radio capturat de la grupul Săplăcan în 1951.

Sursa: ACNSAS

Paula Ventzel, o veche cunoștință a lui Opran,
prin care acesta a creat o rețea informativă.
Sursa: ACNSAS

Lya Popescu, femeia alături de care Mihail Opran a trăit între 1940 și
1947 și care a contribuit decisiv la dezvoltarea rețelei informative din țară.
Sursa: ACNSAS

Petre „Titi" Constantinescu, colaborator al serviciilor secrete americane de la Salzburg.
Sursa: ACNSAS

Coriolan Gherman, spion racolat la Paris. Prins și torturat în detenție, a devenit unul dintre agresorii implicați în bătăile de la camera 4-spital de la penitenciarul Pitești.
Sursa: ACNSAS

Gheorghe Saramet, agentul „Ion" prin care Securitatea a anihilat acțiunea informativă Lya Popescu-Paula Ventzel-Mihail Țanțu, fotografiat după arestarea din 1951.
Sursa: ACNSAS

Ilie Rada, fost anchetator penal de Securitate, membru al grupului „Fiii Patriei", condus de Sabin Mare.

Sursa: ACNSAS

Sabin Mare, liderul grupului „Fiii Patriei", parașutat în țară în 1953. Fotografie de la cununia sa cu Eva Embacher, în 1945.

Sursa: ACNSAS

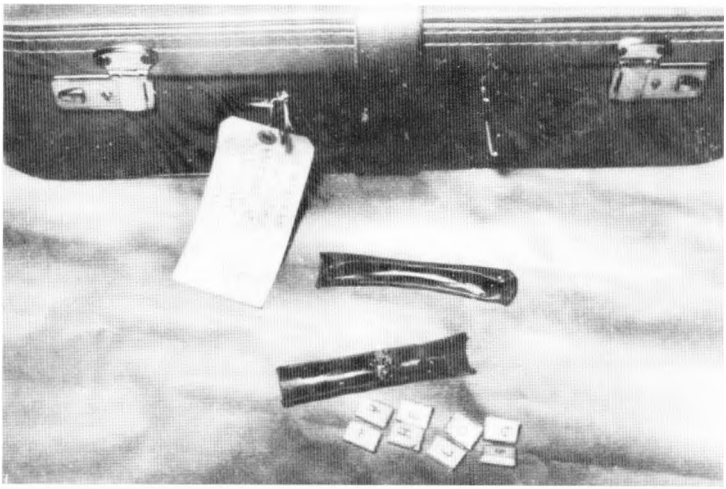

Microfilme descoperite asupra Dimitriei Georgean în 1958.

Sursa: ACNSAS

Pregătirea efectivă a început însă în august 1951, imediat după recrutarea lui Spindler, când toți cinci sunt încartiruiți în secret la mănăstirea franciscană de la Frascati, aflată pe colinele de la marginea Romei. Dacă Securitatea a văzut în acest aspect „subordonarea Vaticanului și sprijinul multilateral pe care el îl acordă spionajului american"[1], în realitate decizia lui Charles și Gunther avea la bază strict păstrarea conspirativității, chiar și față de călugării franciscani, dovadă că cei cinci nu puteau ieși nici în curtea interioară, iar atunci când au fost mutați, au sărit gardurile, părăsind în secret lăcașul. Este neclar în ce anume a constat exact pregătirea în zilele petrecute în vechea clădire catolică, dacă a inclus și exerciții teoretice de asamblare și mânuire a armamentului, ori numai lecții de radiotelegrafie, orientare în teren și culegere de informații, o parte dintre cursuri fiind desfășurate sub coordonarea a doi specialiști albanezi.

De la marginea Romei, drumul către țară avea să continue prin plajele Mării Nordului, căci, la mijlocul lui septembrie 1951, celor cinci le sunt înmânate pașapoarte olandeze și, împreună cu Charles și cu o femeie al cărui rol era de a întări legenda că sunt niște simpli turiști, au mers cu mașina până la Bruxelles. În capitala belgiană au fost preluați de o mașină cu însemnele armatei Statelor Unite, condusă de doi agenți, și instalați într-o închisoare militară americană din apropierea Amsterdamului, aflată complet la dispoziția lor, în complex nefiind închis niciun deținut. Acolo au urmat noi cursuri de radiotelegrafie, au fost instruiți cum să recruteze surse și să-și construiască rețele informative, ce fel de date trebuie culese (despre armată, noile construcții, uzine etc.) și cum ar putea fi procurate, precum și ce anume să facă în cazul în care riscă să fie capturați și cum să se comporte dacă vor cădea în mâinile Miliției sau Securității (dacă

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 3.

rămâneau în viață, legenda pe care trebuiau să o livreze era că fuseseră instruiți în Austria de către francezi). Totodată, li s-a spus să nu lege prietenii în țară, să nu-și viziteze familiile și să recruteze, mai ales, oameni vădit ostili puterii comuniste ori persoane sărace, al căror sprijin putea fi cumpărat. Cum timpul disponibil pregătirii era foarte redus, instructajul a fost unul extrem de dur, încărcat și solicitant, iar la final toți cinci au fost supuși unor teste cu privire la modul în care și-au însușit cunoștințele. După aproape trei săptămâni, au primit aparatele de radiotelegrafie, cărțile de coduri necesare cifrării și alte echipamente auxiliare, au fost duși la un aerodrom de la marginea Amsterdamului și urcați într-un avion american de bombardament care îi ducea la München, via Frankfurt pe Main, următorul punct în procesul de antrenament. În orașul german au făcut primele exerciții de salt cu parașuta și trageri cu armamentul pe care urmau să-l aibă asupra lor. Poate că atunci a fost prima dată când tinerii au simțit că misiunea lor chiar avea să se întâmple, iar adrenalina, riscurile și temerile aveau să fie cât se poate de reale. Dar orice gând le trecea lor prin minte atunci urma să fie întrecut de ceea ce s-a petrecut efectiv în țară.

Au revenit apoi la Frankfurt pe Main pentru ultimele pregătiri înainte de plecarea spre baza din Grecia, de unde trebuiau să fie parașutați în România comunistă. Pentru membrii echipei Săplăcan, cele din urmă zile petrecute într-o locuință conspirativă din München aveau să fie o încercare de a mai trăi din plin viața, de a se mai bucura de libertate, o ultimă desfătare păcătoasă a tinereții, dar și o dovadă că erau oameni simpli, și nu spionii cruzi și diabolici portretizați de Securitate. „Adrian Ștefănescu [identitatea conspirativă a lui Ilie Puiu – n.m.] a făcut gălăgie pentru că ei [americanii – n.m.] nu s-au ținut de cuvânt față de cele făgăduite", își amintea, într-un interogatoriu,

Wilhelm Spindler. „A venit un american gras și mărunțel care a stat de vorbă cu noi. Acest american a organizat un chef, la care a adus și femei. Noi, nemulțumiți de acest chef, am protestat din nou și ne-a organizat un al doilea chef și după femei au fost trimiși Bohn și Săplăcan"[1].

Cu aburii alcoolului încă dându-le dureri de cap și cu parfumul iubitelor de-o noapte încă proaspăt în nări, cei cinci au fost urcați într-un alt avion militar american și, după un zbor de aproape șapte ore, au aterizat la Atena, ultima haltă înainte de misiunea lor. Încartiruiți într-o vilă izolată aflată la vreo 30 de kilometri de capitala greacă, membrii grupului Săplăcan au efectuat timp de șase zile ultimele antrenamente: trageri cu pistoale mitralieră MP-40 și pistolete Mauser de producție germană, dar și aruncări cu grenada. Probabil că instructajul trebuia să fie mai scurt, iar parașutarea prevăzută mai devreme decât s-a petrecut de fapt, însă de trei ori echipa a fost pregătită pentru îmbarcare, zborul fiind anulat de fiecare dată din cauza condițiilor meteo nefavorabile. Abia a patra oară, în noaptea de 18/19 octombrie 1951, avionul fără însemne care avea să-i ducă deasupra României a primit undă verde pentru decolare, și-a turat motoarele, iar la 18.30 roțile au început să alunece pe pista de beton, aparatul ridicându-se încet în aer. Fiecare dintre cei cinci era îmbrăcat în echipament special de parașutist și avea asupra lui un pistol mitralieră și unul de buzunar, cu peste 1 000 de cartușe, grenade, buletine de identitate false și acte care să ateste presupusa activitate profesională din lunile anterioare, sume uriașe de bani românești, câte 100 de cocoșei de aur și, pentru cel mai negru scenariu, câte o fiolă cu otravă pe care urmau să o ia în cazul în care erau în pericol iminent de a fi capturați.

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 33.

Interesant este că în același avion se mai afla un grup de alți trei parașutiști care vorbeau o limbă slavă și care urmau să fie, la rândul lor, lansați. Cine erau ei și unde urmau să sară din avion este o enigmă. Chiar dacă avionul a survolat Bulgaria, aceștia nu au fost parașutați, iar după ce echipa Săplăcan a părăsit aeronava pentru a se arunca în întunericul ce acoperea România, se pare că aparatul a pus cap-compas aeroportul de decolare, neexistând informații despre soarta celorlalți trei pasageri misterioși. Totuși, nu este exclus ca aparatul de zbor să fi continuat drumul spre nord, iar cei trei să fi fost ucraineni din gruparea lui Stepan Bandera, care, asemenea echipei Săplăcan, fuseseră instruiți de americani și parașutați în țara de origine, având misiuni informative[1].

Survolând Balcanii de la 5–6 000 de metri altitudine, avionul trece Dunărea și intră în spațiul aerian românesc. Radarele îl detectează, autoritățile sunt informate, însă, în mod bizar, par să nu reacționeze la intruziunea aparatului fără însemne. Deasupra munților Făgăraș, coboară în picaj abrupt până la numai 400 de metri, după care se redresează, pregătindu-se să-și lanseze încărcătura. Unul dintre membrii echipajului deschide ușa din lateralul fuzelajului și le face semn membrilor grupului Săplăcan că pot sări. Unul după altul, păşesc în abis și dispar în întunericul de deasupra României.

(Pseudo)Acțiunea grupului Săplăcan

Pe lângă cele cinci parașute care-i purtau domol spre pământul românesc pe cei cinci tineri, mai fuseseră lansate alte trei care aduceau materiale și echipamentele de care urmau să se folosească în misiunea lor. Aterizarea a fost aproape întrutotul conform planului: Săplăcan și colegii lui s-au regrupat

[1] Serhii Plokhy, *The Gates of Europe. A History of Ukraine*, Basic Books, New York, 2015, p. 323.

rapid, și-au ascuns parașutele și au găsit două dintre cele trei pachete care le erau destinate. Așa cum avea și Securitatea să noteze într-o analiză, această etapă a fost singura desfășurată conform planului. Din acest moment, activitatea grupului de parașutiști a stat aproape continuu sub semnul improvizației, al incertitudinii, al greșelilor copilărești și al naivităților de neînțeles, ducând inevitabil spre un deznodământ tragic.

Conform instructajului, au pornit imediat la drum, depărtându-se de locul parașutării, numai că noțiunile de orientare pe timp de noapte nu fuseseră însușite și înțelese, căci după vreo 3–4 kilometri s-au trezit în locul de unde au plecat. Au rămas peste noapte acolo, în ciuda pericolelor, iar a doua zi s-au deplasat într-o poiană aflată la numai doi kilometri, luând cu ei doar strictul necesar și câteva cărți de cifrare și descifrare, restul fiind îngropat sau ascuns[1]. Primele trei zile le-au petrecut căutând cu disperare ultima parașută cu echipamente, reușind în cele din urmă să o găsească, și au încercat fără succes să ia legătura prin stația de radiotelegrafie cu centrala americană. Abia în noaptea de 21/22 octombrie s-au decis să pornească spre vârful Negoiu, unde au ajuns după trei zile, cu multe rătăciri, dar și evitând să treacă pe lângă cabana omonimă. Nici din punctele cele mai înalte ale masivului nu au izbutit să prindă legătura radio, astfel că au luat decizia, cel puțin bizară, de întoarcere la locul parașutării, de parcă nici nu știau care sunt pașii următori ai misiunii. Vreme de patru zile au rămas țintuiți în acel loc, sortându-și și pregătindu-și echipamentele și alimentele. Chiar dacă nu avuseseră loc discuții contradictorii sau alte evenimente similare, coeziunea grupului a început să se surpe, dovadă că în acel interval Săplăcan și Bârsan au dezgropat un aparat de radiotelegrafie de care numai ei știau

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 45.

și l-au ascuns în bagajele lor, fără să le spună celorlalți. Abia în a unsprezecea zi au trecut, în final, muntele, ajungând pe versantul sudic, dinspre Argeș, însă, din nou s-au întors la locul parașutării, luând noi echipamente și ascunzându-le pe altele. Această întreagă mișcare browniană, fără vreun țel precis, nu făcuse altceva decât să le consume alimentele, astfel că în a cincisprezecea zi au decis să coboare din munți și să se împartă în echipe mai mici, pentru a putea trece mai ușor neobservați.

Se pare că au mers cu toții până la Sibiu, unde, la începutul lui noiembrie, grupul s-a spart. Vechi prieteni, Săplăcan și Bohn decid să rămână împreună pentru a încerca să facă rost de alimente și să-și construiască puncte de sprijin, iar în cazul ideal să recruteze informatori. Cei doi se plimbau prin piața de vechituri când au făcut cunoștință cu Gustav Szocs care, fără să știe inițial cine sunt cei doi tineri, acceptă să le vândă mâncare și să-i cazeze pentru o noapte în apartamentul unde locuia împreună cu Maria și Ernest Eder, sora și cumnatul său. Prezența străinilor a dus la perturbarea calmului și liniștii căminului de pe strada 11 Iunie, nr. 8, iar semnele îngrijorătoare au fost întrevăzute de Ernest Eder încă de la prima întâlnire:

> seara la 5 când am venit de la serviciu, am intrat în locuința mea ca să iau masa și am găsit doi indivizi acolo. Ei s-au recomandat mie și soția mea mi-a pus mâncarea pe masă. Eu am început să mănânc și între timp am întrebat pentru ce au venit la noi, fiindcă am știut că cumnatul meu Szocs Gustav face comerț cu rămășițe de lână. Mi-a dat unul din ei – cu numele de Mureșan Ion [de fapt Mureșan Vasile, identitatea falsă a lui Mathias Bohn – n.m.] – răspunsul. „Ne-am întâlnit cu dânsul astăzi înainte de masă la târgul de vechituri, am făcut cunoștință cu el și ne-am rugat – din cauză că nu cunoaștem acest oraș – să ne procure diferite alimente necesare".

Am întrebat apoi, „dar dvs. pentru ce aveți nevoie de alimente?" El, Mureșan Ioan, fiindcă al doilea, a ieșit afară, a răspuns: „pentru niște prieteni". Atunci am întrebat: „aveți cumva o întreprindere?" El spunând că „da, întreprindere în munți" și atunci a mai spus că a dat cumnatului Szocs o sumă de bani în valoarea de 15–16 mii de lei pentru cumpărături.

Eu am spus „dar cum ați putut să-i dați la un om străin care nici nu l-ați cunoscut bine atâția bani?" Zice el: „noi suntem oameni, care vedem imediat cu cine avem de treabă, fiindcă noi am umblat prin lume".

După ce am cerut legitimația lui pe care am găsit-o în regulă, era cu fotografia lui și după cum îmi aduc aminte eliberat de miliția din comuna Turda. După ce am luat masa, m-a servit cu un pahar de vin. Totodată a servit-o el cu un pahar și pe soția mea, am golit, ne-am mulțumit și el a început din nou. „Ca să știi de unde am venit, drumul nostru este cam 300 km departe, care trebuie să-l facem acuma, poate când venim din nou are să fie mai scurt". Eu am observat că el nu are curaj să-mi spună mai departe, mai ales când a intrat tovarășul său. A început el către tovarășul său: „na, cum e pe afară", probabil că nu a observat ce am vorbit noi.

A început după un timp din nou și m-a întrebat cam câți muncitori suntem la întreprinderea noastră. Eu i-am dat răspunsul, „cam 800". [...]

Am fost acuma singur cu soția și am spus către ea: „Tu, nevastă, lucrul acesta nu-mi place deloc. Eu am impresia că avem de a face cu niște bandiți" [...].[1]

Săplăcan și Bohn aveau să revină încă o dată la locuința din strada 11 Iunie peste două săptămâni, în noaptea de 15/16 noiembrie, când s-au reaprovizionat cu alimente, conform înțelegerii cu Gustav, plecând după două zile. În

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, ff. 8–9.

ultima seară petrecută la Sibiu, din încredere sau bravadă, parașutiștii nu și-au mai ascuns armele pe care le aveau asupra lor, ba chiar Bohn i-a mărturisit direct lui Ernest Eder că sunt spioni occidentali:

> Atunci a început Mureșan următoarele: „noi suntem trimiși ca să vedem cum sunt oamenii mulțumiți, dar nu numai aici în România, în toate țările" și a început cu câteva țări și anumite cu Grecia, Italia, Germania, „va să zică în toate țările nu știm noi cu siguranță că popoarele nu sunt mulțumite. O lună sau două stăm în România, după aceia probabil în Grecia și așa mai departe". „Dar spuneți-mi și mie de cine sunteți trimiși și de unde aveți bani". Răspunde Mureșan: „Până trăiesc americanii întotdeauna să avem, fiindcă bani ne trebuiesc foarte mulți".
>
> Întrebându-l pe el, „dar cum primiți dvs. bani din străinătate?" Răspunde Mureșan: „trebuie să apăsăm numai de câteva ori pe butonul de telegrafie și în cel mai scurt timp avem tot ce ne trebuie".
>
> Pe mine m-a apucat frica dar fără să observe careva dintre ei și m-am hotărât să iau măsurile necesare contra lor, dar cum? [...] Și așa fără ca să știe nimeni decât eu, m-am hotărât când sosesc și a treia oară să alarmez autoritățile, fiindcă singur n-aș putea să am curaj. Mai ales cum mi-au spus și ei au și arme, adică revolvere[1].

Alimentați încă o dată cu brânză de burduf, pâine și conserve, Săplăcan și Bohn s-au reîntors în munți, la ascunzătoarea grupului. Nu bănuiau probabil niciun moment că Ernest Eder își pusese în gând să-i dea pe mâna autorităților. Numai că socoteala muncitorului sibian nu avea să se potrivească cu desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, ff. 11–12.

Când dorul învinge spionajul

În timp ce Bohn și Săplăcan se cazau la locuința lui Gustav Szocs, ceilalți trei din grup păreau să-și caute fiecare drumul său independent de colegi. Gheorghe Bârsan și Wilhelm Spindler merg la locuința acestuia din urmă, unde tânărul de origine germană decide să rămână pentru o vreme, în timp ce Bârsan dispare pentru câteva zile. În paralel, Ilie Puiu se îndrepta spre Hunedoara, unde, în ciuda interdicției foarte clare a instructorilor americani de a-și contacta rudele, își pusese în cap să-și vizite verișoara, Olivia Nedelcu, și pe soțul acesteia, Petre Nedelcu. La 4 noiembrie 1951, parașutistul bătea la ușa locuinței acestora din strada Elena Pavel nr. 9, provocându-le un șoc celor doi care-l știau în Italia și nicidecum în România, unde fusese dat în urmărire din cauza fugii sale din țară.

Față de rudele sale, Puiu nu a avut nicio reținere să le spună adevărul, că fusese recrutat de serviciile secrete americane, instruit și trimis clandestin în țară cu misiune informativă alături de alți tineri, că a învățat radiotelegrafia și că ține astfel legătura cu centrala (în teorie corect, însă în practică era fals). Din precauție, nu a rămas decât câteva ore în casa familiei Nedelcu, iar la plecare le-a dat peste 30 de cocoșei din cei pe care îi avea asupra sa. Plecarea sa nu a calmat spiritele, căci soții s-au gândit foarte mult ce să facă cu monedele de aur care, descoperite de Securitate sau de Miliție, i-ar fi trimis cu siguranță în închisoare. Bărbatul înclina spre a le arunca și a nu mai vorbi niciodată despre ele sau despre cine le-a adus. Avea să se lase convins însă de soție, care stăruia să ascundă măcar o parte din ei în tâmplăria de lemn a casei, afirmând că, la un moment dat, vremurile cumplite pe care

le trăiau vor trece, iar lucrurile vor reveni la făgașul lor normal, și atunci vor putea folosi aurul ca s-o ajute pe singura lor fiică și să-i facă zestre frumoasă. Nu este niciun dubiu că în clipele acelea, Olivia și Petre Nedelcu înțelegeau, măcar în parte, pericolul enorm la care se expun, dar au ales să își riște viața pentru binele și viitorul copilului lor.

De la Hunedoara, Puiu s-a dus la Orăștie, la alți veri, Ioan și Maria Puiu, de care era foarte apropiat, mai ales că în anii războiului locuise la ei și îi ajutase la cooperativa de băuturi alcoolice condusă de vărul său. Mărturiile celor doi soți sunt destul de enigmatice, deoarece ei amintesc că în puținele ore petrecute de Ilie Puiu în timpul primei vizite, ar fi fost acompaniat de încă un bărbat, fără a se elucida cine era însoțitorul. Nici față de aceștia nu s-a ascuns, povestindu-le despre peregrinările sale prin Occident și despre cum și de ce a ajuns în țară. Încălcând flagrant instructajul, Ilie Puiu și-a continua „turneul" de vizitare pe la rude, încheindu-și apoteotic plimbarea prin Transilvania cu o descindere la locuința părintească. „În una din nopți", își amintea mama sa, „a venit Ilie acasă și ne-a spus că a venit că i-a fost dor de noi"[1]. La întrebările părinților, care încă nu-și reveniseră cu totul din șocul revederii, tânărul le-a spus cu sinceritate unde a fost în străinătate, cum a fost recrutat și a revenit în țară și ce misiuni are. „Eu și cu tatăl său [...] l-am rugat să-și vadă de treabă și să rămână acasă, însă el ne-a spus că nu poate și se uita mereu la ceas, spunând că pleacă pentru că nu e singur și-l mai așteaptă cineva la marginea satului"[2], rememora cu amărăciune Ioana Puiu. După 30 de minute, fiul său dispărea în negura nopții la fel de neașteptat precum apăruse.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, f. 57.

[2] *Ibidem*, f. 40.

Cronica unei căderi

5 noiembrie 1951, dimineață. 17 zile de la paraşutare. Însoțit de tatăl și de fratele său, Wilhelm Spindler intră pe ușa Miliției din Sibiu și declară că s-a întors clandestin din lagărele din Iugoslavia, în urmă cu o lună, și vrea să își reglementeze statutul pentru a putea să-și reia o viață normală în țara sa[1]. Dorul de familie îl determinase să renunțe la spionaj și să-și construiască un alt drum. Milițienii sunt puși oarecum în încurcătură și nu știu dacă să-l creadă sau nu, și nici cum să reacționeze, așa că, pur și simplu, îl trimit acasă. Între timp, anunță Securitatea regională, iar ofițerii acesteia bănuiesc că individul este suspect și, la auzul veștii că a fost lăsat în libertate, trimit de urgență o echipă la sediul Miliției pentru a da de urma transfugului. Dar nici nu trebuie să caute prea mult, căci în după-amiaza aceleiași zile, nici nu ajunseseră bine locotenentul Victor Nistor și sublocotenentul Tudor Marta, cei doi reprezentanți ai Securității, că în sediul Miliției intră din nou tânărul Spindler. De data aceasta, este reținut și dus în arestul Securității, unde, în ciuda presiunilor, nu-și dezvăluie adevăratul statut, ci se ține tare de legenda pe care și-o crease. Fără să știe, Securitatea capturase primul paraşutist.

În același timp, activitatea celorlalți paraşutiști continua independent și, momentan, fără să știe ce se petrecuse la Sibiu. La câteva zile după ce Săplăcan și Bohn reveniseră pentru a doua oară în munți, la adăpostul din pădure apare și Gheorghe Bârsan care trecuse din nou pe la casa familiei Spindler, numai pentru a afla cu stupoare că „Vili" al lor se dusese la Miliție și nu se mai întorsese acasă[2]. S-a văzut nevoit să fie cel care

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 12, f. 4.

[2] *Ibidem*, f. 324.

aducea colegilor săi paraşutişti cea mai neaşteptată şi nedorită veste: Wilhelm Spindler s-a predat autorităţilor şi se află în cercetări. Informaţia trebuie să-i fi îngrozit pe Săplăcan şi Bohn, care se vedeau puşi în situaţia de a-şi reevalua posibilităţile de acţiune ale grupului, mai ales că aveau toate motivele să creadă că secretul prezenţei lor în ţară fusese devoalat (ceea ce, surprinzător, încă nu era adevărat). Cum situaţia nu era deja destul de complicată, până să ia o decizie şi cei trei să se pună în mişcare, şi-a făcut apariţia şi Ilie Puiu. Dar nu singur, ci însoţit de Mircea Coman, un adolescent din părţile Făgăraşului, pe care-l recrutase (şi care, se pare, îl însoţise în călătoriile din zilele precedente), dar de a cărui loialitate ceilalţi nu puteau fi încă siguri – era lipsit de experienţă, antrenament sau orice alt echipament necesar misiunii. Părea însă evident anticomunist şi dispus să lupte împotriva regimului instalat după 1945, afirmând că şi fusese pentru scurt timp închis pe motive politice. În plus, dacă el voia să se alăture efectiv grupului de paraşutişti, putea miza şi pe sprijinul prietenului său Serafim Ilisei, zis Doru, la rândul său deţinut politic pentru câteva luni în 1948, care urma să fie omul de legătură pentru furnizarea de alimente şi orice alt echipament ar fi avut nevoie. Atragerea lor în această acţiune extrem de riscantă este un amestec de hazard (sau, privit cu subiectivism, chiar ghinion), curaj nesăbuit şi idealism naiv. În seara zilei de 16 noiembrie 1951, cei doi se plimbau pe drumul de legătură dintre satele Scorei şi Porumbaru din Ţara Făgăraşului când au dat nas în nas cu Ilie Puiu, care, fără nicio reticenţă, le-a mărturisit că „sunt venit din Apus cu misiunea de a culege informaţii”[1]. Coman şi Ilisei aveau să se dovedească foarte dedicaţi grupului de paraşutişti, prezenţa lor fiind strâns legată de ultimele

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 41.

săptămâni de activitate ale echipei Săplăcan. Primind zeci de mii de lei, Doru le-a procurat alimente, o baterie pentru una dintre stațiile de radiotelegrafie și chiar un măgar cu care ar fi trebuit să transporte bagajele prin munți, a văzut echipamentele și armamentul (luând chiar o pușcă mitralieră), a recrutat la rândul său pe Ioan Țeposu și Teodor Munteanu, ambii din Sărata, cu scopul de a-i sprijini pe parașutiști și i-a adăpostit inițial pe Bohn și Bârsan în casa lui.

Săplăcan a încercat încă o dată să facă legătura prin radiotelegrafie cu centrala, însă nici acum, când ar fi avut nevoie mai mult ca oricând de un sfat, linia de comunicație nu a funcționat. Planul – dacă totuși exista vreunul – părea să se clatine din toate încheieturile, așa că liderul grupului a decis să-și părăsească pentru moment colegii și să plece de unul singur spre Uioara Ocnei Mureșului, unde știa că lucrează fratele său și pe al cărui sprijin informativ spera să conteze. Numai că nu a luat-o pe drumul cel mai scurt, prin Mediaș, ci a ales să meargă pe la poalele munților, până la Sibiu, iar de acolo să cotească spre nord[1]. Decizia sa va netezi drumul spre deznodământul tragic.

Ceilalți trei, Puiu, Bohn și Bârsan au luat cu ei un aparat de radio-emise englezesc și, îndrumați de cei doi adolescenți făgărășeni, s-au îndreptat spre satul Sărata unde au fost găzduiți inițial în casa părinților lui Doru. Bănuind că locuința este suspectă, și-au schimbat ascunzătoarea, instalându-se în șura unui vecin, țăranul Gheorghe Comănici, fiind aprovizionați constant cu alimente și informații din presa centrală de către Doru și Mircea. Problema era însă că banii românești pe care îi primiseră înainte de a pleca în misiune scădeau simțitor, singura rezolvare rămânea să vândă din cocoșeii de aur pe care îi primiseră ca

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 62.

rezervă. Cum s-a ajuns la decizia ca Ilie Puiu să se ocupe de acest lucru nu se cunoaște și nici ziua exactă când a părăsit șura din Sărata, dar plecarea i-a purtat noroc. Chiar dacă unul temporar.

Însă căderea grupului nu a venit de la cel mai tânăr și neexperimentat membru al echipei, ci de la cel mai matur și încercat dintre cei cinci: liderul lor, Constantin Săplăcan. Ajuns la Brașov, Săplăcan uitase probabil că este într-o misiune pe viață și pe moarte și încă se vedea probabil la Frankfurt pe Main, în zilele presărate cu petreceri destrăbălate. În noaptea de 23 noiembrie a provocat un scandal și a fost reținut de Miliție. Ofițerul care l-a arestat avea să noteze:

> la ordinul de a mă deplasa la restaurantul Unirea și de a aduce pe individul suspect care chefuiește cu lăutari, m-am dus acolo, dar nu l-am găsit. Acesta plecase cu tot cu lăutarii la restaurantul Jiul, pe strada Molotov. L-am găsit, l-am invitat la Miliție și a spus că nu vine[1].

Ba mai mult, a încercat fără succes să-l mituiască pe milițian, iar când a văzut că nu mai are scăpare, a leșinat, ușurând practic munca celui care trebuia să-l ducă la cercetări. După ce s-a trezit, Săplăcan a oferit și el o legendă similară cu cea a lui Spindler: fusese închis ani de zile în lagărele italiene și tocmai ce reușise cumva să se întoarcă clandestin în țară[2]. Numai că în scurt timp, Miliția Sibiu și-a dat seama că actul de identitate pe care cel reținut îl avea asupra sa, pe numele de Constantin Moldovan, este un fals. În loc să fie înlăturate, suspiciunile s-au amplificat, iar patru zile mai târziu l-au predat Securității. După două zile de interogatorii, în care s-a

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 38.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 4.

tot încurcat în declarații, iar anchetatorii i-au exploatat fiecare nepotrivire din cele relatate, Constantin Săplăcan a cedat. A recunoscut că fusese recrutat ca spion, instruit și paraşutat în țară împreună cu alți patru tineri.

Misiunea se deconspirase și zarurile au fost aruncate. Începea vânătoarea Securității.

Încercuirea: capturarea lui Bohn și Bârsan

Odată ce a înțeles că are sub arest doi din cinci spioni, Securitatea a trecut la interogarea sistematică și extensivă a acestora. Asupra lui Săplăcan cercetările au continuat imediat după ce și-a recunoscut adevăratul statut, în timp ce Spindler a intrat după câteva zile sub tirul întrebărilor. În paralel, DGSS trimitea note către inspectoratele regionale prin care cerea identificarea și reținerea imediată a celor rămași în libertate. Însă surescitarea internă provocată de descoperirea grupului de spioni nu putea să nu se reflecteze și în plan extern. La 11 decembrie 1951, guvernul român remitea Washingtonului o notă de protest prin care condamna paraşutarea în țară a unui grup format din doi „spioni diversioniști", Constantin Săplăcan și Wilhelm Spindler, și cerea, pe un ton imperativ și prea puțin diplomat, pedepsirea imediată a celor direct răspunzători de antrenarea și paraşutarea acestora[1]. Cu siguranță, Bucureștiul știa la acel moment de existența celorlalți trei membri ai echipei, însă, cum nu reușise să pună mâna pe ei, preferase să nu-i menționeze, încercând probabil ca, în paralel, să provoace confuzie în rândul serviciului secret american. În spiritul propagandistic al epocii și pentru a amplifica artificial presiunea mediatică, *Scânteia* publica în zilele următoare, sub semnătura unor persoane oarecare, articole care trebuiau să arate așa-zisa

[1] *Scânteia*, nr. 2 218, anul XXI, 12 decembrie 1951, p. 2.

indignare existentă la nivelul societății românești față de acțiunea grupului Săplăcan și să fie o dovadă a sprijinului maselor față de poziția intransigentă a guvernului de la București. Astfel, un anume Panait Ștefan, maistru fierar, asigura că:

> înfierând cu indignare această nouă samavolnicie a imperialiștilor americani, noi, muncitorii și tehnicienii de la uzinele „Steaua Roșie", vom face zid pentru a ne apăra și mai strașnic cuceririle pe care le-am dobândit cu atâtea jertfe, ne vom spori necontenit vigilența, pentru ca în patria noastră să nu mai fie niciun fel de loc pentru spioni și diversioniști, pentru bandiții care uneltesc împotriva păcii și fericirii noastre[1].

Răspunsul diplomației americane a venit abia după nouă zile, atunci când întreaga odisee a grupului Săplăcan se încheiase: „Guvernul Statelor Unite nu poate evita concluzia că acest incident fantastic a fost inventat de către Guvernul Român exclusiv cu scopul de a furniza o oarecare bază pentru campania generală de propagandă îndreptată în prezent împotriva Statelor Unite". Realist vorbind, era singura poziție pe care Washingtonul o putea avea în această situație, disculpându-se și negând orice implicare, pentru a nu escalada tensiunile care mocneau deja pe frontul secret al Războiului Rece. Nota legației din strada Batiștei se încheia sec, clar și marțial: „Guvernul Statelor Unite nu este dispus să le acorde [acuzațiilor formulate de regimul de la București – n.m.] demnitatea unui alt comentariu"[2].

În ciuda interogatoriilor sistematice și, fără îndoială, brutale asupra lui Săplăcan și Spindler, Securitatea tot nu izbutea să-i descopere pe ceilalți trei rămași în libertate. Tot ce puteau face era să scotocească munții și, în special, locurile unde

[1] *Scânteia*, nr. 2 219, anul XXI, 13 decembrie 1951, p. 1.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 12, f. 56.

reieșea din declarații că fuseseră îngropate parașutele și restul echipamentelor, izbutind să găsească o parte din efectivele cu care fuseseră înzestrați membrii grupului. Dar spionii rămâneau liberi, dincolo de puterea de lovire a „brațului înarmat al Partidului" care trebuia să se mulțumească pentru moment numai cu capturarea lui Spindler, a lui Săplăcan și a câtorva dintre sprijinitorii grupului. Asta pentru că în noaptea de 4 decembrie 1951, o echipă a Securității năvălise în apartamentul din strada 11 Iunie, căutându-i pe „bandiți", fără să-i găsească, dar arestându-i pe Gustav Szocs și Ernest Eder.

La fel ca în multe alte povești de spionaj, există un *twist* neașteptat, nebănuit și nemărginit de tragic. Catapultat într-o lume vecină cu eroismul, dar și cu moartea, Mircea Coman i-a destăinuit mamei sale, Sofia Coman, întâlnirea avută cu luptătorul venit din Occident și dorința de a-i sprijini pe acesta și pe colegii lui, și poate chiar posibilitatea de a se retrage și el în munți, împreună cu parașutiștii pentru a lupta împotriva comuniștilor până când vor veni – negreșit – americanii. Ca aproape orice mamă, ideea de a-și vedea fiul aruncat într-o luptă inegală împotriva unui colos care dispunea de toate resursele tehnice și logistice, de a privi cu resemnare cum tinerețea lui se scurge în întunericul codrilor și frigul pătrunzător al munților, mereu pe fugă și în cătarea armelor securiștilor, femeia a încercat să-l oprească sau măcar să-l constrângă să nu facă acel pas către un drum fără întoarcere. De una singură nu știa care este calea cea mai potrivită, așa că s-a sfătuit așadar cu bărbatul cu care trăia, fără să bănuiască nicio clipă că acesta este informatorul Securității. Iar el a încurajat-o să-și denunțe copilul până nu face ceva concret și ar fi prea târziu. Prin urmare, mama a anunțat Securitatea, crezând sincer că așa „i se vor băga mințile în cap"[1].

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 41.

Dar până atunci, băieții au reușit să mai ajungă o dată, la 13 decembrie, la șura lui Comănici unde se aflau ascunși Bohn și Bârsan, pentru a le duce ziarul *Scânteia* în care era publicată știrea despre capturarea lui Săplăcan și a lui Spindler. Speriați, adolescenții au vrut să rămână în ascunzătoare, alături de cei doi luptători veniți din Occident, însă aceștia i-au trimis la Sibiu, unde Coman și Ilisei își aveau domiciliile, și unde sperau că li se vor pierde urmele, cel puțin pentru o vreme. Numai că Securitatea nu mai era dispusă să aștepte, iar când Mircea Coman a revenit la casa din strada Turnătoriei, din apropierea gării, a fost arestat.

La ora șapte dimineața, parașutiștii au fost treziți de zgomotele trupelor de Securitate care înconjuraseră șura lui Comănici, dar și de strigătele gazdei care le spunea că a recunoscut prezența lor. Este perfect plauzibil ca deconspirarea să se fi petrecut în urma torturilor la care a fost supus Mircea Coman în noaptea anterioară. Dar și mai probabil este ca altcineva să fi ajuns la Securitate concomitent cu mama tânărului, dacă nu chiar înaintea ei, iar ofițerii să fi aflat deja de ascunzătoarea din șura lui Comănici. În acest caz, căderea parașutiștilor a venit de la Serafim Ilisei, băiatul de 19 ani care, trecut prin închisorile politice, alesese – pentru motive numai de el știute – să-i trădeze. Pactizarea cu puterea comunistă nu l-a salvat însă de represalii, iar aportul său la capturarea ultimilor trei spioni este aluziv amintit în recursul redactat în ianuarie 1953:

> Două declarații care le-am dat în anchetă mi-au fost dictate așa cum au vrut organele de anchetă, fără să fiu lăsat să spun și partea pozitivă pe care am avut-o la prinderea parașutiștilor, zăcând că de asta se va avea grijă și în fața instanței să spun numai ce am [ilizibil]. Mie mi s-a spus că nu mi se întâmplă nimic

prin faptul că am anunțat securitatea Sibiu și împreună cu armata (securitatea Sibiu în număr de 40 – în două mașini) am indicat lor felul în care se poate acționa, iar când ne-am întors la Securitate în Sibiu am fost reținut, apoi considerat arestat pentru că parașutiștii și-au dat seama că eu i-am denunțat, au vrut să mă acuze spunând probabil o serie de lucruri nereale.

Consider că datorită mie s-au prins spionul Mateiaș [Mathias Bohn – n.m.] și Bârsan Gheorghe pentru care mi s-a făcut promisiune că voi avea o situație bună și cuvântul de onoare al dlui colonel șeful securității Sibiu cât și a domnului căpitan Neagu, șeful operațiunii. Tot eu am dat indicații și semnalmentele pentru cel de-al treilea spion Puiu Ilie care era plecat [...] fiind post de la mine în casă pentru prinderea acestuia. De aportul meu are cunoștință grupul care a efectuat prinderea parașutiștilor împreună cu organele superioare ale Securității Sibiu, cum și cetățenii din satul Sărata, cât și [ilizibil] gazda acestora m-a văzut împreună cu armata. [...]

Dacă nu m-am dus din prima zi să denunț, așa cum am fost acuzat, este pentru faptul că parașutiștii nu au avut încredere în mine și s-au ferit de a-mi da amănunte din primul moment. Pentru acest motiv am lucrat un timp cu ei trimițându-l pe prietenul meu Coman Mircea să lucreze cu ei, iar eu i-am alimentat spunându-i să facă tot posibilul de a le câștiga încrederea. El probabil pentru a le câștiga încrederea să le fi spus anumite fapte neadevărate care mai târziu spuse de ei Securității au făcut organele de control să creadă că noi nu am fi denunțat niciodată pe aceștia și deși eu am mers cu armata nu s-a luat în considerare – asta fiind adevărata faptă[1].

Oricare ar fi fost pista pe baza căreia Securitatea înconjurase locuința lui Gheorghe Comănici, era clar că orice încercare a spionilor de a scăpa era inutilă. „Bârsan m-a întrebat

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 3, ff. 248–249.

dacă e cazul să opunem rezistență", își amintea Mathias Bohn. „Eu i-am spus să facă ce știe. Atunci a scos o pastilă cu otravă, a înghițit-o și a murit pe loc"[1]. Fie nu și-a mai găsit fiola, fie nu a avut curaj s-o spargă sau să-și tragă un glonț în cap, cert este că Bohn a fost capturat viu. Drumul său se încheiase. Pentru Securitate, socotelile nu stăteau la fel: trei capturați, unul mort, unul încă liber. Urmărirea continua.

Ultimul agent. Ilie Puiu

În după-amiaza zilei de 10 decembrie, Ilie Puiu s-a urcat într-un tren care mergea dinspre Făgăraș spre Sebeș-Deva, având în gând, probabil, să ajungă din nou la vărul său, Ioan Puiu din Orăștie. A nimerit într-un compartiment cu o ploieșteancă de 36 de ani, Elena Teodorescu, plecată la drum spre comuna Conop din Arad, unde cunoștea un măcelar de la care spera să cumpere carne de porc pentru masa de Crăciun. Întâlnirea cu misteriosul bărbat din fața sa avea să-i schimbe însă destinul și să-i curme viața[2]. Pentru cineva care părăsise țara după instaurarea comunismului, Ilie Puiu a pus cu siguranță una dintre cele mai neinspirate întrebări, chestionând-o pe femeie cu privire la mersul bursei, o instituție specifică lumii capitaliste și nu lagărului socialist. Mirată, aceasta i-a răspuns că nu mai există așa ceva în România, iar de aici discuția a continuat cu tot felul de banalități până când Puiu i-a spus că are un ceas de aur pe care ar vrea să-l vândă, moment în care Teodorescu și-a amintit că are o cunoștință la Săvârșin, localitate aflată chiar pe ruta garniturii feroviare, care i-ar putea ajuta. Astfel, cei doi au

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 42.

[2] Lucian Vasile, *Cei pe care i-am uitat. Represiunea comunistă la Ploiești. 1948–1964*, Asociația pentru Educație și Dezvoltare Urbană, București, 2020, pp. 275–296.

coborât în orașul fostei reședințe a regelui Mihai I și au mers la casa Iulianei Burtig, unde Elena Teodorescu l-a prezentat pe Ilie Puiu drept nepotul ei. Numai că, băgând mâna în buzunar, tânărul nu a scos un ceas de aur, ci cocoșei (din lotul primit înainte de plecarea în misiune), ceea ce era deosebit de periculos în perioada respectivă, atrăgând refuzul Iulianei Burtig de a se implica în afacere.

Tranzacția a eșuat, dar gazda le-a permis celor doi să rămână peste noapte, ocazie cu care Puiu aproape că și-a devoalat adevăratul statut, fără ca Elena Teodorescu să sesizeze. „Când Puiu Ilie s-a desbrăcat pentru a se culca", mărturisea ulterior femeia, „a spus că de mult n-a mai dormit într-un pat și că e rău în peșteră", că „banii de aur nu sunt numai ai lui, ci și a[i] celorlalți băieți care rabdă de foame și că el trebuie să riște, să schimbe banii"[1]. Teodorescu admitea că nu a fost curioasă să-l întrebe pe tânărul al cărui nume nici măcar nu-l știa de ce este nevoit să înnopteze în peșteri și cine sunt ceilalți băieți, afirmând în încheierea declarației că „în timpul nopții eu am părăsit patul meu și m-am dus în pat la Puiu Ilie unde am rămas toată noaptea"[2]. Pentru băiatul firav din Rusca Montană aveau să fie ultimele clipe de amor din viața sa. A doua zi s-au dus la Conop, unde măcelarul nu era de găsit, s-au întors la Săvârșin și au rămas pentru încă o noapte, iar în dimineața zilei de 12 decembrie Elena Teodorescu și Ilie Puiu s-au despărțit pentru totdeauna în această lume.

De la Săvârșin, Puiu s-a îndreptat spre locuința din strada George Coșbuc a vărului Ioan Puiu, unde a ajuns în dimineața zilei de 15 decembrie, și unde a rămas 48 de ore, timp suficient să se odihnească, să mănânce pe săturate, să-și procure câteva

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, f. 71.

[2] *Ibidem*, f. 70.

haine noi și, mai ales, să povestească pe larg despre grupul său, despre instructajul primit în Occident și despre misiunea pe care o avea în România. Măcar de această dată, discuția a fost una folositoare, căci Ioan Puiu i-a oferit o serie de informații legate de starea de spirit din rândul populației, precum și date economice de la fabrica unde lucra. În dimineața zilei de 17 decembrie, Puiu avea să plece de la locuința vărului său cu gândul de a reveni în munți, la ascunzătoarea grupului, neștiind că este ultimul parașutist rămas în libertate.

Capturarea lui Ilie Puiu a fost cumva rodul lipsei sale de precauție (în condițiile în care era conștient că Securitatea aflase de existența lor, iar câțiva, dacă nu chiar toți, dintre colegii săi erau deja în anchete), dar și al flerului unui ofițer de Securitate care s-a întâmplat să fie în preajma sa. La 17 decembrie 1951, Puiu aștepta în gara Copșa Mică automotorul de Sibiu, însă ceva din comportamentul sau din atitudinea sa trebuie să fi trădat că nu era un călător oarecare. A fost remarcat de sergentul major Gheorghe Preoteasa de la Securitatea Sibiu, care se întâmpla să aștepte, împreună cu fruntașul Constantin Enoiu, același tren de Sibiu. Așa se face că a rămas cu ochii pe cel considerat suspect și a făcut în așa fel încât, împreună cu soldatul, să se așeze în același compartiment cu Puiu. Prezența celor doi securiști nu l-a speriat pe Puiu, care chiar a încercat să se comporte cât mai natural, întrebându-l pe sergent dacă știe la cât ajunge garnitura la destinație și dacă de acolo are vreo conexiune cu Făgărașul. Planul lui Preoteasa era ca la Sibiu să apeleze la Miliția din gară și să-l rețină pe cel din fața sa, numai că scenariul a fost precipitat de un control intempestiv în halta Axente Sever, din apropierea localității Copșa Mică. O echipă formată din sergentul Gheorghe Camac și caporalul Gheorghe Tudor, ambii de la Miliția CFR, controlau documentele pasagerilor, căutându-l

probabil chiar pe Puiu care a devenit vizibil nervos. Nu a încercat să fugă, ci, stăpânindu-și surescitarea, le-a înmânat celor doi documentele de identitate și, fără ca aceștia să observe, a băgat în gură capsula cu otravă, așteptând să își dea seama dacă urmează să fie reținut, și atunci să se sinucidă, sau scapă de control. Numai că nici Puiu nu remarcase că sergentul Preoteasa, aflat în fața sa, îl urmărea cu privirea și văzuse că își introdusese o capsulă în spatele buzelor.

Nu a durat mult, și milițienii CFR și-au dat seama cu uimire că buletinul primit cuprinde aceleași informații cu cele date în urmărire pe țară. Cel din fața lor era un spion în carne și oase. Imediat l-au somat să se predea, iar următoarele fracțiuni de secundă s-au dovedit hotărâtoare în privința vieții lui Puiu. Tânărul nu a apucat să spargă capsula cu dinții, căci sergentul Preoteasa a sărit de pe banchetă și l-a prins de gât, trăgându-l în jos, pentru a-l împiedica să se sinucidă. În cădere, Puiu a înghițit-o fără să apuce să elibereze conținutul ucigător. Imobilizat, paraşutistului i s-a dat imediat să bea lapte, pentru a preîntâmpina efectele nocive ale otrăvii și a fost dus în grabă la sediul Securității Sibiu, unde s-a stabilit că este, fără îndoială, Adrian Ștefănescu, identitatea pe care și-o asumase atunci când a fugit din țară și sub care era cunoscut de colegii săi, iar acum urmărit frenetic de Securitate. Totodată, asupra sa au fost găsite 98 de monezi de aur și un alt act de identitate, pe numele Aurel Beg.

Bucureștiul câștigase: spionul fusese capturat viu.

Judecata spionilor

Acuzații, foști hitleriști din trupele SS sau infractori de drept comun, fugiți din țară pentru a nu răspunde de faptele lor penale în fața justiției – au fost recrutați de serviciile de

spionaj americane și paraşutați pe teritoriul RPR în vederea activității criminale.

Săplăcan Constantin și Bohn Mathias înrolați în formațiile SS, specialiști în asasinarea partizanilor în țările ocupate de armatele lui Hitler, Spindler Wilhelm voluntar în armata hitleristă, Puiu Ilie și Bârsan Gheorghe, urmăriți pentru furturi comise în țară în '49 și '50, s-au întâlnit în lagărele IRO din Italia, pepinierele din care serviciul de spionaj american își recrutează agenții pentru acțiunile lor criminale îndreptate împotriva URSS și a țărilor de democrație populară. [...][1]

Fragmentul din referatul introductiv redactat la 20 decembrie 1951 de către maiorul Adrian Frățilă, procurorul şef al parchetului militar Bucureşti, este elocvent pentru teza pe care Securitatea urma să o cimenteze în cadrul viitorului proces-spectacol. Hitlerişti, asasini, hoți mărunți, fugari, spioni, ucigași, trădători – atribute lipite de Securitate celor patru membri ai grupului Săplăcan care erau, așadar, portretizați drept avatarurile răului absolut, chipuri ale violenței și ale perfidiei Occidentului „aţâţător de războaie". Este greu de descifrat ce anume s-a petrecut în sufletele celor aflați în boxa acuzaților, căci totul s-a petrecut într-o viteză care probabil nici lor nu le-a lăsat timp să înțeleagă ce avea să se întâmple cu ei. Aproape zilnic erau interogați, ore în șir, chiar și după ce rechizitoriul a fost trimis instanței – ba chiar Constantin Săplăcan a fost interogat până și în ziua procesului. În timp ce copiii împodobeau brazii sau repetau de zor colindele, părinții cumpărau cadourile pe care Moș Crăciun urma să le aducă, iar bisericile se pregăteau de slujba naşterii Mântuitorului, cei patru paraşutişti erau interogați aproape continuu de către anchetatorii Theodor Micle, Gheorghe Perlea și Emil Mateescu.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, ff. 1–2.

Graba cu care regimul comunist a căutat să încheie „speța spionilor" este cel puțin curioasă, căci, la 25 decembrie, la numai cinci zile de la înaintarea de către maiorul Frățilă a referatului introductiv, are loc primul și singurul termen al procesului. Importanța celor patru este relevată nu numai de desfășurarea rapidă și sumară a acțiunii juridice, cât și de faptul că președintele completului care avea să rostească sentința era nimeni altul decât temutul general Alexandru Petrescu care se vedea astfel nevoit să-și petreacă prima zi de Crăciun judecând și condamnând „bandiți" în loc să fie în liniștea casei sale și în mijlocul familiei.

Chemați la bară, rând pe rând, Săplăcan, Bohn, Spindler și Puiu au recunoscut întru totul declarațiile date în anchete. Audierile nu au avut nimic spectaculos, cu o singură excepție majoră: toți cei patru fuseseră îmbrăcați în prealabil în uniformele militare de paraşutiști și fotografiați, în scop propagandistic, cu armele în mână, așa cum îi echipaseră americanii, și nu au mai avut timp să își schimbe hainele. Părea astfel că acuzații au fost aduși direct de pe câmpul unde aterizaseră, iar nu din închisoarea Securității. Rechizitoriul făcut de procurori nu-i viza numai pe cei paraşutați, ci era construit în așa manieră încât să servească regimului comunist de la București care voia să acrediteze un întreg complot de spionaj al Occidentului, de la presupusa implicare a Vaticanului în pregătirea grupului Săplăcan (prin punerea la dispoziție a mănăstirii franciscane din apropierea Romei) la sprijinul direct al legației americane de la București. Într-o declarație din ancheta lui Wilhelm Spindler, pe care acesta și-o menținea în fața completului condus de generalul Petrescu, se preciza că ofițerii americani le-ar fi spus că „dacă noi transmitem și telegramele noastre nu vor fi recepționate din cauza timpului sau altele, ele totuși vor fi

recepționate de legația Statelor Unite din București, care le va transmite la destinație"[1], afirmație foarte discutabilă din punct de vedere nu doar al veridicității în sine, cât mai ales al posibilităților tehnice. Securitatea a încercat să dea o gravitate cât mai mare acțiunii, augmentând sau inventând obiectivele pe care parașutiștii le aveau în țară. Pe lângă strângerea de informații și transmiterea lor prin telegrafie, s-a încercat punerea în seama lor și a intenției de a organiza acțiuni de sabotaj, prin aruncarea în aer a unor puncte strategice sau de infrastructură și atacarea unor obiective cu armele din dotare, ceea ce, evident, era neadevărat.

La finalul audierilor, a venit rândul procurorului, maiorul Ioan Spulber, să-și prezinte rechizitoriul, transcrierea textului său păstrându-se, în mod neașteptat, în dosarul penal al lotului:

> Tovarăși,
>
> După terminarea desbaterilor acestui proces, Dumneavoastră vă veți retrage în camera de deliberare, pentru a judeca acțiunile criminale, comise de trădătorii aflați pe banca acuzațiilor și a stabili pedepsele ce se cuvin pentru faptele lor mârșave.
>
> Făcând acest lucru, Dumneavoastră vă îndepliniți o sarcină înaltă, încredințată de puterea de stat, aceia de a apăra poporul nostru contra dușmanilor săi. Pentru a putea răspunde acestei sarcini supreme, sentința pe care o veți aduce contra acestor acuzați, trebuie să fie dreaptă și severă.
>
> Imperialiștii pregătesc omenirii un nou măcel. În pregătirea acestui război, un rol important îl au agenții de spionaj și trădătorii din statul nostru. Acuzații trimiși în judecată și asupra cărora trebuie să hotărâți, sunt în serviciul provocatorilor de război. Lupta contra acestora și a uneltelor lor este o

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 5.

datorie patriotică este o înaltă misiune dictată de cauza sacră a apărării păcii și a vieții noi ce o construim.

De aceia, verdictul pe care îl veți da, trebuie să exprime ura și mânia poporului nostru în contra imperialiștilor americani și a agenților săi, spionii și trădătorii de țară.

Această sentință trebuie să exprime dragostea înflăcărată a poporului nostru pentru libertate și democrație, pentru viață și pace.

Prin acest verdict spuneți spionilor și trădătorilor aflați în slujba imperialismului războinic că mergând în contra Patriei noastre, ei merg la moarte [...][1].

Probabil că nu a fost nicio surpriză atunci când maiorul Spulber a cerut răspicat și apăsat pedeapsa capitală, arătând spre cei patru, în timp ce privea spre generalul Petrescu, însă auzul acelor cuvinte i-a răvășit pe Săplăcan, Bohn, Spindler și Ilie Puiu. După o asemenea pledoarie și o asemenea speță extrem de delicată, avocatul din oficiu al apărării, Ladislau Savin, nu a putut spune decât că acuzații nu și-au dat seama cu adevărat de ceea ce fac și, rugând completul să țină cont de destinele celor acuzați, de chinurile suferite în lagăre și de dorul de familie, cere să fie înlăturată pedeapsa capitală. La final, fiecăruia dintre cei patru li s-a dat cuvântul și, rând pe rând, încă îmbrăcați în uniformele cu care fuseseră parașutați, fiecare și-a recunoscut faptele, a afirmat că le regretă și cerea indulgență. După o deliberare mai mult formală, generalul Alexandru Petrescu a dat citire sentinței: „Sentința 1 553. Tribunalul Militar București, Secția a II-a, compus din [...] s-a întrunit în ședință publică în scop de a judeca procesul privitor pe: Constantin Săplăcan [...], Mathias Bohn [...], Wilhelm Spindler [...], Ilie Puiu [...]. Cu unanimitate de voturi, au fost condamnați la moarte și confiscarea averii

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 13, ff. 54–55.

pentru tentativa crimei de trădare de Patrie și uneltire contra securității externe a RPR"[1]. Apoi au fost trimiși în celulă.

Cum anume au primit această veste, se cunoaște numai în cazul lui Constantin Săplăcan, deoarece în celula sa fusese adus Stelian Tomescu, un fost agent al SSI , condamnat politic și recrutat ca informator în închisoare, care avea misiunea să-l să-l urmărească pe liderul grupului de parașutiști și să-l determine să i se destăinuie. Relatarea sa este un veritabil portret al deznădejdii celui condamnat la moarte:

> Seara, pe la opt, a apărut în celulă îmbrăcat ca paraşutist. Când și-a luat ochelarii de pe cap, s-a uitat disperat și îngrijorat la mine – era demascat. Și-a dat seama că eu știu de-acum că m-a mințit [Săplăcan nu îi povestise că fusese trimis ca spion, ci îi spusese aceeași legendă pe care încercase să o declare după ce a fost arestat la Sibiu – n.m.]. Cum să iasă din încurcătură? Problema era prea gravă pentru acest om simplu și, în fond, bun, un băiat care are mult bun-simț! De altfel, s-a văzut că era distrus, copleșit de evenimentele zilei. S-ar fi ușurat dacă ar fi putut vorbit, dar cum să vorbească cu mine, pe care m-a mințit, cum să povestească acum un roman întreg, el, care oricum nu prea știe să vorbească, și mai cu seamă acum, când este complet zdrobit, buimăcit? A ales calea cea mai simplă: nu vorbea deloc. S-a aruncat pe pat, era zdrobit, respira greu. Fuma țigări una după alta, gemea. Când a fost adusă mâncarea, abia de s-a atins de ea[2].

Înainte de stingere, a fost scos din celulă și, asemenea celorlalți colegi de lot, a înaintat recurs, toate având aceeași formulă standard găsită de avocatul din oficiu:

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 31.

[2] Marius Oprea, *op. cit.*, pp. 52–53.

recurenții crescuți și educați în spiritul naționalismului burghez, înrolați în armata fascistă, cu conștiința lor desfigurată, trăind în mocirla și promiscuitatea lagărelor de refugiați din Germania, Austria și Italia, au fost căutați de către serviciul de spionaj american pentru desfășurarea acțiunii de spionaj la noi în țară.

În așa zisele democrații apusene, au văzut cum numai puterea dolarului dirijează dreptul la viață al oamenilor, fără să fi avut posibilitatea să vadă cum o generație nouă, cu o conștiință nouă alături de URSS în țările de democrație populară își construiesc viața lor nouă, fără exploatarea omului de către om.

Elemente șubrede, fără mult discernământ, tentați de bani și de o viață ușoară au comis faptele lor de trădare.

În lumina acestora credem că pedeapsa capitală ar putea fi schimbată în aceea a muncii silnice pe viață având în vedere și tinerețea lor.[1]

Totul însă trebuia încheiat rapid – de ce anume, de vreme ce nici Securitatea nu reușise să „stoarcă" toate informațiile de la cei judecați, rămâne un mister. Pentru Constantin Săplăcan, dimineața dinaintea recursului a fost un timp al deznădejdii, trăirile sale, atât cât mai puteau fi descifrate, fiind consemnate de colegul său de celulă: „M-am trezit. «Nu vă supărați că vă deranjez» a fost tot ce a spus. Dimineața n-am vorbit mai nimic. Stătea cu capul între mâini, suspina și gemea întruna. Și fuma. La opt a fost chemat la birou [...]". Erau zorii celei de-a doua zile de Crăciun când completul – compus din colonelul magistrat Vasile Vlasu și consilierii Ștefan Brăduț și Aurel Casandra – judeca recursul. Până la prânz, deja stabiliseră, cu unanimitate de voturi, respingerea

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 38.

recursului, iar decizia lor fusese comunicată inculpaților. Sentința capitală rămânea definitivă. „[...] S-a întors la trei [după-amiază – n.m.]", nota Stelian Tomescu referitor la Constantin Săplăcan. „S-a aruncat pe pat. Nu dormea. S-a uitat fix în tavan. La patru a fost scos. Era așa de zăpăcit, absent și nefiresc în gesturile lui și în modul cum se comporta, că a și uitat de a-și lua rămas bun. Cu toate că sergentul i-a spus «Luați tot ce aveți», a uitat niște nimicuri pe masă."[1]

Constantin Săplăcan abia împlinise 29 de ani. Acum mergea să moară.

Execuția și valurile represive ulterioare

În seara zilei de 26 decembrie 1956, locotenent-majorul Gheorghe Pârvan întocmea un alt proces-verbal din cariera sa de magistrat. Hârtia a fost îndosariată în volumul opt al unui dosar penal și păstrat zeci de ani în arhiva Securității. Textul său reprezenta epilogul primului grup de parașutiști instruit de serviciile secrete americane și trimis în România pentru a lupta sau măcar a sprijini lupta împotriva comunismului:

> Noi lt. maj. magistrat Pârvan Gheorghe, procuror militar de pe lângă Parchetul Militar București, însoțit fiind de grefierul Anastasiu Gheorghe de la Tribunalul militar București, secția II-a, în executarea sentinței nr. 1 533/1951, rămasă definitivă și devenită executorie, ne-am transportat la penitenciarul Jilava în vederea executării pedepsei cu moartea a condamnaților [...].
>
> Transportându-ne în com. Jilava unde se află penitenciarul Jilava, unde condamnații de mai sus sunt deținuți și unde a fost ales și locul de execuție a pedepsei, astăzi, 26 decembrie 1951, am sosit la penitenciar la orele 16.

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 53.

Aici, am găsit prezenți pe maiorul de securitate Farcaș Alexandru, delegat din partea autorităților superioare locale, medicul penitenciarului dr. Colihman Avram și directorul acelui penitenciar căpitan Maromete Nicolae.

La ora 16.30 fiind ficsată [sic!] execuția, înainte de aceea oră însoțit fiind de maior Farcaș, de cpt. Maromete și de grefierul tribunalului Militar București, am mers la fiecare celulă unde se aflau condamnații Puiu Ilie, Mathias Bohn, Wilhelm Spindler și Constantin Săplăcan, încunoștințându-i că a sosit timpul să expieze faptele săvârșite, a fost întrebat fiecare condamnat în parte dacă mai are ceva de mărturisit sau are vreo dorință. La ora 16.20, după ce s-a primit raportul comandantului grupului de execuție, s-a dispus să se citească oamenilor din grupa de execuție de către grefier sentința de condamnare și expunerea faptelor săvârșite de condamnați.

După aceasta s-a ordonat aducerea condamnaților Puiu Ilie, Mathias Bohn, Wilhelm Spindler și Constantin Săplăcan care au fost aduși sub escortă, fiecare însoțit de 4 gardieni ai penitenciarului Jilava, ce au însoțit pe condamnați până la stâlpii de execuție, însoțiți fiind și de directorul penitenciarului.

Condamnații au fost legați la ochi și apoi de stâlpii de execuție cu spatele către grupa de execuție.

După îndeplinirea celor de mai sus, am ordonat comandantului grupei executarea.

Comandantul grupului luând comanda a pregătit armele, ochirea și focul. Condamnații fiind executați, medicul penitenciarului a constatat moartea celor de mai sus.

După constatarea morții de către medicul penitenciarului Jilava, după o oră de la execuție, cadavrele s-au dat în primirea directorului penitenciarului Jilava, pentru cele legale.[1]

Moartea celor cinci parașutiști nu a însemnat însă și sfârșitul acțiunii represive a Securității, ci numai a primei etape, cea

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 10 635, vol. 8, f. 44.

care îi viza direct pe spioni. Urma a doua, în care regimul de la București avea să se îndrepte asupra celor care i-au sprijinit și, în paralel, să găsească orice alt echipament al grupului, care nu fusese încă identificat. Astfel, în iunie 1952, o echipă a Securității Sibiu a răscolit muntele Cioarecul, descoperind toate materialele lipsă, cu excepția unei singure stații de emisie-recepție.

Mulți dintre cei care avuseseră legături cu paraşutiștii se aflau deja în arestul Securității și urmau să fie anchetați și trimiși în fața instanțelor. Eder Ernest și Szocs Gustav din Sibiu, cei care îi găzduiseră pe Săplăcan și Bohn fuseseră reținuți încă din seara de 4 decembrie, iar Maria Eder avea să fie la rândul său adusă în camera de interogatoriu la 22 ianuarie 1952. Gheorghe Comănici, țăranul în șura căruia murise Bârsan, iar Bohn fusese capturat, fusese reținut odată cu eliminarea acestora, cu o zi înainte Mircea Coman căzuse în plasa întinsă asupra locuinței sale, iar Serafim Ilisei a fost dus în arestul Securității în noaptea de 14/15 decembrie, chiar dacă actele oficiale avansează data de 16 ianuarie 1952 (la patru zile după ce și părinții săi, Gheorghe și Maria, fuseseră reținuți). Ceilalți doi sprijinitori din Sărata, Ioan Țeposu și Teodor Munteanu, au fost arestați la 16, respectiv 14 ianuarie 1952. Cercul arestărilor avea să se extindă necontenit, înghițind și familia lui Wilhelm Spindler: mama sa, Ecaterina, și sora sa, Luiza, au fost reținute la 12 ianuarie pentru că nu și-au denunțat fiul, respectiv fratele, și nu au spus Securității despre armamentul, banii și cocoșeii de aur cu care Vili venise acasă și pe care le-au ascuns împreună. Fiindcă Ilie Puiu a fost cel din urmă arestat, era firesc ca legăturile sale să cadă cu o oarecare întârziere: în Ajunul Crăciunului, vărul său Ioan Puiu era ridicat fără nicio explicație de la locuința sa din strada Coșbuc și, în aceeași zi, Elena Teodorescu era luată din

casa unde locuia pe strada Hanibal și dusă la Securitatea din Ploiești. Nici părinții săi, Constantin și Ioana Puiu nu au scăpat, fiind reținuți la 12 ianuarie 1952, odată cu verii săi, Petre și Olivia Nedelcu, iar după câteva zile și Maria Puiu avea să ia același drum carceral ca soțul său.

La sfârșitul lunii martie, cercetările asupra membrilor grupului de sprijinitori erau aproape finalizate. Cum anume s-au derulat anchetele, poate fi reconstituit parțial din recursurile și cererile de grațiere din anii următori, când cei încarcerați își găseau curajul de a povesti despre tratamentul pe care l-au îndurat în camerele de interogatoriu. Maria Puiu, verișoara lui Ilie Puiu, mărturisea că „față de procedeele întrebuințate de cei în cauză în anchetarea cazului meu, cum au fost bătaia, carcera, înfometarea etc. etc. am fost obligată să recunosc fapte pe care nu le-am săvârșit și să semnez declarații (procese verbale de interogatoriu) pe care eu nu le-am citit și din care să rezulte că eu am săvârșit anumite învinuiri [sic!]"[1].

A urmat un proces scurt, în care inculpații nu au avut voie să adauge sau retracteze ceva din cele declarate la Securitate, iar la final sentințele au fost deosebit de dure: Mircea Coman și Serafim Ilisei erau condamnați la moarte, Szocs Gustav la 12 ani de muncă silnică, Gheorghe Comănici la 10 ani de muncă silnică, Ernest Eder la opt ani de muncă silnică pentru „tentativă la complicitate de crimă de înaltă trădare", Gheorghe Serafim la șapte ani de muncă silnică, Petre Nedelcu la șapte ani de temniță grea pentru omisiune de denunț, Ioan Puiu la șase ani de temniță grea pentru omisiune de denunț, Maria Eder la cinci de ani muncă silnică, Elena Teodorescu la cinci ani de închisoare corecțională, Ecaterina și Luiza Spindler la câte trei ani de închisoare corecțională pentru deținere de aur și armament,

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 3, f. 76.

Maria Puiu la trei ani de închisoare corecțională, iar Ioana și Constantin Puiu, părinții ultimului paraşutist, la câte doi ani de închisoare corecțională pentru că nu și-au denunțat copilul.

Pentru Serafim Ilisei și Mircea Coman, primirea sentinței capitale a fost o cruntă lovitură, poate mai grea decât în cazul paraşutiștilor. Măcar unii dintre cei cinci spioni aveau experiența războiului, văzuseră moartea în toate ipostazele ei belice, și cu toții înțeleseseră că există – chiar și foarte mică – posibilitatea de a nu scăpa cu viață din misiunea lor. În schimb, Ilisei și Coman aveau 19 atunci când intraseră în jocul periculos al luptei anticomuniste efective de pe frontul secret al Războiului Rece. Abia împliniseră 21 de ani când au auzit cuvintele judecătorului, care-i osândea la moarte. Și cel mai crunt trebuie să fi fost pentru Serafim, care îi trădase pe spioni și se vedea acum trădat de cei în slujba cărora se pusese, gânduri ce răzbat mai ales din refuzul său de a mai depune cerere de grațiere către Prezidiul Marii Adunări Naționale:

> Subsemnatul Ilisie Serafim, deținut în penitenciarul Jilava pentru complicitate la tentativă de crimă de înaltă trădare, condamnat de Tribunalul Militar București secția I la moarte, refuz să fac cerere de grațiere [...]
>
> Timpul de la recurs și până la rezolvarea lui prin respingere, fiind de 8 luni, în care interval am fost ținut în condiții insuportabile (eu fiind bolnav, fără asistență medicală, în cele mai grele condițiuni – mă refer la mâncare și cazare – în lanțuri, fără foc), consider că nu mai pot suporta încă un timp în aceste condițiuni.[1]

Dincolo de regimul carceral îndurat, motivul principal al lui Serafim îl constituia faptul că pentru regimul comunist nu mai

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 3, f. 248.

conta că îi oferise pe cei doi parașutiști, fiind în continuare văzut exclusiv drept unul dintre sprijinitorii spionilor. De aceea, tânărul își încheia declarația cu o sentință pentru el însuși: „Nu găsesc că pentru asemenea fapte să fiu condamnat la moarte, iar în aceste condițiuni de viață nu mai pot suporta mizeria. Vreau să se termine mai repede într-un fel sau altul"[1]. Este aproape imposibil de știut dacă mama lui, la rândul ei încarcerată, știa despre soarta fiului său, însă cu siguranță trăia un zbucium interior greu de descris în cuvinte, chiar dacă a încercat să-l redea cumva într-o cerere ulterioară prin care solicita să fie eliberată mai devreme:

> Dacă aș fi cunoscut acest adevăr [sprijinul acordat grupului de spioni – n.m.] la timp, ca mamă care își teme viața copilului și cu datoria de a-l feri de pericol, l-aș fi oprit de a face un lucru nepermis.
>
> Ilisei este singurul copil, singurul sprijin, crescut cu mari sacrificii deoarece a fost operat de 4 ori în pragul morții.
>
> Ca orice mamă, dragostea mea era egoistă și aș fi vrut cu orice preț să-l păstrez lângă mine, căci alt sprijin și altă fericire nu aveam.
>
> L-aș fi ținut de mâna mea închis în casă, decât să-l știu în temniță sau mai rău.
>
> Vă rog d-le președinte să-mi înțelegeți durerea [...][2].

Cuvintele femeii cădeau zadarnic în fața unui complet surd și rece, și, oricum, prea târziu. La fel ca prietenul său Mircea Coman, Serafim Ilisei avea să fie inclus în lotul cel mare de parașutiști capturați în 1953 și al sprijinitorilor acestora, și executat la 31 octombrie 1953 în Valea Piersicilor de la Jilava. Avea numai 22 de ani.

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 3, f. 248.

[2] *Ibidem*, f. 90.

Ecourile căderii grupului Săplăcan

> Cu toții au nimerit în tabăra greșită și la finele acestuia [al Doilea Război Mondial] se aflau în lagărele de repatriere din Italia. Cu toții, destine triste ale unor adolescenți pierduți prin hățișurile istoriei, încercau un singur lucru: să se întoarcă acasă. Pentru un alt război, nici acesta al lor. Li s-a spus că pot să se întoarcă în calitate de avangardă a armatei care îi va elibera pe părinții, frații și surorile lor de comunism. Că vor fi socotiți eliberatori. Au acceptat, căci atunci și acolo, în mizeria și foametea care domneau în lagărele de prizonieri, credeau că era ultima lor șansă. De fapt, a fost ultima lor alegere, pe un drum fără de întoarcere.[1]

Teza lui Marius Oprea este, fără îndoială, în mare parte adevărată. Spre deosebire de majoritatea celorlalte grupuri de parașutiști care aveau să fie trimise în țară la începutul anilor 1950, ca parte a ofensivei exilului și a serviciilor de informații occidentale împotriva regimului comunist de la București, membrii echipei Săplăcan nu erau ghidați de convingeri ideologice. Ceea ce pare să-i fi determinat pe cei cinci să intre în jocul periculos al spionajului a fost dorința de a scăpa de traiul mizer al lagărelor și de spectrul vagabondajului la periferia unei lumi străine. În plus, dorul de casă, de familie, de o viață banală și liniștită i-a bântuit cu putere, dovadă că Wilhelm Spindler a cedat după numai două zile de la coborârea din munți și a căutat să se „lepede" de trecutul său de spion, în timp ce Ilie Puiu și-a riscat libertatea pentru a-și vizita rudele. Au fost ei însă sacrificați pe altarul unui război care nu era al lor? Greu de croit un răspuns cert la o asemenea întrebare. Totuși, ei n-au fost recrutați împotriva voinței

[1] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 20.

lor, ci au acceptat de bunăvoie să intre în proiectul serviciului secret american, asumându-și astfel lupta în care aveau să fie aruncați. Cât despre sacrificiu în sine, problema este și mai delicată. Cel puțin din prisma instructajului și a antrenamentelor prin care au trecut, misiunea lor nu a fost o cacealma în care au fost jertfiți cinci tineri. Structurile americane au investit resurse considerabile în pregătirea lor, de la transport și cazare până la armament și logistică implicată în antrenamente, pentru a nu uita și întregul ansamblu de măsuri luate în asigurarea conspirativității. Sunt, însă, și unele aspecte cel puțin discutabile, care aruncă, într-adevăr, semne de întrebare asupra a ceea ce aveau de făcut după atingerea solului, conform planului american. În primul rând, cum de nu au avut ca scop contactarea grupurilor de rezistență armată, de vreme ce acestea, în 1951, încă erau active și numeroase, iar în zona unde fuseseră lansați cei cinci se aflau atât Grupul Carpatin Făgărășan (pe versantul nordic), cât și Grupul Arnăuțoiu (pe cel sudic)? De asemenea, nu pare să fi fost prevăzut niciun plan realist de scoatere a lor din țară, după îndeplinirea misiunii ori în caz de pericol. Din declarațiile celor patru parașutiști anchetați a reieșit că părăsirea României și trecerea clandestină a frontierelor până dincolo de Cortina de Fier era exclusiv în sarcina lor, chiar dacă nu fuseseră cu adevărat instruiți în acest sens. Această situație neclară a dat naștere unor scenarii fanteziste, așa cum era cel folosit de Serafim Ilisei pentru a-și convinge tatăl să le acorde sprijin lui Bârsan și Bohn: „fiul său l-a asigurat că dacă spionii sunt descoperiți, le va veni un avion cu care vor fugi din țară, luând cu ei și pe cei care i-au ajutat"[1]. De aceea, atunci când a fost clar că deconspirarea este inevitabilă și iminentă, după ce au aflat că Spindler se predase, Săplăcan și

[1] ACNSAS, Fond Penal, dos. 78 337, vol. 4, f. 378.

colegii săi nu au știut cum să reacționeze, ce să facă exact și încotro să se îndrepte, acțiunile lor următoare fiind improvizații haotice care, bineînțeles, au dus la căderea grupului.

Analizând în ansamblul activităților sale, misiunea echipei a fost un fiasco: nu au reușit să stabilească legătură radiotelegrafică cu centrala, nu au obținut informații din domeniile vizate și nu au creat rețele informative. Mai mult, atunci când au fost încercuiți sau pe punctul de a fi capturați, nu au căutat să-și croiască o scăpare cu ajutorul armamentului de care dispuneau (chiar dacă instructorii le recomandaseră acest lucru), ajungându-se la situația finală ca niciunul dintre cei cinci să nu fi tras niciun glonț. Singurul care a respectat, măcar în ultimă instanță, protocolul a fost Gheorghe Bârsan, sinuciderea sa împiedicând Securitatea să afle noi informații despre activitatea de spionaj dusă de serviciile occidentale și, poate mai important, să treacă la arestarea legăturilor lui din țară. Căci poate acest lucru este cel mai dramatic din tot deznodământul: aproape douăzeci de oameni, rude, prieteni sau simpli necunoscuți, au fost încarcerați din cauza spionilor anchetați. Oricât de cinic ar fi, capturarea lor în viață a însemnat distrugerea destinelor celor din jur și chiar moartea. Cel mai tragic exemplu este al Elenei Teodorescu, femeia care a avut nenorocul să călătorească în compartiment cu un spion și să-și petreacă două nopți din viață împreună cu poate cel mai nepotrivit bărbat. Condamnată la șapte ani de temniță grea pentru omisiune de denunț, a trecut prin închisorile Jilava, Mislea și Miercurea Ciuc, unde în 15 martie 1957 a fost găsită spânzurată în celulă. Nici pentru ceilalți, care au supraviețuit detenției, experiența carcerală nu a fost mai simplă: părinții lui Ilie Puiu aveau aproape 70 de ani atunci când au fost arestați, iar verii săi s-au văzut rupți de copiii lor, care au crescut fără

mamă și tată. Chiar dacă scăpase de arestare, căci Constantin Săplăcan nu apucase să-și contacteze familia (cu toate că asta intenționa, atunci când a fost reținut), mama liderului echipei nu a putut crede că fiul său este cel despre care *Scânteia* spunea că a fost descoperit ca spion, condamnat la moarte și executat, amăgindu-se că numele de Săplăcan este comun și sigur este vorba despre oricine altcineva în afară de băiatul ei.

Căderea grupului nu a însemnat drame numai în interiorul țării, ci se pare că a avut și repercusiuni în exil, însă forma și dimensiunile acestora sunt relativ neclare. Cea mai evidentă este dispariția din peisajul informativ occidental a lui Teodor Crâșnaru, cu toate că este cel puțin discutabilă posibila sa culpă la eșecul misiunii. De asemenea, recrutările pentru viitoarele echipe de spionaj nu se vor mai face din lagărele de refugiați din Italia, ci fie din cele din spațiul german (în special Austria), fie direct din rândul voluntarilor din exilul românesc, oameni care își construiseră un trai confortabil, dar erau dispuși să renunțe la siguranța zilei de mâine pentru o misiune riscantă împotriva regimului comunist de la București. Filierele de recrutare urmau să fie ceva mai așezate, racolările făcându-se nu direct de către americani, ci prin intermediul SIMRE ori al structurii informative a legionarilor. Totodată, antrenamentele și instructajul nu vor mai fi atât de ample din punct de vedere logistic, ci se vor limita numai la centrele din Franța și, uneori, Germania. În schimb, avioanele care îi vor transporta pe membrii celorlalte echipe de parașutiști aveau să decoleze tot de pe aeroporturi din Grecia.

Însă, oricâte schimbări s-ar fi făcut și oricâte aspecte ar fi fost păstrate, riscul rămânea enorm. Deznodământul a fost la fel de tragic.

Un diplomat la conducerea ofițerilor

„În primăvara 1952 [...] mi se făcea însă cea mai neprevăzută propunere: să preiau conducerea unei celule de informații sub egida Comitetului Național și în legătură cu serviciile speciale ale marilor puteri occidentale. [...] Cu toate că n-aveam nicio experiență în materie, n-am ezitat o clipă, atât eram de convins că în acele împrejurări nicio activitate din emigrație, în dorința mea de a servi țara, n-ar fi putut fi mai importantă. Îmi voi da curând seama de iluzia mea"[1], își amintea peste aproape o jumătate de secol Neagu Djuvara, cel care a fost șeful SIMRE, între 1952–1956.

În intervalul în care diplomatul Neagu Djuvara a condus SIMRE au avut loc paraşutările unor echipe îndelung pregătite cu sprijin substanțial din partea serviciilor franceze și americane, unul dintre grupuri fiind exclusiv proiectul SIMRE (în timp ce altele veneau pe filieră legionară). Această inițiativă a reprezentat apogeul acțiunilor ofensive ale exilului românesc împotriva regimului de la București, însă rezultatul a fost, aproape întotdeauna, dezastruos și tragic. În același timp, structura condusă de Djuvara a făcut și muncă informativă, prin intermediul rezidențelor și al altor celule operaționale sau al unor agenți din vestul Europei. De asemenea, spre deosebire de anii în care Opran și Petrescu fuseseră la conducerea

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, pp. 78–80.

structurii, latura contrainformativă, precum și birourile de propagandă și de mobilizare par să fi dispărut aproape cu totul din arhitectura instituțională a SIMRE. Dar dincolo de mecanismele interne ale serviciului informativ, mai importante au fost rezultatele activității sale. Iar acestea au depășit în gravitate și severitate ceea ce se întâmplase în perioada precedentă.

De ce un civil și cum anume s-a ajuns să fie tocmai Djuvara cel numit în fruntea structurii, după înlăturarea comandorului Mihail Opran și a generalului Dumitru „Puiu" Petrescu, sunt două întrebări ale căror răspunsuri țin de întregul proces de reașezare instituțională a SIMRE, din primăvara anului 1952, în special în raport cu celelalte structuri secrete sau politice. Chiar dacă primele demersuri de organizare a unor operațiuni secrete ale exilului românesc în perioada 1945–1947, precum aducerea din Turcia a lui Basil Rațiu, au implicat CNR, odată cu preluarea inițiativei de către Mihail Opran și Dumitru Petrescu activitatea informativă s-a desprins oarecum de patronajul organismului politic care își asuma reprezentarea emigrației. Fideli principiului de muncă nonpartizan, dar și ca urmare a unei independențe oarecum orgolioase care nu accepta amestecul CNR, foștii ofițeri superiori construiseră o structură informativă care „scăpa" de controlul nu doar al lui Vișoianu, de la Washington, ci chiar și de al lui Virgil Veniamin, reprezentantul acestuia la Paris. Totuși, trebuie menționat că până să se ajungă propriu-zis la debarcarea lui Opran și a lui Petrescu, ruptura dintre fosta conducere a SIMRE și serviciile franceze a reaprins vanitățile și frustrările care mocneau și a adâncit și mai mult distanțele dintre cei care ar fi trebuit să conlucreze în lupta împotriva regimului comunist. Liderii politici ai românilor, precum Regele Mihai și Constantin Vișoianu, au luat distanță față de

conflictul de la Paris, încercând să nu fie atraşi într-o dispută care să le pericliteze raporturile cu autorităţile franceze sau americane. Dar atunci când situaţia a fost tranşată în capitala Franţei, CNR a profitat din plin de moment şi a intrat în scenă, pentru a-şi consolida statutul oficial şi a readuce SIMRE sub propriul patronaj. Vişoianu şi ceilalţi lideri şi-au asumat astfel rolul în circuitul decizional al stabilirii unei noi echipe, iar acelaşi Cretzianu avea să fie cel care îi comunica oficial lui Neagu Djuvara invitaţia CNR de a prelua conducerea SIMRE, propunere pe care diplomatul a acceptat-o. S-a ajuns astfel la o situaţie uşor bizară, dar elocventă pentru jocurile de putere din culise: SIMRE era condus de un civil. Este drept că Djuvara avea experienţă militară, luptase pe front în prima parte a Campaniei din Răsărit, însă nu era ofiţer de carieră, ci un civil, un funcţionar şi un diplomat. Plasarea sa a generat, bineînţeles, unele tensiuni şi reticenţe din partea unora din nucleul structurii, însă mesajul fusese foarte clar şi bine punctat: ofiţerii pierdeau statutul aparte, de prim-rang, din ierarhia structurii, care devenea astfel mai restrânsă, dar mai omogenă.

Însă schimbările de raport instituţional nu au fost numai de natură internă. Înlăturarea lui Opran şi a lui Petrescu marca şi scoaterea pe margine a principalelor două voci care cereau sistematic activitate independentă pentru SIMRE şi un statut de partener egal, cu drepturi depline, în relaţia cu celelalte structuri informative, în speţă CIA (care înlocuise CIC) şi SDECE. În anii cât va fi la conducerea structurii, Neagu Djuvara nu a avut acelaşi deziderat ca predecesorii săi, acceptând situaţia de partener instituţional secundar, care se bucura de colaborarea şi sprijinul serviciilor occidentale, fără însă a avea vreun cuvânt la masa principală, SIMRE fiind complet subordonat.

Dependența era atât de clară, încât structura românească nu mai avea acțiuni ofensive proprii, dovadă că nici nu au beneficiat de legătură radio directă cu grupul „Fiii Patriei" paraşutat în țară în 1953, primind numai informații târzii şi secundare din partea ofițerilor francezi și americani[1]. Inclusiv autonomia resurselor financiare a fost suprimată. Dacă Opran avea la dispoziție zeci de mii franci de care dispunea după bunul plac, odată cu schimbarea conducerii, SIMRE nu a mai avut niciun buget propriu pe care să-l administreze fără aprobarea partenerilor occidentali.

Diferențele de paradigmă s-au reflectat cel mai bine în setul de obiective și în arealul de acțiuni al structurii românești după 1952: „Să mențină contactul cu acele țări [cele de dincolo de Cortina de Fier – n.m.], să obțină un maximum de informații, să încerce să facă legătura cu grupurile de rezistență existente sau, eventual, să favorizeze crearea unor asemenea grupuri ca sprijin intern în caz de nou conflict"[2]. Pe lângă dispariția ideii fanteziste de constituire a unei armate în exil, este frapantă dispariția sectorului contrainformativ, cel care avea rolul de a proteja exilul românesc de agenții trimiși de București, prin identificarea și deconspirarea acestora. Sunt evidente, aşadar, importanța lui Opran în această muncă laborioasă și complexă și penuria acută de resurse umane capabile de asemenea sarcini, căci odată cu înlocuirea sa, acest aspect dispare aproape cu totul din obiectivele SIMRE. În plus, obținerea unui „maximum de informații" din interiorul țării este o formulare destul de ambiguă, care însă nu precizează exact modul în care se urmărea îndeplinirea acestei îndatoriri. Dacă în timpul lui Opran, SIMRE a căutat să edifice rețele informative, aşa cum

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 79.

a fost tragicul proiect al Lyei Popescu, după 1952 acest canal de lucru pare, la rândul său, abandonat. Informațiile vor proveni fie de la agenți dispăruți sau de la transfugii ajunși la Paris, fie de la rezidențele rămase active, care însă nu mai aveau aceleași posibilități din cauza numărului din ce în ce mai mic de nou-veniți din RPR.

Restructurarea SIMRE

Cum s-a schimbat structura informativă, în interiorul său, odată cu instalarea noii conduceri, poate fi numai dedus și reconstituit din puținele mărturii disponibile. În memoriile sale, Neagu Djuvara afirmă că, din cauza resurselor financiare extrem de limitate, nu și-a permis să păstreze alături de el decât doi colaboratori: comandorii Alexandru Vasilescu și Mircea Pătru. Acesta din urmă, văzut ca „omul lui Petrescu", era singurul din echipa originală care și-a păstrat postul, fiind practic „moștenit" de diplomatul venit să conducă grupul de ofițeri. În sarcinile sale se aflau asigurarea legăturii cu colaboratorii serviciului și plasarea acestora în diferite posturi care să le asigure atât acoperirea oficială, cât și un stipendiu constant, nefiind niciodată implicat în instruirea echipelor de parașutiști[1]. De asemenea, încă din primele luni, între Pătru și Djuvara a existat o adversitate evidentă, generată de nemulțumirile noului șef față de comportamentul și indiscrețiile colaboratorului său. Una dintre cele mai stridente situații în care fostul ofițer a creat o proastă impresie a fost dineul oferit la Paris în cinstea lui Traian Udrițchi, fostul pilot al Casei Regale, când Pătru s-a îmbătat și, în văzul asistenței, a început să se laude cu teancurile de bani de care dispunea.

[1] Oliviu Beldeanu, *Memorial anticomunist din închisoare*, prefață de Titu Popescu, Editura Jurnalul Literar, f.l., 1999, p. 174.

Nici în privința comandorului Vasilescu situația nu era mai fericită. Dacă Djuvara și Pătru erau totuși ofițeri relativ tineri, volubili și activi, Vasilescu era „un sexagenar arătos, distins și scump la vorbă"[1] care fugise din țară trecând înot Dunărea. Rolul său în SIMRE era de a recruta marinari români ajunși cu vasele în porturile din Occident și de a-i convinge să lucreze pentru structura informativă de la Paris, însă nu a reușit să convingă niciunul, motiv pentru care, în 1953, reprezentanții francezi și americani au cerut concedierea sa. Neagu Djuvara a încercat să-i găsească o ieșire confortabilă din slujba SIMRE, însă Vasilescu nu a reușit să se adapteze și, după un mariaj eșuat și o serie de probleme financiare, a ales să se repatrieze în România în septembrie 1956[2]. Gestul său a fost o lovitură nu doar informațională pentru SIMRE (era evident că fostul comandor avea să ofere Securității date din activitatea structurii de la Paris), cât, mai ales, una de prestigiu: practic, un fost membru al eșalonului superior al intelligence-ului emigrației române pactizase cu regimul împotriva căruia luptase. Nu este de mirare, așadar, că Neagu Djuvara considera repatrierea lui Vasilescu drept o „trădare"[3].

Este evident că SIMRE s-a contractat numeric odată cu înlăturarea lui Opran, care a dus implicit și la plecarea mai multor colaboratori ai săi, dar, în aceeași măsură, precizările lui Djuvara nu trebuie luate *ad-litteram* că structura informativă se rezuma la numai trei oameni. Djuvara, Pătru și Vasilescu reprezentau numai conducerea organismului, nucleu în jurul căruia gravitau

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 86.

[2] *Glasul Patriei. Organ al Comitetului Romîn pentru Repatriere*, An I, nr. 30, 1 octombrie 1956, p. 2.

[3] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Neagu Djuvara, 2016; Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, pp. 86–88.

ceilalți membri, precum Dumitru Neferu, Nechita Obreja, Jak Albu „Chinezu", colonelul Gheorghe Sandu, Sabin Mare și alții. Aceștia nu mai erau însă implicați în acțiuni contrainformative, la Paris, ci aveau să fie repartizați pe noile direcții de activitate ale serviciului secret român din exil. În același timp, au existat însă și persoane care au ales să părăsească structura informativă ca urmare a înlăturării fostei conduceri. Una dintre plecările destul de puternic resimțite a fost cea a fostului ofițer Romeo Bălăceanu, fost combatant pe Frontul de Vest, care a rămas la Praga după sfârșitul războiului, iar ulterior s-a stabilit la Paris, unde a fost recrutat în SIMRE de către Mihail Țanțu, fostul său coleg de la unitatea de paraşutiști. Ferm anticomunist, bine pregătit profesional și cu o amplă capacitate de muncă, Bălăceanu a fost foarte dezamăgit de intrigile care au măcinat structura informativă și au dus la debarcarea lui Opran, deziluzie dublată și de încetarea stipendiului primit, astfel că, în mai 1952, părăsea Franța și se stabilea în Suedia. Plecarea sa lăsa, fără îndoială, un gol care cu dificultate ar mai fi putut fi suplinit într-un serviciu secret aflat într-o amplă criză de personal bine pregătit. Oricât de mult a încercat Securitatea să-și confirme supoziția că, prin relocarea sa, Bălăceanu era un fel de „rezidență scandinavă" a lui Opran, în realitate fostul ofițer pur și simplu lăsase spionajul în urmă, căutând o viață liniștită alături de familia pe care și-o întemeiase.

Ampla și complexa reașezare logistică a foștilor membri și colaboratori SIMRE ca urmare a schimbării din 1952 a expus și vulnerabilitățile, și clivajele existente în mijlocul comunității românești, deschizând practic o „cutie a Pandorei". Eșecul unora era norocul altora, fiind persoane care nu s-au sfiit să profite de slăbiciunea sau de poziția precară a unora dintre cei care, de altfel, lucraseră în anii precedenți. Așa a fost cazul lui

Ioan Dragu, spre exemplu, care în toamna anului 1952 primea din partea generalului Petrescu o mapă cu documente prin care fostul lider al SIMRE căuta să demonstreze că a utilizat în mod cinstit fondurile puse la dispoziția structurii românești. Actele trebuia să-i fie înmânate personal Regelui Mihai, pe care Dragu urma să îl întâlnească la Londra. Numai că, odată primită mapa, deplasarea fostului ziarist s-a amânat subit, iar documentele nu au mai fost niciodată returnate expeditorului, ceea ce a fost văzut de Petrescu drept o trădare grea din partea unui fost colaborator apropiat. Probabil că acestea au fost vândute serviciilor franceze, căci, la scurt timp, Ioan Dragu reușea să își achite în mod neașteptat vechi și consistente datorii[1]. Mai grav este că a existat cineva în cercurile destul de restrânse ale CNR și SIMRE care a informat Bucureștiul despre numirea lui Djuvara la conducerea structurii informative:

> Și aveam în subordine o seamă de ofițeri români. Și ca să vedeți gravitatea lucrului, nu o să dau niciun nume, dar unul din ei a trădat din prima zi, fiindcă două zile după ce eu am fost numit acolo se știa la Ambasada română de la Paris. [...] francezii aveau un spion de-al lor în ambasadă și, deci, francezii au venit și mi-au spus: „Dragă domnule Djuvara, uite ce se întâmplă, nu știm de unde este (?), dar se știe deja la ambasadă că ești dumneata"[2].

Din păcate, identitatea informatorului rămâne o enigmă cu toate că cei din structura de la Paris au avut bănuielile lor. Aceste suspiciuni aveau numai să se acutizeze în anii următori, odată cu punerea în aplicare a noii direcții de acțiune ofensivă a SIMRE – parașutarea, în paralel cu alte echipe

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 215.

[2] Arhiva Rador, Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.

legionare, a unor tineri îndelung antrenați pentru asemenea misiuni. Obiectivele, deosebit de ambițioase. Speranțele, uriașe. Dezamăgirile, însă, le-au depășit cu mult pe toate.

Grupul Fiii Patriei

Dintre loturile de parașutiști anihilate de Securitate în 1953, una dintre cele mai aparte poveşti o constituie echipa condusă de Sabin Mare, denumită „Fiii Patriei". Deosebit nu doar pentru că a fost singurul grup al SIMRE, și implicit al CNR, care a fost trimis în țară în cadrul acestui proiect mai amplu realizat cu sprijin franco-american, ci și datorită biografiilor aproape de necrezut ale membrilor săi. Dacă majoritatea celorlalte echipe (cu precădere legionare) au cunoscut un deznodământ al activității lor destul de liniar și tragic, dar și documentat prin prisma cercetărilor penale ale Securității, ceea ce s-a petrecut în sânul grupului Sabin Mare este și astăzi învăluit în mister, conspirații, dezinformări și multe semne de întrebare. Un singur lucru este însă cert: în privința celor trei membri, adrenalina și dramatismul au curs din plin.

Sabin Mare. Portretul luptătorului

Chiar dacă fiecare dintre cei care au format prima (și singura) echipă a SIMRE paraşutată în țară în 1953 avea o poveste de viaţă cât un roman de acțiune, existența, activitatea și nenumăratele întrebări care persistă și astăzi nu pot fi înțelese în afara biografiei lui Sabin Mare, liderul grupului. S-a născut la 17 august 1920, în zorii României Mari, în comuna Potău, aflată la jumătatea drumului dintre Satu Mare și Baia Mare. Tatăl său, Florian Mare, fusese învățător la școala din sat, iar mama sa, Ana, rămăsese să se îngrijească de cei opt copii: trei băieți – Sabin, Alexandru (contabil) și Octavian (doctor

pediatru) – și cinci fete – Cornelia și Ana (învățătoare), Aurelia (educatoare), Margareta și Silvia (funcționare). Sabin Mare a urmat școala primară în comuna natală și apoi Liceul Teoretic din Satu Mare, pe care l-a absolvit în 1939. La fel ca mulți alți tineri din generația sa, a ales cariera militară, fiind admis la Școala Militară de Ofițeri din Sibiu, de unde, în toamna anului 1940, este transferat la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie din Capitală. La 10 mai 1941, ziua națională a României la acea vreme, depune jurământul și este încadrat într-un regiment din Orșova, unde nu rămâne pentru multă vreme, fiind trimis la Făgăraș, orașul de care avea să își lege atâtea amintiri, ca ofițer la Școala de subofițeri din localitate. După dezastrul de la Stalingrad, cursul războiului începuse să curgă în defavoarea țării, iar pierderile de pe front cereau noi și noi unități. Prin urmare, în 1943 Sabin Mare este trimis alături de Regimentul 10 Dorobanți pe Frontul de Est, unde se remarcă prin actele sale de bravură pentru care este decorat cu „Cruciada împotriva comunismului". Norocul îi surâde și, cu câteva luni înainte de schimbarea de alianță de la 23 august 1944, este retrimis în țară, fiind repartizat la Cercul Teritorial Făgăraș[1].

Victimă a epurărilor corpului ofițeresc al Armatei Regale Române, la 5 august 1946 a fost scos din cadrele active cu gradul de căpitan. Între timp, Sabin Mare s-a căsătorit cu tânăra săsoaică Eva Embacher și a devenit cofetar în faimosul local al socrului său, Friedrich Embacher, aflat într-o casă veche și impunătoare din piața centrală a Făgărașului. Cei doi se cunoșteau încă din 1942, pe când Eva Embacher era elevă la liceul din Făgăraș, iar Sabin Mare îi făcea curte în ciuda interdicției bătrânului Embacher ca fiica lui să se vadă cu un ofițer român, dorindu-și să se mărite cu un tânăr de origine

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, f. 191.

germană. Și probabil că Friedrich Embacher ar fi continuat să refuze ideea ca Eva să se căsătorească cu Sabin Mare dacă nu ar fi venit, la începutul anului 1945, ordinul de deportare în URSS a tinerilor germani. Disperat să nu își piardă fiica, acesta se vede constrâns să accepte ca ea să devină soția ofițerului român, fiind astfel exceptată de la trimiterea la minele din Donbas, la așa-zisa reconstrucție a distrugerilor provocate de război.

Fotografiile de la nunta celor doi, care a avut loc în 1945, au parcă ceva dintr-o lume de poveste, tinerețea și fericirea lor fiind rezumate în zâmbetele largi și privirile pline de liniște și împlinire. Într-o Românie normală, Sabin Mare ar fi moștenit afacerea socrului său, devenind proprietarul celei mai cunoscute cofetării nu doar din toată țara Făgărașului, ci din întreaga țară, căci printre clienții săi se număra și Regele Mihai I, care, nu de puține ori, venea cu mașina de la Castelul Peleș până la Făgăraș doar pentru a mânca din produsele cofetăriei Embacher. L-ar fi crescut pe Octavian, singurul său fiu, născut la un an după căsătoria cu Eva, nuntă despre care se vorbise în tot orașul, și ar fi fost acel bărbat impunător și respectat în comunitatea locală, licențiat al Academiei Comerciale brașovene. Însă la sfârșitul anilor 1940, țara sa nu mai era aceeași pentru care luptase. Noul regim comunist transformase radical societatea, vechile legături fuseseră pulverizate, ierarhiile răsturnate și altele erau valorile care contau. În același timp, aproape toată lumea din Făgăraș și din satele din jur vorbea în șoaptă despre tinerii care luaseră calea munților și se împotriveau cu arma în mână comuniștilor, așteptând izbucnirea războiului și venirea salvatoarea a americanilor. Cu siguranță, și Sabin Mare știa toate aceste lucruri și spera în același viitor.

Viața fostului căpitan avea să se schimbe pentru totdeauna într-o zi de vară din 1950, când la locuința sa a apărut un bărbat de vreo 45 de ani care i-a spus că vine din partea lui Ion Chiujdea să-i ceară ajutorul pentru un grup de tineri aflat în munți, din care făcea partea un anume Hașu (nu este clar dacă Andrei Hașu sau Gheorghe Hașu), o veche cunoștință a lui Mare, din anii războiului. Omul nu era altcineva decât Petre Novac, tatăl elevului Ion Novac din Berivoi, băiatul său făcând parte din grupul lui Ion Gavrilă Ogoranu[1]. Sabin Mare nu a părut deloc surprins, de parcă și-ar fi dorit de mult timp această întâlnire. Și poate chiar o dorea, căci, așa cum rememora Ogoranu, Mare se aștepta să fie arestat (motiv pentru care plătea pe cineva din Securitatea locală să-l avertizeze în cazul în care urma să fie reținut) și nu excludea ideea de a fugi din țară ori de a se alătura unui grup din munți, iar aceasta era ocazia de a afla mai multe despre cei care se ascundeau pe înălțimile Făgărașului. L-a întrebat pe cel din fața sa de ce ar avea nevoie tinerii. La răspunsul sec „bani și echipament", fostul ofițer a adus pantaloni, un veston și o pereche de bocanci și i-a dat și 10 000 de lei. Necunoscutul a ascuns totul în desaga pe care o ducea în spate, s-a întors pe gangul casei și a dispărut la fel de conspirativ precum apăruse[2].

După vreo două săptămâni, timp în care fostul căpitan fusese la Satu Mare împreună cu fiul său, respectivul a reapărut în prăvălia Embacher, spunându-i în șoaptă că Ion Chiujdea ar vrea să-l întâlnească. Și de această dată, Mare a acceptat fără niciun moment de ezitare, iar în seara aceleiași zile, la marginea drumului Iași–Hurez de la poalele munților Făgăraș, era întâmpinat de Chiujdea, Ioan Novac, Andrei Hașu și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, f. 119.

[2] *Ibidem*, ff. 108–111.

Ion Gavrilă Ogoranu, liderul grupului Carpatin Făgărășean. Aceștia i-au povestit că supraviețuiesc cu dificultate, dormind „pe unde apucă, prin pădure, prin casele oamenilor pașnici care habar nu au că stau la ei, că nu au trecut pe acasă de ani de zile"[1]. Zilele le petreceau schimbându-și locul de campare pentru a nu fi descoperiți de trupele de Securitate care-i urmăreau fără încetare. Singurul moment aparent de cumpănă al discuției a fost atunci când Mare i-a întrebat ce coloratură politică au. În ciuda inamicului comun reprezentat de regimul comunist sprijinit de armata sovietică încă prezentă în țară, diferența ideologică dintre cei care formau sau sprijineau rezistența putea să însemne acordarea sau refuzul ajutorului atât de necesar. După o clipă de tăcere, cei patru au răspuns că sunt legionari. Dar pentru Sabin Mare, care fusese militar, având astfel interdicție de a avea simpatii politice, acest lucru nu a contat. Pentru el, tot ceea ce conta era că oamenii din fața sa luptau cu arma în mână împotriva comunismului, întrebarea sa fiind mai degrabă o simplă curiozitate decât o iscodire cu iz de judecată. După ce le-a dat alți 5 000 de lei, Sabin Mare le-a promis că le va da toată muniția pe care o avea acasă (în jur de patruzeci de cartușe de pistol), precum și un șapirograf, hârtie și cerneală pe care altfel ar fi trebuit să le predea autorităților, conform noilor reglementări. Toate acestea, precum și alte haine, și perechi de încălțăminte au fost luate de același bărbat prin intermediul căruia intrase în legătură cu grupul lui Chiujdea. Ar fi urmat și a patra întâlnire, însă zvonurile despre confruntările din munți și măsurile represive din ce în ce mai dure luate la Făgăraș l-au determinat pe fostul ofițer să nu riște și să nu se prezinte la data și la locul care-i fuseseră comunicate.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, f. 110.

Spiritul său preventiv era deja în van: în ultimele zile ale lui noiembrie 1950, în timpul unei confruntări cu Securitatea, a fost rănit și capturat tânărul Silviu Socol din Berivoi. Anchetat și torturat, a mărturisit despre sprijinul primit de cei din grup de la un ofițer deblocat din Făgăraș, pe care îl cunoștea drept „nea cutare" și știa numai că era ginerele cofetarului Embacher. Ultimul detaliu era suficient pentru ca ofițerii de Securitate să înțeleagă că „nea cutare" era Sabin Mare. În decembrie 1950, Mare a fost arestat și anchetat la Securitatea din Făgăraș, chiar rapoartele interne ale DGSS menționând că a fost „bătut rău"[1]. Ulterior, a semnat un angajament (în mod bizar, documentul poartă ca dată a semnăturii 8 septembrie) și i s-a dat pistol ca să fugă în munți și să-i predea pe cei din grupul Ogoranu. Și mai de neînțeles decât datarea inexplicabilă este superficialitatea credulă a ofițerilor de Securitate care nu doar că l-au eliberat, dar i-au dat și armă. A fost o ocazie pe care Sabin Mare, militar experimentat, nu o putea scăpa. A fugit în Iugoslavia de unde, în mai 1951, trimitea unor rude îndepărtate scrisori pentru soția sa. „Defecțiunea" lui Sabin Mare nu avea să rămână nepedepsită, însă cei care au suportat consecințele au fost cei din familia sa: la 29 ianuarie 1951, Evei Mare i-a fost comunicat că în trei zile trebuie să predea cofetăria și să părăsească locuința, fiind nevoiți să se mute într-o căsuță de la marginea Făgărașului. Trebuia să facă totul singură, căci soțul ei (de care avea să divorțeze formal în toamna aceluiași an) era de negăsit – nimeni nu avea nicio veste, nimeni nu-și putea explica unde și de ce dispăruse, surorile și frații săi schimbând scrisori între ei, întrebându-se unde este Sabin Mare.

Drumul înapoi spre țară al lui Sabin Mare avea să înceapă la câteva săptămâni după ce a fugit din România și a ajuns

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, ff. 74–75.

în Iugoslavia. În lagărul de la Jacobina, a întâlnit un tânăr de douăzeci de ani, Gavrilă Pop, care fugise și el din țară în 1950, trecând granița în Iugoslavia și care avea să îi fie unul dintre cei doi viitori camarazi din echipa „Fiii Patriei"[1]. După mai multe obstacole și greutăți, Mare și Pop au reușit să se îndrepte spre Austria, ajungând la Salzburg, unde au fost recrutați de CIC. Nu este clar dacă recrutarea s-a efectuat direct sau prin mijlocirea lui Titi Constantinescu sau a altor agenți români, la fel cum nu este limpede când și cum au ajuns să fie transferați în subordinea SIMRE. Foarte probabil, cei doi au ajuns la Paris sau într-una dintre localitățile din jurul capitalei franceze în prima parte a anului 1952, fiind inițial coordonați de Mihail Opran, până la înlăturarea acestuia de la conducerea SIMRE. În Franța l-a cunoscut pe cel care urma să fie cel de-al treilea membru al grupului: Ilie Rada, un fost anchetator penal de Securitate.

Ilie Rada. Cadru de nădejde, bandit de temut

Cum a ajuns un fost ofițer de Securitate, care s-a ocupat în mod direct de represiunea în Bihor, să dea o cruntă lovitură ermeticei instituții din care făcuse parte și, mai mult, să se întoarcă în România cu o misiune aproape sinucigașă, din care să fie singurul supraviețuitor? Viața sa a suscitat multe controverse și patimi, și a ridicat numeroase întrebări, fiind adeseori privit cu neîncredere, în cazul în care nu chiar fățiș acuzator. Dar dacă ar trebui un singur cuvânt care să descrie ce a stat la baza destinului său aproape de necrezut, probabil cel mai potrivit ar fi hazardul. În toate formele sale.

Ilie Rada s-a născut la 10 februarie 1923 în comuna Albești din județul Bihor, fiind fiul lui Teodor și al Reveicăi

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 5, f. 331.

care mai aveau alți patru copii: un băiat, Gheorghe, și trei fete: Ana (căsătorită cu Adalbert Lacziko), Maria și Raveica, asemeni mamei sale. A urmat școala elementară în Hidișel și, din 1935, în satul Răbăgani, iar după absolvirea celor șapte clase primare în 1937 și-a continuat studiile timp de trei ani la Școala de Agronomie din Diosig. După cedarea Ardealului de Nord, în urma Dictatului de la Viena, Rada s-a stabilit în comuna Tinca din apropierea localității Salonta, unde se pare că s-a apropiat de Mișcarea Legionară, existând date conform cărora chiar ar fi participat în 1941 la rebeliunea din Beiuș. Ulterior, pentru a-și ascunde probabil implicarea în acțiunile cămășilor verzi, Ilie Rada s-a înscris voluntar la Școala de Aviație din Arad, fiind transferat după numai două luni la Flotila nr. 1 de Aviație de la Iași.

După 23 august 1944, tânărul a fost deblocat din armată, cu gradul de sergent, devenind învățător la școala din comuna Sititelec, mutat apoi la școala din Sălișteu de Beiuș, iar din 1946 la Școala elementară din Coșdeni. Viața sa a luat o turnură neașteptată odată cu înscrierea în PCR, în 1947: pentru început, a fost simplu activist în zona comunei Ceica din Bihor, însă datorită aprecierilor pozitive primite, cât și ca urmare a crizei de personal a noului regim politic, la sfârșitul aceluiași an a fost propus pentru a fi încadrat în Inspectoratul de Siguranță, stabilindu-se astfel la Oradea. Angajarea propriu-zisă s-a petrecut abia la 1 martie 1948, când Ilie Rada a primit rangul de ajutor de comisar, însă peste numai jumătate de an, odată cu apariția Securității a fost promovat la funcția de șef al Biroului 4 din secția I a noii instituții, având gradul de sublocotenent. Conform fișelor biografice întocmite ulterior, în această poziție Rada s-a ocupat de „problemele aparatului de stat, școli și elevi, ofițeri și subofițeri deblocați și problema

țărănească și muncitorească, susnumitul având agentura în aceste probleme în orașul Oradea"[1].

Chiar dacă încadrarea în Securitate i-a adus lui Ilie Rada un salariu peste așteptări, o locuință confortabilă în Oradea și un statut social la care poate nici nu spera cu câțiva ani în urmă, pe când mergea cu bicicleta pe ulițele prăfuite dintre satele Bihorului, noua poziție nu coincidea cu opțiunile sale politice. Rada se trezise într-o postură în care era forțat să acționeze împotriva ideilor sau măcar a instinctelor sale, contra unor oameni față de care nu considera că s-ar afla pe poziții adverse. Mult mai târziu, la maturitate, i se confesa unui român pe care l-a întâlnit la Paris (fără să știe că mărturisirea sa se va transforma, apoi, într-o notă informativă):

> a fost ofițer de Securitate, dar mai târziu a fost dezorientat în activitatea sa, căci el care era gata să execute ordinele primite, fără șovăire, la un moment dat își dă seama că deși se sforța să-și facă datoria, seara când mergea acasă parcă un alt Rada din subconștient îl mustra că nu a făcut bine și începuse să se petreacă în sufletul lui o luptă de care mereu dorea să scape și nu reușea, de multe ori nu putea dormi din cauza aceasta. Mi-a povestit că primise o misiune să meargă la un bătrân cu tâmple albe, fost profesor universitar, n-am prea înțeles ce trebuia să facă, doar am reținut că spunea că în loc să-și facă datoria, i-a spus bătrânului ce misiunea avea și dacă va fi întrebat ce va trebui să spună și din acel moment nu a mai avut pace mereu avea impresia că se știa totul presimțea că este bănuit[2].

În 1949, fuseseră demarate la Securitatea Oradea verificări, iar trecutul său îl urmărea și îl putea ajunge din urmă,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 159.

[2] *Ibidem*, vol. 6, f. 11.

riscând să-l transforme din anchetator în anchetat. Interesant este însă că, într-o scrisoare trimisă în februarie 1960 lui Ioan Cioculescu, învățător în satul Albești, Ilie Rada oferea o altă versiune a motivelor care au stat la baza deciziei sale de a părăsi cadrele Securității și de a fugi din țară:

> Într-o seară în perioada acestor verificări, eram la restaurantul Sedos, împreună cu niște colegi, unde luam masa și alături de mine luase loc șeful meu col. [Ludovic] CZELLER în compania nevestei sale și a doi căpitani [...].
>
> Doamna mai sus amintită / 25 sau 26 ani soțul 53 / ar fi întrebat în două rânduri cine e sublocotenentul, respectiv referindu-se la mine. Aceste două întrebări, care pentru că a rămas fără răspuns, pe mine m-au condamnat la moarte.
>
> Vă rog în mod insistent să credeți în sinceritatea mea, ceea ce vă spun poate să vă pară aberații lipsite până și de bun simț, dar ăsta e crudul adevăr.
>
> O săptămână sau două după această seară și două sau trei luni de verificările amintite mai sus, l-a(u) făcut pe colonel să-și adune șefii de secții și să le facă parte de hotărârea luată asupra cazului meu/criminal, dușman de clasă, burghez și așa mai departe [...]/ dacă în două săptămâni nu se reușește să se aducă probe suficiente pentru condamnarea mea, atunci să fiu dus pe frontieră și... să fac serviciul de veci.
>
> Acum cred că nu mai e cazul să vă spun de ce am plecat[1].

Indiferent dacă a fost vorba de trecutul legionar sau de gelozii și orgolii, soarta sa părea damnată. În primăvara anului 1949, atunci când o dactilografă cu care Rada avea o legătură sentimentală i-a strecurat informația că numele său ar figura pe lista celor ce urmează să fie reținuți sau chiar lichidați,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 5, f. 346.

tânărul ofițer a înțeles că trebuie să fugă din țară dacă vrea să scape de grozăviile anchetelor și de infernul închisorilor. Spre norocul său, nu era singurul din Securitatea Oradea care se afla la marginea prăpastiei: căpitanul Toma Elekes aflase și el că urmează să fie vizat de o anchetă care i-ar putea aduce neplăceri, tot din cauza păcatelor tinereții, așa că, pornind de la simple aluzii și tatonări, cei doi au căpătat încredere unul în celălalt și au început să caute o modalitate de a fugi din țară, discuțiile fiind purtate aproape întotdeauna prin biletele lăsate în ascunzători din birourile lor. Atât Rada, cât și Elekes erau doi bărbați care ajunseseră în structurile Securității mai degrabă printr-un concurs de întâmplări, din dorința de a-și îmbunătăți statutul social și (poate) ca urmare a unor naivități politice. Atașamentul față de ideologia comunistă și guvernul de la București era unul de carton, deoarece, cu toate că participau la urmărirea și anchetarea celor ce se împotriveau noii puteri politice, Toma Elekes și Ilie Rada încercau, în secret, nu numai să părăsească țara, ci și să participe la acțiuni anticomuniste ascunse sub masca activității în cadrul Securității. Cel mai bun exemplu este al lui Constantin Groza, care se înscrisese în 1937 în Mișcarea Legionară și participase la rebeliune, motiv pentru care fusese întemnițat la Târgu Jiu până în 1943. Șantajându-l cu trecutul său în cămașă verde, Elekes l-a racolat pe Groza sub numele conspirativ Teodor Nicolae, utilizându-l inițial pentru supravegherea foștilor săi camarazi, dar și a profesorilor și elevilor de la Liceul de Băieți nr. 1 din Oradea. În aprilie 1949, la două luni după semnarea angajamentului, Elekes, și apoi Rada, i-au cerut lui Groza să se implice în descoperirea grupurilor anticomuniste prin punerea în aplicare a unor acțiuni de sabotaj, printre care aruncarea în aer a unor poduri, propunere pe care fostul legionar a refuzat-o

cu obstinație și groază[1]. Greu de crezut că detonarea unor căi de transport ar fi putut coagula oponenții anticomuniști, dar este evident că cei doi încercau să-l utilizeze în acțiuni concrete și directe împotriva regimului comunist.

În paralel, Rada și Elekes continuau să caute o variantă de a fugi din țară înainte de a fi prea târziu, iar șansa a venit după câteva luni, chiar dacă tentativa în sine părea spectaculoasă, neașteptată și extrem de riscantă. Cu câteva zile înainte de a o pune în practică, Ilie Rada a fost pentru ultima dată în satul natal să-și vadă tatăl și fratele mai mic, Gheorghe. Era perfect conștient că ceea ce avea să facă urma să se răsfrângă asupra familiei sale, căci, așa cum își amintea Gheorghe Rada, sublocotenentul de Securitate l-a privit și i-a spus „ei, puștiule, nu știi tu ce te așteaptă pe tine", iar apoi i-au dat lacrimile[2]. La 5 iulie 1949, Rada și Elekes s-au urcat la bordul avionului Securității Oradea, împreună cu numeroase dosare de anchetă, sub pretextul că trebuie să le prezinte la sediul central din București. Numai că în loc să îndrepte mașina spre Capitală, aceștia au pus cap-compas teritoriul iugoslav, unde au aterizat după câteva ore, spre uimirea autorităților de la Belgrad și spre stupefacția ministrului Gheorghe Pintilie. Toma Elekes și Ilie Rada au fost închiși în lagărul de refugiați de la Jagodina, aflat la câteva zeci de kilometri sud de Belgrad (același centru de detenție pe unde aveau să treacă, în 1950, și Sabin Mare cu Gavrilă Pop, viitorii colegi ai lui Rada în grupul „Fiii Patriei", fiind însă aproape sigur că i-a cunoscut pe cei doi mai târziu, în Franța).

Defecțiunea și fuga sa din țară vor avea repercusiuni tragice asupra familiei, căci, dacă fostul ofițer le scăpase, Securitatea se putea răzbuna pe apropiații rămași în țară. Cel mai dramatic

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 47.

[2] *Ibidem*, vol. 5, f. 208.

destin a fost al surorii sale Ana, despre care viitorul ei soț povestea în 1954 informatorului „Șoferul":

> securitatea/banditii ăștia/au ridicat pe [...] soția mea care era în etate numai de 14 ani și au ținut-o la pușcărie un an și jumătate, într-o mizerie, pe piatră goală, udată cu apă, au torturat-o tot timpul și apoi după un și jumătate, a venit cineva în inspecție la închisoare și a întrebat-o ce este cu ea acolo? Atunci ea a povestit cum a fost ridicată de securitate, și după 10 zile i sa [sic!] dat drumul din închisoare[1].

Nici tatăl și nici fratele său nu au scăpat de temniță, fiind încarcerați numai două luni. Probabil că intuise ceea ce avea să se petreacă cu apropiații săi rămași în mâinile puterii de la București, sau poate chiar fusese, într-un fel sau altul, informat, pentru că odată cu trecerea timpului anticomunismul lui Rada se consolidează, iar bărbatul caută o formă de răzbunare. De aceea, în iulie 1950, pe când încă se mai afla în lagărul de la Jagodina, trimitea o scrisoare pe adresa tatălui său, fostul ofițer de Securitate știind că, foarte probabil, corespondența familiei era supravegheată, iar rândurile pe care le scria aveau să ajungă pe birourilor foștilor săi colegi de la Oradea. Pe lângă amintirea locurilor natale și a dorului de a-și revedea familia, Rada strecura în scrisoare și câteva rânduri țintite anume către urmăritorii săi:

> v-am mai scris până acum câteva scrisori și nu am primit răspuns, lucru ce nu mă miră deloc fiindcă știu sigur că am încă mulți buni voitori (foști colegi) la Oradea cari așteaptă cu nerăbdare să afle vești de la mine și se bucură când le primește [sic!], întocmai cum s-ar bucura să-și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 4, f. 167.

înfigă ghiarele în corpul meu și să-mi sugă sângele. [...] Dumnezeu va răsplăti ulterior tuturor acei [sic!] cari azi sunt păpuși roșii în mâna celor fără de lege[1].

Între timp, Rada luase legătura cu cineva de la Ambasada Franței la Belgrad și, folosindu-se de câteva cunoștințe comune, a reușit să obțină viza mult așteptată, sosind la Paris în octombrie 1950, unde a intrat destul de repede în serviciul condus de Opran pe care îl cunoștea din timpul războiului. Dorința sa de a lupta efectiv împotriva regimului comunist își găsise contextul perfect pentru a se împlini, fiind încă de la bun început direcționat către Biroul Ofensiv pentru a face parte din echipele ce trebuiau instruite să fie trimise în țară.

Gavrilă Pop. Tânărul parașutist

„Un flăcău chipeș, înalt, configurație atletică, brunet și cu părul creț"[2] – așa a rămas Gavrilă Pop în amintirea localnicilor din Pir, satul unde a copilărit și unde s-a întors să lupte împotriva comunismului. S-a născut la 17 octombrie 1928 într-o familie de țărani, fiind al doilea dintre cei trei copii ai lui Octavian și Floarea. Fratele său mai mare, Octavian, a preluat numele tatălui și avea să fie, pentru o vreme, camaradul de aventură al lui Gavrilă, în timp ce Cornelia, sora lor mai mică, s-a stabilit la Timișoara.

Destinul său și al fratelui său s-a schimbat pentru totdeauna în 1950, atunci când cei doi tineri au decis să fugă din țară, izbutind să treacă frontiera în Iugoslavia, unde au fost prinși și internați într-un lagăr de refugiați, muncind pentru o vreme într-o mină de cărbuni. În centrul de detenție de la Jagodina l-a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 2, f. 187.

[2] Ioan Ciarnău, *Vânătoarea de spioni*, Editura Fidelia, Simeria, 2013, p. 86.

cunoscut pe Sabin Mare, cel alături de care va reveni în țară în 1953, întâlnire care, probabil, a cauzat despărțirea drumurilor sale și ale fratelui său. Gavrilă a plecat în Austria, prima oprire fiind în lagărul de refugiați de la Klagenfurt, unde a fost supus unui prim interogatoriu, apoi i s-a permis să-și continue drumul spre Vest[1]. Ajuns la Salzburg, a primit găzduire și hrană la un cămin al Bisericii Catolice, unde a fost abordat de serviciile secrete americane, care l-au recrutat pentru instructaj în centrele din Germania și Franța. Dar înainte de a fi trimis în bazele de antrenament, a fost supus unui test cu poligraful, și, în cele din urmă, a sosit la Andilly după un ocol prin Germania.

În schimb, fratele său Octavian s-a înrolat în armata americană, iar după perioada de instrucție a fost trimis în Coreea să lupte împotriva trupelor comuniste ale lui Kim Ir Sung, susținute de Beijing. Căzut prizonier în mâinile chinezilor, aceștia l-au predat sovieticilor care, la rândul lor, l-au trimis autorităților române[2]. După ce a călătorit pe jumătate din glob, Octavian a ajuns în mâinile Securității la 10 februarie 1953, fiind condamnat la cinci ani de temniță grea, din care a executat ceva mai mult de doi, fiind grațiat în 1955. În timp ce fratele său era supus interogatoriilor și, ulterior, cunoștea regimul carceral comunist, Gavrilă Pop se pregătea să se fie parașutat în România. Cei doi nu aveau să se mai întâlnească însă niciodată.

Constituirea grupului

Ce anume a făcut Ilie Rada, primul dintre cei trei ajunși în Franța, mai bine de un an și jumătate este neacoperit documentar și nici el nu oferă suficiente informații lămuritoare. Cert este că, în ciuda prieteniei cu Opran, nu a părăsit SIMRE

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 258.

[2] Ioan Ciarnău, *op. cit.*, pp. 86–88.

odată cu debarcarea fostului comandor de aviație, ci a trecut în subordinea lui Neagu Djuvara, noul lider al structurii secrete românești. Aproape concomitent soseau la Paris și Sabin Mare, și Gavrilă Pop, conturându-se astfel viitoarea echipă ce va purta numele de cod „Fiii Patriei". Despre Mare, cel puțin, se cunoaște că în primăvara anului 1952 încă se mai afla la Salzburg, dar în vară se stabilise deja în Franța[1]. Cel mai probabil, la mijlocul anului se putea considera că grupul era constituit, iar cei trei se aflau la centrul de instrucție de la Andilly, unde se antrenau sub coordonarea ofițerului american Lorenz și a colonelului francez Beaumont.

Totuși, nici Securitatea nu depusese armele, iar spre sfârșitul aceluiași an, inspectoratul din Regiunea Stalin (Brașov) repornea acțiunea informativă pentru identificarea și strângerea de date despre Sabin Mare. Primele măsuri au fost luate abia în primăvara anului următor: casa socrului urma să fie pusă sub supraveghere, dintre chiriași trebuia recrutată ca informator o persoană cu dosar curat, iar poștașul va fi însărcinat să anunțe orice corespondență suspectă. Unul dintre motive era și scrisoarea conspirativă pe care Sabin Mare i-o trimisese în mai 1952 Corneliei Mureșan, una dintre surorile sale, probabil înainte de a pleca spre Franța. Știind că soțul acesteia dispăruse în încercuirea de la Stalingrad, Mare s-a dat drept un fost camarad german care-l cunoscuse pe domnul Mureșan și-i promisese acestuia că, dacă va ajunge să scape din captivitate, îi va trimite o scrisoare femeii rămase în România. Legenda părea bine construită, însă ceea ce l-a dat de gol pe Samuel Mayer (numele fals luat de Sabin Mare) a fost fraza „cum o mai duce [sic!] Oțișor și fosta mea simpatie Eva", Securitatea, care nu avea cum să nu remarce scrisoarea venită de la Salzburg,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, f. 78.

înțelegând aluzia la fiul, respectiv soția rămași la Făgăraș[1]. Însă ofițerii de Securitate nici nu bănuiau cât de curând aveau să-l întâlnească pe „obiectivul" acțiunii informative.

Vreme de peste șapte luni, cei trei au urmat, sub supervizarea colonelului Gheorghe Sandu, însărcinatul SIMRE pentru cei trei, un amplu program de pregătire și instrucție, ce a cuprins salturi cu parașuta, trageri cu armament american și radiotelegrafie, cel puțin partea finală a antrenamentului desfășurându-se într-o bază izolată din muntele Gerbier de Jonc, la izvorul Loarei. Foarte probabil, cei trei au utilizat aceleași facilități logistice folosite și de către grupurile de legionari (ori pregătite pe filieră legionară) ce aveau să fie trimise în țară, în aceeași perioadă. De aceea, pe lângă colonelul Sandu, din partea SIMRE, Mare, Rada și Pop au avut legături, în perioada de instrucție, și cu Mircea Mușetescu; iar Pop a avut legături cel puțin și cu Traian Borobaru, care i-a indicat ca în cazul în care este nevoit să fugă din țară pe cont propriu să treacă granița iugoslavă și să caute sprijin la un anume preot Ferestreu din satul Novo Selo din Banatul Sârbesc[2]. Totodată, erau vizitați periodic de către Lorenz, din partea serviciului secret american, și de Beaumont, ca reprezentant al celui francez, cei doi chiar cerându-le membrilor echipei „Fiii Patriei" să facă o simulare a parașutării în țară, exercițiu pe care l-au executat perfect.

Cei trei urmau să fie dotați cu un aparat de radio-emisie de fabricație americană – a cărui utilizare cădea în sarcina lui Rada, care avea asupra sa codurile de comunicație – arme automate, pistoale de mici dimensiuni, grenade și fumigene. Totodată, fiecare avea acte de identitate false, consemnate rămânând numai identitățile conspirative ale lui Sabin Mare și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, f. 78.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 548 700, f. 10.

Ilie Rada: Petru Mureșan, respectiv Ilarie Ralea. La fel ca în cazul echipei Robert, în situația în care ar fi fost descoperiți, ceea ce ar fi dus inerent la eșuarea misiunii, era esențial ca cei trei să scape de Securitate (dacă fiecare o făcea pe cont propriu, existau anume puncte de „rendez-vous" unde s-ar fi putut regrupa) și apoi să încerce trecerea graniței în Iugoslavia, unde puteau contacta ambasada americană din Belgrad folosind parola „Carpați". Agenții secreți americani din cadrul reprezentanței diplomatice aveau responsabilitatea de a le facilita ieșirea din țară și revenirea în Franța. Era de luat în calcul și scenariul în care, odată descoperiți, nu ar mai fi putut ieși din încercuirea Securității: dacă și-ar fi terminat gloanțele, fiecare avea câte o capsulă cu otravă care putea fi folosită pentru a nu cădea vii în mâinile puterii de la București.

Modul în care s-a așezat ierarhic grupul nu este foarte deslușit, cunoscându-se numai că Sabin Mare fusese ales (sau numit) șef al echipei. Decizia pare să fi luat în calcul două aspecte majore: pe de o parte, Mare era ofițer de carieră și avusese o semnificativă experiență a frontului, dar și o solidă pregătire militară. În al doilea rând, lansarea urma să aibă loc în zona în care copilărise și în care încă își păstra numeroase legături pe care putea conta pentru acomodare și dezvoltarea ulterioară a activității. Un aspect mai nebulos ține de chimia și de dinamica internă a grupului, mai ales că singura sursă utilă în această privință este mărturia lui Ilie Rada din care nu transpare o simbioză perfectă sau o încredere totală a membrilor echipei sau, cel puțin, a sa față de ceilalți doi. Totuși, trebuie avut în vedere faptul că singurul interviu existent a fost luat la mai bine de o jumătate de veac de la misiune, interval în care singurul supraviețuitor a trebuit să suporte numeroase insinuări și reproșuri care și-au pus probabil amprenta asupra viziunii sale. De asemenea, un aspect

care trebuie clarificat este apartenența politică sau ideologică a grupului, în raport, bineînțeles, cu trecutul fiecărui membru și cu filiera instituțională prin care urmau să fie trimiși în țară. În această ultimă privință, lucrurile sunt clare de la bun început: SIMRE, fiind o expresie a CNR (în special sub conducerea lui Djuvara), era dezbrăcată de coloratură politică, singura poziționare fiind cea anticomunistă. În schimb, la o primă vedere, situația nu este atât de limpede prin prisma biografiilor. Dintre toți trei, Ilie Rada a avut cel mai evident angajament, prin apartenența sa legionară în timpul Statului Național Legionar. Însă viitorul ofițer de Securitate poate fi considerat mai degrabă un „septembrist" care a intrat nu neapărat din convingere, cât din oportunitate în Mișcarea Legionară, dovadă că implicarea sa a dispărut după Rebeliune. Nu a fost cercetat și condamnat pentru vreo acțiune în zilele din ianuarie 1941, iar ulterior nu a mai activat în clandestinitate. Nici în exil nu a avut vreo legătură cu structurile legionare cu toate că, aproape sigur, ar fi fost o piesă dezirabilă pentru acestea. În ceea ce-l privește pe Sabin Mare, sprijinul acordat grupului Carpatin Făgărășan nu trebuie înțeles ca o dovadă de adeziune politică la coloratura lui Gavrilă Ogoranu (nici măcar în documentele Securității, fostul ofițer nu este încadrat ca legionar ori sprijinul acordat luptătorilor din munți ca „ajutor legionar"). Decizia sa a ținut strict de poziționarea acestora explicit, asumat și înarmat anticomunistă, și, mai ales, de solicitarea lor de ajutorare, căci nu Mare s-a dus la Grupul Carpatin Făgărășan, ci membrii acestuia l-au abordat. Chiar Ion Gavrilă Ogoranu rememora cuvintele pe care Sabin Mare i le-a spus la ultima întâlnire, înainte să fugă din țară, și care aruncă o imagine foarte transparentă a poziționării viitorului lider al grupului „Fiii patriei": „precum preoția e o pecete pe care o porți toată viața și nu te poți lepăda de ea, tot așa

pentru mine e jurământul militar. Cât voi trăi, eu voi fi ofițer al Armatei Regale Române și voi acționa în consecință"[1]. Poate mai discutabilă ar putea fi presupusa sa maghiarofobie, rezultat al contextului geografic și istoric în care a crescut Sabin Mare, zona sa natală fiind anexată de Ungaria horthystă în 1940. Este astfel de înțeles (ceea ce nu implică inerent și aprobare) modul în care se raporta un fost ofițer al Armatei Regale Române, în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial, la o relaționare interetnică încă marcată puternic de traume și tensiuni. Cel mai simplu caz era al lui Gavrilă Pop, care nu putea fi acuzat de încadrare legionară, de vreme ce avea numai 12 ani la momentul în care Mișcarea a fost interzisă și activitatea sa a dispărut din spațiul public. Nu este foarte clar cum era încadrat politic conform șablonului Securității, însă fratele său, cel care l-a îndrumat în fuga din țară și în prima parte a exilului, era catalogat „apolitic". Așadar, este evident că din punct de vedere politic, în 1953, cei trei membri ai grupului „Fiii Patriei" aveau o poziționare asemănătoare: ferm anticomunistă.

Chiar dacă aveau puncte comune, nu însemna că animozitățile sau îndoielile nu ar fi existat în sânul „Fiilor Patriei", însă acestea trebuiau lăsate la o parte căci în iunie 1953 Sabin Mare, Ilie Rada și Gavrilă Pop se pregăteau pentru ceea ce putea fi misiunea vieții lor. La sfârșitul lunii, plecau cu un avion spre Grecia, unde vreme de câteva zile au așteptat să fie parașutați în România comunistă.

Infiltrarea

În noaptea de 30 iunie/1 iulie 1953, un avion militar american decola din apropierea Atenei, avându-i la bord pe cei trei membri ai grupului „Fiii Patriei", îndreptându-se spre nord.

[1] Ioan Ciarnău, *op. cit.*, p. 80.

Arsenalul cu care au plecat era unul consistent și divers: pistoale automate cu câte 300 de cartușe, câte un pistol cu 200 de cartușe, un pumnal și o hartă, șase grenade, lanterne mari pentru semnalizarea următoarelor avioane care urmau să mai aducă echipe, precum și becuri cu care se putea amenaja o pistă incognito de aterizare. În plus, aveau sume mari de bani românești, cocoșei de aur, sticluțe cu lichid ce paraliza mirosul câinilor de urmărire, somnifere și capsule cu otravă, o stație de radio-emisie, aparate de fotografiat, douăsprezece hărți, dar și un stilou care masca de fapt o armă ce le permitea retragerea în cazul în care erau atacați. Potrivit lui Gavrilă Pop, mecanismul era unul atipic: „se introduce cartușul înăuntru, când ești surprins și nu vrei să faci uz de armă ca să nu faci zgomot, scoți stiloul din buzunar și declanșezi gazul lacrimogen, care orbește omul pentru 48 de ore. Astfel ai timp să fugi"[1]. Nu aveau să folosească niciodată această armă atipică, cu toate că desfășurarea ulterioară a misiunii avea s-o solicite.

Aeronava a traversat Bulgaria, apoi Dunărea, a tăiat Câmpia Română și vârfurile Carpaților, parcurgând în viteză podișurile transilvănene, până când granița cu Uniunea Sovietică a apărut la orizont. Locul prestabilit și locul unde a avut loc efectiv parașutarea sunt incerte. Se pare că cei trei ar fi trebuit să ajungă pe malul Someșului, nu departe de satele Potău, Cărășeu și Apa, meleagurile unde copilărise Sabin Mare și pe care le cunoștea atât de bine. Însă poate că din teama de a nu fi reperați de radarele românești ori de cele sovietice, sau dintr-o eroare de navigație, agenții au fost lansați tot pe malul Someșului, dar mai aproape de Dealurile Chioarului, la nord de localitatea Jibou. După ce toți trei au sărit din avion, aparatul de zbor a făcut o întoarcere bruscă de 180 de grade,

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 259.

îndreptându-se spre baza din Grecia și reușind să își ducă la bun sfârșit misiunea fără să fi fost detectat de aviația de vânătoare română. Conform dosarelor Securității, misiunea se bucura încă de un secret absolut, Bucureștiul neștiind la acest moment de sosirea „Fiilor Patriei". Versiunea documentară este însă contrazisă de mărturia lui Rada, care afirmă că încă de la intrarea în spațiul aerian românesc, aeronava americană ar fi fost escortată de două avioane de vânătoare ale regimului comunist, care însă, în mod bizar, au lăsat-o practic să survoleze țara până aproape de granița nordică cu Uniunea Sovietică și apoi să se întoarcă în siguranță. Fostul membru afirmă că ar fi fost parașutați la Marghita sau la Apa, în comuna de unde era originar Mare, și

> când am ajuns la Apa [nu e clar unde afirmă Rada că au fost lansați – n.m.] unde am fost parașutați, după o oră a venit Securitatea, patrule de securitate, care trăgea în pădurea în care noi trebuia să ne ascundem. Din fericire, n-am… fost în pădurea aia, am fost într-un boschet, în altă parte. Și când am auzit că trag, au tras toată dimineața până la prânz, trăgeau așa, aiurea, în pădure, ca să ne scoată ca pe iepuri[1].

Fără a nega veridicitatea mărturiei lui Rada, descrierea primelor ore ale misiunii nu este confirmată documentar. Nu există nicio notă sau vreun raport care să ateste că Securitatea se aștepta la sosirea lor, că ar fi fost identificată o aeronavă străină care a survolat teritoriul țării ori au fost dislocate trupe care au căutat parașutiști și care ar fi tras ore în șir în speranța de a-i găsi pe aceștia. Dacă ar fi fost așa, atunci ar fi urmat nesfârșite căutări frenetice, așa cum s-a petrecut, de altfel,

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.

după descoperirea lor peste numai câteva săptămâni. Or, după pretinsele ore de rafale continue de armă cercetările s-au încheiau subit, ca și cum Securitatea s-ar fi resemnat cu ideea că parașutiștii nu au fost de găsit.

În realitate, imediat după atingerea în siguranță a solului, aceștia au îngropat parașutele, căștile, dar, în mod inexplicabil, și armele (sau cel puțin o parte a lor). Din fericire, fragilul echipament de radio-emisie nu fusese afectat de șocul aterizării, așa că Rada l-a putut pune în funcțiune și a transmis către Paris că ajunseseră în siguranță pe teritoriul românesc și urmează să treacă la faza următoare a misiunii lor. Este prima dintre cele două utilizări certe ale aparatului de emisie-recepție, existând însă posibilitatea, neconfirmată până acum, ca și alte transmisiuni să fi avut loc ulterior, prin care echipa din țară comunica informații economice, militare și sociale obținute de la cei cu care au intrat în contact în săptămânile următoare[1].

În ciuda distanței dintre locul de parașutare și comuna unde locuiau numeroase rude ale lui Sabin Mare, grupul s-a deplasat cu succes la Apa. Anticipând că locuințele părinților și surorii sale pot fi sub supraveghere, Mare și camarazii săi au apelat la familiile lui Iosif Bonta și Gheorghe Bonta care, după ce au trecut peste uimirea și spaima generate de oaspeții neașteptați, le-au oferit găzduire în podul grajdului de animale, precum și în ampla pivniță din curte. Liderul grupului a cerut rudelor sale să nu spună nimănui despre prezența sa în țară, însă soția vărului său nu s-a putut abține și i-a destăinuit Aureliei Cosma că Sabin Mare a revenit în țară și, împreună cu alți doi tineri, stă ascuns la locuința ei, propunându-i să-și întâlnească fratele. Revederea a fost un moment nu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 5, f. 331.

numai emoționant pentru amândoi, cât și revelator pentru idealurile care îl animau pe fostul ofițer al Armatei Regale. Aurelia Cosma își amintea că

> [atunci] când am auzit că-i vorba de fratele meu, m-am dus acolo, și tare am plâns atunci, pentru că știam ce urmează, cât erau de persecutați toți ăștia care erau suspecți. Și i-am spus: „Eram fericiți că ești acolo și-ai scăpat de Securitate, de ce te-ai întors?". Și el, săracu', o zis: „Noi trebuie să luptăm toți pentru țară, să nu așteptăm să vină străinii să lupte pentru noi". Și zice: „În alte țări mult mai mulți au fost parașutați, care-au voit să meargă să lupte... Românii au fost cei mai slabi". Și așa m-a impresionat...[1]

Aurelia Cosma l-a avertizat pe Sabin Mare că Securitatea îl caută neîncetat din 1951, iar Apa este un loc periculos pentru a fi utilizat ca ascunzătoare de lungă durată. Așa că Mare și camarazii săi au decis să își ascundă o bună parte din provizii și echipamente în casa lui Gheorghe Bonta (care, în prealabil, conform instrucțiunilor, dezgropase parașutele) și să își schimbe gazdele, hotărând să străbată aproape 200 de kilometri până în satul Albești din comuna Răbăgani, județul Bihor, unde intenționau să apeleze la o rudă a lui Ilie Rada. Este greu de stabilit când au părăsit Apa (probabil pe 6 sau 7 iulie) și ce traseu au ales, dar cert este că în seara zilei de 10 iulie 1953 cei trei au apărut la ușa casei unde locuia Ioan Bidileanu, unchiul lui Ilie Rada, eveniment care i-a schimbat viața pentru totdeauna și a cărui amintire nu l-a părăsit niciodată. Într-o discuție purtată cu ofițerul de legătură, la sfârșitul lui decembrie 1954, Bidileanu rememora acea fatidică noapte de vineri:

[1] Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 249.

După ce m-am culcat, cineva a bătut la uşe. Eu am întrebat că cine e. El a răspuns: „Miliția caută pe Rada. Vino şi deschide". Eu atunci am zis că să aprind lanterna, prima dată. El a zis: „Nu aprinde, eu sunt[,] Ilie". Am început să tremur de frică şi l-am întrebat: „De unde vii? Ce cauți la mine? O să te prindă cineva aici la mine".

Rada: „Nu plânge mă, fii băiat deştept, n-ai nicio frică. Nu se întâmplă nimic. Noi am venit pentru festival [al tineretului – n.m.]. Am trecut şi pe la voi să vă văd ce mai faceți. Nu fi fricos. Plec imediat numai să-mi dai să mănânc ceva. [...] Pune într-un castron mai mare, pentru că mai sunt cu mine doi oameni [...] Ar fi bine să-i chem şi pe ei în casă".

[Bidileanu – n.m.]: „Măi, Ilie! Se scoală fata [fiica lui Ioan Bidileanu – n.m.] şi vă vede. Să nu spună la cineva".

Rada: „N-ai nicio frică, că în curând vin americanii şi ne scapă"[1].

Numai că Rada şi cei doi camarazi ai săi nu au plecat după ce au luat masa, ci au rămas în casa lui Bidileanu pentru trei nopți, în ciuda temerilor unchiului său. La fel ca în multe alte cazuri ale agenților SIMRE ajunşi în țară, conspirativitatea lor poate fi catalogată, cel puțin, drept discutabilă. Având bani românești primiți înainte de plecarea în misiune, Rada l-a pus pe unchiul său să cumpere provizii, cantitatea mare de alimente procurate de țăranul din Albeşti putând să atragă atenția şi să ridice semne de întrebare din partea potențialilor informatori din sat. În plus, chiar Bidileanu puncta că cei trei păreau foarte încrezători în forțele proprii şi în iminenta prăbuşire a comunismului, fiind lipsiți de precauție: unul dintre ei i-a dăruit un ceas nou, de origine occidentală, iar fiica sa a primit un inel. I-au cerut apoi să-i pună în legătură cu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 102.

un anume Gogu, miliţian pe care fostul ofiţer de Securitate îl cunoştea şi credea că poate avea încredere în el, însă respectivul fusese relocat la un alt post. În final, membrii grupului au decis să abandoneze locuinţa lui Bidileanu şi să se mute într-o pădurice de la marginea comunei Albeşti unde au încercat să îşi construiască un adăpost provizoriu. De ce au ales să părăsească locuinţa modestă, dar care le asigura un minim de confort şi conspirativitate pentru un bordei ce trebuia perfect camuflat şi păzit reprezintă numai unul dintre multele mistere care însoţesc povestea misiunii lor. Planul lor a fost însă dat peste cap de vestea primită de la Bidileanu a doua zi după mutare, conform căreia Securitatea ar fi aflat de prezenţa lor (ceea ce, din nou, pare să nu fie adevărat). Speriaţi că ar putea fi capturaţi, cei trei au părăsit intempestiv bordeiul şi au decis să se îndrepte spre nord, spre a treia variantă de găzduire pe care o aveau, la familia Iuhasz din Pir, în care Gavrilă Pop avea încredere.

Cei trei au ajuns în comuna bihoreană pe la mijlocul lunii iulie 1953 şi au rămas aproape o lună. La locuinţa bătrânului Vasile şi a soţiei sale Floarea Iuhasz, se găseau Ioan Iuhasz, un tânăr de 19 ani, care tocmai absolvise liceul, şi surorile sale, Maria, cu un an mai tânără, şi Emilia, mezina familiei. Paraşutiştii au fost găzduiţi în primă fază în casă, apoi li s-a amenajat o ascunzătoare în curte, unde „în spatele peretelui din fundul pivniţei au mai săpat o grotă de dimensiuni considerabile, 8x3 m, deci o incintă de 24 m^2, în care se putea intra printr-o deschizătură de mici dimensiuni, la prima vedere neînsemnată, special amenajată, iar camuflajul fiind realizat doar din obiecte casnice vechi, aruncate de-a valma, pentru a distrage atenţia [...]"[1]. Toţi cei cinci membri ai familiei i-au

[1] Ioan Ciarnău, *op. cit.*, p. 123.

sprijinit într-un fel sau altul pe paraşutişti, însă de departe cea mai consistentă activitate a avut-o Ioan Iuhasz, care a îndeplinit rolul de curier. Chiar dacă lansarea din avion şi peregrinările ulterioare au avut loc la câteva sute de kilometri de Făgăraş, misiunea grupului rămânea contactarea grupurilor de rezistenţă din munţi şi, date fiind legăturile anterioare ale lui Sabin Mare, în special a celui condus de Ion Gavrilă Ogoranu. Totuşi, posibila deplasare spre Braşov a echipei i-ar fi expus pe membrii acesteia unor riscuri uriaşe, în ciuda actelor false de identitate pe care le aveau. Sarcina a fost preluată de Ioan Iuhasz, prietenul din copilărie al lui Gavrilă Pop, misiunea sa fiind de a-l găsi la Sibiu pe avocatul Grigore Cioloboc din Făgăraş, pe care Mare îl cunoştea şi considera că poate conta pe el pentru a-l repune în legătură cu partizanii din munţi. După câteva tentative nereuşite, Iuhasz a izbutit să îl găsească pe Cioloboc, predându-i acestuia câteva mesaje scrise din partea lui Sabin Mare, care-i transmitea că se află în ţară şi îi cerea să se deplaseze la Pir pentru a-l întâlni. Cioloboc a venit în comuna sătmăreană la 11 august şi, după ce Mare i-a prezentat pe colegii săi, cei doi s-au retras într-o încăpere separată unde au discutat toată noaptea. Cu ajutorul avocatului (care însă pierduse orice legătură cu partizanii încă din 1952), Sabin Mare spera să ia contact cu „Grupul Carpatin Făgărăşean" pentru a afla starea în care se află membrii acestuia, ce nevoi au şi ce perspective par să se întrevadă. Pe baza acestor informaţii liderul grupului „Fiii Patriei" spera să-i convingă pe francezi şi, mai ales, pe americani să le paraşuteze celor din munţi alimente şi muniţii, pentru a-i ajuta să reziste până la mult aşteptatul conflictul dintre Est şi Vest care avea, în mod inevitabil, să ducă la eliberarea României[1].

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, ff. 248–249.

Acțiunea pe linia Cioloboc nu avea să se materializeze din cauza căderii grupului, iar restul activității lor din săptămânile în care au fost prezenți la Pir pot fi reconstituite cu greutate. Unul dintre puținele crâmpeie acoperite documentar este stabilirea contactului între Gavrilă Pop și sora sa care locuia în Timișoara. Gavrilă Pop, Cornelia Silimon și Vasile Silimon, soțul acesteia, s-au întâlnit la 3 august 1953 în cimitirul din Pir, iar Gavrilă Pop i-a cerut surorii sale ca, în cazul în care vine cineva din partea lui, să trimită o scrisoare la o adresă anume din Austria în care să insereze informațiile pe care i le va da necunoscutul. În paralel, Ilie Rada a repus în funcțiune aparatul de emisie-recepție, încercând să restabilească legătura cu Parisul, ceea ce se pare că a și reușit (căci în seara de 13 august primea un mesaj codat[1]), chiar dacă Neagu Djuvara, șeful SIMRE, își aducea aminte că nu ar fi fost primit niciun semnal radio de la „Fiii Patriei"[2].

În general, cei trei membri ai grupului au stat mereu împreună, dar au existat și cel puțin două excepții: prima dintre ele l-a implicat pe Sabin Mare, despre care se cunoaște că la sfârșitul lunii iulie 1953 s-a decis să revină la Apa pentru a recupera din proviziile și echipamentele lăsate în casa în care fuseseră ascunși în primele zile după parașutare. Soarta a făcut însă ca revenirea lui să cadă în cel mai neprielnic moment: tocmai murise soția unuia dintre verii care locuiau în clădirea în care fusese ascuns, iar curtea era plină de rude și prieteni veniți la înmormântare și la pomană. Chiar dacă ar fi reușit să se strecoare neobservat printre zecile de persoane și să urce în podul casei, riscul să fie descoperit de vreunul dintre copii nu era deloc de neglijat. Așa că Mare a apelat la sora sa, cerându-i găzduire pentru o singură

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 88.

noapte, înțelegând că fiecare zi petrecută la Apa este un risc uriaș. Abia cu această ocazie a aflat și învățătorul Ioan Cosma, soțul Aureliei, de prezența cumnatului său și a acceptat pe loc nu doar să păstreze secretul, ci și să-l ajute în scurtul intervalul cât avea să fie ascuns în podul casei sale. Sora lui Sabin Mare povestea peste mai bine de o jumătate de secol:

> Sigur că l-am primit [pe Mare – n.m.]. Și asta a fost apoi nenorocirea mea și mai ales a soțului meu, că el nu știa de venirea lor. Abia când o venit a doua oară fratele meu o știut. Și bineînțeles că el o stat cu el în pod, că la noi acasă se pregătea pomana, și erau fel de fel de femei străine, și n-a vrut să fie cumva observat. Soțul meu s-a ocupat de el atât noaptea, cât și în ziua cât a stat... Ce-au discutat... și de ce-a fost așa de grav condamnat soțul meu nu știu...[1]

Versiunea Securității, acreditată în procesul-spectacol instrumentat în toamna aceluiași an, spune că Ioan Cosma l-ar fi ajutat pe Mare să realizeze ștampile și acte false, și i-a oferit informații militare, politice și economice în scop de spionaj. Fostul ofițer avea deja documente de identitate făcute în atelierele CIC, de o calitate cu siguranță mai bună decât ar fi putut fi făcute cu instrumentele avute la dispoziție într-o casă țărănească. Cât despre informațiile furnizate, acestea nu puteau fi decât cele publicate chiar de regimul de la București. Așa cum sublinia apăsat și Aurelia Cosma, un cuplu de învățători care își ducea existența într-o comună pierdută în nordul țării nu avea cum să aibă acces la alte informații decât cele din *Scânteia* ori de la radioul național. A doua zi dimineață, Sabin Mare a părăsit Apa și a revenit la Pir, unde s-a reîntâlnit cu echipa sa.

[1] Cosmin Budeancă (coord.), *op. cit.*, p. 250.

Descoperirea

Se spune că 13 aduce ghinion. Superstiția și-a aflat confirmarea în destinul grupului „Fiii Patriei", căci 13 august 1953 a fost ziua fatidică. Dimineața, Gavrilă Pop a părăsit casa în care se aflau Sabin Mare, Ilie Rada și familia Iuhasz cu gândul de a pleca la Apa, pentru a aduce echipamentele și proviziile rămase în locuința familiei Cosma, fiind așadar al doilea moment în care unul dintre cei trei se despărțea de colegii săi. Ce nu știa Pop era că în acele momente avea să-i vadă pentru ultima dată pe cei doi camarazi alături de care fusese parașutat în țară. Pe drumul de la Pir la Apa se afla și Satul Mic, locul unde se găsea fosta soră catolică Sabina, pentru care Pop avea două scrisori pe care i le dăduse Sabin Mare, care la rândul său le preluase din exil, de la părintele Müller și sora Anunciata, fostă călugăriță la Institutul Sfânta Maria din București. Fostul ofițer Neagu Cosma, implicat în acțiunea de anihilare a grupului „Fiii Patriei" și devenit, mai târziu, șeful contraspionajului comunist, susținea că Pop nu era deloc mulțumit de sarcina de a o contacta pe sora Sabina, responsabilitate trasată de Mare și că, în timp ce se îndrepta spre Satul Mic, de două ar fi vrut să abandoneze misiunea și să se ducă la sediul Securității de la Carei, pentru a-și devoala acțiunile și a ajuta autoritățile comuniste să-i captureze pe cei doi camarazi ai săi, în speranța primirii unei clemențe din partea regimului de la București[1]. Cel mai probabil, ipoteza este falsă, servind exclusiv scopului propagandistic al Securității de a-și denigra adversarii și a le crea o imagine derizorie. Ce ar fi determinat un om cu pregătirea lui Pop, cu spiritul său de luptă și de sacrificiu, care nu avea niciun motiv

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 180–185.

să creadă că a fost sau e pe cale să fie descoperit, să trădeze misiunea pentru care se pregătise ani de zile, trimițându-și la moarte sigură camarazii, pentru un regim de care fugise și de a cărui clemență nici măcar nu putea fi sigur? Dacă ar fi fost chinuit de gândul conlucrării cu Bucureștiul, pentru a-și salva viața, de ce s-a mai întâlnit cu numai 10 zile înainte cu sora sa, singura rudă apropiată pe care o mai avea în viață, atrăgând-o astfel în acest proiect deosebit de periculos?

Dincolo de legenda creată de Securitate, este cert că agentul a reușit să o întâlnească pe sora Sabina și i-a predat scrisorile în care pastorul și maica o rugau să le acorde curierului și camarazilor săi tot ajutorul de care aceștia ar avea nevoie. După ce a parcurs rândurile scrise de cei doi, fosta maică i-a oferit găzduire lui Pop și, ulterior, a părăsit casa. Chiar dacă își reținuse destul de bine emoțiile, femeia se panicase atunci când a înțeles că scrisorile o puteau atrage într-o acțiune anticomunistă, așa că i-a cerut sfatul unui cunoscut care lucra la aprozarul din sat. Bărbatul a sfătuit-o să se întoarcă acasă și, în orele următoare, să spele rufe și să le întindă în curte, iar dacă Gavrilă Pop încă se mai află în locuința ei, să întindă și o pânză roșie. Sabina a făcut întocmai, iar între timp funcționarul a alertat Miliția și Securitatea, care, sub comanda lui Vasile Stern, au încercuit casa și văzând pânza roșie fluturând pe una dintre sârme au luat cu asalt clădirea și l-au capturat pe agentul trimis de la Paris înainte ca acesta să poată răspunde cu arma pe care o avea asupra sa ori să înghită pastila cu otravă.

Din acest moment era inevitabilă căderea întregului grup și timpul curgea în defavoarea lui Rada și Mare. Obținând de la Pop informații despre casa unde se ascundea restul grupului, cei din Securitatea locală nu au mai așteptat să anunțe Bucureștiul sau, măcar, Oradea, și să primească întăriri, ci au

decis să acționeze pe cont propriu pentru a-și asuma toate meritele capturării echipei de „bandiți trimiși de imperialiștii anglo-americani"[1]. Aproape de miezul nopții, locuința familiei Iuhasz a fost încercuită, însă, din lipsă de oameni ori slabă pregătire, manevra nu a fost corect efectuată, lăsându-se o breșă în spatele casei. Apoi, trupele de Securitate nu au luat cu asalt casa, ci au bătut la poartă. Crezând că a revenit Gavrilă Pop, Mare și Rada (care tocmai primea un mesaj radio de la Paris) l-au trimis pe Ioan Iuhasz să deschidă, însă atunci când au auzit comanda „stai!" au înțeles pericolul iminent. Imediat au apucat pistoalele și au sărit pe geam, fugind prin curtea din spate. Chiar și la mai bine de 45 de ani după acea noapte, Ilie Rada încă își amintea cu claritate acele secunde: „Trebuia să trecem de acolo de unde eram, trebuia să trecem printr-un gard viu. Și am trecut amândoi, unul lângă altul. Eu am căzut, m-am împiedicat în gard și am căzut. Mare, săracul, a luat-o înainte și nu l-am mai văzut, nu l-am mai găsit"[2]. Sub impulsul pericolului iminent și al adrenalinei de moment, Rada a înțeles că nu poate ceda, că trebuie să se ridice și să continue să fugă, chiar și pe cont propriu. Așa că a făcut-o și, în acele secunde, a luat decizia care a făcut diferența dintre libertate și captivitate, dintre viață și moarte: se va îndrepta direct către al doilea punct de rendez-vous, căci primul era prea aproape și cu siguranță ar fi fost sondat de Securitate în următoarele ore. În schimb, Sabin Mare s-a hotărât probabil să se îndrepte spre cel mai apropiat loc prestabilit pentru regrupare, sperând să-l regăsească acolo pe Rada. Cei doi însă nu aveau să se mai întâlnească niciodată.

[1] http://www.rador.ro/2016/03/14/din-dosarele-securitatii-grupul-fiii-patriei/ (accesat la 20 februarie 2020).

[2] http://old.rri.ro/arh-art.shtml?lang=2&sec=40&art=22820 (accesat la 20 februarie 2020).

În urma lor, rămăsese o casă plină cu efectele echipei, inclusiv aparatul de emisie-recepție pornit pe frecvența de comunicare cu Parisul. Pentru Securitate, misiunea fusese mai degrabă un eșec, așa că la scurt timp după fuga lui Mare și Rada, fiecare casă din comuna Pir a fost percheziționată de trupele de Securitate și în tot raionul Carei „s-au făcut scotociri [...] cu echipe formate din cetățeni cinstiți, fiecare echipă fiind condusă de către un organ militar (Securitate sau Miliție)"[1]. Pierderea printre degete a celor doi agenți parașutați a produs agitație și nervozitate în rândurile conducerii Securității, care a perceput cele petrecute la Pir ca o înfrângere usturătoare și o umilință ce trebuia răzbunată. A doua zi dimineață, la 14 august, din cabinetul ministrului adjunct al Securității pleca către toate direcțiile regionale Cluj, Oradea, Stalin și Suceava (adiacente zonei unde fuseseră reperați cei doi), precum și către Direcția de transporturi – direcțiile regionale un ordin „strict secret și foarte urgent" de identificare și prindere a lui Sabin Mare și Ilie Rada. Gheorghe Pintilie le ordona șefilor de Securitate:

> Sub directa dvs. conducere veți mobiliza întreg aparatul de Securitate și Miliție și întreaga rețea informativă. [...] De la primirea prezentului ordin, veți trece imediat la reactivizarea rețelei informative, căreia i se va trasa sarcini concrete pentru supravegherea strictă a familiilor, rudelor și cunoscuților celor doi bandiți, în vederea prinderii lor. În permanent – zi și noapte – trebuesc ținute sub control toate drumurile, gările, trenurile, autobuzele care fac curse și toate ieșirile din oraș. [...] Din trei în trei zile, veți raporta mie personal, prin teleimprimator, rezultatele obținute. De îndeplinirea prezentului ordin, sunteți răspunzător dvs. personal.[2]

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 188.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 310 459, vol. 1, ff. 139–140.

Întreaga Transilvanie era răscolită de filtrele instalate, de trupele de Securitate care verificau orice individ suspect și de ofițerii care își recontactau, cu febrilitate, rețelele de informatori. La poduri erau puse echipe mixte care legitimau trecătorii, în garniturile de tren documentele fiecărui călător erau verificate și la cea mai mică suspiciune respectivul era reținut. Bănuiala că Sabin Mare s-ar putea îndrepta spre Făgăraș, unde ar fi putut conta pe sprijinul apropiaților și prietenilor, transformase întreaga zonă într-o fortăreață: echipe de miliție patrulau străzile, la intrările în localitate erau instalate filtre, iar trupe de Securitate efectuau razii în satele din jur. Familia Embacher era pusă sub supraveghere strictă, foștii prieteni ai lui Sabin Mare erau urmăriți și până și mănăstirea Sâmbăta de Sus, pe care fostul ofițer obișnuia să o frecventeze pe când locuia la Făgăraș, devenise un obiectiv căruia i se acorda atenție deosebită, chiar dacă se afla la sute de kilometri de locul unde cei doi agenți fuseseră semnalați cu nici 24 de ore mai devreme. Zeci de oameni au fost verificați și li s-au întocmit fișe biografice care au fost atașate anchetei furibunde, care a pornit în special pe urma lui Sabin Mare, văzut ca lider al grupului.

Acțiunile Securității nu se puteau însă opri numai la verificări ale fișelor din cartoteca sa, controale în zonele unde ar fi fost probabilă apariția celor doi agenți ori reactivarea informatorilor care ar fi putut da note utile. Represiunea a însemnat în primul rând arestări brutale, anchete dure și condamnări aspre. Poate că Rada și Mare scăpaseră, însă rudele lor nu. Acestea aveau să suporte din plin consecințele acțiunii grupului „Fiii Patriei".

Bineînțeles, primii care au fost reținuți au fost membrii familiei Iuhasz: bătrânul Vasile, soția sa, Floarea, și cei doi copii: Ioan și Maria, fata chiar în noaptea în care ar fi trebuit

să-și sărbătorească majoratul. În Albești, Ioan Bidileanu a fost reținut, anchetat și constrâns să devină informatorul „Cionca", iar rudele lui Rada au fost din nou cercetate. La Apa, trupele de Securitate au descins abia în noaptea de Sfânta Maria Mare, la 48 de ore după încercuirea de la Pir. Dintre toate amintirile legate de cele petrecute în vara anului 1953, momentul arestării a fost cel mai traumatizant pentru Aurelia Cosma:

> Pe la miezul nopții o bătut tare în ușă, ne-am trezit și am zâs către soțul meu: „Du-te și deschide, că au venit după noi". Săracu` s-o sculat... Se treziseră amândouă fetițele la zgomotul ăla... Cea mare avea patru ani, cea mică numai opt luni, o alăptam încă... Și le-am luat lângă mine în pat și am alăptat pe cea micuță...
>
> Și o intrat șeful Securității, un evreu, Weiss îl chema, care era spaima județului Satu Mare. Era un om crud, îi bătea, îi nenorocea pe săracii deținuți politici [...] Și dup-aia o intrat înăuntru toți, cu puști mitraliere, o mulțime... Au căutat pe sub paturi, prin dulap, prin camere, în magazii, peste tot. L-o dus pe soțul meu și în pod... Eu eram ca moartă, fetița cea mare, care deja pricepea ceva săraca, stătea și ea îngrozită și se uita ce se-ntâmplă, ce-i cu oamenii ăștia străini... Și vine la mine și zice: „Îmbrăcați-vă!". N-am zis nimic, m-am dat jos din pat, am îmbrăcat fetițele, m-am îmbrăcat pe mine, între timp o venit soțul meu, cum fusese cu ei peste tot pe unde căutaseră... Și îmi spune Weiss: „Dumneata vii cu mine, soțul dumneatale rămâne cu copiii". Atuncea io n-am mai putut... Până atunci m-au ținut nervii și am izbucnit: „Nu! Nu plec, nu mă despart de copii! Dacă vreți să ne omorâți, omorâți-ne pe toți, da` io nu mă despart de copii!". Atunci s-a înfuriat: „Da' ce crezi dumneata, că noi suntem criminali?". Fetița cea mare deja o priceput ceva, și, când m-o văzut pe mine că plâng, o-nceput să zbiere. Aia mică s-o speriat de noi, cum plângem, și-o-nceput

și ea… Era o tragedie acolo. Soțul meu era galben ca lămâia și zice: „Luați-mă pe mine, lăsați-o pe ea cu copiii!". „Nu", zice el, „că ea vine numai până-n post și vine îndărăt". Era mincinoși… Atunci eu mi-am dat seama că ceva nu-i la locul lui și zic: „Dați-vă cuvântul dumneavoastră de onoare că mă întorc îndărăt la copii, altfel nu mă despart de ei". „Da, te-ntorci, vii, dai numai o declarație și vii îndărăt". Credeam că au cuvânt de onoare, bineînțeles… Atuncea i-am pus soțului meu fetele în brațe… El era ca mort, stătea așa și mă privea înnebunit când o văzut că plec… De la ușă m-am mai întors o dată și i-am privit și n-am să uit toată viața tabloul pe care l-am văzut: soțul meu înnebunit de groază, cu fetițele în brațe zbierând…[1].

Inițial, Securitatea nu știa de colaborarea lui Ioan Cosma cu Sabin Mare, de orele petrecute în podul casei, ci numai de deplasarea fostului căpitan la Apa și de găzduirea oferită de sora sa. Detaliul însă avea să fie descoperit la scurt timp. Până dimineața, și cumnatul agentului SIMRE era reținut, iar copiii dați în grija unor rude.

O moarte care nu rezolvă nimic

Ce s-a întâmplat cu Sabin Mare și Ilie Rada imediat după ce-au scăpat din încercuirea Securității rămâne un mister. Singura versiune care a circulat în spațiul public, fiind creditată inclusiv de foștii deținuți politici, de rudele agenților sau de cei din exil (precum Mircea Mușetescu), a fost cea lansată de Securitate și reluată ulterior în memoriile lui Neagu Cosma. Potrivit fostului șef de la Contraspionaj:

simțind că ne apropiem de ei [Sabin Mare și Ilie Rada – n.m.], au fugit în porumb. […] Mi-am dat seama

[1] Cosmin Budeancă (coord.), *op. cit.*, p. 251.

că Rada a fugit fără pistol, fără încălțăminte și fără documente – le-am găsit acolo. Celălalt, Sabin Mare își luase totul. După trei zile Mare Sabin este găsit împușcat în tâmpla stângă, în apropiere de Făgăraș pe o proprietate a familiei Mare. Avea niște snopi de grâu făcuți cruce la cap. Nu avea ghete, nu avea acte, nu avea pistol. De aici am tras concluzia că asta era opera lui Rada pentru că lui Sabin Mare îi lipsea exact ce nu avea Rada. I-am luat urma lui Rada. După vreo opt zile a apărut la un văr de-al lui, undeva pe la moți. Acesta ne-a povestit că într-o seară a apărut Rada și i-a cerut găzduire. Avea în picioare ghete, avea și pistol. De undeva le luase. Apoi a dispărut.[1]

În ciuda faptului că Neagu Cosma fusese implicat, chiar în 1953, în acțiunea de capturare a „spionilor parașutiști" și avusese acces la dosarele care-i vizau pe Sabin Mare, Ilie Rada și ceilalți aflați în legătură cu grupul lor (dovadă fiind detaliile veridice presărate în mărturia oferită), fostul șef al contraspionajului comunist rostogolea în spațiul public, după 1990, o falsă versiune a evenimentelor, care însă convenea Securității: Ilie Rada, singurul supraviețuitor, fusese de fapt tâlharul și ucigașul camaradului său. Dincolo de fracturile logice ale discursului său (cei 350 de kilometri dintre Pir și Făgăraș erau imposibil de străbătut în trei zile, mai ales în condiții de conspirativitate, chiar și dacă cei doi ar fi mers încontinuu), narativa sa cuprindea numai câteva frânturi de adevăr (data exactă a morții lui Sabin Mare ori faptul că trupul era așezat pe o cruce de spice de grâu), restul fiind minciuni grosolane și rău-voitoare, căci reconstituirea celor întâmplate poate fi realizată – măcar parțial – pe baza documentelor strânse ori create chiar de Securitate. În dimineața

[1] http://www.rador.ro/2016/03/14/din-dosarele-securitatii-grupul-fiii-patriei/ (accesat la 20 februarie 2020).

zilei de 16 august 1953, Dumitru Suiogan și Augustin Uglean, doi copii din comuna Vășad, aflată la granița dintre actualele județe Bihor și Satu Mare, și la numai câțiva kilometri de granița româno-maghiară, se plimbau pe un câmp aflat la aproximativ un kilometru și jumătate est de satul lor. La marginea drumului către Andrid au zărit un bărbat înalt, pe care nu-l cunoșteau și care cu siguranță nu era de prin părțile acelea, făcându-le gesturi energice să plece. Speriați, cei doi s-au înapoiat la grupul de consăteni care muncea câmpul, spunându-le ce au văzut. Țăranul Gheorghe Forgaci a fost primul care s-a dus la locul indicat. Când a văzut că cei doi copii nu numai că aveau dreptate, dar lucrurile erau mult mai grave decât crezuse, a anunțat autoritățile din sat. La ora 13, caporalii de Miliție Constantin Merfu și Gheorghe Bozgan, și președintele Sfatului Popular, Iosif Kalii, constatau că, la marginea drumului, pe un pat de spice de secară așezate în formă de cruce, se găsea un cadavru

> cu fața în sus, cu capul înspre partea dreaptă, mâinile erau în lungimea cadavrului, iar mâna dreapta era îndreptată peste șoldul cadavrului, în partea stânga lângă cadavru sa [sic!] găsit un pistol de șold, iar degetele de la mâna stângă atârnau până deasupra pistolului, tot lângă pistol se mai afla și un încărcător.[1]

În tâmpla stângă se vedea locul pe unde intrase glonțul care îi luase viața bărbatului înalt de aproape doi metri, iar sângele, acum uscat, se prelinsese de la ureche până la ochiul stâng. Bărbatul era îmbrăcat în haine negre, iar în picioare avea o pereche de bocanci legați cu șireturi albe (dovadă că nu-i furase Rada). Încălțămintea și pantalonii prezentau un strat consistent

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 279.

de praf ori noroi uscat, semn că omul își petrecuse ultimele ore de viață pe câmp sau în apropierea unei ape. Pentru toți cei de față era clar că tânărul se sinucisese, căci „în apropierea cadavrului nu am văzut niciun fel de urme din care să se deducă că între cadavru și alte persoane ar fi fost vreo luptă, de asemenea, nici pete de sânge nu sau [sic!] găsit în altă parte [,] ci numai sub capul cadavrului". Încercând să afle identitatea celui mort, milițienii l-au căutat prin buzunare, găsindu-i o fotografie care îl înfățișa pe cel mort tânăr, dârz și încrezător. Singura mențiune era pe verso: „De la mic la mare sunteți niște canalii murdare. Înscenarea cu aria s-a dus, eu mor dar mai sunt milioane, americanii vă vor spânzura"[1]. Atunci au înțeles că e posibil să fie unul dintre „bandiții" pe care toate forțele de ordine îi căutau și din cauza cărora întreaga zonă de frontieră era în alarmă.

Odată alertată, Securitatea a ridicat cadavrul care a fost imediat identificat drept Sabin Mare, liderul grupului „Fiii Patriei". Chiar și pentru autorități, moartea agentului trimis de americani era o enigmă, iar rezultatele analizei efectuate la 23 august, de doctorul Ștefan Secăreanu de la Laboratorul de chimie legală al Institutului de Medicină Legală din Oradea, nu au făcut altceva să adâncească misterul ultimelor ore din viața lui Mare și, mai ales, a deciziei sale de a se sinucide. Conform investigațiilor, sângele era necoagulat, semn că moartea a fost una rapidă, iar lipsa acidului cianhidric și a oxidului de carbon în sânge înlăturau scenariul otrăvirii sau al asfixierii, întărind ipoteza că decesul s-a datorat împușcării. Însă atunci când medicul legist a folosit procedeul Widmark pentru a stabili prezența alcoolului, rezultatul a fost unul neașteptat: la momentul morții, în sângele lui Sabin Mare se înregistra o alcoolemie de 2,14 la mie[2], ceea

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 1, f. 171.

[2] *Ibidem*, vol. 2, f. 168.

înseamnă că fostul ofițer ar fi avut o stare medie spre avansată de ebrietate. Foarte probabil, consumul de alcool i-a adâncit lui Mare anumite gânduri și temeri care l-au împins la un gest fără de întoarcere. Să fi fost convingerea că a fost trădat de unul sau de ambii colegi de grup? Să fi căzut într-o stare de deznădejde, în care nu mai spera să iasă viu din țară? Să fi fost refuzul de a trece granița în Ungaria, fiind bine cunoscute sentimentele sale antimaghiare (înainte de a fi paraşutat, chiar îi spunea lui Djuvara că „dacă află că americanii se folosesc de ungurii din Transilvania, el părăsește lupta"[1])? Ce s-a întâmplat cu ofițerul Sabin Mare în ultimele sale ore de viață pare să rămână pentru totdeauna o enigmă.

Povara de a fi supraviețuit

Scăpat din încercuirea de la Pir, pentru Ilie Rada a început lungul drum spre graniță, nu înainte însă de a încerca să facă rost de provizii și de haine care să-l ajute să treacă drept un simplu țăran. La fel ca multe alte detalii, și cronologia exactă este incertă. Spre exemplu, într-un interviu din 1999, Rada afirma că i-a luat aproximativ 15 zile până să ajungă la granița iugoslavă[2], aşadar ar fi atins frontiera în jurul datei de 1 septembrie, însă mărturiile strânse de Securitate tind să acrediteze prezența sa în țară până aproape de sfârșitul primei luni de toamnă. Întâia semnalare este de la sfârșitul lunii august, când Ilie Rada este găzduit pentru o noapte de țăranul Gheorghe Ghent din Spinuș, o comună aflată la circa patruzeci de kilometri sud de Pir. De acolo, agentul a continuat să se îndrepte spre miazăzi, fiind reperat în comuna Răbăgani, unde l-a contactat pe Vasile Mangra

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 88.

[2] http://old.rri.ro/arh-art.shtml?lang=2&sec=40&art=22820 (accesat la 21 februarie 2020).

de la care obține o pereche de bocanci și niște haine țărănești care să-l ajute să poată circula fără să atragă atenția. Apoi, i-a cerut să-l însoțească până la intrarea în satul Vintere din comuna Holod, de unde Rada s-a îndreptat singur spre Ginta, destăinuindu-i lui Mangra că de acolo își va continua drumul spre satul Cermei din județul Arad, urmând apoi să treacă granița în Iugoslavia. Depoziția lui Mangra este confirmată un an mai târziu de datele obținute prin intermediul unor informatori plasați pe lângă Ana Lacziko, sora lui Ilie Rada. Femeia confirma că într-o zi de toamnă din 1953 (foarte probabil septembrie, imediat după întâlnirea cu Vasile Mangra), fratele său a apărut la ușa casei familiei Lacziko din comuna Ginta, fiind găzduit pentru o noapte de socrul ei, bătrânul Alexandru Lacziko (fiul și nora sa fiind, la acel moment, plecați din sat). În tot acest timp, Rada a trebuit să se hrănească numai cu cereale crude, pepeni, roșii și alte legume furate de pe câmp ori cu puținele fructe găsite în pomii de pe marginea drumului. Ultimul supraviețuitor al grupului „Fiii Patriei" a atins în cele din urmă granița româno-iugoslavă, care însă, dintr-un hazard geografic, putea să-i fie fatală:

> Acolo, o noapte, a pândit până a trecut o patrulă cu câinii ei, a alergat apoi peste fâșia brăzdată până a atins gardul înalt de sârmă ghimpată pe care s-a cățărat într-o stare de nervozitate și de oboseală extreme, însângerându-și mâinile și zdrențuindu-și hainele, până a sărit dincolo. A înaintat apoi orbecăind – până a dat de un nou gard de sârmă ghimpată... Năucit, speriat, și-a închipuit că vor fi fost două rânduri de sârmă, la depărtare de câțiva metri, și, cu același chin, a trecut și al doilea gard și s-a oprit, ascuns în iarbă până s-o face ziuă. Deodată, a auzit lătrat de câini și voci în noapte: era tot patrula română. Îngrozit, a așteptat până s-a îndepărtat patrula, a sărit din nou gardul îndărăt și nu s-a mai mișcat.

> Când s-a luminat de ziuă, a zărit jos lângă el un pachet de țigări, gol – era scris pe el în litere chirilice. Era în Iugoslavia. A înțeles pe urmă misterul celor două garduri: granița făcea acolo un fel de V și el, neorientat în întuneric, se regăsise după două treceri tot pe teritoriu românesc[1].

Ajuns în custodia autorităților iugoslave, Ilie Rada a fost ținut singur într-o celulă timp de aproape șase luni, interval în care ofițerii UDB au încercat să obțină cât mai multe informații despre activitatea sa în Franța și misiunea în România, și despre cum a izbutit să scape dintr-o situație ce părea fără ieșire. Fie datorită primelor sale declarații date autorităților de la Belgrad (informații care apoi s-au scurs legației americane, ajungând, în cele din urmă, și la Paris), fie în urma publicării în presa de la București, vestea căderii grupului a ajuns și în cercurile lui Neagu Djuvara: „Colegul francez mă convoacă urgent: se aflase că grupul fusese capturat. Eram dărâmat, distrus, cu sentimentul unei grave vinovății. Zile de-a rândul am putut citi în ziarele românești desfășurarea procesului"[2].

Abia în 1954 i-a permis să părăsească centrul de detenție, fiind trimis la Trieste de unde a fost preluat de oficialii americani care l-au adus la Paris, unde nu a fost primit ca un erou, ci a fost privit cu răceală și suspiciuni. Sabin Mare murise în condiții neelucidate, iar Gavrilă Pop fusese capturat și utilizat într-un proces-spectacol, ca mai apoi să fie executat alături de colaboratorii recrutați în cele șase săptămâni de activitate. Numai Rada era în viață, de partea sigură a Cortinei de Fier, iar declarațiile sale erau o înșiruire de încercări și situații-limită ce păreau de necrezut. Pentru a stabili dacă cele declarate de agentul revenit din misiune

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*..., pp. 89–90.

[2] *Ibidem*, p. 88.

sunt sau nu adevărate, ofițerii americani l-au însărcinat pe Neagu Djuvara să-l supună pe Rada unor interogatorii prelungite și ample. Prin urmare, cei doi români au petrecut câteva săptămâni într-un sat aflat la câteva zeci de kilometri de Paris, timp în care, zi de zi, au discutat fiecare detaliu al misiunii și al evaziunii ulterioare. La finalul acestei minuțioase verificări, Djuvara era în măsură să le confirme partenerilor francezi și americani că, oricât de neverosimilă ar putea părea mărturia lui Rada, declarația fostului agent este veridică. Cu toate acestea, însă, o vagă bănuială din partea emigrației române avea să-l urmărească mereu pe cel care avea să lupte pentru tot restul vieții cu „vina" de a fi singurul din echipă care a scăpat din mâinile Securității. Fie din lipsa informațiilor despre ce anume s-a petrecut în acea zi la Pir și, mai ales, în orele următoare, fie chiar propagată de ofițerii de Securitate, suspiciunea legată de Rada și-a găsit ecou inclusiv în țară. Privind retrospectiv, Aurelia Cosma cataloga salvarea celui de-al treilea membru al echipei în termeni sceptici: „Foarte dubios că nici la proces n-a apărut, nici la Securitate n-am auzit să fi fost... Se pare că și el [Rada – n.m.] era unul dintre informatori și nu se știe nimic de el"[1]. Însă, de departe, cel mai intransigent și radical verdict care arată spre Rada drept trădătorul dinăuntru al grupului, cel care i-a „vândut" pe Sabin Mare și Gavrilă Pop, este al istoricului Ioan Ciarnău. Acesta prezintă o mărturie cel puțin curioasă care i-a fost oferită de Liviu Bonta, fiul, respectiv nepotul celor doi care i-au găzduit pe parașutiști în prima noapte petrecută pe pământ românesc:

> Bunicul povestea că într-o noapte de vară, așa un început de iulie, pe la ora 3 din zori, i-a bătut cineva în geam. Când a deschis ușa de la intrare în casă, mare surpriză: în fața sa se

[1] Cosmin Budeancă (coord.), *op. cit.*, pp 250–251.

găsea nepotul său Sabin Mare, cel pe care îl știa plecat în străinătate, însoțit de doi camarazi ai săi, despre care în minutele următoare a aflat că se numeau Gavrilă Pop și Ilie Rada. După o primire decentă, într-un moment de răgaz, în care au rămas doar ei doi, bunicul a vrut să-l întrebe ceva pe Sabin, dar acesta în loc de răspuns, i-a pus degetul pe gură, semn ca să tacă și i-a șoptit doar atât: unul dintre noi cred că e trădător![1]

Fără a nega cu totul veridicitatea mărturiei cuprinse într-o carte care, în ciuda pionieratului salutar în acest subiect, conține nu doar o literaturizare a istoriei, ci și informații incorecte, ipoteza este una extrem de fragilă. Dacă Sabin Mare ar fi bănuit că unul dintre cei doi colegi ar fi pactizat cu Bucureștiul, este greu de crezut că ar mai fi acceptat să plece în misiune. În caz contrar, și dacă mărturia lui Bonta ar fi adevărată, înseamnă că suspiciunea ar fi apărut între momentul decolării (sau chiar al parașutării) și cel în care au ajuns la casa din Apa. Așadar, un interval temporal extrem de scurt care să permită asemenea deducții capitale, fără a mai lua în calcul și împărtășirea lor cu cineva pe care nu-l mai văzuse de ani de zile. Însă argumentul cel mai consistent contra mărturiei lui Bonta este că, în restul misiunii, Sabin Mare nu a întreprins nimic împotriva lui Rada, iar toate interacțiunile dintre cei doi nu par să acrediteze absolut deloc o asemenea suspiciune. Astfel, ipoteza că Ilie Rada ar fi fost trădător nu este sprijinită de niciun fapt sau mărturie rezonabilă, ci numai de informații obținute indirect, ca urmare a unor supoziții ridicate la rang de certitudine sau ca urmare a dezinformărilor lansate de ofițerii de Securitate.

Obsesia trădării nu se putea stinge, ajungând să-l cuprindă și pe cel bănuit de atâția alții. Căci așa cum Rada era privit cu

[1] Ioan Ciarnău, *op. cit.*, p. 114.

suspiciune, și el la rândul său considera că au fost capturați în urma unei „vânzări" din interiorul SIMRE, chiar de la Paris, de către o persoană pe care a refuzat să o numească în singurul interviu pe care l-a dat, în 1999, dar își manifesta și unele rezerve asupra lui Gavrilă Pop:

> Despre Pop Gavrilă, eu... [ezită – n. Octavian Silvestri] eu n-am știut cum s-a întâmplat.
>
> Când a plecat dimineața, a plecat pentru totdeauna pentru noi. Seara a venit poliția. Eu nu pot să-l acuz pe cetățean că din cauza lui s-a întâmplat, însă să zicem că am rămas cu oarecare... Și eu și Mare am rămas cu anumită... în fine. [...] După câte am auzit eu, el n-a fost... o fi fost capturat, însă s-a descurcat și... După câte am auzit eu, trăise cu fata, cu nevasta unui doctor. După aia, adică nu fusese împușcat.[1]

Pe lângă faptul că era complet fals că Pop ar fi trădat, ar fi făcut vreun compromis sau nu ar fi fost executat, este cel puțin discutabil cum putea Rada să știe cu ce impresie rămăsese Sabin Mare, de vreme ce, imediat ce au ieșit din casa încercuită, cei doi au pierdut legătura pentru totdeauna. Este însă evident că deznodământul tragic al grupului „Fiii Patriei" lăsase cicatrici adânci în sufletul singurului supraviețuitor.

Chiar dacă trecuse cu bine de verificările serviciilor secrete occidentale și ale SIMRE, Ilie Rada nu mai putea fi folosit în misiuni deoarece fotografia sa se afla în aproape toate Inspectoratele Regionale de Securitate, iar toate legăturile sale din țară se aflau sub strictă supraveghere, dacă nu fuseseră deja arestate sau recrutate ca informatori. Tot ca urmare a deconspirării, Rada nu mai putea fi utilizat nici în acțiuni contrainformative, pe teritoriul francez. Dar poate că nici nu mai voia,

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.

căci își forțase norocul de prea multe ori, iar viața de spion, de parașutist, de agent secret, nu mai era pentru el. Și constrâns de împrejurări, Ilie Rada decidea retragerea din activitatea SIMRE, însă avea să rămână apropiat de Mihail Opran, față de care a trăit o lungă și puternică prietenie, ajungând inclusiv să fie cel care s-a ocupat de înmormântarea, în discreție, a fostului șef al structurii informative românești din exil[1].

Din perspectiva regimului de la București, lucrurile aveau să fie tranșate mult mai clar și mai rapid. Singurul prins în viață, Gavrilă Pop, a fost încarcerat și inclus în procesul loturilor de parașutiști capturate în 1953. Urmărirea lui Sabin Mare a încetat oficial la 29 septembrie 1953, la mai bine de o lună după ce fusese găsit mort la câteva sute de metri de granița maghiară. Iar căutarea lui Rada, ultimul agent rămas în libertate, avea să mai continue pentru luni bune, șefii de secții raionale de la frontiere având sarcina de a raporta o dată la două săptămâni rezultatele investigațiilor. Cât privește activitatea SIMRE, în ansamblul său, capturarea Grupului „Fiii Patriei", dar și a celorlalte echipe, urmate de procesul-spectacol din 1953 și execuțiile sumare, au avut un impact covârșitor și determinant în sistarea trimiterii de noi parașutiști.

Descoperirea și căderea echipei conduse de Sabin Mare au produs ecouri dramatice în rândul tuturor celor care i-au sprijinit în vreun fel sau au avut cunoștință de prezența lor. Căci dincolo de sfârșitul tragic al celor doi parașutiști, misiunea lor în țară a antrenat multe alte persoane ale căror destine au fost bulversate cu totul, iar unele vieți curmate abrupt. La fel ca în cazul tuturor celorlalte grupuri trimise în țară de către serviciile secrete occidentale, Sabin Mare, Ilie Rada și Gavrilă Pop nu doar că nu ar fi putut întreprinde nimic, dar nici nu ar fi supraviețuit fără

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.

sprijinul unor persoane din satele respective. Chiar și efemeră și fără rezultate notabile, dacă misiunea lor s-a desfășurat într-un fel sau altul, acest lucru se datorează aproape exclusiv ajutorului necondiționat și devotat primit din partea familiilor, rudelor îndepărtate sau simplelor cunoștințe care și-au asumat un risc enorm și, în cele din urmă, au suferit împreună cu aceștia. Erau oameni simpli, majoritatea țărani, cu studii primare sau, în cazuri rare, câteva clase de liceu. Și cel mai important, nu aveau nicio încadrare ideologică sau politică, chiar și după standardele procustiene ale Securității. Pur și simplu, acești oameni simțeau că regimul comunist se află în contra vieții firești și a valorilor pe care le aveau, iar atunci când li s-a cerut ajutorul (mai degrabă indirect) într-o acțiune anticomunistă, nu au ezitat să-l acorde, suferind apoi consecințele alegerii lor. Cel mai greu încercată a fost poate familia Iuhasz, aproape toți membrii săi fiind arestați (cu excepția gemenilor Andrei și Francisc, care nu au avut legătură cu parașutiștii). Bătrânul Vasile Iuhasz a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică, iar soția sa, Floarea, la 15 ani de muncă silnică, fiind eliberați în 1964, respectiv în 1963. Odată cu ei au fost reținute și cele două fiice: Maria și Emilia, condamnate la câte un an de închisoare corecțională, însă mezina familiei avea să fie eliberată după trei luni de la încarcerare, fiind minoră. Toți aveau să supraviețuiască detenției, însă este greu de cuprins în cuvinte ceea ce au simțit știind că Ioan, fiul, respectiv fratele lor, a fost condamnat la moarte și executat cu câteva zile înainte să împlinească 20 de ani.

Deosebit de dure au fost și represaliile îndreptate împotriva familiilor Bonta din Apa, cei care i-au găzduit pe parașutiști în primele nopți din iulie 1953. Iosif Bonta a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică, din care va executa aproape jumătate. Gheorghe Bonta și soția sa, Ileana Bonta, au primit câte 20 de

ani, respectiv 15 ani de muncă silnică, iar fiul lor, Liviu Bonta, a fost condamnat la 15 ani de temniță.

SIMRE după 1953. Sistarea paraşutărilor

Chiar dacă Neagu Djuvara afirmă că echipa condusă de Sabin Mare a fost singura instruită prin SIMRE[1], şi implicit CNR, şi paraşutată în ţară, este mult mai probabil ca Grupul „Fiii Patriei" să fi fost, de fapt, numai primul din seria celor antrenate în Occident de către structura informativă românească şi de partenerii franco-americani pentru a fi apoi trimise în România. În ultima parte a anului 1953 era programată o a doua echipă, formată din Oliviu Beldeanu, Ioan Chirilă şi Dumitru Ochiu (la care nu este exclus să se fi alăturat şi Tudor Ciochină), însă vestea căderii lui Gavrilă Pop şi a dispariţiei lui Sabin Mare şi a lui Ilie Rada a sistat întreaga activitate. „Noi trebuia să plecăm, al doilea grup. Şi dacă a căzut grupul ăsta [Fiii Patriei – n.m.], americanii au amânat plecarea. Eram în Germania şi trebuia să ne ducem la Frankfurt, şi acolo să ne antreneze încă vreo două luni ca să plecăm. Şi s-a amânat chestia. Am avut noroc, nu?", îşi amintea Chirilă într-un interviu acordat după 1990[2]. Voluntari, curajoşi şi trecuţi printr-o serie de instrucţii militare, Beldeanu şi colegii săi rămăseseră practic fără scopul pe care nici nu avuseseră ocazia să încerce să-l atingă. Se poate astfel considera că deznodământul tragic al paraşutărilor din 1953 (şi, implicit, abandonarea acestui proiect de către serviciile secrete occidentale) a creat premisele pentru atacul legaţiei române de la Berna, din februarie 1955.

Există, totodată, câteva informaţii despre încă un ultim grup de trei români care erau pregătiţi pentru a fi trimişi în ţară: Jak

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.

[2] Oliviu Beldeanu, *op. cit.*, p. 180.

Albu, Nechita Obreja și, cel din urmă inclus, colonelul Gheorghe Sandu. Cel puțin Obreja ajunsese în acest grup mai degrabă printr-un joc al conjuncturii: fusese recrutat la Paris de către comandorul Mircea Pătru, la începutul anului 1952, înainte de înlăturarea lui Petrescu și a lui Opran din structura informativă. Rolul său inițial era de a redacta împreună cu Pătru o carte despre trecerile clandestine de frontieră ale celor care își asumau riscul de a fugi din țările est-comuniste. Volumul, al cărui scop îl reprezenta, evident, popularizarea în Occident a dramelor celor care căutau libertatea, nu avea să se concretizeze niciodată. Schimbarea din 1952 a conducerii SIMRE a făcut ca misiunile în țară să capete o importanță mult mai mare în raport cu activitatea contrainformativă din Occident, scopul fiind contactarea și sprijinirea grupurilor de rezistență armată. De asemenea, lipsa de personal necesar preconizatelor misiuni în țară a făcut ca scopul tehnico-operativ să prevaleze în fața celui de propagandă, astfel că Obreja a fost înscris la o școală de spionaj, unde a urmat timp de trei luni cursuri de radiotelegrafie, în vederea unei acțiuni în țară. Și mai surprinzătoare era repartizarea colonelului Sandu care, potrivit lui Djuvara, fusese „recrutat ca să fie, oarecum, patronul celor tineri pe care îi recrutăm ca să fie parașutați, a fost numai pentru asta, a fost părintele acestor tineri care erau recrutați"[1]. În plus, avea peste 45 de ani și este discutabil dacă fizic putea face față unei misiuni deosebit de solicitante, care punea dificultăți chiar colegilor săi cu 10–15 ani mai tineri.

Grupul pare să fi fost un demers propriu al lui Neagu Djuvara și al colaboratorilor săi, căci dacă „Fiii Patriei" și cei din grupul lui Beldeanu (pentru a nu mai aminti echipele de legionari) beneficiau de instructaj profesionist realizat de specialiști francezi ori americani și de antrenamente militare

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.

cu tehnică modernă, această celulă operativă a SIMRE, formată în primă fază din Obreja și Jak Albu „Chinezu" (Sandu alăturându-se ulterior), era nevoită să se descurce în condiții mai mult decât modeste. Activitatea se desfășura incognito, în camera de hotel a lui Jak Albu, și cuprindea instrucțiuni de telegrafie, utilizarea hărților și a instrumentelor de orientare, precum și exerciții de fotografiere[1]. Evenimentele din ultima parte a anului 1953 (căderea grupurilor de parașutiști, procesul-spectacol și execuțiile celor implicați), au făcut ca ideea trimiterii de alte echipe să fie abandonată, iar grupul lui Jak Albu „Chinezu", Nechita Obreja și Gheorghe Sandu s-a destrămat, fără să fi mai întreprins vreo acțiune propriu-zisă.

Sistarea parașutărilor de către serviciile franco-americane a fost rezultatul unui cumul de factori. În primul rând, operațiunea în ansamblul său fusese zdruncinată din temelii de căderile din 1953 care au culminat cu celebrul proces din toamna aceluiași an, de la București. Nu doar că fusese o lovitură de imagine din partea regimului comunist din România, ci o înfrângere severă din punct de vedere informativ. În cadrul anchetelor, Securitatea obținuse date ample despre centrele de antrenament, instrucția în sine, specialiștii occidentali și românii care se aflau în pregătire sau care finalizaseră stagiile și așteptau trimiterea în țară. Altfel spus, elementul-surpriză dispăruse, iar legăturile din interiorul țării intraseră sub supraveghere. Mai mult, ideea se dovedise falimentară în integralitatea ei: parașutările necesitaseră resurse financiare și logistice considerabile, iar rezultatele erau, în cel mai bun caz, departe de așteptări. Dar dincolo de ceea ce se întâmplase în planul operațiunilor clandestine, la nivel internațional relațiile dintre cele două blocuri ideologice intraseră într-o perioadă de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 3, f. 167.

relativă acalmie, după moartea lui Stalin. Așa că operațiunile de instruire și trimitere a unei noi echipe secrete s-au încheiat.

Înlocuirea lui Mircea Pătru cu Bazil Rațiu

Problemele dintre șeful SIMRE și Mircea Pătru s-au agravat în 1953, odată cu deznodământul tragic al grupului condus de Sabin Mare. Pe lângă lipsa de empatie față de cei care urmau să fie trimiși în țară, pe care i-o imputa Djuvara, căderea neașteptat de rapidă a grupului le-a adus celor din SIMRE și din serviciul secret francez suspiciunea că Pătru ar fi fost culpabil de soarta tragică a membrilor, fiind fie vinovat de indiscreții care au dus la deconspirarea misiunii, fie chiar de legături directe cu Bucureștiul[1]. Chiar dacă niciuna dintre ipoteze nu a fost confirmată, neîncrederea partenerilor occidentali și dorința lui Djuvara de a se debarasa de un ofițer pe care-l considera, în cel mai bun caz, mediocru, guraliv și lipsit de tact au contribuit la decizia de a-l înlătura cât mai repede pe Mircea Pătru din cadrul SIMRE:

> Mircea Pătru [...] era un prost. Și asta e foarte grav. [...] Și nu era nici, cum să-ți spun, nu-și merita galoanele. El nu fusese adevărat aviator, fusese însoțitor. El nu ținuse niciodată un... o manetă de avion. [...] Se dădea drept mare personaj, mare aviator, era un prost, pur și simplu. Și pe mine m-a supărat foarte mult fiindcă... nu numai că... făcea și intrigi și în plus de asta era periculos că trăncănea în oraș. Trăia... adică... se încurcase cu o doamnă, românca, dar care lucra la ministerul de externe francez. Și tot ce se întâmpla între noi doi ajungea la francuji... Și asta când am aflat-o, i-am zis... noi [Djuvara și reprezentanții serviciilor francez și american – n.m.] am stat

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 3, f. 169; *ibidem*, vol. 1, f. 102.

pe gânduri câteva luni de zile „domne, cum ne debarasăm de Pătru ăsta, că e un bou, și care vorbește în oraș?". [...] Tot ce vorbeam între noi.... mica noastră echipă românească ajungea la... Acum, francezii sunt prieteni cu noi, dar nu era cazul în chestii d-astea ca o terță putere să fie la curent cu toate combinațiile noastre[1].

În același an a mai survenit un eveniment, poate chiar mai grav în ochii Parisului, însă este dificil de stabilit cu certitudine cronologia exactă. Poliția franceză a descoperit la metrou o servietă a lui Pătru care conținea documente clasificate, iar în urma analizării lor s-a ajuns la concluzia că, de fapt, Mircea Pătru era agent dublu, aflându-se și în serviciul americanilor, cărora le oferea informațiile care erau destinate exclusiv SIMRE și omologilor francezi. A existat chiar și suspiciunea că ar fi făcut același lucru și în raport cu Intelligence Service, ceea ce l-ar fi făcut pe Pătru un veritabil agent triplu. Cert este că descoperirea a înfuriat de-a binelea autoritățile franceze care au decis să-l expulzeze pe Mircea Pătru, proaspăt revenit în Franța dintr-o deplasare în Germania. Numai intervenția promptă și energică a lui Virgil Veniamin, în calitate de lider politic al exilaților români, a oprit această măsură radicală, care a fost schimbată cu domiciliu obligatoriu la Dijon.

În mod surprinzător, se pare că întreaga răsturnare de situație în defavoarea sa nu a avut un impact puternic asupra lui Mircea Pătru care, probabil, deja își construise o pistă alternativă, lăudându-se lui Nechita Obreja că are certitudinea că va lucra în altă parte. În paralel, fostul ofițer continua să se intereseze de românii care apăreau la Paris și făcea eforturi, prin Maria Brăescu de la CAROMAN, să i se ridice interdicția de deplasare

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Neagu Djuvara, 2016.

în Franța. Următorii ani ai biografiei sale sunt învăluiți în incertitudini: se pare că i s-a permis să revină la Paris, însă nu a mai lucrat în domeniul serviciilor secrete și era privit cu răceală de către ceilalți români care încă îl considerau măcar parțial responsabil de eșecul grupului condus de Sabin Mare. Singurele informații provin dintr-o notă din 1958 a Direcției a II-a a MAI București care preciza că Mircea Pătru „a ajuns într-o situație grea la Paris. Nu are de lucru, se poartă îmbrăcat destul de rău și nu este luat în seamă de către ceilalți fugari care au o poziție în Franța sau care lucrează în anumite centre de spionaj"[1]. În cele din urmă, fostul ofițer a plecat în Spania, de unde, cu ajutorul lui Virgil Vasiliu, s-a stabilit în Statele Unite.

În locul său, Neagu Djuvara l-a adus în 1954 pe maiorul Bazil Rațiu, a cărui experiență și pregătire profesională reprezentau un plus nesperat pentru SIMRE care intrase oarecum într-o stare de blazare. Nu numai pentru serviciul românesc de la Paris a fost un câștig, ci și pentru Rațiu care, după cinci ani de lucru cu structurile secrete americane, era complet dezilu-zionat de acestea. Chiar dacă Silviu Crăciunaș avea obiceiul să augmenteze anumite detalii în rapoartele trimise ofițerilor de la București sau chiar să inventeze persoane și evenimente, este destul de probabil ca relatarea din decembrie 1957 a discuției pe care a avut-o cu Bazil Rațiu să fie una veridică, fiind creionată o imagine nefardată a celulei informative din Bavaria și a activității sale destul de nespectaculoase, în comparație cu cea a SIMRE sau chiar a lui Titi Constantinescu:

> A susținut că elementele de care dispuneau americanii erau elemente mediocre, frizeri, pantofari, intelectuali ratați, oameni necorespunzători care nu au reușit să facă altceva în viață, iar

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 818 231, vol. 2, f. 14.

pe americanii care conduceau serviciul de informații i-a descris ca fiind nepregătiți, fanteziști, lipsiți de experiență, copilăroși și că numai f. puțini dintre americani erau oameni corespunzători, clari și dedicați acestei activități. Mi-a spus că totdeauna a susținut în fața americanilor că lupta subversivă în țară nu poate fi dusă prin elementele de care dispuneau ei că asemenea oameni nu pot fi trimiși la [...] ofițerii superiori sau la medicii și profesorii de care dispunea el în țară, fiindcă asemenea elemente nu ar fi putut întreține o convorbire și legături la un nivel înalt cu oamenii săi din țară, nici nu le-ar fi putut inspira încrederea necesară pentru a-i pune în mișcare și să acționeze sub influența lor.[1]

După ceva mai bine de un an, în toamna anului 1955, colaborarea lui Rațiu cu SIMRE a fost foarte aproape să se încheie abrupt. Maiorul a primit o ofertă tentantă, în special financiar, din partea lui Behçet Türkmen, șeful Millî Emniyet Hizmeti, serviciul de informații al statului turc. Türkmen, pe care Rațiu l-a cunoscut la Ankara, i-a propus să revină în capitala Turciei, unde urma să fie încadrat în structurile NATO, într-un birou destinat Europei Răsăritene. În primă fază, fostul șef al structurii informative americane din Bavaria nu a informat pe colegii săi ori pe francezi de oferta Ankarei, mai ales că înclina să o accepte. Potrivit lui Neagu Djuvara, totul s-ar fi rezolvat, fără să dea mai multe detalii, iar Bazil Rațiu a rămas în conducerea SIMRE, însă atitudinea sa a produs o foarte proastă impresie[2].

Rezidențele în perioada Djuvara

Cum ideea unor rețele informative în interiorul țării fusese abandonată aproape definitiv după 1952, Djuvara afirmând că era prea periculos și aproape imposibil cu resursele disponibile

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 182, f. 21.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 92.

în contextul politic de atunci să construiască o rețea de agenți pe care să o dirijeze din Franța[1], iar activitatea comandorului Vasilescu era fără rezultat, singura modalitate reală de obținere de informații o constituiau rezidențele. Bineînțeles, și acestea fuseseră afectate de ecoul schimbării din primăvara anului 1952, precum și de numărul din ce în ce mai mic de noi refugiați veniți din țară.

Singurele rezidențe operaționale (în grade totuși foarte diferite) de după 1952 au funcționat la Viena și la Trieste (plecarea lui Nicolae Tănase de la Innsbruck a însemnat disoluția celulei informative). Era oarecum surprinzător că, potrivit lui Djuvara, în Germania (unde se afla o semnificativă emigrație românească, dar și o oarecare legătură cu țara prin intermediul șașilor și șvabilor) nu exista nicio celulă stabilă. Totuși, la fel ca în celelalte regiuni în care se găseau exilați români sau se afla că urma să sosească o delegație din țară, SIMRE trimitea periodic câte un colaborator.

Trieste

Având în vedere desprinderea Iugoslaviei lui Tito de restul blocului comunist aflat sub controlul Moscovei, este surprinzătoare importanța neașteptat de redusă pe care rezidența de la Trieste a avut-o în arhitectura instituțională a SIMRE. Posibilele cauze sunt date de înăsprirea măsurilor de siguranță la granița româno-iugoslavă, ceea ce a condus, inerent, la o îngreunare a trecerii frontierei și la scăderea numărului de refugiați, și la lipsa unor persoane care să coordoneze activitatea din orașul aflat în mijlocul unei lungi și aprinse dispute între Roma și Belgrad. Locul lui Ion Țânțăreanu fusese preluat de către Alexandru Pereț, însă nu există date legate de activitatea

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Neagu Djuvara, 2016.

acesteia despre care se poate numai specula că a fost de scurtă durată și, în cel mai bun caz, cu rezultate minore.

În august 1952, celula avea să treacă în coordonarea neoficială a lui Oliviu Beldeanu, a cărui poziție propriu-zisă era destul de neclară, oscilând de la sprijinitor al rezidenței la responsabil de structură. Plasarea sa a fost mai degrabă rezultatul prieteniei pe care o avea cu Mircea Pătru, pe care îl cunoscuse în țară în 1941, la o școală de pilotaj, și îl revăzuse în 1949 în lagărul de Zdrenjanin, și căruia îi raporta direct activitatea sa. Rolul lui Beldeanu, care se bizuia pe ajutorul lui Ioan Chirilă, era de a-i identifica pe românii aflați în zona Trieste, de a-i sprijini pe aceștia și de a-i recruta pe cei dispuși să fie instruiți și trimiși înapoi în țară. Oricât de dispus și de doritor era chiar Oliviu Beldeanu de a pleca în misiune în RPR, absența unui potențial înlocuitor al său îl scotea momentan din calcul pentru a fi chiar el inclus în instructajul propriu-zis. În octombrie 1953, pe fondul unor neînțelegeri cu autoritățile din Trieste, Oliviu Beldeanu a fost constrâns să părăsească regiunea, astfel că împreună cu Ioan Chirilă și Anton Jahoda a lăsat în urmă orașul-port de la Marea Adriatică și s-a dus la München, cu gândul de a intra în procesul de instruire și antrenament pentru a fi trimiși în țară, ceea ce nu avea însă să se mai întâmple. Astfel, se poate considera că rezidența SIMRE de la Trieste și-a încheiat activitatea.

Viena vs. București. Acțiunea „Viorel"[1]

Evenimentele de la Paris, din prima parte a anului 1952, au pus o puternică presiune pe Gelu Belu. Între agentul de la Viena

[1] Cu toate că Neagu Cosma îl indică pe Titi Constantinescu drept agentul occidental împotriva căruia s-a dus acțiunea de dezinformare, în realitate este vorba de Gelu Belu, nefiind clar dacă este vorba de o confuzie neintenționată a memorialistului ori de o dezinformare voită. Neagu Cosma, *Amintiri din pribegie...*, pp. 111–120.

și Mihail Opran se construise o veritabilă relație de încredere, respect și prietenie, iar cu generalul Petrescu lucrase de fiecare dată sub auspicii foarte bune. Pe de altă parte, războiul de la vârfurile structurii nu-l implicau și pe el, astfel că activitatea lui Belu nu era practic perturbată în vreun fel de tensiunile dintre liderii SIMRE și partenerii francezi. Prins între spiritul de colegialitate și pragmatismul profesional, Gelu Belu a fost probabil influențat de o discuție cu generalul Petrescu, petrecută în februarie 1952, când acesta din urmă i-a comunicat că începea să ia în calcul să nu mai lucreze în cadrul structurii informative, recomandându-i agentului să „procedeze așa cum îi dictează interesele sale"[1]. Iar interesul său era de a-și continua lupta cu regimul comunist de la București, așa cum putea face el prin acțiunile informative duse de rezidența pe care o coordona, mai ales că își crease o serie de persoane de sprijin în activitatea informativă din rândul emigrației de la Viena. Prin urmare, Belu a ales să rămână în structurile SIMRE, lucrând atât în subordinea directă a lui Neagu Djuvara, noul șef descriindu-l drept „băiat plin de duh și de gentilețe firească, mă înțelegeam de minune cu el"[2]. Se pare însă că în primii ani de după instalarea noii conduceri a serviciului românesc, unele paliere ale activității informative a lui Belu s-au desfășurat într-o legătură destul de strânsă cu un enigmatic Zotter, cunoscut drept „Neamțul".

Începând din 1950–1951 și aproape exclusiv din 1952, principala direcție de activitate a rezidenței SIMRE din capitala austriacă o constituia interacțiunea cu marinarii români care lucrau pe vasele ce navigau pe Dunăre, asigurând o legătură directă între Viena și România. Pentru structura informativă a lui Gelu Belu, aceștia reprezentau colaboratorii ideali: în primul rând

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 125.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 94.

puteau călători pe cale legală, în al doilea rând făceau drumul în mod regulat, existând premisele unei acțiuni sistematice și, de asemenea, nu ridicau suspiciuni și dispuneau de spații în care puteau ascunde și unele pachete (sau chiar persoane), nu numai documente sau microfilme. Identificarea și contactarea lor era un proces foarte anevoios și meticulos, de multe ori la cheremul hazardului, fiind însoțit de pericole și incertitudini. Abordarea nu se făcea imediat și direct, ci prin colaboratorii lui Belu care serveau, totodată, drept paravan. În memoriile sale, fostul ofițer de contraspionaj Neagu Cosma preciza că activitatea informativă a lui Belu se afla sub masca unui local condus de Anton Klein, originar din România. Localul ar fi fost frecventat de marinarii veniți din țară deoarece se afla în imediata apropiere a portului și servea produse pe datorie, în schimbul unor comisioane făcute la întoarcerea din deplasare. Potrivit lui Cosma, acolo navigatorii erau abordați de proprietar și de agentul SIMRE care, atunci când

> limbile se dezlegau la un pahar de șnaps ori țuică românească, aflau cum gândesc și ce-i frământă pe marinari, selecționându-i pe aceia cărora urma să le acorde o atenție specială. Așa au ajuns unii marinari să devină trădători. Marinarul intrat în vizor era „ajutat" să se încurce în tot felul de chestiuni: contrabandă, împrumuturi nerambursabile, pălăvrăgeală surprinsă pe bandă magnetică și alte asemenea „mărunțișuri". Când „fructele erau coapte" i se propunea târgul: ori... ori...[1]

Constrânși astfel să accepte colaborarea cu serviciile de informații occidentale, marinarii îi puneau lui Belu la dispoziție documentele de identitate pentru a fi copiate, acestea urmând

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 113.

să fie utilizate de agenții care trebuiau să fie trimiși în țară, îi furnizau date despre diferite aspecte economice, militare sau sociale din RPR, iar apoi se vedeau nevoiți să îndeplinească rolul de curieri, ducând și aducând pachete, corespondență, note și informații. Întreaga legendă este cel puțin discutabilă, metoda șantajului nefiind utilizată, cu o singură excepție identificată până în prezent, în activitatea rezidenței de la Viena. Iar asta nu pentru că agenții români nu ar fi recurs din principiu la un asemenea procedeu, ci pentru că nu oferea garanțiile că cel care trebuia recrutat ar fi colaborat apoi onest și nu ar fi devoalat totul Securității. Explicația singurului caz care constituie abaterea de la această practică este fie nevoia presantă de obținere a unui document românesc de identitate pentru o misiune care se apropia cu pași repezi, fie este vorba de o relatare care punea marinarul în postura de victimă și îl deculpabiliza parțial. Pe de altă parte, se pare că versiunea puternic deformată prezentată de Neagu Cosma pleacă totuși de la un detaliu cât se poate real. La începutul anilor 1950, în apropierea portului din Viena funcționa o măcelărie deținută de Crișan Wandelin (nu este exclus să fie una și aceeași persoană cu Klein), un român plecat din țară în 1941 și stabilit în capitala austriacă. Magazinul său era frecventat de marinarii români, mai ales că Wandelin făcea schimb valutar la negru, oferind șilingi cu care navigatorii puteau cumpăra bunuri din oraș, iar contravaloarea în lei urmau să o depună familiei măcelarului rămase în România, dar și alte produse de contrabandă care erau ulterior vândute în țară. Dar sub masca acestor mici bișnițe, Crișan Wandelin lucra cu rezidența condusă de Belu, căreia îi intermedia obținerea de informații și de documente de la navigatorii români. Doi dintre cei care au ajuns să fie surse pentru agenții de dincolo de Cortina de Fier au fost Ioan Hogea și Florea Andriță care au

trecut pragul măcelăriei lui Wandelin pentru a achiziționa de la acesta câte un ceas de mână. Numai că atunci când Hogea a pus banii pe tejghea, alături de bancnote erau și carnetul de marinar, și livretul de militar pe care le luase la sugestia lui Andriță, pentru a se legitima în cazul în care ar fi fost opriți de poliția austriacă. Aparent din curiozitate, măcelarul i-a cerut livretul militar și, după ce l-a primit, i-a spus că îl reține, urmând să i-l returneze peste câteva ore. Din teamă, din naivitate sau din cine știe ce alt motiv, marinarul a acceptat fără să protesteze, iar mai târziu Andriță i-a destăinuit că știa de interesul lui Wandelin pentru document (astfel că întreaga desfășurare a fost, de fapt, un act premeditat, iar Andriță lucra în colaborare cu măcelarul) și că există doi români fugari din Viena care vor să discute cu el despre livret. În seara următoare, cei doi navigatori s-au întâlnit la un restaurant cu cei doi necunoscuți, dar și cu Wandelin, însă după puțin timp Andriță s-a făcut nevăzut în timp ce ceilalți patru s-au retras într-o încăpere separată a localului. Necunoscuții i-ar fi spus lui Hogea că sunt legionari aflați în emigrație, că au nevoie de asemenea documente pentru eventuale misiuni în țară și i-au solicitat informații despre situația din RPR, cereri la care marinarul s-a conformat întocmai. „În timpul discuțiilor", se nota într-o sinteză a cazului, „Hogea Ioan din cauza consumării [a] prea multă băutură s-a îmbătat după care s-a trezit într-o cameră". Revenit pe vas, bărbatul a fost înștiințat de Andriță că poate să-și recupereze livretul de la măcelăria lui Wandelin, însă acolo i-a reîntâlnit pe cei doi necunoscuți

> care i-au arătat livretul militar la care Hogea Ioan a răspuns că este al său și a întins mâna pentru al [sic!] lua atunci unul din cei doi indivizi l-a apucat de piept și i-a spus „ce așa

ne-a fost vorba, unde crezi că te trezești trebuie să semnezi un angajament și după aceia ai să-l primești"[1]

Iar Hogea ar fi fost nevoit să-l semneze pentru a-și recupera livretul. Sau cel puțin aceasta este versiunea pe care a relatat-o ofițerilor de Securitate, versiune pe care aceștia au și creditat-o ca fiind adevărată. Veridicitatea relatării este însă discutabilă: contactul dintre Hogea și agenții aflați în Viena ori transferul de documente s-a petrecut cu siguranță, însă este cel puțin discutabil dacă a fost vorba de constrângere și amenințări sau, mai degrabă, colaborarea marinarului a fost una benevolă. Este, de altfel, singurul caz în care se relatează că Belu, dacă, într-adevăr, este vorba despre el, s-ar fi prezentat drept legionar, postură care însă se potrivea deplin în discursul Securității care căuta implicații legionare în aproape orice acțiune împotriva regimului la București și justifica și mai pregnant puterea amenințărilor cărora le-ar fi căzut victimă Hogea. Întreaga poveste ar fi putut rămâne un episod nebulos al confruntărilor duse de agenții serviciilor secrete aflați la Viena. Însă nu s-a întâmplat astfel, iar epilogul avea să se petreacă în 1953, într-unul dintre birourile Securității. Atunci când analizau documentele cu care a venit Bebi Toma, unul dintre cei parașutați în țară în acel an, s-a descoperit că seria livretului militar al spionului coincidea cu seria livretului lui Ioan Hogea. Cercul se închisese.

Este neclar cine erau cei doi bărbați care i-au fotocopiat livretul lui Hogea, inclusiv dacă aceștia erau legionari sau nu, sau dacă vreunul dintre ei era Gelu Belu (care obișnuia să se prezinte drept „Gheorghe"). Însă cu siguranță măcelarul din Viena a fost unul dintre cei mai productivi colaboratori ai

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 59.

rezidenței SIMRE din Viena: în 1950, acesta l-a recrutat pe marinarul Stancu Geanta, pe care l-a utilizat informativ până în primăvara anului 1955, când sursa a fost descoperită și arestată de Securitate. Același Wandelin, în colaborare cu Petre Angelescu, un marinar care în 1951 alesese să rămână la Viena și lucra pentru Gelu Belu, au reușit în 1953 racolarea unui alt matelot român, pe care Belu l-a supus unui amplu interogatoriu, ca mai apoi să-l recruteze sub numele conspirativ „Ionel". Ce nu știa însă niciunul dintre cei de la Viena era că bărbatul din fața lor mai avea un angajament secret, de data aceasta față de Direcția a VI-a a Securității, fiind astfel un agent dublu marșrutizat – cel mai probabil din întâmplare – în orbita rezidenței SIMRE. Prin intermediul acestuia, autoritățile de la București și-au completat datele avute asupra lui Belu și a apropiaților săi, a modului de recrutare și a informațiilor căutate de agenții de la Viena, precum și lista de nume a persoanelor de la bordul navelor românești care aveau contacte cu celula secretă din capitala de pe Dunăre[1].

Însă Crișan Wandelin și Petre Angelescu nu au fost singurii intermediari utilizați de Gelu Belu în recrutarea de marinari: Olga Pirscher era o bucovineancă stabilită la Viena, în 1941, alături de Iohan Pirscher, al doilea său soț (de primul divorțase în 1930, însă din mariajul lor rezultaseră doi băieți, Otto și Fritz, amândoi înrolați în SS și amândoi căzuți pe frontul antisovietic). Nu este clar cum a ajuns Olga Pirscher să colaboreze cu Gelu Belu, însă ea a fost cea care l-a convins în august 1951 pe marinarul Tudor Manofu să intre în legătură cu agentul român din capitala Austriei. Relația dintre Manofu și Belu s-a rezumat la trei întâlniri petrecute cu ocazia curselor făcute la Viena (august 1951, martie și octombrie 1952), ocazii

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 62.

cu care agentul SIMRE i-a pus întrebări despre situația economică din țară. Totodată, prin intermediul navigatorului și al soției sale, Maria Manofu, rezidența a încercat să trimită către două persoane din Transilvania bani și instrucțiuni[1]. Cel puțin într-un caz, acțiunea a avut succes, Manofu predându-i fostului preot greco-catolic Petre Anca din Turda două scrisori cu mesaj scris cu cerneală simpatică, probabil împreună cu bani și cocoșei de aur. Tot Pirscher l-a „pescuit" într-un magazin vienez și pe marinarul Ilarie Perianu pe care l-a ajutat să cumpere anumite produse, ca mai apoi, sub masca unei discuții banale, să obțină informații cu privire la situația de pe granița româno-iugoslavă. Aflând că urmează să vină și în anul următor la Viena, Pirscher i-a lăsat adresa rugându-l pe bărbat s-o caute atunci când va reveni la Viena. Ceea ce s-a și întâmplat, numai că Perianu a înțeles invitația într-un alt mod și a fost foarte probabil dezamăgit să-l întâlnească în locuința lui Pirscher pe Gelu Belu, care a început să-l descoasă cu privire la utilizarea în țară a cartelelor de alimente, paza în porturi și posibilitatea de a scoate clandestin persoane din țară, iar între timp, Olga Pirscher

> i-a spui lui Gelu Belu că eu cred că dl. Perian Ilarie ne poate face rost de un buletin de identitate și carnete de marinar în alb sau chiar complectate iar Gelu Belu m-a întrebat dacă pot să-i procur aceste acte și totodată mi-a dat sugestia de a fura de la cunoștințe sau prietenii mei însă să am mare grije să nu mă prindă și să le duc lui și atunci voi fi bine retribuită și va fi și el mulțumit la care eu i-am răspuns că aceste lucruri sînt cam greu de realizat fiindcă nu se găsesc în comerț și dacă se va ivi vre-o ocazie să fur de la vre-o persoană s-au [sic!] să găsesc pe drum atunci îi voi duce în mod

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 62.

sigur. [...] După aceste discuții am plecat de acasă la restaurant cu Gelu Belu și Pirscher Olga unde am consumat cca 20 halbe cu bere [...][1].

Perianu avea să revină o dată sau de două ori pe an la Viena, răspunzând întrebărilor lui Belu despre diferite aspecte economice, militare și sociale din țară și preluând două scrisori pe care urma să le livreze (achitându-se numai de sarcina predării corespondenței către doctorul Popescu Crivina din Turnu Severin, în schimb plicul pentru rudele din Târgu Mureș ale lui Belu l-a rupt și l-a aruncat în Dunăre, cel mai probabil din precauție). Nu a reușit însă să-i procure șefului rezidenței SIMRE niciun document de identitate, în ciuda presiunilor repetate, iar în vara anului 1956 Perianu se afla deja în camerele de anchetă ale Securității. Deconspirarea sa a fost, cel mai probabil, rodul indiscreției Olgăi Pirscher care, văzând că timp de aproape doi ani bărbatul nu-și mai făcuse apariția la Viena, a început să întrebe de el printre marinarii cu care avea legături, fără să ia în calcul că unul dintre ei poate fi informator al autorităților de la București.

Pentru a contracara activitatea centrului SIMRE din capitala Austriei, contraspionajul de la București a ținut cont de o vastă paletă de direcții de acțiune. Cele mai accesibile erau, bineînțeles, supravegherea și dezinformarea și care, de altfel, aveau să constituie principalele acțiuni puse în aplicare în anii 1950. Însă Securitatea nu s-a limitat numai la variantele simple și sigure, ci a sondat posibilitatea unor incursiuni mult mai ample în structura informativă din Viena sau chiar lichidarea parțială a acesteia. În primul caz, se viza recrutarea unei persoane-cheie, iar numele avut în vedere a fost cel al lui

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 98.

Crișan Wandelin, însă planul nu s-a materializat. Mult mai îndrăzneață a fost ideea răpirii lui Gelu Belu și a Olgăi Pirscher și aducerea lor în țară, unde urmau să fie interogați, judecați și condamnați, operațiune care avea să rămână mult timp pe masa de lucru a locotenent-colonelului Eugen Szabo și a superiorului său, maiorul Isidor Holingher. Același Neagu Cosma, care la începutul anilor 1960 a fost direct implicat în urmărirea lui Gelu Belu, relata în amintirile sale că varianta răpirii șefului rezidenței din Viena ar fi fost avansată chiar de către un marinar care era agent dublu, marșrutizat în cercul oamenilor de încredere ai lui Belu, informație neconfirmată documentar:

> Titi Constantinescu [de fapt Gelu Belu – n.m.] avea deplină încredere în „Costică" [de fapt, agentul „Viorel" – n.m.], motiv pentru care urca la bordul vasului unde rămânea ore întregi la un pahar de țuică, mămăliguță și telemea de Brăila. De aici lui „Costică" i-a venit ideea de a-l „confisca" pe fostul căpitan de cavalerie [Titi Constantinescu fusese locotenent de aviație, iar Belu fusese ofițer de rezervă, lucrând ca translator – n.m.] și de a-l aduce acasă. Planul său a fost desigur, respins, spre marele regret al acestuia. „Îmi pare rău că v-am spus, trebuia să vi-l aduc și gata". „Costică" făcuse și unele preparative în acest scop, amenajând pe vapor o ascunzătoare pe care numai un control foarte minuțios ar fi putut-o descoperi [amenajarea exista dinainte ca marinarul să fie determinat să colaboreze cu Securitatea – n.m.]. Așa a scăpat Titi Constantinescu [în realitate, Gelu Belu – n.m.] de judecată și de condamnare în țară, după faptele săvârșite împotriva ei[1].

Pentru orice fel de acțiune – informativă, de recrutare ori de răpire –, era însă nevoie de agenți în proximitatea membrilor

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 120.

rezidenței. Așa că la 11 iulie 1951 a fost recrutată, prin constrângere, sursa „Eduard Vasile", un marinar care avea legături cu Crișan Wandelin, dar fără a ajunge până la Gelu Belu. Din motive necunoscute, performanțele sale informative au fost extrem de reduse, nici până la începutul anului 1956 nereușind să intre în contact direct cu șeful rezidenței SIMRE. La fel se întâmplase în februarie 1955 cu marinarul care avea să devină agentul „Ioan Georgescu", despre care Securitatea aflase în timpul anchetei lui Tudor Manofu. Navigatorul avea deja construită o relație de încredere nu doar cu Crișan Wandelin, dar și cu Olga Pirscher și cu Gelu Belu, cărora le dăduse informații politice și economice din țară, le procurase documente românești și le adusese scrisorile rudelor rămase în RPR. Dar la fel ca în cazul lui „Eduard Vasile", nici „Ioan Grigorescu" nu oferise încă, în primăvara anului 1956, rezultate notabile[1].

Totuși, pe cât de infructuoase au fost încercările Securității pe aceste filiere, pe atât de profitabile și îndelungate au fost prin marinarul Florea Ardeleanu, care, sub identitatea conspirativă a agentului „Viorel", a fost principala vulnerabilitate a rezidenței SIMRE din Viena. Era unul dintre numeroșii navigatori care ajunseseră să lucreze pentru Gelu Belu, povestea recrutării sale nefiind cu mult diferită de a celorlalți mateloți transformați peste noapte în spioni. Identificat și abordat la sfârșitul anului 1949 de către Victor Colbazi, cu care se cunoștea încă din 1936, de când acesta îi era superior în cadrul Societății Române Dunărene, Ardeleanu a fost „transferat" lui Gelu Belu în primăvara anului 1951, primind numele conspirativ „Gheorghe Oatu". Timp de mai bine de un an, marinarul a cules informații din țară pe care să i le

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 1, f. 81.

predea la Viena (iar ulterior și la Linz, odată cu includerea portului din amonte în traseul regulat al navei). Subiectele erau variate, de la starea de spirit a populației la situația economică reală. Tot în memoriile sale, fostul ofițer de contraspionaj Neagu Cosma afirma că Ardeleanu i-ar fi furnizat lui Belu și informații despre rezistența din munți sau exploatarea uraniului în România. Pe lângă faptul că aceste detalii nu sunt confirmate de datele din dosarele de urmărire întocmite pe numele lui Belu, este cel puțin derizorie ideea că un simplu marinar, cu patru clase, care scria cu dificultate și avea o inteligență modestă (nu de puține ori, ofițerii se plângeau că Ardeleanu nu fusese capabil să ducă discuția pe linia instructajului primit în prealabil), ar fi putut avea cunoștințe despre asemenea aspecte. Însă matelotul nu a fost o simplă sursă informativă, ci unul dintre cei mai de încredere curieri, îndeplinind o serie de misiuni nu tocmai ușoare: în 1951 a izbutit să o scoată din țară, ascunsă într-un compartiment al tancului petrolier, pe Ecaterina Caragea (mama Tandei Caragea), a adus pentru preotul Anca din Turda corespondență scrisă cu cerneală simpatică, bani și cocoșei, a recrutat persoane de sprijin (Moțiu Filipescu, Dumitru Velicu și Dumitru Serghiu) de la care a procurat documente de identitate românești pe care le-a predat la Viena și a transportat în țară o stație completă și funcțională de radio-emisie. Nu este așadar de mirare că Florea Ardeleanu devenise probabil cea mai de încredere și mai apreciată sursă a lui Belu, șeful rezidenței din Viena fiind atât de încântat de rezultatele colaborării încât îl pusese pe Zotter în contact direct cu marinarul și, mai mult de atât, în 1955, l-ar fi prezentat pe „Viorel" și lui Neagu Djuvara[1].

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, pp. 92–93.

Numai că, fără ca Belu și colegii săi să aibă cea mai mică bănuială, Florea Ardeleanu își schimbase serviciul secret pentru care lucra, transformându-se dintr-un vârf de lance al SIMRE într-o neașteptată infiltrare prin care Securitatea avea să controleze jocul ani la rând. Căderea sa nu a avut însă de-a face cu șeful rezidenței de la Viena, ci cu Victor Colbazi, ale cărui legături în țară erau sub strictă supraveghere. Astfel, pentru a se descoperi ce anume trimitea fostul funcționar fluvial, Securitatea a decis să-l rețină și să-l investigheze pe cel care fusese identificat drept curierul care aducea pachetele din Austria. Arestarea lui Ardeleanu a fost mascată sub un amplu scenariu: la 6 noiembrie 1952, vasul său a fost oprit la Turnu-Severin sub pretextul unei epidemii depistate pe vas și care necesită un control medical amănunțit al tuturor pasagerilor. La bordul navei s-a urcat un doctor care, de fapt, era ofițer sub acoperire și care, surprinzător, a decis că singurul bolnav care trebuie debarcat de urgență și trimis la spital este Florea Ardeleanu. Numai că acțiunea a fost un fiasco total: doctorul din port și-a dat imediat seama că omologul său doar afirmă că este medic și la fel s-a întâmplat și în cazul celorlalți marinari, care au înțeles pe loc că ceva se întâmplă și au început să speculeze că, într-un fel sau altul, Securitatea este implicată.

Dus la București, Florea Ardeleanu a fost supus unei ample anchete cu privire la legăturile sale de la Viena și acțiunile în care fusese implicat, iar rezultatul declarațiilor a fost cu mult peste așteptările ofițerilor de Securitate. Aceștia credeau că au în față un banal contrabandist și, poate, mesagerul lui Colbazi care trimitea ajutoare familiei sale. Au descoperit însă o sursă informativă a structurilor secrete occidentale, un curier al rezidenței SIMRE din Viena și un apropiat de încredere al lui Gelu Belu. De aceea, serviciul de la București a decis că Florea

Ardeleanu i-ar fi mai util ca agent secret, recrutat și folosit pentru supravegherea și dezinformarea structurilor cu care colaborase până atunci doar ca un deținut politic asemenea celorlalți zeci de mii aflați în temnițe și lagăre. Pus în fața acestei alternative, Ardeleanu a înțeles că salvarea sa este „întoarcerea" împotriva celulei de la Viena. Șantajat și cu soarta familiei (cel mai probabil, nu știa că în același timp fusese arestată și soția sa, femeia declarând în interogatorii tot ce știa despre activitatea lui), Florea Ardeleanu a acceptat să devină agentul „Viorel", postură care avea să se dovedească mult mai potrivită decât cea de agent al SIMRE. După trei zile de anchetă, bărbatul părăsea clădirea Securității cu o adeverință medicală conform căreia ultimele 72 de ore le petrecuse internat pe un pat de spital.

Pentru contraspionajul comunist, recrutarea lui Florea Ardeleanu a venit la un moment cum nu se poate mai potrivit, exact când Gelu Belu iniția cea mai amplă și temerară acțiune în interiorul țării: crearea unei rețele informative dotate cu aparat de radio-emisie prin intermediul căruia urma să transmită datele. Astfel, comunicarea nu mai era condiționată de posibilitatea lui Ardeleanu de a călători pe Dunăre și nici nu mai exista riscul deconspirării în cazul unei neglijențe a marinarului ori al unui control mai amănunțit din partea vameșilor. Securitatea avea ocazia uriașă de a obține tehnică secretă occidentală, similară doar cu cea descoperită în urma căderii grupului Săplăcan și care nu avea să mai fie egalată decât de echipamentele capturate în 1953, în urma arestării echipelor de parașutiști. Dar dacă aparatura americană cu care fuseseră înzestrați cei cinci tineri descoperiți în 1951 a fost numai examinată, cea pe care o trimitea Belu în țară, prin intermediul lui Ardeleanu, putea fi utilizată efectiv, în eventualitatea că

acțiunea decurgea cu succes, pentru dezinformarea serviciilor occidentale care credeau că stația funcționa în conspirativitate. Transportul pachetului în august 1952 fusese o adevărată încercare pentru marinarul aflat, pe atunci, în slujba SIMRE, riscul fiind ca echipamentul să fie descoperit nu doar de controlul român de la graniță, ci și de colegii săi în timpul misiunii. Singura descriere amplă a echipamentului provine din memoriile lui Neagu Cosma, care spune că aparatul

> era de gabarit mic (cât penarul unui elev), dar care bătea la peste 2 000 km, ceea ce asigura un trafic normal între România și centrul Europei. Alimentarea cu electricitate se putea face la rețeaua de uz gospodăresc, dar și la un acumulator de 12 volți. În ce privește latura operativă, se cerea expres să se transmită mesaje numai supracifrate, scurte – nu mai mari de 25 grupe de cifre – iar în timpul transmisiei să se schimbe quarțul. Ordinea în care se foloseau quarțurile era indicată în Instrucțiune. Se mai cerea ca în niciun caz să nu emită de două ori din același loc, pentru a se putea apăra de interceptarea gonio[1].

Se pare însă că întregul aparat era semnificativ mai mare decât un penar, documentele amintind că era vorba de câteva pachete. Odată aduse în țară, acestea au fost duse de Ardeleanu la locuința unui alt fost navigator, Sergiu Dumitru din Brăila, care le-a preluat și le-a îngropat sub cotețul de găini din curtea casei. Ascunzătoarea era, bineînțeles, una temporară, căci urma, la un moment dat, ca aparatul să fie preluat de cineva care trebuia să se prezinte cu o parolă dinainte stabilită, iar mai apoi stația trebuia pusă în funcțiune. Situația era agravată și de faptul că soția lui Dumitru bănuia că este vorba de

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 118–119.

ceva periculos, care ar fi putut atrage atenția și represaliile Securității, de aceea îi cerea constant și insistent soțului său să scape de pachetele ascunse.

La ultima sosire la Viena, dinaintea descoperirii sale de către Securitate, Florea Ardeleanu a primit și sarcina care constituia cealaltă jumătate a întregului plan imaginat de Gelu Belu. Marinarul trebuia să-l contacteze pe preotul Ion Ionescu, care locuia și slujea în Săftica, o comună din nordul Bucureștiului, și să-i dea

> o coală de hârtie albă pentru el și instrucțiuni de felul cum trebuește cetită această scrisoare și cum trebue să răspundă lui Gelu. Procedeul este următorul: să introducă hârtia în apă rece după care va apare [sic!] scrisul, iar la lumina zilei se poate ceti; ca procedeu de scriere este următorul: să bage o coală de hârtie în apă să o pună pe geam să pună deasupra o altă hârtie uscată și să scrie ce are de răspuns după aceasta; hârtia scrisă să o rupă, iar cea udă să o lase să se usuce.
>
> Totodată mi-a dat și parola cu care urma să mă prezint la Ion Ionescu: „sunt din partea lui Fux, a făcut operație și este bine sănătos". Să nu-i spun că sunt din partea lui Gelu, ci din partea lui Ionel, de statură mijlocie brunet[1].

Printre apropiații și enoriașii săi, părintele Ion Ionescu era binecunoscut pentru atitudinile puternic anticomuniste, fie de pe poziții de simpatizant legionar, până în 1941, fie ca membru al PNȚ, în timpul alegerilor din 1946. Așa îl știa și Fuxi Faubaurer, un vechi amic al preotului, care a plecat din țară în 1950 și s-a stabilit la Viena, unde l-a întâlnit pe Gelu Belu și probabil i-a povestit de părintele Ionescu, determinându-l pe agentul SIMRE să-l ia în calcul pe cleric pentru acțiunile sale

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 5, f. 185.

informative. Abordarea acestei misiuni a rezidenței din Viena a fost destul de problematică pentru contraspionajul comunist: pe de o parte, ofițerii nu puteau avea încă încredere în Florea Ardeleanu, iar pe de alta, nu era exclus ca preotul să-l reclame la Securitate și să se piardă conspirativitatea misiunii, mai ales că Ionescu fusese recrutat în 1951 sub numele de „Vârteju". S-a pus în mișcare un întreg scenariu prin care trebuia testată reacția omului bisericii, păstrat secretul acțiunii și convins Gelu Belu că totul (sau aproape totul) merge în direcția dorită. În locul lui Ardeleanu a fost trimis, la 27 noiembrie 1952, ofițerul Oaidă de la Direcția a II-a, care avea trăsături fizice similare cu ale marinarului, însă preotul a bănuit că, într-un fel sau altul, Securitatea este implicată și, fiindu-i teamă de o cursă întinsă, a refuzat orice contact. Mai mult, așa cum contraspionajul anticipase că s-ar putea întâmpla, părintele Ionescu (sau sursa „Vârteju") a anunțat Securitatea locală de vizita necunoscutului. Totuși, pentru ca să-și poată juca bine rolul odată ajuns la Viena și să nu ridice nicio bănuială în fața lui Gelu Belu, Ardeleanu a fost trimis într-o duminică să ia parte la slujba de la biserica din Săftica. Stând câteva zeci de minute în pronaos, marinarul a avut ocazia să-l vadă personal pe părintele care ieșise din altar cu Sfintele Daruri, fiind astfel capabil, atunci când avea să-i ceară Belu, să facă un portret fizic corect al celui pe care, conform legendei, l-a abordat în chestiuni de spionaj.

Cum părintele refuzase să intre în discuție cu cel care afirma că fusese trimis de la Viena, ofițerul Oaidă și-a încercat a doua oară norocul, dar și de această dată răspunsul a fost unul negativ. Prin urmare, s-a decis ca „Viorel" să-i trimită o scrisoare în care să fie incluse o poză a lui Fuxi Faubaurer și un bilețel al acestuia prin care îi cerea să reia „firul rupt în

împrejurări dramatice"[1]. Speriat de insistența emisarului și de corespondența primită, care putea fi folosită ca dovadă a implicării sale în acțiuni de spionaj, preotul a contactat din nou Securitatea locală, pe fir fiind intrat deja contraspionajul, care i-a cerut să marșeze la propunere. Pentru serviciul condus de maiorul Holingher, era dezirabil să aibă la îndemână scrisul preotului Ion Ionescu. Chiar și cu aprobarea încurajatoare a ofițerului de legătură, părintelui tot i-a fost teamă și a refuzat să facă întocmai cum i s-a cerut. Pentru a nu pierde firul acțiunii, contraspionajul s-a văzut nevoit să recurgă la plastografierea scrisului preotului, așa-zisele „note informative" fiind redactate cu creionul, pentru a îngreuna deconspirarea falsului, și apoi ascunse în interiorul câtorva țigări din pachetul pe care „Viorel" îl avea asupra sa în timpul călătoriei în Austria[2].

Între timp, la locuința din Brăila a lui Sergiu Dumitru s-a prezentat Cornel Popa din Galați, un fin al lui Florea Ardeleanu pe care acesta din urmă îl știa foarte avid de bani, prin urmare acceptase operațiunea despre care nu trebuia să afle prea multe, și în care avea încredere datorită celor câtorva afaceri de contrabandă pe care le făcuseră în trecut. Evident, totul era o legendă: sub numele lui Cornel Popa se ascundea, de fapt, locotenentul Lazăr Bărbunțoi, șef de birou în cadrul Serviciului I. Dacă totuși Belu ar fi făcut investigații, pe o altă pistă, pentru a controla cele comunicate de Ardeleanu, ar fi aflat că, într-adevăr, în Galați exista un Cornel Popa, cu un loc de muncă oarecare, cu o locuință, prieteni și un trecut ce puteau fi verificate.

Rezidența din Viena cunoștea că aparatul ajunsese în siguranță în România și se găsea în posesia unei persoane de încredere. De fapt, se afla în mâinile Securității și, cu codurile

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 115.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 5, f. 417.

și frecvențele potrivite, putea fi folosit în acțiunea de dezinformare. De asemenea, Belu știa că părintele Ionescu din Săftica acceptase propunerea de construire a unei rețele informative și începuse contactarea unor surse și culegerea propriu-zisă de informații. În realitate, preotul nici nu bănuia că Securitatea răspundea în locul său, astfel că de la Viena era văzut drept liderul unei semnificative rețele de spionaj. Din perspectiva rezidenței SIMRE, oportunitățile informative ale acțiunii erau cum nu se poate mai promițătoare. De pe malul Dunării, Gelu Belu zâmbea încrezător și plin de speranțe. La aproape o mie de kilometri depărtare, de pe malul Dâmboviței, ofițerii comuniști de contraspionaj zâmbeau și ei, la fel de încrezători și plini de speranțe. Cu atât mai mult, cu cât știau că ei manipulează întregul joc.

În acest context, în februarie 1953, Florea Ardeleanu revenea în capitala austriacă și restabilea contactul cu Gelu Belu, numai că de data aceasta dintr-o altă postură secretă. Cum marinarul beneficia de o încredere enormă din partea lui Belu, contraspionajul de la București era nerăbdător să înceapă să culeagă primele roade ale unei promițătoare și spectaculoase acțiuni: să descopere oamenii de legătură din interiorul țării pe care se baza rezidența din Viena, să studieze modul în care se construia rețeaua informativă și să analizeze exact direcțiile de activitate gândite de SIMRE. „Dar dacă Ardeleanu trădează și mărturisește colaborarea cu Securitatea, redevine loial rezidenței din Viena și se întoarce cu misiune de dezinformare?", trebuie să se fi întrebat totuși maiorul Holingher și locotenent-colonelul Szabo. Dar răspunsul avea să vină după câteva săptămâni, odată cu revenirea lui Ardeleanu în țară și confirmat din nou și din nou în anii următori: sursa „Viorel" își păstrase angajamentul față de Securitate, dovedindu-se unul

dintre cei mai productivi agenți infiltrați în structurile SIMRE. Astfel, contraspionajul a aflat de tentativele lui Gelu Belu de a-și contacta familia prin intermediul unei anume doamne Lupeanu, care locuia în apropierea Parcului Carol din capitală, de legăturile informative cu Moțiu Filipescu din Galați (care avea misiunea de a culege date militare și economice), de microfilmele pregătite pentru părintele Ionescu ori de pachetele trimise preotului din Turda. Toate acestea în timp ce Ardeleanu continua să-i furnizeze lui Belu diferite informații din țară, date din domeniul economic, politic ori social atent selecționate de către contraspionajul comunist.

Însă în toată această joacă de-a șoarecele și pisica, principalul fir de acțiune, atât din perspectiva Bucureștiului, cât și a Vienei, rămânea edificarea și activarea rețelei informative cu centrul în casa preotului Ionescu. Dacă Belu era nerăbdător ca părintele să înceapă culegerea de informații și trimiterea lor în Occident, momentan prin intermediul lui Ardeleanu, Holingher căuta să temporizeze cât de mult posibil pentru a-l face pe agentul SIMRE să riște și să arunce în joc cât mai multe dintre cărțile sale, ceea ce ar fi dus, bineînțeles, la deconspirarea lor. Versiunea pe care agentul „Viorel" i-a comunicat-o lui Belu era că preotul Ionescu era dispus să intre în această activitate clandestină, dar că nu este sigur că cei de la celălalt capăt al firului sunt agenții din exil ai serviciilor secrete occidentale și nu ofițerii de Securitate, astfel că era reticent să accepte să intre în această afacere. Pentru a-l convinge, Belu a folosit din plin resursele SIMRE și legăturile CNR: prin același „om de încredere", i-a transmis preotului fraza-cheie „ziua bună se cunoaște de dimineață" și i-a cerut să asculte în serile de 4 și 11 octombrie 1953 emisiunile în limba română ale posturilor REL și Vocea Americii, pentru a i se confirma parola primită.

Prima încercare a fost nereușită, ceea ce, din nou, a fost în favoarea Bucureștiului. Însă Belu nu a renunțat la planul său și i-a transmis „preotului" să verifice din nou frecvențele celor două posturi în datele de 4 și 11 decembrie. În acele nopți de început de iarnă, radioul din casa parohială din Săftica a rămas mut sau redând aceeași muzică obișnuită și aceleași știri propagandistice emise din studiourile din strada Berthelot. În schimb, într-un birou al Direcției a II-a a Securității, operatorii așteptau cu atenția încordată emisia „posturilor imperialiste". Cea din 4 decembrie a trecut fără să fie rostită fraza-cheie ori să fie remarcată vreo informație camuflată. Ultima șansă rămânea la 11 decembrie, atunci când, de la Viena, Gelu Belu spera ca mesajul să fie transmis, iar de la București, un ofițer anonim aștepta ca mesajul să fie recepționat. La cincisprezece minute după ora 22, de la microfonul postului Vocea Americii răsuna vocea speakerului, dând citire unui discurs al lui Constantin Vișoianu, președintele CNR: „Români! Știți mai bine ca orișicine că regimul comunist este un regim de teroare și de minciună!". Apoi au curs acuzele îndreptate împotriva Moscovei, pomenirea momentelor de eroism din istoria românilor și îndemnurile la rezistență pentru cei din țară. „Iată ce exemple de fapte istorice comemorăm în luna Decembrie!", își continuă speakerul lectura. „Această lună este memorabilă în istoria noastră. De la început, ea s-a arătat fericită pentru destinele noastre; cum zice un vechi proverb românesc, ziua bună se cunoaște de dimineață!"[1]. Mesajul fusese transmis, dovedindu-se că întreaga acțiune informativă este, într-adevăr, dusă de către SIMRE și are încuviințarea CNR. Cu alte cuvinte, preotul fusese convins să lucreze pentru rezidența din Viena a structurii conduse de Neagu Djuvara. Cel puțin așa trebuia

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 4, f. 44.

să creadă Gelu Belu, legendă pe care acesta a socotit-o adevărată, mai ales că în primăvara anului următor, cu ocazia primei curse a lui Florea Ardeleanu după dezgheţul Dunării, agentul SIMRE a primit, ascuns într-o ţigară, un bileţel în care preotul îi comunica uşurat:

> Domnule,
>
> Am ascultat proverbul şi ne-am liniştit sufleteşte mai ales după năpasta care a căzut cu puţin înainte pe capul fraţilor noştri [procesul paraşutiştilor care a avut loc în octombrie 1953 – n.m.].
>
> Dumnezeu să odihnească pe mucenicii neamului nostru. Am cetit cele trimise data trecută. Am aflat despre Dobre [Dobre Marin – n.m.] şi are să vă povestească mai multe prietenul nostru.
>
> Aici sunt un mănunchi de români, uniţi în jurul bisericii, pentru care citesc ectenia cea mare tot aşa frumos cum o citeam înainte.
>
> Dacă sunteţi aşa cum aţi scris în scrisoare şi în discurs şi aşa cum vă descrie prietenul nostru, noi vom fi alături de Dvs.
>
> Altele veţi afla tot de la prietenul nostru.
>
> Cu ocazia sfintelor sărbători ne rugăm pentru sănătatea [...] şi avem credinţa că mântuirea va veni şi pentru noi aşa cum Mântuitorul Iisus Hristos a adus-o odată cu prăvălirea pietrei de pe mormânt şi orbirea străjei. [...][1]

Acel „Dobre" amintit de biletul plastografiat de către Securitate reprezenta veriga lipsă din întregul plan al lui Gelu Belu. Pe de o parte, exista preotul Ionescu care putea strânge informaţii, dar şi să recruteze noi agenţi, iar pe de alta se afla depozitată în ţară o staţie de radio-emisie. Cei doi aşi din mâneca lui Belu trebuiau însă puşi la un loc şi, în acelaşi timp,

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 4, f. 85.

găsită piesa esențială care să le unească și să le pună în mișcare. De aceea, tot în octombrie 1953, atunci când Ardeleanu a adus vestea așa-zisei reticențe a părintelui, Gelu Belu i-a trasat două sarcini esențiale pentru dezvoltarea acțiunii de spionaj. În primul rând, trebuia ca stația să fie mutată de sub cotețul de găini din Brăila (în realitate, era de mult în depozitele Securității) la casa parohială de pe DN1, aflată la câteva zeci de metri de Sfatul Popular din Baloteşti. Dar și mai importantă era recrutarea unui radiotelegrafist ce urma să trimită informațiile cifrate către stația de dincolo de Cortina de Fier. Iar cel ales era Marin Sima Dobre.

Deja până la acest punct, întreaga operațiune de construire a unei rețele informative și a operaționalizării unei stații de radio-emisie prin intermediul preotului din comuna Săftica ar fi putut trece drept *a bridge too far*, un plan mult prea idealist și îndrăzneț, gândit din confortul și siguranța Occidentului pentru o lume dominată de riscuri, nesiguranță și neîncredere. Și totuși, a existat unul și mai spectaculos și care, la fel ca acțiunea ce ar fi trebuit implementată de preotul ortodox, a fost încă de la bun început sub controlul total al Securității, grație agentului „Viorel". De profesie inginer electronist, Dobre fusese coleg de regiment cu agentul de la Viena, între cei doi existând o strânsă camaraderie. Epurat din armată, Marin Dobre fusese ulterior arestat și condamnat în 1949 la trei ani de închisoare pentru „uneltire", fiind eliberat în primele zile ale anului 1953. Prin Ardeleanu, Belu îi ceruse preotului Ionescu să-l contacteze pe fostul său camarad încă din august 1953, numai că la acel moment marinarul i-a adus răspunsul negativ al preotului prin care i se comunica faptul că Dobre nu putea fi încă folosit în acțiunea clandestină, fiind abia ieșit din închisoare și încă sub regim de domiciliu obligatoriu. Agentul de la Viena a ales

să aștepte aproape un an până să încerce să-l contacteze direct prin Ardeleanu, fără a mai apela la preot, iar la sfârșitul lunii august 1954 marinarul sosea la București pentru a-i preda lui Marin Dobre din partea lui Gelu Belu un pachet cu două cămăși, cinci batiste și câteva medicamente. La prima vedere, pachetul putea trece drept un banal ajutor pentru cineva aflat în dificultate și un semn că prietenii de altădată nu l-au uitat. În realitate, în interiorul coletului se aflau un receptor miniatural pentru ascultarea emisiilor clandestine, cerneală simpatică, patru săculeți de materie plastică necesară relevării mesajelor, bani și o scrisoare. În textul corespondenței, Gelu Belu se interesa de sănătatea și de situația materială a amicului său, îi recomanda să aibă încredere totală în cel care îi adusese coletul și îl ruga să citească totul cu atenție, afirmând că „ce-ar fi mai important n-am trimis"[1]. În realitate, Belu trimisese deja foarte multe dintre cele necesare unui spion, numai că aproape toate informațiile erau camuflate în banalele articole de îmbrăcăminte. În interiorul batistelor se afla un set explicit de instrucțiuni, prin care i se comunica:

> [...] avem intenția de a vă încredința crearea unui nucleu de rezistență pasivă, al cărui scop imediat ar fi de a procura orice informație folositoare Comitetului Național Român în lupta pentru desrobirea neamului. [...]
>
> Vă cerem deocamdată să ne răspundeți pe calea indicată mai jos, la următoarele întrebări:
>
> – Puteți să auziți broadcast-urile noastre (emisiunile noastre îndreptate către dvs și care nu implică răspuns imediat)?
>
> – Puteți primi și utiliza un emițător-receptor funcționând la priza de curent?

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, f. 88.

– Aveți câțiva oameni siguri, dispuși să colaboreze la acțiunea prevăzută (informatori, curieri etc.)?

– Puteți găsi în țară alți operatori radio în stare de a lucra cu dvs. sau de a vă înlocui la nevoie?

– Odată această organizare pusă la punct, doriți să fiți scos din țară (primăvara viitoare)?[1]

În același loc se aflau și orarul emisiilor, modul de folosire a codurilor de cifrare și descifrare, metoda de preparare a cernelii simpatice și a revelatorului, și tehnica propriu-zisă de redactare:

> scrieți textul secret în caractere de tipar cu ajutorul unei bucățele de lemn bine ascuțit, înveliți vârful ascuțit în vată bine strânsă. Nu apăsați când scrieți. Lăsați să se usuce în aproximativ 10 minute, apoi expuneți ambele fețe ale documentului la aburi de apă câteva secunde; lăsați din nou să se usuce timp de o oră înainte de a scrie eventual un text banal, acesta din urmă va fi scris în sens perpendicular față de textul secret.[2]

Totodată, în cele două cămăși se găseau cheia de cifrare (mai exact în îmbrăcămintea marcată cu fir roșu), respectiv cea de descifrare (în cea fără semn). Răspunsul trebuia să fie trimis pe adresa Mariței Hindoreanu din Giurgiu, printr-o scrisoare cu un text banal ce trebuia să ascundă răspunsul cifrat și scris cu cerneală simpatică. Fără să bănuiască o clipă, Hindoreanu ar fi trebuit să devină un intermediar într-o operațiune de spionaj. Femeia era unul dintre apropiații lui Ardeleanu, pentru care mai primea corespondență pe care o păstra până când marinarul trecea prin Giurgiu.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, f. 100.

[2] *Ibidem*, f. 102.

Pentru Marin Dobre, săptămânile și lunile au trecut fără să știe că trebuia (ba chiar ajunsese) să fie capul de pod al unei operațiuni de spionaj duse de rezidența SIMRE de la Viena. Cămășile și batistele nu au ajuns niciodată la el, ci în mâinile ofițerilor de contraspionaj. Mai mult, batista cu modul de cifrare, o pilulă albă cu praf pentru cerneală simpatică și o pilulă neagră cu praf pentru relevarea cernelii simpatice au fost predate de către șeful Direcției a II-a, maiorul Isidor Holingher, consilierului sovietic Climovschi care le-a dus spre analiză la Moscova. Ordinul sovieticilor trebuie să fi produs frustrare în rândul conducerii Securității, deoarece Holingher avea să primească sarcină directă din partea lui Gheorghe Pintilie de a-i raporta o dată la două săptămâni dacă materialul informativ a fost sau nu returnat.

În timp ce adevărații Ion Ionescu și Marin Sima Dobre își duceau existența într-o relativă banalitate, primul între cădelnițe, spovedanii și câteva note semnate „Vârteju", iar al doilea ca orice alt fost deținut politic ce încerca să-și refacă viața, alter-ego-urile lor create de Securitate păreau prinse între dorința de colaborare cu Viena și neputința și teama care-i împiedica să dea randamentul scontat. Rolul lui Dobre avea să fie, pentru o vreme, unul oricum mai redus, căci stația pe care trebuia să o utilizeze nu putea fi montată, fiind invocate diferite pretexte: fie că preotul nu avea unde să o instaleze, fie că preotesei îi era teamă de emisie, fie că hârtia cu codurile de cifrare a fost pierdută de Ardeleanu, fie că echipamentul s-a defectat. Prin urmare, activitatea, destul de redusă, cădea astfel aproape exclusiv pe umerii preotului care transmitea mesaje scrise pe bilețele de câțiva centimetri pătrați pe care apoi le ascundea în țigările pe care i le dădea lui Ardeleanu, iar acesta din urmă i le preda ulterior lui Belu. Aceeași metodă

era folosită și în sens invers, agentul SIMRE fiind uneori constrâns de Ardeleanu să scrie mesajele pe fugă, marinarul invocând timpul limitat în care putea coborî de pe navă. Gelu Belu trebuia să răspundă ad-hoc la noile vești aduse de marinarul său de încredere, pendulând în același timp între nevoia impetuoasă de informații, frustrarea de a nu fi primit suficiente date semnificative și posibilitatea ca un ton prea contondent să-l îndepărteze pe preot, și chiar să fractureze fragila legătură. Spre exemplu, la începutul anului 1955, într-unul dintre bilețelele ascunse într-o țigară, Belu îi comunica:

> Dragă păr.
>
> Primit rândurile dvs. cu multă bucurie și fericiți că v-au găsit în deplină sănătate. Acum 1 lună am avut ocazia să-l văd pe amicul ce-a citit „vremea bună" și să stăm mai îndeaproape de vorbă. În faza actuală s-ar dori să aflăm cele cerute în precedenta. Riscul de-a trimite pe prietenul nostru de fiecare dată e prea mare pentru a mai încerca să ne convingem. Cred că acest fapt e clar și reciproc ptr Dvs cât și noi. Înțelegem că nu e lucru ușor, cu chibzuință și maxim de prudență se pot rezolva ecuațiile problemei noastre. Dragă părinte, noi de aici nu suntem în măsură a vă da sfaturile necesare pentru rezolvarea dezideratelor noastre, fiindcă ignorăm posibilitățile ce vă stau la îndemână. De aceea vă asigurăm, este concursul nostru, discreția și siguranța absolută. Problema se poate rezolva numai prin elemente sigure, hotărâte, precaute și bărbăție. Ne permitem totuși a vă supun spre o primă orientare un exemplu: 1) Băneasa, ce se vede cu ochiul liber, câte la număr, eventual tip, personal, noi aranjamente și data la cari s-au văzut și înregistrat observația. 2) Ploești: situația sonde, distilării, personalul director (eventual nume) etc. 3) București: nr cazarme, natura unității ce le ocupă inf, art, geniu etc... Pentru ghidare, rog să consultați

programul nostru. Nu insist în detalii, ci mi-am permis să vă supun un exemplu de început până la găsirea specialiștilor. Ptru început ajunge executarea unei părți din program [...] printr-o singură persoană [...] cineva din anturajul imediat a(l) dvoastră în care să aveți totală încredere și care să dispună de mai multă acțiune de mișcare. Am fi dorit ca răspunsul scrisorilor dvoastră să se facă prin micro-filme. Probabil că vă lipsește [sic!] materialul și tehnicianul. Dacă nu se poate prin microf, metoda noastră poate continua, chiar dacă e cazul să se scrie pe mai multe țigări. Prietenul poate aduce mai multe pachete. Ar fi de preferat să scrieți pe hârtie mai fină (probabil că nu se găsește).

Iubite părinte, vă rog să-mi ertați maniera oarecum brutală, aceea de-a numi lucrurile pe numele lor (mă refer la cele 3 exemple). Vă rog la fel să nu vă faceți gânduri negre, când vorbesc de risc. Suntem cu toții bărbați. Riscul este numai acela de-a se deplasa până la dvoastră. Starea de spirit atât a lui, ca și a dvoastră și a noastră face să eliminăm voit drumurile inutile. Vă rog mult să nu mă înțelegeți greșit. Obligat a mă restrânge ca timp, nu pot ocoli cu eleganță realitatea [...] Dragă părinte, vă las cu Dumnezeu, vă îmbrățișez din tot sufletul.[1]

Numai că la seminar și la facultatea de teologie, un preot învață cum să țină o liturghie, cum să împărtășească, să asculte și să ierte păcate, să boteze, să cunune viitori miri și să prohodească pe cei adormiți. Nu fusese niciodată instruit cum să recruteze surse, să cifreze informații, să construiască rețele secrete și să se ocupe cu radio-transmisia datelor. De aceea, nici în vara anului 1955 structura pe care Belu voia s-o construiască prin așa-zisul preot din Săftica nu era funcțională, iar pentru a liniști rezidența din Viena, ofițerii

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, ff. 82–84.

de Securitate plăsmuiau un bilețel pe care Ardeleanu urma să îl transmită tot camuflat, într-o țigară:

> Domnule
>
> Pline de griji au fost pentru noi zilele până a venit prietenul nostru [Ardeleanu – n.m.] care ne-a mângâiat sufletul.
>
> Scrisoarea Dvs. a îmbărbătat pe cei ce se chinuesc în suferință și așteaptă ceasul izbăvirii.
>
> Eu nu m-am priceput până acum cum să fac ca să capăt știrile ce mi le-ați cerut.
>
> De la credincioși aflu numai necazuri, iar cei cărora le-am împărtășit taina, în vorbe se arată bărbătoși, dar n-au făcut nimic.
>
> Cunosc și oameni potriviți care ar putea să răspundă la întrebările Dvs. dar nu știu cum să le vorbesc ca să-i aduc la drumul nostru.
>
> Am fost aproape tot timpul la câmp ca să am de ale gurii.
>
> N-am niciun cunoscut care să știe radio așa cum ați scris.
>
> Cu gândul suntem alături de Dvs. și mă rog lui dumnezeu ca să avem izbândă în strădania noastră. [...]
>
> Domnul să vă aibe în pază
>
> Ionescu[1]

În memoriile sale, fostul general de contraspionaj Neagu Cosma relata despre natura informațiilor cerute așa-zisului preot din Săftica de către rezidența din Viena. Potrivit acestuia, Gelu Belu i-ar fi trimis părintelui câteva microfilme cu instrucțiuni de realizare a explozibilului, pe care le-a ascuns în nasturii de la haina marinarului, mod de camuflare care, într-adevăr, a fost utilizat de agentul SIMRE prin Florea Ardeleanu. În paralel, le-ar fi transmis preotului și colaboratorilor săi, cu ajutorul marinarului sau a stației de radio-emisie

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, f. 69.

(care, însă, se pare că nu a fost niciodată pusă în funcțiune), să treacă la acțiuni concrete împotriva regimul comunist: „să fie aruncate în aer secții din uzine, stații pilot, grupuri electrogene, noduri de cale ferată, lucrări de artă, etc., altfel spus, să fie distrusă avuția națională a României"[1]. Perspectiva unui preot distrugând opere de artă pentru subminarea regimului comunist este cel puțin hilară, la fel cum ar fi fost și următoarea sarcină pe care i-a trasat-o Belu (după refuzul membrilor rețelei de a comite acte de sabotaj): să convingă un pilot de vânătoare care zbura pe MIG-uri sovietice, recent intrate în serviciul armatei române, să dezerteze cu tot cu avionul pe care să-l predea apoi americanilor, urmând în schimb să fie încadrat în armata Statelor Unite. În realitate, așa cum chiar sintezele maiorului Constantin Secuiu punctau clar, Belu i-a încurajat mereu pe colaboratorii din țară să procedeze cu maximum de prudență și să nu comită vreun act de violență care să-i expună, cerându-le să culeagă și să transmită informații, iar în paralel „să se conserve pentru acțiuni viitoare"[2].

Cum stația de radio-emisie nu a fost niciodată operațională, cu toate că între octombrie 1954 – iunie 1955 Securitatea recepționa încercarea unui post necunoscut din Occident de a stabili un contact pe frecvențele comunicate în prealabil de Belu, pentru rezidența SIMRE singura cale de trimitere și recepționare a datelor rămânea prin Florea Ardeleanu, care își continua cursele pe Dunăre și, implicit, întâlnirile la Viena cu Gelu Belu și cu enigmaticul Zotter. La mijlocul anilor 1950, pe lângă mesajele ascunse în țigări, agentul SIMRE utiliza ca ascunzători și nasturi marinărești în care erau plasate biletele cu instrucțiuni pe care marinarul urma

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 120.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 9, f. 316.

să le predea „preotului din Săftica". În paralel, Zotter îi cerea navigatorului să strângă informații despre instalațiile și trupele din porturile Turnu-Severin și Giurgiu, despre regimul corespondenței interne și externe sau despre controlul marinarilor care îndeplinesc misiuni în afara țării[1]. Mai mult, prin intermediul lui Ardeleanu, Belu credea că stabilise și o legătură informativă cu un marinar sovietic din Reni, port aflat la circa 20 de kilometri de Galați, pe malul sovietic al Dunării. De la acesta, navigatorul român ar fi adus informații despre măsurile de securitate de la graniță și despre capacitățile industriale din regiunea Odessa, iar rezidența din Viena i-a trimis câteva ceasuri despre care nu există vreo dovadă, dar, în același timp, nu este exclus să fi servit (și) drept ascunzătoare pentru material informativ. La fel ca în toate celelalte aspecte ale acțiunii secrete, și marinarul din Reni era tot o năluca plăsmuită într-un birou al Securității de la București, care coordona cu migală o complexă acțiune de dezinformare despre care Belu credea, cu speranță și naivitate, că este o remarcabilă reușită de spionaj.

Pentru celula de la Viena, Florea Ardeleanu era atât de important ca sursă informativă încât știrea că navele fluviale românești vor putea naviga până în Germania Federală a provocat temerea că marinarul ar putea fi recrutat și de alte servicii secrete vestice. De aceea, Zotter și Belu i-au cerut insistent să refuze orice tentativă de racolare, motivând că „eventualele persoane ce l-ar contacta în Germania occidentală ar putea fi neserioase"[2]. La fel de posibilă, dar și de nedorit, era suspendarea curselor pe Dunăre a navei lui Ardeleanu, ceea ce ar fi condus, inerent, la pierderea, pentru un timp, a legăturilor dintre

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, f. 22.
[2] *Ibidem*.

acesta și rezidența din Viena. De aceea, în noiembrie 1954, Belu își instruia agentul

> să încerce să folosească un alt marinar care călătorește la Viena, dar care să nu cunoască scopul real al legăturii.
>
> Acestui marinar să-i dea un bidon cu pereții laterali dubli, cu rugămintea de a-l preda lui Gelu Belu.
>
> Între pereții bidonului să pună materialul de spionaj, iar în bidon să pună o băutură alcoolică.
>
> Viorel va da marinarului telefonul lui Gelu Belu.
>
> Când va ajunge la Viena, marinarul urmează să-i dea un telefon lui Gelu Belu și să-i spună că vine din partea lui „Recea" și vrea să-l întâlnească.
>
> După o oră, marinarul să se găsească în restaurantul „Andraș" din zona sovietică a Vienei și să fie atent la ușa de intrare. Când va veni o persoană care se va freca tot timpul cu mâinile la amândoi ochii, să iasă după această persoană și s-o oprească sub un pretext oarecare. Persoana va spune parola „Recea" și astfel se va efectua legătura.[1]

Pe aceste coordonate, Securitatea a reușit ani de zile să dezinformeze rezidența SIMRE din Viena, să descopere și să supravegheze punctele sale de sprijin din țară și filierele transfrontaliere. Chiar dacă stația de radio-emisie nu era operațională, iar în locul datelor economice, militare sau sociale cerute se primeau informații banale ori deja cunoscute, pentru agentul din capitala Austriei tot era un câștig informativ care nu putea fi pus la îndoială și care ajungea, apoi, în mâinile serviciilor secrete franco-americane. Dar toate acele mici victorii pe care Gelu Belu credea că le-a obținut erau de fapt înfrângeri categorice în războiul secret în care se găsea înrolat. Într-o asemenea amplă

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 3, f. 23.

operațiune, pot fi unii inamicii păcăliți pe termen lung sau toți pe termen scurt, însă toți pe termen lung era imposibil, iar până și abilele manevre ale Securității aveau să fie la un moment dat deconspirate. Totul a început de la scrisoarea așa-zisului părinte Ionescu primită de Gelu Belu prin aceeași filieră a lui Florea Ardeleanu. După parcurgerea informațiilor din corespondență, agentul SIMRE a trimis-o mai departe la Paris, pentru a fi examinată și de către serviciile secrete occidentale cu care lucra structura condusă de Djuvara. După scurtă vreme, Belu este chemat să participe la o ședință urgentă la Viena, întâlnire la care iau parte Rossignol, Leisersohn și un agent american care a condus discuția. Cei trei îl pun pe Belu în fața unui scenariu ce-i pare incredibil: scrisoarea respectivă fie a fost plastografiată de Securitate, fie a fost scrisă de preot, însă la indicațiile Securității. Pentru agentul român este un șoc teribil și refuză cu obstinație să creadă așa ceva, iar când ceilalți trei îi spun că părintele nu mai constituie o sursă informativă de încredere și nu mai sunt acceptate mesaje de la el, Gelu Belu respinge acuzele pe un ton foarte vehement și părăsește intempestiv sala. Imediat după el, iese din sală și americanul misterios care îl oprește, iar cei doi poartă o scurtă discuție între patru ochi. Cu această ocazie, într-o română perfectă, bărbatul îl întreabă pe Belu dacă nu-l mai recunoaște, iar la răspunsul nesigur al agentului SIMRE, se prezintă drept Nicu Băcăinţanu din Alba Iulia, un fost coleg de școală al său. Născut în Statele Unite, Băcăinţanu a copilărit în România și s-a reîntors peste ocean, împreună cu familia, chiar înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Acum, vechiul său coleg ajunsese șeful spionajului american în Europa, fiind detașat la Paris, și îi cerea din nou lui Belu, de data aceasta ca între vechi prieteni, să creadă concluzia serviciilor occidentale, chiar dacă scenariul îi părea de necrezut. Gelu Belu însă a

refuzat să accepte ideea, așa că în toamna anului 1956 relația dintre rezidența din Viena și structurile informative franco-americane intră în criză. Avea să fie însă primul șoc din seria celor petrecute la finalul anului 1956 și care va conduce la un nou seism instituțional în cadrul SIMRE.

Viața de după SIMRE

Ieșirea din scenă a vechii conduceri a structurii informative românești nu a însemnat și sfârșitul legăturilor foștilor lideri cu lumea spionajului. Punctuale sau de lungă durată, aceste contacte nu aveau cum să dispară pur și simplu după activitatea din 1949–1952. Este drept că unii dintre foștii agenți de la baza organigramei au părăsit domeniul informativ și și-au reluat viața normală, așa cum a fost cazul lui Romeo Bălăceanu. Însă pentru Dumitru Petrescu și Mihai Opran, lucrurile nu s-au încheiat în 1952. Traseele au fost diferite: dacă fostul comandor avea „spionajul în sânge", iar numele său avea să rămână o constantă pentru Securitate în anii următori, generalul a fost o apariție mai degrabă meteorică în planul de lucru al Securității care însă a fost aproape să ducă la un rezultat spectaculos pentru București.

Incertitudine și constrângere. Cazul generalului Dumitru Petrescu

După înlăturarea sa de la conducerea SIMRE și lipsa unei oferte concrete de lucru din partea serviciilor britanice sau americane, în ciuda semnalelor promițătoare pe care le primise și în care își pusese multe speranțe, Dumitru Petrescu s-a văzut nevoit să își caute o altă variantă de a-și asigura un venit. Sprijinul a venit din partea unui alt refugiat român care i-a oferit generalului un post modest de statistician la firma

pe care o avea și al cărui sediu se afla pe Champs-Élysées. Nu era rezolvarea sperată, însă era singura variantă disponibilă, care îl scotea din situația materială precară. Afacerile au mers numai pentru o vreme: la începutul anului 1955, firma a dat faliment, iar Petrescu s-a trezit șomer și fără bani, la vârstă înaintă și fără vreo pregătire care să-i permită să-și găsească un rost pe piața muncii din Franța. Au urmat luni de sărăcie acută și de situații degradante: fostul general și soția sa trăiau ba închiriind câte-o cameră modestă, ba fiind găzduiți de câte un prieten în locuința lui, având lucrurile împrăștiate pe la diferite cunoștințe. Primeau câte un ajutor sporadic din partea CAROMAN sau Virgil Veniamin le mai împrumuta câte o sumă de bani pe care uita să o mai ceară înapoi.

Veștile despre condiția sa precară au ajuns și la urechile Securității, colonelul Mișa Protopopov hotărându-se să exploateze situația în folosul regimului de la București, țelul misiunii fiind de a-l convinge pe fostul șef al SIMRE să se repatrieze. Conștient că ar putea fi condamnat la ani grei de temniță pentru participarea sa pe Frontul de Est, pentru originea socială, pentru activitatea informativă de până în 1952 sau pentru oricare alt motiv invocat de Securitate, generalul respingea ideea întoarcerii în România. Nu atât de fermă era și soția sa, care, obișnuită cu un stil de viață luxos și confortabil, se lupta cu neajunsurile materiale și decăderea socială a familiei. Iar Protopopov intuia că, adunate și prezentate în modul adecvat, lipsurile financiare, frustrările Constanței Petrescu și dragostea lui Dumitru Petrescu pentru soția sa pot depăși temerile generalului că ar putea avea neplăceri odată repatriat[1]. Prin urmare, Securitatea a deschis în noiembrie 1955 un nou dosar individual de studiu pe numele lui Petrescu, devenit

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, ff. 19–20.

acum obiectivul „Păstorel", în care a început să elaboreze planuri de măsuri pentru repatrierea fostului șef SIMRE.

S-a optat pentru varianta constrângerii unui vechi prieten și camarad al lui Petrescu să-i scrie o scrisoare în care să-i ceară să se gândească la ideea întoarcerii în țară, atingându-i orgoliul și liniștindu-i temerile. Această corespondență urma să fie livrată personal de către un ofițer al Direcției I-a a Securității care urma să plece la Paris, iar din acest punct, planul se împărțea în trei scenarii: prima variantă prevedea abordarea exclusivă a generalului, iar după predarea scrisorii și lecturarea ei ofițerul urma să conducă discuția înspre modalitățile de repatriere. A doua pistă o viza pe soția generalului: „întrucât se cunoaște că soția lui Păstorel este o femeie avidă după bani și trai îmbelșugat, i se va promite că, venind în țară, va avea posibilitatea să ducă o viață mai bună decât în Franța, având asigurată pensia soțului și eventual o muncă cinstită după capacitatea lui, o existență sigură", menționa documentul. Ea putea fi cel mai ușor convinsă, iar prin intermediul ei, sperau ofițerii de Securitate, va putea fi determinat și generalul să accepte propunerea. Al treilea scenariu era o combinație între celelalte două, însă toate trei se bazau foarte mult pe iscusința ofițerului care urma să livreze scrisoarea și să discute personal cu soții Petrescu, recomandarea de bază fiind că „în tot timpul discuției se va evita să se lovească în orgoliul său [al generalului – n.m.] și se va exploata la maximum vanitatea sa"[1]. În cazul în care obiectivul „Păstorel" își manifesta neîncrederea în ideea întoarcerii în țară și „pentru a-i spulbera orice îndoieli ce le-ar mai avea", continua planul de măsuri, „recrutorul îi va spune că în țară Păstorel este bine cunoscut, știe cine este el, știm că este un militar capabil, cunoaștem întreaga lui activitate desfășurată atât în țară cât și

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, ff. 51–53.

în străinătate și cu toate acestea acum când el se găsește într-o stare materială și poate și morală proastă, venim să-i întindem o mână de ajutor". Bunătatea samariteană a Securității era însă o mască a capcanei pe care regimul de la București i-o întindea pentru a-l aresta și a-l folosi, probabil, în scop propagandistic împotriva emigrației românești.

Pregătirea misiunii a continuat cu o relativă lentoare: ofițerii au oscilat între cine ar fi cel mai potrivit pentru a fi constrâns să redacteze scrisoarea ce urma să fie utilizată pentru a începe discuția repatrierii, oprindu-se, abia în aprilie 1956, asupra lui Septimiu Pretorian, fostul șef al Marelui Stat Major și cel care, între 1945–1946 fusese protectorul lui Petrescu. Pretorian fusese epurat din armată în 1948, arestat și condamnat la 12 ani de închisoare, dar a fost pus în libertate în 1952. După eliberare, s-a stabilit în Brașov unde își câștiga existența ca gestionar de materiale la un trust de construcții[1]. Așa că în primele zile ale lui iunie 1956, un ofițer de Securitate se deplasa în orașul de la poalele Tâmpei pentru a-i cere să redacteze textul către Dumitru Petrescu stabilit de Securitate, solicitare pe care fostul șef de Stat Major a fost nevoit să o accepte. Conținutul corespondenței fusese gândit în detaliu de ofițerii de Securitate și reușea să atingă toate problemele cu care Petrescu se confrunta după opt ani de viață în exil:

> Iubitul meu prieten și coleg,
>
> Sunt mulți ani de când nu ne-am mai văzut și nu ne-am mai vorbit. [...]
>
> Când eram amândoi la Paris și studiam ți-aduci aminte cum căutam restaurantul românesc în care de multe ori nu aveam loc, pentru a gusta o mămăligă ca la noi acasă? M-am

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 3, f. 109.

întrebat și mă întreb adesea ce s-a putut frământa în cazul tău [...] pentru a-ți părăsi țărișoara ta și tot ce te-a legat de ea din copilărie și până la una din treptele sociale și de răspundere cea mai înaltă?

Cred că nu mai este cazul să mai dăm un răspuns. Sunt convins, Puiule, că o duci și rău și greu! Ce interes ai tu să prelungești această stare? Mai toți vechii tăi camarazi sunt aici, împreună cu toții încă mai muncim și nu este deloc neplăcut ca pe lângă pensia bine plătită și mai ales regulat și la timp, să mai adaugi ceva la bugetul personal. [...] cred că generalul D. Petrescu nu trebuie și nici nu poate întinde mâna. La câțiva poate să le fie buzunarele plinuțe dar câtă josnicie, câtă murdărie, câtă trădare față de cel care ne-a dat cinste și onoruri: Statul – Țara ta!

Iubite Puiule,

Citește rândurile mele fără nici-o interpretare fățarnică și nu odată ci de mai multe ori. Nu-ți cer decât un singur lucru: să gândești și să judeci: faci bine sau faci rău. Toată țara noastră este un șantier, de la un cap la altul fără deosebire. Industria noastră prosperează văzând cu ochii. Câmpiile noastre pe care le cunoști și de care sunt sigur că ți-e dor nu au o pată neagră – totul este verde și roditor. Oamenii noștri de astăzi am putea spune oameni noi, tineri și vârstnici, au un alt fel de a fi, de a vorbi, de a face: totul este corect, demn, onorabil, [...] fiind mândru de ceiace face [...]. Oare de ce să nu știi toate acestea? Și dacă le știi, le cunoști, le simți, atunci dragul meu, ce rost mai are șederea ta aci, în necunoscut, în lipsuri și privațiuni pe care nu le meriți și cu care tu nu ai fost obișnuit!

Scumpul meu, eu cred că este cazul de a te hotărî de a reveni în țara ta, în Patria noastră. Ea are nevoie de tine, de capacitatea ta profesională, de munca ta [...]. Ai toate posibilitățile pe care le-ai dori. [...]

Conducerea noastră politică înțeleaptă voește prin această măsură am putea spune unică în istoria politică, să readucă în

țară pe toți fiii ei care să înceapă o nouă viață sub auspiciile cele mai mulțumitoare decât să-i lasă la voia întâmplării, să-i părăsească, să-i lase pe meleaguri străine.

Iubitul meu coleg, nu mai pierde timpul în gândire și sofisme.

Adresează-te neîntârziat legației noastre de aci, Comitetul de repatriere, și vei primi toate înlesnirile necesare. Noi toți, colegi și prietenii tăi, te așteptăm nerăbdători și încrezători că sentimentele tale de iubire de Patrie nu au scăzut cu nimic și te asigur încă o dată că vei fi bine primit.

Îți doresc sănătate și pe curând între noi,

Al tău,

S. Pretorian[1]

În vara anului 1956, Securitatea avea toate aspectele pregătite pentru a trece la contactarea lui Dumitru Petrescu: identificase rudele sale din țară, strânsese date despre condiția sa precară de la Paris, stabilise scenariile posibile de desfășurare a acțiunii și obținuse scrisoarea din partea unui vechi și de încredere camarad al obiectivului. Sursa „Ardeleanu", care se afla la Paris, în cercul foștilor ofițeri și al liderilor emigrației române, recomanda Bucureștiului să acționeze de îndată, punctând că „Păstorel este acum ros la maximum de orgoliu rănit" și menționând că face eforturi pentru a continua să-l demoralizeze pe fostul general și să-i înlăture bruma de încredere pe care acesta o mai avea în ceilalți exilați. Numai că la 24 iulie 1956, rezidența din Paris trimitea în centrală o notă informativă îngrijorătoare: Liviu Vânatu îi mijlocise lui Dumitru Petrescu obținerea vizei pentru Statele Unite, iar generalul și soția sa urmau să plece peste ocean în mai puțin de două săptămâni. Să fi aflat serviciile americane de planurile Bucureștiului

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, ff. 80–81.

și să îi fi întins o mână de ajutor fostului șef de structură informativă pentru a nu cădea în mâinile regimului comunist ori era un *twist* al destinului, o coincidență care dădea peste cap scenariile și planurile de lucru pregătite atâtea luni? Cert este că dacă Securitatea nu ar fi tratat cu lejeritate și lentoare problema abordării lui Petrescu, propunerea ar fi căzut într-un cu totul alt context, căci nu ar fi existat alternativa emigrării în Statele Unite.

Astfel, „tov. Valentin", responsabilul pentru contactare, pleca spre Franța pentru a încerca să-l deturneze pe fostul general de la oferta primită prin intermediul lui Vânatu, care de altfel îi oferise și un sprijin material consistent pentru relocare. Cu ajutorul unui anume Tănase din cadrul rezidenței pariziene, în dimineața de 31 iulie 1956 ofițerul de Securitate a încercat fără succes să găsească domiciliul lui Petrescu: strada avea mai puține numere decât cea din baza de date a autorităților române. Abia „după cinci ore de căutări și investigații, folosindu-l pe Tănase, căruia i-a dat o lecție usturătoare despre ce înseamnă superficialitatea"[1], Valentin a reușit să găsească locuința obiectivului „Păstorel", lăsând însă contactarea pe ziua următoare.

Din motive neelucidate, ofițerul nu a trecut la acțiune pe 1 august, ci abia în dimineața zilei de 2, când, împreună cu un anume Paul, Valentin a plecat spre locuința lui Petrescu. În metrou au observat că doi bărbați par să-i urmărească și, cu toate că au reușit să scape de aceștia, agenții regimului de la București au decis să fie precauți și să abandoneze misiunea pentru ziua în curs. Timpul trecea însă în defavoarea Securității, așa că pe 3 august 1956, la 8.40, Valentin reușea să bată la ușa apartamentului familiei Petrescu, în timp ce Tănase rămăsese pe stradă

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, f. 91.

pentru a se ocupa de contrafilajul misiunii. Constanța Petrescu a deschis ușa și, după câteva cuvinte schimbate în franceză, ofițerul i-a spus în română că îl caută pe general. Atunci femeia l-a invitat în holul locuinței, unde după câteva zeci de secunde a apărut un bătrânel în haine de casă, încă somnoros și ușor neîngrijit. Aflând că este vorba de un român, Petrescu l-a chemat în camera de zi pentru a discuta între patru ochi. După ce s-au așezat pe fotolii, ofițerul – care se prezentase cu numele de Vasilescu și sub legenda că se afla în Paris cu un ansamblu folcloric – i-a întins scrisoarea pregătită pentru acest moment. Petrescu a luat hârtia, a desfăcut-o, a zâmbit recunoscând scrisul vechiului său prieten, a împăturit-o și a pus-o pe masa de lucru, spunându-i curierului că o va parcurge mai târziu. Scenariul luat mereu în calcul era că generalul o va citi, iar ofițerul va putea apoi să-și construiască argumentația pe fundamentul impactului emoțional generat de textul lui Pretorian. Numai că întâlnirea nu decurgea conform scenariului, iar Valentin nu avea altă opțiune decât să-l abordeze direct pe bătrânul din fața sa, spunându-i că îi transmite salutul foștilor săi cunoscuți și camarazi pe care poate i-a uitat. „Nu", a răspuns scurt Petrescu, continuând apoi: „nu-mi pot uita patria, deși nu-mi place tot ce se întâmplă în ea, (dar) nici tot ce este aici și ceea ce am ajuns"[1]. Încurajat de afirmația evazivă, ofițerul i-a mărturisit că mulți dintre foștii săi prieteni se gândesc la el și la drumul pe care a ales să meargă, dar că toți îl așteaptă să-l revadă în țară. Din nou, fostul general – care probabil începea să bănuiască cu cine discută de fapt – lăsa deschise porțile, afirmând că a părăsit România nu din lașitate, ci din cauza contextului nesigur de după război, că niciodată nu a fost un dușman al țării și că își dorește să moară și să fie înmormântat în pământul

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 813, f. 93.

natal. Minutele treceau, iar discuția curgea în direcția dorită de ofițerul de Securitate: Petrescu aproape că își făcea o veritabilă autocritică, repudiindu-și activitatea informativă din trecut, pozând într-o victimă care a avut de suferit pentru că nu a mărșat la propunerile francezilor și americanilor de a acționa direct împotriva țării și declarând că nu a fost niciodată împotriva comunismului, ca sistem politic, ci numai în contra aservirii de către Moscova. Ba, mai mult, era la curent cu ceea ce se întâmpla în țară și mărturisea că și-ar dori să se întoarcă în România dacă nu ar fi angajamentul luat pentru călătoria în America (moment în care a arătat spre geamantanele pregătite lângă ușă) și teama că va fi pedepsit pentru acțiunile sale din primii ani de exil. Îi ridicase mingea la fileu ofițerului de Securitate care a abordat ambele aspecte: existau suficiente metode de repatriere rapide și discrete, fie prin Austria, fie cu ajutorul legației de la Paris, iar în ceea ce privea temerea cea mare, putea avea încredere în clemența regimului și în șansa care i se oferea. Știind că interlocutorul său este un cititor avid, Valentin l-a asigurat că va avea libertatea de a-și procura ce cărți dorește, ba mai mult ar avea șanse reale de a obține o catedră universitară în domeniul militar. Chiar dacă Petrescu era în continuare sceptic cu privire la libertatea de care s-ar bucura în țară, din cauza activității sale anterioare, atitudinea sa față de ideea repatrierii era neașteptat de bună, așa că cei doi au stabilit o nouă întâlnire pentru a doua zi la prânz. După o oră și jumătate, Valentin și Tănase părăseau strada pe care locuia Dumitru Petrescu, entuziasmați și fără să remarce prezența vreunei echipe de filaj. Perspectivele erau încurajatoare.

La câteva ore după întâlnire, rezidența din Paris trimitea la București raportul discuției. Din centrală, lt. mj. Neda răspundea că Valentin trebuie să-l preseze pe fostul general să se

repatrieze. Dacă totuși deplasarea în America nu poate fi eludată, mai ales că Petrescu afirmase că va trebui să revină la Paris după câteva săptămâni pentru rezolvarea unor chestiuni personale, atunci i se va cere să semneze un angajament, să-și predea arhiva și să indice locurile unde se aflau sau încă se mai află centre de instrucție în care sunt pregătiți românii din exil pentru misiuni în țară (o veche și constantă obsesie a Bucureștiului). Întâlnirea de a doua zi a fost și mai promițătoare pentru Securitate: Petrescu părea că îl aștepta cu interes pe așa-zisul Valentin, spunându-i că a discutat și cu soția despre repatriere și chiar dacă nu a spus-o direct, a lăsat destul de clar să se înțeleagă că amândoi ar fi favorabili ideii și i-ar fi dat curs dacă propunerea ar fi survenit înaintea stabilirii voiajului în Statele Unite. Dar situația nu era pierdută, pentru că, așa cum menționase și cu o zi înainte, cei doi soți aveau în plan la toamnă să revină pe continentul european, pentru o scurtă perioadă, ocazie care le-ar fi putut servi ca paravan pentru repatriere. Apoi, Puiu Petrescu și Valentin au discutat în detaliu scenariul revenirii în țară, stabilind inclusiv metode de contact cu țara și parole pe care, odată ajunși în Austria, să le utilizeze pentru a lua legătura cu oficialii care le vor facilita revenirea în țară. Singura cerință expresă a lui Petrescu era ca totul să se desfășoare cu maximă discreție și nicio informație să nu ajungă la ceilalți români din emigrație, atitudinea sa părând să fie sincer favorabilă repatrierii. Cum Valentin urma să își continue misiunea în Occident printr-o deplasare la Londra, cei doi au stabilit să se revadă între 15 și 20 august, la Paris.

Numai că în dimineața zilei de 8 august 1956, Dumitru și Constanța Petrescu părăseau pentru totdeauna Europa, plecând cu un vapor transatlantic spre America. Fusese toată atitudinea sa o ultimă cacealma aruncată regimului comunist de

la București? Sau, mai degrabă, propunerea venise pur și simplu prea târziu pentru a mai fi acceptată? La fel ca la multe alte întrebări legate de SIMRE și de membrii săi, un răspuns cert este aproape imposibil de dat. Ce se cunoaște este că, odată ajunși în Statele Unite, soții Petrescu s-au stabilit în Siracuza, în apropiere de New York, și au deschis patiseria *Doina,* unde produceau și vindeau produse tradiționale românești.

Securitatea pierduse șansa, iar cum fostul general abandonase cu totul acțiunile împotriva regimului de la Bucureşti, s-a decis în 1959 închiderea dosarului individual și predarea sa la arhiva operațională. Numai că oricât de departe ar fi fost, Dumitru Petrescu încă nu putea fi scăpat din vedere: în noiembrie același an, dosarul său este preschimbat în dosar de urmărire pe țară, fiind practic o continuare a supravegherii începute cu mai bine de șase ani în urmă. Mai mult, Direcția de Informații Externe considera că patiseria *Doina* era numai o modalitate de a mușamaliza adevărata activitate a generalului, care era bănuit că este în realitate profesor de română într-un centru de instrucție al Pentagonului. Însă suspiciunea părea să fie totuși numai o suspiciune, așa că Dumitru Petrescu avea să iasă încetul cu încetul din atenția Securității.

Spionaj alternativ. Mihail Opran după 1952

Mihail Opran a fost eliminat din activitatea de spionaj a SIMRE, dar invers era imposibil. O dată pentru că munca informativă era ceea ce îl definea pe fostul comandor și, în al doilea rând, pentru că un profesionist ca el era prea valoros și știa prea multe, deci nu putea fi pur și simplu scăpat printre degete. Încă din primăvara anului 1952, Securitatea remarca faptul că serviciile franceze ar putea considera că rolul lui Opran și activitățile sale sunt mult prea bine cunoscute de serviciile

secrete comuniste din RPR și, astfel, ar alege să-l utilizeze pe o poziție mai puțin vizibilă, cel mai probabil în zona contrainformativă. Întâmplător sau nu, aserțiunea ofițerilor de la București era destul de bine fondată și anticipa viitoarele poziții ale acestuia. De aceea, atunci când Djuvara a preluat conducerea SIMRE și a încercat să-l readucă în structură, bineînțeles pe un post secundar de adjunct (similar cu Pătru sau cu Vasilescu), răspunsul lui Opran a fost unul negativ. Ceea ce nu a însemnat însă că fostul șef al structurii informative avea să întoarcă spatele instituției pe care practic o crease și o condusese timp de aproape trei ani:

> Opran... Aveam încredere în el că era un om.... de meserie. [...] Și era tipul... era ca să zic tobă de carte, el știa toate amănuntele care avuseseră loc, dar... nu voia să le dea în vileag. Ar fi putut, dacă ar fi scris o carte, le-am fi putut avut în clar. Dar așa trebuia să i le tragem așa cu forcepsul câte o informație, când știi ziceam „domne, ce s-a întâmplat în locul cutare?", mă duceam la Opran și ziceam „domnu` Opran, uite care e situația: noi nu știm ce s-a întâmplat în ziua cutare sau cu unitatea cutare?". Și atuncea el își scotea fișierele și... adică cum să spun. Făcea un șantaj ca să zic așa... averea informativă era ca și cum era posesiunea lui. [...] eu l-am căutat pe el, nu el pe mine. Când aveam nevoie de o informație, știam că Opran le știe pe toate, dar că nu le dă decât cu țârâita[1].

Era evident că Opran continua să lucreze în domeniul informativ, însă structura în slujba căreia se afla era o enigmă. Una dintre posibilități este ca fostul comandor să fi fost păstrat de către Paris, însă detașat la DST, structură care era inferioară SDECE, existând astfel argumentul că mutarea era, totodată, și o retrogradare. Pe de altă parte, schimbarea i-a

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Neagu Djuvara, 2016.

creat lui Opran contextul de a se dedica acțiunilor contrainformative unde, într-adevăr, se simțea în largul său, înregistrând unele reușite semnificative. Pentru București, rămânea însă mai departe același adversar redutabil, a cărui activitate efervescentă și necunoscută producea teamă în birourile contraspionajului, care ajunsese să ia în considerare inclusiv posibilitatea ca evenimentele din 1952 de la Paris să fie, de fapt, un paravan pentru trimiterea în țară a lui Opran[1]. O altă variantă este o apropiere a lui Opran de serviciile americane, existând unele indicii că ar fi fost implicat în instrucția unor echipe care au fost parașutate în România în 1952–1953 (cum ar fi grupul Robert) sau care urmau să fie trimise.

Totuși, singurul lucru care se poate afirma cu certitudine este că activitatea lui Mihail Opran avea să rămână pentru câțiva ani într-un con de umbră, informațiile fiind extrem de sumare. Chiar dacă fostul șef SIMRE încă se bucura de încrederea serviciilor secrete franceze, în 1955 acestea erau îngrijorate de anturajul său, în care bănuiau că există persoane neserioase sau chiar agenți infiltrați. De aceea, atunci când unii refugiați încercau să ia legătura cu el, inspectorii le recomandau să îl evite. Abia după 1956, activitatea sa avea să fie mai vizibilă, constrâns probabil și de contextul creat de seismul instituțional din SIMRE.

Sfârșitul conducerii Djuvara

După căderea dezastruoasă a grupului „Fiii Patriei" și abandonarea completă a programului de instruire a celorlalte echipe de români în vederea parașutării lor în țară, activitatea SIMRE s-a concentrat aproape exclusiv pe strângerea de informații. Rolul principal îl avea, evident, rezidența din Viena, unde

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 1, f. 253.

Gelu Belu făcea eforturi considerabile pentru identificarea și recrutarea de marinari care făceau drumul Viena – România, în vederea utilizării lor pentru misiunile serviciului condus de Djuvara. În acest timp, activitatea de la Paris se desfășura oarecum monoton, departe de efervescența primilor ani, când Petrescu făcea planuri de constituire a unei armate în exil și Opran pregătea microfilme, desena rețele de spioni și deconspira agenți trimiși de București. Principalele evenimente erau schimbarea periodică a sediului în care funcționa structura informativă (probabil ca măsură de precauție în vederea păstrării conspirativității) și întâlnirile periodice pe care Neagu Djuvara și colaboratorii săi le aveau cu ofițerii francezi de legătură, unul dintre ei fiind aproape sigur Beaumont:

> Îi vedeam o dată, de două ori, de trei ori pe săptămână, îi vedeam tot timpul, adică veneau ei la noi. [...] Și atunci le predam lucruri înscrise sau discutam: „Uite care este acțiunea viitoare, am putea să facem cutare, am putea să facem cutare lucru..."[1]

Această stabilitate mai mult sau mai puțin productivă a fost perturbată în august 1955 de o veste care avea să pună în mișcare o serie de evenimente, discuții și orgolii care au dus la un nou seism instituțional, poate mai grav decât cel din primăvara anului 1952. Ion Iliu primise din partea unei rude din țară o scrisoare de la o anume Silvia, corespondența fiind destinată Anetei R. Bazilis[2]. Cu ajutorul lui Romulus Boilă, Iliu a înțeles că este de fapt o comunicare codată, Aneta fiind soția maiorului Bazil Rațiu, adjunctul lui Djuvara în conducerea SIMRE.

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.

[2] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 101.

Scrisoarea ajunge în cele din urmă la Rațiu, care îl alertează pe Neagu Djuvara, mai ales că abia atunci au aflat amândoi că de fapt Iliu mai primise, la începutul anului, alte două scrisori similare, însă nu avusese nici disponibilitatea și nici curajul să facă ceva în acest sens. Mesajul corespondenței este decodificat foarte repede, iar rezultatul îi pune pe liderii SIMRE față în față cu o situație extrem de delicată și aproape disperată: Silviu Crăciunaș, unul dintre agenții trimiși în țară de structurile secrete americane, informa că se află în libertate, dar are nevoie de sprijin financiar urgent pentru a putea părăsi clandestin țara. Ca în orice poveste de spionaj, era vorba doar de vârful icebergului, pentru că ce se afla sub nivelul apei, așadar în afara a ceea ce se putea cunoaște în Occident, era că totul constituia de fapt o abilă și bine pregătită acțiune de dezinformare și marșrutizare a Securității. După ce fusese legionar în tinerețe și ocupase vremelnic poziția de prefect de Tutova, Crăciunaș se distanțase de Mișcarea condusă de Horia Sima, ajungând după 23 august 1944 să cocheteze cu național-țărăniștii. În contextul haotic și periculos al instaurării comunismului, Crăciunaș fusese omul providențial care, prin serviciile sale de călăuză, îi scosese din țară pe unii dintre cei care aveau să devină liderii emigrației românești. Activitatea a fost însă curmată de arestarea sa în 1948, iar în lunile de detenție a fost „întors" de către serviciile de la București și transformat într-un agent al Securității, iar în 1949 a fost trimis în Occident cu obiectivele obținerii de informații despre structurile secrete de dincolo de Cortina de Fier și infiltrării în organizațiile exilului românesc. După o scurtă tatonare cu Opran și francezii, Crăciunaș a trecut în serviciul americanilor, revenind în țară în ultimele săptămâni ale anului 1949 ca un veritabil agent dublu. După arestarea lui Țanțu (un agent cu un parcurs destul de similar cu al lui

Crăciunaș), ofițerii de la București l-au suspectat și pe acesta de un joc identic și, implicit, de înșelarea loialității față de regimul comunist, arestându-l în septembrie 1950. Dacă Mihail Țanțu își păstrase, într-adevăr, poziția anticomunistă, Crăciunaș rămăsese în schimb fidel angajamentului luat în timpul detenției din 1948–1949, ceea ce nu l-a salvat de la o nouă încarcerare până în 1954, când Securitatea s-a convins că agentul nu își deconspirase în Occident statutul și misiunea, hotărând să-l elibereze și să-l pregătească pentru o nouă marșrutizare în Vest. Primul pas în această direcție era reintrarea în legătură cu structurile secrete din Occident și descoperirea filierelor și a contactelor lor din țară.

A început o întreagă odisee a conducerii SIMRE de a-și convinge partenerii occidentali că trebuie intervenit în acest caz. Francezii și-au făcut repede cunoscută poziția: având în vedere că Silviu Crăciunaș fusese trimis în țară de către americani, fără ca Parisul să fi avut vreo implicare, considerau că nu este de responsabilitatea lor să întreprindă ceva. Cu toate acestea, Beaumont a reușit să-i convingă pe americani să trimită în țară, printr-o filieră destul de puțin eficientă și rapidă, contravaloarea a 1 000 de dolari, mult sub ceea ce afirma Crăciunaș că ar fi necesar pentru scoaterea sa din România. Fără a refuza explicit implicarea, CIA era deosebit de precaută, considerând că legenda agentului pierdut prezintă unele semne de întrebare și cerea noi probe grafologice pentru analize amănunțite. În loc să calmeze situația, răspunsul Washingtonului a produs iritare în rândul celor din SIMRE, mai ales că timpul nu părea să fie de partea lui Crăciunaș care în octombrie 1955 lăsa impresia că își risca destul de mult conspirativitatea, trimițând o scrisoare Sandei Stătescu, prin intermediul surorii acesteia din țară, în care preciza că „doctorul i-a recomandat un tratament cu liver

extract, circa 4 500–5 000 de unități, de preferință aceleași fiole verzui pe care le-a luat în trecut cu rezultate bune"[1]. Cu alte cuvinte, Crăciunaș cerea aproape cinci mii de dolari pentru a putea ieși clandestin din țară.

Urmează luni întregi de aprinse discuții între conducerea SIMRE și ofițerii de legătură din partea CIA, tensiunea escaladând atât de mult încât Djuvara amenință în aprilie 1956 că își va da demisia, considerând că datoria morală de a scoate un agent aflat în teritoriul inamic excedează riscul ca persoana respectivă, în speță Crăciunaș, să fie spion. Într-o amară ironie, la patru ani după ce fusese numit la conducerea serviciului de informații, Neagu Djuvara începe să facă presiuni pentru o minimă independență financiară, adică de a readuce măcar întrucâtva SIMRE la statutul pe care-l avea în timpul precedentei conduceri. În plus, pretențiile sale nici nu sunt mari: în timp ce Opran și Petrescu aveau zeci de mii de franci la dispoziție, diplomatul solicita un buget anual de 5 000 de dolari (adică exact cât ceruse Crăciunaș), de care să dispună după propriile priorități. Nu doar că doleanța sa este respinsă, dar în septembrie CIA finalizează o lungă analiză a cazului, ajung la concluzia, comunicată și celor din SIMRE, că Silviu Crăciunaș trebuie să fie controlat de către Securitate, fiind așadar vorba de o acțiune de dezinformare și infiltrare a regimului comunist.

Confruntat cu o unanimă pasivitate a serviciilor secrete occidentale față de Crăciunaș, atitudine care lăsa SIMRE fără nicio posibilitate de a întreprinde ceva în ajutorul agentului din țară, Neagu Djuvara alege, în decembrie 1956, să își dea demisia din fruntea serviciului românesc[2], influențat probabil și de atitudinea generală a Occidentului față de Revoluția Maghiară.

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie*..., p. 103.

[2] *Ibidem*, p. 103.

Gestul său de frondă produce un șoc la nivelul structurii informative, dar și un răspuns neașteptat de dur din partea franco-americanilor: Gelu Belu, văzut ca unul dintre apropiații lui Djuvara și șeful unei rezidențe care nu izbutise să sesizeze dezinformarea reprezentată de scrisoarea primită de la părintele Ionescu, este concediat pe neașteptate, mai ales că afacerea venea la scurt timp după eșecul acțiunii informative duse prin așa-zisul preot din Săftica. Cu toate că a primit o compensație financiară (salariul pe șase luni), agentul din Viena fusese obligat să semneze un acord de confidențialitate care însă îi confirma și deconspira activitatea de spion, împiedicându-l teoretic să mai lucreze în secret în domeniul informativ. De altfel, și Bazil Rațiu își încheie colaborarea cu serviciile secrete franceze, însă acoperirea sa nu este devoalată. Ecourile deciziei lui Djuvara fuseseră atât de ample și de puternice, încât au șubrezit până și relația dintre Mihail Opran și serviciile secrete franceze, fostul comandor fiind nevoit să ia în calcul o activitate complet independentă.

Cei aproape cinci ani în care structura informativă a fost condusă de către Neagu Djuvara au reprezentat o activitate diferită, dar nu mai puțin periculoasă, decât intervalul în care Opran și Petrescu s-au aflat în fruntea serviciului. Diplomatul român a sperat că prin acțiunile sale și ale colaboratorilor săi poate să lupte efectiv împotriva comunismului din țară și poate contribui la prăbușirea regimului de la București. Năzuințele au fost constante și puternice, dar la fel de substanțiale au fost și problemele care au marcat această etapă din existența SIMRE. Opran conștientizase foarte bine necesitatea independenței financiare și de acțiune a structurii, ceea ce contribuise, de altfel, la înlăturarea sa. În schimb, Neagu Djuvara nu a înțeles de la bun început această nevoie,

iar atunci când avea să o facă era mult prea târziu pentru a mai schimba termenii înțelegerii cu franco-americanii în privința regimului de funcționare al SIMRE. Un alt factor care a condus la deznodământul din 1956 l-a reprezentat rezultatul tragic al echipelor de paraşutişti trimise în țară și în particular, pentru structura informativă condusă de Djuvara, soarta membrilor grupului „Fiii Patriei". Capturarea lui Gavrilă Pop, moartea neelucidată a lui Sabin Mare și suspiciunile de neînlăturat cu totul ce planau asupra lui Ilie Rada, singurul supraviețuitor, au erodat încrederea în interiorul structurii, dar și între serviciile de informații occidentale. În plus, lipsa unor suficiente resurse financiare, dar și a unor persoane pe care să se poată baza Djuvara și ceilalți din conducere au echivalat cu o limitare drastică a opțiunilor de acțiune informativă. Nu în ultimul rând, contextul politic internațional (marcat de atitudinea Occidentului față de Revoluția Maghiară) a lăsat să se înțeleagă că acest „război secret" s-a mutat pe alte fronturi și îmbracă alte forme de luptă. Exilul românesc rămăsese la periferia bătăliilor, dacă nu chiar fusese demobilizat de-a dreptul. La finele anului 1956, pentru SIMRE, ca instituție, viitorul părea cât se poate de nesigur, spionajul exilului românesc intrând astfel în criză. Era numai începutul sfârșitului.

Apogeul războiului secret: operațiunea „Paraşutiştii" (1951–1953)

Cu toate că SIMRE avea un program mai amplu de recrutare, instruire și paraşutare în țară a unor agenți, structura condusă de Neagu Djuvara a trimis în țară o singură echipă – „Fiii Patriei", condusă de Sabin Mare. În peisajul emigrației și al „frontului secret", această acțiune a fost numai un episod dintr-o campanie mult mai complexă dusă, în principal, pe

calapodul colaborării dintre Mișcarea Legionară și structurile secrete franco-americane. Se cunosc cu certitudine trei echipe paraşutate în țară pe filieră legionară: Jaques, Robert și Pascal, fiecare având un drum complicat, cu multe semne de întrebare. Pe lângă acestea, au existat și acțiuni individuale, fie pe cale aeriană, fie intrați în țară pe filieră terestră sau marină. Misiunea principală pentru care fuseseră antrenați și trimiși clandestin în RPR era cea informativă, de strângere și comunicare de date economice, militare și politice. Pe lângă aceasta, exista și o direcție secundară de acțiune, trasată direct de Horia Sima, care prevedea reorganizarea internă a structurilor legionare, fie prin reactivarea vechilor membri, fie prin recrutarea de noi aderenți. Niciodată însă, așa cum se afirma din perspectiva puterii comuniste, cei trimiși în țară nu au avut și misiune de distrugere a unor obiective. Despre membrii grupului Robert, Neagu Cosma afirma că trebuiau să producă „exploziv pentru a arunca în aer uzine, căi ferate, poduri și tot ce construia poporul român în acei ani de mari lipsuri, dar și de mult entuziasm"[1]. Rolul acestei teze era de a-i denigra, prin conturarea portretului unor teroriști trimiși în țară de către puteri inamice, însă în realitate asemenea acțiuni nu fuseseră niciodată luate în considerare, atât din cauza inutilității actului în sine în contextul politic și militar al epocii, cât, mai ales, pentru că ar fi atras atenția Securității și ar fi dus la deconspirarea echipelor.

Chiar dacă același Neagu Cosma afirma în memoriile sale că pregătirea și trimiterea paraşutiștilor în țară de către Mișcarea Legionară era subordonată activității SIMRE, în realitate, cele două structuri erau independente, în ciuda utilizării în comun a unor centre de antrenament și a colaborării cu aceleași structuri occidentale. Motivele erau, în special, de

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 142.

ordin practic: cu cât mai multe persoane erau implicate, cu atât riscul de deconspirare era mai mare. Bineînțeles că fiecare parte avea unele date despre activitatea celeilalte, însă aceste contacte erau pe cât posibil reduse, căci, așa cum își amintea Ilie Rada, „fiecare dintre noi ne feream să știm despre alții. Nu fiindcă ne feream de ei, ne feream de noi, ca să... Mai bine să cunoști cât mai puțin, asta era, lozinca noastră"[1].

Parașutările și celelalte acțiuni conexe care au avut loc în 1951–1953 au reprezentat cea mai concretă și directă formă de acțiune ofensivă dusă din exil împotriva regimului comunist. Controversate, spectaculoase și temerare, acestea au antrenat atât bărbați care trecuseră printr-o amplă instrucție, cât și femei ori bătrâni, fără nicio pregătire militară ori informativă. Deznodământul lor tragic din 1953, care a culminat cu așa-zisul „proces al parașutiștilor", a reprezentat nu doar un sfârșit al acestor operațiuni ofensive duse de dincolo de Cortina de Fier, ci mai ales, vieți curmate în Valea Piersicilor de la Jilava, familii destrămate pentru totdeauna și mulți, mulți ani de suferință în temnițele politice din țară.

Echipa Jaques: Ion Samoilă și Ion Golea

La ultima întâlnire pe care au avut-o în viața pământească, undeva la vest de Cortina de Fier, frații Traian și Ion Golea au rememorat clipele liniștite și inocente din copilărie, aderența lor totală la legionarism în anii tinereții și apoi viața rătăcitoare și neîmpăcată a exilaților. Era toamna anului 1951. Ion Golea se pregătea de o bună vreme pentru a fi parașutat în țară cu sprijinul serviciului secret american. Cu un calm nefiresc și seninătatea omului pregătit să se sacrifice, i-a mărturisit fratelui său: „Traiane, gândul acesta de a mă întoarce în țară pentru

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.

a continua lupta s-a născut și a crescut în sufletul meu ca o floare. Acuma s-a desfăcut și sunt gata de ducă"[1].

Povestea fiecărui grup de paraşutişti lansat în țară între 1951–1953 are doza sa de necrezut, de dinamism cinematografic și, mai ales, de tragic. În comparație cu celelalte echipe trimise în țară, Jaques a înregistrat cele mai notabile reuşite, prin acțiunea din 1953 a lui Golea și a colaboratorilor săi. Totodată, a avut și cea mai lungă perioadă de activitate, izbutind să rămână în clandestinitate timp de aproape doi ani. Realizările lor au fost rezultatul unor conjuncturi norocoase, al șansei de a nu fi deconspirați rapid și poate al bogatei experiențe combative a principalilor doi membri, Ion Golea și Ioan Samoilă.

Viața ca un roller-coster. Ion Golea

Dacă destinul fiecărui paraşutist ar putea constitui scenariul unui film, atunci povestea de viață a lui Ion Golea nu ar putea fi altceva decât un serial de aventuri, plin de momente tensionate, împuşcături, acțiuni clandestine și nenumărate întâlniri cu moartea pe care tânărul a izbutit de fiecare dată să o fenteze până în fatidicul an 1953.

Născut la 5 decembrie 1922 într-o familie înstărită din comuna mureşeană Bahnea, tatăl său fiind primar al localității cu o populație majoritar maghiară, Ion Golea a fost cel mai mic dintre cei cinci copii care au ajuns la maturitate, într-o epocă în care mortalitatea infantilă lovea fără preferințe. După absolvirea școlii primare în satul natal, a urmat cursul inferior de liceu la Târnăveni, iar pe cel superior la Dumbrăveni, beneficiind în această perioadă și de o bursă de studiu la prestigiosul liceu Carol I din Craiova. În adolescența petrecută la

[1] http://www.miscarea.net/1-mija-coleg-cu-golea.htm (accesat la 25 februarie 2020).

Dumbrăveni (probabil în 1940), tânărul Golea s-a înscris în Mișcarea Legionară, iar în timpul Rebeliunii a luat parte la acțiunile din Blaj, ceea ce se pare însă că nu a fost cunoscut de autorități deoarece nu doar că a scăpat de arestările administrației antonesciene, ci chiar a continuat să activeze în secret, ajungând șeful Frăților de Cruce din Sighișoara[1]. După susținerea Bacalaureatului, în 1942, Golea s-a înscris la Facultatea de Medicină din Iași, fiind nevoit în anul II să-și suspende cursurile, atât din cauza apropierii frontului, cât și a dorinței sale de a se implica după 23 august în pregătirea unei rezistențe armate anticomuniste și în protejarea satului natal și a comunelor din zonă de jafurile și devastările comise de soldații Armatei Roșii. La sfârșitul anului 1944 și începutul anului 1945, Ion Golea căpătase aproape o aură de erou în satele din zona Dumbrăveni–Mediaș–Sighișoara, unde era chemat pentru a-i alunga pe militarii sovietici care căutau să jefuiască sau să violeze. Apărea aproape de nicăieri și îi captura pe aceștia, folosindu-se de armele pe care le purta mereu asupra sa, dar și de uniforma de elev sanitar și de faptul că învățase rusă tocmai pentru a putea să se împotrivească mai eficient ocupanților de la Răsărit. Activitatea sa a încetat însă în prima parte a anului 1945, atât ca urmare a stabilizării situației interne și, implicit a unei oarecare reduceri a nelegiuirilor comise de sovietici, cât și din cauza faimei care-l adusese în atenția Siguranței, comisarii fiind pe urmele sale.

În același an a fost aproape și să fie arestat sau ucis, atunci când s-a deplasat la locuința din Mediaș a lui Aurel Popa, neștiind că imobilul fusese deconspirat, iar în locul prietenului său îl aștepta un comisar. Când a bătut la ușă și s-a prezentat, agentul a scos pistolul și l-a îndreptat spre Golea care nu a mai avut răgazul să riposteze. Au urmat minute extrem de tensionate. Tânărul s-a

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 8.

aflat încontinuu în linia de tragere a comisarului care, în timp ce-l tot amenința că-l va împușca, a chemat-o pe proprietară și i-a ordonat să se ducă la chestură și să cheme întăriri. Înțelegând că singura șansă de a scăpa este să acționeze înainte de sosirea altor agenți, Ion Golea a mimat că acceptă să se predea, având însă un cu totul alt plan:

> Casa unde locuia camaradul avea două ieșiri și el le cunoștea, iar treptele care coborau în stradă erau repezi. Pe la jumătatea treptelor, administrează agentului o lovitură zdravănă și bine calculată; acesta și-a pierdut echilibrul și s-a rostogolit pe scări până în stradă. Profitând de moment, Ion Golea a ieșit pe partea cealaltă care dădea într-o stradă paralelă. Polițistul se scoală, scote revolverul și începe să-l urmărească. După un colț de stradă, Golea dă de un gardian care vrea să-l oprească. Cu revolverul în mână, trage câteva focuri deasupra capului gardianului care se culcă la pământ. Golea sare peste el și fuge.
>
> Agentul nu îl slăbește. Se ține aproape de el, trăgând focuri în direcția lui, dar fără să-l atingă. Un țăran îi taie calea. Văzând că fuge și este urmărit, crede că e un răufăcător și începe să-l amenințe cu biciul. Golea, cu revolverul în mână, îi face semn să-i lase calea liberă. Țăranul se retrage înfricoșat și Golea reușește să iasă din oraș și-și pierde urma în pădurile din jurul Mediașului.[1]

În perioada următoare, Ion Golea s-a dedicat sprijinirii legionarilor parașutați în țară la sfârșitul anului 1944, stabilind contacte de încredere și case conspirative, unde puteau fi ascunși cei urmăriți de Siguranță. Experiența acumulată în 1944–1945 a constituit unul dintre motivele care aveau să-l

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 67–68.

determine mai târziu pe Golea să facă parte din echipele ce urmau să fie trimise în România comunistă, trecând astfel din rolul de sprijinitor în cel de agent propriu-zis. Totodată, în perioada ulterioară evenimentelor de la 23 august 1944, Ion Golea a fost unul dintre principalii actori în edificarea și consolidarea unui grup de rezistență armată anticomunistă în zona Sibiului, centrul de greutate fiind Pădurea Fetea-satul Noul Săsesc. Astfel, se ocupa de procurarea armamentului pe care îl ascundea în buncărele special amenajate în acest sens, oferea găzduire celor aflați în clandestinitate (așa ajungând să-l cunoască pe Ioan Samoilă, viitorul său coleg de echipă) și de construirea unei rețele de sprijinitori locali în rândul țăranilor care puteau să-i ajute cu alimente și alte obiecte de strictă necesitate, să le pună la dispoziție ascunzători și să efectueze, în mod secret, diferite transporturi între localități. Și în tot acest timp, continua să frecventeze cursurile universității de medicină din Cluj (unde se transferase de la Iași) până la mijlocul lunii mai 1948, când a reușit să scape de arestare, fiind însă constrâns să intre în conspirativitate. Această situație imprevizibilă și periculoasă a fost aproape să se încheie în august, când

> împreună cu legionarii Bucu Pintea și Axente Păcurariu, urmăriți la Cluj, ajung să se refugieze la Sibiu. Aici găsesc refugiu la o familie legionară bine cunoscută. Au ajuns spre seară și gazdele i-au chemat la cină. Nici nu începuseră bine să mănânce și deodată se deschid ușile în lături cu putere și intră un grup de 5-6 agenți cu pistoalele în mână.
>
> Încep legitimările. Primul este legitimat Păcurariu, apoi este percheziționat și trecut în antreu sub pază. Urmează la rând Pintea, care avea asupra sa și un pistol ruginit, de care nici nu se putea folosi. Era doar pentru intimidare. Agenții încearcă să-i ia pistolul. Pintea se opune și se naște o busculadă.

În același timp un alt agent îl legitimează pe Ion Golea. Acesta oferă calm legitimația, dar în timp ce agentul o cercetează, scoate de la brâu revolverul Walter și trage asupra lui două focuri. Agentul se prăbușește. Ceilalți agenți, surprinși, încep să tragă și ei în neștire. În acel moment lămpile se sting, probabil din cauza împușcăturilor. În cameră se face întuneric, iar agenții se trântesc la pământ. Ion Golea, din colțul lui, vede că o umbră se strecoară pe coridor. Crede că e unul din camarazii lui. Se ia după el, fugind afară în stradă. Dar de pe trotuarul celălalt doi agenți îl așteaptă și trag asupra lui. Totuși reușește să fugă. Agenții se iau după el, trăgând mereu. Golea fuge ca un vârtej și le răspunde trăgând și el din fugă, până ce reușește să-și piardă urma pe niște străzi laterale și să-și găsească adăpost la o altă familie legionară.[1]

Era evident că Securitatea era pe urmele sale, astfel că orice activitate în interiorul țării era deosebit de riscantă, mai ales că persoanele pe care se putea bizui pentru sprijin scădeau simțitor ca urmare a înmulțirii arestărilor și a consolidării regimului. Ion Golea a decis prin urmare să fugă din țară și, în noaptea de 7/8 septembrie 1948, a trecut Dunărea pe la Jamul Mic împreună cu fratele său Traian Golea și cu Boris Bucșan, cumnatul celui din urmă. Arestați în scurt timp de autoritățile iugoslave, au fost încarcerați în lagărul de la Kovacița, punctul carceral comun al majorității transfugilor români de la sfârșitul anilor 1940, de unde au fost repartizați la muncă forțată în minele de plumb de la Srbska Mitrovica. După câteva săptămâni, din cauza condițiilor extrem de grele de detenție, Ion Golea și alți încarcerați au declarat greva foamei. Căutând să înăbușe din față o posibilă revoltă, autoritățile iugoslave i-au mutat pe liderii grupului la minele de plumb din Kosovo Polje și, cum

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 68–69.

regimul era asemănător cu cel de unde veniseră, Golea și ceilalți au intrat încă o dată în greva foamei. În cele din urmă, grupul a fost transferat la Priștina, de unde au încercat să evadeze mergând de-a lungul liniei de cale ferată și ajungând în gara de unde ar fi trebuit să ia trenul spre Belgrad la numai câteva minute după plecarea garniturii. Astfel, au fost recapturați, supuși unei ample anchete și apoi duși la Niș, în estul Iugoslaviei, de unde au fost „aruncați" peste granită, în Bulgaria. Dacă erau descoperiți de grănicerii regimului de la Sofia, soarta lor era pecetluită, căci ar fi fost reținuți și extrădați în România, unde îi așteptau camerele de anchetă ale Securității și închisorile politice sau chiar plutoanele de execuție. Așa că au trecut din nou clandestin granița, revenind pe teritoriul iugoslav, unde iar au fost arestați, însă de data aceasta autoritățile de la Belgrad au decis să-i încarcereze provizoriu la Niș. În acest punct, destinele fraților Golea se despart pentru o vreme: dacă Traian reușește să scape din detenție și să ajungă în Austria, Ion mai rămâne pentru o vreme în temniță până când, în 1950, este eliberat subit și lăsat să treacă granița italiană, sosind la Trieste. Sprijinit de către fratele său, în vara aceluiași an, trece clandestin în Austria și se stabilește la Salzburg, unde ia legătura cu Mircea Dimitriu, fiind astfel prezentat lui Blondel și inclus în grupul celor ce au urmat instructajele la Lindau, Isny și Andilly, pentru a fi ulterior trimiși cu misiuni secrete în țară.

Destinul ca un risc continuu. Ioan Samoilă

„Era înalt de statură, brunet, cu ochii foarte expresivi, cu niște sprâncene bine arcuite, cu o față ce trăda dârzenie și o hotărâre caracteristică numai oamenilor integri și neînfricați [...] Era ager la minte, abil și reușea să se descurce cu bine în cele mai grele situații. Își iubea camarazii, îi stima și-i ocrotea. Avea

un suflet bun, sensibil, care uneori îl punea în conflict cu disciplina înțeleasă de noi."[1] Astfel era descris Ioan Mircea Samoilă de către Dina Teglariu, o fostă studentă la Litere și apropiată a organizației legionare. Născut la 15 septembrie 1919 în satul Ighișul Vechi din zona Târnavelor, Samoilă și-a petrecut copilăria și tinerețea la Ploiești, înscriindu-se în Mișcarea Legionară în 1936. Angajat la Uzinele Concordia din sudul orașului, i-a cunoscut și pe cei din echipa lui Miti Dumitrescu, fără să fie însă implicat în asasinarea de la 21 septembrie 1939 a lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri. La 15 decembrie 1939, a fost arestat pentru prima dată și anchetat la Câmpina, fiind ulterior transferat în lagărul de la Vaslui, de unde avea să fie pus în libertate la 24 aprilie 1940. În septembrie 1940, a făcut parte din echipa care a atacat postul de radio de la Bod, în încercarea legionarilor de a prelua puterea. În timpul evenimentelor de la 21–23 ianuarie 1941, a condus ocuparea societății „Concordia" de către muncitorii legionari, iar ulterior a participat la asaltul asupra Prefecturii. Refugiat în consulatul german din Ploiești, a reușit să fugă la Sibiu unde, în urma unui denunț, a fost capturat de Siguranță și condamnat la 15 ani de muncă silnică. A fost încarcerat mai întâi la Sibiu și Brașov, transferat în iunie 1941 la închisoarea din Ploiești, iar după o scurtă trecere prin penitenciarele Aiud și Deva (unde l-a revăzut pe Ică Tănase, cel alături de care va sta în boxa acuzaților în 1953), a ajuns la Galați. Periplul său carceral a continuat cu Aiud, Alba-Iulia, din nou Aiud și de aici înapoi la închisoarea de pe strada Rudului din Ploiești, de unde, beneficiind de neatenția conducerii, a reușit să evadeze la 27 aprilie 1944. A reintrat în clandestinitate, ocupându-se cu refacerea legăturilor legionare din sudul Transilvaniei, însă a fost arestat din nou, la 17 septembrie 1944.

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 48.

Judecat la Cluj, a fost condamnat la doi ani de închisoare corecțională pentru evadare și activitate subversivă, fiind trimis la Brașov, de unde avea să evadeze pentru ultima oară în februarie 1948. Procurându-și acte false sub numele de Nicolae Cândea, s-a angajat la fabrica de tanin din comuna Răstolița, județul Mureș, însă relativa liniște a durat numai până la 4 iunie, când a dezarmat o echipă militară venită să-l aresteze pe un coleg de muncă[1]. Gestul său l-a constrâns să intre din nou în conspirativitate, lucrând pentru o vreme la refacerea organizațiilor legionare din zonele Brașov și Sibiu. Primind ordin să fugă din țară, prin Iugoslavia, deoarece posibilitățile sale de acțiune deveniseră foarte limitate, Samoilă s-a alăturat unui grup format din Aurel Bozog, Grigore Pop și alții, trecând granița iugoslavă în noaptea de 25/26 septembrie 1948. În trenul spre Belgrad a fost descoperit de autoritățile iugoslave, fiind arestat și încarcerat în lagărul de la Kovacița, unde i-a regăsit pe Filon Verca, Ion și Traian Golea. Ulterior, a fost trimis în lagărele de lucru de la Trepcea (Trepča), Priștina și Zvecean (Zvečan), de unde a evadat și a trecut granița în Austria, stabilindu-se la Salzburg, unde a intrat în contact cu Traian Borobaru. În exil, Ioan Samoilă și-a refăcut viața, s-a căsătorit cu o austriacă pe nume Irma (alături de care ar fi avut un copil), construindu-și o situație financiară stabilă și mulțumitoare.

Borobaru îi va pune pe masă posibilitatea de a se alătura echipelor ce urmau să fie instruite de către specialiști francezi și americani și parașutate în țară să lupte împotriva regimului comunist. Ioan Samoilă a acceptat imediat propunerea, fiind trimis la bazele de la Isny și Andilly. În timpul în care s-a aflat în centrul din Germania Federală, a fost frecvent vizitat de Horia Sima, Mircea Mușetescu, Mircea Dimitriu și

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 49.

Traian Borobaru, cu care a discutat în repetate rânduri despre viitoarea sa misiune în RPR. Dar nicio conversație, niciun plan, nicio analiză teoretică a acțiunii nu avea să semene cu ce urma să se întâmple în țară.

Pregătirea acțiunii

„Camarade Filon, dacă mai avem ceva de făcut în viața noastră, apoi numai acolo o mai putem face"[1], îi explica Ion Golea, cu puțin timp înainte de a fi trimis în țară, lui Filon Verca motivele pentru care ceruse să facă parte din chiar prima echipă de parașutiști ce trebuia trimisă în RPR. Scopurile lor erau de a sonda starea de spirit din țară, de a strânge informații militare, economice, politice și sociale pe care să le transmită prin stația de radio-emisie, de a intra în contact cu alte persoane aflate în clandestinitate (și, la indicațiile lui Sima, de a reface legăturile cu legionarii rămași în libertate) și de a forma un nucleu de rezistență în cazul în care situația internațională ar fi cerut-o. Antrenamentele prin care au trecut au fost similare cu ale celorlalte grupuri, cuprinzând noțiuni de cifrare și descifrare, utilizarea radiotelegrafiei, orientarea în teren, salturi cu parașuta și trageri cu armament. Pregătirea lor a fost supervizată de Alexandru Tănase care, la rândul său, raporta lui Traian Borobaru[2].

Echipa Jaques avea să fie deschizătoarea de drum, fiind cel dintâi grup de legionari care urma să fie parașutat în țară, rezultat al colaborării dintre serviciile secrete americane și franceze, pe de o parte, și Mișcarea Legionară, pe de alta. La sfârșitul lunii octombrie 1951, Ion Golea și Ioan Samoilă, însoțiți de un ofițer american care s-a prezentat drept „Johny"[3], părăseau centrul

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 57.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 1 057 701, vol. 2, f. 181.

[3] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 253.

de la Lindau și se îndreptau cu avionul către Atena. Capitala Greciei era ultimul popas înainte de ceea ce probabil era drumul lor fără întoarcere. Căci este greu de spus cu ce gânduri plecau cei doi agenți români. Teoretic, aveau pregătită o metodă de ieșire din țară, potrivit căreia urmau să treacă pe cont propriu granița în Iugoslavia și să se prezinte la Ambasada SUA de la Belgrad, unde, folosind parola „Carpați", urmau să primească sprijinul necesar pentru a reveni de cealaltă parte a Cortinei de Fier. Totuși, Samoilă și Golea știau probabil că șansele de a scăpa cu viață sunt infime, cel din urmă chiar afirmând în 1953 că a știut de la bun început că pleacă să moară în țară.

Misiunea

Dincolo de gândurile, temerile și speranțele avute, Golea și Samoilă s-au îmbarcat la începutul lunii noiembrie 1951 într-un avion militar american fără însemne care trebuia să-i lanseze deasupra țării. Aparatul a decolat din apropierea Atenei și, după un zbor la joasă altitudine, pentru a evita detectarea de către radarele inamice, la nord de Agnita s-a ridicat la câteva sute de metri pentru a le permite celor doi să se parașuteze. Misiunea echipei Jaques a început în întunericul acelei nopți.

Zona în care fuseseră lansați era cea în care membrii echipei Jaques activaseră în 1945, dar nu era singurul motiv pentru care fusese aleasă: la câțiva kilometri se afla Ighișul Vechi, satul natal al lui Ioan Samoilă, unde mai locuiau câteva dintre rudele sale de la care spera să obțină găzduire. După ce au atins solul, și-au strâns parașutele, au dat drumul celor doi porumbei călători prin care semnalau că au ajuns cu bine la sol și s-au îndreptat spre localitatea din Podișul Târnavelor. Au reușit să ajungă la casa părintească, unde i-au găsit pe Maria Samoilă, mama sa, și pe unul dintre frații săi, Aurel Samoilă care trăia împreună cu soția sa

Eugenia. Aceștia aveau să îi adăpostească în primele două săptămâni, în ciuda riscurilor de a fi sub supravegherea Securității. Nu au fost însă singurii membri ai familiei la care a apelat agentul originar din Ighișul Vechi încă de la începutul misiunii. L-a contactat totodată și pe celălalt frate, Alexe Samoilă, obținând prin intermediul cumnatei sale, Maria Samoilă, secretară la Sfatul Popular din sat, unele documente false de identitate.

La mijlocul lunii noiembrie s-au îndreptat către Brașov, unde sperau să obțină adăpost la familia Tartler care locuia la marginea orașului, pe strada Lânei din cartierul Bartolomeu. Erich Tartler era o veche și de încredere cunoștință a lui Ioan Samoilă, tânărul de origine germană găzduindu-l pe agent în perioada dinaintea plecării sale din țară. Situația din 1951 se schimbase radical față de cea din 1948, Securitatea era mult mai puternică, regimul se consolidase, opoziția fusese afectată de valurile de arestări, iar neîncrederea și teama începeau să-și facă loc în societatea românească. Dar chiar și în aceste condiții, grădinarul sas a acceptat imediat să îi găzduiască pe cei doi, ba mai mult, a acceptat și să ascundă în casa sa stația de radio-emisie și celelalte echipamente cu care agenții fuseseră parașutați. Iar toate acestea în condițiile în care în locuință se mai afla și Ana, iubita sa, care fusese condamnată la trei ani de detenție pentru că ar fi ascuns soldați germani după 23 august 1944, evadase din închisoare și trăia în conspirativitate.

La scurt timp după acomodarea în casa din Bartolomeu, cei doi au început să testeze posibilitățile de acțiune. Astfel, Ion Golea i-a vizitat pe Ilie Banciu și pe soția sa Tamara la locuința lor din Scheii Brașovului. Bărbatul fusese coleg de serviciu cu Traian Golea la ocolul agricol al plasei Feldioara, prilej cu care s-a cunoscut și cu Ion Golea, care era încă student. Relațiile lor erau însă mai puternice de atât: Traian Golea era căsătorit cu

Nadejda, sora Tamarei, iar fratele lor, Boris Bucșan, îi însoțise pe frații Golea în fuga lor din țară. Tocmai aceste legături îi aduseseră unul lângă celălalt pe Ilie Banciu și Tamara Bucșan, cei doi căsătorindu-se în decembrie 1949.

Prin vizita neașteptată, Ion Golea încerca să găsească o nouă locuință și să-și procure documente de identitate, însă soții Banciu nu l-au putut ajuta în aceste privințe. Întreaga noapte, Golea le-a povestit despre cum au reușit să părăsească țara, despre suferințele îndurate în lagărele de refugiați, despre greutățile vieții în exil și despre ceilalți cunoscuți din emigrație, ținând în permanență pistolul lângă el. Discuția a relevat încă o dată crezul anticomunist care l-a determinat pe Golea să revină în țară:

> Dacă crezi că am plecat din țară ca să-mi salvez pielea, te înșeli. De ruși și de comuniști nu ne vor salva foștii moșieri sau industriași refugiați în Apus, ci tineretul care este gata oricând să-și riște viața pentru salvarea țării [...] de ruși trebuie să ne eliberăm noi, contând cel mult pe ajutorul americanilor, dar nici ei și nici alții nu ne vor scăpa fără acțiunea noastră. Iată de ce suntem aici.[1]

Dimineață, agentul a părăsit locuința familiei Banciu nu înainte de a-i ruga să nu sufle nicio vorbă Nadejdei Golea despre prezența sa în țară și nici să nu încerce să-l caute, urmând să mai revină el, tot neanunțat ca și atunci. Pe cumnata sa avea să o întâlnească la una dintre următoarele vizite neanunțate, în primăvara anului 1952, chiar ea fiind cea care i-a deschis ușa de la intrare. După ce a trecut de șocul revederii, femeia a fost extrem de supărată că nu a fost informată de venirea sa, însă, trecând de impasul emoțional, a înțeles raționamentul din spate, iar din

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 75.

acel moment avea să devină unul dintre principalii sprijinitori ai lui Ion Golea. Tot cu acea ocazie, a aflat și că agentul făcuse deja câteva drumuri la Codlea, unde s-a întâlnit cu unchiul ei, Nicolae Modval, care după reforma monetară din 1952 l-a ajutat pe Golea să schimbe banii cu care venise în țară.

Ion Golea avea să revină la locuința din Scheii Brașovului la sfârșitul lunii februarie sau începutul lunii martie 1952 pentru a-l ruga pe Ilie Banciu să-l ajute în dezvoltarea acțiunii sale secrete. Acesta avea însărcinarea de a-l contacta pe unchiul soției sale, Ion Bucșan, inginer la Institutul de Cercetări Agronomice din București, care deja de mai bine de trei ani adăpostea în garsoniera sa din Vila Nae Ionescu din Băneasa diferite persoane aflate în clandestinitate și le sprijinea cu bani și alimente. Mai mult, avea probabil cunoștință de posibila revenire în țară a unor agenți. De aceea, atunci când Banciu l-a abordat, Bușcan l-a întrebat direct „s-au întors băieții?"[1], referindu-se probabil la frații Ion și Traian Golea, precum și la nepotul său Boris Bucșan. Aflând că este vorba numai de primul dintre ei, inginerul nu doar că a fost imediat dispus să-l întâlnească, ci l-a luat cu el și pe tânărul Mihai Vasile Vlad, care va fi unul dintre principalii colaboratori ai agentului. Toți trei s-au deplasat la Brașov, unde s-au întâlnit cu Golea, iar acesta s-a retras să discute cu Bușcan și Vlad, explicându-i lui Banciu că este mai bine, pentru siguranța familiei sale, să nu cunoască detaliile activității lui. L-a rugat să o ajute însă pe logodnica lui Erich Tartler să-și rezolve în instanță situația pentru ca femeia să iasă din conspirativitate și să se căsătorească, Banciu apelând în acest sens la avocatul Mircea Stănescu.

Chiar dacă reușiseră să aterizeze nedescoperiți și să își găsească o ascunzătoare la familia Tartler, membrii echipei

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 77.

Robert aveau să descopere că stația de radiotelegrafie se deteriorase la momentul în care au atins solul. Pe lângă semnalarea inițială cu ajutorul porumbeilor călători, cei doi au reușit să păstreze o minimă legătură cu centrala, dar nu prin radiotelegrafie, ci prin corespondență. Pentru a eluda cenzura care, printr-o analiză grafologică, ar fi putut descoperi scrisul vreunuia dintre cei doi, cărțile poștale trimise în Germania, la o adresă prestabilită, erau scrise de Erich Tartler. De asemenea, ca o măsură de protecție, rudele lor din țară continuau să primească regulat cărți poștale scrise și pregătite dinainte de Golea și Samoilă, pentru a lăsa Securității impresia că aceștia se află în Occident. Totodată, în primele luni petrecute în țară, se pare că cei doi agenți au reușit să își reactiveze unele contacte din rândul foștilor camarazi sau simpatizanți legionari, și chiar să procure armament de la unitățile din zonă, prin intermediul aceluiași Erich Tartler. În acest scop, s-au deplasat până la Sibiu, unde au vizitat-o la locuința sa din strada 23 August pe Ana Cândea, o rudă a lui Ioan Samoilă, însă rolul femeii în acțiunile lor se va mărgini numai la statutul de gazdă.

Scindarea echipei Jaques

Membrii echipei aveau să se despartă în primăvara anului 1952, Golea stabilindu-se la București, într-o locuință conspirativă găsită de Vasile Vlad, iar Samoilă a rămas la locuința lui Tartler. Cea mai fantasmagorică explicație este dată de Neagu Cosma, care afirmă că între Golea și soția lui Tartler ar fi fost o legătură descoperită ulterior de Erich Tartler și Ioan Samoilă. Aceștia ar fi vrut inițial să-l omoare, dar ar fi decis apoi numai să-i aplice o corecție fizică și să-l dea afară din casă. Neagu Cosma pleacă de la un sâmbure de adevăr pe care însă îl denaturează radical pentru a se potrivi în optica Securității de

denigrare a parașutiștilor. Între Golea și Samoilă a izbucnit o ceartă foarte aprinsă, dar nu în primăvara anului 1952, nu a implicat violență și nici nu a dus la ruperea brutală și imediată a colaborării. Disensiunea a apărut în primele zile în țară, după ce s-au stabilit la Tartler: în timp ce Golea voia ca împreună cu grădinarul sas să dezgroape stația și echipamentele rămase ascunse la locul aterizării și să le aducă în locuința din Brașov, Samoilă se opunea vehement acestui lucru pe motiv că este prea periculos și i-ar putea deconspira[1]. Câștig de cauză va avea propunerea lui Ion Golea, însă rezultatul a fost disproporționat de mic în raport cu riscurile luate: stația se defectase, fie la aterizare, fie în intervalul cât a stat îngropată, fiind astfel inutilizabilă.

În realitate, despărțirea celor doi agenți a avut la bază motive mult mai simple și care țineau de aspecte practice. În timp ce Samoilă urma să se bazeze pe contactele avute în zona Brașovului și a Sibiului, Ion Golea a ales să lucreze în București, unde își construise unele legături prin intermediul lui Vasile Vlad, și unde anul următor trebuia să aibă loc Festivalul Internațional al Tineretului, ocazie cu care putea intra în legătură cu străini sau putea pune în aplicare acțiuni cu un ecou în afara granițelor. În plus, mai exista problema comunicării cu centrala: chiar dacă foloseau soluția de avarie a cărților poștale scrise de Tartler, legătura era insuficientă și chiar inutilă pentru transmiterea datelor așteptate dincolo de Cortina de Fier. Prin intermediul inginerului Bucșan și, mai ales, al lui Vlad Vasile, Golea reușise să găsească pe un alt inginer, Gheorghe Dincă, care îi asigurase că poate încerca să repare stația deteriorată. În paralel, serviciile franco-americane încercau să le furnizeze o nouă stație, împreună cu codurile de cifrare/descifrare și frecvențele de emisie, însă, din motive

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 264

de conspirativitate, era nevoie de două filiere: una pentru trimiterea propriu-zisă a echipamentului și alta pentru transmiterea indicațiilor necesare recepționării. Nu este întrutotul clar cum a fost rezolvat primul aspect, bănuiala (nedovedită) a contraspionajului fiind un diplomat american pe post de curier care ar fi transportat echipamentele. Cert este că lada cu stația și celelalte lucrurile necesare avea să fie descoperită îngropată pe muntele Furnica din apropierea orașului Sinaia. Cum, în acele condiții, orice încercare de contactare a echipei Jaques din exterior sau printr-un membru al reprezentanțelor diplomatice constituia un risc uriaș de deconspirare, centrala a decis ca harta cu indicații să le parvină prin intermediul echipei Robert și apoi prin echipa Pascal, trimise ulterior în țară. Căderile celorlalți parașutiști au antrenat și eșecul acestui demers, iar stația nu a mai ajuns niciodată în posesia lui Golea sau a lui Samoilă, ci a fost descoperită de Securitate în 1953.

Relocarea în capitală, cu tot cu stația nefuncțională și celelalte echipamente, a fost făcută de Golea cu ajutorul cumnatei sale Nadejda și a lui Vasile Vlad, toți trei călătorind ca simpli turiști între Brașov și București. Agentul s-a stabilit în casa lui Dincă de pe strada Împăratul Traian, din cartierul Berceni, departe de aglomerația bucureșteană. De altfel, Vasile Vlad a fost cel care îi și procurase lui Golea un set de acte false, cu toate că agentul se pare că avea încă de la sosirea în țară documente contrafăcute și ar fi făcut rost și de unele de la Sfatul Popular din Ighișul Vechi, prin cumnata colegului său. Altfel, este greu de crezut că și-ar fi luat riscul de a ieși cu lejeritate pe străzile Brașovului, de a călători pe Valea Prahovei și chiar de a merge la tribunalul din Brașov pentru a asista la procesul soției gazdei sale. Rolul esențial al lui Vasile Vlad în sprijinirea lui Golea este dovedit și de faptul că îi făcuse rost de lei prin schimbarea unor dolari pe piața neagră,

acțiune extrem de riscantă în acei ani și, mai târziu, avea să-i procure o mașină de tipărit și multiplicat manifeste.

Pe lângă Vasile, unul dintre colaboratorii principali ai lui Golea a fost, bineînțeles, inginerul Gheorghe Dincă. Acesta nu doar că l-a găzduit, ci a încercat să-i repare aparatul de radio-emisie, iar în anul următor l-a ajutat să tipărească manifestele anticomuniste pe care Golea le-a distribuit în timpul Festivalului Tineretului. Al treilea – și ultimul – pilon al activității conspirative din București a agentului echipei Jaques a fost Ioan Buda, un fost legionar care trăia în conspirativitate din 1948, de când scăpase din încercuirea Securității. Au mai existat, de asemenea, și alte persoane care au avut cunoștință de prezența sa secretă și l-au ajutat, așa cum a fost, spre exemplu, Ioan Stănică, cumnatul lui Dincă. În angrenajul gândit de Ion Golea, Vasile Vlad trebuia să fie omul din teren, cel care făcea legătura cu persoanele de interes pentru operațiunile ce urmau să fie desfășurate, Gheorghe Dincă era gazda și ajutorul său consta în activitățile realizate în locuința din sudul capitalei, iar pe Ioan Buda l-a pregătit în tehnica cifrării, radio-emisiei și culegerii de informații, ca să îl poată suplini în cazul în care va fi capturat sau va fi nevoit să părăsească țara.

În ciuda tuturor eforturilor, Dincă nu a reușit să repare stația de radio-emisie, astfel că una dintre direcțiile principale de activitate plănuite de Golea s-a sfârșit înainte de a începe. Dar nu a fost singura problemă întâmpinată: Ioan Buda avea să fie arestat de Miliție pentru posesia unor cocoșei de aur, faptă interzisă de legislația comunistă a epocii. Cum cel reținut a reușit să nu destăinuise proveniența reală a acestora (fuseseră primiți de la Golea, cu scopul de a-i vinde pe piața neagră), a fost trecut la dreptul comun, iar autoritățile nu aveau încă să afle de existența lui Golea în capitală. Potrivit fratelui său,

Aurel Vlad, și Vasile Vlad ar fi avut o traiectorie similară: în 1953, a încercat să vând dolari unei persoane la restaurantul *Zori de zi* din centrul capitalei când a fost surprins de Miliție. A fost arestat și condamnat, fiind închis tot ca deținut de drept comun. Abia după trădarea lui Bebi Toma și capturarea sprijinitorilor și membrilor echipei Jaques, Securitatea a descoperit implicarea lui Vasile Vlad și l-a inclus în lotul paraşutiștilor.

Activitatea lui Samoilă în zona Brașov

În comparație cu colegul său de echipă, Ioan Samoilă a avut o activitate ceva mai redusă, dar asta nu a însemnat că a fost mai precaut, ba chiar dimpotrivă. A reluat legătura cu fosta sa iubită de dinainte de plecarea din țară, Maria Muscalu, cei doi mutându-se împreună (probabil în alt loc, nu la locuința Tartler). Femeia avea să-i devină principalul colaborator, cei doi deplasându-se în 1952 la București pentru a-i vizita la locuința din strada Călugăreni, din sudul capitalei, pe Dumitru Lungu și pe soția acestuia, cu care Muscalu fusese colegă de detenție. De altfel, toți patru trecuseră prin închisori ca urmare a activității legionare. Scopul acestei riscante călătorii Brașov – București – Brașov a fost ca Samoilă să își refacă legătura cu vechiul său camarad, neștiind că acesta fusese condamnat și încarcerat, iar apoi recrutat de Securitate ca informator. Pus într-o situație delicată de ceea ce considera o „imprudență"[1] din partea lui Samoilă, Lungu l-a informat că ofițerul de legătură îl chestionase cu puțină vreme mai înainte despre Maria Muscalu, fiind astfel o dovadă că Securitatea reluase urmărirea celui despre care se știa că ar fi în Germania. Cum Lungu se afla sub supraveghere și în imposibilitate de a-l ajuta în vreo acțiune informativă, Samoilă și Maria Muscalu au

[1] Maria Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 348.

revenit imediat la Brașov. Nu a fost, de altfel, singura „imprudență" a lui Samoilă: vestea despre prezența sa în țară ajunsese la toți membrii familiei sale, inclusiv la sora sa, Ileana Samoilă, care după eliberarea din 1949, când fusese condamnată tot pentru sprijinul pe care i-l acordase, se căsătorise cu Traian Opriș și se stabilise la Oradea. Se pare că aceste contacte nu au avut un rol în activitatea informativă, Ioan Samoilă preferând doar să-i revadă și să știe că sunt bine, însă mai apoi, pentru Securitate, întâlnirile aveau să capete un cu totul alt sens.

Nevoia recrutării unui colaborator pentru agentul rămas în Brașov era dată și de faptul că Samoilă în curând nu mai putea conta pe Maria Muscalu, care în primăvara anului 1952 rămăsese gravidă. Pentru a ascunde sarcina, dar și achiziționarea de articole vestimentare bărbătești ori a unei cantități anormal de mari de alimente, femeia a început să răspândească printre cunoscuți legenda că s-ar fi căsătorit cu un funcționar de la Sfatul Popular din Brașov. În primele săptămâni ale anului 1953 s-a născut Lala, fiica sa și a lui Ioan Samoilă.

Chiar dacă nu existau informații sigure despre sosirea clandestină a lui Samoilă pe teritoriul RPR, Securitatea începea să primească semnale în acest sens. Neagu Cosma afirmă că un ofițer de la Brașov ar fi fost atenționat de una dintre sursele sale că Muscalu ascunde ceva sau, mai degrabă, pe cineva, de vreme ce cumpără haine bărbătești și este gravidă, însă reprezentantul Securității nu ar fi crezut că poate fi vorba de Ioan Samoilă. Abia undeva în prima parte a anului 1953, probabil pe fondul parașutării necunoscute din zona Gorjului (în care era de fapt vorba de echipa Robert), contraspionajul comunist a luat în calcul și această ipoteză, punând-o pe Maria Muscalu sub supraveghere. De altfel, femeia își amintea că pe Dealul Melcilor, din apropierea locuinței sale și a lui

Ioan Samoilă, în locul unde în timpul războiului fusese o baterie de antiaeriană, apăruse o construcție ce părea să fie un post militar de observație. Bănuielile au căpătat consistență atunci când Lungu i-a făcut o vizită inopinată pentru a-i mărturisi că fusese recent interogat cu privire la ea și la Samoilă, fiind trimis la Brașov cu misiune din partea Securității de a o iscodi cu privire la bărbatul despre care se știa că se află în Germania[1].

Potrivit Mariei Muscalu, în vara anului 1953 suspiciunile lor deja se transformaseră în certitudinea că lațul se strânge și că deznodământul este inevitabil, mai ales că aflaseră de unele arestări la București. Cei doi au fost capturați la 23 august 1953, într-o operațiune masivă a Securității, întreaga zonă fiind practic înțesată de trupe de Securitate care au acționat atât de repede, încât Ioan Samoilă nu a avut timp nici să tragă cu pistolul și nici să înghită capsula cu otravă. Odată cu căderea sa, echipa Jaques fusese anihilată, căci Ion Golea deja se afla în mâinile Securității, însă nu înainte de a fi înregistrat una dintre cele mai vizibile reușite împotriva regimului de la București.

Golea și colaboratorii săi. Vara anului 1953

La întrebarea esențială și evidentă „ce acțiuni notabile au întreprins în RPR agenții trimiși de serviciile occidentale la începutul anilor '50?", răspunsul cu cea mai mare greutate vizează vara anului 1953 și numele lui Ion Golea și al colaboratorilor săi din București. Propaganda anticomunistă făcută prin intermediul manifestelor și al discuțiilor cu tinerii străini veniți în București, cu ocazia celei de a patra ediții a Festivalului Internațional al Tineretului, a fost una dintre cele mai neașteptate lovituri primite de contraspionajul comunist

[1] Dumitru Lungu, *Luptă și temniță*, prefață de ing. Dumitru Tache Funda, Editura Ramida, București, 1998, pp. 134–137.

și, implicit, de puterea comunistă. Ecourile operațiunii aveau să fie puternic amplificate în exil și să capete proporții mitice în sistemul de valori al emigrației române în ansamblul său și, în special, în „pantheonul" legionarilor din lumea liberă.

În mod ironic, cea mai spectaculoasă și eficientă acțiune a fost o victorie neplănuită, rod al unor circumstanțe ce păreau descurajante. În vara anului 1953, Ion Golea constata că stația pe care o adusese cu multe riscuri de la Brașov nu va putea fi pusă în funcțiune, astfel că prezența sa în țară avea șanse aproape inexistente de a produce vreun efect în direcția așteptată. În acest context demoralizant a primit o propunere neașteptată din partea lui Ioan Buda: să tipărească manifeste pe care să le împartă membrilor delegațiilor străine ce urmau să sosească în capitală în prima parte a lunii august. Acesta se consultase inițial cu Gheorghe Dincă, cei doi colaboratori ai agentului discutând asupra echipamentelor necesare pentru o asemenea operațiune, a modului clandestin de lucru și, bineînțeles, a posibilelor pericole pe care le-ar genera. La rândul său, Ion Golea a aprobat ideea[1], în ciuda riscurilor uriașe implicate, iar cei trei au început să se pregătească în acest sens. Au făcut rost de o mașină de scris, matrițe, un șapirograf rudimentar și tuș, iar manifestele au fost făcute în șopronul din curtea locuinței lui Dincă din Berceni.

Grupul lui Golea a conceput două tipuri de manifeste. Cel destinat străinilor, având variante în engleză, franceză, germană, spaniolă și rusă, era mai amplu și cuprindea detalii despre situația socială și politică, despre lipsurile economice și despre propaganda autorităților care masca adevărata stare a societății românești. Pentru români, textul era mult mai scurt și mai direct, având rolul de a ridica moralul, arătând că încă există o rezistență activă împotriva comunismului:

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 266.

Tineri români care participați la Festival,

Cu ocazia trâmbițatului „festival" aveți o datorie sfântă către Țară și anume: dezvăluiți delegațiilor țărilor participante viclenia mârșavă a comuniștilor care au transformat frumoasă noastră țară într-o închisoare. Spuneți-le și arătați-le cum aplică comuniștii doctrina lor pentru a robi și asupri masele muncitorești. Dezvăluiți-le așa zisa lor cultură și superioritatea tehnică. Explicați-le că „democrația" sovietică nu e decât sclavie: sclavia minții și a trupului. Spuneți delegaților celorlalte țări ce înțeleg diavolii roși și satrapii lor comuniști prin „gospodărie colectivă", prin unități și „muncă voluntară", prin „pace" și „prieteni". Explicați-le că s-a luat hrana de la gura muncitorilor – chiar și de la gura copiilor – pentru a se da mâncare din belșug delegaților străini. Vorbiți-le ca un adevărat tineret român și nu ca purtători de cuvânt ai U.T.M.-ului. Acesta este sfatul nostru, al tuturor Românilor adevărați, adresați asupritorilor sovietici: „zi de zi voi vorbiți despre pace și prietenie. Dacă într-adevăr doriți pace, dovediți aceasta prin fapte și lăsați-ne liberi. Nu vrem, pe pământul nostru scump, armatele voastre hrăpărețe și asupritoare, politrucii voștri sălbatici și hoții voștri, care nu ne-au adus decât violență, foamete și suferință! Atâta vreme cât ei vor rămâne în mijlocul nostru va fi război, nu pace, ură, nu prietenie. Plecați! Ieșiți din Țară! Duceți-vă la voi acasă!". Biata noastră Țară asuprită ne cere ca noi să ținem aprinsă flacăra adevăratei libertăți și să apărăm patrimoniul nostru național. Alăturați-vă nouă și pregătiți-vă în taină pentru marea zi când vom lua parte la eliberarea Țării de muscali. Dumnezeu și lumea liberă e cu noi!

Trăiască tineretul român!

Trăiască adevărata pace și prietenie între popoare!

Trăiască România întregită și independentă!

Treceți aceasta prietenilor de încredere.[1]

[1] Florin Dobrescu, *Mesagerii libertății – parașutările NATO în România comunistă*, Editura Sânziana, București, 2013, pp. 68–69.

Nu se cunoaște cu exactitate câte manifeste au fost tipărite și distribuite. Potrivit unor evocări ulterioare din exilul legionar, care stau, bineînțeles, sub un evident subiectivism, amploarea distribuirii manifestelor în timpul festivalului ar fi fost una uriașă. Conform acestora, într-un reportaj făcut la întoarcerea în țară, un ziarist suedez care văzuse manifestele nota:

> Dacă te urcai în tramvai, la coborâre, căutându-te prin buzunare, dădeai de un manifest.
>
> În restaurante, la mesele rezervate străinilor, sub farfurie, găseai un manifest.
>
> La hotel, când deschideai camera, jos pe dușumea găseai un manifest.[1]

Însă activitatea lui Ion Golea nu s-a rezumat numai la conceperea, tipărirea și distribuirea de manifeste anticomuniste. Asumându-și riscuri enorme de a fi arestat de Miliție ori Securitate sau de a fi descoperit de vreun cunoscut care putea să-i deconspire prezența în țară, Golea a ales să-i abordeze direct pe tinerii străini aflați în capitală și să discute cu ei despre realitatea din RPR. Participant la Festivalul din august 1953 ca membru al unei delegații românești, Constantin Aronescu Bărăgan avea să-și amintească cum, în dreptul blocului Creditul Minier, l-a ascultat pe Ion Golea explicându-le unor tineri francezi despre situația reală din țară.

Cu siguranță, efectul manifestelor a fost zdrobitor pentru Securitate: odată pentru că propaganda comunistă era contraatacată și subminată în mod pertinent și activ în fața delegațiilor străine, la care se adăuga, dublată de nervozitate, frustrarea imposibilității de a-i descoperi (și anihila) pe autori.

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 63–64.

O dovadă indirectă a iritării resimțite de Securitate ca urmare a acțiunii lui Golea și a colaboratorilor săi este virulența cu care parașutistul este defăimat în memoriile lui Neagu Cosma, mergând până la crearea scenariilor conform cărora Ion Golea ar fi avut o slăbiciune pentru femei și, mai ales, pentru soțiile colaboratorilor săi.

Totuși, o acțiune atât de directă precum cea întreprinsă în august 1953 urma să-l aducă, într-un final, în atenția Securității, fiind numai o chestiune de timp până la deconspirarea prezenței sale și demararea unei operațiuni ample de capturare. Având în vedere că nici nu putea să se retragă complet în clandestinitate, unde nu ar fi avut cum să acționeze, de vreme ce stația de radio-emisie nu funcționa, Ion Golea luase decizia de a încerca să plece din nou din țară, destăinuindu-le acest lucru lui Ilie și Tamarei Banciu în timpul ultimei vizite pe care agentul a mai făcut-o în casa din Scheii Brașovului. Plecarea a fost pregătită tot prin intermediul lui Vlad Vasile care l-a pus pe Golea în legătură cu Samuel Weber din Sibiu și cu Nicolae Galuț, doi soldați în termen care intenționau să fugă din țară. Aceștia i-au procurat o uniformă militară și toți trei urmau să plece la locuința familiei Galuț din satul Plavișevița, de pe malul Dunării, și, împreună cu Emil, fratele mai mare al lui Nicolae, să treacă înot Dunărea spre malul iugoslav. Dacă plecarea din țară ar fi reușit, locul său în operațiunile din clandestinitate ar fi trebuit să fie preluat de Ioan Buda. Planul însă nu avea să mai reușească.

Singura relatare a căderii lui Ion Golea provine din memoriile lui Neagu Cosma, a căror veridicitate, chiar dacă în unele aspecte minore este confirmată, trebuie pusă sub semnul întrebării sau chiar, parțial ori pe de-a-ntregul, sancționată. Povestea capturării se înscrie în imaginea triunghiurilor amoroase, a

înșelăciunii decadente, a imoralităților și a tuturor celorlalte păcate puse în seama lui Golea. De aceea, sunt șanse considerabile ca desfășurarea evenimentelor să fi fost cu totul alta. Potrivit lui Cosma, Ion Golea ar fi fost prins prin supravegherea operativă a unor foști apropiați ai fratelui său, Traian Golea, și, în special, a unei foste legionare, fără ca fostul general de contraspionaj să menționeze vreun nume. Casa femeii, din apropierea Pieței Matache, a fost pusă sub observare și s-au plantat microfoane în interiorul apartamentului. Ulterior, atât ea, cât și soțul ei (care între timp aflase de vizitele amoroase pe care i le-ar fi făcut Golea soției sale) au fost anchetați și au recunoscut că știau despre prezența lui Golea în țară deoarece au fost vizitați de acesta. Cei doi au acceptat să sprijine Securitatea în capturarea agentului, astfel că le-ar fi fost montată o sonerie ascunsă, prin care trebuiau să anunțe imediat o echipă operativă aflat în permanență lângă Hala Matache. La următoarea vizită făcută de Ion Golea, soțul a apăsat soneria, iar echipa a trecut la acțiune, încercând să-l captureze după ce a ieșit din imobil, însă ofițerii aveau să-l piardă în mulțimea din piața aflată în apropiere. Abia la următoarea ocazie, o operațiune energică – dublată de intervenția unui milițian care a dispersat persoanele sărite în ajutorul bărbatului care părea atacat de niște răufăcători – ar fi dus, în cele din urmă, la prinderea lui Ion Golea[1].

Urmărirea și arestarea sa au fost rezultatul informărilor primite de la ceilalți parașutiști arestați anterior, precum Ică Tănase sau Mircea Popovici, și, probabil, și ca urmare a delațiunilor făcute de Bebi Toma după ce s-a predat autorităților. De aceea, investigația inițială a vizat numai procesul de instruire prin care a trecut în centrele din Occident, parașutarea în țară și legăturile informative avute cu centrala.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 179–180.

Abia după reținerea lui Gheorghe Dincă și percheziția casei din strada Împăratul Traian, ocazie cu care au fost găsite nu doar stația și restul echipamentelor, ci și matrițele care nu fuseseră distruse, Securitatea a descoperit legătura dintre Golea și manifestele care împânziseră Bucureștiul în perioada Festivalului Internațional al Tineretului.

Pe măsură ce legăturile agenților erau descoperite, ca urmare a interogatoriilor extinse și a presiunilor la care au fost supuși cei anchetați, arestările s-au extins exponențial. La două zile după capturarea lui Ioan Samoilă și a Mariei Muscalu, au fost reținuți Helmuth Tartler (unul dintre frații gazdei din strada Bartolomeu, cu care locuia în aceeași casă) și Nadejda Golea, cumnata lui Ion Golea. După câteva ore au fost arestați Ana Tartler, soția lui Erich Tartler, și Ilie Banciu, care se afla în concediu la Cârțișoara, alături de familie, apoi la 27 august Alexe Samoilă, în noaptea de 30/31 august Ioan Bucșan, la 5 septembrie Emil Tartler, al doilea frate al lui Erich Tartler, și Martha Tartler, soția lui Helmuth Tartler, Nicolae Modval și Tamara Banciu. Cazul familiei Banciu este ilustrativ pentru cruzimea și brutalitatea arestării celor implicați în sprijinirea parașutiștilor. După arestarea lui Ilie Banciu, Tamara Banciu și cele două fete au revenit la Brașov numai pentru a descoperi că locuința lor, de fapt camera în care locuiau, fusese confiscată și, astfel, rămăseseră pe drumuri (spațiul fiind transformat în punct de urmărire a Nadejdei Golea). Disperată, femeia a căutat ajutor la familia unchiului său, Nicolae Modval, din Codlea, însă cum și acesta fusese reținut, iar soția lui se afla în pragul deznădejdii, s-a găsit într-o situație ce părea fără ieșire. Tamara Banciu a mai apucat doar să trimită o telegramă către mama sa, aflată la Odobești, prin care îi cerea să vină de urgență, pentru că apoi a venit și rândul ei să fie arestată. Cele

două copile – Dana, de doi ani, și Doinița, de numai 6 luni – au rămas singure până la venirea bunicii. Bătrâna avea să-i povestească fiicei sale, după eliberarea din închisoare, că atunci când a sosit de urgență la Codlea, a găsit-o pe Dana plângând și spunând „Mămica a plecat și m-a lăsat singulică, singulică!", iar sora sa refuza să mănânce, reușind cu greu să o hrănească mai apoi. În acest timp, mama lor, atunci când nu era în anchete, plângea continuu, fiind auzită de Nadejda Golea cum jelea fără încetare suspinând „Doinița, Doinița, Doinița", spre amuzamentul gardienilor de pe celular[1].

Șirul arestărilor a continuat în următoarele săptămâni: la 6 septembrie Ioan Stănică, în noaptea de 15/16 septembrie Ileana Samoilă și soțul său, Traian Opriș, la 24 septembrie Aurel și Eugenia Samoilă, Maria Samoilă, mama agentului, și Maria Samoilă, cumnata acestuia, la 26 septembrie Emil Galuț și Ana Cândea, o zi mai târziu Nicolae Galuț, la 29 septembrie Samuel Weber, iar ultimii sprijinitori reținuți au fost Ioana și Gheorghe Brudea, la 5 noiembrie 1953, pentru că îl găzduiseră timp de trei zile pe Ioan Samoilă în locuința lor din Brașov. De altfel, mânia Securității s-a extins și asupra unor persoane care nu avuseseră nicio tangență cu parașutiștii și nici măcar nu avuseseră cunoștință de existența lor, dar erau vinovați de a fi rude cu unii dintre sprijinitori. Spre exemplu, fratele și sora Mariei Muscalu au fost arestați, femeia, grav bolnavă, decedând după două săptămâni de anchetă la Securitatea Brașov.

Cum existența clandestină a agenților veniți din Occident era percepută de Securitate drept o imensă amenințare ce trebuia cât mai repede anihilată, anchetele s-au desfășurat sub o continuă presiune care s-a manifestat în forme foarte diverse. Dusă în

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 108–109.

arestul MAI din fosta Piață a Palatului Regal, Nadejda Golea își amintea de cercetările la care a fost supusă imediat după arestare:

> Primii anchetatori erau mai în vârstă decât cei care au urmat mai târziu și printre ei era, cred eu, chiar Nicolski, unul tuns, care vorbea foarte prost românește. Au început cu „ce știi despre el", și „unde l-ai văzut". Era vorba de Nelu [Ion Golea – n.m.]. Și pe acel scaun am stat în continuare, fără nicio întrerupere, toată noaptea și toată ziua următoare, până s-a înnoptat din nou. Eram atât de sleită că nu mai știam pe ce lume sunt. Capul îmi cădea de oboseală și ochii mi se închideau și atunci anchetatorul, ca să mă trezească, lovea odată zdravăn cu pumnul în masă, și eu săream din loc buimăcită. Mă trimitea la geamul larg deschis în noapte ca să-mi vină aerul direct în față, să mă mai învioreze. Eram bolnavă, eram obosită și plină de frică. Aș fi făcut orice numai să termin cu această situație. Dacă aș fi avut ocazia să mă pot apropia singură, neobservată, de un geam deschis, n-aș fi pregetat nicio secundă să mă arunc jos de la orice etaj pentru că singurul lucru ce mi-l doream era să scap de toate.[1]

Pe lângă bătăile sistematice, amenințări și izolare, deținuții, în special femeile, au fost șantajați cu soarta copiilor lor. Mariei Muscalu i s-a repetat de multe ori că fiica ei va fi dusă la orfelinat ori că fratele său, Gicu, va fi executat dacă nu declară tot despre activitatea soțului său. „Nu am avut ce să le spun", rememora peste decenii femeia. „Atunci m-au scos pe coridor și acolo am auzit un zgomot puternic ca de împușcătură într-una din camere. Mi-au spus că este un avertisment. Disperată am strigat: «nu cred, nu cred că se poate întâmpla așa ceva!»"[2]. Avea să-și revadă fratele la proces, ocazie cu care a fost șocată de starea

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 106.

[2] *Ibidem*, p. 147.

fizică deplorabilă în care ajunsese ca urmare a anchetelor la care fusese supus. Pe lângă declarațiile pe care au fost constrânși să le dea și interogatoriile prin care trecuseră, unii dintre cei reținuți au fost supuși unor confruntări, ofițerii de Securitate căutând să rupă sprijinul reciproc și încrederea dintre cei aflați în detenție, în speranța că îi vor determina să declare și ceea ce ar fi ascuns până la acel moment. O astfel de întâlnire s-a petrecut între Ion Golea și cumnata sa, Nadejda Golea, însă femeia a refuzat să joace rolul stabilit de anchetatori, mai ales că agentul a găsit puterea de a o încuraja prin atitudinea avută față de ofițerii de Securitate. O întâlnire și mai dramatică s-a petrecut între Ioan Samoilă și Maria Muscalu, în biroul și sub ochii colonelului Mișu Dulgheru, șeful Direcției Anchete:

> Am fost dusă într-un birou spațios, cu geamuri mari, prin care pătrundea o lumină naturală, de care n-am mai avut parte de când am intrat la subsolul Ministerului de Interne. Un ofițer mai mare în grad stătea într-un fotoliu la birou. Mi-a spus să iau loc la măsuță, pe scaunul din dreapta ușii pe care am intrat. Un timp destul de îndelungat nimeni nu mi-a spus nimic și nu am fost întrebată de nimic. Această așteptare mă tulbura. La un moment dat a apărut pe ușa din fața mea Mircea [Maria Muscalu obișnuia să folosească al doilea prenume al lui Ioan Samoilă – n.m.], soțul meu și tatăl fetiței mele. A fost și el invitat să ia loc la masa opusă. Am înțeles că va avea loc o confruntare. Ofițerul, colonelul Dulbergher, cunoscut și ca Dulgheru, după cum am aflat mai târziu, ni s-a adresat la amândoi: „Dacă aveți să vă spuneți ceva…" Am tăcut și unul și altul. Timpul trecea… iar noi nu ne spuneam nimic.
>
> Cineva a zis: „Nenorocirea nu se teoretizează. Ea se trăiește."[1]

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 148.

Cum anchetele au fost marcate de presiuni uriașe și de folosirea unor mijloace variate, de la intimidare la tortură, iar Securitatea deja avea o serie de date din celelalte cercetări, cei arestați nu au mai putut ascunde informații și au mărturisit activitatea lor sau sprijinul pe care-l oferiseră. Spre exemplu, interogatoriul lui Ion Golea, luat la 9 septembrie 1953 în București, a început la 9 dimineața și s-a încheiat la miezul nopții, rezultatul fiind câteva file de declarații. Astfel, informațiile, adevărate sau false, aveau să fie utilizate în procesele ce urmau să fie organizate în toamna anului 1953.

Echipa Robert: Alexandru „Ică" Tănase și Mircea Popovici

După scurt-circuitul reprezentat de pierderea contactului cu Jaques, conducerea franco-americano-legionară a decis trimiterea în țară a unei a doua echipe, denumită Robert și formată inițial din Alexandru „Ică" Tănase și Mircea Popovici. Amândoi aveau în spate o viață marcată deja de înregimentarea totală în Mișcarea Legionară, decizie care le adusese încarcerări și urmăriri și îi constrânsese să aleagă calea exilului, iar acum, în 1952, să pășească pe cvasisuicidarul drum înapoi.

Alexandru Tănase, cunoscut îndeosebi ca „Ică", se născuse la 9 octombrie 1915 în comuna Băbeni, aflată la câțiva kilometri sud de Râmnicu-Vâlcea și era de profesie inginer. S-a înscris în Mișcarea Legionară în 1935, pe când era student la Politehnica din Timișoara, devenind unul dintre cei mai activi membri ai Grupului Studențesc Legionar din oraș. A participat la Rebeliunea din ianuarie 1941, motiv pentru care, ulterior, a fost arestat și condamnat de către regimul Antonescu la cinci ani de închisoare. Ică Tănase nu avea să rămână mult timp în spatele gratiilor, fiind mobilizat în batalioanele de sacrificiu de la Sărata,

unitate cu care a luat parte la Campania din Est. Revenit de pe front, a fugit din țară în 1944, trecând granița în Iugoslavia, și s-a îndreptat spre Viena, unde s-a înrolat în Armata Națională a Guvernului condus de Sima, participând la luptele de pe Oder, pentru care a fost decorat cu Crucea de Fier. A reușit să evite capturarea de către Armata Roșie, predându-se trupelor occidentale, și a fost o lungă perioadă încarcerat într-unul dintre lagărele americane din Belgia. După eliberare, și-a reluat activitatea în cadrul Mișcării Legionare, iar prin intermediul lui Mircea Dimitriu a intrat în serviciul informativ legionar. Inițial era responsabil numai cu recrutarea de români din lagărele de refugiați din Germania Federală pentru înscrierea la centrele de spionaj, dar apoi, având în vedere bogata sa experiență combativă, s-a ocupat de instructajul propriu-zis.

Un traseu relativ similar l-a avut și colegul său de echipă, Mircea Popovici, descris într-un necrolog semnat de Horia Sima drept „un tânăr de mare puritate și distincție sufletească [...] viteaz, fără să se arate, și modest până la desăvârșire"[1]. Acesta s-a născut la 29 iunie 1920 în comuna Orlea, județul Olt, într-o familie cu cinci băieți și două fete. Tatăl său, Alexandru Popovici, era un fost subofițer de jandarmi, iar mama sa, Rafila, era casnică. A aderat la Mișcarea Legionară în 1937, așadar încă de când era elev în cursul superior de liceu, participând la campania electorală din acel an, iar ulterior a activat în clandestinitate. La fel ca Ică Tănase, a fost arestat după Rebeliune, pe când era student la Drept, și condamnat la șase luni de închisoare corecțională. A fost eliberat la expirarea pedepsei numai pentru a fi imediat încorporat în armată și trimis pe Frontul de Răsărit. Relocat în Vest după schimbarea de alianță, în decembrie 1944 a dezertat și s-a înrolat în

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 8.

Armata Guvernului Național de la Viena. La sfârșitul războiului, a fost internat într-unul dintre lagărele de prizonieri din vestul Germaniei, acolo unde avea să fie descoperit mai târziu de Ică Tănase, care l-a recrutat pentru instructaj într-un centru francez. A fost trimis la Andilly, unde s-a specializat în radiotelegrafie, iar în 1952 se afla în centrul de instrucție de la Isny, acolo unde s-a reîntâlnit cu Ică Tănase. Acesta din urmă venise, la ordinul lui Mușetescu și Dimitriu, să-și găsească unul sau doi parteneri cu care să plece în misiune în țară. Petre Ponta i-a chemat pe toți cei opt legionari aflați în instrucție și i-a pus în fața lui Ică Tănase care i-a întrebat care dintre ei este dispus să plece alături de el în misiune în RPR: aproape toți au făcut un pas în față, dispuși să facă un drum care se anunța aproape sigur fără de întoarcere. Apoi Tănase le-a cerut să dea câte o declarație cu privire la locul unde ar vrea să fie parașutați și pe ce persoane s-ar putea baza în cazul în care ar ajunge în RPR. Analizând apoi situațiile fiecăruia, Ică Tănase a ales să plece în țară cu un singur colaborator: Mircea Popovici[1].

Misiunea lor principală era de a lua legătura cu grupurile de rezistență armată anticomunistă și de a pregăti venirea altor echipe de parașutiști[2], dar și, în subsidiar, de a încerca să pună umărul la reorganizarea în clandestinitate a Mișcării Legionare. Astfel, Ică Tănase era nu numai liderul echipei Robert, ci trebuia să ocupe și poziția neoficială de șef al legionarilor din țară, post rămas vacant după arestarea unor lideri ca Nicolae Petrașcu ori Vică Negulescu. Mai mult de atât, avea misiunea să coordoneze activitatea celorlalți agenți parașutați și să se asigure de funcționalitatea canalelor de trecere a frontierei prin Iugoslavia,

[1] ANIC, Fond Institutul de Studii Istorice și Social-Politice, Organizații cu caracter fascist și legionar, dos. 36, f. 2.

[2] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 247.

în special pentru legionarii urmăriți de Securitate. În mod particular, trebuia să restabilească legătura cu echipa Jaques și să le furnizeze o hartă cu ajutorul căreia puteau să-și procure o nouă stație de radio-emisie, adusă în țară printr-o altă filieră, cel mai probabil fiind vorba tot de un diplomat din cadrul ambasadei americane la București. Chiar și în aceste condiții, este dificil de înțeles întru totul decizia de a-l trimite în țară pe Ică Tănase, care prin poziția sa de instructor al legionarilor din centrele de antrenament putea oferi o radiografie completă a operațiunii, în cazul în care ar fi fost capturat viu de Securitate și supus anchetelor. Potențiala sa cădere ar fi avut – ceea ce s-a și dovedit mai apoi – rolul unei lovituri informative similare cu cea suferită de SIMRE în urma capturării lui Mihail Țanțu.

În schimb, Mircea Popovici era responsabil cu implantarea în teren (zona de aterizare fiind stabilită în apropierea satului natal), apoi cu operarea aparatului de radio-emisie și transmiterea cifrată a informațiilor către centrala din Occident. De altfel, grupul lor era singurul prevăzut cu un aparat de radiotelegrafie produs de legionarii din exil, fără sprijinul partenerilor franco-americani[1]. Astfel, se poate bănui că, prin intermediul echipei Robert, Mușetescu și Dimitriu sperau să obțină informații la prima mână, fără ca acestea să mai treacă inițial pe la partenerii francezi, cu toate că nu există și referințe clare cu privire la o stație de recepție utilizată și aflată exclusiv în mâinile lor.

Și în cazul lor, exista numai un vag plan de ieșire clandestină din țară în caz de pericol. Potrivit acestuia, cei doi trebuiau să-și găsească o cale de trecere a graniței în Iugoslavia, unde aveau să primească sprijin (probabil tot prin ambasada americană de la Belgrad, folosindu-se de o parolă prestabilită, cunoscută sub numele de „Australia") ca să ajungă înapoi în Franța.

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 336.

Misiunea

Pregătirea operațiunii s-a desfășurat cu precădere într-un centru din Longjumeau, aflat în vecinătatea Parisului, de unde, după cum își amintea Ică Tănase,

> am fost luați de Blondel și Beaumont care ne-au dus la un hotel în oraș unde am stat circa o săptămână, după care [...] ne-a dus la o casă conspirativă, unde am locuit eu cu Popovici Mircea. În această locuință conspirativă am stat circa o lună de zile. [...] În această clădire în timpul cât am stat, a venit un american care avea numele conspirativ de Vidal. Acesta, în prezența lui Mușetescu și Dimitriu, a verificat misiunile primite, consultând întreg dosarul și am repetat toate misiunile primite.[1]

Plecarea lor spre țară era programată pentru începutul lunii octombrie a anului 1952. Probabil că amândoi știau că este un drum fără întoarcere, căci Ică Tănase, la ultima sa întâlnire cu Filon Verca, chiar dinaintea îmbarcării, i-a dăruit medalionul său cu Fecioara Maria pe care îl purtase atât în luptele din Est, cât și în prizonierat. Împreună cu instructorul de parașutism Charpentier, cei doi și-au început drumul spre țară cu un avion care i-a dus la Stuttgart, iar de acolo ofițerul francez a fost înlocuit de Vidal, reprezentantul serviciilor americane, care i-a însoțit până în capitala Greciei[2]. În noaptea de 2/3 octombrie 1952 un aparat de zbor fără marcaje a decolat de pe un aerodrom de la marginea Atenei și s-a îndreptat spre țară la joasă altitudine, pentru a întârzia cât mai mult posibil detectarea de către radarele bulgare, române ori sovietice. Echipamentul

[1] ANIC, Fond Institutul de Studii Istorice și Social-Politice, Organizații cu caracter fascist și legionar, dos. 36, f. 4.

[2] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 248.

celor doi era format din două pistoale mitralieră cu circa 250–300 de cartușe, două pistoale Mauser de calibru 7.65 cu 100 de gloanțe, câte un cuțit, un briceag, un topor, o lopată și o lanternă, hărți, lichid care provoca pierderea mirosului câinilor, bani românești, cocoșei de aur și două rânduri de acte false, necompletate. Și, bineînțeles, câte o capsulă cu otravă, pentru a evita căderea de vii în mâinile Securității. Când au ajuns deasupra Gorjului, avionul s-a ridicat câteva sute de metri pentru a le permite să se paraşuteze și, chiar înainte de a păși în gol, pilotul le-a adresat ultimele cuvinte: „Ura! Pentru România!". Un pas în afara fuzelajului și misiunea a început.

Primul pas a fost însă și prima eroare. Echipa Robert trebuia lansată în apropierea satului Vlăduleni, unde locuia tatăl lui Mircea Popovici. Întâmplătoare sau nu, alegerea infiltrării în țară prin intermediul rudelor lui Popovici prinsese Securitatea pe picior greșit. Deja contraspionajul era conștient că în țară sunt trimiși agenți străini și începuse să pună sub supraveghere locuințele rudelor celor aflați în exil și despre care existau suspiciuni că ar putea face parte din echipele de spioni deja trimise sau care aveau să fie trimise în țară. Surprinzător însă, despre Mircea Popovici nu existau date care să confirme că se află în emigrație, deci familia sa nu intrase sub filaj. Numai că drumul până la casa fostului subofițer de jandarmi a fost unul complicat și riscant. Lansarea s-a făcut prea devreme, iar cei doi au atins pământul undeva în zona satelor Plopșoru-Olari-Cocoreni, la aproximativ zece kilometri în aval față de Vlăduleni. Ar fi reușit să semnalizeze sosirea în siguranță pe teritoriul românesc prin lansarea porumbeilor călători cu care veniseră. Însă eroarea de localizare nu a fost singura neșansă: pe 3 octombrie, în jurul orei 14, după ce îngropaseră cele trei parașute (cele două care îi purtau pe agenți și o a treia cu echipamente și provizii) în zonă a apărut

Maria Spătaru, o fată din satul Deleni, aflată cu vacile la păscut. Nefiind siguri dacă au fost zăriți sau nu de copilă, agenții au avut de făcut o alegere rapidă și capitală: o lasă în viață și riscă deconspirarea și, probabil, capturarea imediată, sau o reduc la tăcere. De fapt, pentru ei nu a fost nicio clipă o alegere, cei doi veniseră în țară „să-i ajute pe români, nu să-i omoare"[1], după cum își amintea Sever Ularu, unul dintre sprijinitorii lor. Au ales să riște.

Spre norocul lor, fata nu i-a văzut, însă a descoperit o raniță și două pistoale automate și și-a anunțat imediat tatăl, astfel că la scurt timp în zonă au apărut primarul și miliția din comună, care au ridicat obiectele găsite. Pe drumul de întoarcere în sat, președintele Sfatului Popular din comuna Plopșor, speriat de un câine, a descărcat un întreg încărcător în direcția animalului, răpăitul răsunând în întreaga vale și, din acest moment, parașutiștii au fost conștienți că echipamentele erau definitiv pierdute. Abia în dimineața următoare au sosit și primele efective de Securitate și Miliție (acestea din urmă fiind constituite din câteva zeci de elevi de la școala din Craiova), care au găsit parașutele și restul dispozitivelor. Totuși, riposta improvizată și amatoricească a fost salvarea lui Tănase și Popovici care, chiar dacă și-au pierdut toate echipamentele și prezența le-a fost deconspirată, au reușit să scape destul de ușor de urmăritori. Abia peste câteva ore Bucureștiul era informat de sosirea unei echipe de parașutiști, moment în care Securitatea a trecut la o mobilizare masivă:

> întreaga zonă de nord-vest a Olteniei s-a transformat în câmp de război, cu soldați care înaintau greu prin glodul și ploaia mocănească, de camioane și căruțe cu cele trebuincioase

[1] Gheorghe Gorun, Hadrian Gorun, *Un parașutat în România vândută: Mircea Popovici,* Anuarul de istorie orală, volumul VIII, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, p. 153.

trupei chemate să rămână pe poziție cine știe cât timp. Pentru că fiecare palmă de pământ trebuia pieptănată și scoși din ascunzătoarea lor „fioroșii agenți imperialiști".[1]

Pentru căutarea parașutiștilor au fost aduși ofițeri de contraspionaj de la alte structuri, așa cum a fost cazul lui Neagu Cosma, transferat de la biroul dedicat spionajului turc, iar întreaga operațiune s-a desfășurat sub coordonarea personală a lui Vladimir Mazuru. Însă căutările frenetice nu au dat niciun rezultat în afară de descoperirea parașutelor, a proviziilor și a unei stații de mici dimensiuni care se pare însă că nu era singura cu care fuseseră înzestrați. Ică Tănase și Mircea Popovici izbutiseră să părăsească zona înainte de sosirea masivă a trupelor și să se îndrepte către nord, ajungând în noaptea următoare, de 2/3 octombrie, la ușa casei lui Alexandru Popovici. Bătrânul le-a deschis ușa și, după ce a trecut de șocul revederii, iar cei doi i-au destăinuit misiunea cu care veniseră în țară, i-a îmbrățișat și le-a acordat găzduire. Pe fondul alertei în care intrase Securitatea, era o chestiune de timp până când prezența lui Mircea Popovici în emigrație avea să fie descoperită, iar rudele sale să intre sub investigație, mai ales că acestea locuiau foarte aproape de zona unde fuseseră găsite parașutele. Astfel că cei doi au decis să-și schimbe ascunzătoarea, însă prima încercare de acest fel a fost aproape să le fie fatală:

> în una din nopți au ponit la drum peste câmpuri și prin păduri dar în cale au întâlnit un lanț de ostași care scotoceau o pădure. Au scăpat ca prin urechile acului datorită unui foc de armă tras de cineva în flancul lanțului de căutători, ceea ce a determinat pe cel care avea comanda să schimbe frontul în direcția din care venise focul de armă.[2]

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 141.
[2] *Ibidem*, p. 142.

Pe de altă parte, raportul acțiunii desfășurate de Securitatea Craiova indică o versiune semnificativ diferită de cea prezentată în memoriile sale de către Neagu Cosma. Potrivit documentului, a fost vorba de un singur membru al echipei Robert (cel mai probabil Ică Tănase), care a fost descoperit de două ori de trupele de Securitate, iar într-un caz agentul și-a folosit arma pentru a scăpa de urmăritori:

> La 7 oct. a.c. orele 0.15` în fața unei pânde a trupelor de securitate a apărut un individ care așa cum au arătat soldații din pândă purta o rană.
>
> Fiindcă nu s-a supus somației, asupra lui s-a deschis foc, după care individul a reușit să dispară.
>
> La orele 1 au avut un schimb de focuri dintre aceiași pândă și un individ care a răspuns la somație cu două focuri de pistol.
>
> Și în acest caz individul a reușit să dispară.[1]

După ce au scăpat cu noroc de arestare, în jurul datei de 17 octombrie 1952, drumurile celor doi s-au despărțit pentru o vreme, grație unor noi gazde găsite de Alexandru Popovici. Ică Tănase s-a mutat la Aurel Corlan, un țăran sărac tot din Vlăduleni, care prin invaliditatea fizică (dobândită în urma luptelor de pe Frontul de Est) și starea socială nu ar fi trezit suspiciuni, și care locuia alături doar de soția sa Constanța. Mircea Popovici a fost primit de soții Nicolae și Ana Ularu, în casa cărora se mai aflau fiul lor Sever cu tânăra sa soție Elena.

Nevoiți să părăsească în grabă zona aterizării, Tănase și Popovici au pierdut una dintre stațiile de radio-emisie,

[1] Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goșu (editori), Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Istoria comunismului din România: documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Editura Humanitas, București, 2009, p. 400.

un echipament de mici dimensiuni fiind ulterior găsit de Securitate pe câmp. Cu toate că Neagu Cosma afirmă că cei doi au pierdut stația ca urmare a acțiunii din 2 octombrie (sau cel puțin părți esențiale precum cifruri și quarzuri), echipa Robert reușise să păstreze în posesia sa cealaltă stație. Membrii familiei Ularu își aminteau că Popovici dispunea de o stație cu care efectua unele comunicări radio, iar analiza Securității a relevat că în intervalul 4–8 octombrie au fost depistate emisii necunoscute provenind din zona Cărbunești. Este totuși neclar dacă și cât au reușit cei doi să transmită. Indiferent dacă reușiseră sau nu să restabilească o legătură cu centrala aflată la mii de kilometri distanță, Tănase și Popovici aveau de înfruntat o situație deosebit de dificilă în imediata apropiere. Căutările Securității au continuat săptămâni în șir, Sever Ularu, unul dintre sprijinitorii lui Popovici, amintindu-și că „știrea despre parașutare a determinat deplasarea în zonă a unui batalion al Securității; aceștia au fost desfășurați pentru luptă cu fața la pădure; erau dotați cu pistoale mitralieră și câini de cercetare; noaptea mă întorceam de la sonde; eram opriți și legitimați; nu ne întrebau nimic despre parașutați”[1]. În paralel, Securitatea a trecut la anchetarea lui Alexandru Popovici, care nu a destăinuit nimic despre prezența fiului său în zonă. Mai mult, le-a arătat ofițerilor cărțile poștale pe care le primea regulat de la acesta, ultima fiind expediată după momentul parașutării. Practic, era o acțiune de dezinformare plănuită în prealabil de către structurile occidentale: pentru a-și camufla prezența și a-i induce în eroare pe urmăritori (în cazul în care erau suspiciuni cu privire la sosirea clandestină), cei care erau parașutați pregăteau din timp cărți poștale care mai apoi erau trimise regulat către rudele lor din țară.

[1] Gheorghe Gorun, Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 154.

Membrii echipei Robert au rămas la Vlăduleni timp de aproape un an și jumătate, până în primăvara anului 1953. Activitatea lor din acest interval a fost una relativ minoră, în special ca măsură de precauție. Mircea Popovici obișnuia să își părăsească locuința pentru a-l întâlni (de obicei noaptea) pe Ică Tănase sau chiar pentru a călători la Târgu Jiu cu ajutorul ambulanței Sovromului din localitate, condusă de Grigore Corlan. Acesta însă nu știa adevărata identitate a pasagerului care obișnuia să îi plătească de două-trei ori mai mult decât orice alt călător. În cele din urmă, în aprilie 1953, Ică Tănase și Mircea Popovici s-au reunit din nou și au plecat spre București, unde erau găzduiți de Elena Stetin, una dintre surorile lui Popovici, drumul parcurgându-l cu acte false pe numele de Alexandru Nicolescu (vărul soției lui Mircea Popovici) și Octav(ian) Stetin (cumnatul lui Mircea Popovici). Relocarea în capitală avea un triplu rol: în primul rând, își puteau pierde ușor urma, mai ales că în București urma să aibă loc Festivalul Internațional al Tineretului; în al doilea rând, existau perspective mult mai ample de obținere de informații pe care mai apoi să le trimită centralei din Occident; nu în ultimul rând, căutau să intre în legătură cu grupul Jaques format din Ion Golea și Ioan Samoilă.

În capitală au luat legătura cu o serie de foști legionari, Ică Tănase încercând, prin intermediul Elenei Niculescu, să intre în contact cu Buzică Braghilescu, o veche cunoștință a sa. Mircea Popovici a profitat de revenirea în capitală pentru a se reîntâlni cu soția sa, Didina Popovici, preferând să nu apeleze la ea pentru o găzduire pe termen lung din motive evidente de siguranță. Ieșirea celor doi din anonimitatea Vlădulenilor pentru activitatea în efervescența Bucureștiului a însemnat și deconspirarea lor. În ciuda unor atenționări primite în timpul

instructajului cu privire la potențialele recrutări ale foștilor colaboratori de către Securitate, Tănase a intrat în legătură cu unul dintre vechii săi camarazi în care credea că poate avea încredere. Temerea agenților franco-americani se adeverise, iar acesta și-a informat ofițerul de legătură și astfel că, la numai câteva săptămâni după sosirea în capitală a echipei Robert, prezența lor fusese deconspirată și contraspionajul se pregătea să intre în acțiune. Ideal pentru Securitate era ca cei doi să fie capturați vii pentru a fi trecuți prin anchete și forțați să ofere informații despre bazele de antrenament, instructori și legăturile din țară. De aceea, au încercat inițial să-i scoată din casa familiei Stetin prin intermediul informatorului, care le-a propus să-și schimbe locuința clandestină. Potrivit lui Neagu Cosma, cel puțin Ică Tănase (nu este clar dacă singur sau împreună cu Popovici) trebuia să se mute într-o casă parohială înconjurată de o grădină cu pomi fructiferi. Planul era ca atunci când acesta avea să o traverseze spre noua ascunzătoare, să fie capturat de o echipă ascunsă printre copaci. Numai că agentul a cerut să vadă, în prealabil, schița zonei și când a văzut grădina a intuit că ar putea fi capturat în acel loc, fără să bănuiască totuși vreo trădare, așa că relocarea nu s-a mai petrecut. În aceste condiții, Securitatea a decis să abordeze direct situația și să treacă la arestarea lor chiar în locuința familiei Stetin, în ciuda posibilității ca Tănase și Popovici să aibă timp să înghită capsulele cu otravă pentru a evita să cadă vii în mâinile Securității. Există mai multe variante cu privire la modul în care a avut loc arestarea membrilor echipei Robert la 31 mai 1953[1]. În memorialistica foștilor ofițeri

[1] *„Bande, bandiți și eroi". Grupurile de rezistență și Securitatea (1948–1968)*, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 478.

de Securitate, acțiunea are un iz hollywoodian, la finalul căreia inamicii sunt capturați printr-o operațiune spectaculoasă pusă în aplicare datorită ingeniozității, profesionalismului și curajului urmăritorilor. Potrivit uneia dintre versiuni, câțiva ofițeri s-au deghizat în muncitori de la societatea de alimentare cu gaze și care timp de patru zile „au remediat o avarie" pe strada Vidin din cartierul Tei, în apropierea casei familiei Stetin. Cum în fiecare zi, la prânz, cereau permisiunea să-și umple gălețile cu apă de la cișmeaua din curte, s-au împrietenit nu numai cu proprietarii, ci și cu cei doi bărbați pe care, în cele din urmă, i-au arestat într-un moment în care aceștia nu bănuiau nimic. O versiune similară, dar mult mai expansivă este propusă de Neagu Cosma, care afirmă chiar că planul în sine fusese, de fapt, ideea informatorului. Acesta din urmă ar fi remarcat că de fiecare dată când cineva apasă pe butonul soneriei de la poartă, Tănase și Popovici fug imediat în mansardă. Tot o echipă de ofițeri deghizați în muncitori și-au făcut apariția pe stradă pentru a remedia o avarie. Nu au așteptat însă patru zile, ci după scurt timp echipa s-a împărțit în două: aproape toți (inclusiv un medic care avea rolul de a preveni moartea prin otrăvire) au intrat în casa vecină și s-au urcat pe acoperișul acesteia, iar unul dintre ei a sunat la poartă. În acest moment, Tănase și Popovici au fugit către podul clădirii, moment în care ofițerii de pe acoperiș au năvălit printr-un iluminator. Cel dintâi care avea să cadă în mâna Securității a fost Mircea Popovici: „primul pas în pod a fost și ultimul. O lovitură în ceafă pentru a «scuipa» capsula, un căluș în gură, răsucirea brațelor la spate și prinderea lor în cătușe"[1]. Potrivit lui Neagu Cosma, cum Ică Tănase era în spatele colegului său, a avut răgazul să spargă capsula și să înghită conținutul: „numai

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 144.

că lovitura în ceafă a fost atât de puternică încât pentru câteva secunde i s-a oprit respirația. I s-a introdus un căluș în gură și i s-a turnat pe gât doi litri de lapte. Peste o oră-două, Tănase se afla deja în anchetă"[1]. În realitate, desfășurarea acțiunii a fost mult mai puțin eroică și spectaculoasă, dar la fel de tragică: Mircea Popovici și Ică Tănase se pregăteau să se așeze la masă când în casă au năvălit ofițerii de Securitate cu armele ațintite către ei. Cei doi au avut însă timp să înghită capsulele cu otravă pe care le țineau permanent la îndemână, însă și echipa care i-a arestat era pregătită pentru acest scenariu. Fiecăruia i-a fost mai întâi administrată în mod forțat o cantitate de lapte, apoi un medic le-a făcut spălături gastrice pentru a neutraliza efectul otrăvii. După ce și-au revenit, cei doi au fost bătuți cu pumnii, picioarele și paturile de armă, apoi încătușați și duși direct în celulele de anchetă ale Contraspionajului de la etajul V al Ministerului de Interne din fosta Piață a Palatului Regal.

Este ușor de bănuit cum au decurs încă de la început interogatoriile, în condițiile în care, până la capturare, cei doi agenți erau dispuși oricând să se sinucidă, iar acum, după câteva ore de anchete, deja dezvăluiseră numele sprijinitorilor din București și Vlăduleni. În memoriile sale, Neagu Cosma afirmă că odată ajunși în mâinile Securității membrii echipei Robert ar fi fost dispuși să colaboreze pentru a-și ușura situația: cel mai deschis la această idee ar fi fost Mircea Popovici, în timp ce Ică Tănase nu o afirma direct, însă lăsa să se înțeleagă că și-ar dori să primească o asemenea propunere. Totuși, teza fostului general de contraspionaj se potrivește imaginii denigratoare pe care încearcă să o construiască oponenților săi, însă e puțin probabil să și corespundă desfășurării reale a acțiunii. Aproape sigur, utilizarea metodelor de tortură i-a zdrobit pe cei doi, în

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 145.

special pe Ică Tănase, care după câteva zile de suplicii a oferit informații despre centrele de pregătire, poligoanele de tragere, armamentul utilizat, personalul implicat în instructaj și a parcurs sute de poze pentru a-i identifica pe cei aflați în bazele franco-americane. După aproximativ o săptămână de cercetări cu privire la activitatea din exil, Popovici și Tănase au fost transferați la Anchete Penale pentru întocmirea dosarului cu care aveau să fie trimiși în instanță.

Capturarea și anchetarea lor a antrenat nenumărate arestări. Evident, primii vizați au fost gazdele și legăturile lor din București. Odată cu cei doi agenți au fost reținuți Elena și Octav Stetin, și după câteva zile Alexandru Nicolescu și Gherghina Nicolescu, care locuiau într-o casă vecină și nu denunțaseră prezența acestora, Maria Boban, o apropiată a Elenei Stetin, care știa de existența clandestină a bărbaților, și Traian Popovici, fratele lui Mircea Popovici. La 11 iunie au fost vizați și sprijinitorii din Vlăduleni ai membrilor echipei Robert. Într-o masivă operațiune a Securității, a fost arestată întreaga familie Ularu (bătrânii Nicolae și Ana, fiul lor Sever și nora lor Elena); părinții lui Mircea Popovici, Alexandru și Rafila Popovici; Filimon și Paraschiva Popovici, fratele, respectiv cumnata lui Mircea Popovici; Aurel și Constanța Corlan, cei la care locuise Ică Tănase. Referitor la momentul reținerii, Nicolae Ularu își amintește:

> mașinile negre ale Securității erau aliniate până la fabrica de cărămidă, aproape un kilometru. Gospodăria noastră a fost încercuită de securiști înarmați. În casă se aflau soția mea, Aurica, și nora noastră, Elena. Eu m-am întors de la lucru pe la ora 1 noaptea. Am presimțit că ceva nu este în regulă de cum am văzut mașinile Securității. Cum am deschis ușa

am fost prins, legat, lovit cu armele și cu picioarele. M-au bătut bestial și m-au aruncat într-o mașină.[1]

Pentru fiecare dintre cei arestați începea lungul calvar al anchetelor și al detenției, însă poate că pentru niciunul nu era situația atât de dramatică precum era pentru Elena Ularu, care avea numai șaisprezece ani și era însărcinată:

> În 11 iunie 1953 eram acasă cu soacra mea. Mă dădusem în pat. M-am trezit cu curtea plină de lumină. Curtea era înțesată de miliției și civili. Mașinile erau în Valea Vladului. Au năvălit în casă. Soacra mea a aruncat pe geam un ceas pe care îl primise de la Mircea [Popovici – n.m.] și fotografiile cu acesta. Ne-au cerut să ne îmbrăcăm. Ne-au pus cătușele, ochelari negri la ochi și ne-au dus la coloana de mașini. Acolo era un adevărat vacarm, jale, țipete. Eram gravidă în luna a cincea sau a șasea și mi s-a făcut rău. Am fost înviată cu apă. Ne-au despărțit și ne-au aruncat în dubă unde mi s-a făcut iarăși rău.[2]

Odată cu avansarea cercetărilor, au mai fost reținuți dintre sprijinitorii din Vlăduleni și Gheorghe și Ioana Popovici, unchiul, respectiv mătușa lui Mircea Popovici; soții Constantin și Constanța Moangă și fiica lor Viorica Moangă; Maria Popovici, soția lui Traian Popovici. Pe lângă interogatoriile care au durat ore în șir, interval în care anchetatorii se schimbau între ei, cei arestați au fost torturați, amenințați că vor fi „îngropați de vii" și confruntați cu cei pe care îi găzduiseră sau ajutaseră. Majoritatea cercetărilor s-au desfășurat în clădirea Ministerului de Interne, camerele de detenție aflându-se la subsol, iar cele de interogatoriu la etajele superioare ale palatului.

[1] Gheorghe Gorun, Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 160.
[2] *Ibidem*, pp. 160–161.

Echipa Pascal: Gogu Gheorghiu, Gigi Constantin și Savu Fătu

După Jaques în 1951 și Robert în 1952, a treia echipă formată din legionari, instruită în centre franco-americane și trimisă în RPR, a fost Pascal în 1953. În timp ce activitatea primelor două este, cu toate lipsurile documentare, relativ cunoscută, al treilea grup rămâne o enigmă. În afara fondurilor arhivistice, principalele, iar dintr-o anumită perspectivă chiar singurele, surse de informații sunt constituite de memoriile lui Neagu Cosma și de presa de la București, fiind așadar vorba de discursul Securității. În exil nu s-a discutat aproape nimic despre echipa care ar fi trădat la fel ca Bebi Toma, însă, spre deosebire de acesta, a fost utilizată propagandistic și pentru dezinformarea serviciilor secrete occidentale. Activitatea lor este vag amintită numai în amintirile lui Mircea Dimitriu, unul dintre coordonatorii legionari ai acțiunilor de spionaj, iar în literatura legionară dedicată acțiunilor de la începutul anilor 1950 este publicată o singură fotografie a liderului echipei Pascal, anume Gheorghe Gheorghiu, fără alte referințe[1]. Cum nu au fost trecuți printr-un proces și numai unul dintre ei ar fi cunoscut, în condiții neclare, detenția politică, nici nu au putut fi identificate sursele documentare create de Securitate după capturare. Pur și simplu, existența echipei Pascal este aproape absentă din memoria legionară, a exilului ori a serviciilor secrete din Vest, ceea ce dă consistență versiunii prezentate de Neagu Cosma și de celelalte voci din subsidiar, cu toate că veridicitatea lor trebuie, încă o dată, pusă sub semnul întrebării.

Biografiile și chiar numele unora dintre ei sunt și astăzi greu de descifrat. Cele mai puține informații sunt referitoare

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 301.

la Gigi Constantin, despre care fostul general de contraspionaj afirma că era un soldat (sau subofițer) trimis la specializare în Germania și care, după schimbarea de alianță de la 23 august 1944, a refuzat să se mai întoarcă în țară. Nu se cunoaște ce fel de opțiuni politice avea, dar având în vedere măsurile represive luate de administrația Antonescu împotriva membrilor și simpatizanților legionari, este dificil de crezut că era vorba de un apropiat al „cămășilor verzi", chiar dacă avea să facă parte din echipă alături de un important legionar. O situație și mai delicată este în privința lui Savu Fătu, originar din Apuseni, care în 1948 era militar în termen și se afla pe granița iugoslavă. Descoperind că fata pe care o iubea și cu care voia să se căsătorească după lăsarea la vatră s-ar fi măritat cu altcineva, Fătu și-ar fi părăsit postul, trecând frontiera. După ce a aflat că ar fi fost condamnat în contumacie la 15 ani de detenție pentru dezertare, tânărul a început o colaborare cu UDB, poliția secretă a regimului de la Belgrad, în speranța că nu va fi extrădat. Nu este clar în ce condiții și-a continuat drumul spre Vest, ajungând la Paris, în 1949 sau 1950, unde ulterior ar fi fost racolat de Mihail Opran. De altfel, este singurul care ar fi trecut printr-un instructaj al fostului lider SIMRE, ceilalți membri ai echipei Pascal urmând antrenamentele din centrele supervizate de legionari.

Incontestabil, liderul grupului era Gheorghe Gheorghiu, originar din Constanța, și membru al Mișcării Legionare încă din 1936–1937. Luase parte la marșuri, tabere de muncă și se implicase în campania electorală pentru alegerile din 1937 în Dobrogea. De aceea, în timpul guvernării instaurate în septembrie 1940, Gheorghiu ar fi fost unul dintre liderii poliției legionare din Constanța. După înfrângerea Rebeliunii, s-ar fi refugiat în Germania, lucrând la uzinele aeronautice Heinkel.

La sfârșitul anilor 1940 locuia în Austria, având funcția de șef al legionarilor din Austria Superioară și secretar general al Asociației creștine a românilor din aceeași zonă. În acest context ar fi primit instrucțiuni din partea lui Horia Sima și a lui Traian Borobaru de a intra în pregătire pentru acțiuni clandestine în țară, lăsând în urmă liniștea Alpilor austrieci pentru bazele izolate din Franța și Germania de Vest. Dacă Savu Fătu fusese pregătit de către Opran sau de altcineva din sfera SIMRE, Gigi Constantin și Gheorghe Gheorghiu au trecut prin antrenamente la Andilly și la Chevilly. Din partea americanilor, instructor a fost Vidal, care avea să fie un apropiat al grupului, iar din partea francezilor au fost Beaumont, Blondel și Saumier (care avea și numele conspirativ de Charpentier)[1]. Pe lângă aceștia, aveau parte și de instructajul făcut de legionari – Traian Borobaru, Mircea Mușetescu, Mircea Dimitriu, Petre Ponta și Filon Verca, care se alăturase echipei în primăvara anului 1950. În linii mari, instructajul a cuprins, la fel ca la celelalte echipe, radiotelegrafia, saltul cu parașuta, utilizarea cifrului, falsificarea documentelor. După includerea lui Fătu, antrenamentele au continuat la Linz și Bad Ischl, în Austria, și înainte de plecare la un centru aflat într-o suburbie a Atenei. Pregătirea lor logistică pentru misiune a căzut în sarcina lui Vidal, prin intermediul căruia au primit armament, aparate de radio-emisie, cifruri, hărți, bani românești, cocoșei, acte românești false și, bineînțeles, otravă.

Obiectivele echipei Pascal erau similare cu cele ale celorlalte grupuri trimise în țară: strângere de informații și comunicare cifrată către centrala din Occident, sondarea stării de spirit a populației și, la fel ca echipa Robert, contactarea lui Ioan Samoilă pentru a-i transmite indicațiile necesare recuperării stației

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 360 801, f. 72.

ascunse pe muntele Furnica. Această ultimă îndatorire cădea în sarcina lui Gheorghiu, care trebuia să-l găsească pe Samoilă și să-i dea o tabacheră ce funcționa atât ca mijloc de recunoaștere, cât și ca hartă pentru descoperirea echipamentului. Totodată, pozițiile și responsabilitățile erau clar stabilite în cadrul echipei: Gheorghe Gheorghiu era liderul grupului, Gigi Constantin era radiotelegrafistul, iar Savu Fătu, ultimul inclus, era responsabil strict cu implantarea în teren, deoarece parașutarea urma să aibă loc în Apuseni, în apropiere de localitatea sa natală.

Echipa Pascal a fost parașutată în țară în noaptea de 1 iulie 1953, însă misiunea a pornit cu stângul, deoarece lansarea s-a făcut departe de locul prestabilit, iar la aterizare, Gheorghe Gheorghiu a suferit o entorsă. Cu toate acestea, au eliberat cei doi porumbei călători pentru a semnaliza atingerea solului și au trecut la strângerea parașutelor și la camuflarea echipamentului. Este clar că în primele zile ale misiunii cei trei au căutat să își îndeplinească sarcinile cu care plecaseră din Occident, însă mai apoi desfășurarea acțiunii avea să intre în sfera incertitudinilor. Au rătăcit între cinci-șapte zile și două săptămâni, până în momentul în care ar fi ajuns la o haltă unde Fătu a fost recunoscut întâmplător. Persoana respectivă știa că era urmărită pentru dezertare, așa că a alertat Miliția, agenții fiind arestați atunci când au vrut să cumpere bilete de tren. Misiunea celei de-a treia echipe de parașutiști se încheia astfel abrupt într-o haltă din Transilvania.

Preluați imediat de către ofițerii de contraspionaj, fiind a doua echipă capturată (după Robert, la finalul lunii mai), membrii grupului Pascal au avut parte de un tratament diferit de al celorlalți parașutiști. Potrivit lui Neagu Cosma, ar fi fost încarcerați în camere separate din Palatul MAI, în centrul capitalei, însă o bună parte din timp o petreceau în camerele de

anchetă de la etajul V, unde se afla Contraspionajul. Relatarea fostului general are puternice accente neveridice, acesta lăsând să se înțeleagă că nu li s-ar fi făcut o percheziție, permițându-le astfel să păstreze asupra lor capsulele cu cianură pe care au fost convinși prin căi nonviolente să le predea. Primul care a făcut acest pas ar fi fost Gigi Constantin, după aproximativ treizeci de minute de discuții, urmat apoi de Savu Fătu, ambii arătându-și disponibilitatea pentru o colaborare care să contrabalanseze învinuirile ce urmau să li se aducă în cazul unui proces. După un întreg joc de-a șoarecele și pisica care a durat aproape două zile, ar fi cedat și Gheorghiu, renunțând la capsula cu otravă și dând de înțeles că acceptă să schimbe tabăra. Motivația acestei abordări, complet diferită de pumnii în ceafă aplicați lui Tănase și Popovici ori de încercuirile și trasoarele folosite în tentativa de anihilare a grupului Fiii Patriei, este explicată de același Cosma: „am pornit de la început cu gândul să-i «întoarcem», neavând nevoie de «eroi», ci de colaboratori".[1] În schema de acțiune a contraspionajului, membrii grupului Pascal nu trebuiau numai storși de informații, apoi trecuți prin proces, condamnați și, probabil, executați, ceea ce i-ar fi transformat în „martiri" ai legionarilor din exil și în „eroi" ai emigrației anticomuniste. Oricum, toți trei au trecut printr-o anchetă extensivă condusă de maiorul Holingher, în care au dat ample declarații asupra centrelor de antrenament și a instructorilor, asupra obiectivelor avute și a misiunii propriu-zise. Rolul lor trebuia să fie mult mai subtil și ambivalent: să devină agenți ai Securității, păstrând totodată aparența loialității față de foștii lor colaboratori și superiori pe care să-i manipuleze conform ordinelor primite de la etajul V al Palatului Ministerului de Interne.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 157.

Este inevitabilă întrebarea dacă a fost echipa Pascal întoarsă împotriva serviciilor secrete occidentale și a structurii legionare din emigrație. Sau, altfel spus, au fost folosiți membrii săi într-o acțiune de dezinformare menită să compromită întregul proiect informativ? Răspunsul la fiecare dilemă este afirmativ, însă, în acest caz particular, niciuna dintre întrebări nu este esențială în înțelegerea compromisului făcut de către cei trei agenți. Cel mai delicat aspect este asupra momentului când au trecut *cu totul* de partea Securității. Au anunțat Gheorghiu și colegii, printr-un semnal trecut neobservat într-una dintre comunicările cu centrala, că se află în mâna regimului de la București, fiind astfel folosiți într-o acțiune de dezinformare? Sau nu și-au deconspirat schimbarea, lăsându-i pe cei din Occident să creadă versiunea croită în birourile contraspionajului din palatul ridicat de arhitectul Paul Smărăndescu și inginerul Emil Pragher în centrul capitalei? Același Cosma afirmă că cei trei (dar în special Gheorghiu și Constantin, care erau implicați în operațiunile de radiotelegrafie) au colaborat întrutotul cu Securitatea din momentul în care au renunțat la capsulele cu otravă, așadar înainte de prima emisie. Ba mai mult, le-au și destăinuit anchetatorilor existența unui protocol de semnalizare că transmit din captivitate:

> Între radist și „centrală" erau puse la punct niște convenții-capcană, simple în aparență, dar de mare eficiență, menite a demasca faptul că „pe fir" se află securitatea. Orice comunicare radio trebuia să poarte data expedierii și „semnătura" expeditorului. Exemplu: 30 iulie 1953 – Pascal.
>
> Înțelegerea în cazul echipei „Pascal", ca și altele de altfel, viza de regulă modificări în aranjarea datei și a „semnăturii"; în loc de 30 iulie 1953, cum, în mod normal trebuia scris, apărea: 1953, iulie-30 ori 30 VII 53, sau altă variantă.[1]

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 161–162.

Versiunea celeilalte părți implicate în această confuză și incertă luptă de informare și dezinformare este diametral opusă. În memoriile sale, Mircea Dimitriu, unul dintre coordonatorii legionari ai acțiunii secrete, afirmă că încă de la prima comunicare, telegrafistul Gigi Constantin a inclus un semn prin care semnala că transmite de sub controlul Securității. Astfel, în urma discuțiilor tripartite franco-americano-legionare, s-a stabilit ca din răspunsul centralei să reiasă că nu și-a dat seama, în speranța că prin acest joc membrii echipei Pascal nu vor fi trecuți prin proces, condamnați și executați, încercând așadar să le salveze viețile agenților căzuți. Ambele scenarii stau puternic sub semnul întrebării: cum o bună parte din informațiile oferite de Neagu Cosma sunt contrazise de documente ori sunt aproape imposibil de crezut, nu este exclus ca și această versiune să fie una radical deformată pentru a servi discursului Securității. În aceeași măsură, trebuie ținut cont că și afirmațiile lui Dimitriu vin la mult timp după ce regimul de la București a decis să-și facă publică acțiunea de dezinformare, utilizând-o în scop propagandistic, astfel că liderul legionar ar putea încerca să „spele" o usturătoare înfrângere în lupta de pe frontul informativ. Din păcate, pe baza surselor documentare avute la dispoziție, este greu de stabilit cu certitudine care dintre variante este cea corectă. Sau poate că nu este nici una, nici alta.

(Contra)Operațiunea Bumerang

Chiar și cu acceptul formal al celor trei membri de a colabora cu Securitatea, începutul acțiunii de dezinformare a centralei din Occident a fost anevoios, fiind marcat de neîncredere și teamă. Pe de o parte, contraspionajul era îngrijorat cu privire la onestitatea cu care Gheorghe Gheorghiu și Gigi Constantin vor efectua comunicarea, luând în calcul, de altfel

în mod întemeiat, riscul deconspirării. Radiotelegrafistul grupului Pascal nici nu putea fi substituit deoarece fiecare emițător avea o „amprentă" proprie, care putea fi detectată de receptor. În aceeași măsură, și absența transmisiunilor sau o pauză prea mare putea da de bănuit, iar dacă pierdeau încrederea centralei, agenții rămâneau fără singurul avantaj care-i ținea încă departe de sala de judecată și de plutonul de execuție. Cel mai insistent în ideea unei emisii către serviciile franco-americane era Gigi Constantin, care la fiecare discuție era din ce în ce mai îngrijorat cu privire la nerespectarea calendarului de comunicări, ceea ce putea provoca bănuieli. De aceea, atunci când a primit vestea că ofițerii de Securitate acceptă riscul de a-i permite o transmisiune, sub control strict, atitudinea sa ar fi fost cel puțin neașteptată: „reacția lui a fost de o bucurie și o exuberanță fără margini. «Am scăpat de glonț, domnilor... Îi vom juca în foi de viță... n-o să vă pară rău»"[1].

La 30 iulie 1953 debuta operațiunea „Bumerang", prin care membrii echipei Pascal urmau să dezinformeze centrala aflată de cealaltă parte a Cortinei de Fier. Conform scenariului, echipa se stabilise la Breaza, unde au găsit un alt adăpost, mișcare ce trebuia să explice absența lungă a oricărui semn și să producă nedumerire. Însoțiți de o echipă operativă, Gheorghiu și Constantin s-au deplasat la marginea orașului din nordul Prahovei, pentru ca localizarea transmisă să coincidă cu rezultatele unei posibile analize goniometrice. Mesajul – în care nu este clar dacă a fost sau nu inclusă și semnalarea căderii – cuprindea numai date despre noul amplasament al echipei și faptul că sunt teferi.

Odată convinsă Securitatea că echipa Pascal lucrase cu onestitate și trădase colaborarea cu serviciile occidentale, toți

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 162.

cei trei agenți au fost mutați din Palatul MAI într-o vilă de pe strada arhitect Grigore Cerchez, moștenită de la SSI. Potrivit lui Neagu Cosma, fiecare a primit câte o cameră, hrana venea direct de la un restaurant, după preferințe, iar paza era asigurată de numai doi ofițeri: unul de la filaj și unul de la contraspionaj. Singurul care părea să mai aibă încă rezerve cu privire la relația cu Securitatea era Gheorghe Gheorghiu. Fostul legionar avea o atitudine fluctuantă, oscilând între colaborare și închidere în sine, însă situația avea să se limpezească.

Următoarea comunicare a avut loc în august 1953, iar Constantin prezenta centralei scenariul stabilit de Securitate: Fătu Savu fusese abandonat după ce-și jucase rolul de mijlocitor în găsirea unor prime gazde, mai ales că ar fi avut unele probleme de sănătate, iar Gheorghiu și Constantin rupseseră legăturile cu el, mutându-se în Prahova. Astfel, cei doi nu mai aveau nicio informație despre el, iar el nu cunoștea unde se află foștii săi colegi. Același Cosma afirma că în răspunsul venit de dincolo de Cortină, centrala i-ar fi întrebat pe membrii echipei Pascal dacă nu era mai bine să fie lichidat Fătu decât abandonat, însă, din nou, teza trebuie privită cu o doză de scepticism. Se pare că după cea de-a doua transmisiune, rezistența interioară a lui Gheorghiu s-a rupt cu totul și, din acel moment, a ales să colaboreze total cu contraspionajul comunist. Astfel, a furnizat informații și despre misiunea sa de a-l contacta pe Ioan Samoilă, numai că anchetatorii știau deja de situația stației grupului Jaques din anchetele lui Ică Tănase, care la rândul său avusese misiunea de a-l contacta pe Samoilă.

Cum centrala din lumea liberă făcea presiuni pentru furnizarea unor date utile în domeniul informativ, contraspionajul a apelat la Marele Stat Major, cele două instituții colaborând în selectarea unor aspecte care erau fie cunoscute, fie irelevante,

devoalarea lor neprezentând vreun risc. Prin urmare, la comunicarea din prima parte a toamnei anului 1953, centrala a primit veşti despre prezenţa trupelor la graniţa iugoslavă şi despre o manevră militară efectuată în zona Făgăraşului. Mai mult, pentru a recâştiga încrederea, Gheorghiu ar fi transmis şi că a izbutit să recruteze doi colaboratori. Însă, conform schemei de dezinformare, la câteva zile s-a emis o nouă comunicare, foarte scurtă, referitoare la procesul paraşutiştilor, ceea ce însemna că celelalte echipe fuseseră deconspirate, astfel că Pascal trebuia să rămână în clandestinitate pentru o vreme. Prin urmare, se crea o scuză pentru comunicări mai lente şi se păstra secretul operaţiunii. Din partea cealaltă, au venit două note succinte: în prima se aproba noua strategie, iar a doua, emisă la scurt timp după pronunţarea sentinţei din procesul paraşutiştilor, ar fi fost uşor contradictorie: „suntem încă pe cracă, nu-ţi face griji, vom lucra în continuare împreună, cum am lucrat şi până acum, numai că va trebui să fim mai activi"[1]. Cum Fătu, care fusese eliminat din echipă, nu fusese inclus în procesul din octombrie 1953, Securitatea era sigură că serviciile occidentale sunt convinse de legenda care le-a fost furnizată.

Până la sfârşitul anului 1953, au mai avut loc încă trei transmisiuni, în care echipa Pascal – teoretic singura rămasă activă în RPR – comunica date despre starea de spirit a populaţiei, aspecte economice precum lipsa unor alimente sau preţurile ridicate ale altor produse, şi despre unele manevre sau unităţi militare. În paralel, dacă ar fi să-l credem pe Neagu Cosma, regimul celor doi colaboratori, Gheorghiu şi Constantin (Fătu rămăsese un fel de „prizonier de lux", neavând vreun rol în operaţiunea „Bumerang") se bucurau de un stil de viaţă fără griji. Erau scoşi la plimbări în oraş, sub paza unui locotenent

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 195.

Simion, și tot acesta îi ducea la meciurile de pe stadionul din Șoseaua Ștefan cel Mare, agenții devenind fani ai echipei Dinamo București, care era practic formația de fotbal a Securității. Mai mult, Gigi Constantin chiar avusese ocazia, în câteva rânduri, să-și revadă mama, dar, bineînțeles, fără ca ea să știe că undeva, la câteva zeci de metri stă ascuns fiul său. Până și Neagu Cosma ar fi ales să petreacă Revelionul în vila din capătul străzii Cerchez, ciocnind la miezul nopții câte un pahar de șampanie cu foștii săi inamici, actualii săi colaboratori.

Teribila iarnă de la începutul anului 1954 a avut urmări chiar și în lumea tenebroasă a spionajului și contraspionajului. Cum în ianuarie ninsorile au fost atât de abundente încât comunicațiile terestre au fost aproape complet blocate, primele transmisii s-au făcut abia la începutul lui februarie. Extrem de surprinzător, având în vedere eșecul tragic al majorității agenților lansați din avion sau intrați pe cale terestră în RPR, centrala a dat de înțeles că nu a renunțat la acest tip de acțiuni, cerându-i lui Gheorghiu să identifice terenuri adecvate pentru aterizarea parașutiștilor. Au urmat câteva luni în care contraspionajul comunist a căutat să treneze pe cât posibil transmiterea unor date care să faciliteze venirea unor noi echipe. Dacă acest lucru s-ar fi întâmplat, existau numai două opțiuni: fie le capturau, și astfel se deconspira grupul Pascal, fie le lăsau să activeze, dar supravegherea, oricât de strictă, nu ar fi putut controla fluxul de date. Exista, bineînțeles, și o a treia variantă: de a-i captura și de a-i întoarce, asemenea lui Gheorghiu și Constantin, însă șansele erau în cel mai bun caz modeste, iar riscurile semnificative.

În aceste condiții, Gheorghe Gheorghiu ar fi comunicat centralei că se va deplasa în Ardeal să găsească asemenea zone, mai ales că el și colegul său trebuie să-și schimbe adăpostul,

preferând de data aceasta unul în apropierea Sighișoarei. Ulterior, a transmis că a mai recrutat patru persoane de încredere, rețeaua sa ajungând astfel la șase colaboratori. Iar când centrala a cerut identitatea lor, a primit nume și adrese reale, fără ca respectivii să știe că au fost implicați, fără voia ori știința lor, într-o uriașă acțiune de spionaj și dezinformare. După câteva luni, cum și quarzurile, necesare pentru funcționarea stației, și cheile de cifrare, esențiale pentru comunicările efective, se apropiau de sfârșit, contraspionajul a decis să riște și să ceară prin vocea echipei Pascal sosirea unui nou grup care să aducă și echipamentele respective. După aproape un an de acțiune de dezinformare, sosirea unei alte echipe ar fi dovedit că întreaga operațiune a fost și continuă să fie un succes. Totuși, este discutabil dacă la sfârșitul verii și începutul toamnei anului 1954 serviciile franco-americane și structura legionară încă mai conlucrau la acest proiect, de vreme ce parașutările, atât pe filieră legionară, cât și SIMRE, au fost sistate la finalul anului 1953, după răsunătorul proces de la București. În memoriile sale, Dimitriu afirmă că jocul în care contraspionajul comunist credea că-i induce în eroare pe franco-americani, iar franco-americanii se prefăceau că nu știu că sunt dezinformați ar fi durat circa un an. În schimb, Neagu Cosma relatează că operațiunea „Bumerang" s-a desfășurat pe aproape doi ani, iar în vara anului 1954 centrala chiar îi comunicase echipei că o va reaproviziona. În acest sens, Securitatea a și avansat o posibilă metodă de recepționare a echipamentelor, creând un fals atelier de ceasornicărie pe strada Căderea Bastiliei, vizavi de Academia de Științe Economice. Dar cu toate pregătirile și încrederea de sine, contraspionajul avea să fie prins pe picior greșit de o comunicare recepționată în septembrie 1954:

> Ștrandul Snagov, de la colțul gardului din spatele clădirii restaurantului, la dreapta, spre apus, mergi pe marginea lacului, unde la aproximativ o sută de metri vei întâlni un copac cu cinci trunchiuri. Repet: copac cu cinci trunchiuri. Peste lac vis-a-vis, se află un debarcader vopsit în culoarea verde. La rădăcina copacului, la distanța de cincizeci centimetri pe direcția din care ai venit, la adâncimea de treizeci centimetri se află containerul.[1]

La fel ca în cazul stației găsite pe muntele Furnica din Sinaia, bănuiala s-a îndreptat tot înspre unul dintre funcționarii ambasadei americane, cu toate că nu exista niciun indiciu temeinic. O echipă operativă, ai cărei membri erau camuflați ca simpli turiști, i-a însoțit pe Gheorghiu și Constantin care au găsit la locul indicat toate cele necesare continuării transmisiei. Pe lângă acestea, Gheorghiu a descoperit și o sticlă mică de whisky pe care însă nu a mai apucat să o bea, fiind confiscată de unul dintre ofițeri care, ulterior, a deșertat-o în canalizare. Din acel moment, comunicările au fost regulate, în medie una pe lună, și chiar au cuprins date valoroase din punct de vedere informativ, precum mențiunea că de la mina Băița din Bihor se extrage uraniu care, mai apoi, este trimis în totalitate în URSS, fiind probabil folosit în realizarea armamentului nuclear.

Totuși, așa cum orice poveste are un început, așa și operațiunea „Bumerang" trebuia la un moment dat să se încheie. După aproape doi ani de activitate în clandestinitate, centrala ar fi devenit suspicioasă asupra modului în care echipa Pascal a reușit să evite deconspirarea și capturarea de către Securitate, având în vedere mai ales deznodământul tragic al tuturor celorlalte grupuri. De aceea, comunicările au

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 202.

devenit din ce în ce mai aride și succinte, iar contraspionajul a decis că era momentul pentru a pune punct operațiunii de dezinformare și a utiliza grupul pentru o ultimă reușită, de data aceasta propagandistică. În ediția din 11 iunie 1955 a ziarului *Scânteia* era publicat un comunicat al MAI prin care se deconspira activitatea echipei Pascal, despre care se afirma că intrase în țară cu scopul de a strânge și transmite informații militare și industriale, necesare în vederea sabotajelor. Dacă existența lui Fătu era trecută sub tăcere, Gheorghe Gheorghiu și Gigi Constantin ofereau un interviu în care ofereau informații despre misiunea lor, afirmând că la câteva zile după parașutare „ne-am convins de faptul că poporul este împotriva noastră și că a merge mai departe pe drumul indicat de spionajul american și de conducătorii legionari vânduți americanilor înseamnă a lovi în viața bună pe care și-a făurit-o poporul român". De aceea, au decis să sprijine regimul de la București, considerând că „este de datoria noastră să demascăm propaganda calomnioasă și acțiunile criminale ce le întreprind împotriva țării noastre serviciile de spionaj american și căpeteniile legionare"[1].

La fel ca misiunea lor în țară și activitatea în slujba contraspionajului comunist, și soarta ulterioară a celor trei membri ai echipei Pascal este învăluită în mister. Neagu Cosma afirmă că, drept răsplată pentru colaborare, Gheorghe Gheorghiu și Gigi Constantin au fost puși în libertate, și-au refăcut viața și, ca orice greșeală care se îndreaptă mai greu, au rămas fani ai echipei Dinamo. În schimb, lui Savu Fătu i s-ar fi reactivat pedeapsa pentru dezertare și ar fi fost trimis într-un lagăr de muncă forțată din Delta Dunării, unde ar fi murit înecat în timpul unei tentative de evadare. Cu toate acestea, până în prezent

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 360 801, f. 72.

nu a fost identificată nicio fișă matricolă penală pe numele său și nici vreun alt document care să ateste parcursul carceral.

Trădătorul fără arginți. Bebi Toma

Legionar. Asasin. Spion. Trădător. Bebi Toma este de departe cea mai controversată persoană a întregii acțiuni secrete de la începutul anilor 1950. Predarea sa, petrecută în primele ore de după revenire, este în general considerată responsabilă pentru căderea întregii rețele a parașutiștilor, a agenților tereștri și a tuturor sprijinitorilor lor. Este oare supoziția întemeiată?

Bebi Toma s-a născut la 1 aprilie 1913 în orașul Edessa din nordul Greciei, într-o familie macedo-română colonizată în Cadrilater după Primul Război Mondial, și odată cu cedarea teritoriului către Bulgaria, în urma tratatului din 6 septembrie 1940, relocată în interiorul Regatului Român. Ca mulți alți tineri aromâni, și Toma a fost atras de naționalismul legionar, înscriindu-se în mișcarea lui Corneliu Zelea Codreanu în 1932, ajungând în timpul statului Național-Legionar să aibă funcția de comisar legionar la Poliția Capitalei. În ciuda evenimentelor ulterioare, adeziunea sa la legionarism a fost totală, Bebi Toma fiind implicat în acțiunile violente petrecute pe fondul Rebeliunii: la 20 ianuarie 1941, a făcut parte din echipa legionară care l-a arestat pe comunistul Constantin David, ducându-l apoi în Pădurea Andronache, unde, în urma refuzului acestuia de a divulga informații despre tovarășii săi, a fost executat[1].

După înfrângerea „cămășilor verzi" de către generalul Antonescu, Bebi Toma s-a refugiat în Germania, unde a fost internat în lagărele de la Buchenwald și Rostock. Aceasta este perioada în care poziționarea sa ideologică începe să devină

[1] ANIC, Fond Institutul de Studii Istorice și Social Politice, Organizații cu caracter fascist și legionar, dos. 71, *passim*.

oscilantă, deoarece refuză să intre în Armata Națională a Guvernului de la Viena, astfel că relațiile cu Horia Sima și cu cei din jurul Comandantului se răcesc considerabil. În aceste condiții, Toma se vede nevoit să plece în Italia și, după încheierea războiului, în Iugoslavia, ajungând în cele din urmă înapoi în 1945 în România. Este clar că a regretat decizia de a reveni în țară, deoarece la scurt timp a încercat să fugă, însă a fost prins și condamnat la șase luni de închisoare corecțională. Parcursul său de după eliberare este neclar: fie a rămas în RPR până în 1951, când a reușit din nou să fugă, ajungând în Grecia natală (variantă care ar putea fi mai apropiată de adevăr), fie a părăsit clandestin țara în 1947 și a peregrinat prin Europa până a ajuns într-un centru de refugiați din apropierea Atenei. Cert este că în 1952, pe când se afla în lagărul grecesc de la Lavrion, de pe malul Mării Egee, a fost abordat de un ofițer CIC care l-a recrutat pentru a fi instruit și parașutat în RPR, unde trebuia să activeze ca agent secret. În anchete, Bebi Toma avea să declare că ar fi fost constrâns să accepte propunerea, însă este cel puțin discutabil dacă afirmația este veridică sau prin această variantă falsă cel interogat căuta să-și găsească circumstanțe atenuate și să-și diminueze implicarea. Ba mai mult, în fața completului de judecată, Toma a plusat, afirmând că de la bun început a intenționat să se predea Securității:

> am fost dus în lagărul din Lavrion, o localitate situată la 50 km de Atena. Acolo mi s-au luat declarații. După aceea a venit o comisie cu un fel de anchetatori americani. După patru sau cinci zile de ședere în lagăr, am fost dus de un jandarm la direcția generală a controlului străinilor, unde mi s-a spus că un american dorește să îmi vorbească. Peste câteva minute am fost trimis la biroul grecilor plecați din România. Acolo am așteptat până a venit un american. Mi-a făcut propunerea să mă trimită

în România ca să le furnizez informații. Nu l-am refuzat. El a schimbat discuția și mi-a spus să merg în lagăr, să mă mai gândesc și că o să mă cheme altădată. Într-adevăr, peste câteva luni m-a chemat o dată. La a doua chemare am acceptat în fața lor, cu gândul de a veni aici și să-i dau peste cap.[1]

Timp de aproape un an, Bebi Toma a urmat cursuri de topografie, orientare în teren, radiotelegrafie (extrem de necesare pentru că urma să lucreze singur) și trageri cu armament. Scopul misiunii sale era strângerea de informații militare, economice, sociale și politice pe care apoi să le transmită codat centralei de la Atena, cu ajutorul unei stații pe care trebuia să o utilizeze fără vreun alt sprijin. Este de menționat că întregul instructaj pe care l-a parcurs s-a petrecut exclusiv în centrele americane din Grecia, Toma nefiind pregătit în bazele din Franța și Germania, astfel că nu a avut legătură cu structura informativă legionară. De altfel, și Mircea Dimitriu, Traian Golea și alți legionari aveau să sublinieze mai apoi (într-un fel convenabil discursului mitizator legionar, având în vedere desfășurarea ulterioară a operațiunii) că Bebi Toma, chiar dacă fusese legionar, nu mai avea tangențe cu mișcarea lui Sima și nici nu era unul dintre agenții pregătiți de structura informativă legionară[2].

Dimineața zilei de 26 iulie 1953 a fost ultima petrecută în lumea liberă: după ce și-a pregătit echipamentul, a fost preluat de o mașină și dus la un aeroport militar unde s-a îmbarcat într-un avion cu patru motoare, fără marcaje, care trebuia să-l ducă în țară. Bebi Toma avea asupra sa stația de radio-emisie (compusă din patru componente), cu aparat de cifrare și descifrare, un pistol Bereta calibrul 7.65 și un pistol Walther calibrul 9,

[1] *Scânteia*, Anul XXIII, nr. 2 790, 11 octombrie 1953, p. 2.

[2] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 217–219.

mai multe cartușe, două grenade defensive, un cuțit de vânătoare, bani românești, 50 de cocoșei de aur, o trusă medicală, un buletin de identitate pe numele de Marin Ulmeanu și, inevitabil, o capsulă de otravă. În noaptea de 26/27 iulie 1953, așadar cu câteva nopți înainte de lansarea echipei „Fiii Patriei", Bebi Toma era parașutat în apropiere de Aiud, unde locuise înainte de plecarea sa din țară. După ce a atins solul în jurul orei 0.40, și-a strâns parașuta și a ascuns-o, împreună cu celelalte echipamente, apoi s-a culcat.

Este neclar când anume și de ce s-a întâmplat cea mai neașteptată trădare din întreaga operațiune a parașutiștilor. Și Wilhelm Spindler, din grupul Săplăcan, odată ajuns în țară, a renunțat și s-a prezentat autorităților, însă nu și-a devoalat misiunea cu care venise, oferind o legendă care să-l ferească de represiunea Securității. În schimb, Bebi Toma s-a prezentat la Securitatea din Aiud, cerând să vorbească cu cel mai înalt ofițer din clădire, devoalându-și adevăratul statut. Data predării este una dintre neclarităților care însoțesc biografia sa: în declarația de la proces, Toma afirma că s-a prezentat la Securitate chiar a doua zi după parașutare[1]. În schimb, Neagu Cosma plasează în memorii evenimentul la începutul lunii august, așadar după câteva zile de misiune, iar fișele matricole penale menționează 26 august ca moment al intrării în evidențele carcerale, însă este foarte probabil ca acest lucru să fi fost înregistrat ulterior predării. Și mai neclară este motivația gestului său. Cea mai derizorie și conspirațională teorie este a aceluiași Neagu Cosma, care se plasează într-o logică similară cu cea pe care Securitatea a încercat să o impună la primul proces al acțiunii violente de la Pitești. Fostul general de contraspionaj afirma că predarea lui Bebi Toma era, de fapt, o capcană a lui Horia Sima prin care

[1] *Scânteia*, Anul XXIII, nr. 2 790, 11 octombrie 1953, p. 2.

încerca să se răzbune pe serviciile anglo-americane, prin deconspirarea acțiunii lor, și, cum liderul legionar s-ar fi așteptat ca Toma să fie pus în libertate, agentul trebuia să treacă la reorganizarea Mișcării[1]. Erorile factuale, contradicțiile și absurdul sunt evidente: în primul rând, nu este clar de ce ar fi vrut Sima să se întoarcă împotriva partenerilor occidentali (după ce căutase cu aviditate colaborarea lor), de vreme ce la momentul lansării conlucrarea funcționa, grupul Pascal fiind trimis în RPR în urmă cu aproape o lună, iar despre capturarea acestuia nu este clar dacă se aflase sau nu. În plus, era cel puțin o naivitate că Bebi Toma nu va fi condamnat la închisoare pe o perioadă destul de consistentă, urmând ca după eliberare să fie supravegheat. Cât despre dorința aproape ilogică a agentului de a intra în anchetele Securității și de a trece prin închisorile și lagărele de muncă, aceasta nu ține de ideea sacrificiului legionar, ci mai degrabă de discursul mistificator al regimului comunist.

Singura explicație oarecum rezonabilă este că pe parcursul pregătirii sau chiar în proximitatea lansării Bebi Toma a ajuns la concluzia că este implicat într-un demers fără perspectivă, practic o misiune sinucigașă, din care nu mai poate da înapoi, iar singura variantă este să se predea și să spere la clemența regimului de la București. Însă ce a fost cu adevărat în sufletul și mintea sa nu poate fi descifrat cu adevărat. Singura certitudine este că Bebi Toma avea să se afle în octombrie 1953 în boxa acuzaților, în cadrul procesului parașutiștilor.

Operațiunile terestre

Pe lângă grupurile de parașutiști, au fost introduși în țară agenți și pe filieră terestră, prin Ungaria sau Iugoslavia. Organizarea acestei modalități de intruziune clandestină a

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 187–188.

căzut în responsabilitatea lui Ică Tănase, care imediat după ce și-a finalizat instructajul a lucrat împreună cu Pavel Onciu, Vasile Crețu și Petre Ponta la identificarea unor puncte de sprijin și a unor zone de trecere a frontierelor. Astfel, în 1950, Onciu și Crețu, ambii originari din Banatul de Sud, s-au infiltrat personal în Iugoslavia pentru a pune pe picioare și a se asigura de funcționalitatea acestui canal. Filiera, practic o continuare a celei din anii 1940, ar fi fost utilizată atât de agenții trimiși în RPR cu misiuni pe termen, cât și de curierii care asigurau legătura între Occident și cei din țară, însă existența celor din urmă după 1948 este cel puțin discutabilă, având în vedere destructurările cauzate de masivele arestări.

Într-un interviu acordat în anii 1990, liderul legionar Mircea Dimitriu afirma că în cadrul acestei operațiuni ar fi fost trimiși în țară cinci agenți pe filieră terestră. Dintre aceștia, doi ar fi fost arestați, iar ceilalți trei, ale căror nume Dimitriu nu a vrut să le dezvăluie nici după 1989, au eludat capturarea și s-ar fi integrat în societatea românească[1]. La fel cum amintirile lui Neagu Cosma, aflat de cealaltă parte a frontului secret, trebuie luate cu o doză semnificativă de scepticism, și memoriile lui Dimitriu trebuie abordate cu reținere. Atât pentru că refuză să ofere date concludente cu privire la cei trei agenți care și-ar fi îndeplinit misiunea și au evitat căderea în mâinile Securității, cât și pentru că unul dintre cei doi agenți capturați era Eugen Teodorescu, care fusese implicat în întemeierea Serviciului de Informații al Mișcării Legionare în 1947–1948, fiind arestat la 15 mai 1948. Totuși, nu trebuie înțeles că datele sunt în mod necesar neadevărate. Este foarte posibil să fi existat acei trei agenți necunoscuți, iar o posibilă dovadă se regăsește în memoriile lui Cosma care, în ciuda faptului că ar constitui proba unor înfrângeri informative,

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 336.

relata că peste ani aveau să fie găsite urmele altor agenți a căror activitate nu a fost niciodată elucidată. Spre exemplu, în anii 1970, când s-au demolat vechile case din cartierul Militari pentru a se construi blocuri, într-una dintre locuințe s-a descoperit „recuzită de spionaj, specifică agenților parașutați: carnete de cifrare și descifrare și un pistol". Totodată, aproximativ în aceeași perioadă, în pădurea Căscioarele din apropierea capitalei au fost găsite întâmplător o cutie de metal cu o stație de radio emisie-recepție, carnet cu frecvențe, cifruri și quarzuri necesare emisiei.

Dar dincolo de speculații, există și un agent despre care se cunoaște cu certitudine că a fost rodul colaborării dintre legionari și serviciile franco-americane, fiind instruit în centrele din Franța și Germania: Ioan Tolan.

Lupul singuratic. Ioan Tolan

Cu toate că uneori a fost considerat un satelit sau chiar membru component al echipei Jaques, Ioan Tolan a fost mai degrabă „un lup singuratic" a cărui activitate clandestină poate fi considerată, pe baza datelor identificate până în prezent, semnificativ diferită de cea a celorlalte grupuri.

Născut la 19 martie 1925 în comuna Macea, județul Arad, s-a înscris în Mișcarea Legionară în 1940, în timpul guvernării formațiunii conduse de Horia Sima. A continuat să activeze în secret și după Rebeliune, până în 1943, când a fost arestat și condamnat la trei ani de temniță grea pentru activitate legionară. În primăvara anului următor, pe fondul evoluției defavorabile a războiului, a fost eliberat, iar în toamnă a fugit în Vest. Aici s-a înrolat ca voluntar în Armata Națională a Guvernului de la Viena, ajungând, la fel ca Ică Tănase, să lupte pe Oder. Sfârșitul războiului l-a găsit în Hamburg, unde s-a predat trupelor americane, care l-au internat într-un lagăr de prizonieri. După trei

luni, a fost mutat într-un alt centru de detenție, aflat în Belgia, sub administrație britanică, de unde a revenit însă în Germania.

Recrutarea sa de către același Tănase s-a petrecut în primăvara anului 1950, în lagărul de la Bonn, din Germania. Instructajul în baza de la Andilly a durat aproximativ cinci săptămâni și a cuprins noțiuni de radiotelegrafie, orientare în teren, cifrare și descifrare, trageri cu armament și utilizare de explozibili. Plecarea sa în țară a avut loc la scurt timp după finalizarea antrenamentului, astfel că Ioan Tolan avea să fie primul agent pregătit și trimis în RPR. Nu doar acest fapt l-a individualizat în peisajul acțiunilor secrete de la începutul anilor 1950, ci și modalitatea de intrare în țară, echipamentul pe care l-a avut asupra sa și durata activității, Tolan având cea mai lungă perioadă de acțiune clandestină, scurgându-se aproape trei ani până avea să fie deconspirat și capturat. Traseul său spre țară are unele aspecte mai puțin clare. Se pare că a intrat clandestin în apropiere de Arad, mergând pe bicicletă, sub masca unui contrabandist mărunt care făcea bișniță, având asupra sa aproximativ un kilogram de pietre de brichetă care ar fi trebuit să-i întărească legenda în cazul în care ar fi fost oprit de grăniceri sau de milițieni. Nu avea nici aparat de radio-emisie și nici armament, căci n-ar fi putut fi justificate în cazul unui control. Singurele informații necesare (pentru realizarea unei stații, codul de cifrare-descifrare, frecvențele de emisie și orele de comunicare) erau scrise pe un bilețel ascuns în ventilul uneia dintre roți[1]. Scopul misiunii sale era de a stabili câteva prime contacte în țară, prin intermediul cărora trebuia să strângă informații pe care mai apoi să le trimită în Vest.

Puținele surse disponibile abia reușesc să schițeze activitatea lui Tolan, după ce a ajuns în țară. Foarte probabil, agentul

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 263.

s-a bazat pe rudele sale aflate în zona Aradului, unde de altfel avea și să activeze cu precădere, fiind găzduit inițial de părinți (Ioan și Maria Tolan) în casa de pe strada Dimigene, pe malul Mureșului. După două săptămâni, a trimis o primă carte poștală către una dintre adresele prestabilite din Occident prin care semnala sosirea în siguranță și găsirea unei gazde. Ulterior, Ioan Tolan a trimis un plic în care, pe lângă scrisoarea cu mesaj familiar, a adăugat și o bucată de ziar pe care a notat cu cerneală simpatică două adrese: una la care putea primi corespondență și una la care trebuia să recepționeze aparatul de radio-emisie. Acesta a ajuns la destinație, dovadă că în perioada următoare a sosit la prima adresă o scrisoare cu text cifrat pe care Tolan nu a izbutit să-l decodeze. În paralel, însă, ar fi recrutat o serie de persoane pe care trebuia să le instruiască în tehnica radio-telegrafiei pentru a fi capabile să utilizeze stația de radio-emisie în lipsa lui ori să dispună de propriile echipamente, multiplicând astfel sursele de informare ale centralei[1].

În Arad, pe lângă părinții săi, Ioan Tolan a intrat în legătură sau a fost găzduit de contabila Maria Ionescu, de sora medicală Florica Zahoi și de Ecaterina Crișan, cea care i-a acordat un sprijin consistent. La un moment dat, agentul a părăsit Aradul și s-a mutat în locuința tâmplarului Anghel Meltiș și a soției sale Maria Meltiș din Vața de Jos, un sat izolat din sudul Apusenilor, aflat la aproximativ 60 de kilometri de Deva. Nu este exclus ca Tolan să fi luat în calcul să fugă din țară, de vreme ce alți patru colaboratori ai săi (Rozalia Domokoș, Elisabeta Bisac și soții Iosif și Ecaterina Piclor) care aveau să fie arestați locuiau în Curtici (ultimii trei chiar la aceeași adresă), oraș aflat în proximitatea granței maghiare.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 148.

Este dificil de stabilit ce anume a făcut Ioan Tolan în acei aproape trei ani petrecuți în clandestinitate, însă chiar și faptul că a reușit să eludeze deconspirarea un timp atât de îndelungat a fost o reușită. Potrivit lui Neagu Cosma, dezvăluirea prezenței și a misiunii sale au fost rezultatul anchetelor la care a fost supus Ică Tănase. La acel moment, Tolan s-ar fi aflat însă într-o închisoare ca deținut de drept comun, unde ispășea o condamnare de trei ani[1]. A fost însă imediat trecut la „deținuți contrarevoluționari", anchetat de contraspionajul comunist cu privire la adevărata sa prezență în țară și inclus în lotul parașutiștilor.

Deconspirarea sa a antrenat represiunea asupra tuturor celor care au avut legături cu el. Primul val de arestări din rândul persoanelor care l-au sprijinit s-a petrecut la 23 septembrie 1953, când au fost reținuți părinții săi și Maria Ionescu. După aproape o lună, la 22 octombrie, a fost reținută și Ecaterina Crișan, probabil în urma informațiilor smulse în timpul anchetelor. La 17 decembrie, cu toate că data nu este certă, a ajuns în arestul Securității și Florica Zahoi. Ultimii arestați în legătură cu Ioan Tolan au fost cei patru colaboratori din Curtici – Rozalia Domokoș, Elisabeta Bisac, Iosif Piclor și Ecaterina Piclor, toți fiind reținuți la 14 aprilie 1954.

Procesul parașutiștilor

Regimul comunist de la București nu s-a mulțumit numai cu anihilarea agenților trimiși pe cale aeriană sau terestră în RPR și capturați în decursul anului 1953, ci a dorit să facă din această reușită operativă și o lovitură de propagandă. Prin urmare, în perioada 9–12 octombrie 1953 a avut loc în capitală un proces-spectacol, fiind judecat așa-numitul „lot al

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 148.

parașutiștilor" (cu toate că includea și un agent terestru, iar aproape jumătate dintre acuzați erau, de fapt, sprijinitori), evenimentul fiind amplu relatat de presa epocii.

Procesul a debutat vineri, 9 octombrie 1953, la ora 8 dimineața, la Tribunalul Militar Teritorial din București care se afla într-o clădire de pe latura de est a Pieței Unirii, înspre Piața Sfânta Vineri și cartierul evreiesc. Sala era arhiplină, băncile fiind ticsite cu ofițeri de Securitate, militari, activiști de partid, muncitori aduși special și câțiva ziariști. Completul de judecată era format din colonelul Grigore Râpeanu (președinte) și locotenent-coloneii Gheorghe Popențiu și Nicolae Liță (membri), procurorul militar fiind Aurel Ardeleanu. În atmosfera încordată, au fost aduși în boxa acuzaților Alexandru Tănase și Mircea Popovici (echipa Robert), Ion Golea și Ioan Samoilă (echipa Jaques), Ioan Tolan, Bebi Toma, Gavrilă Pop (singurul din echipa Fiii Patriei), Erich Tartler, Vasile Vlad, Ioan Buda, Gheorghe Dincă, Alexandru Popovici, Aurel Corlan, Elena Stetin, Ioan Iuhasz și Ioan Cosma. Este greu de descifrat modul în care Securitatea a decis componența lotului, rezultatul final prezentând unele particularități. În mod evident, pentru păstrarea legendei necesare operațiunii „Bumerang", echipa Pascal nu a fost inclusă în grupul celor judecați. Apoi, pe lângă agenții instruiți pe filieră legionară au fost incluși și cei de pe alte canale ale emigrației române, dar capturați în același interval, așa cum era Gavrilă Pop, care provenea dintr-o acțiune a SIMRE, și Bebi Toma, pregătit direct de către serviciile secrete americane. Singura femeie din lot a fost Elena Stetin, însă resorturile din spatele deciziei sunt o enigmă, având în vedere că Maria Muscalu ori Nadejda Golea avuseseră implicări similare, dar s-a preferat utilizarea lor ca martore ale acuzării și, ulterior, includerea lor în procesele secundare ale sprijinitorilor.

Apărarea era formată din avocații Victor Lăzăreanu, Dan Polichron, Salvator Ciurdaru, Boris Deșliu și Petre Georgescu. În ciuda situației riscante de a fi nevoiți să găsească circumstanțe atenuante sau să disculpe persoane învinuite de spionaj, mai ales că probele convergeau în același punct, aceștia au reușit să dea dovadă de un curaj notabil. În prima zi a procesului a avut loc procedura de confirmare a identității inculpaților, citirea actului de acuzare și interogarea unora dintre cei aflați în boxă: Alexandru Tănase, Mircea Popovici, Ion Golea, Ioan Samoilă, Ioan Tolan, Gavrilă Pop și Bebi Toma. În depozițiile lor, toți agenții și-au recunoscut activitatea secretă, de la recrutare și instructaj la venirea în țară și acțiunile propriu-zise, însă câțiva dintre ei au găsit temeritatea de a ironiza procesul și de a-și reafirma subtil poziția ferm anticomunistă. Întrebat de președintele completului de judecată, colonelul Râpeanu, de ce legionarii au trecut de la colaborarea cu Reichul german la cea cu serviciile secrete occidentale, Ică Tănase a răspuns franc și înțepător: „noi, legionarii, suntem consecvenți", iar colonelul Râpeanu a preferat să-și continue interogatoriul. Poate și mai dezinvolt, știind probabil că sfârșitul îi este aproape și nu mai are nimic de pierdut, a fost Ioan Samoilă, care, chestionat asupra scopului pentru care fusese echipat cu armament, l-a privit pe colonelul Râpeanu și, după o secundă de tăcere, i-a răspuns sec: „doar nu era să le pun la icoană"[1]. Nu este așadar de mirare că în cronica apărută în ziarul *Scânteia*, reporterul B. Stoian scria că acuzații „întruchipează nu numai ferocitatea criminalului setos de sânge, dar și putreziciunea morală a trădătorului, gata oricând să-și vândă țara, să ridice mâna înarmată împotriva poporului pentru o pungă de arginți"[2]. Discursul său avea

[1] *Scânteia*, Anul XXIII, nr. 2 790, 11 octombrie 1953, p. 2.

[2] *Ibidem*.

să fie întrecut de articolul din *Scânteia tineretului*, unde cei din boxa acuzaților erau calificați drept „trădători de patrie", „slugi vândute pe o mână de cenți" sau, mai simplu, după cum indica și titlul articolului, „jalnice zdrențe terfelite în mocirla celei mai josnice dintre josnicii"[1]. La finalul zilei, respectând formal procedura, în sală au fost aduse și „corpurile delicte", precum pușți automate, pistoale, grenade și capsule cu cianură, ale căror proveniență și scopuri au fost confirmate de agenți.

Sâmbătă, 10 octombrie 1953, procesul a continuat cu interogatoriile celorlalți acuzați: Erich Tartler, Vasile Mihai Vlad, Ioan Buda, Gheorghe Dincă, Aurel Corlan, Alexandru Popovici, Elena Stetin, Ioan Iuhasz și Ioan Cosma. Tot sâmbătă au fost audiați și martorii stabiliți dinainte: Sever Ularu, Dina Popovici, Aurel Niculescu, Maria Muscalu, Ioan Bucșan, Nadejda Golea, Ioan Stănică, Iosif Bonța și Anghel Meltiș, unii recunoscându-și implicarea în sprijinirea agenților secreți veniți în țară între 1950–1953, alții refuzând să declare conform instrucțiunilor primite de la Securitate înainte de înfățișare. Martoră în procesul parașutiștilor, Nadejda Golea își amintește:

> m-au dus la Tribunal noaptea. Când am intrat în sala de ședințe era o mare de lume. Cred că toată Securitatea din București se afla acolo. În față, în partea stânga, pe o estradă (o boxă mare) erau ei, toți parașutiștii. Printre ei și o femeie. Era Elena Stetin, sora parașutistului Mircea Popovici, pe care am cunoscut-o mai târziu. A murit la Jilava de cancer la sân. M-au dus mai în față și am fost întrebată de Tribunal, cine sunt și dacă recunosc pe cineva din boxă.
>
> Am spus că-l recunosc pe cumnatul meu Ion Golea.
>
> — Ce știi despre el? Ce ți-a spus?

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 227.

— Mi-a spus că a fost prin mai multe țări și că a venit în țară parașutat.

— Dar ce știi despre activitatea lui?

— Nu știu nimic, absolut nimic.

Nu îmi amintesc când am fost apucată de braț și scoasă afară. Din nou în dubă și înapoi la Uranus. Când am ajuns era noapte târziu. Anchetatorul m-a chemat. Era foarte supărat. Mi-a adresat cele mai oribile cuvinte și cele mai grele insulte. Degeaba se străduise el seri de-a rândul să mă învețe ce să spun? Printre altele, mi-a zis:

— Puteai să fii liberă acum, dar așa vei sta în boxă alături de ei.

Eu însă știam că tot în boxă aveam să stau orice aș fi spus. Numai că, pentru un moment, supărarea lor era prea mare, căci nu zisesem nimic din cele ce am fost învățată să spun.[1]

Ziua următoare a debutat cu citirea de către procurorul militar Aurel Ardeleanu a rechizitoriului, acesta declarând în fața completului de judecată, a acuzaților și a sălii pline până la refuz:

Tovarăși judecători,

Procesul care se desfășoară în fața dvs. aruncă o lumină puternică asupra uneltirilor dușmănoase ce le pun la cale încă de multă vreme cercurile agresive din SUA împotriva poporului nostru și a Republicii Populare Române. [...]

Întregul nostru popor, plin de mâine și ură împotriva dușmanilor care atentează la viața, munca sa pașnică, la independența și suveranitatea națională a statului nostru, așteaptă de la dvs. să pedepsiți fără cruțare pe trădători.

Nu putem admite ca în timp ce milioane de oameni ai muncii, din patria noastră își consacră efortul operei de

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 112–113.

construcție pașnică, clădirii unei vieți mai bune pentru ei și pentru copiii lor, întăririi și înfloririi Republicii Populare Române, acești huligani fasciști, oameni fără conștiință și fără patrie, să unelteaască din umbră pentru a lovi mișelește în cuceririle istorice ale poporului pentru a face jocul criminal provocatorilor unui nou război mondial, al milionarilor și miliardarilor care vor să acapareze noi grămezi de aur din sângele și lacrimile popoarelor.

Verdictul dvs. să exprime hotărârea fermă a poporului român de a nimici spionii, teroriștii și diversioniștii din solda spionajului imperialist, precum și pe cei care dau sub orice formă vreun sprijin unor asemenea bandiți. Pentru asemenea mercenari fără scrupule și pentru cei ce favorizează cătușă de puțin crime împotriva patriei noastre nu poate exista niciun fel de cruțare.[1]

Procurorul a insistat că misiunea agenților nu ar fi fost una informativă, ci de răsturnare a regimului comunist și, subsumat, de sabotare internă în cazul unui război. Cu toate că în mod ideal, agenții (cu excepția lui Bebi Toma) și sprijinitorii lor își doreau, bineînțeles, căderea regimului comunist, era derizoriu de crezut că numai câțiva oameni, cu resurse limitate și trăind în conspirativitate, ar putea întreprinde ceva semnificativ în această direcție. Era mai degrabă un ideal în slujba căruia urmau să desfășoare activitatea informativă, nu un scop imediat. De asemenea, nu au pornit nicio acțiune violentă și, mai mult de atât, nici nu au avut în plan asemenea deziderate periculoase, care i-ar fi putut deconspira, armele fiind destinate apărării în cazul în care erau descoperiți și atacați. În realitate, singura lor direcție de acțiune era cea informativă, de aceea fuseseră echipați cu greoaiele stații de radio-emisie.

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 287.

După rechizitoriul lui Aurel Ardeleanu au urmat pledoariile avocaților apărării care au încercat să găsească circumstanțe atenuante. Dacă în cazul agenților, obiectivul era să îi scape de pedeapsa capitală, miza fiind obținerea unei condamnări la muncă silnică pe viață, în privința sprijinitorilor se spera că se pot obține pedepse la câțiva ani de detenție, mizându-se pe necunoaștere, stare familială, vârstă fragedă ori probleme de sănătate. A treia zi de proces s-a încheiat cu acuzații primind dreptul la un ultim cuvânt, toți cerând formal clemența completului condus de colonelul Râpeanu. Întregul proces s-a încheiat luni, 12 octombrie, când, spre după-amiază, completul s-a reunit pentru pronunțarea sentinței: Alexandru Tănase, Mircea Popovici, Ion Golea, Ioan Samoilă, Ioan Tolan, Gavrilă Pop, Erich Tartler, Vasile Vlad, Ioan Buda, Gheorghe Dincă, Aurel Corlan, Ioan Iuhasz și Ioan Cosma erau condamnați la moarte și confiscarea totală a averii pentru „crimă de trădare de patrie" sau „complicitate la crimă de trădare de patrie". După ce a ascultat cum colonelul Râpeanu citea decizia care stabilea că fiul său urma să fie executat, bătrânul Popovici a fost informat că au fost luate în calcul circumstanțele atenuante propuse de avocați și, astfel, el însuși a fost condamnat la 20 de ani de temniță grea pentru „complicitate la crimă de trădare de patrie". Elena Stetin a primit o condamnare de 25 de ani de muncă silnică pentru „complicitate la crimă de înaltă trădare", în stabilirea căreia i s-au acordat circumstanțe atenuante pentru că a colaborat de la început cu anchetatorii și a făcut declarații detaliate. Chiar și așa, pedeapsa echivala de fapt cu o sentință capitală deoarece, după cum amintea și Nadejda Golea, sora lui Mircea Popovici, Elena Stetin avea să moară de cancer la sân după patru ani de detenție. Trădarea avea să fie totuși recompensată, cel puțin în aparență, Bebi Toma fiind

condamnat la „3 ani temniță grea și confiscarea totală a averii, acordându-i-se circumstanțe atenuante, pentru că s-a prezentat organelor de stat după parașutare, a predat toate obiectele și materialele cu care fusese înzestrat înaintea parașutării și a mărturisit misiunile de spionaj, diversiune și teroare pe care le-a primit înainte de parașutare"[1].

Dacă agenții se așteptau probabil la un asemenea verdict, sentința capitală în cazul sprijinitorilor a reprezentat împlinirea celor mai negre scenarii. De fapt, condamnarea lor fusese decisă nu de completul de judecată și nici de conducerea Securității, ci la cel mai înalt nivel politic, încă de la începutul lunii septembrie, pe când anchetele se aflau în desfășurare. Într-o ședință a Biroului Politic al CC al PMR, liderul Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost cel care a tranșat situația parașutiștilor și a sprijinitorilor lor:

> Aici nu este vorba de a-i condamna la pedepse diferite. Aici trebuie mers la o singură pedeapsă: împușcarea. Și un număr din acei care au dat adăpost, la fel, deci să împărtășească aceeași soartă. La cei 40 [sprijinitorii aflați la acel moment în arest – n.m.] o să dăm diferite pedepse; însă o parte vor trebui împușcați, iar comunicatul în așa fel întocmit încât să se știe că cei care vor adăposti măcar și pentru un ceas, fără să fi adus la cunoștința autorităților, aceștia vor împărtăși aceeași soartă cu bandiții. Noi nu putem să spunem populației. Dar acesta este un prilej foarte bun să le arătăm indirect, să le treacă pofta, că dacă ei vor da adăpost sau dacă-i văd și nu aduc la cunoștința autorităților, vor fi nimiciți. Aceasta va avea o importanță foarte mare, întâi pentru străinătate: va arăta că regimul nostru, deși nu este URSS, nici aici nu s-au putut menține bandiții un timp cât

[1] *Scânteia*, anul XXIII, nr. 2791, 13 octombrie 1953, p. 1.

de cât important, că oricine vine aruncat din avion cu ei, îl așteaptă zidul, că nu este o afacere rentabilă, este o afacere periculoasă, nu e de glumă cu regimul acesta.[1]

Mai mult la stăruințele avocaților, cei condamnați au făcut recurs, însă mascarada procesului avea să fie întrecută de cea a rejudecării. Avocatul Boris Deșliu, care îi reprezenta pe Ion Golea și Ioan Iuhasz, își amintea cum s-a desfășurat la 24 octombrie 1953 rejudecarea cazului în care tânărul care încă nu împlinise 20 de ani fusese condamnat la moarte pentru sprijinul acordat echipei Fiii Patriei:

> După vreo două-trei săptămâni ajung să mă judec la instanța militară de casare, care se afla atunci pe strada Termopile. Mă înfățișez – condamnatul era absent, pentru că se considera legalmente că nu e nevoie să fie prezent în judecarea propriei sale condamnări la moarte! Văzusem eu multe până atunci și de atunci încoace, dar un președinte de instanță de casare pilindu-și unghiile, în timp ce se dezbătea o condamnare capitală, încă nu văzusem. [...]
>
> Mi se dă cuvântul și mă dau de ceasul morții spre a-l salva pe tânăr și mă pregătesc să scot la suprafață toate argumentele ce se puteau deduce din actele dosarului și din rațiune, și simt cum un patetism însoțește crescând cuvintele mele, desigur, izvorât din sentimentul și presimțirea că aș putea să-l pierd pe tânăr. Mă zbat, mă trecuseră sudorile în sala mică de pe strada Termopile dând în strada Italiană, încerc reformularea sentinței capitale cu invocarea nulităților de ordin procedural, disec, pentru că cunoșteam bine dosarul de mii de pagini, greșita stabilire a situației de fapt, ajung și la necesitatea absolută, în subsidiar, a unei noi individualizări a pedepsei, iar în mine creștea odată cu

[1] Florin Dobrescu, *op. cit.*, pp. 70–71.

vorbele o înfiorare, la gândul că dacă nu voi reuși, încă în acea seară tânărului i se va curma viața, când observ că vorbesc pereților: președintele completului militar își scosese pe masă uneltele de manechiură și acum își făcea treaba cu atenție deosebită, ca nu cumva să-și sfarme vreun fragment din prețioasele sale unghii. Pilea o porțiune, apoi ridica mâna la nivelul ochilor, examina cu interes unghia asupra căreia tocmai își exercitase unealta, o privea pe toate părțile și fiind, se vede, mulțumit de lucrare, trecea la altă unghie și tot așa până ce eu am terminat de susținut recursul și el a terminat pilirea tuturor unghiilor mâinilor.

Am așteptat pronunțarea apoi, după terminarea ședinței, cu inima cernită: ce puteam spera, într-adevăr, de la un judecător care își pilește unghiile, cu toate sculele adecvate acestei îndeletniciri pe masă, în timp ce se susține apărarea într-un recurs în care e vorba de o condamnare la moarte?

Recursul a fost respins și în jurul orelor 18 am plecat spre casă, livid; eram incapabil de orice activitate și gol de gânduri.[1]

În seara aceleiași zile, cu excepția lui Vasile Mihai Vlad, condamnații la moarte au adresat Prezidiului Marii Adunări Naționale cereri de grațiere, prin care solicitau comutarea pedepsei capitale în detenție pe viață. Toate solicitările au fost respinse, pe motiv că nu s-ar încadra în Decretul 155/1953 privind grațierea unor pedepse, iar printre semnatarii documentului care consfințea condamnarea la moarte a parașutiștilor și a unora dintre sprijinitori figura și Mihail Sadoveanu[2].

Deznodământul tragic al celor implicați în procesul parașutiștilor a avut loc în noaptea de 31 octombrie/1 noiembrie 1953, în Valea Piersicilor de la penitenciarul Jilava: au fost executați Alexandru Tănase, Mircea Popovici, Ion Golea,

[1] Boris Deșliu, *Jurnal de avocat*, Editura Vremea, București, 2002, pp. 262–263.

[2] Gheorghe Gorun, Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 167.

Ioan Samoilă, Ioan Tolan, Gavrilă Pop, Erich Tartler, Vasile Vlad, Ioan Buda, Gheorghe Dincă, Aurel Corlan, Ioan Iuhasz și Ioan Cosma. În detenție avea să moară și Elena Stetin, ca urmare a unei afecțiuni oncologice, din întregul lot supraviețuind numai două persoane: Alexandru Popovici și Bebi Toma. Cazul acestuia din urmă este mult mai complex decât este redat în memorialistica foștilor deținuți politici, fiind o reflexie tragică a modului în care trădarea sa a fost utilizată machiavelic de către Securitate. Versiunea care s-a impământenit în memoria colectivă este ancorată în sentința din octombrie 1953, când, ca răsplată pentru predarea sa, Bebi Toma a fost condamnat la numai trei ani de închisoare, fiind încarcerat la Pitești (unde ar fi stat singur într-o celulă de la ultimul etaj), Jilava și Văcărești. Printre foștii deținuți politici a circulat legenda „pedepsei divine", probabil răspândită inițial de Neagu Cosma, potrivit căreia fostul parașutist a decedat în închisoare ca urmare a unui cancer galopant. Însă destinul lui Bebi Toma a fost mult mai tragic: la expirarea celor trei ani, fostul legionar a primit o nouă condamnare, mult mai grea decât cea acordată ca urmare a trădării. Astfel, prin hotărârea 278/1956 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a București, i-a fost stabilită o pedeapsă de 25 de ani de detenție grea pentru „activitate contra clasei muncitoare" și a fost întemnițat la Aiud, Văcărești, Jilava și, din nou, Aiud. Încă din primii ani de detenție se pare că starea sa psihică suferise o deteriorare semnificativă. Ioan Ioanid, care se afla la Pitești în același timp cu Bebi Toma, își aducea aminte despre acesta că, pe lângă infirmitatea fizică din cauza căreia mergea în cârje, „nu mai era în toate mințile. De mai multe ori pe zi și uneori chiar în toiul nopții, ne înfioram de urletele lui de fiară, care răsunau în toată pușcăria

când intra în criză"[1]. Această tulburare psihică nu-l părăsise nici în decembrie 1962, când Ioan Cârja l-a reîntâlnit la Aiud, în fosta capelă ortodoxă a închisorii, transformată în club de reeducare în procesul condus de colonelul Crăciun. Deși colabora cu administrația penitenciarului, având rolul de planton, Bebi Toma își manifesta discret și unele accente refractare, atitudine influențată probabil de greaua și neașteptata condamnare primită în 1956. A fost eliberat la 29 iulie 1964, fiind grațiat prin decretul 411/1964, odată cu majoritatea deținuților politici, și s-a stabilit într-o casă de pe strada Panait Moșoiu din Constanța.

În mecanismul represiv și propagandistic al regimului comunist, procesul parașutiștilor avea să stea alături de altele, precum cel al Nunțiaturii Apostolice ori al Institutului Francez, prin care puterea de la București căuta să anihileze și să demaște „agenții imperialiști" și acțiunile „statelor capitaliste în treburile interne ale RPR". Însă nu avea să fie și finalul, în săptămânile și lunile următoare fiind organizate procesele sprijinitorilor celor executați în noaptea de 31 octombrie/1 noiembrie 1953 în Valea Piersicilor din Jilava.

Procesele sprijinitorilor

Una dintre spețele secundare ale procesului parașutiștilor a reprezentat-o dosarul în care au fost judecați cei mai mulți sprijinitori din Vlăduleni și București ai echipei Robert. La fel ca în celelalte cazuri, pedepsele prevăzute de sentința TMB au fost deosebit de dure: Traian Popovici și Octav Stetin au fost condamnați la câte 20 de ani de muncă silnică; Filimon Popovici la 12 ani de muncă silnică; Constanța Corlan și Nicolae Ularu la câte 10 ani de muncă silnică; Paraschiva

[1] Ioan Ioanid, *op. cit.*, p. 175.

Popovici la 7 ani de muncă silnică; Ana Ularu la șase ani de muncă silnică; Gheorghe Popovici, Maria Popovici și Sever Ularu la câte cinci ani de temniță grea; Rafila Popovici, Elena Ularu, Ioana Popovici, Elena Niculescu și Gheorghina Nicolescu la câte un an de închisoare corecțională, o pedeapsă similară primind și Maria Boban.

În ciuda schimbării încadrării de la „favorizarea infractorului" la „omisiune de denunț", ceea ce a antrenat o condamnare de numai un an de închisoare corecțională, Elena Ularu avea să trăiască o dramă greu cuprins în cuvinte. După o lună și jumătate de anchetă, a fost mutată la Văcărești, la 25 august 1953, iar în toamnă a născut în penitenciarul-spital o fetiță pe care avea să o aibă alături numai câteva săptămâni. Odată cu pronunțarea sentinței, copilul i-a fost luat pe motiv că mama nu ar putea să-l hrănească corespunzător. Nu l-a mai văzut niciodată, căci peste câteva zile i s-a comunicat că a murit, fără să i se explice cum și de ce. Abia după ieșirea din închisoare, la 20 iunie 1954, a primit un certificat de deces pe care scria că părinții copilului sunt necunoscuți[1].

În noiembrie 1953 a avut loc și procesul sprijinitorilor grupului Jaques. Fiecare dintre cei aflați în boxa acuzaților și-a recunoscut activitatea și legăturile avute cu Ion Golea și Ioan Samoilă, inclusiv Maria Muscalu a cărei apariție „ca un schelet" l-a șocat pe Dumitru Lungu. O prezență similară a avut și Ileana Samoilă, însărcinată în aproape șapte luni, care a fost adusă la tribunal în aceeași rochie de vară în care era îmbrăcată atunci când fusese arestată la 16 septembrie. „Fulguia, era lapoviță cu ninsoare. Niște femei, niște țigănci care așteptau și ele, au început să se vaite, uite, dragă, uite femeia aceea, uite o femeie cu picioarele goale, cu mâinile goale, uite n-are nici

[1] Gheorghe Gorun, Hadrian Gorun, *op. cit.*, p. 169.

măcar un jerseu pe ea și e gravidă. Ningea pe mine și ploua, așa m-a dus la tribunal", își amintea femeia într-un interviu acordat în 2014[1]. La finalul procesului, când au primit fiecare dreptul formal de a spune un ultim cuvânt în apărarea lor, Nicolae Modval și Ilie Banciu au cerut să aibă ei pedepsele cele mai mari, numai să fie lăsată Tamara Banciu să se întoarcă la fetițe. Însă clemența cerută conform uzanțelor juridice era mai degrabă o iluzie. Așa cum nota Maria Muscalu, „am avut impresia că anii de condamnare ne-au fost prescrișii dinainte, ca-ntr-un joc macabru...".[2]

Cea mai aspră pedeapsă a primit-o inginerul Ion Bucșan – 25 de ani de muncă silnică pentru „favorizare [la] crimă [de] înaltă trădare". Maria Muscalu, iubita lui Samoilă, Ioan Stănică, Ana Cândea și Ilie Banciu au primit câte 20 de ani de muncă silnică. De asemenea, au mai fost condamnați: Ana Tartler, Gheorghe și Ioana Brudea la câte 15 ani de muncă silnică; Maria Samoilă, mama agentului, Martha Tartler, Samuel Weber, Emil Galuț și Nicolae Galuț la câte zece ani de muncă silnică; Ileana Samoilă la opt ani de temniță grea; Emil și Helmuth Tartler la câte șapte ani de temniță grea; Nadejda Golea la șase ani de temniță grea; Nicolae Modval, Maria Samoilă (cumnata agentului) și Eugenia Samoilă la câte cinci ani, iar o pedeapsă similară a primit și fratele Mariei Muscalu. Nefiind clar dacă pledoaria soțului și unchiului său au avut vreun ecou, Tamara Banciu a fost condamnată la un an de închisoare corecțională pentru „omisiunea denunțării".

[1] https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbat-lumea/doamne-in-temnitele-comuniste-ileana-samoila-eu-cel-putin-sunt-sincera-si-spun-nu-pot-sa-i-iert-nu-pot-259455 (accesat la 23 martie 2021).

[2] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 149.

Și în cazul lui Ioan Tolan s-a organizat un proces al sprijinitorilor, însă condamnările nu au fost la fel de aspre ca în spețele celorlalte grupuri care i-au ajutat pe parașutiști. Cea mai grea sentință a fost în cazul Ecaterinei Crișan, care a primit zece ani de muncă silnică, în timp ce Mariei Ionescu i-au fost stabiliți șapte ani de muncă silnică pentru „trădare". Mama agentului a fost condamnată la șase ani, în timp ce tatăl său a primit o pedeapsă frapant de mică, numai doi ani de închisoare corecțională (pe care nu avea să-i ispășească integral) pentru „favorizare la trecerea frontierei". Tot câte un an de închisoare corecțională aveau să primească și cei patru sprijinitori din Curtici: Rozalia Domokoș, Elisabeta Bisac, Iosif Piclor și Ecaterina Piclor. Singura persoană necondamnată pare să fi fost Florica Zahoi, eliberată după o lună de detenție.

***

Locurile unde au fost îngropate trupurile celor executați în noaptea de 31 octombrie 1953, ca de altfel ale tuturor celor condamnați la moarte și împușcați în Valea Piersicilor, rămân și astăzi necunoscute. Fără cruce, fără o lumânare și fără un monument care să le amintească sacrificiul, parașutiștii recrutați din exilul românesc și trimiși în țară la începutul anilor 1950, dar și sprijinitorii acestora, rămân doar alte victime neștiute ale luptei împotriva regimului comunist de la București. Chiar și pentru familiile lor, soarta acestora a rămas multă vreme o enigmă. Deși sentința succintă a fost prezentată în presa epocii, părinții, soțiile și copiii au sperat o vreme că poate celor dragi li s-a comutat pedeapsa și se află încarcerați în vreo temniță din țară. Cu timpul, însă, resemnarea s-a așternut peste gândurile lor. Certitudinile aveau să vină foarte târziu: spre exemplu, Aurelia Cosma a primit o

înștiințare oficială cu privire la decesul soțului său abia în 1993, la aproape patruzeci de ani de la execuția sa[1].

Urmările căderilor și procesului din 1953

Ecourile procesului de la București au zguduit din temelii relația dintre legionari și serviciile secrete franco-americane. Chiar dacă antrenamentele echipelor din sectorul ofensiv au continuat până anul următor, colaborarea avea să fie definitiv încheiată în 1954. Legionarii erau nemulțumiți de structurile occidentale, acuzându-i pe francezi de pregătirea deficitară a agenților români și, mai acut, pe americani de paraşutarea eronată a grupului Gogu Gheorghiu, ceea ce ar fi dus la capturarea lor. Însă cei care au decis efectiv încheierea conlucrării au fost reprezentanții serviciilor occidentale, decizia lor venind ca urmare a eșecurilor repetate ale misiunilor (în ciuda unor aspecte de succes, așa cum s-au înregistrat spre exemplu în activitatea echipei Jaques) și a ameliorării tensiunilor dintre cele două blocuri ideologice, ca urmare a morții lui Stalin.

Abandonarea parteneriatului cu structurile franco-americane a determinat conducerea Mișcării Legionare să își întoarcă privirea spre o posibilă colaborare cu serviciile secrete britanice. Potrivit lui Mircea Dimitriu, primele contacte datau încă din 1949, însă tatonările nu s-au materializat la acel moment, cel mai probabil ca urmare a propunerii venite, aproximativ în același timp, de la Paris. Însă odată cu amplificarea tensiunilor dintre legionari, pe de o parte, și francezi și americani, pe de alta, Horia Sima a căutat să revitalizeze legături cu partenerii englezi, făcând câteva călătorii la Londra. Răspunsul MI6 a fost unul favorabil, iar în toamna anului 1953

[1] Ioan Ciarnău, *Vânătoarea de spioni*..., p. 65.

a început în capitala Regatului Unit pregătirea primului grup de legionari care urma să fie paraşutat în țară, echipă formată din Ovidiu Găină și Constantin Zus. Momentul prielnic pentru asemenea operațiuni fusese însă pierdut, interesul scăzând pe fondul destalinizării și al relaxării dintre cele două blocuri politice. Astfel că în primăvara anului următor, proiectul a fost definitiv anulat, cei doi legionari întorcându-se la Buenos Aires, unde de altfel se refugiaseră încă din primii ani postbelici[1].

Se pare că nu a fost vorba totuși de o renunțare a serviciilor secrete britanice la acțiuni informative împotriva regimului de la București, ci strict la colaborarea cu Mișcarea Legionară. În sprijinul acestei teze stă unul dintre cele mai intrigante cazuri de agenți trimiși în țară, nu doar pentru că a fost ultima acțiune de acest fel a structurilor occidentale la începutul anilor 1950, ci și prin modalitatea complet aparte de intruziune.

Ion Badea era un refugiat român născut la 27 februarie 1920 în comuna Sântandrei, județul Bihor, care absolvise un liceu industrial și se stabilise în București, unde locuia pe strada Witting, în apropierea Gării de Nord, și lucra ca normator. Plănuind să părăsească țara s-a mutat la Brăila, unde s-a angajat ca funcționar, iar în 1948 a reușit să fugă, îmbarcat pe un vas sub pavilion maghiar care l-a dus în Occident. Din acest punct, povestea sa de viață devine un mister, bărbatul oferind mai multe scenarii în timpul anchetelor. Ajuns în Anglia, a fost recrutat de către MI6 și supus unui amplu program de pregătire într-o bază din apropierea Londrei, instructorul său fiind un anume George. Misiunea sa era să revină clandestin în țară, unde să organizeze o rețea informativă prin care să culeagă

[1] Mariana Conovici *et alii*, *op. cit.*, p. 342; Ovidiu Găină (Stan M. Popescu), *Crâmpeie din sbuciumul exilului*, f. e., Buenos Aires, 2001, p. 50.

date și să le transmită codat prin intermediul stației de radio-emisie cu care urma să fie echipat.

Nu este clar nici când anume a sosit în țară și nici cum a intrat pe teritoriul RPR. În timpul anchetelor a dat patru versiuni: a fost paraşutat în țară; a fost paraşutat în Iugoslavia și apoi a trecut clandestin granița în România; a venit pe Dunăre, ascuns într-un vas unguresc (așa cum și fugise din țară); a fost adus de un submarin până în apropierea litoralului românesc, unde a ajuns cu o barcă pneumatică. Nu este exclusă nici varianta ca Badea să fi încercat să-i inducă în eroare pe anchetatori, dar mai probabilă este ideea că discursul său fluctuant era rezultatul stării psihice și fizice la care fusese adus. Totuși, oricât de ciudat ar părea, ultima modalitate de intruziune ar putea să fi fost cea corectă, pentru că, în perioada anterioară capturării sale, Securitatea de la malul mării semnalase că fuseseră descoperite bărci pneumatice și chiar costume de scafandru abandonate.

Chiar și în privința arestării, datele sunt contradictorii. Dacă Neagu Cosma plasează reținerea în vara anului 1953, în timp ce efectua o transmisiune prin stația sa (ba chiar îl menționează ca fiind parte din lotul paraşutiştilor judecat în octombrie 1953, ceea ce este eronat), în realitate Ion Badea a fost capturat la 22 mai 1954. Fostul general de contraspionaj avansa teoria potrivit căreia capturarea sa ar fi fost cauzată de solicitarea de găzduire adresată unui fost comisar de Siguranță, care devenise între timp informator al Securității. Acesta a alertat ofițerul de legătură care i-a spus să-l primească și să obțină cât mai multe informații de la agent, iar în cele din urmă a fost reținut de doi ofițeri de Securitate care s-au dat drept tehnicieni de la întreprinderea de electricitate, veniți în apartament pentru o lucrare banală.

Într-o mare de incertitudini, există totuși câteva repere certe. Ion Badea nu venise pe filieră legionară (nicio lucrare memorialistică sau vreo publicație din exil nu l-a revendicat), fiind un proiect izolat al englezilor[1]. După anchete, a trecut prin închisorile Jilava și Văcărești, a fost condamnat la moarte pentru crimă de înaltă trădare și executat în Valea Piersicilor la 17 decembrie 1955.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 191.

Ultimul zbucium

Plecarea lui Djuvara lăsase SIMRE, din nou, fără conducere. Din cauza lipsei surselor documentare, modul în care a fost ales următorul șef al serviciului românesc poate fi numai speculat. Într-un fel, colonelul Dumitru Neferu, ultimul lider al structurii, părea cel mai îndreptățit să o conducă. Absolvent de liceu militar și al școlii de ofițeri, intrase în rândul cadrelor active în 1915 și participase la operațiunile din Primul Război Mondial. Aproape întreaga perioadă interbelică a fost comandantul Divizionului 1 Artilerie staționat în Arad, iar după intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial a participat, timp de aproape trei ani, cu Regimentul 6 Artilerie Călare la operațiunile din Est, apoi la campania din Ungaria. Pe frontul antisovietic, Dumitru Neferu s-a făcut remarcat la comanda trupelor sale în luptele de la Odessa, din Caucaz și Crimeea, fiind decorat cu Coroana României și Steaua României. Numele său a fost pe lista pentru înaintarea la gradul de general, intenție care însă nu s-a materializat. La începutul anilor 1940, superiorii aveau numai elogii pentru competențele și comportamentul său, considerându-l pe Neferu un „ofițer cu aptitudini excepționale, foarte capabil să comande unitate superioară gradului său în operațiunile de război”[1]. Deblocat în 1946 cu rangul de colonel, ar fi condus

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 743 736, vol. 1, f. 57.

o organizație anticomunistă denumită „Păsările sălbatice" sau „Legiunea Regalistă" până în 1948, când a fugit în Iugoslavia, stabilindu-se apoi în Franța, unde a condus inițial Comitetul de Ajutor Americano-Român. Încadrat în SIMRE încă de la conturarea structurii, în 1949, a fost unul dintre apropiații lui Opran (de aceea îi încredințase conducerea Biroului de Mobilizări), dar a rămas în cadrul serviciului și în timpul lui Neagu Djuvara. Ofițer de carieră, Dumitru Neferu era inteligent, bun organizator, luptase în ambele războaie mondiale, bucurându-se de prestigiul de a fi participat la Campania din Est, și avea experiența muncii informative în cadrul SIMRE.

Pe de altă parte, reputația sa avea unele aspecte mai puțin lăudabile, reflecții ale unor moravuri care au măcinat îndelung armata, precum și societatea românească în ansamblul ei. Constanța Magoș, a cărei familie avusese în perioada interbelică legături economice cu soții Neferu, își amintea că fostul colonel

> și-a făcut avere mare din mituirile primite. Știu de la nepotul soțului meu care era la el în regiment, că Neferu primea de la ostași de origine șvabă mai înstăriți, ca și români înstăriți, în schimbul unor concedii sau scutiri de manevre diferite (mite) cadouri ca: cereale, cai și bani. Caii și cerealele le vindea soacra lui Neferu. Soldații care nu puteau plăti erau duși la vie la Păuliș să lucreze. Toată via și-o lucra numai cu soldați, soacră-sa le comanda. Chiar și gunoiul pentru îngrășatul viei îl lua de la țăranii din regiune, care aveau băieți la el în regiment.[1]

Nici decizia de a pleca din țară nu pare să fi fost atât din convingeri politice anticomuniste, cât mai degrabă de teama unor represalii din partea familiilor foștilor soldați din regimentul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 743 736, vol. 1, f. 161.

său. Într-o discuție purtată la biserica ortodoxă din Paris, Neferu i-a dat de înțeles Constanței Magoș că ar regreta decizia de a pleca în exil, unde s-ar fi așteptat să existe o armată organizată, iar el să preia comanda unei mari unități din cadrul acesteia. Și în Franța, bărbatul ar fi avut un comportament mai puțin sobru și rezervat decât s-ar fi așteptat poate de la un fost ofițer superior al Armatei Regale Române, fiind bine cunoscut prin apetența sa pentru petreceri. Pe lângă micile stipendii primite de la Comitetul de Ajutor Americano-Român, de la SIMRE ori de la CNR, Dumitru Neferu își suplimenta veniturile prin diferite afaceri oneroase. La sfârșitul anului 1949 și începutul anului 1950 era proprietarul așa-numitului local parizian *Pomana Veselă,* în realitate o magazie închiriată unde împărțea ajutoarele primite prin instituția caritabilă americană. Denumirea venea de la faptul că Neferu, în colaborare cu colonelul Atanasiu, își oprea o parte din haine și alimente (în special făină), pe care oficial le declara stricate (afirmând că miros a petrol) și de fapt le vindea pe piața neagră, cheltuind o bună parte din bani pe băutură. Cu altă ocazie, a folosit laptele praf primit pe aceeași filieră pentru a produce un fel de brânză pe care a vândut-o multora din emigrație și inclusiv lui Opran, care atunci când „a aflat sursa laptelui [...] s-a înfuriat, a înjurat, dar lui Neferu nu i-a spus nimic, având nevoie de Neferu"[1]. Atât de amplă și de scandaloasă devenise întreaga afacere a distribuirii ajutoarelor, încât din vara anului 1950 Neferu a fost în permanență dublat și verificat de un reprezentant al CAROMAN. În plus, nu puțini erau cei care-l considerau duplicitar pe fostul colonel, căci îi critica pe legionari după ce, în primele luni la Paris s-a bucurat de sprijinul lor în găzduirea sa gratuită în apartamentul părintelui Lucaciu, iar cu Tomoroveanu, vechi coleg al său, a fost apropiat

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 743 736, vol. 1, f. 166.

până când acesta i-a facilitat contactul cu ofițerii britanici, pentru ca apoi să treacă de partea lui Opran în conflictul dintre cei doi. Cu toate acestea, Dumitru Neferu rămânea unul dintre cei mai capabili organizatori militari, veteran cu bogată activitate și ample cunoștințe în domeniul informativ.

De altfel, se pare că experiența combativă pe frontul de est și cea informativă, în special în subordinea lui Opran, au fost și motivele care au cântărit decisiv în plasarea sa la comanda structurii informative sau, mai bine spus, a ceea ce mai rămăsese din serviciul fondat în 1949. Este greu de stabilit cine mai făcea parte din SIMRE la începutul anului 1957: Rațiu plecase în Elveția, Opran lucra separat, Belu fusese concediat, iar Djuvara tocmai își dăduse demisia. În aceste condiții complet neprielnice, accentuate și de deziluzia emigrației est-europene față de pasivitatea Occidentului legată de Revoluția Maghiară, Neferu a încercat să (re)închege un grup funcțional. De aceea l-a căutat pe Dumitru Mitu, pe care îl știa încă din primii ani ai exilului, și care ajunsese să își ducă traiul în mizerie. Noul șef al SIMRE i-a solicitat date despre organizarea armatei române, mizând pe faptul că Mitu fusese ofițer până la momentul în care a părăsit țara și știa ce date sunt necesare pentru un asemenea raport.

Totodată, colonelul Dumitru Neferu a căutat să revitalizeze AFC, al cărei președinte a fost ales în primăvara anului 1957. În acest rol, activitatea sa a fost destul de energică: în vara aceluiași an a organizat o serie de evenimente dedicate împlinirii a 40 de ani de la luptele de la Mărășești, inclusiv o slujbă de pomenire pentru generalul Berthelot și o depunere de coroane de flori la Mormântul Ostașului Necunoscut.

Toate aceste speranțe s-au stins cinic și subit la 5 noiembrie 1957[1], pe o șosea din apropiere de Lyon, sub fiarele contorsionate

[1] *Hommage au Colonel Dumitru Neferu*, f.e., f.l., 1957, p. 7.

ale automobilului său. Un accident de mașină l-a ucis pe loc pe șeful structurii informative românești din exil. „Excelent comandant de trupă, suflet bun și răbdător, săritor la orice nevoie, ofițer loial și bun camarad. Pe front a condus minunat regimentul său în atâtea acțiuni dând dovadă de foarte mult curaj. Pentru brava lui purtare, Colonelul Neferu a fost decorat cu Ordinul Mihai Viteazul", se preciza în necrologul semnat de Dan Ivanovici, într-o publicație cu tiraj redus adresată foștilor militari români din exil. Era unul dintre puținele ecouri ale dispariției lui Neferu, urmate apoi de tăcere și, în cele din urmă, de uitare.

Odată cu moartea sa, serviciul secret avea să dispară de la sine, nemaifiind nimeni interesat să îi preia locul și, totodată, nici vreo dorință din partea partenerilor francezi ori americani de a mai sprijini o asemenea inițiativă. De cealaltă parte a Cortinei de Fier, o bună vreme Securitatea nu a crezut că Dumitru Neferu ar fi murit, considerând inițial informația drept „o manevră a serviciului de spionaj străin"[1] și pregătindu-se pentru viitoarele confruntări.

SIMRE dispăruse ca instituție, însă foștii săi agenți erau încă vii, iar pentru regimul de la București reprezentau atât un pericol, cât și o atracție. Ceea ce, într-un fel, se poate spune și în sens invers. Urmau ani cel puțin la fel de interesanți precum cei care se scurseseră.

Revenirea lui Opran

Destructurarea SIMRE după dispariția lui Neferu nu a însemnat și sfârșitul acțiunilor secrete ale exilului românesc împotriva regimului comunist din țară. Vidul de acțiune creat

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 743 736, vol. 1, f. 5.

avea să se dovedească mediul propice pentru revenirea în prim-plan a lui Mihail Opran, cel pentru care spionajul era deopotrivă o obsesie și un stil de viață. Se pare că în același timp cu demisia lui Neagu Djuvara și concedierea lui Gelu Belu, serviciile franco-americane au renunțat și la serviciile lui Mihail Opran. Astfel că punerea sa pe liber l-a constrâns să caute o modalitate de lucru pe cont propriu, soluția aleasă fiind construirea unui „serviciu de informații particular" care să se ocupe cu strângerea de date din interiorul țării și de vânzarea acestora către structurile secrete interesate (vizându-le, bineînțeles, pe cele americane, franceze și britanice), precum și cu scoaterea contra cost a unor persoane din RPR. Primul pe care l-a adus alături a fost Gelu Belu, vechiul său colaborator de la Viena, care nu refuza o posibilitate de a-și suplimenta veniturile. Pe lângă încrederea pe care o avea în șeful rezidenței din capitala austriacă și anii de conlucrare în domeniul informativ, Opran avea nevoie de Belu ca de un avanpost plasat cât mai aproape de Cortina de Fier și de teritoriul românesc.

Această nouă structură privată nu era formată numai din cei doi foști ofițeri, lor alăturându-se Gigi Saramet, recent sosit din țară. Potrivit legendei pe care fosta călăuză a prezentat-o la revenirea în Occident, după eliberarea din închisoare, în 1956, a fugit din țară trecând granița cu Iugoslavia, apoi s-a îndreptat spre nord-vest, ajungând în cele din urmă în Austria. A folosit așadar o rută diferită de cele utilizate la sfârșitul anilor 1940. Nu este clar dacă a ajuns la Viena și, dacă ar fi făcut-o, l-a reîntâlnit pe Belu, dar cu siguranță avea să îl regăsească la Paris pe Opran, care l-a recrutat în noul său serviciu secret[1].

Dar ca aproape în orice poveste cu spioni, realitatea este cu totul alta decât ceea ce pare la prima vedere. Gigi Saramet

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 95.

a fost eliberat din închisoare, dar nu în 1956, ci în octombrie 1955, înainte de expirarea pedepsei. În cele câteva luni scurse de la punerea în libertate până la momentul plecării „clandestine" din țară, bărbatul a fost reactivat de către contraspionajul comunist, transformându-se din nou din deținutul Saramet în agentul „Ion". Detenția sa avea să fie explicată în Occident prin faptul că ar fi fost capturat de Securitate în 1950, în urma deconspirării prezenței și misiunii sale, vinovat de căderea lui fiind Mihail Țanțu, teză pe care Belu și Opran au acceptat-o întrutotul. Plecarea sa din țară s-a petrecut în toamna anului 1956, Revoluția Maghiară găsindu-l chiar la Budapesta, împreună cu ofițerul de contraspionaj Tiberiu Hida, care, în noile condiții, l-a ajutat să ajungă mai repede în Austria pentru a intra în legătură cu foștii săi colaboratori din SIMRE. Pentru noul serviciul condus de Mihail Opran, Saramet era omul esențial în munca de teren și în asumarea riscurilor trecerii frontierei, fără să fi bănuit cineva din preajma sa ajutorul pe care-l primea odată ajuns la frontiera română. Prima misiune s-a înregistrat la finalul anului 1956, însă nu se cunosc obiectivele și nici activitatea lui Saramet în RPR, singurul lucru cert fiind că pentru serviciul lui Opran nu a fost niciun beneficiu. În vara anului 1957, Opran și Belu i-au trasat sarcina de a-l scoate clandestin din țară pe Traian Demu, acțiunea fiind plătită de către fratele său, ajuns un industriaș important în Venezuela. Cum Securitatea nu avea date despre noua structură informativă, a aprobat imediat operațiunea, fiind nerăbdătoare să descopere legăturile ei din țară și filierele transfrontaliere pe care se baza[1]. La revenirea în Occident (pe ruta Ungaria–Austria), în septembrie 1957, Gigi Saramet nu l-a adus numai pe Traian Demu, ci și un plan de artilerie care i-a fost furnizat, cel mai

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 12, f. 97.

probabil, de Securitate. Datele pe care le cuprindea erau învechite și nefolositoare pentru munca informativă, așa că Opran a încercat fără succes să îl vândă serviciilor secrete occidentale, ceea ce întărește supoziția că, de fapt, documentul fusese furnizat de către Securitate.

Nevoia de bani care să le asigure existența și bunul mers al structurii secrete i-a determinat pe Opran și Belu să discute cu Saramet posibilitatea de a-i scoate din țară și pe părinții fraților Demu, Dumitru și Hrisa Demu, care locuiau în capitală. Potrivit planului, călăuza trebuia să meargă la casa bătrânilor din strada Logofăt Tăutu, în apropierea fostelor uzine Lemaître, și să le predea o țigară în care să fie ascuns un bilet scris de către fiul lor, tocmai pentru a le câștiga încrederea. Plata avea să fie făcută de către industriașul din Caracas, dar și de părinții săi, urmărindu-se astfel să se obțină și valută românească. Pentru parafarea acestei înțelegeri și pentru ducerea în siguranță a lui Traian Demu la fratele său, se pare că Saramet chiar a făcut o călătorie în Venezuela, între 30 septembrie – 8 octombrie 1957, însă din motive necunoscute scoaterea din țară a soților Demu nu s-a mai petrecut. Cum extragerea contra cost a unor persoane din țară reprezenta o sursă sigură de câștig, în comparație cu obținerea de date din RPR care apoi puteau sau nu să fie achiziționate de serviciile occidentale, această direcție de acțiune a început să prevaleze asupra muncii informative. De aceea, în octombrie 1957, cu ocazia sosirii la Viena a navei pe care lucra Florea Ardeleanu, au avut loc mai multe întrevederi între marinar, Belu și Gigi Saramet (care s-a prezentat drept George Angelo), ultimii doi discutând în detaliu cu agentul „Viorel" despre scoaterea din țară a unor persoane. Totuși, nu va fi singura pistă pe care membrii noului serviciu privat de informații aveau să meargă în căutarea finanțării. Încă de la sfârșitul verii anului 1957, Belu încercase să-l contacteze pe

Ion Rațiu folosindu-se de Silviu Crăciunaș, aflat atunci în capitala austriacă, și care era unul dintre oamenii în care liderul politic de la Londra părea să aibă o neașteptat de mare încredere. În primă fază, planul părea să funcționeze: în octombrie, Rațiu sosea la Viena pentru câteva întrevederi cu Belu, Saramet și Florea Ardeleanu. Rezultatele au fost însă departe de așteptările fostului șef al rezidenței SIMRE: Rațiu nu era dispus să lucreze pentru un serviciu de informații: „eu sunt însă absolut hotărât ca la niciun caz să nu lucrez cu astfel de servicii. Să o facă alții, pe mine nu mă interesează. Rostul meu este să acționez politic, deschis"[1]. Ba mai mult, nici nu era prea dispus să se implice în extragerea unor persoane din țară, argumentând, din siguranța și confortul lumii libere, că politicienii români rămași în țară nu mai au relevanță în scena occidentală și astfel nu merită efortul de a-i scoate clandestin din RPR. Singura direcție care ar fi meritat în viziunea sa resursele exilului românesc ar fi fost pregătirea celor din țară pentru un ipotetic moment în care ar fi existat un curent favorabil înlăturării regimului de la București.

Însă dincolo de punctele de vedere divergente cu privire la modul de acțiune, a mai existat un motiv care a contribuit poate cel mai mult la reticența lui Rațiu de a se implica în structura informativă care i-a fost prezentată: percepția sa cu privire la cei pe care i-a întâlnit. Viitorul lider al opoziției democratice românești postdecembriste a fost profund deziluzionat de Gelu Belu, căruia i-a creionat în jurnalul său un portret evident defavorabil:

> E încărunțit, cam grăsuț, nu prea înalt (168 cm, maximum 170), fața cam buhăită și ochii mercuriali, neliniștiți, ai

[1] Ion Rațiu, *Jurnal. Printre spioni și trădători de țară (1955–1962)*, volumul 2, Corint Books, București, 2017, pp. 299–300.

omului nesigur de el însuși. Nu te privește în ochi și are cearcăne de om libidinos. [...] Un om care ar putea să fie foarte bine utilizat atâta timp cât este controlat și supravegheat continuu. Absolută încredere nu se poate avea îl el. [...]

Impresia mea despre Gelu se adâncește. Un băiat bun, alunecat pe panta distrugerii morale din cauza slăbiciunii senzuale. Caz comun, nu este însă pierdut iremediabil.[1]

În schimb, Rațiu era întru totul convins de legenda oferită de Silviu Crăciunaș, iar la Viena a fost captivat de personalitatea lui Gigi Saramet:

tras din vechii boieri moldoveni, se zice, încă, de pe vremea lui Ștefan cel Mare, Saramet are trăsături de turc, păr aspru, cârlionțat, negru ca tăciunele, față arămie, ochi negri puțin în migdală. Băiat excepțional de frumos, de vreo 1,76 înălțime, foarte lat în spate și plin, robust. Față serioasă, un zâmbet larg, deschis, copilăresc, cuceritor. Bărbia destul de voluntară, de vreo 32 de ani, respiră încredere în sine, dragul de aventură, curaj excepțional. Printre defectele lui am fost izbit oarecum de dragostea pentru lux, căci era foarte elegant, cu o cravată, tip american, închisă la mijloc, aproape albă pe margini[2].

Nici Florea Ardeleanu nu i-a lăsat o impresie mai slabă. După masa luată cu acesta și cu Belu, prilej cu care Rațiu l-a chestionat pe marinar despre percepția românilor despre radiourile occidentale și despre situația economică internă, politicianul stabilit în Anglia opina:

Bine făcut, deși subțirel. Față voluntară, cam șireată, cu ochi zâmbitori și amuzanți. Bătut de vânt și soare, negricios,

[1] Ion Rațiu, *Jurnal. Printre spioni și trădători de țară (1955–1962)*, pp. 295–296.
[2] *Ibidem*, p. 297.

ochi deschiși, senini, de adevărat bănățean. Mi-a făcut o impresie excelentă. Om socotit, cam încetinuț, niciun pericol de a se da în vileag.[1]

În realitate, Crăciunaș, Saramet și Ardeleanu, cei în care Rațiu era dispus să aibă încredere, erau agenți ai Securității, în timp ce Gelu Belu, care ar fi constituit o vulnerabilitate în viziunea liderului politic, era de fapt singurul român din grupul de la Viena rămas pe poziții anticomuniste. Dacă Ion Rațiu ar fi sprijinit material serviciul informativ, acesta s-ar fi dezvoltat fără îndoială, dar ar fi făcut-o sub atenta supraveghere a Bucureștiului care avea astfel nu mai puțin de trei agenți marșrutizați în celula de la Viena. Oricât de ironic ar părea, divergența de viziune și lipsa de fler a lui Rațiu în privința lui Belu au privat nu doar structura informativă de resursele necesare funcționării, cât și Securitatea de o bună oportunitate de filare și dezinformare.

Dar chiar și în aceste condiții financiare și logistice neprielnice, se poate considera că în a doua jumătate a anului 1957 se închegase acest nou serviciu de informații. Rămânea totuși un semn de întrebare asupra rolului jucat de Gigi Saramet – era acesta un agent al Securității infiltrat pe lângă Opran și Belu sau de fapt făcea un joc dublu în favoarea celor din exil, manipulând Securitatea care-i provocase suferințele din anchete și anii lungi de detenție? În sprijinul primei variante pot fi cuantificate scoaterea lui Demu (dacă s-a făcut cu înștiințarea și aprobarea Securității) și notele informative furnizate de „Ion" în vara anului 1957 despre Gelu Belu și activitatea sa la Viena. Însă poate cea mai consistentă dovadă o constituie chiar depoziția lui Neagu Cosma care afirma că „«Ion» a rămas activ încă un

[1] Ion Rațiu, *Jurnal. Printre spioni și trădători de țară (1955–1962)*, p. 296.

număr de ani, cota lui valorică crescând permanent"[1]. Mai mult, și structurile secrete din Occident îl bănuiau pe Saramet că s-ar afla într-o anumită legătură cu Securitatea sau că poziția sa în lumea spionajului ar fi într-un fel compromisă: când Belu a încercat să-l plaseze la REL, partenerii americani nu l-au acceptat, considerându-l suspect[2]. Iar atunci când același Belu, apelând la o cunoștință și garantând pentru vechea sa călăuză, a încercat să-l recomande pentru colaborare cu serviciile secrete vest-germane, răspunsul a fost unul identic. Pe de altă parte, tot Securitatea căuta să-l discrediteze, luând în calcul transmiterea către Gelu Belu a unui bilet din partea lui Marin Sima Dobre în care se afirma că Saramet fusese de vină pentru căderea unui grup anticomunist condus de Dumitru Banu.

Poate că niciuna dintre variante nu este întru totul corectă, iar adevărul este că Saramet își era loial numai lui însuși. Bucurându-se din nou de libertatea Occidentului și stimulat probabil și de interesul serviciilor secrete britanice, care l-ar fi abordat fără însă ca demersul să se materializeze în vreun fel, între Gigi Saramet și ceilalți doi membri ai structurii au început să apară unele animozități. Ce anume a produs aceste tensiuni sau care au fost efectele imediate constituie încă o pagină neclară a existenței serviciului privat de informații. Singura variantă, dar puțin probabil să fie veridică, este cea prezentată de Opran într-o sinteză informativă din 1958, care avea să cadă în mâinile Securității. Potrivit fostului comandor, Saramet ar fi intenționat să se căsătorească cu o evreică maghiară divorțată. Pentru a face rost de banii necesari nunții, ar fi vândut național-țărăniștilor din exil o așa-numită agentură „Kondor", făcând astfel un deserviciu lui Opran și Belu.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 253.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 95.

Singurul lucru cert este că acțiunile lui Saramet au reprezentat prima fisură serioasă în cadrul micului grup de spioni, fostul șef SIMRE ajungând chiar să afirme într-un alt microfilm că aproape întreaga lor muncă din 1956–1957 ar fi fost compromisă de Gigi Saramet. În același timp, situația financiară precară generată de lipsa unor reușite informative a început să cauzeze tensiuni și între Opran și Belu, însă, pentru moment, animozitățile au putut fi depășite.

Ultima misiune a lui Gigi Saramet pentru serviciul informativ privat al lui Opran a început în august 1958, când călăuza a plecat din nou clandestin în RPR pentru a aduce contra cost diferite persoane, nefiind clar despre cine anume era vorba. Operațiunea s-a prelungit neașteptat de mult, iar ultimul semn avea să fie dat la 22 noiembrie printr-o carte poștală ce părea să fie expediată din capitala României către o adresă conspirativă din Viena. În acea corespondență, Saramet își anunța sosirea la 6 decembrie în capitala austriacă, numai că nici în iunie 1959 prezența sa la Viena nu fusese semnalată. Când a revenit în Occident, Gigi Saramet avea să găsească un serviciu desființat, ceea ce însă nu însemna și sfârșitul activității secrete a foștilor săi parteneri.

Frământările de la Viena

Părăsind defunctul SIMRE și alăturând-se serviciului privat al lui Opran, Gelu Belu a căutat să-și continue acțiunile sale, respingând opinia lui Rossignol, Leisersohn și Băcăințanu că datele primite de la informatorii săi din țară ar fi intoxicări și dezinformări ale Securității[1]. Probabil că pentru agentul de la Viena era și o problemă de orgoliu: dacă concluzia reprezentanților serviciilor occidentale era veridică, atunci

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 12, f. 3.

toată munca sa din anii precedenți ar fi fost degeaba, iar el ar fi fost un agent manipulat de cei cu care se confrunta în acel front secret al Războiului Rece. Din păcate pentru el, chiar așa era, însă Belu s-a încăpățânat să rămână pe drumul său și să-și continue proiectele fără de care ar fi rămas cu mâna goală.

Activitatea sa a mers în continuare pe cele două paliere existente: obținere de date din țară și scoaterea contra cost a unor persoane din RPR cu ajutorul lui Florea Ardeleanu care, de altfel, rămăsese de mult timp singura călăuză pe care mai putea conta. În munca informativă, a încercat în 1957 să stabilească un contact cu un anume Radu Glogojeanu din București, persoană indicată de Gigi Saramet, de la care spera să obțină materiale despre căile de comunicații, situația din porturi, starea fortificațiilor și a echipamentelor militare, precum și știri despre mișcările trupelor sovietice. Nu doar că recomandarea potențialei surse era făcută de agentul „Ion", dar și corespondența a fost trimisă prin agentul „Viorel", astfel că Securitatea a avut în permanență controlul acțiunii care nu s-a mai materializat. Un an mai târziu, Gelu Belu reușea să contacteze, prin intermediul antrenorului Ioan Moina, trei sportivi români sosiți pentru un concurs la Viena, însă tinerii au fost reticenți în oferirea oricăror date. Tot în martie 1958, Belu s-ar fi lăudat lui Silviu Crăciunaș că reușește totuși să obțină o serie de date secrete prin intermediul unui colaborator din cadrul legației române de la Viena. Este însă cel puțin discutabil dacă informația transmisă Securității de către agentul „Victor" are vreun sâmbure de adevăr, cunoscute fiind exagerările și plăsmuirile din notele sale, mai ales că aproximativ în același timp rezidența din Viena a contraspionajului transmitea la București o notă cel puțin la fel de fantezistă: potrivit informatorului „Iordan", Gelu Belu i-ar fi propus preotului Vasile

Zăpârțan să răpească, împreună cu legionarii din spațiul austriac, un funcționar român de la legație pentru a-l interoga și a-l forța să devină informator.

Cum tentativele sale de stabilire a unor noi contacte ori de exploatare informativă a românilor care soseau periodic la Viena nu dădeau rezultate concrete, Gelu Belu s-a aplecat din nou asupra legăturilor cu Marin Sima Dobre și cu părintele Ionescu din Săftica. De aceea, în 1958 fostul șef al rezidenței SIMRE le trimitea din nou scrisori prin intermediul lui Florea Ardeleanu, în care le solicita reluarea activității informative, cerându-le date despre noile arestări politice și starea cultelor religioase, scopul fiind unul de expectativă și rezidență pasivă, după cum mărturisea în scrisoarea către Marin Sima Dobre:

> ideia noastră e continuarea luptei pentru eliberarea țării. Ea va fi din nenorocire lungă. De aceea, în spiritul oamenilor noștri, lupta nu e legată de timp. Noi dorim să avem o organizație modestă, dar eficace acolo și pe măsură ce ea se adevereşte ca realitate să o păstrăm intactă, pregătită însă, aptă și cu un moral suficient de tare, pentru a rezista și supraviețui.
>
> În faza de acum, ea e pasivă. Caracterul ei va fi pur informativ. Noi ținem să ne cunoaștem dușmanii, să-i știm intențiile și să-i cunoaștem metodele.[1]

Legătura cu așa-zisul părinte Ionescu se făcea pe calea convențională a bilețelelor ascunse în țigările aduse de Florea Ardeleanu, iar informațiile furnizate de Securitate în numele părintelui vizau aspecte deja cunoscute ori minore despre starea cultelor, cu precădere despre cel greco-catolic. Comunicarea dintre cei doi s-a oprit undeva în 1959, din decizia Securității, motivul fiind dat probabil de încercarea lui Belu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 12, f. 207.

de a-l contacta pe cleric printr-un grec, Apostolos Heliachias, care urma să facă o vizită în România. Această filieră scăpa de controlul Securității și putea duce la deconspirarea acțiunii de substituire a părintelui și de dezinformare dusă de subordonații lui Holingher. Subit, preotul a abandonat munca informativă pentru a se dedica enoriașilor săi.

Mult mai complexă și mai palpitantă a fost legătura cu cel pe care Gelu Belu îl credea Marin Sima Dobre, cerându-i să obțină date despre arestările și procesele politice, iar pentru furnizarea lor să sondeze posibilitatea stabilirii unei comunicări prin radio-emisie. Prin Florea Ardeleanu, informatorul i-a transmis că a crezut că legătura s-a pierdut definit și că este în pericol, astfel că a distrus toate echipamentele pe care le avusese; nu respingea ideea, dar avea nevoie de echipamente noi. Lipsit de sprijinul logistic al serviciilor secrete occidentale, Gelu Belu a trebuit să improvizeze o alternativă, astfel că i-a cerut lui Dobre ca pentru o vreme să-i transmită informații prin microfilme. În acest scop i-a trimis un aparat foto Minox, cu toate dispozitivele necesare producerii peliculelor, toate ajungând, bineînțeles, în posesia Securității. Între noiembrie 1958–iunie 1959, Gelu Belu și așa-zisul Dobre au purtat constant corespondență, dar nu prin Florea Ardeleanu, care făcea prea puține drumuri între Vinea și țară pentru a susține o comunicare regulată și rapidă, ci printr-o filieră alternativă. Legătura se făcea printr-o ascunzătoare din toaleta vagonului francez al expresului de pe ruta București–Paris. Biletele de hârtie sau microfilmele erau puse sub capacul savonierei din WC, Dobre primind chiar câteva capace de schimb în cazul în care cel existent nu funcționa corespunzător. După ce se punea materialul informativ, se făcea o zgârietură de circa trei centimetri în colțul din stânga jos al oglinzii din toaletă cu ajutorul

zimților de pe căpăcelul savonierei, pentru ca destinatarul să fie avertizat de prezența bilețelelor ori a microfilmelor.

Pe parcursul lunilor de activitate, Gelu Belu i-a cerut lui Dobre informații despre emigrația evreiască, vizitele delegațiilor străine la București, membrii CC și schimbările survenite în ierarhia de partid, atmosfera din țară de după retragerea Armatei Sovietice și știri despre procesele politice și desfășurarea colectivizării, oferindu-i totodată și un cifru pentru codificarea mesajelor. Agentul din țară furniza informații despre majoritatea subiectelor solicitate, ba chiar și unele în plus, precum dispunerea unor unități de aviație, însă toate erau date deja publicate în presa din țară, fie cunoscute în prealabil de către serviciile secrete occidentale, întreaga operațiune de dezinformare petrecându-se sub atenta supraveghere a lui Isidor Holingher. Însă pentru agentul de la Viena, Dobre reprezenta probabil cea mai valoroasă sursă de informații, Gelu Belu spunând într-un bilețel recuperat în februarie 1959 de ofițerii de Securitate din ascunzătoarea din toaleta vagonului: „trimite tot ce-ți stă la îndemână. Ele constituesc pentru serviciul nostru un *ilizibil* nespus de important. Regularitatea o adevărată reverie. Toată speranța noastră ești tu"[1]. Rolul informativ jucat de Dobre pentru Gelu Belu este întărit în următorul mesaj, din martie 1959, când agentul din Viena îi mărturisea că „nu am cuvinte să insist ce reprezintă pentru noi regularitatea corespondenței, mai ales atunci când ar cuprinde informații de orice natură: politice, economice, militare, din orice domeniu. Speranța noastră în tine e imensă"[2]. Oricât de multe speranțe a creat Securitatea prin masca lui Dobre, ele nu au putut să rezolve disensiunile dintre Gelu Belu

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 12, f. 167.

[2] *Ibidem*, ff. 171–172.

și Mihail Opran, reizbucnite la sfârșitul anului 1958. Probabil că disoluția serviciului secret privat a fost motivul pentru care, din mai 1959, mesajele și microfilmele trimise la Viena nu mai erau ridicate. Nemaiavând un destinatar pentru care să fie concepută acțiunea de dezinformare, așa-zisul Dobre transmitea un ultim text prin care spunea că încetează contactul până când Belu îl va recontacta, Securitatea pierzând astfel un canal de intoxicare informativă dovedit foarte productiv. De aceea, s-a decis să se intensifice supravegherea familiei sale, Direcția a II-a concepând un plan care prevedea încadrarea familiei cu diferiți informatori, introducerea unui agent în clădirea în care locuia mama lui Belu și, mai ales, crearea unui canal de corespondență între rudele din țară și agentul de la Viena, prin care acesta din urmă să fie supravegheat.

În paralel cu acțiunile informative din exil și, mai ales, din țară, Gelu Belu și-a concentrat eforturile pe scoaterea contra cost de persoane din RPR, direcție care avea treptat să prevaleze asupra celuilalt palier și, din a doua parte a anului 1959, să-l înlocuiască integral. După reușita aducerii în Occident a lui Traian Demu, agentul de la Viena și Gigi Saramet s-au decis s-o abordeze pe Nell Ieșeanu din București pentru găsirea unor doritori de a ieși clandestin din țară și care își puteau plăti ieșirea. Scrisoarea este foarte explicită în legătură cu pașii de urmat, femeia fiind asigurată că, după câteva reușite, va fi la rândul său scoasă din țară. Totodată, i se recomanda să conteze pe Florea Ardeleanu și să lucreze cu precauție sau, în cuvintele lui Belu, „încredere dumnezeiască, tăcere totală"[1]. Scrisoarea a fost trimisă prin Florea Ardeleanu, însă nu a avut niciun efect, căci, imediat cum a ajuns la Turnu Severin, marinarul a predat-o Securității care a decis să nu lase acțiunea să se dezvolte.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 12, f. 116.

Ceea ce nu știa însă niciunul dintre cei trei implicați era că Nell Ieșeanu fusese deja recrutată de Securitate, prin urmare, atât co-coordonatorul lucrării, cât și curierul și destinatarul erau agenții puterii de la București. Astfel, această întreagă operațiune a lui Gelu Belu nu reprezenta altceva decât altă dovadă a puterii și controlului pe care le avea Securitatea, chiar și de la sute de kilometri distanță.

De altfel, nu a fost singura tentativă de acest fel a lui Belu. Cum încă din 1957 a început să nu-i mai solicite lui Florea Ardeleanu informații din țară, motivul fiind dat de imposibilitatea vânzării lor către serviciile secrete occidentale, discuțiile dintre cei doi s-au reorientat spre scoaterea contra cost de persoane din RPR. Fostul ofițer i-a comunicat marinarului că ar exista o potențială filieră prin intermediul unui evreu pe nume Iosif Binder, dar nu i-a oferit mai multe detalii. Afacerea se pare că a trenat destul de mult, însă chiar și în 1960 încă mai existau perspective să se materializeze (ceea ce nu s-a mai petrecut), Belu spunându-i la un moment dat lui Ardeleanu că „dacă vom reuși să scoatem aceste persoane din țară, 2–3 ani putem să ne odihnim"[1].

„Ca pe vremuri". Acțiunea Dumitra Georgean

În timp ce Saramet făcea drumuri „clandestine" în România cu supervizarea Securității, iar Belu trimitea corespondență camuflată unor informatori plăsmuiți de aceeași Securitate, Mihail Opran revenea la direcția de acțiune ofensivă cu care își începuse cariera în exil: construirea de rețele informative în țară prin intermediul microfilmelor și al cernelii simpatice.

Curier avea să fie o femeie de 52 de ani, Dumitra Georgean, cunoscută între apropiați drept Doina, care primise aprobarea

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 9, f. 182.

de a-şi vizita fiica, Florica Gallet, aflată la Paris. Probabil că au existat contacte între Georgean şi Opran în timpul sejurului în capitala franceză, ocazie cu care agentul i-a oferit o poşetă ce conţinea o cutie cu sare în care erau ascunse microfilme. Însă exact înainte să se îmbarce în trenul care o readucea în ţară, Opran şi-a făcut din nou apariţia, rugând-o să preia şi o valiză de la Paul Cristian Ionescu pentru mama acestuia. Este greu de afirmat dacă femeia ştia că în obiectele pe care le aducea în ţară se aflau pachete destinate unei activităţi de spionaj, cu toate că adresele descoperite ulterior într-un carneţel, şi care par să corespundă cu unii dintre destinatarii acestora, ar fi un puternic indiciu că da. Cert este că Securitatea era deja informată de întreaga acţiune (sursa nefiind cunoscută), iar odată ajunsă în ţară, femeia a fost arestată. În mânerul valizei au fost găsite microfilme cu instrucţiuni şi alte câteva pachete cu microfilme aveau să fie descoperite în cutia cu sare din poşetă. Echivalentul din 1958 al Paulei Ventzel şi al Lyei Popescu trebuia să fie aşadar Teodora Ionescu, mama lui Paul Cristian Ionescu, care locuia pe Bulevardul Mărăşeşti, nu departe de intrarea în Parcul Carol. Conform planului imaginat de Opran, doamna Ionescu urma să aibă numele de cord „Evanghelie", fiind responsabilitatea ei să găsească persoane care trebuiau să primească pachetele cu microfilme din mânerul valizei[1].

Din analiza grupurilor de pelicule, a rezultat că acestea conţineau trei tipuri de informaţii. Aşa cum era de aşteptat, exista un set de instrucţiuni cu privire la tipurile de informaţii ce trebuiau strânse pentru a fi ulterior comunicate la Paris. Datele vizate acopereau practic orice aspect al societăţii româneşti din 1958 şi numai pentru culegerea lor ar fi fost nevoie de un serviciu cu zeci de oameni care să lucreze exclusiv

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 88.

la așa ceva, nicidecum de câteva persoane în vârstă și cu o situație materială îndoielnică (fiind vorba de membri ai vechii societăți românești care suferiseră din plin măsurile represive ale autorităților comuniste) și cu un timp liber limitat. Mihail Opran cerea informații generale despre viața în RPR, biografii ale membrilor nomenclaturii comuniste, date militare (fabrici și depozite de armament, dispunerea și capacitatea unităților militare, situația școlilor militare, cifrurile secrete utilizate (!), fortificațiile existente în țară), aeronautice (gradul de ocupare a aeroporturilor, tipuri de avioane, armament, personal, schițe cu dispozitive de apărare antiaeriană și cu radarele în funcțiune), marină (tipuri de nave, armament disponibil, numărul de trupe), forțele MAI, grăniceri, servicii de informații, industriale, transporturi fluviale și maritime, despre sistemul de învățământ, cel de sănătate, cel juridic, din economie, administrație, precum și despre mișcarea de rezistență din munți ori starea partidelor istorice. Comunicarea acestora urma să se facă prin corespondență cifrată și scrisă cu cerneală simpatică, iar în acest sens existau instrucțiuni cu privire la modul de cifrare și prepararea cernelii, dar și la realizarea unui microfilm.

A doua categorie de microfilme din fiecare pachet, care, de altfel, era și cea mai consistentă, o constituia o așa-zisă sinteză asupra „posibilităților de eliberare ale României". În acele pelicule erau înscrise o serie de detalii istorice, în special despre al Doilea Război Mondial, dar și unele referitoare la situația politică postbelică, inclusiv despre situația exilului românesc și, poate surprinzător, o descriere a activității SIMRE (numit însă SRRI, fără a se explica acronimul). Lungul text este o împletire de episoade reale, afirmații neîntemeiate sau chiar incorecte de-a dreptul și unele speculații personale, marcând pentru

prima dată una dintre ideile care aveau să domine discursul lui Opran din anii următori: catolicii ar fi reprezentat un pericol pentru societatea românească, iar loialitatea clerului greco-catolic ar fi fost sub semnul întrebării. Din acele pelicule, se poate înțelege că fostul ofițer era dominat de obsesia că maghiarii ar urmări dezmembrarea României și că ar fi existat o acțiune antiromânească coordonată de către Vatican și implementată de ierarhia catolică. Scopul final ar fi fost ca Transilvania să revină Ungariei sau chiar să fie inclusă într-un nou imperiu austro-ungar care urma să fie creat. De aceea, Opran considera că exilul trebuie să întreprindă o acțiune de propagandă în Occident și una informativă în interiorul României, afirmând că este singurul mod de luptă atât împotriva regimului comunist de la București, cât și contra pericolelor externe, motiv pentru care apela la destinatarii pachetelor.

Ultima parte a peliculelor o constituia corespondența personalizată către fiecare dintre cei ce urmau să primească microfilmele. Scrisoarea arăta fragilitatea demersului lui Opran, oamenii pe care îi contacta fiind persoane pe care nu le cunoștea direct, ci prin intermediar, astfel plasarea încrederii unei asemenea acțiuni era un pariu și mai riscant, iar natura și cantitatea informațiilor solicitate ridică unele semne de întrebare asupra realismului cu care fostul comandor se raporta la operațiune. Spre exemplu, pachetul A trebuia să ajungă în mâinile lui Radu Iliescu, un fost căpitan de cavalerie, recomandat de una dintre cunoștințele lui Opran (probabil ofițerul francez Maurice Manjan), despre care nici nu știa exact unde locuiește, indicându-i doamnei Ionescu două posibile adrese: una pe Știrbei Vodă, la câteva case mai jos de biserica Cuibul cu barză, iar alta pe strada Popa Tatu, nu departe de Piața Matache. În scrisoarea care îi era adresată, Mihail Opran îi scria:

Stimate Domnule Căpitan,

Nu am avut ocazia să ne cunoaștem însă am avut ocazia să aud fiind aci în străinătate, vorbindu-se de dumneata: ca luptător și ofițer ai toată stima și considerația unui camarad, mai bătrân, tot luptător (poate mai puțin în pericol) și ofițer.

Motivele care mă determină să vă scriu sunt multiple și anume:

1. Căpitanul francez Maurice MANGIN vrea să aibă vești de la Dumneata.

2. Trimit anexat o serie de chestiuni pe care, te rog, să le studiezi singur sau cu alții cu care ești în legătură spre a realiza ceiace va propun. Din nou vă rog insistent, pentru neam, ca sub niciun motiv să nu provocați vre-o revoluție – cunosc chestiunile perfect și sunt unul dintre primii care m-am izbit cu capul de toți pereții, având încredere totală în acei care spuneau că sunt corecți pentru lupta de eliberare.

3. Știu că ești prieten cu Gigi [Gigi Saramet – n.m.] fără să caut să-l ponegresc, interziceți să mai vină în țară; este prea cunoscut de securitate cu care a conlucrat în 1950 apoi, proverbul românesc, „ulciorul nu merge de multe ori la apă", odată prins, sunteți cu toții în pericol căci, pentru a scăpa, va proceda ca în 1950, va conlucra cu securitatea (repet, nu vreau să denigrez, sunt fapte petrecute – recenta sa comportare a probat că pentru bani este capabil să facă orice).

4. Comunici, te rog, scrisorile și informațiile la Colonel Gogu (nu-i cunosc adresa).

5. Vă rog, ca toate informațiile să le trimiteți la greco-catolici (și cari de drept erau pentru SRRI) să le comunicați și mie.

6. Corespondența se trimite:

a. Cifrat potrivit cifrului anexat prin radio sau corespondență – prin legătura Gigi – specificându-se că este pentru mine venită de la legăturile mele persoanele (se transmit numai lucruri foarte urgente – nu am garanția că va merge).

b. Prin persoane ce vin în străinătate și cari, camuflate în diverse obiecte, pot scoate cantitate de microfilme conținând texte clare sau cifrate (pentru informațiile cari pot divulga pe informatori: microfilmele în țuică, alcool sau vin, nu suferă nimic).

Persoanele ce vin pot lua legătura cu mine [...] Numai corespondența, chiar din țară, sub forma de cărți poștale ilustrate data zilei, anunțând plecarea curier; semnată Getta (prin Gigi [...]); semnată Ioana – vine la Paris [...]

Când voi avea posibilități persoanale ce vin aci, vă voi anunța eu.

Ulterior, voi face filiera mea pe care am avut-o însă au furat-o greco-catolicii.

7. Nu se comunică nimic greco-catolicilor (sau lui Gigi) asupra comunicărilor și intervențiilor mele – astfel nu vor produce scandaluri cari n-ar putea decât să strice lupta și așa destul de compromisă.

În speranța că mă veți asculta și satisface, primiți sincerile mele mulțumiri și salutări. Noroc.

M. Opran.[1]

Al doilea pachet (B) trebuia să ajungă la fostul comandor de aviație Vasile Negrei, căruia îi mărturisea în scrisoare individuală că ar fi încercat să-l contacteze și în 1957, dar tentativa ar fi eșuat din cauza unei trădări, lăsând să se înțeleagă că vinovat ar fi fost același Gigi Saramet, dar căruia nu-i purta ranchiună. La fel ca Iliescu, Negrei era sfătuit să nu pornească nicio acțiune directă, ci, potrivit lui Opran, să organizeze comandamente de luptă clandestine, pregătite de acțiune, și în același timp să păstreze legătura cu greco-catolicii care, în mod bizar, ar fi plătit pentru întreaga operațiune. Totodată, i se cerea să identifice foști combatanți de pe Frontul de Est pe care

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, ff. 117–118.

s-ar putea baza în cazul unor acțiuni concrete și, până atunci, să strângă informații pe care să le trimită cifrat la Paris.

Pachetele C și D erau destinate unor medici, unul dintre ei fiind un anume Mircea Cardoș care locuia pe strada Traian din capitală. Bineînțeles, niciunul dintre aceștia nu a primit microfilmele, ceea ce i-a salvat de la arestare. Documentele menționează însă un bărbat pe nume Gheorghe Berciu care ar fi trebuit racolat în această rețea secretă și care avea să fie reținut de Securitate. Nu există însă nicio fișă matricolă penală pe numele lui și, în afară de o pasageră mențiune, nici nu a fost identificat vreun document care să ateste anchetarea și încarcerarea sa. Singura victimă certă a acțiunii eșuate din față a fost, bineînțeles, Dumitra Georgean, curierul folosit de Opran. Arestată la 2 august 1958, exact când revenea în țară, a fost condamnată la muncă silnică pe viață pentru „trădare și spionaj". A trecut prin închisorile Jilava, Miercurea Ciuc și Văcărești, de unde a fost eliberată, în urma unei grațieri, la 15 ianuarie 1963.

Poate fi numai speculat ce anume a condus la deconspirarea și căderea rețelei, încă dinainte de a se înființa propriu-zis. Cum anihilarea s-a făcut din față, cel mai probabil Securitatea fusese deja informată de demersul lui Opran, așa că principala supoziție (dar neconfirmată până în prezent) poate fi Gigi Saramet, care se pare că încă își onora angajamentul ca agentul „Ion". Dintr-o ipostază aflată „poate în mai puțin pericol", după cum chiar el afirma, Mihail Opran încă mai visa la acțiuni de spionaj cu cerneală simpatică, microfilme și mesaje cifrate. De la primele sale acțiuni informative din exil trecuseră însă aproape zece ani, iar vremurile se schimbaseră radical: statu-quo-ul internațional nu părea că se va modifica prea curând, regimul comunist de la București se consolidase și Securitatea era o forță incomparabil mai puternică decât în

primii ani ai Războiului Rece. În același timp, structurile secrete ale exilului se destrămaseră și în curând venea și rândul serviciului privat fondat de Opran.

Cu Saramet aflat încă în misiune în țară și cu celelalte operațiuni eșuate, unele dintre ele în mod tragic, așa cum a fost cel al Dumitrei Georgean, tensiunile dintre Mihail Opran și Gelu Belu s-au acutizat. Serviciul privat al foștilor membri SIMRE nu izbutea să obțină prea multe date din țară, iar puținele informații primite de către Gelu Belu de la sursele sale din RPR nu erau acceptate de către serviciile occidentale care refuzau să plătească pentru materiale considerate suspecte. Neavând ce să vândă lui Rossignol și lui Leisersohn, Opran și Belu se vedeau într-o situație financiară din ce în ce mai precară. Lipsurile se pare că îl afectau în special pe fostul șef SIMRE, căci Gelu Belu, în primăvara anului 1959, se lăuda într-unul dintre mesajele trimise lui Marin Sima Dobre că ar putea să-l remunereze și pe fratele acestuia dacă acceptă să intre în jocul informativ secret.

Indiferent care a fost motivul real al tensiunilor dintre Opran și Belu, la finalul anului 1958 între ei a survenit o ruptură definitivă, fiecare dintre cei doi foști ofițeri români alegând să-și continue activitatea pe cont propriu. Cum Saramet se afla încă de cealaltă parte a Cortinei de Fier, el nu a fost implicat în această dispută. Așadar, nu a jucat un rol în dezintegrarea serviciului, dovadă fiind că în anii următori avea să păstreze legăturile atât cu agentul de la Viena, cât și cu cel de la Paris. În cazul lui Gelu Belu, rămas pe un teren mișcător, atât din punct de vedere financiar, cât și al statutului său de rezident în Austria, rezolvarea a fost consecința unui eveniment neașteptat. În martie 1959, așadar la puțin timp după despărțirea de Opran, a fost chemat la o întâlnire cu șefii serviciului de informații austriac.

Aceștia încercau să afle ce s-a întâmplat cu Traian Puiu, unul dintre liderii legionari din spațiul german, care tocmai fusese răpit de Securitate și adus în țară, unde era supus interogatoriilor. O asemenea lovitură îndrăzneață a puterii de la București produsese un șoc în rândul emigrației românești și, cum avusese loc pe teritoriul austriac, reprezenta o înfrângere a contraspionajului de la Viena. De aceea, în lunile următoare, Gelu Belu a lucrat pentru serviciile secrete austriece, iar în contrapartidă i s-a deschis procedura de primire a cetățeniei austriece. Mai mult, se pare că i-ar fi mijlocit și lui Saramet o colaborare cu structurile informative pentru care lucra. Totuși, avea să fie ultima sa conlucrare cu lumea spionajului din Occident, Belu dedicându-se vieții civile: a preluat conducerea unui atelier mecanic moștenit de la Zotter, probabil fostul său partener sau superior în munca informativă, și care decedase între timp, însă afacerea avea suișuri și coborâșuri. De asemenea, în 1961 s-a căsătorit cu o austriacă și în curând i s-au născut cei doi copii (Christian și Elisabeth). Un lucru rămăsese însă neschimbat: legătura sa cu Florea Ardeleanu, care continua să sosească periodic la Viena și chiar dacă nu-i mai furniza informații ascunse în țigări ori nasturi și nici nu-i mai scotea persoane în mod clandestin din RPR, tot îi mai aducea țuică și brânză, alinându-i dorul de țară. Și, fără să bănuiască, îl și ținea sub supravegherea Securității. Ba chiar, la un moment dat, când atelierul mergea foarte prost, l-a împrumutat cu bani, sumă care provenea cel mai probabil din fondurile Securității și pe care Belu nu a mai izbutit niciodată să o returneze, păgubind astfel fără să vrea vistieria puterii comuniste.

Nici pentru Gigi Saramet lucrurile nu au fost foarte ușoare. Legătura sa cu serviciile austriece – dacă într-adevăr a existat – a fost una de scurtă durată, iar spre sfârșitul anului 1959

relua o colaborare susținută cu Mihail Opran, fără a se cunoaște detaliile acestei relații. Probabil că, într-un fel sau altul, era vorba tot despre acțiuni informative, căci în 1960–1961 locuia în Italia și călătorea foarte mult, dar și purta o amplă corespondență cu fostul său șef de la Paris cu care se întâlnea o dată la câteva luni, la Cannes ori la Nisa. Însă drumul lui Gigi Saramet în lumea spionajului se apropia de sfârșit, părăsind în cele din urmă colaborarea cu Opran.

Activitatea informativă a exilului românesc din prima parte a Războiului Rece este, fără îndoială, sinonimă cu Mihail Opran. Spionajul ajunsese nu doar o profesie sau un stil de viață, ci chiar viața sa în sine, fostul comandor fiind, așa cum îl descria Securitatea, „dispus să facă orice sacrificii pentru a-și atinge țelurile"[1]. Chiar dacă fusese părăsit de majoritatea colaboratorilor săi, având ușile închise din partea foștilor săi prieteni din cadrul serviciilor secrete occidentale și cu atâtea acțiuni în țară care s-au sfârșit cu arestări, condamnări ce-au însumat sute de ani de detenție și execuții în Valea Piersicilor la Fortul 13 Jilava, Opran își continua activitatea chiar și după dezintegrarea structurii sale private.

Odată terminată legătura cu Gelu Belu, fostul șef al SIMRE s-a văzut nevoit să-și concentreze atenția pe activitatea la Paris și pe legăturile pe care le putea coordona în mod direct. Își reconstruise o pseudocelulă informativă în care se baza pe Ioan Dragu și pe Zefir Bălteanu, un fost locotenent de aviație, pe care l-a adus din RFG și îl plătea din fonduri proprii. Își refăcuse relația cu fostul său colaborator Adrian Chintescu, care în 1960 era agent al DST pentru sectorul românesc, prin intermediul căruia obținea unele informații utile. Dispunea totodată de patru marinari români

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 249.

angajați pe vase franceze (nu este exclus să fi fost dinadins plasați de Opran) care călătoreau în toată lumea și îi aduceau informații de la români aflați în diferite zone ale emigrației. Centralizarea datelor revenea în sarcina lui Ioan Dragu, care se ocupa și cu abordarea informativă a românilor sosiți temporar la Paris, așa cum a fost cazul lui George Georgescu, contactat la hotelul Bristol din Paris, la 27 iunie 1959, muzicianul refuzând însă orice discuție cu acesta. Nu era singurul canal de obținere a unor date ce vizau RPR, căci, potrivit Securității, Opran primea, prin corespondență, știri și de la Marcel Silvestru Schmidt de la REL. La rândul său, acesta le obținea de la colonelul Dumitru Ionescu sau de la alți exilați români[1]. Tot de la München, fostul lider SIMRE recepționa noutăți și de la Aurel Popescu, ajutat de Sanda Stătescu. Toate aceste informații erau, în cele din urmă, furnizate structurilor NATO, însă nu direct de Opran, ci printr-un intermediar necunoscut, care îl și remunera.

Prin urmare, nu era de mirare că, așa cum spionajul reprezenta pentru Opran o obsesie, așa și fostul comandor constituia pentru Securitate o preocupare invariabilă. Ofițerii de la București ajunseseră să vadă în orice activitate a sa o acțiune secretă, orice întâlnire amicală era interpretată drept o întrevedere conspirativă și orice discuție trebuia să fie, bineînțeles, o „exploatare informativă". Chiar dacă, nu de puține ori, Securitatea era corectă în analizarea intențiilor lui Opran, se ajungea însă și la situații hilare. Fostul lider SIMRE era semnalat că în noaptea de 8/9 noiembrie 1959 organizase o ședință la locuința sa, la care au participat Nicolae Naghirneac, Paul Cristian Ionescu, Holoban, Wagner și un anume Mișu, rămas neidentificat. Potrivit informatorului aflat în cercul de

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 490 500, vol. 1, f. 28.

apropiați ai lui Opran, storurile de la geamuri fuseseră trase complet și bărbații au plecat abia de dimineață de la locuința din cartierul parizian Ternes, astfel că Securitatea a considerat respectivul moment ca punct de plecare al unei noi organizări informative. Cum ofițerii de contraspionaj poate că nu aveau vreo înclinație religioasă, au scăpat inițial din vedere (aveau totuși să-și dea seama ulterior) că la 8 noiembrie în calendarul creștin-ortodox sunt sărbătoriți Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, iar reuniunea era de fapt petrecerea de onomastică a lui Opran. În realitate, cei șase bărbați au făcut un chef-monstru, la care după multe sticle poate s-au discutat și aspecte politice din țară ori din emigrație, dar nicidecum ca între spioni, ci ca la întâlnirea unor exilați care uită pentru câteva momente de dorul de țară.

Totuși, dincolo de derizoriul unui episod singular, Securitatea avea motive întemeiate să-l considere în continuare pe Opran un agent activ în domeniul informativ al emigrației. Cu câteva săptămâni înainte de petrecerea de pomină de la locuința sa, fostul șef SIMRE primea vizita lui Ion Emilian, redactorul publicației *Stindardul* și una dintre cele mai active voci anticomuniste din spațiul german, cu care a purtat numeroase discuții și cu care a rămas într-o strânsă colaborare. Totodată, în decembrie 1959, Opran îi primea la locuința sa pe Ion Iliu și Vasile Zăpârțan, întrevederea având loc cu obloanele trase și cu telefonul scos din priză[1], ceea ce sugerează că cei trei erau conștienți că este posibil să fie sub urmărirea unor servicii de informații. De asemenea, purta o constantă legătură telefonică cu Iani Popa, fostul său colaborator, stabilit de câțiva ani la München, și era semnalat că încă era în relații apropiate

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 3, f. 163; *ibidem*, Fond SIE, dos. 183, f. 80.

cu Ioan Dragu și cu Ilie Rada. În paralel, Mihail Opran rămăsese la fel de activ în rândul emigrației românești de la Paris, cu toate că imaginea sa în rândul exilaților începuse să se deterioreze, ajungând să fie ostracizat și evitat de majoritatea comunității. Motivele exacte rămân în zona multelor mistere care i-au definit destinul. Spre exemplu, când la Paris și-a făcut apariția un tânăr român venit din Italia, Opran s-a ocupat personal de sprijinirea sa prin acordarea unui stipendiu din partea CAROMAN și prin traducerea actelor necesare la Prefectura de Poliție pentru legalizarea statutului său de refugiat, încercând în schimb să obțină informații din țară și să-l țină oarecum în apropierea sa pe noul venit.

Chiar dacă nu voia să accepte, cariera de spion a lui Opran începea să apună, iar acest lucru se răsfrângea și asupra vieții personale. În primul rând, sub aspect financiar, căci erau departe vremurile când fondurile unei structuri informative ca SIMRE se aflau în mâinile sale și putea dispune, după bunul plac, de zeci de mii de franci francezi. Cum relația sa cu serviciile secrete franco-americane încetase și inițiativa privată eșuase lamentabil, Opran s-a trezit lipsit de orice venituri, astfel că a trebuit să lucreze alături de fratele său la atelierul de pile-etalon al lui Renée Bruneau. Pregătirea militară și de spion nu avea nicio aplicabilitate tehnică, prin urmare lui Mihai Opran i-au revenit sarcinile logistice, el fiind cel care achiziționa materie primă, răspundea de comenzi și făcea livrările. Situația era cu atât mai anevoioasă, cu cât relațiile dintre frații Opran se răciseră dramatic, cei doi ajungând nici să nu-și mai vorbească, însă amândoi lucrau cu conștiinciozitate, struniți de Renée Bruneau, din vorbele căreia nu ieșea niciunul. Iar afacerea prospera și probabil că profitul ar fi fost și mai consistent dacă Mihail Opran nu ar

fi folosit resursele firmei pentru aceleași acțiuni informative. Când era nevoie de discuții urgente cu alți români din exil, în special cu Iani Popa de la München, fostul șef SIMRE folosea telefonul din atelierul lui Bruneau, ceea ce nu doar că împiedica buna funcționare a atelierului, ci și producea facturi uriașe, situație care antrena reproșuri puternice din partea soției sale. Pasionatul de spionaj părea să se transforme în casnicul de nevoie.

Mai există viață după spionaj?

Jocul se încheiase. Războiul se sfârșise. Dosarele fuseseră ferecate. Sau nu. Structurile informative ale emigrației se destrămaseră, însă puterea de la București se consolidase. Iar la începutul anilor 1960, contraspionajul comunist venea după foștii săi oponenți.

În cazul lui Mihail Opran, trecuseră 15 ani de când părăsise clandestin România la bordul unui avion supraîncărcat pilotat de Ion Profir, târâindu-se spre țărmul turcesc al Mării Negre sub pericolul permanent de a fi reperat și doborât de avioanele de vânătoare. Se împliniseră 13 ani de când înființase SIMRE, recrutase foști militari ai Armatei Regale Române ajunși în exil și se folosise de sentimentele unor femei rămase în țară pentru a construi rețele informative. Acțiuni care, în mare parte, s-au transformat în înfrângeri grave, cu rezultate tragice. Se scurseseră patru ani de când ultima structură secretă pe care a condus-o eșuase lamentabil. „Totuși, de «mania» sa informativă, intrată în sânge, nu se poate lăsa", se semnala într-o informare a rezidenței din Paris a Securității către centrala din București. „Mereu cu secrete, cu atitudini misterioase, în toate momentele libere cu aceiași «oameni» cărora le plătește regulat băutura pentru simpla plăcere de a auzi că i se mai spune «domnule comandor»"[1]. Oricât de malițioasă era nota, avea

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 96.

totuși o parte de adevăr: Mihail Opran nu ar fi putut trăi altfel decât ca om al activității informative.

De aceea, în 1962, fostul comandor încearcă din nou să pună bazele unui serviciu de informații, alături de Paul Cristian Ionescu, Ilie Rada, ambii locuind în Paris, și Pamfil Șeicaru din Madrid. Cei patru urmau să constituie conducerea structurii, agenți propriu-ziși fiind Eugen Botez Șter, un ofițer de marină fugit din țară în 1959, Marin Stancuna, un croitor din Dăbuleni, care a trecut granița iugoslavă tot în 1959, și Mihai Vrabie, un student bănățean fugit din țară în 1950 și care ar fi dobândit în exil experiență în colaborarea cu serviciile secrete iugoslave și americane. Obiectivele exacte ale structurii nu sunt cunoscute, dar poate fi speculată o organizare similară cu cea a serviciilor pe care Opran le-a mai condus. Astfel, ar fi trebuit să existe un palier informativ care viza obținerea de date din țară și, totodată, urma să funcționeze și un sector de contraspionaj, care viza identificarea agenților Securității infiltrați în emigrația românească. La acestea se adăuga încă o direcție de activitate ce consta în scoaterea clandestină, contra cost, a unor persoane din țară.

Nici despre activitatea structurii nu au fost identificate date concrete, singurele informații fiind legate bineînțeles de Mihail Opran, creierul și motorul grupului. Acesta continua să-i abordeze pe românii care soseau – în număr din ce în ce mai consistent pe fondul ameliorării relațiilor româno-franceze – la Paris, pentru a „stoarce" orice fel de date utile în munca sa. Inclusiv pe criticul literar Tudor Vianu l-a contactat în decembrie 1962, dar fără a obține niciun fel de date utile. Exista însă și o nouă cale de acțiune: utilizarea cetățenilor occidentali care își făceau concediile în România sau care își vizitau rudele rămase în țară. În primăvara anului 1962, era semnalat că ar fi

pregătit împreună cu Ioan Iliu și Preda Bunescu instructajul pentru o nemțoaică care tocmai obținuse aprobarea unui sejur în România. Un an mai târziu contacta sistematic agențiile de turism din Franța pentru a obține liste cu clienții care și-au făcut concediul în RPR pentru a-i aborda ulterior și a le cere informații despre cele văzute în țară. Totodată, călătorea la Milano, la Salzburg, la München, unde avea întâlniri constante cu Iani Popa, Ion Emilian, Ioan Iliu sau Vasile Zăpârțan, acesta din urmă întorcându-i de mai multe ori vizita. Exista se pare o colaborare strânsă între cei doi, explicată la fel de malițios de Securitate ca fiind motivată de imaginea lor de „salvatorii neamului"[1].

Dar dacă activarea lui Opran în SIMRE s-a încheiat în 1952, ca urmare a unor grave înfrângeri și a unor disensiuni ireconciliabile, iar serviciul său privat a eșuat în 1958, ca urmare a acțiunilor nereușite, sfârșitul noii structuri s-a înregistrat în 1963 atunci când soția lui Opran a pus piciorul în prag și l-a somat să lucreze în cadrul afacerii lor și să renunțe la spionaj. Lipsit de bani, în mijlocul unei crize familiale și cu un statut incert (refuzase cetățenia franceză, alegând să rămână un român exilat), Mihail Opran a revenit de la statutul de agent informativ la cel de muncitor necalificat într-un atelier. A lăsat o vreme notele, analizele și sintezele pentru a se dedica unor activități mai productive, ca preluarea comenzilor, realizarea cumpărăturilor zilnice și, la finalul zilei, datul cu mătura în spațiul de lucru. Acesta din urmă era un obicei ceva mai rar, majoritatea informatorilor Securității ajunși în atelierul de peste drum de locuința soților Opran fiind șocați de haosul și de mizeria care domneau, sursa „Rodica" afirmând uimită că acolo este „o dezordine îngrozitoare și o învălmășeală de cutii,

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 191.

borcane și aparate", iar apartamentul lor este „cât se poate de murdar și de insalubru"[1].

Situația lui Mihail Opran era precară, atât din punct de vedere financiar, cât și moral. Fostul comandor devenise o palidă reflexie a poziției sale de Sfântul Petru al exilului românesc din Franța, unde, pe vremea când era șeful SIMRE, avea puterea să lege și să dezlege destinele refugiaților români. Situația lui ar fi trebuit să constituie terenul perfect pentru o acțiune directă a Securității. Răpirea devenise, cu siguranță, o idee perimată și inutilă, căci Opran nu mai avea informații actuale asupra acțiunilor secrete ale serviciilor occidentale împotriva regimului de la București, însă intrarea în contact cu el și poate chiar convingerea să colaboreze într-un fel sau altul ar fi putut fi opțiuni viabile. În timp ce Securitatea se întărise, se profesionalizase și își dezvoltase rețelele, fostul comandor devenise mai sărac, mai izolat, mai lipsit de posibilități informative. Într-un cuvânt: vulnerabil. Și totuși, la începutul anilor 1960, contraspionajul comunist a decis să nu riște, cel puțin pentru moment, ci doar să îl țină sub supraveghere printr-o serie de agenți. Aproape toți erau persoane din țară care, sub diferite pretexte, obțineau permisiunea de a călători în Occident, unde luau contact cu Mihail Opran și cu alți apropiați ai săi. Din notele acestora se contura imaginea unui fost ofițer dezamăgit de realitățile vieții în exil, nemulțumit de prezența altor elemente etnice decât cel românesc în structurile de conducere de la București și dispus să lucreze, din emigrație, împotriva propagandei maghiare în privința Transilvaniei, căreia fostul comandor îi adăuga și un presupus sprijin pe filiera Vaticanului.

Însă niciunul dintre acești informatori nu aveau să joace un asemenea rol ca „Dobrescu", numele conspirativ al inginerului

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 27.

Marian Diaconescu. Legătura lui cu Mihail Opran a fost construită prin intermediul fratelui său, Florin Diaconescu, un fost ofițer fugit din țară în 1948 și care în anul următor a intrat în contact, pentru o scurtă perioadă, cu SIMRE. Nu a lucrat direct cu comandorul de aviație, ci a colaborat punctual cu Dumitru Neferu, care l-a folosit ca om de teren în câteva acțiuni de supraveghere a locuinței generalului Petrescu atunci când în apartamentul acestuia din urmă aveau loc întâlniri conspirative. Nereușind să se adapteze în Franța, Florin Diaconescu și familia sa au emigrat în Venezuela, însă în 1961 s-au întors la Paris, unde fostul ofițer și-a deschis o prăvălie cu specific românesc. Cu acest prilej, Diaconescu îl cunoaște personal pe Opran, iar între cei doi se leagă o strânsă prietenie, fostul șef SIMRE ajungând să-l boteze pe unul dintre copiii familiei Diaconescu.

La jumătatea anilor 1960, Marian Diaconescu obține aprobarea unei călătorii în Franța, pentru a-și revedea fratele, însă cum Securitatea aflase despre legătura dintre fostul lider SIMRE și proprietarul băcăniei românești, inginerul avea să devină informatorul „Dobrescu" și să joace un rol principal într-o acțiune secretă. Prima călătorie pe care a făcut-o în Franța pare să fi avut loc în 1965. Respectând instructajul primit în prealabil, l-a cunoscut și pe Mihail Opran. Discuțiile dintre Marian Diaconescu și fostul comandor au fost, de la bun început, destul de ample: fostul comandor l-a întrebat pe inginerul venit din țară despre starea societății românești și i-a povestit despre unele aspecte din comunitatea românească occidentală. I-a vorbit pe larg și despre propaganda exilului maghiar în privința Transilvaniei, și despre nevoia unui răspuns concentrat, atât din țară, cât și din rândul emigranților. I-a cerut lui Marian Diaconescu să-l ajute cu procurarea unor hărți și a unor materiale documentare,

în special lucrări de istorie, pe care să le folosească în articolele pe care intenționa să le publice în presa occidentală, pentru a combate discursul maghiar. Ba mai mult, Opran lăsa de înțeles că i-ar prinde bine să i se mijlocească legătura cu diferite persoane cu poziții importante la București pentru a primi sprijin în acțiunile sale de propagandă.

Acesta pare să fie momentul în care Securitatea consideră că ar putea fi găsit un numitor comun cu care să-l aducă la aceeași masă pe Mihail Opran. Prin urmare, fostului șef SIMRE i se închide la 29 august 1966 dosarul de urmărire informativă, devenind „obiectivul Luna". De aici încolo, acțiunea de contactare a căzut în sarcina locotenent-colonelului Aurel Mircea și a general-maiorului Neagu Cosma, sub directa aprobare a lui Ion Stănescu, șeful Securității. Desfășurate între 1965 și 1968, întâlnirile dintre „Dobrescu" și Opran au fost mai degrabă o zbatere a peștelui pe uscat: contraspionajul comunist voia să stoarcă informații de la fostul comandor, iar acesta părea dispus să lucreze numai pe coordonatele sale și doar în urma unei întâlniri cu unul dintre omologii săi de la București. I-ar fi mărturisit lui „Dobrescu", în 1968:

> el [Opran – n.m.] înțelege să ducă o luptă națională, să-i descopere pe cei care duc activitate dușmănoasă țării, să le cunoască metodele și să sugereze măsuri de contracarare, fără să treacă de partea cealaltă, a unui informator, care dând o serie de date concrete s-ar putea ușor descoperi și în această situație rezultatul final care se urmărește s-ar putea compromite[1].

În tot acest timp, Marian Diaconescu se vedea nevoit să-și îndeplinească ingratul rol de mesager, fiind prins în epilogul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 49.

târziu al confruntării dintre doi vechi inamici de pe frontul secret. Epilog care, în cele din urmă, avea să-și atingă zenitul la începutul toamnei anului 1968. Întregul an fusese unul plin de incertitudini pentru Opran. Gaullist convins, fostul comandor fusese atât de marcat de ceea ce văzuse în luna mai pe străzile Parisului, încât se gândise să lase în urmă Franța și să se stabilească într-o altă țară occidentală. Numai relativa acalmie de după revolte și situația financiară din ce în ce mai nesigură în care se vedea constrâns să navigheze l-au determinat să amâne, cel puțin pentru moment, o asemenea decizie. Apoi venise momentul august 1968, cu invazia de la Praga și cu faimosul discurs al lui Ceaușescu de la balconul Ministerului de Interne din Piața Palatului Regal. Atât din țară, cât și din Occident, România părea în pericol să cunoască același destin ca al Cehoslovaciei, în care tancurile sovietice zdrobiseră tentativele de construire a unei variante naționale a regimului și, implicit, de distanțare de Moscova. Înspăimântat că trupele Tratatului de la Varșovia ar putea ocupa Bucureștiul, iar arhivele contraspionajului ar ajunge pe mâinile sovieticilor, Opran i-a comunicat lui Marian Diaconescu (aflat și el la Paris), imediat după ce a aflat de evenimentele de la Praga, să transmită ofițerului de legătură solicitarea sa de distrugere imediată a oricărui document care atesta contactul său cu Securitatea[1]. Numai că răspunsul a fost unul cât se poate de neașteptat: fostul șef al SIMRE a fost informat că exact în acele zile se află la Paris locotenent-colonelul Aurel Mircea, venit în capitala franceză pentru a-l întâlni. Așa că Mihail Opran a acceptat întâlnirea care, cu aproape două decenii în urmă, ar fi fost de neimaginat, stabilind el ora, locul și modalitatea de întrevedere.

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 231.

La 1 septembrie 1968, locotenent-colonelul Mircea și ofițerul de la rezidența din Paris au părăsit Palatul de Béhague, în care funcționa Ambasada română, au trecut Sena pe vechiul Pont de l'Alma și s-au îndreptat spre Avenue Kléber, ruta zilnică a lui Opran, unde urma să aibă loc întâlnirea „întâmplătoare". În apropierea locului respectiv, cei doi s-au despărțit, ofițerul de rezidență luând post fix de observație pentru a vedea dacă fostul șef SIMRE vine însoțit sau se află sub supraveghere. Totul mergea conform planului: zona nu părea să fie sub filaj, iar la 17.30 Aurel Mircea și agentul „Dobrescu" s-au intersectat în dreptul unui chioșc de ziare. Apoi au așteptat. În același timp, fostul comandor pășea ca în fiecare zi pe același trotuar de pe Avenue Kléber, fără să trezească vreo bănuială dacă l-ar fi urmărit cineva. La ora 18 fix, ajungea în dreptul tonetei și, după câteva cuvinte și o scurtă strângere de mână, cei trei bărbați au intrat într-un local din apropiere. Imposibilul tocmai se petrecuse într-un mod cât se poate de banal.

De la bun început, Mihail Opran i-a spus lui Aurel Mircea că nu vrea să fie agent al Bucureștiului, ci doar să dea țării în care s-a născut ajutor în problema emigrației maghiare și că nu înțelege de ce a fost nevoie de trei ani ca să aibă loc această întâlnire. Pentru a preveni orice acuzații sau reproșuri, s-a grăbit să spună că toată activitatea sa din ultima perioadă nu ar fi fost, de fapt, împotriva regimului, ci contra acțiunilor iredentiste maghiare, venite pe o presupusă filieră catolică. Când reprezentantul Securității i-a cerut nume concrete despre care ar putea da relații în acele privințe, fostul comandor s-a eschivat, relatând numai generalități. După alte discuții pe marginea ultimelor evenimente din Cehoslovacia, Mihail Opran, Aurel Mircea și Marian Diaconescu s-au despărțit, rămânând să se revadă peste trei zile. A fost numai o întâlnire de tatonare,

în care vechi inamici s-au văzut pentru prima dată, s-au cercetat și s-au testat reciproc. Între timp, ofițerul de la rezidență avusese timp să verifice dacă Mihail Opran s-a aflat sau nu sub filajul serviciilor secrete franceze, ajungând la concluzia că, cel mai probabil, venise strict pe cont propriu.

A doua întâlnire s-a petrecut la 4 septembrie 1968, ora 20, când aceiași trei bărbați s-au văzut la aceeași cafenea din Paris. Mihail Opran a cerut din capul locului ca legătura cu locotenent-colonelul Mircea să fie bine legendată, ca francezii să nu afle despre ea, căci putea avea repercusiuni foarte neplăcute, mai ales că avea statutul de refugiat. De asemenea, era indignat de faptul că Securitatea își folosea resursele pentru a supraveghea emigranți români neimportanți și, în viziunea sa, nu se ocupă de străinii aflați în poziții-cheie, precum unele persoane de origine evreiască ori de cei din ierarhia catolică. A fost, din nou, un alt dialog al surzilor: Mircea cerea nume și fapte concrete, iar Opran spunea că importantă este contracararea vocilor din minoritățile naționale din țară și a emigrațiilor străine care susțin revendicări teritoriale pe seama României. Frustrat probabil de imposibilitatea de a se ajunge la vreun rezultat concret, ofițerul de la București i-a cerut lui Opran un material scris, apoi cei trei s-au despărțit. Nici această întâlnire nu dusese nicăieri, iar șederea lui Mircea la Paris se apropia de final.

Numai că două zile mai târziu, când Marian Diaconescu s-a prezentat la ambasada română pentru formalitățile de prelungire a vizei, ar fi adus cu el și fotocopia unei note pe care ar fi redactat-o Opran. Ce anume conținea aceasta (dacă informația din raportul lui Aurel Mircea este, totuși, adevărată) nu se cunoaște, deoarece documentul (și nici măcar vreo transcriere, chiar și parțială, a sa) nu a fost păstrat în dosarele lui Mihail Opran.

În acest context neclar are loc, la 7 septembrie, ultima întrevedere între fostul șef SIMRE și ofițerul de la București. A fost primul și, probabil, singurul dialog cu măcar o parte din cărți pe masă, Opran motivându-și deschiderea neașteptată prin faptul că se simțea bine interacționând din nou cu cineva ca el, din domeniul informativ. Chiar dacă din discuție răbufneau resentimentele față de francezi, fostul șef SIMRE a evitat totuși să intre în detalii și să povestească despre activitatea sa din primii ani de exil. Însă a ținut să se laude cu cifrul pe care l-a construit alături de Mihail Țanțu, în 1949, și cu faptul că Rada Ilie ar fi scăpat din țară în 1953 numai grație instructajului pe care el i-l făcuse înainte de plecarea în misiune. Mihail Opran căuta să dea tuturor acțiunilor din trecut o nuanță strict patriotică și nonideologică. Discuția s-a aprins atunci când a venit vorba de sentimentele patriotice. Lui Opran i-au dat lacrimile, spunând că poate și-ar fi dorit să mai revină în țară, dar este imposibil, deoarece ar da ochii cu cei care au făcut închisoare din cauza sa. Undeva înspre miezul nopții, fostul șef al SIMRE a lăsat să se înțeleagă că acceptă să ofere informații, alegându-și numele conspirativ „Laura" și stabilind ca acestea să fie transmise prin agentul „Dobrescu" sau prin fratele său. În schimb, urma să fie remunerat, iar plata trebuia legendată fie prin contracte false cu firma sa și a lui Renée Bruneau, fie prin intermediul unor cetățeni germani sau austrieci. Opran a încercat să pluseze, solicitând și mijlocirea pentru plecarea din țară a două-trei persoane, fără a le numi. Însă era evident despre cine era vorba: Lya Popescu și cei doi băieți ai săi, pentru care fostul comandor nutrea, în continuare, o afecțiune aparte. La rândul său, lt.-col. Mircea a ocolit răspunsul, sugerând că acest detaliu ar putea fi rezolvat mai târziu, fiind condiționat de bunul mers al colaborării. Spre final, s-a discutat evident și despre următoarele întâlniri:

ofițerul superior de la București a propus Viena, moment în care Opran, râzând, i-a spus că speră să nu fie răpit, așa că nu acceptă capitala Austriei. Răspunsul fostului șef SIMRE a fost probabil o lovitură ușoară, dar bine țintită și neașteptată, mai ales după orele în care părea că a lăsat în urmă conflictele trecutului pentru conlucrarea din viitor. Era o referință evidentă la răpirea lui Traian Puiu de la Viena, în 1959, una dintre acțiunile cele mai îndrăznețe ale contraspionajului comunist, dar ascundea și o aluzie la soarta similară a Constanței Magoș, fosta sa colaboratoare răpită din Berlin, în urmă cu șaptesprezece ani. Dincolo de toate, era însă reflecția nefardată a poziționării sale reale față de afacerea în care se găsea implicat în acele momente. Făcând o contrapropunere, Opran a sugerat o întrevedere ceva mai scurtă într-un tren care făcea legătura între Zürich și Salzburg, variantă refuzată de ofițer. Locul în sine a rămas nestabilit, la fel și potențiala întâlnire.

La două ore după miezul nopții, cei trei bărbați se ridicau de la masă și părăseau cafeneaua. Înainte să se despartă, lt.-col. Mircea a încercat să-i dea lui Opran un plic cu 400 de dolari, ca un gest de bunăvoință și, mai ales, ca un mod de a-l îndatora, însă fostul comandor a refuzat să-l ia direct. Ofițerul i l-a dat lui Marian Diaconescu, care i l-a băgat lui Opran în buzunar. Apoi, s-au despărțit.

Ofițerul Securității s-a întors în scurt timp la București, singurele reacții „la cald" consemnate fiind cele dintr-o notă a agentului „Dobrescu". Chiar a doua zi după ultima întrevedere, Mihail Opran a venit la prăvălia lui Florin Diaconescu și i-a înmânat acestuia cel puțin 300 de dolari din cei pe care îi primise cu o seară înainte. Probabil că era un fel de a potoli nemulțumirile prietenului său, care se considera adevăratul mijlocitor al legăturii cu Securitatea, acțiune din care

se văzuse exclus și din care nu avusese nimic de câștigat. Lui Marian Diaconescu, Opran îi mărturisea că pentru o acțiune reușită ar fi nevoie de patru lucruri: discreție desăvârșită, acoperire totală, fonduri substanțiale și încredere deplină, lăsând să se înțeleagă că toate sunt deficitare, dar mai ales ultimul este complet absent.

Totuși, chiar intenționa Mihail Opran să colaboreze, într-un fel sau altul, cu Securitatea și, implicit, cu regimul de la București? Își schimbase fostul agent al SIMRE poziția față de autoritățile comuniste din țară? Într-o discuție din 1969 cu sursa „Fănuș Neagu", care se recomandase venind din partea vărului său Nicolae Opran, aflat în țară, fostul lider al SIMRE i-ar fi destăinuit că regretă că nu a adoptat o poziție procomunistă, căci așa s-ar fi evitat multe greutăți. De asemenea, o bună parte din notele informative strânse de contraspionaj par să acrediteze ideea că fostul comandor rezona cu politica naționalistă a lui Ceaușescu, din primii ani de după venirea acestuia la putere. Presupusul pericolul extern la adresa României l-ar fi determinat să conlucreze cu regimul din RSR și chiar să recomande celor care veneau pentru o scurtă perioadă la Paris ca atunci când revin în țară să intre în structurile partidului și să sprijine consolidarea instituțiilor românești. Atât de mult pare să se fi schimbat discursul său, încât Florin Diaconescu ar fi surprins în primăvara anului 1968, în atelierul firmei lui Bruneau, o discuție între Mihail Opran și Ion Emilian, în care

> Emilian acuzând pe conducătorii noștri din țară și Opran luându-le apărarea.
>
> La un moment dat, Emilian l-a acuzat pe Opran că „s-a vândut Bucureștiului". Opran, foarte iritat, l-a înjurat pe

> Emilian și l-a poftit să iasă imediat afară, spunându-i că nu permite nimănui ca atunci când el își exprimă o convingere la care a ajuns, să fie acuzat că s-a vândut[1].

Este aproape imposibil de stabilit adevărul, însă este curios cum la o asemenea discuție delicată a asistat – din întâmplare – și Diaconescu. Apoi relațiile dintre Opran și Emilian au revenit la stadiul anterior, între cei doi neexistând nicio ruptură, ba dimpotrivă, coordonatorul publicației *Stindardul* căutând să și-l apropie și mai mult pe fostul lider al SIMRE. În plus, cu un an înainte, Mihail Opran avusese o discuție foarte pasională cu un alt român, în realitate, agentul „Bengescu", declarându-i că „nu pactizează niciodată cu comuniștii atâta vreme cât în țară țin poporul român cu pistolul la ceafă și terorizează elementul românesc"[2]. Afirma, de asemenea, că structura economică și politică din România trebuie să se schimbe, iar cei care au făcut crime trebuie să fie judecați și pedepsiți. Opran cerea libertatea de exprimare, libertatea presei și alegeri libere. Cu alte cuvinte, voia căderea comunismului. Iar dacă poziționarea sa nu fusese suficient de explicită, la finalul discuției i-a spus clar lui „Bengescu" că „el personal va fi până la moarte contra regimului actual din țară"[3].

Și atunci, de ce a intrat în acest cerc al incertitudinilor? Există două posibile explicații. Prima pare să răzbată dintr-o discuție cu Marian Diaconescu. Atunci când agentul Bucureștiului i-a cerut date și nume concrete, fostul lider SIMRE i-a spus „jumătate în glumă, jumătate în serios, vino d-ta cu banii aici și

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 62.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 267; *idem*, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 83.

[3] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 272.

se rezolvă ele treburile"[1]. A doua ține cumva de personalitatea lui Opran, pentru care activitatea informativă se confunda cu viața însăși. Pur și simplu, nu putea să nu se implice în asemenea acțiuni. Iar cum opțiunile de confruntare directă cu Securitatea dispăruseră odată cu pierderea sprijinului serviciilor occidentale și a eșecurilor structurilor proprii, era mai simplu să-și aducă inamicul aproape, sub pretextul unei posibile colaborări, decât să-l țină departe, dincolo de un *no man's land* informativ, de unde nu avea cum să controleze jocul.

Mihail Opran rămăsese, fără îndoială, un adversar ireductibil al regimului comunist din țară. O dovedea nu doar portretul Regelui Mihai care continua să vegheze holul apartamentului său din Rue Saussier-Leroy sau faptul că, probabil sub influența lui, Marian Diaconescu și soția acestuia aveau să rămână în Franța, în 1969, unde, mai târziu și cu destule dificultăți, și-au adus și copilul. Dar chiar și după defectarea agentului „Dobrescu", Securitatea își păstrase informatori în cercul de apropiați ai lui Opran, ale căror note conturau aceeași poziție pe care contraspionajul sperase s-o neutralizeze și s-o toarne în forma dorită. Spre exemplu, sursa „Narcisa" informa Bucureștiul că la începutul anului 1969 Opran le destăinuia unor prieteni că nu se lasă amăgit de noua politică a lui Ceaușescu, căci în țară a rămas o putere „stalinistă cu un regim polițienesc puternic"[2]. Pe de altă parte, răspândea și unele informații complet false, despre manifestații cu mii de studenți care au cântat imnul regal și care au fost apoi arestați. Însă și aceste date, dincolo de caracterul lor fantasmagoric, surprind de fapt ceea ce fostul comandor își dorea să creadă și reflectă, de fapt, adevărata sa poziție față de regimul de la

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 138.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 212.

București. Totuși, cele mai elocvente dovezi vin chiar dinspre Securitate. Imediat după întrevederile de la Paris, dintre fostul șef al SIMRE și lt.-col. Aurel Mircea, acțiunea de apropiere a lui Opran a fost sistată, Securitatea înțelegând că este doar un alt joc informativ, iar inamicul său rămăsese pe aceeași poziție și nu ar fi putut fi altceva decât tot un inamic. Mai mult, în memoriile sale Neagu Cosma, șeful contraspionajului român, care a fost direct implicat în acțiunea ce a culminat cu momentul septembrie 1968, nici nu încearcă să-l decredibilizeze pe Mihail Opran, recunoscându-i acestuia faptul că a fost și a rămas un oponent al regimului comunist.

Și mai complicată este însă problema colaborării lui Opran cu serviciile secrete franceze în anii 1960. Mai lucra pentru vreo structură informativă? Sau mai colabora punctual cu vreuna? Beneficia de protecția Parisului, având în vedere poziția sa strategică în primii ani ai exilului? Ori se afla într-o relație antagonică și tensionată cu acestea, fiind un refugiat tolerat și poate uneori filat? Există informații care să sugereze că oricare dintre variante ar putea fi cea mai apropiată de adevăr. Potrivit unui apropiat al său, conlucrarea lui Opran cu serviciile secrete informative franceze (oricare ar fi fost acestea) s-ar fi încheiat în 1961, odată cu sosirea surorilor Samuelly la Paris. Cele două foste deținute politice ar fi fost supuse unor ample interogatorii în care ambele l-ar fi indicat pe Mihail Opran drept vinovat pentru arestările Lyei Popescu, Paulei Ventzel și Constanței Magoș (pe care, probabil, le cunoscuseră în detenție), precum și a lui Mihail Țanțu. Depozițiile fostelor deținute politice ar fi cântărit foarte greu, atât în reevaluarea lui Opran de către serviciile secrete franceze, care ar fi diminuat până la zero legătura cu acesta, cât și în rândul emigrației române[1]. Intervalul

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 361 225, vol. 2, f. 21.

pare să coincidă cu unele „scăpări" ale lui Opran în discuțiile transpuse ulterior în notele trimise Securității. În 1965, Florin Diaconescu îi mărturisea fratelui său că Opran lucrase până în urmă cu doi sau trei ani pentru serviciul informativ al prefecturii poliției (DST), iar plecarea sa ar fi fost cauzată de refuzul comunicării unor date către francezi. Cu altă ocazie, Opran i-ar fi spus lui „Dobrescu" că francezii l-ar fi concediat în schimbul recuperării din țară a doi spioni descoperiți de București, dar legenda aceasta este foarte puțin credibilă.

Mult mai probabil este ca Mihail Opran să-și fi păstrat unele legături cu serviciile secrete franceze, chiar dacă nu ca angajat sau colaborator permanent. Iar dacă este adevărat, atunci șansele cele mai mari s-ar îndrepta către DST (așa cum știa și Florin Diaconescu), cu toate că bănuiala celor de la București viza tot vechiul SDECE. În plus, în 1968, Mihail Opran avea legături constante cu Tiberiu Petreus și Alexandru Constantinescu, tot exilați români suspectați că ar fi lucrat, sub acoperire, pentru DST. În favoarea ideii că fostul lider SIMRE încă mai conlucra cu structurile secrete de la Paris este o mică greșeală operativă a lui Opran, sesizată de sursa „Sergiu". Călătorind în Franța în 1965, acesta a avut în permanență senzația că este filat. Întâlnindu-l, fostul comandor i-a spus că știa că este în Franța, iar când „Sergiu" l-a întrebat de unde avea această informație, Opran a părut că se precipită și a schimbat subiectul. Totodată, agentul „Bengescu" transmitea Bucureștiului, doi ani mai târziu, o notă în care reda, printre altele, și un fragment de discuție cu Alexandru Cosereanu care îi relata că Opran i-ar fi vorbit că, recent, beneficiase de supravegherea permanentă a serviciilor franceze. Și chiar față de „Dobrescu", la prima întâlnire, din 1965, fostul comandor i-a confirmat că a lucrat în trecut cu structurile informative franceze și americane, iar în prezent era

numai consultat punctual de către francezi în privința emigrației române[1]. Să fi fost un adevăr? Să fi fost un bluf? Răspunsul mai poate fi aflat numai din arhivele franceze.

Ultima parte a vieții lui Mihail Opran este învăluită în aceleași incertitudini ca atâtea alte secvențe ale biografiei sale. În 1969 se angajase la Philips sau, mai probabil, atelierul său lucra pentru marele concern olandez. Însă atât relația sa cu Renée Bruneau, cât și fragila sa stabilitate financiară se apropiau de sfârșit: peste doi ani, conform unei note a agentului „Radu", Mihail Opran își investise ultimii bani într-o plăcintărie pe care a deschis-o la Paris alături de mai vechea sa colaboratoare Florica Gallet. În ciuda neajunsurilor în mijlocul cărora trăia, sau mai degrabă supraviețuia, fostul șef al SIMRE refuza să devină cetățean francez (statut care i-ar fi adus unele beneficii sociale), afirmând că a fost și este un român nevoit să trăiască în exil.

Dar chiar și fără bani, lipsit de siguranța zilei de mâine și, din motive neclare, ostracizat de o bună parte a comunității românești de la Paris, Opran nu ar fi putut renunța la activitatea informativă, fiind într-adevăr robul spionajului și al acțiunilor secrete. Atunci când Alexandru Pallada, o mai veche cunoștință a sa din armată, ajuns între timp topometrist, a sosit în capitala franceză pentru câteva zile, Mihail Opran s-a grăbit să-l abordeze, căutând să afle informații despre situația din țară. Puțin mai târziu, în 1971, îl reîntâlnea la Paris pe agentul „Fredy", căruia i-a relatat cu lux de amănunte afacerea deconspirării lui Ion Tomoroveanu și a lui Virgil Veniamin ca agenți de influență ai Securității de către structurile secrete franceze. Supravegherea sa prin informatori trimiși să-l abordeze, în virtutea unor prietenii din tinerețe, a continuat și în

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 183, f. 226.

anii următori, însă singurele date obținute de aceștia de la Mihail Opran erau fel de fel de conspirații catolice și maghiare împotriva României. Iar atunci când nu stătea la discuții cu români veniți temporar din țară, fostul comandor se ocupa de acțiuni publicistice împotriva regimului de la București. Așa cum a fost, spre exemplu, memoriul semnat împreună cu Ion Emilian împotriva editurii Larousse care ar fi publicat date false despre situația din România, informații care ar fi fost, de fapt, cifre de propagandă ale puterii comuniste.

Moartea lui Mihail Opran nu este decât un ultim semn de întrebare al unei biografii cu prea multe umbre, prea puține certitudini și nenumărate episoade la limita incredibilului. Decesul său a survenit cândva între 1982 (data ultimei note identificate în dosarele sale) și 1996 (momentul interviului dat de Ilie Rada, care afirma că participase la înmormântarea fostului său șef[1]). Nu a fost publicat niciun necrolog în vreun ziar cunoscut. Pare să nu fi fost pomenit în niciun jurnal sau volum de memorii al cuiva din exil. Nu i s-a organizat nicio slujbă de pomenire la care să fie chemați românii din emigrația pariziană. Invizibil până la absență, Mihail Opran a trăit, a luptat, a greșit și a sperat, și în cele din urmă a murit cu aceeași discreție specifică agentului secret.

Și Gelu Belu, fostul șef al rezidenței SIMRE din Viena, ajunsese la începutul anilor 1960 o umbră a agentului din urmă cu zece ani, când dispunea de fonduri generoase și de încrederea serviciilor secrete occidentale, recruta marinari, conducea interogatorii, imagina rețele de spioni și pregătea microfilme și stații clandestine de radio-emisie pentru cei din țară. Acum umbla cu haine ponosite, mereu apăsat de gândul nesiguranței financiare, al ratelor la bancă și al nevoilor pe care urma să le

[1] Arhiva Rador, Interviu cu Ilie Rada, cota R809.

aibă odată cu nașterea primului său copil. Cum Securitatea îl considera o persoană avidă de bani și dispusă să intre în orice combinație i-ar fi adus un câștig material, starea sa deplorabilă îl transforma într-un obiectiv predispus la recrutare. Iar dacă grijile sale nu ar fi fost de ajuns, ofițerii puteau pune în ecuație și soarta rudelor sale aflate în închisorile politice din România. Astfel că, în 1961, maiorul Neagu Cosma și căpitanul Constantin Secuiu au decis să-l folosească pe Florea Ardeleanu pentru o propunere directă către fostul agent SIMRE. Alegerea lui „Viorel" nu era întâmplătoare – lunga relație de colaborare a acestuia cu Belu îl recomanda drept cea mai potrivită persoană pentru a purta o discuție delicată, iar atașamentul său față de Securitate fusese dovedit constant timp de aproape un deceniu. În plus, păstrarea conspirativității sale nu mai avea rost, de vreme ce Belu începuse să manifeste unele suspiciuni asupra sa. Conform instructajului, Ardeleanu urma să poarte o discuție între patru ochi cu Gelu Belu într-un loc în care nu ar fi existat pericolul de a fi deranjați sau înregistrați. Potrivit legendei, marinarul fusese recent arestat de Securitate care i-a arătat că știe totul despre activitatea sa și a lui Gelu Belu, astfel că l-a trimis la Viena ca mesager al Bucureștiului. Fostului șef al rezidenței SIMRE i se propunea să lucreze informativ pentru Securitate, iar în schimbul cooperării erau eliberate rudele sale din închisoare (exprimare voit vagă), va primi ajutor material și chiar va fi lăsat să scoată persoane din țară contra cost, pentru a-și suplimenta veniturile, ba chiar i se vor deschide ușile dacă va decide să se repatrieze. Unde, cu alte cuvinte, „va fi iertat de tot răul ce l-a făcut". În cazul în care va accepta, va trebui să redacteze un memoriu în care să-și descrie întreaga activitate de spionaj, document care va fi adus în țară de Ardeleanu. În cazul unui refuz, marinarul trebuia

să-i transmită o singură frază: „să se gândească foarte, foarte bine la viitor, deoarece până acum nu l-a deranjat nimeni"[1]. Se luau în calcul și scenarii alternative pentru care erau stabilite posibilele desfășurări: dacă Belu i-ar fi propus lui Ardeleanu să rămână în Austria, navigatorul trebuia să-i precizeze că un asemenea gest nu ar face altceva decât să extindă represaliile și asupra familiei sale. Totodată, în cazul în care fostul agent ar fi intenționat să-l denunțe, „Viorel" trebuia numai să-i amintească de toate deturnările de fonduri și informații exagerate de care Belu era răspunzător și care încă erau necunoscute de serviciile occidentale.

Respectând întocmai instructajul primit, Florea Ardeleanu l-a abordat pe Gelu Belu la 18 ianuarie 1962. Cele auzite l-au pus, fără îndoială, în dificultate pe fostul agent de la Viena care a căutat să amâne orice răspuns, mai ales că acesta s-a speriat de cât de bine era informată Securitatea asupra stării sale, amănuntul că ofițerii știau că soția lui este însărcinată tulburându-l vizibil. De aceea, Belu i-a cerut marinarului să spună Securității că nu l-a găsit și, între timp, să se intereseze de soarta părintelui Ionescu din Săftica. Cei doi s-au revăzut abia la 30 mai, când Ardeleanu i-a repetat întreaga propunere din partea Securității. Belu însă voia să afle dacă cel din fața sa respectase instrucțiunile pe care i le dăduse, iar când a auzit că marinarul a destăinuit ofițerilor încercarea de eludare a unei decizii, reacția sa a fost foarte nervoasă, amenințându-l pe Ardeleanu cu arestarea și denunțarea către serviciile secrete din Viena, ceea ce ar fi dus la detenție. Chiar dacă a căutat să se calmeze, Belu părea măcinat de soarta foștilor săi colaboratori din țară, întrebându-l speriat și retoric „ce vor face acum preotul, Marin și toți țăranii? Or să-i aresteze pe toți!". Grija pentru cei pe care credea că-i atrăsese în acțiunile

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 6, f. 5.

de spionaj îl afecta realmente într-o frapantă discrepanță față de ceea ce se putea întâmpla cu rudele sale. Sau poate că Belu doar brava atunci când afirma că „o să-mi aresteze familia. Ei și? Au fost ei arestați și eliberați în câteva rînduri! Or să mai fie arestați încă o dată și gata"[1]. În fața acestei tirade de acuze, suspiciuni și cuvinte grele, „Viorel" a reacționat calm, cu un răspuns la fel de amenințător cu privire la devoalarea adevăratelor acțiuni ale fostului agentului SIMRE. Pus în fața unei situații neașteptate și a unor alegeri deloc ușoare, Belu a decis să încerce să controleze el jocul: a acceptat verbal o colaborare, însă informațiile pe care le-a dat, veridice în fond, erau sumare, vechi și oricum cunoscute de Securitate. A lăsat să se înțeleagă însă că în viitor ar putea obține date mai noi despre cei implicați în serviciile de spionaj, dar până atunci colaborarea dintre el și autoritățile de la București se poate dezvolta pe linia scoaterii din țară a unor persoane, urmând ca banii să se împartă între el și ofițerii din țară. Probabil că intenția sa nu a fost atât de subtilă pe cât a sperat, deoarece reacția Securității a fost destul de tăioasă. Ardeleanu a fost instruit ca la următoarea întâlnire de la Viena, programată pentru sfârșitul lunii iulie, să-i comunice că „ofițerul a mai spus că desigur nici nu vor să facă nimic cu forța, ci totul să fie făcut cu liber consimțământ; dar să existe sinceritate, seriozitate și dorința de a sluji Patria"[2]. Însărcinat cu decizia asupra detenției politice a unora dintre rudele sale apropiate, Belu avea așadar „deplina libertate" de a alege să aibă dorința de a lucra pentru regimul împotriva căruia luptase ani de zile.

Următoarea întâlnire s-a petrecut la 28 iulie 1962, când Ardeleanu și Belu s-au revăzut la Viena, discuția având loc în mașina acestuia din urmă. „Viorel" i-a transmis că ofițerul i-a

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 9, ff. 240, 260.

[2] *Ibidem*, vol. 6, f. 14.

spus că „Securitatea va avea răbdare, că nu e vorba de pistol pe masă sau amenințări așa cum crede Gelu, dar el să nu-și închipuie că își poate bate joc de securitate”[1]. Dar pentru ca această colaborare să poată exista, era nevoie de liste detaliate cu numele celor implicați în acțiunile de spionaj duse împotriva regimului comunist și de detalii despre misiunile din anii precedenți. Numai astfel, își încheia Ardeleanu discursul pregătit cu migală, vor fi eliberați fratele și cumnatul său. Vestea că și Iosif Boroș era din nou încarcerat pare să-l fi uimit și bulversat pe Belu care nu știa decât că fratele său s-ar afla în temniță. Așa că a rupt o bucată de hârtie și a scos un creion pe care i le-a dat lui Ardeleanu, cerându-i să scrie câteva informații după dictarea sa. Gestul său nu era unul hazardat, ci dimpotrivă: fostul agent de informații știa foarte bine că un asemenea document olograf ajuns în mâinile Securității ar fi fost dovada irefutabilă a colaborării sale cu care, mai apoi, putea fi oricând șantajat. Iar marinarul a început să scrie informații succinte despre Beaumont și Rossignol, precum și despre secțiile pentru România ale serviciilor de informații franceze și americane așa cum le cunoscuse Belu până în 1956. Documentul era mai degrabă o foarte scurtă și vagă notă decât o declarație ori un memoriu cum se așteptau probabil cei de la București. Mai mult, Belu s-a eschivat să stabilească o întâlnire viitoare și i-a cerut lui Ardeleanu să nu apară neanunțat la atelierul său. Dar chiar și așa, „Viorel” nota în încheierea raportului său că „Gelu Belu a părut foarte schimbat în bine și mi-a făcut impresia unui om care s-a hotărât să lucreze”[2].

Cei doi s-au revăzut în toamnă, când, din nou, Belu s-a eschivat de la furnizarea unor note scrise sau a unor informații

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 6, f. 16.

[2] *Ibidem*, f. 18.

verbale concrete. Promitea însă că data viitoare va da un plic cu informații în urma căruia se lăuda că Securitatea „va avea ce lucra 5 ani". Până atunci spera să scoată din țară, cu acordul tacit al Securității, două persoane, operațiune care să-i aducă un câștig financiar deloc de neglijat. Dar cum nici el nu furniza informații, nici ofițerii de contraspionaj nu dădeau undă verde acestei mici afaceri transfrontaliere. Mai mult, pe lângă amânarea transmiterii unor date relevante și eschivarea de la întâlnirile cu Florea Ardeleanu, Belu a încercat să-i inducă în eroare pe cei de la București. Potrivit marinarului, atunci când i-a solicitat detalii despre agenții trimiși în țară de către SIMRE, fostul șef al rezidenței din Viena a afirmat că nu cunoaște mare lucru, doar a auzit de câțiva parașutați, dar el personal nu a cunoscut pe nimeni. A fost însă o greșeală flagrantă, căci atât Belu, cât și Opran știau că Gigi Saramet fusese arestat în 1950 și supus unor interogatorii în care, aproape sigur, mărturisise și despre întâlnirile de la Viena de dinainte de plecarea sa spre țară împreună cu Țanțu. Așa că Gelu Belu trebuia să-și fi dat seama că Securitatea cunoaște măcar implicarea sa în misiunea Țanțu-Saramet, eroarea sa fiind repede remarcată în analizele ulterioare din procesul de contactare și aducere a sa la colaborare cu regimul de la București.

Răbdarea conducerii contraspionajului comunist începea să se apropie de sfârșit, dovadă fiind că în aprilie 1963, Neagu Cosma cerea, într-o observație olografă pe una dintre analizele din dosar, ca până în vara anului respectiv să se lămurească odată pentru totdeauna poziția lui Belu. Însă relația oscilantă cu fostul agent SIMRE avea să mai treneze câțiva ani, într-o sinteză din martie 1964 considerându-se că procesul de recrutare a obiectivului „Beno" avansa, însă prea încet și într-un mod nesatisfăcător: Belu nu semnase vreun angajament, evita în

general întâlnirile cu agentul „Viorel", iar atunci când totuși se vedeau, furniza numai informații verbale și fără nicio valoare informativă. Începea să înțeleagă că pe oamenii săi din țară îi pierduse definitiv în jocul secret cu puterea de la București: în aprilie 1964, atunci când Florea Ardeleanu i-a dat o țigară cu un mesaj de la preotul din Săftica, răspunsul lui Belu a fost scurt și concis: „probabil părintele Ionescu a scris acest bilet cu pistolul la tâmplă"[1]. Aceeași poziție evazivă a avut-o și anul următor, când agentul „Viorel" i-a cerut informații despre Vasile Mailat și Eftimie Gherman, Belu acceptând să dea o serie de date care însă erau vechi și oricum cunoscute de Securitate. În plus, a încercat să scoată din ecuația unei colaborări cu Bucureștiul episoadele activităților secrete, rugându-l pe marinar să transmită că „nu vrea să mai discute de ce a fost în trecut și este dispus ca pentru probleme comerciale și de patente să discute cu domnul de la București". Atitudinea lui Gelu Belu exasperase conducerea Securității care se vedea irosind timp și resurse într-o acțiune ce nu aducea niciun rezultat notabil și nici nu părea că o va face prea curând. De aceea, unul dintre responsabilii de caz nota în septembrie 1965:

> părerea mea este că nu se întrevăd niciun fel de perspective cu acest Gelu Belu. Nu avem nevoie nici de considerații generale – fără valoare – și nici de sugestii în legătură cu politica statului nostru.
>
> Întrucât agentul i-a promis că va mai trece pe la el, sunt de acord să mai fie contactat o dată. Dacă la acest contact va da problemele concrete solicitate – și acest lucru să se aibă în vedere la instruirea agentului – vom continua. Dacă nu, să terminăm cu această poveste[2].

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 551 173, vol. 6, vol. 9, f. 66.
[2] *Ibidem*, f. 32.

Iar povestea sa, cuprinsă în aproape 13 dosare de urmărire informativă, avea să se termine în 1968, prin încheierea acțiunii deschise de Securitate. Gelu Belu îmbătrânise, se schimbase, renunțase la vise și speranțe, și se resemnase cu realitatea pe care o trăia. În 1966, devenise și cetățean austriac, iar o mare parte din timp era dedicată muncii în cadrul firmei Zotter. Afacerea însă a mers din ce în ce mai prost, așa că a fost nevoit să o vândă și, din lipsă de alternative, să se angajeze ca portar la unul dintre hotelurile vieneze, bazându-se în special pe salariul soției și pe sprijinul primit de la socrii săi (el era funcționar la poștă, iar femeia deținea un magazin de pește).

Dezamăgit de deznodământul eforturilor sale din exil, dar și de status-quo-ul internațional, și după 1965 de aprecierile venite din Occident pentru Nicolae Ceaușescu, Gelu Belu a renunțat la orice luptă împotriva puterii comuniste din țară. Chiar îi mărturisea lui Ionel Socaci, un tânăr care ajunsese la Viena și ceruse azil politic, că orice speranțe în privința înlăturării regimului de la București sunt „iluzii" și „nebunii curate". Asta nu-l împiedica să rămână însă pe aceleași poziții anticomuniste, chiar dacă pasive. De aceea, în 1968, când și-a revăzut mama, care a putut veni pentru câteva zile la Viena, s-a certat cu aceasta deoarece bătrâna îi spunea că Ceaușescu este „un fiu al poporului" și fără el „țara s-ar fi distrus", afirmații care l-au dezamăgit și iritat.

Dar la fel ca atâția alți exilați, fostul agent era măcinat de dorul de țara sa natală și ar fi fost dispus să asculte pe oricine vorbindu-i din și despre România. Deziluzia în care trăia era atât de puternică, încât se retrăsese cu totul din viața emigrației, mai ales că aproape toți cei pe care-i ajutase să se stabilească în exil îl uitaseră complet. Dar nici el nu-i mai căuta, spunând că

„toți sunt măgari și n-are rost să se plângă acestora"[1]. Mai avea doi prieteni apropiați, dintre care unul era, totodată, și informatorul „Iordan" al Securității. Nu este de mirare că, în ultima parte a vieții, Gelu Belu considera că și-a ratat viața, singurele sale puncte de sprijin rămânându-i familia, fiind foarte atașat de fiul său și de credința în Dumnezeu.

Liniștea înșelătoare: urmărirea foștilor agenți

Nu toți foștii agenți ai SIMRE aveau să fie contactați de Securitate, după ieșirea lor din zona activă a domeniului informativ, spre a fi aduși la o formă de colaborare cu regimul de la București. Ceea ce nu înseamnă că viața ulterioară nu a continuat să rămână într-un fel sau altul în umbra acțiunilor din primii ani ai emigrației, iar activitatea lor să nu fie, măcar superficial sau ocazional, în atenția contraspionajului din țară.

După ce, în viziunea Securității, fusese scăpat printre degete ca urmare a abordării prea târzii, Puiu Petrescu a continuat să fie urmărit prin intermediul unor persoane rămase în țară, cu care fostul general mai păstra vagi și rare corespondențe. Spre exemplu, în august 1964, îi trimitea lui Ioan Mișa, un vechi prieten recrutat între timp ca informator sub numele conspirativ „Vasile", o scrisoare în care îi mărturisea că nu a uitat de locurile natale, dar că este „imposibil să mai revină vreodată în țară. Timpul trece și noi cu el"[2]. În toamna aceluiași an, generalul Petrescu și soția lui s-au mutat din Siracuza la Washington, schimbarea având darul de a retrezi suspiciuni la București că bărbatul de 75 de ani ar lucra – ca instructor – pentru CIA. Cu toate acestea, vârsta înaintată a obiectivului „Petre" și lipsa unor indicii că s-ar mai

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 677, f. 133.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 550 435, vol. 3, f. 44.

implica în acțiuni împotriva regimului de la București au determinat în 1965 închiderea dosarului său de urmărire.

Tot în Statele Unite s-a stabilit și Mircea Pătru, pentru care primii ani peste Ocean stau sub semnul incertitudinilor. Majoritatea datelor strânse de Securitate despre viața lui Pătru în Statele Unite la începutul anilor 1960 par să creeze imaginea unui exilat nefericit, abătut, măcinat uneori de dorul de țara natală, trăind cu greu de la o lună la alta. În 1963 era semnalat că își ducea traiul ca simplu muncitor la o întreprindere mecanică din New York, iar un an mai târziu fostul ofițer era angajat ca portar la un hotel din Manhattan. Dificultățile materiale, dar și noua direcție politică promovată de Nicolae Ceaușescu, par să-l fi convins pe Mircea Pătru să ia serios în considerare ideea repatrierii. Astfel, în 1966 este semnalat că s-ar fi prezentat la o reprezentanță diplomatică românească din Statele Unite, unde ar fi cerut să îi vorbească ambasadorului Petre Bălăceanu, pe care îl cunoștea din tinerețe, însă diplomatul a refuzat dialogul. Mircea Pătru susținea că dorea să cunoască detaliile procedurii de repatriere, împins fiind la acest gest de starea sa materială proastă, însă ulterior a renunțat la demers.

Ușurința cu care a abandonat ideea repatrierii și trecutul său de lider al SIMRE au determinat Bucureștiul să-l privească totuși cu scepticism. DGIE cataloga gestul său ca încercarea unui agent de sondare a perspectivelor informative din interiorul reprezentanței diplomatice, nicidecum ca actul de disperare al unui exilat aflat la capătul puterilor. În urma investigațiilor, UM 0123/I ajungea la concluzia că Mircea Pătru se afla la acel moment în serviciul FBI, având ca misiuni infiltrarea pe lângă grupurile artistice ori delegațiile românești care ajungeau în Statele Unite, cu scopul de a obține date de la membrii acestora și de a redacta sinteze despre emigrația românească din

America. Cu siguranță, Pătru încă se implica la acel moment în viața comunității românești de peste ocean și își manifesta disponibilitatea de a adera la acțiuni împotriva regimului de la București, dovadă fiind discuțiile purtate cu Ion Rațiu în decembrie 1964, cu ocazia vizitei viitorului lider țărănist la New York. Cât despre starea sa materială precară și gândul de repatriere, acestea par să fie aspecte ale unei legende construite să-i ascundă adevăratul statut, căci în ianuarie 1965 primea cetățenia americană[1]. Așadar, este probabil ca datele DGIE să fi fost corecte, iar Mircea Pătru să fi colaborat, într-o formă sau alta, cu serviciile secrete americane, mai ales că ulterior a obținut un confortabil post de asistent universitar la catedra de studii românești a unei universități americane. Nu peste mult timp, înființa alături de Constantin Abeles o organizație care își propunea să-i reunească pe toți foștii aviatori români aflați în SUA. Interesul pentru viața exilului românesc și pentru situația din țară nu l-au părăsit până la sfârșitul vieții, dovadă că în iunie 1986 se număra printre cei câțiva români care luau parte la evenimentele dedicate împlinirii a 30 de ani de la atacul de la Berna. Mircea Pătru a murit la 17 iulie 1987, în Statele Unite, fără să mai calce pe pământul țării sale ori să trăiască evenimentele care au condus la prăbușirea regimului comunist din România.

Tot în lumina obscură dar intimidantă a serviciilor secrete a rămas și Bazil Rațiu, numai că drumul pe care l-a ales a fost unul mai puțin comun pentru cei din emigrație. După despărțirea de SIMRE, în 1956–1957, fostul maior nu a părăsit domeniul informativ, primind poate cele mai multe oferte de colaborare dintre toți foștii agenți ai structurii românești. După ce refuzase oferta serviciilor secrete turcești, Rațiu a dat curs

[1] Ion Rațiu, *Jurnal. Reorganizarea exilului (1963–1968)*, volumul 3, Corint Books, București, 2019, pp. 356–359.

unei alte propuneri, venită din partea structurilor elveţiene, cel mai probabil prin intermediul colonelului Robert Frick, o altă veche cunoştinţă din vremea în care lucra ca ataşat militar. Sub legenda unei poziţii de inginer la o companie farmaceutică din Geneva, Raţiu a lucrat ca expert al Statului Major Elveţian pentru problemele militare din estul Europei şi, în paralel, ţinea cursuri la Şcoala Superioară de Război.

Securitatea l-a urmărit în permanenţă, căutând să-i ţină sub supraveghere atentă rudele rămase în ţară, în unele cazuri chiar să le recruteze ca informatori. Prima vizată a fost soacra sa, cu care Raţiu ţinea o rară, dar constantă corespondenţă la mijlocul anilor 1950. Bănuind acest lucru, fostul maior a încercat să inducă în eroare contraspionajul comunist, dând impresia că ar locui aproape de Düsseldorf, şi pentru aceasta a folosit căsuţa poştală a fratelui său, Emil Raţiu, care murise în 1954[1]. După 1957, Securitatea a schimbat strategia, căutând să-l determine, prin intermediul mamei sale şi al unei alte rude – cea din urmă recrutată ca informator – să se repatrieze, dar fără succes. Bazil Raţiu şi-a petrecut restul vieţii în liniştea deplină a Ţării Cantoanelor, bântuit câteodată de cele două drame care l-au marcat profund: moartea singurului său copil, la doi ani şi jumătate, şi decesul lui Sabin Mare.

Dintre foştii agenţi SIMRE aflaţi în emigraţie, alături de Mihai Opran, cel care a produs cea mai multă anxietate conducerii Securităţii a fost şi a rămas fără îndoială Ilie Rada. Dacă în cazul fostului său şef, motivele sunt date de informaţiile pe care le cunoştea şi de „mania spionajului" de care „suferea", în cazul lui Rada, cauzele erau de altă natură. În fond, fostul ofiţer de anchete penale de la Oradea trădase o dată Securitatea în 1949, atunci când fugise din ţară împreună cu Toma Elekes, şi scăpase

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 712 333, f. 91.

încă o dată patru ani mai târziu, atunci când eludase capturarea în încercuirea de la Pir și izbutise să treacă granița în Iugoslavia. Dacă fentase de două ori „brațul înarmat al Partidului", atunci de ce nu ar fi făcut-o și a treia oară? De aceea, în 1956, ofițerii de la Direcția I erau ferm convinși că Ilie Rada se pregătește să vină din nou în țară, cu misiune de spionaj. Dar după încetarea parașutărilor și, mai ales, după înfrângerea Revoluției Maghiare din 1956, când cei din Est au înțeles că Occidentul nu-i va sprijini cu adevărat în lupta împotriva comunismului, Ilie Rada s-a resemnat cu gândul că bătălia lui s-a încheiat. Ceea ce nu a însemnat că trauma a fost depășită, că amintirile nu l-au mai hăituit, ori că remușcările și sentimentul de vinovăție pentru tot ceea ce a pătimit familia sa s-ar fi stins. Într-o scrisoare trimisă în februarie 1957 tatălui său, fostul agent SIMRE îi mărturisea:

> Au trecut mai multe luni, ba chiar ani, de când sper că s-a făcut pace în sufletele noastre. Bineînțeles, această pace e plină de regrete, plină de durere și suferință.
>
> Cred că mă veți înțelege că acest amar îl petrec și-l împart cu voi, bineînțeles într-o altă măsură... fiind departe de voi.
>
> De voi însă aș vrea să știu multe, multe de tot. Mi-e dor de voi. Un dor nespus. Dor de toate, dor să răzbun suferințele voastre.
>
> Mi-e dor să sufăr pentru voi, fiind că voi ați suferit nevinovați pentru mine. [...]
>
> Ah! Dar spuneți acelor prieteni care v-au făcut să suferiți că până și mormintele lor vor fi călcate de mânia care a umplut sufletul meu[1].

Însă trecutul nu mai putea fi schimbat, iar viața mergea înainte. Rada s-a căsătorit cu Gaby, o franțuzoaică pe care o

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 5, f. 358.

cunoscuse după sosirea în Franța, cu care se logodise înainte de misiunea în țară și care îl așteptase cu sufletul la gură să se întoarcă teafăr[1]. În 1957 s-a născut fiul său, Raoul, de care era foarte mândru și pe care ar fi vrut să i-l prezinte tatălui său. Locuia pe strada Rue Deguerry din arondismentul 11, într-un cochet imobil hausmannian de patru etaje și lucra ca inginer electrician într-o fabrică pariziană. Frecventa biserica ortodoxă română din Rue Jean de Beauvais și, chiar dacă activitatea sa de agent secret era îngropată undeva în trecut, mai coresponda cu Mircea Pătru, aflat în Statele Unite, și cu Nicolae Naghirneac, stabilit tocmai în Guyana franceză. Singurul cu care rămăsese în legături foarte apropiate era Mihail Opran, pe care îl vizita foarte des prin 1963–1964, cei doi petrecându-și multe nopți discutând despre situația din țară, spre groaza soției lui Rada care-l privea pe Opran ca pe un pericol pentru familia sa, temându-se că îi va convinge soțul să se implice într-o altă misiune în țară.

Oricât de ridicole ar putea părea acum, spaimele doamnei Rada erau pe atunci, într-un fel, și temerile Securității, care a continuat supravegherea fostului agent. Potrivit notelor date în 1973 de sursa „Bărbulescu", recent revenită de la Paris, Rada era marcat de dorul de țară, căci pe tot parcursul întâlnirii a băut țuică de prune adusă din România și a cântat cântece populare românești. Dar atunci când informatorul l-a întrebat despre misiunea sa în țară, Rada și-a schimbat starea și l-a repezit, bănuindu-l, corect de altfel, că este agent al Bucureștiului. Chiar dacă primise cetățenia franceză, Rada nu se gândea să vină în România de teamă că ar putea fi arestat, dar voia să își trimită fiul și a doua soție (o franțuzoaică mai tânără cu 25 de ani) într-o excursie în România. Însă dorul de

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 393, f. 13.

pământul natal, de satul în care a copilărit, de ulițele pe care le străbătea în tinerețe și de mormintele părinților săi a rămas viu în sufletul său și, în ciuda situației materiale bune și a familiei pe care o avea, nu a putut fi stins de trecerea anilor și de miile de kilometri care-l despărțeau de tărâmul pe care-l visa fără încetare. Atunci când s-a întâlnit la începutul anilor 1970 cu un alt român venit din țară, despre care știa că se întâlnise cu fratele său Gheorghe, lui Ilie Rada „i s-au umplut ochii de lacrimi și spunea că îi este foarte dor de patrie și că ar dori să sărute o dată pământul românesc înainte de a închide ochii și să-și vadă satul în care s-a născut și a copilărit însă nu știe dacă va avea această fericire"[1]. Ilie Rada a fost, de altfel, și unul dintre puținii foști agenți ai SIMRE din exil care au avut ocazia să vadă, în decembrie 1989, prăbușirea regimului împotriva căruia luptaseră cu decenii în urmă. Este neclar dacă Rada a mai călcat sau nu pe pământ românesc, însă în 1996 i-a oferit lui Octavian Silvestri un scurt interviu telefonic pentru arhiva RADOR, fiind singura sa relatare – chiar și sumară – a acțiunii în țară din 1953. Fostul agent a murit la 28 februarie 2006, în comuna Le Neubourg din Normandia, la vârsta de 83 de ani.

Singurul agent al SIMRE care avea să trăiască momentul 1989 și despre care se cunoaște cu siguranță că a pășit în România postcomunistă este Neagu Djuvara. După plecarea sa din fruntea structurii informative, a lucrat pentru o scurtă vreme în München, la REL, unde însă nu s-a simțit în largul său. A revenit pentru trei ani la Paris, la Fundația Carol condusă de Virgil Veniamin. În 1961, Neagu Djuvara a părăsit Europa pentru o funcție de consilier diplomatic în Nigeria, unde avea să petreacă 23 de ani. Fostul șef SIMRE a fost mereu sub supravegherea Securității, legăturile cu rudele și prietenii

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 632 268, vol. 6, f. 11.

săi din țară fiind permanent filate. Djuvara a revenit în țară în 1990, unde s-a remarcat ca una dintre recuperările din exilul românesc postbelic. Cunoscut îndeobște ca istoric, a publicat mai multe cărți de profil și a susținut nenumărate conferințe. Despre rolul său ca șef al SIMRE timp de aproape cinci ani a povestit foarte rar: mai întâi în 1997, într-o scurtă prelegere de la Memorialul Sighet, iar la începutul anilor 2000 în singurul său volum de memorii. Intitulat sugestiv *Anii cei mai grei din viața mea*, capitolul dedicat activității în cadrul SIMRE se concentrează pe misiunea grupului Fiii Patriei, atingând eliptic modificările de organigramă ale structurii și îndepărtarea sa din 1956 ca urmare a afacerii Silviu Crăciunaș. Impresia generală din fragmentul respectiv este a unei rețineri ferme de a intra în detaliile operațiunilor secrete. În interviul realizat în 2016, dedicat exclusiv activității SIMRE sub conducerea sa, Djuvara a refuzat să discute alte amănunte decât cele publicate deja. De altfel, a fost ultimul agent SIMRE în viață, trecând la cele veșnice la 25 ianuarie 2018, la București. Avea 101 ani.

Agenții dubli din exil

Dintre cei aflați în emigrație și care gravitaseră în jurul SIMRE și al proiectelor adiacente, probabil cea mai ingrată postură au avut-o cei care au făcut joc dublu, lucrând atât pentru servicii secrete ale exilului românesc, cât și pentru Securitate. De oricare parte a Cortinei de Fier s-ar fi aflat, tot exista un anumit bagaj biografic cu care puteau fi șantajați ori care se putea răsfrânge într-un alt mod asupra lor. Interesant este că ambele personaje principale ale acestei categorii au un parcurs oarecum similar: fiecare a suferit detenție politică (ce-i drept, din motive diferite) și fiecare a căutat să iasă din identitatea inconfortabilă și blamabilă a agentului secret.

După căderea în dizgrația Bucureștiului, Silviu Crăciunaș a fost unul dintre miile de deținuți politici de la începutul anilor 1950, până când Securitatea s-a convins că temerile care planau asupra lui sunt nefondate. Nu doar că a fost eliberat, ci și reactivat ca agent secret și trimis în Occident în 1957, ajungând să joace un rol de intermediar în tentativele de coagulare a structurii informative private a lui Gelu Belu. În primii ani de după revenirea în lumea liberă, Crăciunaș și-a onorat într-o bună măsură angajamentul față de Securitate, ca mai apoi să se despartă de legăturile cu puterea comunistă. Odată cu succesul semnificativ înregistrat în urma publicării în 1961 a volumului de memorii *The lost footsteps*, în care amesteca fapte reale cu plăsmuiri menite să-i ascundă colaborarea cu serviciile din țară, Silviu Crăciunaș a intrat într-un con de umbră, stabilindu-se în Regatul Unit. Oficial, își manifesta teama de a nu fi urmărit de Securitate, dar, în realitate, fostul agent „Victor" încerca să rămână departe de nisipurile mișcătoare ale lumii serviciilor secrete, conștient fiind de vulnerabilitățile sale. Crăciunaș a murit la 1 februarie 1998, în orășelul Hove din sudul Angliei, fără ca legăturile sale cu Securitatea să fi fost devoalate în timpul vieții.

Un parcurs relativ similar pare să fi avut și Gigi Saramet. Spre deosebire de povestea de viață a lui Crăciunaș, care s-a limpezit ca urmare a informațiilor apărute după moartea sa și a cercetărilor istorice, ceea ce se cunoaște despre biografia fostului agent „Ion" nu face altceva decât să sporească și mai tare mitul construit în jurul său. Ultima parte a biografiei sale este încă deopotrivă neclară și intrigantă, o înșiruire de umbre și apariții surprinzătoare. Se pare că, după ce de-a treia misiune în RPR ca agent al serviciului privat al lui Opran, Saramet a început treptat să renunțe la ipostaza de spion. Prima haină pe

care a dezbrăcat-o, în 1959–1960, a fost cea a agentului „Ion", dar acest lucru s-a petrecut în condiții neclare, referirile din documentele Securității catalogându-l exclusiv ca „trădător de patrie", precum Mihail Opran ori generalul Petrescu, în timp ce Neagu Cosma afirma că sfârșitul colaborării ar fi fost de comun acord. Drumul pe care intrase părea să fie unul liniar și fără de întoarce: în 1961 sau 1962, Gigi Saramet renunța și la colaborarea cu cei din exil. Își lăsa astfel în urmă trecutul, încercările și suferințele, și părăsea Europa pentru a se stabili la mii de kilometri distanță. Despre fostul său colaborator, Gelu Belu știa că ar trăi undeva în America sau în Brazilia, în timp ce Neagu Cosma afirmă în memorii că Saramet s-ar fi stabilit în Australia, „unde, credea el, nu va întâlni pe niciunul dintre aceia care-l puseseră să meargă pe sârmă mai mult de zece ani"[1]. În realitate, în octombrie 1962, Gigi Saramet se afla în Asunción, capitala Paraguayului, unde fusese descoperit dactiloscopic de către Interpol la cererea MAI de la București, trăind sub identitățile de George Stănescu și Goldhammer Gyorgy[2]. Se temea probabil că Securitatea l-ar fi putut pedepsi pentru încetarea colaborării, fie prin răpire (asemenea lui Traian Puiu ori Oliviu Beldeanu), fie prin deconspirarea tuturor activităților sale către Opran sau chiar către serviciile secrete occidentale. Părăsise așadar Europa, căutând să-și piardă urma într-o mică țară îndepărtată și să devină un alt om, lăsând în urmă pentru totdeauna viața de agent secret. Sau poate nu, iar aceasta era numai o legendă care trebuia să ajungă la București pentru evitarea oricăror suspiciuni care ar mai fi planat asupra sa și pentru a scăpa odată pentru totdeauna de legăturile sale cu lumea tenebroasă a spionilor. Se pare că Saramet

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 253.

[2] ACNSAS, Fond SIE, dosar 214, ff. 3–4.

își păstrase identitatea, transformându-și numai prenumele prea românesc într-un George mult mai pretabil pentru vorbitorii de spaniolă din America Latină și continua să trăiască în Paraguay. Enigmele vieții sale nu se opresc însă aici. Conform unei note trimise Secretariatului de Stat de la Washington de către reprezentanța diplomatică americană de la Asunción, George Saramet ar fi fost între 1980–1986 unul dintre cele câteva sute de deținuți politici din Paraguay. Detenția s-ar fi bazat pe articolul 79 din legislația paraguayană, care prevedea măsuri represive în cazul unor situații interne sau internaționale care ar fi pus în pericol ordinea constituțională. Să fi fost Saramet un inamic pentru regimul dictatorial al lui Stroessner? Să fi căzut victimă unei răfuieli personale cu liderul paraguayan, după cum avea să lase ulterior de înțeles? Să îl fi ajuns trecutul în slujba Securității și să fi fost bănuit de autoritățile paraguayene de activitate comunistă? Sau nimic din toate acestea?

Ultimul lucru cert care se cunoaște despre Gigi Saramet nu răspunde, de fapt, la nicio întrebare de mai sus. Ba dimpotrivă. În 1991, un bărbat îmbrăcat elegant cobora dintr-o mașină luxoasă în fața unui hotel din Bruxelles. Intra la recepție și își punea pașaportul uruguayan pe masă. Angajatul din fața sa era un român, Radu Tutoveanu, care până la emigrarea legală în Belgia, în 1982, trăise la București. Copilăria sa era legată de o casă de pe strada Mătăsari, în care în anii 1950 erau înghesuiți, pe lângă familia sa, și urmașii lui Dimitrie Dobrescu, primar al capitalei înainte de Primul Război Mondial și ministru al justiției în guvernul lui Marghiloman. Nepoata fostului politician conservator se căsătorise cu ofițerul Nicolae Saramet, nimeni altul decât fratele mai mare al lui Gigi, iar cei doi tineri fuseseră apoi nașii de botez ai lui Radu Tutoveanu. În anii 1950, în acea casă de pe Mătăsari își făcuse apariția de

câteva ori și Gigi Saramet. În memoria familiei, venirile sale au stârnit groază, apoi uimire și în cele din urmă teamă. Prima dată a apărut într-o stare fizică precară, fără dantură și îmbrăcat ponosit, fiind probabil recent ieșit din închisoare. A cerut câțiva bani cu împrumut, apoi a dispărut fără urmă. Când a reapărut era sănătos și plin de vigoare, foarte bine îmbrăcat și coborând dintr-o mașină care se făcea imediat remarcată în monotonia Bucureștiului anilor 1950. Și-a plătit datoria și a promis că va mai reveni. Ceea ce nu s-a mai întâmplat niciodată. Gigi Saramet a dispărut încă o dată fără urmă din viața fratelui său mai mare. În acea zi din 1991, la recepția hotelului din Bruxelles, când Radu Tutoveanu a deschis pașaportul bărbatului din fața sa nu și-a crezut ochilor. Potrivit documentului, de cealaltă parte a mesei se afla George Saramet, născut în România, și care nu putea fi altcineva decât fratele nașului său de botez, cel despre care nu se vorbea în familie. „Nu aveți un frate Nicolae?" a fost întrebarea ce părea să redeschidă perspectivele unei regăsiri nesperate. După ce și-a revenit în fire, Gigi Saramet a fost de acord să intre în legătură telefonică cu fratele său, prin intermediul lui Radu Tutoveanu. Discuția însă a fost una dificilă, atât ca urmare a emoțiilor uriașe care îi marcau pe cei doi frați, cât și din cauza barierei lingvistice. Gigi Saramet părea că a uitat complet limba română, cu excepția unor cuvinte de bază, și vorbea doar în franceză. Fostul spion a acceptat invitația lui Radu Tutoveanu de a-i fi oaspete ziua următoare, ocazie cu care și-a manifestat dorința de a reveni în țară, de a relua legăturile cu familia sa din România și de a-i sprijini material în noua economie postdecembristă. Cel puțin ultima promisiune părea să aibă un oarecare fundament, de vreme ce, la hotelul din Bruxelles, se vorbea că oaspetele respectiv ar fi fost unul dintre cei mai bogați oameni de afaceri

din Uruguay. Cu același prilej, Saramet i-a dat lui Tutoveanu adresa sa din Montevideo, aflată într-o zonă selectă a capitalei uruguayene, precum și două poze recente de familie. Chiar dacă era surâzător și elegant, Saramet părea foarte îmbătrânit, mult peste cei 67 de ani pe care îi avea, fiind probabil o dovadă tăcută a vieții complicate și riscante pe care o dusese[1].

Apoi din nou tăcere. George Saramet nu a mai avut nicio legătură cu familia sa, nu s-a mai întors și nu a mai căutat pe nimeni. Apăruse subit și a dispărut la fel de abrupt. Chiar dacă vremurile se schimbaseră, regimurile se prăbușiseră și oamenii puteau să se bucure de libertăți îndelung interzise, trecutul nu se stinsese niciodată. Probabil Gigi Saramet se depărta din nou de universul în care îmbrăcase prea multe haine, de la contrabandist la spion, alegând să rămână mai degrabă necunoscut. Sau, mai bine spus, un mit.

Ieșirea din infern

Universul emigrației foștilor agenți și colaboratori ai SIMRE cuprinde și o fațetă mai puțin cunoscută: a celor care au căzut în mâinile Securității, au trecut prin anchete și temnițe, au fost eliberați și, în cele din urmă, au reușit să mai treacă o dată Cortina de Fier, stabilindu-se în lumea liberă. În fapt, este vorba despre o singură persoană, cu un destin cât o tipologie: Constanța Olariu.

După ce fusese condamnă la opt ani de muncă silnică, colaboratoarea lui Opran a fost transferată de la Jilava la Mislea în aprilie 1956, iar trei luni mai târziu era adusă la Miercurea Ciuc[2]. În penitenciarul Mislea a cunoscut-o pe Magda (Margareta) Vasiu,

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Mălina Mircioiu (Șaramet/Șeremet), nepoata lui Gheorghe Saramet, București, 2022.

[2] ACNSAS, Fond Penal, dos. 6 957, vol. 8, f. 175.

fosta soție a pilotului Decebal Vasiu, cu care va lega o prietenie strânsă în lunile următoare petrecute împreună în aceeași celulă de la închisoarea Miercurea Ciuc. În anii de detenție, Constanța Magoș s-a remarcat printre celelalte deținute drept posesoarea unei memorii uimitoare, atât de cuprinzătoare, încât unele o bănuiau că fabulează, mai ales că avea și darul de a povesti diferite amintiri din libertate sau cărți pe care le citise în tinerețe. Oferea, de asemenea, lecții de franceză, dar și de cosmetică ori de bucătărie.

Interesant este că primele două săptămâni pe care le-a petrecut în țară, în vila conspirativă a Securității, nu au fost incluse în perioada de reținere, prin urmare, detenția ei a început oficial abia la 27 august 1951, atunci când a fost mutată la Malmaison, și avea să expire la 24 august 1959. Dar atunci când a ieșit pe poarta închisorii din Miercurea Ciuc, Constanța Magoș nu era un om liber. Considerată încă „element periculos", Securitatea a decis să-i instituie pentru 36 de luni (suplimentate apoi cu alte 24) domiciliu obligatoriu în comuna Rubla, din pustiul Bărăganului. Vestea că va fi forțată să trăiască într-un sat pierdut în câmpia aridă din sud-estul țării nu a fost singurul șoc pe care l-a avut Constanța Magoș. În drumul spre noul domiciliu, aceasta a trecut prin București, să-și vadă soțul pentru care fusese atrasă în cursa întinsă de Securitate și de care, numai oficial, divorțase. Știa că sentimentele dintre ei erau puternice, legătura lor neputând fi frântă de distanțe, de granițe și sârme ghimpate, de speranțe, iluzii și temeri, ori de suferințele detenției și ale anchetelor. Cel puțin în primii ani, Dumitru Magoș făcuse demersuri să-i trimită pachete cu alimente și medicamente soției sale bolnave, înaintase petiții și memorii, însă cu timpul probabil s-a resemnat cu destinul potrivnic. Și viața a mers înainte, cel puțin pentru

el, căci atunci când Constanța Magoș a ajuns la apartamentul din strada Brezoianu 51 a rămas împietrită aflând că divorțul scriptic devenise și faptic, iar fostul ei soț trăia acum cu altcineva. Din acest moment, Constanța (redevenită) Olariu a înțeles că trebuie să înfrunte singură viitorul și greutățile care o așteptau și a plecat spre Rubla.

În anii de domiciliu obligatoriu, Constanța Olariu nu și-a pierdut energia, flerul și capacitatea de a se descurca (aproape) în orice situație. Chiar dacă a trebuit să o ia de la zero și să trăiască cu puținul oferit de câmpurile aride ale Bărăganului, în modesta sa locuință se găseau alimente de tot felul, de la ciocolată și gemuri, la vișinată și vin de calitate. Este drept însă și că Olariu era foarte muncitoare, reușind să întoarcă în favoarea sa orice posibilitate de a-și îmbunătăți viața: spre exemplu, își suplimenta veniturile dând meditații de franceză fiului unui funcționar care locuia în apropiere de Rubla. Nu scăpase, bineînțeles, de trecutul său și de etichetele de dușman al poporului și, mai grav, de spioană. Deja la 11 noiembrie 1959, la câteva săptămâni după ce ieșise din penitenciarul Miercurea Ciuc, i s-a deschis dosar individual, fiind suspectată de spionaj în favoarea Franței, singurul argument fiind activitatea sa de la Paris, din 1948–1951. La Rubla a fost încadrată informativ de trei agenți, notele date de aceștia conturând imaginea unei persoane care se plasa pe aceeași baricadă anticomunistă și pronunțat regalistă, care povestea cu plăcere din experiența sa din exil și se zbătea să-și îmbunătățească traiul.

Restricția domiciliară a fost ridicată după expirarea celor cinci ani de domiciliu obligatoriu, în 1964, Constanța Olariu stabilindu-se la București. S-a angajat ca simplă cosmeticiană la o cooperativă *Higiena* de pe Șoseaua Olteniței și, în ciuda riscurilor, a reluat legăturile cu Mihail Țanțu, dar și cu foste

colege de detenție. Supravegherea nu a încetat, Olariu fiind acum „obiectivul Marta", urmărită atât prin tehnică operativă, cât și cu ajutorul agenturii – informatorii care o încadrau –, mai ales că unii dintre prietenii apropiați, precum Magda Vasiliu sau noul ei soț, Vasile Ciobanu, erau agenți ai Securității.

Unul dintre lucrurile remarcabile la Constanța Olariu era ușurința cu care răzbea în contexte care-i ofereau prilejul de a obține informații despre persoanele importante ale lumii în care trăia. Nu numai în exil ajungea să știe despre afacerile ilicite ale liderilor emigrației sau despre amorurile lor secrete, ori despre viciile unuia și altuia. Până și în Bucureștiul de la mijlocul anilor 1960, Constanța Magoș (Olariu), o fostă deținută politic, reușea să afle dedesubturile fostei elite comuniste despre care niciunul dintre membrii nomenclaturii nu aveau cunoștințe. Spre exemplu, într-una dintre vizitele pe care i le-a făcut lui Albert Fayon s-a trezit că în locuința acestuia dăduse năvală Ana Toma, fosta soție a ziaristului Sorin Toma, pentru a se plânge că fusese iar snopită în bătaie de noul ei soț, care era nimeni altul decât Gheorghe Pintilie, cel care a condus Securitatea în primii cincisprezece ani de existență. Nu era prima situație paradoxală din viața sa, însă își avea cu siguranță absurdul ei: o veche ilegalistă comunistă căuta înțelegere și empatie din partea unei foste deținute politic pentru că fusese agresată de cel care distrusese atâtea destine, inclusiv pe al celei din urmă.

După decepții și suferințe, Constanța Olariu mai avea o singură năzuință: să plece definitiv din România și să-și trăiască bătrânețea în Franța. Însă nu voia să apeleze la românii din emigrație și, cu atât mai mult, la cei cu care colaborase între 1948–1951, dar știa că pe cont propriu este aproape imposibil de reușit. Rezolvarea o vedea în sprijinul pe care spera să-l obțină de la foștii săi colegi de facultate francezi, unii dintre

ei având acum poziții importante fie în administrația centrală de la Paris, fie în companii care puteau face unele schimburi prin care să „cumpere" scoaterea ei din țară. Salvarea a venit pe o cale ceva mai simplă și mundană: profesorul George Rossard, fostul său coleg de bancă din anii studenției, a acceptat să facă o căsătorie de formă și, în baza ei, femeia a cerut în 1968 să plece din țară pentru a trăi alături de soțul ei. Ofițerii de Securitate erau la curent cu planurile sale și, conștienți că nu o mai pot reține în țară (mai ales că se întrevedea și posibilitatea unor presiuni diplomatice), au decis să facă un plan de lucru plecând de la ipoteza că Olariu va părăsi România. Până atunci însă trebuia să fie recrutată ca informatoare și, cât va mai locui la București, să dea note despre foștii săi colegi de detenție sau de domiciliu obligatoriu, în special cei din fostele partide istorice. După ce pleca din țară, ar fi trebuit să activeze ca informatoare din exil, dar până și ofițerii erau conștienți că este probabil ca aceasta să uite cu totul de sarcinile pe care i le vor trasa. Cu toate acestea, planul de recrutare a mers mai departe, iar la 27 mai 1968 maiorul Ismail Semsedin o întâlnea pe Constanța Olariu în casa conspirativă Mănescu din capitală și îi cerea în mod direct să devină informatoare a Securității. Femeia voia un singur lucru: să plece din țară, indiferent de cost, chiar și dacă asta ar fi însemnat să fie colaboratoare, ajungând să ceară ea însăși direct în timpul discuției să i se aprobe plecarea în Franța, de unde promitea să continue să trimită note. Pentru început, a fost instruită să frecventeze familia Brătianu, ai cărei membri îi cunoscuse în timpul domiciliului obligatoriu, și să dea note despre o turistă franceză despre care se bănuia că are legături cu emigrația română de la Paris, totul sub numele conspirativ „Marica"[1].

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 127; Fond Rețea, dos. 303 378, f. 6.

Femeia a făcut ceea ce știa mai bine: a pendulat între ce i se cerea să facă și ce dorea ea, încercând să pară că se achită cu seriozitate și dedicație, însă fără a da informații care se puteau răsfrânge asupra apropiaților săi. A mimat foarte bine aplombul colaborării, căci în zilele Primăverii de la Praga ajunsese să îl caute o dată la două-trei zile pe ofițerul de legătură pentru a mai furniza unele date. Iar acesta părea să fie convins de deschiderea ei, încât a și răsplătit-o financiar de câteva ori cu sume care variau între 250 și 300 de lei.

În paralel, Constanța Olariu făcea demersurile necesare pentru primirea pașaportului și plecarea definitivă din România. Având o colaborare activă cu Securitatea, se aștepta acum ca obținerea documentelor să se facă fără probleme, însă, spre consternarea sa, atât cererea din 11 august 1969, cât și cea înaintată două luni mai târziu au fost respinse de Serviciul Pașapoarte. A fost nevoie ca Neagu Cosma, șeful contraspionajului, să facă o notă olografă prin care să ceară să i se aprobe plecarea din țară. Înainte de a părăsi România, maiorul Semsedin i-a făcut un ultim și temeinic instructaj cu privire la sarcinile pe care le va avea în Franța (codificată „Florida") și modurile de comunicare cu Bucureștiul. După ce va trece de verificările serviciilor franceze și, probabil, și ale lui Opran, Constanța Olariu urma să strângă date despre emigrația legionară, despre vechii politicieni ori alte personalități ale comunității românești și să identifice cine face presiuni asupra românilor care decid să ceară regim de refugiat politic autorităților de la Paris. Datele urmau să fie furnizate fie direct, dacă ar mai fi venit în țară pentru a-și vizita părinții, fie prin poștă, pe adresa din strada Bibescu Vodă unde locuise după întoarcerea din DO. Dacă avea informații urgente sau care trebuiau comunicate concis,

ar fi trebuit să utilizeze cerneală simpatică. Altfel, era stabilit un simplu cod de comunicare, prin scrierea convențională a corespondenței:

> Pentru a comunica dacă a fost anchetată la sosirea în Florida [Franța – n.m.] de către organele de contrainformații va sublinia localitatea și data scrisorii.
>
> Dacă va constata că este urmărită de organele polițienești, va folosi în ultimele 10 rânduri ale scrisorii cuvântul „timp".
>
> Dacă a reușit să-și creeze relații importante de la care are perspectivă să obțină informații valoroase, va folosi în aceeași parte a scrisorii cuvântul „soare".
>
> Comunicarea că urmează să primim notă scrisă simpatică va fi făcută prin folosirea cuvântului „știre".
>
> Pentru confirmarea primirii materialelor trimise de ea prin scriere simpatică, vom expedia de la adresa căsuței poștale o vedere care se va încheia cu urarea „cu bine". O vedere expediată de noi care se va încheia cu expresia „te îmbrățișez" va însemna că așteptăm vești[1].

Efortul Securității a fost însă degeaba: odată plecată din țară în 1970, Constanța Olariu nu a mai privit înapoi și nici nu s-a gândit vreun moment să onoreze vreunul dintre angajamentele luate față de maiorul Ismail Semsedin și colegii săi. S-a stabilit în apropierea Parisului și s-a angajat la un orfelinat de copii cu dizabilități, ajungând în scurt timp să ocupe funcția de director al instituției. Căsătoria cu Rossard a fost anulată și a avut o legătură cu un conte care a murit la puțină vreme după ce a cunoscut-o, lăsându-i o mică moștenire. A reluat legăturile cu Mihail Opran, chiar dacă și unul, și altul erau umbre a ceea ce amândoi

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 21 565, f. 127; Fond Rețea, dos. 303 378, ff. 21–22.

reprezentaseră la sfârșitul anilor 1940–începutul anilor 1950 în exilul românesc, și s-a afirmat ca o fermă anticomunistă, făcând parte din Comitetul foștilor deținuți politici din România. Ultimii ani ai vieții i-a trăit în condiții modeste, într-o suburbie a Parisului, și a murit în 1985 în orașul de pe Sena, pe care poate că n-ar fi trebuit să-l părăsească niciodată.

Revenirea în infern

Oarecum în oglindă cu cazul Constanței Magoș, au existat și agenți sau călăuze ale SIMRE care au făcut același drum, însă în sens invers. O asemenea alegere, care pare la prima vedere una sinucigașă, era determinată în general de două mari motive: greutățile financiare suportate în Occident și, mai ales, dorul răvășitor de țara natală.

În cazul lui Dumitru Mitu, unul dintre membrii biroului contrainformativ al SIMRE, cel care fusese îmbătat, năucit cu ajutorul unei femei și lăsat fără documentele secrete pe care trebuia să i le predea lui Mircea Pătru, se adaugă și o a treia cauză: alesese calea exilului mai degrabă din întâmplare. Este adevărat că în 1947 se interesase la legația americană de posibilitățile legale de emigrare, însă renunțase ulterior la aceste gânduri. Ceea ce totuși l-a determinat, patru ani mai târziu, în 1951, pe când era ofițer de grăniceri, să plece clandestin au fost criticile la care a fost supus de ofițerul politic al unității pentru legăturile sentimentale cu fiica unui fost membru al burgheziei. Sătul de acuzații și temător pentru viitorul său, într-o noapte l-a dezarmat pe colegul de patrulă și a luat-o la fugă spre teritoriul țării vecine. Găsit a doua zi dimineață de o patrulă de grăniceri iugoslavi, a fost încarcerat, torturat și anchetat până când, prin intermediul unor reprezentanți ai serviciilor secrete franceze, a fost scos din centrul de detenție și trimis în Franța, unde s-a alăturat SIMRE.

Cu toate acestea, colaborarea sa cu structura informativă românească a fost de scurtă durată, iar pentru Dumitru Mitu exilul a însemnat o viață la periferia unei societăți în care nu se putea integra, mai ales că nici nu vorbea franceză, fiind aproape în permanență hăituit, bătut și înfometat. La mijlocul anilor 1950, viața lui s-a îmbunătățit odată cu căsătoria cu o franțuzoaică, însă nu a însemnat că Mitu își găsise locul în Occident. Dezamăgirea produsă de decesul subit al lui Neferu și, implicit, de dispariția unui loc de muncă apropiat de profilul său, a accentuat deziluzia în care trăia. De aceea, atunci când Securitatea l-a contactat în 1957, răspunsul a fost unul neașteptat de deschis pentru ofițerii de la București: „plângând mi-a spus că pentru țară lasă și soție și tot și vine acasă"[1], nota informatorul „Nelu". Fără să fie dominat de opțiuni anticomuniste, Mitu a acceptat mâna întinsă din țară și a oferit informații despre cei din emigrație, sub numele conspirativ „Macarie". Iar peste șase ani, în vara anului 1963, se repatria stabilindu-se la București, într-o frumoasă casă veche în stil neoromânesc, aflată pe o străduță liniștită de lângă Cișmigiu, peste drum de palatul Nunțiaturii Apostolice. Se întorsese suficient de târziu ca să nu mai cunoască teribila experiență a detenției politice.

Nu la fel de tardivă a fost și repatrierea lui Nechita Obreja, fostă călăuză, anticomunist fervent și agent al SIMRE în perioada Neagu Djuvara. Deziluzionat de emigrația românească, confruntat cu mari dificultăți financiare, dar mai ales măcinat de dorul pământului natal și al mormintelor părinților săi, Obreja a fost foarte aproape să facă pasul decisiv spre țară în august 1956. Numai intervenția energică și intempestivă a Mariei Brăescu, dublată de stăruințele și promisiunile lui

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 1 403, f. 59.

Djuvara, l-au convins pe fostul legionar să nu intre în sediul legației române din Paris. Însă doi ani mai târziu, nimic nu a mai putut să-l oprească. Rămas șomer și în pragul sărăciei extreme, a cerut și a obținut repatrierea, convins că acțiunile sale din trecut vor fi șterse sub prevederile decretului de amnistiere care îi viza pe românii din exil. În fața reprezentanților diplomatici din legație, și-a motivat simplu decizia: se săturase de „minciunile din exil" și voia „să moară în țara lui"[1].

La 11 mai 1958 fosta călăuză ajungea să treacă din nou granița românească, dar de data aceasta legal, gest care a produs consternare și revoltă în rândul emigrației românești de la Paris. Numai că realitatea pe care a cunoscut-o în țară era cu totul alta decât cea pe care și-a imaginat-o. A fost încarcerat, torturat și supus, de-a lungul verii anului 1958, unor lungi interogatorii despre Mihail Opran și Titi Constantinescu, despre structurile legionare din Occident, despre CAROMAN și, mai ales, despre activitatea sa ca agent secret. Eliberat în ianuarie 1960, s-a stabilit la Bacău, unde Securitatea l-a ținut sub o strictă supraveghere: în locuința sa erau montate microfoane și era permanent filat, toate contactele lui fiind atent monitorizate.

Obreja nu s-a mai putut integra în noua societate românească. Ocolit și privit cu suspiciune de toți cei din jurul său, fără familie, bolnav de inimă și constrâns să trăiască într-o cameră insalubră și fără încălzire, fostul agent ajunsese la sfârșitul anului 1963 să ceară expatrierea în Franța, inclusiv printr-un memoriu adresat direct lui Gheorghiu-Dej. Așa cum în 1958 regreta că rămăsese în Occident, cinci ani mai târziu îi părea rău că se repatriase în țara natală, cu singura mențiune că acest din urmă gest îi permisese să revadă mormintele părinților. Evident, demersurile sale au rămas fără răspuns. Nechita Obreja

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 2 248, f. 10.

a murit la 9 septembrie 1964, singur, pe un pat din sanatoriul TBC din Bârlad, visând că trece din nou granița clandestin din România comunistă spre Europa occidentală.

***

Pierduți în lumea largă a emigrației, supravegheați de Securitate sau chiar contactați de către ofițerii de la București pentru a colabora cu regimul comunist, aproape toți cei din exil au rămas, într-un fel sau altul, cu privirea întoarsă spre țară. Dorul de locurile natale și, pur și simplu, patriotismul sau dorința de a păstra identitatea românească, și în unele cazuri de a o transmite mai departe copiilor lor, i-au determinat să păstreze o legătură cu România, chiar dacă țara devenise cu totul alta decât cea pe care o părăsiseră în anii 1940. De aceea, mulți dintre ei au avut o reținere puternică să devină cetățenii altor state. În plus, majoritatea spera că situația internațională este una temporară, comunismul avea să cadă, iar ei se vor putea reîntoarce acasă. Dumitru Mitu chiar își amintea de o discuție din 1951–1952 cu Mihail Opran, care

> mi-a spus că cel mai bun lucru este să am naționalitate franceză, să îmi fac o situație aici în Franța.
>
> Eu l-am întrebat „dar patria cui o las dacă devin cetățean francez?" Mi-a răspuns că asta nu este nimic, ci să profit să fac o situație deoarece ca cetățean francez nu mai ești văzut ca un străin. Când ceasul eliberării va sosi, Opran a spus că-l va chema și nu are să-l deranjeze hârtiile franțuzești (cetățenia) odată sosit în țară. [...]
>
> Mi-a mai spus să fiu curajos, băiat cinstit și bun așa cum am fost până acum și să devin cetățean francez[1].

[1] ACNSAS, Fond SIE, dos. 1 403, vol. 2, ff. 20–21.

Odată cu trecerea anilor și cu unele evenimente precum Revoluția Maghiară din 1956, care au arătat că lucrurile sunt departe de a se mai schimba, românii din exil care colaboraseră cu serviciile secrete au început să aplice pentru cetățeniile altor state. În plus, acest lucru era necesar integrării în societățile respective, decizii care se transpuneau într-un parcurs profesional mai bănos, servicii sociale mai bune și un viitor mai sigur, mai ales că unii alegeau să-și întemeieze familii sau afaceri. Așa au ajuns cetățeni francezi (presiunea de integrare era mai accentuată decât în alte țări) Ilie Rada și Naghirneac, acesta din urmă având nevoie de statutul juridic de cetățean al celei de-a Patra Republici pentru a fi pilot de linie în Guyana Franceză. Mircea Pătru a devenit american, Romeo Bălăceanu s-a mutat în Suedia, în 1952, și a obținut cetățenia la mijlocul anilor 1960, Gelu Belu s-a naturalizat ca austriac, iar fosta călăuză Danciu a devenit venezuelean, ajungând chiar să revină în România în anii 1980, dar sub protecția guvernului de la Caracas. La rândul său, Neagu Djuvara a aplicat pentru cetățenia franceză abia la sfârșitul anilor 1980. Spune în memoriile sale: „aveam ambiția, ca prostu', să mor român"[1]. Singurul dintre liderii SIMRE care și-a transformat ambiția în crez a fost, se pare, Mihail Opran. Nu există date că ar fi admis vreodată să devină cetățean francez și, cel mai probabil, a fost înmormântat într-unul dintre cimitirele Parisului ca cetățean român refugiat.

Dar chiar dacă au devenit cetățeni ai altor state, foștii agenți și colaboratori români ai serviciilor secrete au vrut ca fiii și fiicele lor să cunoască și să păstreze legătura cu România, câteodată să și învețe română și, în unele cazuri, să fie botezați ortodox. Despre Ilie Rada se știe că visa să-și trimită băiatul, Raoul Rada, măcar o dată într-o vizită în țară, alături de mama sa,

[1] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie...*, p. 432.

iar Bobby Chintescu plănuia ca fiica sa să-și petreacă în fiecare vară câteva zile în patria lui natală. Copiii lui Gelu Belu chiar au vizitat România, fiind însă sechestrați pentru o scurtă perioadă, până când au primit permisiunea să se reîntoarcă la Viena, experiență care i-a dat frisoane fostului agent SIMRE. Dintre toți, probabil Chintescu a fost cel mai determinat ca fiica lui să-i păstreze ceva din identitatea românească. Potrivit unei note informative, acesta a afirmat că „fiica sa, care are 3 ani, a fost botezată la biserica ortodoxă și s-a certat cu soția sa că nu a botezat-o la biserica catolică. De asemenea, el vrea ca fiica sa să învețe limba română și că va face o educație, în sensul de a iubi România, al cărei cetățean este tatăl ei"[1].

În fond, părinții acestor copii luptaseră din exil, ca agenți secreți sau colaboratori ai structurilor informative, împotriva regimului comunist și pierduseră. Păstrarea memoriei românești putea fi singura și ultima lor victorie.

Destinele celor din interior

Atunci când vorbim despre viețile de după activitatea informativă, palierele sunt destul de clar disproporționate. Pe de o parte, sunt cei din emigrație, unde se disting anumite tipologii, cu contextualizările aferente. Pe de alta, sunt cei rămași în țară, ale căror vieți au cunoscut efectele radicale și dramatice ale implicării voluntare sau inconștiente, consistente sau tangențiale, totale sau punctuale în largul spectru al „spionajului" sau al „trădării de țară". Toți aceștia aveau să fie arestați, anchetați, judecați și condamnați, petrecând ani de zile în închisori și lagăre. Pentru ei și pentru apropiații lor nimic nu avea să mai fie la fel.

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 195 692, f. 22.

Detenția ca experiență a fost asumată în moduri foarte diferite. Spre exemplu, Aurel Angelescu, colaboratorul Lyei Popescu, a devenit foarte religios în închisoare, ceea ce însă nu i-a temperat raportarea ideologică la comunism, ba dimpotrivă: nu doar a fost unul dintre inițiatorii grevei din închisoarea Pitești, din primăvara anului 1956, dar în permanență s-a poziționat împotriva administrațiilor închisorilor prin care a trecut. În penitenciarul Dej, Angelescu

> a lansat „teoria" de a distruge totul ce este cu putință din patrimoniul comuniștilor: a deteriora dacă este cu putință cazarmament, mobilier și îmbrăcăminte. Orice distrugere este o cheltuială și o sarcină în plus pentru comuniști. La începutul lunei martie 1961 pe când deținuții din camera 32 au mers la bae, Angelescu a găsit o monedă de 15 bani pe care a adus-o în cameră. După ce această monedă a fost studiată și comentată de toți deținuții, Angelescu a aruncat-o în WC, spunând că a sărăcit statul comunist în acea zi cu 15 bani[1].

Nu a fost singurul care își păstra contondența față de regim și speranța într-o revenire la sistemul anterior celui instalat în 1945. Despre Constantin Eftimie un coleg de celulă relata că „speră că în statul de mâine va juca un rol important întrucât în timpul detenției i s-a prezis în palmă că va avea o situație mare"[2]. Nu toți cei care au avut la începutul detenției o poziție anticomunistă au și păstrat-o până la final. Este cazul lui Victor Moldovan, care la Gherla a cunoscut în mod elocvent o repoziționare radicală. Alții au avut fluctuații majore, precum Mihail Țanțu, care trecea de la nerecunoașterea regimului comunist din țară la redactarea de ample note informative despre

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 937 501, ff. 34–35.

[2] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 501 396, f. 33.

activitatea sa din exil. Au existat, de asemenea, și cazuri în care deținuții au fost puternic afectați psihic de turnura neașteptată a vieții. Ion Bucșan, unul dintre sprijinitorii echipei Jaques, a suferit o depresie puternică în temniță, refuzând să mai vorbească și de multe ori chiar să mănânce, și nu îl interesa nimic din ceea ce se petrecea în jurul său. Numai sprijinul constant al colegilor de celulă l-a ajutat să supraviețuiască, însă tot efortul a fost numai o amânare a inevitabilului, Bucșan murind de inimă rea la câteva luni după eliberare. O soartă similară a avut și Traian Popovici, fratele lui Mircea Popovici din echipa Robert, care

> în urma bătăilor și torturilor suferite în anchetă [...] își pierduse mințile. Apatic, cu privirea pierdută în gol și mut, Popovici nu mai avea niciun contact cu realitatea înconjurătoare. Cât era ziua de lungă se plimba în micul spațiu liber din celulă, făcând aceiași doi-trei pași dus-întors. Din când în când își întrerupea umbletul de urs în cușcă și se așeza pe pat. Se odihnea câteva minute, apoi își relua plimbarea fără sfârșit[1].

Chiar și după câțiva ani, când Ion Ioanid l-a reîntâlnit pe Traian Popovici în închisoarea Aiud, iar acesta, „cu aceiași ochi lipsiți de expresie", îl privea fix din camera destinată „nebunilor". În contrapartidă, au existat și persoane care și-au dus detenția sub obsesia nevoii de a-i supraviețui pentru a-și revedea copiii. Cel mai bun exemplu este Anton Zaharia, măcinat permanent de dorința de a fi din nou alături de fiica sa. Însă de departe, cea mai grea postură a fost a femeilor care au fost despărțite de copiii lor. În primele luni de după arestare, Tamara Banciu plângea încontinuu și repeta numele fiicei de numai șase luni pe care o lăsase acasă, fără să știe dacă este sau nu în grija cuiva. Maria

[1] Ion Ioanid, *op. cit.*, p. 230.

Muscalu refuza să mănânce, măcinată de gândul la fiica sa, al cărei tată fusese condamnat la moarte și executat, și a cărei mamă era condamnată la ani mulți de muncă silnică. Oricât de cinic ar părea, în această privință situațiile Lyei Popescu și a Paulei Ventzel, condamnate la muncă silnică pe viață, erau totuși mai bune: cei doi băieți ai iubitei lui Mihail Opran rămăseseră în grija unchiului din Arad, iar Anton Ventzel a fost crescut de bunici. Și mai dramatic a fost cazul femeilor care au intrat în închisoare fiind însărcinate: Elena Ularu a născut în toamna anului 1953 o fetiță pe care a putut să o țină în brațe numai câteva săptămâni, fiindu-i luată fără să i se spună unde va fi dusă, și primind după câteva luni un act de deces al copilei. Aproape un an mai târziu, la 10 februarie 1954, și Ileana Samoilă a născut în închisoarea-spital Văcărești: „În seara când am născut am plâns și m-am rugat de ea, vă rog frumos nu mă mai lăsați aici singură că mor aici. După ce am născut a zis gardianca către moașă: «unde e, fă, Răsăritul, să-nchin fata?»".[1] Copila și-a petrecut primele paisprezece luni de viață alături de mama sa, în închisoare, până a fost preluată de către un unchi.

Totuși, în general, cei mai mulți dintre condamnați și-au trăit perioada de încarcerare într-o ternă resemnare și tacită acceptare a condiției la care fuseseră reduși, așteptând clipa eliberării. Sau, pur și simplu, scurgerea timpului, căci Lya Popescu și Paula Ventzel și-au petrecut 13 ani din viață în închisoare, știind că au condamnare la muncă silnică pe viață, până când sentința le-a fost comutată în 25 de ani de muncă silnică. Însă nu toți aveau să mai pășească în afara penitenciarelor: Elena Stetin a murit la Jilava, ca urmare a unui cancer de sân dezvoltat în temniță,

[1] https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbat-lumea/doamne-in-temnitele-comuniste-ileana-samoila-eu-cel-putin-sunt-sincera-si-spun-nu-pot-sa-i-iert-nu-pot-259455 (accesat la 22 iulie 2021).

iar Elena Teodorescu a fost găsită spânzurată, în 1957, cu câteva luni înainte de eliberare, în celula sa de la Miercurea Ciuc.

Expirarea pedepsei nu însemna în mod automat și revenirea în libertate. În viziunea regimului, o persoană condamnată pentru spionaj putea cu greu fi considerată „reeducată" sau, mai bine spus, era văzută în continuare ca potențial pericol, fiind dispusă să reintre în legătură cu structurile secrete cu care colaborase înainte de arestare. De aceea, chiar și după expirarea condamnării, nu puțini au fost cei care au primit domiciliu obligatoriu. În 1959, după opt ani de detenție, Constanța Magoș a fost trimisă la Rubla; un an mai târziu, cu două zile înainte de Crăciun, Dumitru Secară a primit vestea că i s-a stabilit o restricție similară pentru 36 de luni.

Atunci când totuși erau eliberați, fie din închisoare, fie din lagăre, fie din domiciliu obligatoriu, revenirea în mediul din care fuseseră arestați a fost departe de ceea ce au visat în anii de detenție. Ilie Banciu, unul dintre sprijinitorii grupului Jaques, își amintea:

> am așteptat ieșirea din închisoare ani mulți și grei, fără a pierde nădejdea că vom ajunge și această zi; unii însă n-au mai ajuns, îndeosebi aceia care și-au pierdut orice nădejde sau cei răpuși de boli și care au devenit total degradați fizic. Deși dorită atât de mult, această eliberare, atunci când a venit, ne-a găsit obosiți, sceptici, încât nu ne-am putut bucura pe măsura așteptărilor. Au trecut mai multe zile până ce, măcar în parte, ne-am refăcut sufletește[1].

În alte cazuri, eliberarea a însemnat doar o nouă traumă care de multe ori dezechilibra mai puternic decât detenția în sine.

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 88.

Același Anton Zaharia, când a revenit la București în 1963, și-a găsit soția recăsătorită, iar fiica – pentru care rezistase în închisori – adoptată de către tatăl vitreg. Șocul a fost atât de puternic, încât Zaharia a albit complet în câteva ore, iar după patru ani a murit. Situații similare s-au petrecut și cu alți foști deținuți politici: Ecaterina Eftimie nu se mai aștepta ca soțul său să iasă viu din închisoare, și după ce fusese constrânsă să divorțeze (la fel ca Edith Angelescu) s-a recăsătorit. Atunci când Constantin Eftimie a fost eliberat, femeia a divorțat din nou, și cei doi vechi soți au revenit unul alături de celălalt, însă lunga perioadă de separare și al doilea mariaj al femeii au dus la gelozii și certuri care, în cele din urmă, au destrămat cuplul.

Din nou, cea mai dureroasă decontare a detenției politice a fost în relația părinte-copil. Eliberată din închisoare, Ileana Samoilă și-a revăzut copilul pentru prima dată la sfârșitul lunii aprilie 1957, când fata avea patru ani și două luni, așadar după trei ani de despărțire:

> Am bătut la poartă și s-a deschis poarta și a apărut o fetiță... cu codițe și mânjită de dulceață pe obraji și cu un șorțuleț și toată volane și grăsuță și arsă de soare... Și-am zis: „cum te cheamă?" „Ileana Doina Opriș." „Aaaa", zic, „pe tine te caut eu". Și-am îngenuncheat în fața ei în portiță. Și ea a venit la mine, s-a uitat așa și-a început să zâmbească: „Da' tu cine ești?" Zic: „Eu sunt mămica Ileana." S-a repezit de gâtul meu, domnișoară, m-a luat de gât și m-a pupat și s-a strâns așa lângă mine și-a zis „să nu mai pleci de la mine, că tu ești frumoasă, foarte frumoasă!"[1].

[1] https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimbat-lumea/doamne-in-temnitele-comuniste-ileana-samoila-eu-cel-putin-sunt-sincera-si-spun-nu-pot-sa-i-iert-nu-pot-259455 (accesat la 22 iulie 2021).

Nu toate revederile au fost atât de firești și de vindecătoare pentru părinți și copii. Treizeci de ani mai târziu, Ilie Banciu încă era puternic marcat:

> primul șoc ce l-am avut a fost revederea familiei, și îndeosebi a fetițelor, pe care le-am lăsat mici, de jumătate de an, respectiv doi ani și jumătate. Mi-au plăcut întotdeauna copiii și înainte de detenție, mă apropiam cu ușurință de ei, chiar dacă nu-i cunoșteam. Față de proprii[i] mei copii mă simțeam însă stingher, și ei la fel.
>
> Soția a plecat la serviciu și am rămas acasă numai noi. Ne uitam nedumeriți unul la altul. Înfățișarea mea era deplorabilă. Făceam eforturi să vorbim între noi. Încet, încet situația s-a ameliorat și am început să ne apropiem unul de altul. Golul lăsat de despărțirea de ele în anii primei copilării l-am simțit însă tot timpul. Și ele au avut un șoc. Știau că exist, li s-a spus că sunt la spital bolnav și, când mă voi însănătoși, voi reveni acasă. La început mai întrebau când mă voi întoarce, dar mai târziu nu au mai întrebat. Prin copiii din jurul lor au aflat adevărul și au tăcut[1].

Și din cealaltă perspectivă, a copiilor, revederea a fost, de multe ori, cel puțin la fel de grea. Nicolae Alexandru Suțer și-a văzut pentru prima dată părinții în 1964, după ce aceștia au fost eliberați, moment în care băiatul avea aproape 14 ani. Anton Ventzel avea deja 27 de ani, era căsătorit și începuse să-și construiască o carieră în cercetare, atunci când și-a revăzut mama, în aprilie 1964, episod despre care, chiar și după mai bine de o jumătate de secol, cu greu putea vorbi:

> Eram la serviciu. Colegii mei – eu am lucrat la institutul de proiectări miniere, fostul IPROMIN – știau că e decedată,

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, pp. 88–89.

cu excepția lui Pepu, colegul meu. Și am primit un telefon. Zice „domnul Ventzel?". Apoi „Tony? Aici mama mică", că așa i se spunea... Și în momentul ăla mie mi s-a rupt filmul pentru câteva minute. Pe urmă am aflat că trebuie să merg pe Uranus, în cartier, mi-a dat strada, Sapienței, ceva... și am dat telefon soției la serviciu și m-am dus și am văzut-o[1].

Tânărul nu a mai apucat să-și refacă legătura cu mama sa, Paula Ventzel murind la 11 decembrie 1964, cu sănătatea grav afectată de anii de închisoare. De fapt, viețile foștilor deținuți politici nu s-au mai refăcut niciodată, în ciuda unor aparențe înșelătoare. Pentru vecinii săi din blocul Agricola-Fonciera, din capătul Căii Victoriei, Dumitru Secară părea un bătrân ca oricare altul. Iar Lya Popescu era o profesoară de gimnastică medicală, tăcută și conștiincioasă, de la Policlinica 1 Mai din capitală.

Având în vedere obsesia autorităților cu privire la vechile legături ale celor eliberați cu agenții secreți din exil, Securitatea a încercat să-i recruteze pe unii dintre aceștia, atât pentru încercări de restabilire a contactelor din emigrație, cât și pentru supravegheri interne, între cei din țară. Cel mai frapant exemplu este al fostului parașutist Mihail Țanțu. Cu toate că nu a fost identificat un angajament olograf, există mențiuni clare care atestă că, cel puțin în primii ani de după ieșirea din închisoare, oferea note sub numele conspirativ „Vaneza" (sau „Vania"). Pentru Securitate, Țanțu a rămas sub o permanentă suspiciune, ofițerii de caz bănuindu-l că ar face – din nou – un joc dublu, fiind într-un mod misterios în legătură cu Mihail Opran. Un astfel de exemplu s-a petrecut în 1966,

[1] Arhiva personală Lucian Vasile, Interviu cu Anton Ventzel, fiul Paulei Ventzel, București, 2016.

când fostul șef al sectorului ofensiv al SIMRE nota că ar fi auzit zvonuri cu privire la pretențiile maghiare asupra graniței transilvănene și sugera ofițerului de legătură apelarea la fostul său șef pentru acțiuni de propagandă în Occident, motivând că, indiferent de regimul din țară, Mihail Opran este un patriot. O adnotare olografă pe prima filă a documentului atesta surprinderea Securității că o asemenea propunere vine exact în același timp cu datele obține de la Opran, prin sursa „Dobrescu". Totuși, supoziția că între Mihail Opran și Mihail Țanțu s-ar fi refăcut legătura după 1964 nu avea să se confirme. De altfel, viața sa de după eliberare este vag acoperită documentar. Renumele său printre foștii parașutiști avea să rămână adânc întipărit, dovadă că la înmormântarea lui, în august 1979, în cimitirul Berceni din capitală, au participat zeci de foști camarazi. Țanțu nu a fost singurul în această postură ingrată: Magda Vasiu, fosta soție a aviatorului Decebal Vasiu, a furnizat date sub numele de „Ioana Popescu", inclusiv despre Lya Popescu, cea care a locuit în casa ei din strada Olteni imediat după eliberare. Alții au fost recrutați în timpul detenției, însă motivele care îi determinaseră să accepte propunerea Securității erau date de speranțele unei eliberări înainte de termen, astfel că aproape în fiecare caz deținuții au căutat să eludeze cererile ofițerilor, oferind date false sau ascunzând fapte ori cuvinte care s-ar fi putut răsfrânge nefericit asupra colegilor de celulă.

De asemenea, între foștii agenți, colaboratori sau surse din țară ale SIMRE și cei din exil nu au mai existat legături după eliberarea din închisori a celor dintâi. Aflând că fosta sa iubită a supraviețuit detenției și locuiește în București, Mihail Opran a încercat să-i trimită bani Lyei Popescu, însă femeia i-a refuzat, alegând să nu mai aibă nicio legătură cu el. Suferise prea

mult pentru a mai putea risca sau spera un contact. La fel ca în cazul tuturor celorlalți supraviețuitori ai acțiunilor secrete duse de exilul românesc, prin SIMRE, pe filieră legionară sau direct cu structurile informative occidentale, trecutul apăsa prea greu pe ceea ce mai rămăsese din vieților lor. Dacă timpul rămas în această lume se mai putea numi viață.

La capăt de drum

Pachet, microfilme, cifru, cerneală simpatică, recrutare, nume conspirative, deconspirare, arestare, condamnare. Instructaj, trageri, salturi, cifrare, descifrare, aparate de emisie-recepție, parașutare, capsulă cu otravă, clandestinitate, capturare. Călăuze, granițe, târâș, sârmă ghimpată, ascunzișuri, granițe, libertate, închisoare.

De ce? De ce atâția oameni s-au implicat în asemenea acțiuni deosebit de periculoase sau chiar de-a dreptul sinucigașe? De ce au ales să fie călăuze, agenți secreți, spioni sau informatori? Aceasta este probabil prima și cea mai incitantă întrebare la finalul tuturor acestor povești. Un singur răspuns ar atinge cu siguranță numai tangențial esențialul, scăpând nuanțe și perspective. De aceea, la o singură astfel de întrebare există mai multe răspunsuri decât ar putea părea la prima vedere.

„M-am atașat unei lupte sfinte, aceea de a-mi apăra țara de comunism"[1], mărturisea nonșalant Maria Muscalu, soția lui Ioan Samoilă, la finalul anchetei din 1953. Cuvintele sale exprimă probabil cel mai simplu firul comun care a legat majoritatea destinelor celor care au făcut parte din SIMRE sau din alte proiecte secrete ori au fost numai sprijinitori ai acestora. Aproape toți se plasau împotriva regimului comunist din țară adus la putere cu sprijinul Armatei Roșii. Lupta lor era una pentru eliberarea

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 148.

României, o necesitate de ordin patriotic, dincolo sau deasupra considerentelor ideologice sau a preferințelor politice. În viziunea lor, România se afla sub ocupația trupelor sovietice și era, pur și simplu, o necesitate națională de a face ceva pentru eliberarea țării. De altfel, această idee a eliberării este recurentă în discuțiile din apartamentul generalului Petrescu, din locuința lui Opran sau în conversațiile din cafenelele pariziene ori din centrele de instrucție din Franța. Pentru alții, în special cei care aveau experiența frontului, implicarea în acțiunile secrete împotriva regimului de la București însemna continuarea unui război care pentru ei nu se încheiase în 1945. Fiul unuia dintre basarabenii care făcuseră parte din Sfatul Țării și care votaseră Unirea din martie 1918, Mihail Țanțu nu se putea resemna cu pierderea ținutului dintre Prut și Nistru. Chiar și în legendele pe care le concepea în 1948–1949, în pregătirea misiunii de infiltrare în structurile din exil, fostul parașutist era foarte onest atunci când vorbea despre lupta sa împotriva comunismului. În fond, nici nu putea fi altfel, de vreme ce o bună parte a familiei sale, care rămăsese în teritoriul cedat în iunie 1940, fusese deportată și i se pierduse urma în Siberia. Chiar și deblocat din armată, Sabin Mare rămăsese același ofițer pentru care țara lui se afla în primejdie. Cum ar fi putut să se resemneze cu viața sub un regim care a vrut s-o trimită pe soția sa în minele din Ucraina, pentru simpla vină de a fi de o anumită etnie, și care a răsturnat cu totul societatea românească? De aceea, când a fost contactat de cineva din rezistența armată din munți, Mare nici nu s-a gândit să refuze să-i sprijine. Și de partea cealaltă a Cortinei de Fier, majoritatea celor care au format nucleul SIMRE se considerau în continuare parte a corpului ofițeresc al Armatei Regale Române, având datoria de a lupta mai departe pentru țara lor. Cei din jur i se adresau lui Opran tot cu „domnul comandor", iar Dumitru

Petrescu era tot „domnul general". La întâlnirile AFC se discutau planuri de luptă care vizau eliberarea țării. Activitatea lor de pe „frontul secret" era linia firească pe care simțeau că trebuie să meargă în contextul postbelic.

Pe de altă parte, această ipostază nu trebuie generalizată. Au fost și persoane care poate nu s-au opus regimului comunist, însă prin poziția pe care au avut-o înainte de 23 august 1944 intraseră în vizorul noilor autorități. Astfel, pentru a scăpa de posibilele măsuri represive, au decis să ia calea exilului, ajungând dintr-un context de împrejurări în sfera de activitate a SIMRE sau a altor celule informative similare, fiind practic singura oportunitate profesională avută în sfera competențelor fiecăruia dintre ei. Este discutabilă poziționarea efectivă a lui Mircea Pătru: a fugit din țară de teama că ar putea fi arestat, nu pentru că ar fi căutat să se împotrivească în mod concret comunismului. Odată ajuns în exil, a fost oarecum prins de mersul lucrurilor și s-a achitat de sarcinile care îi ofereau o carieră, un venit și siguranța zilei de mâine. Este drept că după înlăturarea sa din structura secretă nu a vrut să se repatrieze, ci a trecut Oceanul și s-a stabilit în Statele Unite, unde în cele din urmă a lucrat tot în domeniul informativ. Nu la fel a cotit destinul comandorului de marină Alexandru Vasilescu, unul dintre adjuncții lui Djuvara, care a ales să revină în țară. În cazul său, drumul ales în primii ani ai Războiului Rece a fost influențat de teama de a fi arestat și încarcerat, iar atunci când aceste frici au dispărut Vasilescu nu a dorit să mai rămână pe baricada anticomunistă. Este drept că decizia sa a fost influențată și de dificultățile financiare pe care le întâmpina în emigrație și de faptul că avea probleme de adaptare într-o țară străină. Însă acesta a reprezentat mai degrabă un caz izolat și nu o tipologie consistentă, așa cum a încercat să acrediteze propaganda comunistă, folosindu-se în acest sens și de membrii

grupului Săplăcan, care au fost practic scoși din lagărele în care supraviețuiau cu greu, apoi hrăniți, îmbrăcați, instruiți și trimiși în țară. Sau de agenți ca Iuliu Simandan, Coriolan Gherman ori Gigi Saramet care s-au trezit în mijlocul unor acțiuni secrete dintr-un concurs de împrejurări în care cutezanța și bravada tinereții au funcționat, cu siguranță, drept catalizator. Chiar și în cazul acelorași membri ai grupului Săplăcan este cel puțin discutabil ce anume a prevalat în decizia fiecăruia de a intra în echipa pregătită de serviciile secrete americane: dorința de a lupta împotriva comunismului, neajunsurile financiare în care se zbăteau sau spiritul de aventură care îi caracteriza.

De altfel, regimul de la București a căutat să creeze imaginea unor agenți secreți care acționau fie din sărăcia în care s-ar fi zbătut românul din exil (și erau destui în această stare, precum Iuliu Simandan, Dumitru Mitu sau Ion Profir), fie împinși prin șantaj, constrângeri și amenințări de către structurile occidentale. De aceea, Gheorghe Gheorghiu, din grupul legionar Pascal, afirma într-un interviu publicat în *Scânteia*:

> serviciul de informații american supune pe emigranți la tot felul de amenințări și presiuni, pentru a-i aduce pe acești oameni la disperare și a-i determina cu forța să accepte comiterea a tot felul de mârșăvii. În acest scop, americanii țin adeseori pe emigranți fără hrană, sub cerul liber, în locuri împrejmuite cu sârmă ghimpată, fără să le dea posibilitatea să-și câștige existența, ba, ceva mai mult, când vreunul din emigranți își găsea o slujbă, spionajul american, prin diferite mașinațiuni, punea la cale îndepărtarea lui din serviciu. Acei emigranți care nu se lăsau prinși în mrejele propagandei americane și se împotriveau ofertelor spionajului american erau încadrați în legiunile străine sau ajungeau cerșetori[1].

[1] ACNSAS, Fond Informativ, dos. 360 801, f. 72.

Orice aserțiune de acest fel ar fi ridicolă dacă nu ar avea și un sâmbure de adevăr. Este veridic că Ilie Puiu, Mathias Bohn, Wilhelm Spindler, Gheorghe Bârsan și liderul lor, Constantin Săplăcan, sau Bebi Toma trăiau în condiții mizere în lagărele de refugiați din Occident, respectiv Grecia, însă, încă o dată, este discutabil dacă în cazul lor acest aspect a avut ponderea decisivă. În plus, nu se poate aplica majorității celor care s-au implicat în acțiuni secrete ale emigrației românești din primii ani ai Războiului Rece. Convingerea că regimul comunist este reprezentarea răului împotriva căruia trebuie luptat a fost farul care i-a călăuzit pe mulți dintre cei care s-au implicat în acele acțiuni ale „frontului secret". Din păcate, teza propagandistică a Securității a prins în memoria evenimentelor, chiar și unii istorici, precum Ioan Ciarnău, dând în întreaga ecuație a acțiunilor o pondere semnificativă avantajelor bănești aferente agenților.

Cât despre sprijinitorii și colaboratorii lor locali, lucrurile sunt, poate, ceva mai simple. De multe ori, erau persoane care proveneau din categoriile sociale vizate să fie distruse în drumul victorios al comunismului. Din angajați-cheie ai SSI, Gheorghe Șerbu și Aurel Angelescu decăzuseră profesional, ca statut social și ca putere financiară. Stilul lor de viață fusese profund alterat de schimbările politice petrecute în țară, iar dorința de revenire la condiția anterioară era evidentă și predictibilă – soții Șerbu chiar păstrau în locuința lor din intrarea Aniversării dolarii pe care urmau să-i folosească după ce cădea comunismul, iar România se întorcea la parcursul său din perioada interbelică. Deconectarea de la lumea occidentală era grav resimțită de oameni ca Iordan Angelescu sau soții Suțer. Fiind în bună parte membri ai burgheziei, era evident că raportarea lor la noua realitate din țară nu putea fi una favorabilă. Prin urmare, atunci când au avut posibilitatea să ia parte la demersul colectiv împotriva

comunismului, nu s-au dat deoparte. Dar chiar și cei care aveau construită și asigurată o poziție socială s-au implicat în aceste acțiuni secrete, dovadă fiind ofițerul Gheorghe Dumitrache, cel care a fost executat în Valea Piersicilor de la Jilava, sau Anton Zaharia, fostul funcționar al Centro-Coop. La sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950, respingerea comunismului era frecventă în societatea românească, iar solidarizarea cu asemenea proiecte a venit în mod natural.

De asemenea, în special în contextul echipelor de parașutiști, opoziția la comunism a fost dublată de o adeziune ideologică. Agenții intrați clandestin în țară au încercat să-și construiască sau să-și refacă structurile de sprijin apelând la persoane de aceeași coloratură politică, care nu doar că se implicau într-o acțiune anticomunistă, dar își ajutau un „camarad". Ceea ce, bineînțeles, a dus la o sudare a relațiilor interumane și la o mai lungă activitate a grupurilor de agenți secreți. Nu în ultimul rând, un factor care a determinat dezvoltarea acțiunilor clandestine în țară a fost cel al legăturilor de rudenie. Cum ar fi putut Alexandru Popovici să nu-i deschidă ușa fiului său și să nu-l primească, alături de Ică Tănase, atunci când au apărut în pragul casei din Vlădulenii Gorjului? Sau mama lui Wilhelm Spindler să nu-i acorde găzduire băiatului său, pe care îl pierduse în vâltoarea războiului? Ori Aurelia Cosma să nu-i ofere tot sprijinul fratelui său Sabin Mare, de vreme ce Securitatea îl căuta cu frenezie de doi ani, fără să bănuiască faptul că fostul ofițer fusese între timp parașutat în țară? Toți aceștia au acordat ajutor necondiționat, fără să pună întrebări despre cine i-a trimis sau ce culoare politică aveau cei din jur, căci inamicul comun era unul și același: regimul comunist.

Orice acțiune are o motivație și, inerent, are și un scop. Care era obiectivul tuturor acestor acțiuni secrete ale SIMRE sau ale

altor structuri informative? Puteau ei, prin note, stații de radio-emisie, manifeste sau operațiuni clandestine să ducă la înlăturarea comunismului? Bineînțeles că acesta era țelul final. Realist vorbind, „nu poate o mână de oameni să răstoarne o orânduire de stat"[1], după cum mărturisea chiar Ion Golea, din boxa acuzaților, la procesul din 1953. Și atunci, care să fi fost scopul unor asemenea activități? Din nou, răspunsul este mult mai complex decât pare la prima vedere și ține de spațiul unde se desfășoară operațiunile (în țară sau în exil), dar și de idealismul sau simțul practic al celor implicați. În emigrație, pentru oameni ca Gelu Belu sau Mihai Opran, unul dintre obiective era barareа infiltrărilor agenților comuniști care i-ar fi putut supraveghea și manipula, iar în sens mai larg ar fi destructurat firavele și complicatele tentative de coagulare a refugiaților români, care căutau să ofere un răspuns coerent și articulat regimului de la București. Un alt țel al exilului era constituirea și pregătirea unei forțe care să poată lupta concret, cu arma în mână, împotriva puterii comuniste din țară, atunci când contextul internațional avea să permită. Generalul Petrescu și colonelul Dumitru Neferu întocmeau tabele cu oamenii pe care puteau conta; mai târziu, în centrele din zona Masivului Central francez câteva zeci de bărbați parcurgeau antrenamente fizice solicitante și făceau trageri cu armament american. Până și Neagu Djuvara lua lecții de salt cu parașuta, fiind convins că va veni momentul în care va putea reveni în țară pentru a pune umărul la înlăturarea comunismului. Pentru cei din țară, scopul acestor acțiuni se împărțea, din nou, în funcție de statutul lor: dacă trăiau în legalitate sau supraviețuiau în clandestinitate. În parte, și pentru aceștia din urmă fuseseră trimise echipele de la începutul anilor 1950, care trebuiau să ia legătura cu grupurile de

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 239.

rezistență din munți, să-i instruiască pe membrii acestora, să-i doteze cu stații de emisie-recepție și să le faciliteze furnizarea de logistică, de la arme și muniții la medicamente, încălțăminte și îmbrăcăminte. În schimb, cei care se integraseră în societatea românească postbelică încercau fie să facă pur și simplu ceva împotriva comunismului, fie, în unele cazuri (cum era Gheorghe Albu sau, într-o oarecare măsură, Haralambie Cârlan), să aibă un beneficiu material. Undeva la mijloc era zona informativă, în care datele secrete trebuiau știute nu pentru o acțiune imediată, ci pentru o mai bună cunoaștere a inamicului, în vederea identificării vulnerabilităților și pregătirii pentru un eventual conflict. De aceea Mihail Opran voia să afle capacitățile militare de la litoralul Mării Negre, Gelu Belu cerea marinarilor date despre situația de pe graniță, iar Mircea Carp obținea manualul secret al noului tanc intrat în dotarea Armatei Populare Române. Sau se comunicau informații despre situația economică și socială ori despre starea de spirit din țară. Exista însă și o latură propagandistică, de a întreține în rândul societății românești un curent de respingere a comunismului și sentimentul că România nu a fost abandonată, că lupta continuă din exil. Sau, așa cum spunea preotul Vasile Posteucă într-un necrolog pentru parașutiștii executați după procesul din 1953, de a le „arăta celor de acasă că noi, cei din pribegie, nu i-am uitat, și nu ne-am uitat rostul"[1]. Acest rost ține oarecum de cel mai abstract obiectiv al acțiunilor secrete: pur și simplu de a lupta împotriva comunismului, până la sacrificiul ultim, pentru că acesta era destinul persoanelor respective, perspectivă care a caracterizat în special, dar nu exclusiv, zona legionară.

Pe de altă parte, regimul comunist a căutat să acrediteze ideea că scopul agenților secreți era de a distruge, de a semăna

[1] Traian Golea (editor), *op. cit.*, p. 298.

panică și de „a comite acte de teroare"[1]. Referindu-se la grupul Ică Tănase–Mircea Popovici, fostul șef al contraspionajului comunist, Neagu Cosma, afirma:

> misiunea echipei „Robert" nu viza activități menite a răsturna regimul comunist și nici a alunga din țară armata sovietică. Nu viza nici identificarea, contactarea și sprijinul rezistenței care respira din greu prin câțiva pori dispersați în munții României. Să-i ajute pe aceștia cu hrană, echipament, armament, să-i mobilizeze, să-i încurajeze. Nici vorbă de așa ceva. Dispozițiile primite de Tănase – de altfel și celelalte echipe au avut aceleași dispoziții – erau cât se poate de clare: niciun contact cu „eventuala rezistență" și... „să vă feriți de oamenii care se manifestă împotriva regimului". În schimb li se cerea să distrugă ce construia poporul român. Tănase, ca legionar, precum și alți camarazi care l-au urmat, avea misiunea să transforme România în stat legionar, sub tutela și sprijinul acelorași cinici politicieni occidentali care ne vânduseră Sovietelor. Ei știau că nu vor porni un război pentru poporul român, dar îi îndemnau și „ajutau" pe români să se bată între ei sub stindardul unor nobile idealuri. Profitau de debusolarea românilor aflați în pribegie, transformându-i în carne de tun. La suferințele legate de perioadă, de regim și de poziția subjugată s-a adăugat suferința miilor de oameni atrași în cursa spionajului și diversiunii[2].

Comparând însă cu sursele documentare existente, de la procesele-verbale de interogatoriu și rechizitoriile procurorilor, până la declarațiile celor implicați și memorialistica supraviețuitorilor, denaturările și falsurile (combinate abil cu detalii reale) care caracterizează teza Securității sunt evidente.

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, p. 196.

[2] *Ibidem*, p. 151.

Nu este atestat niciun act de violență al vreunui agent secret trimis în țară, un asemenea gest fiind cât se poate de antiproductiv, căci ar fi atras atenția autorităților comuniste și ar fi dus la deconspirare. De altfel, atunci când s-au confruntat cu perspectiva de a fi descoperiți, Tănase și Popovici au refuzat să tragă în fetița care le găsise paraşutele. Niciunul dintre agenții veniți în țară nu a avut explozibili, cu excepția unor grenade defensive. Însă crearea unui portret al spionilor veniți să distrugă, să arunce în aer și să ucidă servea perfect perspectivei denigratoare pe care Securitatea a aruncat-o asupra oponenților săi de pe „frontul secret", încercând de multe ori să aplice și să dea o greutate cât mai mare etichetei de legionar.

Aici rezidă probabil, din perspectiva actuală, unul dintre cele mai spinoase aspecte: ce opțiuni politice aveau cei implicați în acțiunile secrete ale SIMRE și ale altor celule similare din acei ani. Cum în structura adiacentă CNR, majoritatea membrilor o constituiau foști ofițeri și militari, în teorie aceștia nu trebuiau să aibă o poziționare politică, loialitatea lor fiind exclusiv față de statul național român care în viziunea lor exista în exil. Însă, în practică, toți aveau simpatii. Cel puțin în rândul persoanelor din prim-planul SIMRE, acestea se îndreptau spre național-țărăniști, principala formațiune democratică românească. Fruntașul țărănist Ilie Lazăr mersese la Tămădău cu mașina lui Gelu Belu și a cumnatului acestuia, Liviu Bodolea, cunoscut ca penețist ardent, la fel și Oliviu Beldeanu. Generalul Petrescu se remarcase prin antilegionarismul său, Mihail Opran avea înclinații naționaliste, dar circumscrise unei opțiuni constituțional-monarhice clare, iar Neagu Djuvara a fost întotdeauna un regalist convins. Ca aproape orice ofițer român din al Doilea Război Mondial, Sabin Mare avea un puternic simț patriotic, la care, în cazul său, se adăuga și o componentă

antimaghiară, ușor explicabilă prin faptul că satul său natal făcea parte din nord-vestul Transilvaniei, pierdut în 1940. În cazul echipelor de parașutiști de la începutul anilor 1950, opțiunile ideologice sunt, bineînțeles, mai clare: Ică Tănase fusese una dintre figurile majore ale emigrației legionare, Ioan Samoilă ajunsese în Occident cu un prestigiu consolidat în rândul camarazilor săi, iar Ion Golea avusese o bogată activitate legionară culminând cu schimbul de focuri din Mediaș. Ceea ce nu înseamnă că ei s-au implicat în acțiunile secrete din România comunistă pentru a clădi „o țară ca soarele sfânt de pe cer", ci pentru a lupta împotriva comunismului. Manifestele tipărite de Golea și colaboratorii săi nu vorbeau despre Legiune sau Horia Sima, ci împotriva regimului din țară, a represiunii politice și a ocupării țării de către Armata Roșie. Este drept că, pe lângă misiunea principală stabilită cu partenerii americani, Sima le-a cerut să lucreze și pentru reorganizarea Mișcării Legionare, însă activitatea lor din țară nu atestă un răspuns la cererile Comandantului. În aceeași măsură, Grupul Fiii Patriei, sub conducerea lui Sabin Mare, nu a avut în plan contactarea Grupului Carpatin Făgărășan al lui Ogoranu pentru că erau legionari, ci pentru că era singurul grup de rezistență armată anticomunistă pe care îl cunoșteau și mizau pe o posibilă refacere a legăturii. Caracteristici ideologice separate au existat, bineînțeles, dovadă că serviciile secrete americane au lucrat pe paliere diferite cu legionarii lui Mușetescu și Dimitriu, respectiv SIMRE (Opran și Djuvara), însă în fața unui inamic comun, reprezentat de regimul comunist, cei din exil și colaboratorii lor din țară au ales, de cele mai multe ori, să fie călăuziți de opțiunea lor comună anticomunistă, decât să slujească idealurilor lor politice divergente. În plus, o viziune destul de larg răspândită în rândul emigrației românești era concretizată în editorialul unei publicații a militarilor români din exil:

> Se impune o anumită decență față de astfel de acțiuni de sacrificiu și mai ales respectul memoriei celor căzuți. *Cu morții nu se face polemică* [subliniere în textul original – n.m.]. Că are cămașă albastră, galbenă, neagră sau mai știu eu cum, toți cei pătrunși de dragostea de Patrie și animați de spiritul de abnegație, acceptă voluntar supremul sacrificiu pentru eliberarea țării, merită din partea noastră tot respectul; noi, cei ce rămânem aci, trebue să avem rușinea că alții sunt primii. Este anti-democratic, este contra drepturilor naturale a te jertfi pentru Țară? Pentru asemenea acțiuni nu există culoare politică, nici prioritate, ci numai acceptarea rece și voluntară a sacrificiului.[1]

Mutând perspectiva pe celălalt capăt al câmpului de luptă, trebuie discutat împotriva a ce luptau cei din SIMRE și celelalte structuri secrete: strict regimul comunist sau ajungeau să lupte împotriva României însăși, de vreme ce puterea comunistă era recunoscută oficial ca autoritatea legală în țară? De altfel, această din urmă simbioză între o putere politică temporară și statul în sine a fost una dintre temele recurente ale narațiunii construite de Securitate cu privire la confruntările din domeniul *intelligence* în primii ani ai Războiului Rece și nu numai. Când discuta despre acțiunile grupurilor de parașutiști, Neagu Cosma vedea lupta dintre două tabere: „americano-legionară" și „securisto-românească". El susține, spre exemplu, că echipa Robert avea ca obiectiv „subminarea statului român la comanda și în folosul unor forțe străine", iar nu a regimului. În viziunea fostului general de contraspionaj, Securitatea nu a făcut altceva decât să apere „valorile fundamentale ale statului

[1] P. Sigma, „Pe marginea proceselor «Bandelor de spioni» din R.P.R.", în *Buletinul militar al ofițerilor și sub-ofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc*, Anul II, nr. 3, martie 1954, p. 16.

român"[1]. Însă, așa cum sublinia Stejărel Olaru, referindu-se la urmările atacului de la Berna al grupului Beldeanu (eveniment care a influențat raportarea Securității la situația celor din exil), regimul de la București a avut tendința de „a asimila acțiunile îndreptate împotriva sa cu acțiuni îndreptate în contra țării. Nu era altceva decât reflexul – firesc, dar neonest – al tuturor regimurilor comuniste din zonă de a se identifica fraudulos cu națiunea și poporul"[2].

În final, o ultimă întrebare. Cum îi considerăm pe toți aceia care, din exil sau din țară, în clandestinitate sau în legalitate, scriind mesaje cifrate sau încercând să pună în funcțiune stații de emisie-recepție, ducând pachete cu microfilme sau strângând date, sosind cu parașuta sau trecând pe sub sârma ghimpată de la frontieră s-au implicat în acțiuni secrete ca agenți, spioni, călăuze sau colaboratori? Mihail Opran se considera „patriot român în exil" și, probabil, la fel ca el și Neagu Djuvara, Dumitru Petrescu, Gelu Belu, Nicolae Tănase sau Dumitru Neferu, descris de Ioan Dragu în necrologul din 1957 drept „neaoș român" și „viteaz ostaș"[3]. Securitatea îi plasează pe toți aceștia sub eticheta unică de „trădător de patrie". Polarizarea și opoziția epitetelor se amplifică atunci când în prim-plan intră agenții trimiși în țară, prin parașutare, terestru sau chiar maritim. Cronologic, primul grup capturat fiind cel condus de Constantin Săplăcan, astfel că ei au fost primii care au intrat sub reflectorul justiției și al presei comuniste. Ziariștii *Scânteii* îi catalogau „bandiți", „ticăloși", „trimișii imperialiștilor americani", „lacheii lui Truman", „odioși spioni imperialiști", „huligani fasciști, huligani și teroriști

[1] Neagu Cosma, *op. cit.*, pp. 15, 150, 167.

[2] Stejărel Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legației RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iași, 2003, pp. 5–6.

[3] *Hommage au Colonel Dumitru Neferu...*, p. 20.

notorii", „fioroși criminali", „scursori ale societății", „trădători de patrie, spioni ordinari, lepădături legionaro-fasciste", „haimanalele parașutate", „nemernici fără neam și fără patrie cărora le fug ochii după cei 30 de arginți ai trădării, plătiți în dolari americani"[1]. În schimb, presa din emigrație nu le-a acordat prea multă atenție, iar în istoriografia recentă Marius Oprea i-a numit simplu: „aventurieri". Discrepanța este mai echilibrată, dar mult mai acută în privința celor din lotul parașutiștilor din 1953. Rămași parcă fără invective după episodul din urmă cu doi ani, presa de la București îi numea numai „lepădături umane", „rămășițe fascisto-legionare", „criminali de război", „escroci". În schimb, foștii militari din exil îi vedeau „eroi ai Eliberării"[2], perspectivă împărtășită și de fostul ofițer superior Dan Ivanovici[3]. În viziunea legionarilor, ei nu puteau fi altceva decât „martiri". Iar în istoriografia românească postcomunistă, sunt considerați „spionii patrioți" sau „eroi ai României"[4].

În fond, ei sunt ceea ce vrem noi să fie. Statutul lor se construiește în funcție de reperele morale, politice sau ideologice ale celui care face evaluarea sau raportarea. Singurul lucru cert este că au existat. Și rețele informative, și cerneala simpatică, și cifruri, și stații de emisie-recepție, și armament, și parașutări, și călăuze, și spioni.

Toate acestea chiar s-au întâmplat.

---

[1] *Scânteia*, nr. 2 220, anul XXI, 14 decembrie 1951, p. 3.

[2] P. Sigma, „Pe marginea proceselor...", p. 17.

[3] Dan Ivanovici, „Liberarea înseamnă luptă și sacrificii", în *Buletinul militar al ofițerilor și sub-ofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc*, Anul II, nr. 3, martie 1954, p. 18.

[4] Ioan Ciarnău, *op. cit.*, pp. 69, 92.

Bibliografie

Arhive: surse inedite

1. **Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității:**

Fond Penal: dos. 1 135, vol. 3; dos. 6 957, vol. 1–10; dos. 7 727, vol. 1–6; dos. 78 337, vol. 3–4; dos. 10 635, vol. 1–14; dos. 67 497, vol. 1–4; dos. 1 169, vol. 1–9; dos. 10 560, vol. 1–8; dos. 58 266; dos. 8 242, vol. 1–2; dos. 1 281; dos. 126 794, vol. 1–2; dos. 75 133, vol. 1–4; dos. 10 588; dos. 121 820, vol. 1–2; dos. 102 450; dos. 58 266; dos. 1 281; dos. 50 506.

Fond Informativ: dos. 597 446, vol. 1–2; dos. 329 902, vol. 1–6; dos. 963 522, vol. 1–3; dos. 632 268, vol. 1–6; dos. 444 701; dos. 632 248, vol. 1–2; dos. 139 313, vol. 1–3; dos. 210 811, vol. 1–9; dos. 210 814, vol. 1–2; dos. 818 231, vol. 1–4; dos. 550 435, vol. 1–3; dos. 551 173, vol. 1–14; dos. 360 801; dos. 548 700; dos. 1 057 701, vol. 1–2; dos. 195 692; dos. 490 500, vol. 1–4; dos. 310 459; dos. 310 560; dos. 743 736, vol. 1–2; dos. 361 225, vol. 1–4; dos. 310 489; dos. 376 086; dos. 545 617, vol. 1–2; dos. 712 871; dos. 501 396; dos. 938 426; dos. 212 009; dos. 258 605; dos. 712 333; dos. 471 223; dos. 536 304; dos. 552 674; dos. 233 837; dos. 502 549; dos. 555 601; dos. 680 070; dos. 256 070, vol. 1–2; dos. 640 172; dos. 546 554; dos. 490 101, vol. 1–3; dos. 1 014; dos. 1 861; dos. 310 489; dos. 937 501; dos. 258 605; dos. 743 736; dos. 862 388, vol. 1–2.

Fond Rețea: dos. 194 001; dos. 303 378.

Fond SIE: dos. 415; dos. 6 679, vol. 1–3; dos. 21 565; dos. 21 393; dos. 182; dos. 183; dos. 303; dos. 7 132; dos. 6 824, vol. 1–3; dos. 679, vol. 1–4; dos. 813; dos. 5 757; dos. 677; dos. 7 247; dos. 1 403; dos. 5 855; dos. 2 029, vol. 1–3; dos. 214; dos. 1 407; dos. 21 939; dos. 7 173; dos. 30 998; dos. 10 537; dos. 118; dos. 660; dos. 24 880; dos. 6 784.

2. **Arhivele Naționale Istorice Centrale – Fond Institutul de Studii Istorice și Social-Politice**, *Organizații cu caracter fascist și legionar*: dos. 36; dos. 37; dos. 38; dos. 39; dos. 71.

Surse edite

- *** *Au ales libertatea*, ediție îngrijită de Dumitru Dobre și Veronica Nanu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.
- *** *„Bande, bandiți și eroi". Grupurile de rezistență și Securitatea (1948–1968)*, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- *** *Comandanți fără armată. Exilul militar românesc (1939–1972)*, ediție de Dumitru Dobre, Veronica Nanu, Mihaela Toader, Pro Historia, București, 2015.
- Berindei, Mihnea; Dobrincu, Dorin; Goșu, Armand (editori); Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Istoria comunismului din România: documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945–1965)*, Editura Humanitas, București, 2009.

Surse de istorie orală

Arhiva personală a autorului:

- Interviu cu Neagu Djuvara, realizat în 2016, București.
- Interviu cu Anton Ventzel, fiul Paulei Ventzel, realizat în 2016, București.
- Interviu cu Mălina Mircioiu (Șeremet/Șaramet), nepoata lui Gheorghe Saramet, realizat în 2022, București.

Arhiva Rador:

- Interviu cu Neagu Djuvara, Cota C984.
- Interviu cu Ilie Rada, Cota R809.
- Interviu cu Neagu Cosma, Cota C1492.

Memorialistică

- ***, *Hommage au Colonel Dumitru Neferu*, f.e., f.l., 1957.
- Beldeanu, Oliviu, *Memorial anticomunist din închisoare*, prefață de Titu Popescu, Editura Jurnalul Literar, f.l., 1999.
- Budeancă, Cosmin (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Carp, Mircea, *Aici Mircea Carp, să auzim numai de bine!*, Editura Polirom, Iași, 2013.
- Conovici, Mariana; Silvestru, Octavian; Iliescu, Silvia, *Țara, Legiunea, Căpitanul. Mișcarea Legionară în documente de istorie orală*, Editura Humanitas, București, 2008.
- Cosma, Neagu, *Cupola. Securitatea văzută din interior*, Editura Globus, București, 1994.
- Deșliu, Boris, *Jurnal de avocat*, Editura Vremea, București, 2002.
- Djuvara, Neagu, *Amintiri din pribegie (1948–1990)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Humanitas, București, 2006.
- Djuvara, Neagu, *Amintiri și povești mai deocheate*, Editura Humanitas, București, 2009.
- Găină, Ovidiu (Stan M. Popescu), *Crâmpeie din sbuciumul exilului*, f. e., Buenos Aires, 2001.
- Lungu, Dumitru, *Luptă și temnițe*, prefață de ing. Dumitru Tache Funda, Editura Ramida, București, 1998.
- Ioanid, Ioan, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. 2, Editura Humanitas, București, 1999.
- Profir, Ion, *Singur pe cerul Stalingradului*, Modelism Internațional, f.l., 1996.
- Rațiu, Ion, *Jurnal. Printre spioni și trădători de țară (1955–1962)*, vol. 2, Editura Corint Books, București, 2017.

- Rațiu, Ion, *Jurnal. Reorganizarea exilului (1963–1968)*, vol. 3, Corint Books, București, 2019.
- Vălenaș Liviu, *Mișcarea Legionară între adevăr și mistificare. Convorbiri cu Mircea Dimitriu*, Editura Majadahonda, București, 2000.

Periodice

- *Buletinul militar al ofițerilor și subofițerilor activi și de rezervă din exilul românesc*, 1953–1956.
- *Glasul Patriei. Organ al Comitetului Român pentru Repatriere*, 1955–1958.
- *La Vérité*, nr. 323, 23 octombrie–5 noiembrie 1953.
- *Scânteia*, 1951–1955.

Lucrări generale

- *** *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaș*, ediție îngrijită de Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan; studiu introductiv: Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Editura Militară, București, 2008.
- Banu, Florian, *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989), prefață de Mihai Răzvan-Ungureanu*, Corint Books, București, 2016.
- Calafeteanu, Ion, *Din istoria exilului românesc*, Editura Enciclopedică, București, 2000.
- Ciarnău, Ioan, *Vânătoarea de spioni*, Editura Fidelia, Simeria, 2013.
- Dobre, Dumitru, *Personalități ale exilului militar românesc*, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Editura Militară, București, 2008.
- Dobrescu, Florin, *Mesagerii libertății – parașutările NATO în România comunistă*, Editura Sânziana, București, 2013.

- Golea, Traian (ed.), *Procesul legionarilor parașutați: 1953*, Editura Mișcării Legionare, București, 2000.
- Olaru, Stejărel, *Agentul nostru Victor*, Editura Polirom, Iași, 2018.
- Olaru, Stejărel, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legației RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iași, 2003.
- Oprea, Marius, *Șase feluri de a muri*, Editura Polirom, Iași, 2009.
- Plokhy, Serhii, *The Gates of Europe. A History of Ukraine*, Basic Books, New York, 2015.
- Tănase, Mircea, *Căpitanul parașutist Mihail Țanțu. Faptele, mărturisirea și osânda unui cavaler*, Editura Militară, București, 2015.
- Vasile, Lucian, *Cei pe care i-am uitat. Represiunea comunistă la Ploiești. 1948–1964*, Asociația pentru Educație și Dezvoltare Urbană, București, 2020.

Articole și studii de specialitate

- Gorun, Gheorghe; Gorun, Hadrian, „Un paraşutat în România vândută: Mircea Popovici", în *Anuarul de istorie orală*, vol. VIII, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, pp. 148–172.
- Ivanovici, Dan, „Liberarea înseamnă luptă şi sacrificii", în *Buletinul militar al ofiţerilor şi sub-ofiţerilor activi şi de rezervă din exilul românesc*, Anul II, nr. 3, martie 1954, p. 18.
- Sigma, P., „Pe marginea proceselor «Bandelor de spioni din R.P.R.»", în *Buletinul militar al ofiţerilor şi sub-ofiţerilor activi şi de rezervă din exilul românesc*, Anul II, nr. 3, martie 1954, pp. 15–17.
- Vasile, Lucian, „Legendă şi dilemă istorică. Biografia agentului dublu Mihail Ţanţu", în Constantin Vasilescu, Alina Urs, Lucian Vasile (coord.), *Traversând comunismul: conviețuire, conformism, compromis*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, vol. XI, Editura Polirom, Iaşi, 2016.
- Vasile, Lucian, „Mihail Opran: Un destin cu prea multe umbre", în Constantin Vasilescu, Florin S. Soare (coord.), *Incursiuni*

biografice în comunismul românesc, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, vol. XII, Editura Polirom, Iași, 2017.

Resurse online

- Arhiva 33CIA:
  - https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00457R005000460013-6.pdf
  - https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/VACARESCU%2C%20JOACHIM_0016.pdf
  - https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP90-00552R000404490009-3.pdf
  - https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP75-00001R000200520019-9.pdf
- https://www.archives.gov/files/declassificationiscappdf2010-081-umissdoc8.pdf
- https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/ 1989-anul-care-a-schimbat-lumea/doamne-in-temnitele-comuniste-ileana-samoila-eu-cel-putin-sunt-sincera-si-spun-nu-pot-sa-i-iert-nu-pot-259455
- http://www.rador.ro/2016/03/14/din-dosarele-securitatii-grupul-fiii-patriei/
- https://www.scribd.com/doc/3206932/O-istorie-a-miscarii-legionare-Mircea-Dimitriu

Listă de abrevieri

ACNSAS – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității

AFC – Asociația Foștilor Combatanți

ÁVH – Államvédelmi Hatóság, poliția secretă a Ungariei, între 1945–1956

CAROMAN – Comitetul de Asistență Român

CC – Comitetul Central (al PMR/PCR)

CIC – Counter Intelligence Corps – Agenția de informații din cadrul armatei americane, în al Doilea Război Mondial și de la începutul Războiului Rece

CIA – Central Intelligence Agency (serviciul american de informații externe)

CNR – Comitetul Național Român

DGIE – Direcția Generală de Informații Externe (a Securității)

DGSS – Direcția Generală a Securității Statului

DIE – Direcția de Informații Externe

DO – domiciliu obligatoriu

DST – Direction de la Surveillance du Territoire (serviciile franceze)

INMER – Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc

IRO – International Refugee Organisation

MAI – Ministerul de Interne

MI6 – Secret Intelligence Service (Serviciul 6 – informațiile externe ale guvernului Marii Britanii)

MNR – Mișcarea Națională de Rezistență

OFPRA – Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides

OPC – Office of Policy Coordination

PNL – Partidul Național-Liberal

PNȚ – Partidul Național-Țărănesc

REL – Radio Europa Liberă

RPR – Republica Populară Română

SDECE – Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage

SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe (Cartierul militar general al Tratatului Nord-Atlantic)

SIMRE – Serviciul de Informații al Militarilor Români din Exil

SRT – SovRomTransport

SSI – Serviciul Special de Informații (inclus în 1951 în DGSS ca Direcția „A" de Informații Externe)

TMB – Tribunalul Militar București

TO – Tehnică Operativă

UDB(A) – Uprava državne bezbednosti/sigurnosti/varnosti – Administrația Securității Statului, poliția secretă a Republicii Federale Socialiste Iugoslavia

Stănicel, Stelian 255
Șerbu, Gheorghe (Ghiță) 5, 6, 139, 142–157, 166, 174, 180, 199, 200, 204–207, 212–214, 755
Șerbu, Irina Lucia 142, 146, 149, 180, 200, 205, 208, 210, 213, 755
Șuțer, Adam 113, 120, 166, 214–219, 221–233, 237, 239– 242, 245–251, 252, 344, 755
Șuțer, Adina 166, 215–217, 219, 221, 223–232, 235, 239, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 251, 755
Tartler, Erich 583, 585, 586, 598, 642, 644, 647, 651
Tănase, Alexandru („Ică") 334, 335, 579, 581, 597, 602–616, 622, 626, 637–643, 647, 650, 756, 759–663
Tănase, Nicolae 66, 73, 81, 102, 518
Teodorescu, Elena 436, 437, 448, 449, 745
Tican, Silvia 133, 137, 212
Todericiu, Mircea (preot greco-catolic) 286
Tolan, Ioan (agent) 638–643, 655
Toma, Bebi 524, 590, 597, 618, 632–636, 642, 643, 646, 647, 651, 652, 755
Tomoroveanu, Ion 11, 42, 43, 47, 53, 59, 71, 72, 103, 104, 256, 274, 314, 379, 397, 398, 399, 662, 708
Trifu, Vasile 170, 178, 193, 194, 196
Țanțu, Adina 166, 169, 189–192, 202, 219–221, 226, 239
Țanțu, Mihail 14, 32, 34–37, 39, 65–67, 72, 74–79, 89, 93–99, 102, 103, 112, 113, 120, 121, 138, 157–199, 202, 214, 220, 224–241, 245, 281–283, 322, 343, 350, 383, 393, 462, 566, 567, 605, 666, 701, 706, 714, 731, 742, 748, 749, 752
Țânțăreanu, Ion 81, 270, 518
Țigoiu, Mircea 30, 167, 181, 185, 186, 313–317
Vasilescu, Alexandru 460, 461, 518, 563, 753
Vasiu, Decebal 178, 730, 749
Veniamin, Virgil 12, 30, 49, 62–64, 106, 218, 221–224, 232, 246, 256, 280, 314, 365, 378, 402, 457, 515, 553, 708, 723
Ventzel, Paula 6, 113–115, 121–142, 156, 157, 173, 174, 197, 199, 207, 208, 210, 212, 214, 231, 322, 344, 383, 679, 706, 744, 748
Verca, Filon 335, 580, 581, 606, 620
Vișoianu, Constantin 260, 402, 406, 457, 458, 539
Vlad, Vasile Mihai 585, 587, 588, 589, 590, 596, 642, 644, 647, 650, 651
Wandelin, Crișan 522, 523, 525, 528, 529
Zus, Constantin 657

Cuprins

Cuvânt-înainte 5

Cum se naşte un serviciu secret 9
Primele bătălii ale „războiului secret" 15
Contraatacul Bucureştiului 28
Spionaj sub haina militară 37
Aşa s-a călit SIMRE 60

Vremea speranţelor 81
Viena: prima linie de apărare, întâiul front de atac 82
Spionul loial lui însuşi 88
Biroul contrainformativ 95
Biroul ofensiv 112
Acţiunea Lya Popescu – Paula Ventzel – Mihail Ţanţu 121
Simpatii care au costat vieţi 122
Ventzel – Eftimie: prima ramură a reţelei 125
Vinovatul fără vină: Ion Popescu Pera 130
Un joc periculos 132
Ramura Lya Popescu 137
Gheorghe Şerbu. Primul recrutat 142
Berea, vinul şi hipnoza 146
Cine pe cine (mai) minte. Cazul Cârlan 154
Cealaltă parte a acţiunii 157
Femei, dolari şi spionaj 164
Mesagerii 173

Bucureștiul nu iartă trădarea 177
Informare, dezinformare și, mai ales, disperare 181
Cu toată viteza spre dezastru 199
Anihilarea întregii rețele informative 207
Acțiunea Dumitru Secară – Adam Suțer 214
Un agent de cursă lungă 215
Aventura pariziană 221
Poticnelile bucureștene 232
„Dă-i drumul înainte!" 242
„Mitea, cum poți să minți în halul ăsta?" 244
Colaborarea cu alte structuri de informații 252
Principalul vector informativ:
Counter Intelligence Corps (CIC) 254
Neagoy`s playground. Zona austriacă de ocupație 260
Titi Constantinescu sau jolly-jockerul de la Salzburg 264
Complicata relație Salzburg – SIMRE 270
În preajma morții. Călăuzele lui Titi Constantinescu 283
Agentul Victor și afacerea Leahu 284
Norocosul Danciu 291
Anonimii curajoși 297
Ultima cădere: agentul Moldovan 299
Enigmatica Tanda Caragea 307
Aliatul incomod. Mișcarea Legionară 325
Spionaj și contraspionaj la mica înțelegere 328
Premisele unor acțiuni îndrăznețe 334
Colaborarea dintre Mișcarea Legionară și SIMRE 338
Declinul unui proiect: 1951–1952 343
Lovitura sub centură 350
Răzvrătitul. Căderea lui Gigi Saramet 382
Când toată lumea se ceartă 393
Preludiul tragediei. Grupul Săplăcan (1951) 407
Cei cinci aventurieri 408
„Ai curaj să sari din avion?" 414
(Pseudo)Acțiunea grupului Săplăcan 420

Când dorul învinge spionajul 425
Cronica unei căderi 427
Încercuirea: capturarea lui Bohn și Bârsan 431
Ultimul agent. Ilie Puiu 436
Judecata spionilor 439
Execuția și valurile represive ulterioare 446
Ecourile căderii grupului Săplăcan 452

Un diplomat la conducerea ofițerilor 456
Restructurarea SIMRE 460
Grupul Fiii Patriei 464
Sabin Mare. Portretul luptătorului 464
Ilie Rada. Cadru de nădejde, bandit de temut 470
Gavrilă Pop. Tânărul paraşutist 477
Constituirea grupului 478
Infiltrarea 483
Descoperirea 493
O moarte care nu rezolvă nimic 499
Povara de a fi supraviețuit 503
SIMRE după 1953. Sistarea paraşutărilor 511
Înlocuirea lui Mircea Pătru cu Bazil Rațiu 514
Rezidențele în perioada Djuvara 517
Viața de după SIMRE 552
Incertitudine și constrângere. Cazul generalului Dumitru Petrescu 552
Spionaj alternativ. Mihail Opran după 1952 562
Sfârșitul conducerii Djuvara 564
Apogeul războiului secret: operațiunea „Paraşutiștii" (1951–1953) 570
Echipa Jaques: Ion Samoilă și Ion Golea 572
Echipa Robert: Alexandru „Ică" Tănase și Mircea Popovici . 602
Echipa Pascal: Gogu Gheorghiu, Gigi Constantin și Savu Fătu 618
Trădătorul fără arginți. Bebi Toma 632

Operațiunile terestre 636
Procesul parașutiștilor 641
Procesele sprijinitorilor 652
Urmările căderilor și procesului din 1953 656

Ultimul zbucium 660
Revenirea lui Opran 664
Frământările de la Viena 672
„Ca pe vremuri". Acțiunea Dumitra Georgean 678

Mai există viață după spionaj? 692
Liniștea înșelătoare: urmărirea foștilor agenți 717
Agenții dubli din exil 724
Ieșirea din infern 729
Revenirea în infern 736
Destinele celor din interior 741

La capăt de drum 751

Bibliografie 765
Listă de abrevieri 771
Indice de nume 773

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

	Titlu	Autor
1.	Această dragoste care ne leagă	Doina Jela
2.	Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu și taina „Rugului Aprins"	Marius Oprea
3.	Ceaușescu și epoca sa	Lavinia Betea
4.	Conversații cu Regele Mihai	Stelian Tănase
5.	De ce am plecat din România	Iuliana Alexa (coord.)
6.	Democrația sub asediu. România în context regional	A. Goșu, A. Gussi (coord.)
7.	Dragă Sisiluț, noi pe lumea asta nu o să ne mai vedem	Anca Ștef, Raul Ștef
8.	Drumul Damascului. Spovedania unui fost torționar	Doina Jela
9.	Iluzia cristalizării. Comunism, exil, destine	Liliana Corobca
10.	Jurnal nediplomatic (1998–2001)	Ioan Grigorescu
11.	Jurnal, vol. 1	Ion Rațiu
12.	Jurnal, vol. 2	Ion Rațiu
13.	Jurnal, vol. 3	Ion Rațiu
14.	Jurnal, vol. 4	Ion Rațiu
15.	Kiseleff 10. Fabrica de scriitori	Marin Ioniță
16.	Labirintul morții	Petre Gr. Ionașcu
17.	Mafia arabă în România. De la Ceaușescu la Iliescu	Marius Oprea
18.	Maria Tănase. Artista, omul, legenda	Stejărel Olaru
19.	Masoni sub judecata comunistă. Grupul Bellu	Diana Mandache
20.	Mica enciclopedie a Marelui Război (1914–1918)	Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu
21.	Mihai Caraman. Un spion român în Războiul Rece	Florian Banu
22.	Munca forțată din România în regimul comunist. Internările administrative din perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948–1965)	Nicoleta Ionescu-Gură
23.	Niculae Filipescu. Însemnări (1914–1916)	N. Polizu-Micșunești
24.	Pe cont propriu. Jurnal (1989–1995)	Doina Jela
25.	*Piano Man* în Casa Războiului. Însemnări din Irak și Afganistan	Cătălin Gomboș
26.	Regele Ferdinand cel Loial	George N. Budișteanu
27.	Rola 800. Constantin Hagea, omul care a umilit Securitatea	Marius Oprea
28.	România de totdeauna	Simona Preda, Georgeta Filitti
29.	Securitatea noastră cea de toate zilele	Flori Bălănescu
30.	Stalin și poporul rus...: democrație și dictatură în România contemporană	Gheorghe Onișoru
31.	Statul în secolul XXI. Modelul chinez	Dan Tomozei
32.	Sunt un copil al Războiului Rece	Stelian Tănase
33.	Tovarășa. Biografia Elenei Ceaușescu	Lavinia Betea
34.	Ultimele convorbiri cu Regele Mihai I	Bogdan Șerban-Iancu

În curând:
Jurnal, Volumul 5
de Ion Rațiu